T. C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

DĀSTĀN-I ḤĀTEM-İ ṬĀÎ (BAKÜ NÜSHASI)

(DİL ÖZELLİKLERİ – METİN – SÖZLÜK)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Maral ASKAROVA

1641010Y01

Danışman

Doç. Dr. Cahit BAŞDAŞ

TEMMUZ, 2019

MUĞLA

T. C

MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

"DĀSTĀN-I ḤĀTEM-İ ṬĀÎ (BAKÜ NÜSHASI)"

(DİL ÖZELLİKLERİ–METİN–SÖZLÜK)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Maral ASKAROVA

1641010Y01

Sosyal Bilimler Enstitüsünce
Tezli Yüksek Lisans
Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tez.

Tezin Enstitüye Teslim Edildiği Tarih: 01.08.2019

Tezin Sözlü Savunma Tarihi: 02.07.2019

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Cahit BAŞDAŞ

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Ali AKAR

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Erkan SALAN

Enstitü Müdürü: Prof. Dr. Tuncay ÖĞÜN

TEMMUZ, 2019

MUĞLA

TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 28/05/2019 tarih ve 882/2 sayılı toplantısında oluşturulan Jüri Lisansüstü Eğitim- Öğretim Yönetmeliği'nin **24/6** maddesine göre, Türk Dili Ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Maral Askarova'nın "Dāstān-ı Ḥātem-i Ṭāî (Bakü Nüshası)" (Dil Özellikleri- Metin- Sözlük) adlı tezini incelemiş ve aday 02/07/2019 tarihinde saat 11.00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 90 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan ana bilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin kabul edildiğine oybirliğiyle karar verildi.

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Cahit BAŞDAŞ

Üye

Prof. Dr. Ali AKAR

Üye

Doç. Dr. Erkan SALAN

YEMİN

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum "Dāstān-ı Ḥātem-i Ṭāî (Bakü Nüshası)" (Dil Özellikleri-Metin- Sözlük) adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma baş vurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça'da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

01/08/2019

Maral ASKAROVA

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ GİRİŞ FORMU		
YAZARIN		
Soyadı :ASKAROVA **Adı: MARAL**		**Referans No: 10278281**
TEZİN ADI **Türkçe :Dâstân-ı Ḥâtem- Ṭâî (Dil Özellikleri – Metin- Sözlük)** **Y. Dil : Dâstân-i Ḥâtem-i Ṭâî (Language's specialties - Text – Vacobulary)**		
TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans	**Doktora**	**Sanatta**
X	**O**	**O**
TEZİN KABUL EDİLDİĞİ **Üniversite : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi** **Fakülte : Edebiyat Fakültesi** **Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü** **Diğer Kuruluşlar :** **Tarih :**		
TEZ YAYINLANMIŞSA **Yayınlayan :** **Basım Yeri :** **Basım Tarihi :** **ISBN :**		
TEZ YÖNETİCİSİNİN **Soyadı, Adı :Cahit BAŞDAŞ** **Ünvanı : Doç.Dr.**		

TEZİN YAZILDIĞI DİL : Türkçe **TEZİN SAYFA SAYISI: 316**

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

1. **Dil Özellikleri**
2. **Metin**
3. **Sözlük**

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER:

1. **Azerbaycan Türkçesi**
2. **Elyazma**
3. **Osmanlı Türkçesi**
4. **Hâtam Tay**

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER:

1. **Azerbaijan Turkish**
2. **Manuscript**
3. **Ottoman Turkish**
4. **Hâtam Tay**

1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum **O**

2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir **X**

3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir **O**

Yazarın İmzası : **Tarih :** 01.08.2019

ÖZET

Bu çalışma ile *Dāstān-ı Ḥātem-i Ṭāî*'nin Bakü nüshasının bilim dünyasına tanıtılması, dil özellikleri ve söz varlığının tespit edilerek Oğuz temelli tarihî Türk yazı dili araştırmalarına, özellikle Azerbaycan Türkçesinin tarihî gelişme sürecine katkıda bulunulması hedeflenmiştir. Metin temin edilerek çeviriyazı ile yazılmıştır. Sonra dil özellikleri (ses ve şekil bilgisi) tasvirî olarak incelenmiştir. Yabancı kökenli kelimelerin ve Türkiye Türkçesi konuşurları için anlaşılmayan kelimelerin sözlüğü yapılmıştır.

Anahtar kelimeler: Hâtem Tay, Azerbaycan Türkçesi, Osmanlı Türkçesi, elyazma

ABSTRACT

By this work was aimed to define of Dāstān-ı Ḥātem-i Ṭāî's Baku copy to sience world, to historical Turkish studies full of Oguz basis, specially to contribute Azerbaijan Turkish's historical development process at established vocabulary and language's details. The text was written to provided by transcription. After language's details (phonetics and morphology) were analysed descriptive. Also a vocabulary was established by to make a vocabulary of foreign origin words and unacountable words of native speaker in Turkey Turkish.

Keywords: Hâtem Tay, Azerbaijan Turkish, Ottoman Turkish, manuscript

ÖN SÖZ

Türkçenin tarihî dönemlerine ait pek çok metin günümüze ulaşmıştır. Bu metinlerin önemli bir kısmı Arap harfli metinlerdir. Metinlerin bir kısmı-özellikle Osmanlı dönemine ait metinlerin-yurt içinde ve dışındaki çeşitli kütüphânelerde korunmuştur. Osmanlı Türkçesinin Türkiye Cumhuriyeti dışında diğer Türk cumhuriyetlerinde yeterli değeri görmemesi neticesinde Arap alfabeli Türk yazılı âbidelerinin bir çoğu bu devletlerde bilim dünyasına tanıtılmamıştır. Örnek olarak çalıştığımız bu metni söylemek mümkündür. *Dâstân-ı Hâtem-i Tâî'nin Bakü Nüshası* bir tercüme eseritir. Eserin konusu Arap folklor edebiyatının numunesi olsa da, diğer halkların edebiyatlarına da geçmiştir. Onlardan bir tanesi de Kâşifî'nin yazmış olduğu bu eseridir. Hâtem-i Tâî'nin başına gelen hikâyeleri anlatan Giriş bölümü ile başlayan tez, Dil Özellikleri, Metin ve Sözlük olmak üzere başlıca iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde ses özellikleri tasvirî olarak incelendi. İkinci bölümde ise yapı özellikleri tasvirî olarak incelendi. Metindeki bağlamın takip edilebilmesi için, ek örnekleri, referans numaraları (metin ve satır numarası) gösterilerek genellikle kelime gurubu ya da cümle hâlinde verildi. İkinci bölümde metin ve satır numaraları gösterilerek yazı çevrimi yapıldı. Yabancı kökenli kelimelerin ve Türkiye Türkçesi konuşurları için anlaşılmayan kelimelerin sözlüğü yapılmıştır.

Üzerinde çalıştığımız bu inceleme değerli hocam Doç. Dr. Cahit Başdaş'ın teşviki ve katkılarıyla ortaya çıktı. Bu süreçte bana desteğini esirgemediği için ona şükranlarımı sunuyorum. Bakü Elyazmalar Enstitüsünden bu yazmaya ulaşmama yardımcı oldukları için Dr. Eli Memmedbağıroğlu'ya, Azer Turan'a, Fahreddin Nezirov'a çok teşekkür ediyor, kendilerini minnetle anıyorum. Teze çalıştığım sürede bana her türlü maddi ve manevi desteğini esirgemediği için sevgili babama çok teşekkür ediyorum.

Muğla, 24.05.2019 Maral ASKAROVA

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ I
İÇİNDEKİLER II
TABLOLAR LİSTESİ IV
ÇEVİRİ YAZI ALFABESİ V
KISALTMALAR VI
GİRİŞ 1
Tarihî Azerbaycan Türkçesi 1
Dāstān-i Ḥātem-i Ṭāî (Bakü nüshası) 8
SES BİLGİSİ 10
İmla 10
Ünlülerin Yazımı 10
Ünsüzlerin Yazımı 11
1. ÜNLÜLER 13
1.1. Ünlü Değişmeleri 13
1.2. Ünlü Düşmesi 14
1.3. Ünlü Uyumu 14
2. ÜNSÜZLER 16
2.1. Ünsüz Değişmeleri 16
ŞEKİL BİLGİSİ 21
1. YAPIM EKLERİ 21
1.1. İsimden İsim Yapan Ekler 21
1.2. Fiilden İsim Yapan Ekler 22
1.3. İsimden Fiil Yapan Ekler 25
1.4. Fiilden Fiil Yapan Ekler 25
2. ÇEKİM EKLERİ 27
2.1. İsim Çekimi Ekleri 27
2.1.1. Çokluk Ekleri 27
2.1.2. İyelik Ekleri 27
2.1.3. Hâl Ekleri 32
2.2.Fiil Çekimi Ekleri 36
2.2.2. Şekil ve Zaman Ekleri 37

2.2.3. Tasarlama Kipleri 47
SONUÇ 52
ÇEVİRİYAZILI METİN 53
SÖZLÜK 111
KAYNAKÇA 137
ORİJİNAL METNİN KOPYASI 141

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1 İyelik Ekleri..... 31
Tablo 2 Hâl Ekleri……. 35
Tablo 3 I. Tip Şahıs Ekleri……. 36
Tablo 4 II. Tip Şahıs Ekleri…….. 36
Tablo 5 İstek Ekleri..... 48
Tablo 6 Emir Ekleri..... 50

ÇEVİRİ YAZI ALFABESİ

ا (آ)	**a, ā, e**	ص	**ṣ**
ب	**b**	ض	**ż**
پ	**p**	ط	**ṭ**
ت	**t**	ظ	**ẓ**
ث	**s̲**	ع	ʿ
ج	**c**	غ	**ġ**
چ	**ç**	ف	**f**
ح	**ḥ**	ق	**ḳ**
خ	**ḫ**	ك	**k, g, ñ**
د	**d**	ل	**l**
ذ	**z̲**	م	**m**
ر	**r**	ن	**n**
ز	**z**	ه	**h, a, e**
ژ	**j**	و	**v, u, ū, ü, o, ö**
س	**s**	لا	**la, le, lā**
ش	**ş**	ى	**y, ı, i, ī, ė**
		ئ	**’**

KISALTMALAR

Ar. Arapça

bk. Bakınız

DHT Dâstân-ı Ḥâtem-i Ṭâî

Far. Farsça

Fr. Fransızca

H Hicri

İt. İtalyanca

krş. Karşılaştırınız

M Miladi

Rum. Rumca

GİRİŞ

Tarihî Azerbaycan Türkçesi

Tarihî kaynakların verdiği bilgilere göre, 11-13. yüzyıllar arasında Oğuzlar Aral Gölü ve Sırderya yakasından Harezm yoluyla Horasan'a kadar uzanarak orada 1040 yılında Büyük Selçuklu Devleti'ni kurmuşlardır (Korkmaz 2009: 62).

Eski Anadolu Türkçesi temel yapısı bakımından Oğuzların 11-13. yüzyıllarda Anadolu'ya göç etmesi sonucunda oluşan ve asıl 14-15. yüzyıllarda biçimlenen yazı diline verilen addır (Kormaz 2011: 39). *Eski Anadolu Türkçesi, Oğuzcanın ilk yazı dilidir* (Akar 2015: 231). *Bildiğimiz gibi 12. yüzyıla kadar tek bir koldan gelişen Türk dili, bu yüzyıldan itibaren Türk boylarının farklı coğrafyalara dağılmasıyla beraber farklı lehçelere ayrılmıştır. Oğuzların da Anadolu'ya gelip yerleşmeleri ile burada Oğuz ağız özelliklerine dayanan bir yazı dili oluşmaya başlar. Oğuzcanın Anadolu'daki kuruluş evresi olan Eski Anadolu Türkçesi 13-14. yüzyıllarda Anadolu ve Azerbaycan coğrafyasında meydana getirilen edebi eserlerin dilidir* (Akar 2015: 231).

Oğuzcanın İstanbul'un fethi olan 1453 tarihiyle birlikte "Osmanlı Türkçesi" evresi başlar. *Eski Anadolu Türkçesi, yeni bir edebî dil geleneğinin oluşma aşamasını teşkil ettiği için dil bakımından çeşitli kusurlar, eksiklikler, acemilikler taşıyordu. İmlânın henüz oturmamış olması, edebiyat dilinin gerektirdiği kelime ve kavramlar dünyasından dilin yoksun bulunması Türkçenin önündeki en büyük zorluklardı. Türkçe, işlenmiş edebiyat dilleri olan Arapça ve Farsça ile yarışmak için Osmanlı Türkçesini bekleyecekti* (Akar 2015: 279). Osmanlı Türkçesi, Osmanlı devletinin imparatorluk olmaya başlaması ile gelişir. Osmanlının siyasi, ekonomik, ticari, askerî alanlarda büyümesi ve İslâm dünyasının en büyük gücü olması, doğrudan kültürel hayata da yansımıştır. Osmanlı şehirleri, İslâm dünyasının edebiyat ve sanat merkezleri haline gelmiş, dünyanın her tarafından gelen sanatçılar buralarda, özellikle İstanbul'da toplanmışlardır. Bu dönemde, medreselerde Arapça etkili bir bilim dili olarak öğretilmiş, Farsça ise uzun bir edebiyat geleneğine sahip olduğu için edebiyatta etkili bir dil olarak kullanılmıştır. Bu dilleri iyi bilen Osmanlı aydınları eserlerinde Türkçe kelimelerden çok kelimelerin Arapça ve Farsça eşanlamlılarını kullanmışlardır. Bir süre sonra Türkçenin kavram ve anlam daralmasına yol açmış, Arapça ve Farsçanın gramer

şekilleri Türkçe'yi âdeta istila etmiştir. Hatta bazı şairlerin eserlerinde bu denge o kadar bozulmuştur ki, söz dizini dışında Türkçe ile ilgili hiçbir özellik kalmamıştır. Osmanlı Türkçesi sosyal ve kültürel şartların etkisi altında iki yönlü olarak gelişme göstermiştir. Bunlardan birincisi konuşma dili şeklinde ve belli nesir metinlerinde gelişerek devam etmiştir. Bu tür eserlerde dil, belli duygu ve düşünceleri anlatmada bir araç sayılmıştır. Bu eserlerden ilk akla gelenleri Lami Çelebi'nin *Nefehâtü'l-üns Tercümesi*, Kâtip Çelebi'nin eserleri, *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, Kınalı-zâde'nin *Ahlâk-ı Alâî*'si, Yirmisekiz Mehmet Çelebi'nin *Sefaret-nâme*'sidir. 16. yüzyıldan itibaren Osmanlı Türkçesi'nde Arapça ve Farsça unsurların artmasına rağmen, bu eserlerde kısa ve yalın cümleli konuşma dili kullanılmıştır. İkinci gelişme yönü ise sanat endişesiyle oluşturulan metinlerde gözlemlenmektedir. Bu tür eserlerde dil artık bir iletişim aracı olmaktan çıkmış, şair ve yazarların üzerinde uzun uzun düşündüğü, süslediği sanat nesnesi hâline gelmiştir. Bu tür eserleri, yalnızca Arapça ve Farsça bilen, sanattan anlayan küçük bir seçkinler zümresi (elit) anlayabilmekteydi. Lami Çelebi'nin *Münâzara-i Bahâr u Şitâ*, Nergisî'nin *İksir-i Saadet*'i, Vehbi'nin *Surnâme*'si bu tür metinlere örnektir (*bk.* Akar 2015: 280).

15. yüzyıldan Osmanlı Devleti kurulmaya başlar. Ülkenin önemli şehirlerinde medreseler kurulur ve buralarda yazılan bilim, sanat, tıp, ahlak ve din konularındaki telif ve tercüme eserlerinin sayısı önceki yüzyıllara nisbeten artmıştır. 15. yüzyıl eserleri içinde Süleyman Çelebi tarafından kaleme alınan, Türkçe İslâmi edebiyatın en önemli metinlerinden biri olarak öne çıkan, bestelenerek dinî törenlerde Kur'an ve ilahiler eşliğinde okunan tek Türkçe metin ayrıcalığına sahip olan *Mevlid* dikkati çeker. Bir diğer önemli eser de Hacı Bayram'ın müritlerinden Yazıcıoğlu Mehmed'in *Muhammediye* adlı eseridir. Döneme damgasını vuran şairlerin başında Ahmed Paşa gelir. Özellikle gazel ve kasidelerinde kullandığı duru Türkçesi ve zarif üslûbu sayesinde kendisinden sonra gelen birçok şairi etkilemiş, klâsik Türk şiirinin kendine özgü yapısına ve kuruluşuna kavuşmasında öncü şairlerden biri olmuştur. Ahmed Paşa'dan sonra yetişen diğer önemli bir şair Necati Beg'dir. Şaire şiirlerinde ustalıkla kullandığı atasözleri, deyimler ve üslûbundaki doğallık sebebiyle "Hüsrev-i Rum" yahut "Melikü**ş**şüera" ünvanı verilmiştir (*bk.* Akar 2015: 282).

16. yüzyılda üç kıtaya hükmeden Osmanlı İmparatorluğu Türk dünyasının yegane büyük temsilcisi ve Türk-İslâm kültürünün merkezi olma yoluna girmiştir. Gazel, kaside ve mesnevî alanlarında verdiği eserlerle Türk şiirine yeni mecazlar katan Zâtî, Sâdi Şirazî'ye benzetilecek kadar gazel ve kaside üstadı sayılan Hayalî, imparatorluğun uzak bir köşesinde duru, temiz Azeri Türkçesiyle nazım ve nesirde birçok eser veren mistik şair Fuzulî, Şeyhülislâm Yahya ve nihayet renkli ûslubu ve özgün hayal dünyası ile "imparatorluk şairi" olan Bâkî 16. yüzyıl Türk şiirini çağın Fars şiiri ile boy ölçüşebilecek hâle getirmişlerdir. Dil artık şiirin kontrolüne girmiş, kelime ve kavram seçilirken anlamdan çok, kelime musikisine ve aruz kalıbına uygun olup olmadığı önem kazanmış ve Osmanlı Türkçesi kendine "klâsik" denebilecek bir mecra yaratmıştır (*bk.* Akar 2015: 284).

17. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunun içinde yaşadığı sosyal ve siyasi olumsuzluklar bu yüzyılın eserlerine de yansımıştır. Atâyi'nin hamsesi, Nâbi ve Sâbit Divanları, Veysi ve Nergisî'nin bazı eserleri ve Kâtip Çelebi'nin *Düstûru'l Amel*'ini örnek olarak söyleyebiliriz. 17. yüzyılın en önemli nesir metinleri olarak Osmanlı tarihçiliğine önemli yenilikler kazandıran Peçevî'nin kaleme aldığı *Peçevî Tarihi*, Kâtib Çelebi'nin tarih ve coğrafya konusunda yazdığı *Fezleke* ve *Cihân-nümâ*, Osmanlı edebiyatının en hacimli nesri ve ilk gezi metni olan, Türkçe açısından dikkat çeken eserlerin başında gelen, dil araştırmaları bakımından da dikkate değer bir metin olan *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, Nergisî'nin *Nihalistan ve İksir-i Saadet*, Veysî'nin *Siyer-i Veysî* eserleri ilk akla gelen metinlerdir. Bu yüzyılın önemli şairleri ise hiciv ustası Nef'i, sebk-Hindî akımının en önemli temsilcisi Nâ'ilî, şiirlerine yerli renkleri ve İstanbul'un sosyal hayatını sokmayı başaran Nedîm, kelime ustalığı ve imaj zengīnliği ile dikkati çeken Neşâti, hikemî söz sanatının ustası Nâbî'dir (*bk.* Akar 2015: 285).

Osmanlı döneminde ilk gramer kitabı Bergamalı Kadri'nin Müyesseretü'l-Ulûm adlı eseridir. Sözlük olarak da Ahter-i Kebir, Kamus Çevirisi ve Burhân-ı Kâtı ilk akla gelen eserlerdir (*bk.* Akar 2015: 288).

Azerbaycan Türkçesi 15. yüzyılın ikinci yarısı Eski Anadolu Türkçesi'nin Osmanlı Türkçesi'ne geçit döneminde Eski Anadolu Türkçesinden ayrılmaya başlamıştır. Bu zaman diliminde Azerbaycan coğrafyasında bundan sonraki tarihinde silinmez izler

bırakan bir takım siyasi olayların yaşanması Azerbaycan Türkçesi'nin Osmanlı Anadolu Türkçesi'nden ayrılmasına sebep olmuştur.

Azerbaycan'ın bütün olarak Türkleşmesi 11.yüzyılın ikinci yarısında Selçuklu (Oğuz) Türklerinin İran'a özellikle Azerbaycan'a gelip yerleşmesi ile başlamıştır. Selçukların gelmesiyle hızlanan Türkleşme süreci, İlhaniler zamanında tamamlandı. Moğollarla beraber Türkler de Azerbaycan'a ve İran'a gelmişler. İslâm tarihçisi İbn Asîr'in yazdığına göre Moğol ordularının yarısından çoğu Türklerden oluşuyordu. Uygur Türkleri Moğol hanlarının hocası ve kâtipleri olmuş, onlara kendi alfabelerini ve okuma-yazma öğretmişler. Moğolların Azerbaycan'a yürüyüş zamanı Horasan'dan dahi birçok Türkmen Azerbaycan'a göç etmiştir. Akkoyunlu ve Karakoyunlular da bu dönemde Türkistan'dan Anadolu'nun doğusuna ve oradan da 15.yüzyılda Azerbaycan'a gelmişler. Türkleşme ve Oğuzlaşma süreci 14. yüzyılda Emir Timur'un gelmesiyle daha da hız kazanmıştır. Özellikle Timur Anadolu seferinden galip olarak döndüğünde birçok Türk boylarını Suriye ve Anadolu'dan Azerbaycan'a getirdi. Bunlar Şamlı, Musullu, Rumlu, Kacar, Afşar, Zulkadir, Kovanlu, Tekelu, Baharlu, Varsaklu, Beğdili boyları olup Azerbaycan'da kaldılar. Birçoğu Erdebil ve etrafında Safevî şeyhi Şeyh Ali'nin ve onun oğullarının müritleri olmuşlar. Bu yüzyılda Tebriz'e gelen Arap seyyahları İbn Batute ve İbn Fazlullah el-Omarî seyahatnâmelerinde Tebriz'i Türk şehri olarak vasıflandırmışlar. Son olarak 16. yüzyılda Şah İsmail ayaklandığı zaman Anadolu'dan birçok Türk boyları (Kızılbaşlar) gelip Şah İsmail'in etrafında toplanmış ve onun ordusunun esasını oluşturmuşlar (*bk.* Heyet 2004: 12).

14. yüzyılda 1501 yılında Güney Azerbaycan'da Tebriz merkezli Safevî devleti kurulmuştur. Böylece hem Güney hem Kuzeyde Azerbaycan toprakları ilk kez bir devlet etrafında birleşmiştir. Sasanî İmparatorluğundan sonra "İran" yeniden bir bütün olarak oluşturulur. Doğuda Özbeklerin, batıda Osmanlıların önemsediği Sünnîlikten farklı olan Şiîlik mezhebi zorla da olsa benimsetilerek siyasî sınırların değişmezliği güvence altına alınmak istenmiştir (*bk.* Uğurlu 2011: 128). Şah İsmail Hatayî'den sonra tahta geçen herkes onun yürütmüş olduğu siyasetin izinden gitmiştir. *Böylece hem siyaseten, hem de mezhep bağlarıyla kendilerini sıkı sıkıya bağlayan ve tecrit eden veya edilen İran Oğuzları Anadolu ve Türkmenistan Oğuzlarından kopup ayrılmışlar, oralardaki dil ve kültür gelişmelerinin dışında kalarak bugüne ulaşmışlardır* (Uğurlu

2011: 128). Safevî iktidarına Oğuzların Afşar boyundan olan Nâdir Şah son vermiştir. Azerbaycanın 18. yüzyılın ikinci yarısından sonraki tarihi aslında hanlıklar döneminden oluşmaktadır. Onlardan bazıları daha Nâdir Şah hakimiyetinin devam ettiği bir dönemde İran aleyhine savaşırken ortaya çıkmışlarsa, bazıları da Nâdir Şah'ın hakimiyeti bittikten sonra ortaya çıkmışlardır. İran'ın yönetimini Nâdir Şah'tan sonra yine bir Oğuz boyu olan Kaçarlar, Kaçarlardan sonra ise Fars asıllı İran şahları devralmıştır.

Tarih boyu İran bölgesinden ayrılmamış Kuzey Azerbaycan, Rus Çarlığının genişleme politikası çerçevesinde Kafkasların güneyine inmesi sebebiyle başlayan birinci ve ikinci Rusya-İran savaşları neticesinde taraflar arasında imzalanan iki anlaşma ile Rus Çarlığına bırakılmıştır. Rus Çarlığı 1813 yılında birinci Rusya-İran savaşı sonucunda imzalanan "Gülistan Anlaşması" ile Kuzey Azerbaycan'ın bir kısım topraklarını zaten işgal etmiş ve hanlıkların varlığına son vermiş bulunuyordu. Yenilgiyi kabul etmeyen İran kaybettiği toprakları geri almak için ikinci bir savaşı başlatıyor. 1828 yılında imzalanan "Türkmençay Anlaşması" ile Aras nehrinin kuzeyi Rus Çarlığına bırakılmıştır. 1917 Devrimi ile Rusya'daki Çarlık rejiminin yıkılması sonucu bağımsızlığını geri kazamış vilayetlerin birleştirilmesiyle 28 Mayıs 1918 yılında Azerbaycan Halk Cumhuriyeti olarak kuruluyor ve kurucusu Mehmet Emin Resulzade'nin önderliği ile Türk-İslam tarihînin ilk Demokratik Cumhuriyeti olarak adından söz ettirmiştir. Bağımsızlığını sadece 23 ay koruyabilmesine rağmen, bir çok ilklere imza atmıştır. Bunlardan kadına seçme ve seçilme hakkı vermek, latin alfabesine geçmek, bağımsız Azerbaycan'ın ilk üniversitesini açmak, kız çocuklarının eğitime kazandırılması adına kız mekteplerinin inşa edilmesi gibi özetleyebiliriz. 1920 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin terkibine katılarak bağımsızlığını kaybetmiş ve 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla bir kez daha bağımsızlığını kazanmıştır. Bunun esas halkını Oğuzlar oluşturmaktadır (*bk.* Uğurlu 2011: 129)

Azerbaycan Türkçesi'nin oluşumu Türk boylarının gelip Azerbaycan'a yerleşmesiyle mümkün olmuştur. Fakat, Azerbaycan Türkçesi'nin şekillenmesi ve kendine has özellikler kazanarak genel halk dili ve edebî dil olarak geniş alanda kullanılması çok daha sonra olmuştur. Elimize ulaşmış bilgilerde Azerbaycan Türkçesi'nin ilk yazılı örneklerinin 13. yüzyıla ait olduğu bilinmektedir. Daha Azerbaycan Türkçesi'nin Anadolu Türkçesi'nden ayrılmadığı bir dönemde yazılmış sözlü edebiyatımızın kıymetli

ve eşsiz bir anıtı olan Dede Korkut destanlarından sonra Türkçe yazılmış ve günümüze ulaşmış ilk eserler İzzettin Hasanoğlu'ndan kalmış 3 şiir, Kul Ali'nin "Kıssa-ı Yusuf" ve "Dastan-ı Ahmed Haramî"dir. Bu iki beyit Hasanoğlu'nun birinci şiirindendir:

Apardı könlümü bir hoş kameryüz canfezâ dilber,

Ne dilber? Dilberi-şahid. Ne şahid? Şahidi-server.

Men ölsem, sen buti-şengül, sürahi eyleme gülgül

Ne gülgül? Gülgüli-bade. Ne bade? Badeyi-ehmer.

Bazı âlimler Hasanoğlu'nun bu şiirinden yola çıkarak aslında Azerbaycan Türkçesi'nde ilk yazı örneklerinin tarihinin daha eskiye dayanabileceğini savunuyorlar. Nedeni ise Hasanoğlu'nun şiirleri devrnin son derece mükemmel örnekleridir. Yani ilk örneklerin yapı bakımından mükemmelliği, bu örneklerden önce daha basit yapıda örneklerin olabileceğini düşündürmüştür. Fakat, daha öncesine ait örnekler bulunamadığı için bunu ıspat etmek mümkün olamamıştır.

Genel olarak Azerbaycan Türkçesinin gelişme tarihini üç döneme ayırabiliriz: 1. İlk dönem edebî dilin genel halk dili esasında şekillenmesi ve genişlemesi. Bu dönem 18. yüzyıla kadar devam etmiştir. Nesimî, Zerîr, Kadı Bürhanettin, Fuzulî, Habibî, Şah İsmail'in eserlerinin dil özelliklerinden yola çıkarak Azerbaycan Türkçesi'nin bu dönemde nasıl bir gelişim süreci geçirdiğini takip edebiliyoruz. Azerbaycan klâsik şiirinin atası ârif şair Nesimî'dir. O 14. yüzyılda yaşamış, Türkçe ve Farsça divanı günümüze ulaşmıştır. Türk dünyasının en büyük gazel şairi Fuzulî bu dönemde yaşamıştır. Fuzulî gazel üstadıdır, ama mesnevi ve şiirin başka çeşitlerinde ve nesirde zamanının birincisidir. Onun *Leyla ve Mecnun* mesnevisi bu konuda yazılan mesnevilerin başında gelir. Türkçe gazellerinden oluşan Türkçe divanı da mevcuttur. Fuzulî döneminin en meşhur ilimlerini öğrenmiş ve eserlerini üç dilde yazmıştır ki, bu onun döneminin son derece bilgili bir şahsiyeti olduğundan haber verir. Kendisinin de söylediği gibi o Türkçe gazel yazmayı kolaylaştırmıştır. Fuzulî bir edebi mektep yaratmış, Azerbaycan edebiyatında günümüze kadar etkisini devam ettirmiştir. Onunla aynı yüzyılda yaşamış Şah İsmail Hatayî'nin Türkçe divanı günümüze ulaşmış, *koşma* şeklini klâsik edebiyata Hatayî getirmiştir. Türkçe yazmış olduğu şiirlerinin bir kısmının mevzusu Hz. Ali, Kızılbaşlık ile ilgilidir (*bk.* Heyet 2004: 14).

18. yüzyıla kadar Azerbaycan Türkçesi Anadolu Türkçesinden çok farklı değildir. 18. yüzyılda yaşamış Molla Penah Vâgif Azerbaycan şiirinin biçimine ve içeriğine yenilik getirmekle dil ve edebiyat tarihinde yeni dönem açmıştır: 2. edebî dilin millî dil esasında tespiti. O halkın konuşma dilini kullanarak halkın özelliklerini yansıtmıştır. Şekil olarak koşmayı seçen şair, bu koşmalarda oldukça sade ve öz Türkçe ile halkın yaşam tarzını, âdet ve geleneklerini ifade etmiştir. 18. yüzyılda edebî dil tek bir şekil almaya başlar, gramer ve fonetik özelliklerde birlik ve sabitlik yaratılır, bugünkü şekil ve yapıya sahip olmaya başlar. Aşağıda Vâgif'ten bir şiir örneği verilmiştir:

Bayram oldu heç bilmirem neyleyim,

Bizim evde dolu çuval da yoḫdur.

Düyü ile yağ da çoḫdan tükenmiş,

Et heç ele düşmez, motal da yoḫdur.

19. yüzyılda Rusya ve İran arasında uzun süren savaşlardan sonra Azerbaycan toprakları Kuzey ve Güney olarak taraflar arasında bölüştürülmüş, lakin bu süreç kuzeyde devam etmiştir. *İran bölgesinde Oğuzca, gündelik hayatın ihtiyaçlarını karşılamış, ama bölge veya boy ağızlarının yanında ve üstünde ortak bir yüksek dil olamamıştır. Yönetimde, hukuk işlerinde, bilimde ve istisnalar dışında nitelikli edebiyatta kullanılmamış ve kullanılmamaktadır. Kuzey Azerbaycan'ın dilinde 19. yüzyılın sonunda başlayan gelişmenin İran'ın diğer bölgeleri şöyle dursun, Güney Azerbaycan'a bile tesiri yok denebilecek kadar az olmuştur* (Uğurlu 2011: 137).

Sovyet dönemi edebî dil tarihinin 3. Çağdaş dönemidir. Kuzey Azerbaycan, Rus Çarlığı'nın yönetimine girmesinden itibaren, özellikle Sovyetler Birliği döneminde Azerbaycan aydınları Rus dili ve kültürünün etkisiyle sanat ve edebiyatta daha önce görülmeyen tarzda ve konularda metinler, eserler üretilmiştir. 1830 yılından itibaren birçok şehirde, Rusca eğitim yapan, modern bilimleri öğreten okullar açılmıştır. Buralarda önemli sayıda aydın yetişmiştir. Buna bağlı olarak basın, basım ve yayın işleri de gelişmiş, 1875 yılında ilk Azerbaycan Türkçesi'nde gazete "Ekinçi" yayımlanmıştır. 19. yüzyılda "Molla Nesireddin", "Füyûzât", "Hayat", "İrşad", "Şelâle", "Açık Söz" gibi gazete ve dergilerin yayımlanması edebî nesrin sabitleşmesine yardımcı olmuştur. 1918 yılında Azerbaycan Halk Cumhuriyeti kurulduğunda bu edebî dil devletin resmi dili olmuştur. Bu yüzyılın sonunda Azerbaycan Türkçesi'nin morfolojisi tek şeklini alır, sentaks ve çeşitli üsluplarda ise gelişme devam ediyordu.

Ebebiyatta Azerbaycan Türkçesi kullanılırken, diğer alanlarda daha çok Rusça kullanılmıştır. Ancak 1991 yılında bağımsızlığını kazandıktan sonra Azerbaycan Cumhuriyeti'nin resmi dili olmuş, hayatın her yönünde kullanılan bir dildir. Yazıda kullanılan Arap alfabesi 1929 yılında Latin alfabesine, 1939 yılında Kiril alfabesine, 1991 yılında ise yeniden Latin alfabesine geçilmiştir. Söz varlığında Arapça ve Farsçanın yanı sıra Rus dilinin etkisiyle dil katışımları vardır. *Kuzey Azerbaycan'da bütün bu şartların oluşturduğu Azerbaycan Türkçesi artık bir yüksek dildir* (Uğurlu 2011: 138).

Dāstān-i Ḥātem-i Ṭāî (Bakü nüshası)

Hüseyin Vâiz-i Kâşifî'nin H 891'de (1486) Timur İmparatorluğunun hükümdarı ve şairi Hüseyin Baykara adına Farsça yazdığı *Ḳıṣaṣ u Âsâr-ı Ḥātim-i Ṭāî* (Risâle-i Ḥātimiyye) adlı eser cömertliğiyle efsaneleşmiş Ḥātem-i Ṭāî ile ilgili hikâyeleri içerir (*bk*. Tülücü 1997: 473).

Arabistan'da Tay kabilesinin reisi ve cahiliye devrinin ünlü şairlerinden olan ne zaman doğduğu bilinmeyen Ḥātem-i Ṭāî'nin ölüm tarihi de kesin değildir. Ancak, tahminlere göre Hz. Muhammed'in doğumundan yedi yıl sonra (H 578) ölmüştür. İsmi Abdullah bin Sa'd'dır. Çok cömert olduğundan "Hatem" ve "Tay" kabilesinin reisi olduğundan "Taî" lakabı verilmiştir. Ünlü bir şair olmakla beraber, mert kişiliğiyle ön plana çıkmış ve bu özelliğiyle daha çok tanınmıştır. Arap, İran ve Türk edebiyatında zengīnlik, cömertlik, hayırseverlik timsali olarak anılır.

Hüseyin Vâiz-i Kâşifî, İran'ın Horasan bölgesinde Sebzevâr'da doğdu. H 860'ta (1456) Meşhed'e gittiği sıralarda otuz yaşlarında olduğu kabul edilirse H 830 (1427) yılında doğduğu söylenebilir. Vaazlarıyla tanındığı için "Vâiz" lakabı ve şiirlerinde kullandığı Kâşifî mahlasıyla tanınır. Nakşibendî şeyhi Sa'ddeddîn-i Kâşgarî'nin mezarını ziyaret etmek üzere Herat'ta iken ünlü sûfî ve şair Abdurrahman-ı Câmî ile tanıştı ve onun vasıtasıyla Nakşibendî tarikatına intisap etti. Bir süre sonra Hüseyin Baykara ve Ali Şîr Nevâî'nin himayesine girdi. Onların teşvikiyle çeşitli kitaplar telif etti. Câmî'nin ölümünden sonra Herat'tan ayrılan Kâşifî H 910 (1504-1505) yılında Sebzevâr'da vefat etti. Hüseyin Vâiz-i Kâşifî tefsir, tasavvuf, edebiyat ve gizli ilimler başta olmakla çeşitli konularda eserler kaleme almıştır. *1. Cevâhirü't-tefsîr li-tuḥfeti'l-emîr, 2. Mevâhib-i*

ʿAliyye, 3. Câmiʿu'ş-şittîn, 4. Ravżatü'ş-şühedâ, 5. Aplâk-ı Muḥsinî, 6. Envâr-ı Süheylî, ve s. (*bk.* Karaismailoğlu 1999: 17).

Bu eser *Dâstān-i Ḥātim-i Ṭāî* veya *Ḥātem-i Ṭāî Hikâyesi* adıyla Türkçe'ye de çevrilmiş ve birçok defa basılmıştır. Bunun Kuzey Türkçesindeki bir versiyonu 1876'da Kazan'da yayımlanmış; hikâye bunlardan başka Hint, Urdu, Felemenk ve Malay dillerine de çevrilmiştir. Ḥātem-i Ṭāî'nin efsanevi cömertliği etrafında teşekkül eden menkıbe ve hikâyeler bugün Anadolu'da da yaşamaktadır (*bk.* Tülücü, 1997: 473). Üzerinde çalıştığımız bu versiyon ise Bakü nüshasıdır.

Farsçadan Türkçeye tercüme edilen eserin bu nüshası, H 1331 (1912-1913) yılında Muhammed İbrahim Veledî-i Kerbelâyî Nâsır Hemedânî tarafından mensur olarak istinsah edilmiştir. Nestalik hatla yazılan eser toplam 88 varaktır. 18×11 cm. ebatındaki her sayfada 15-21 aralığında farklı satır sayısı bulunmaktadır. Çalışmaya esas alınan nüsha Azerbaycan Millî İlimler Akademisi Nizami Adına Edebiyat Enstitüsünün El Yazmaları Bölümünde (No: A-121/564) yer almaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SES BİLGİSİ

İmla

İncelediğimiz *Dāstān-ı Ḥātem-i Ṭāî* metninin imlasında bir bütünlük yoktur. Bir kelimenin birden fazla yazımının oluşu, sıklıkla görülen hadisedir. Türkçe kelimelerde bazen bütün ünlüler yazılmış ve yer yer yabancı kökenli kelimelerin de orijinaline sadık kalınmamıştır. Genel olarak yabancı kökenli kelimelerin imlasının korunmasına çalışılmıştır.

Ünlülerin Yazımı

Eserde Arap alfabesinin imla geleneğinden kaynaklanan sebeplerden dolayı ünlülerin tespitinde bazı güçlükler vardır. Diğer tarihî metinlerde olduğu gibi *Dâstân-ı Hâtem-i Tâî*'de de ünlüler her zaman ayrı bir işaretle gösterilmemiştir.

Türkçe kelimelerde iç seste her zaman yazılmayan, düz-geniş ünlüler (a, e), kelime başında *elif* (ا), kelime içinde gösterilmemiş, kelime sonunda ise *he* (ه) ile gösterilmiştir. Düz dar ünlüler (ı, i), *ye* (ى) ile yuvarlak ünlüler (o, ö, u, ü) ise *vav* (و) ile gösterilmiştir. Kalın ve ince ünlüler, genel olarak yanındaki ünsüzler ve damak uyumuna göre belīrlenmektedir. Yabancı kökenli kelimelerde ise (Ar. veya Far.) sadece uzun ünlüler düzenli olarak gösterilmiştir.

Arap harfli pek çok metinde olduğu gibi DHT'de de belīrli kelimelerin ilk hecesinde sıklıkla *ye* (ى) ile yazılan ünlü kapalı /e/ (ė) olarak gösterildi.

بیش *bėş* (<bīş) (4b/16) كیرى *gėri* (<kīrü) (18a/9)

دیدى *dėdi* (<tī) (18a/9) ویردى *vėr-* (<bīr-) (3b/10)

كیدردیلر *gėd-* (<gīt) (13b/14)

Belīrli kelimelerde ilk hecede, kelime başında elif (ا) ve ye (ى) ile yazılmış kapalı /e/ örneği tespit edildi. Osmanlı imla kuralına esasen elif (ا) ve ye (ى) birlikte *ı, i* okunuyor. Metinde rastladığımız bu tür örneklerde *i*'lerin Ana Türkçe'deki aslî uzun *ī*'ler olduğu

açıktır. Azerbaycan Türkçesi'nde aslî uzun ünlüler kapalı /e/'ye dönüşmüştür (*bk.* Dar Ünlülerin Genişlemesi).

ایتمدی *ėt-* (<īt-) (1b/8) ایشدوب *ėşid-* (<īşit-) (6a/5)

ایرشدیلر *ėr-* (<īr-) (13b/14)

Ünsüzlerin Yazımı

Metinde yabancı kökenli kelimelerin imlasının genel olarak korunmasına çalışılmıştır, fakat kelimelerin ünsüz açısından birden fazla yazım örneği bulunmaktadır. Türkçe kelimelerde ise Osmanlı imla geleneğine uygun olarak kalın ünlüler yanındaki /k/, genel olarak **ق** ile yazılmıştır.

اقلا *aḳla-*	(48b/14)	**اوقلی** *oḳlı*	(3a/6)
اوقویاراق *oḳu-*	(69b/3)	**دوقری** *doḳrı*	(5a/16)
چقوب *çıḳ-*	(12b/7)	**یالقوز** *yalḳuz*	(11a/4)
قاطرلر *ḳaṭır*	(11a/11)	**اوقلان** *oḳlan*	(8b/4)
قولاق *ḳulaḳ*	(11b/4)	**دشقاری** *dışḳarı*	(47a/7)

Kalın ünlüler yanındaki kelime başı /s/ ve /t/ ünsüzleri de bazı istisnalar dışında sırasıyla **ص**, ve **ط** ile gösterilmiştir.

صاغ *ṣaġ*	(15b/17)	**طمور** *ṭemür*	(18b713)
صال *ṣal-*	(15b/17)	طوتوب *ṭutub*	(13b/12)
صالوب *ṣalub*	(20a/11)	طوروب *ṭur-*	(19b/12)
صوکره *ṣoñra*	(12b/12)	طپه *ṭepe*	(34b/8)

Kelime içinde ve sonunda ise başka bir kalın ünsüz bulunmaması durumunda, aynı koşullarda genellikle **ص, ط** kullanılmıştır. (krş. Tulum 2011: 86)

اوطه *oṭa*	(26b/13)	**یاطن** *yaṭan*	(47a/3)
چاطن *çaṭan*	(47b/1)	**چاتصلر** *çatṣalar*	(55b/11)

Günümüz Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi yazı dilinde kullanılmayan tarihî geniz ünsüzü (*ñ*), DHT'de belīrli kelime ve eklerin iç/son sesinde ک ve ک‌ن kullanılmıştır. (*bk.* İkinci şahıs iyelik eki, ilgi hâli eki).

انکسمه *eñseme* (72a/17)

مردایسنک *merdiseñ* (1b/5)

توپراقیک *toprakıñ* (41b/6)

اوکوُمه *öñüme* (45a/15)

بندهکیز *bendeñiz* (7a/1)

بنکزیرسن *beñzeyirsen* (16a/14)

بوکلر *buñlar* (11a/12)

صوکره *şoñra* (12b/12)

کوکلمدن *göñlümden* (16b/18)

یکه *yeñe* (12a/2)

1. ÜNLÜLER

Azerbaycan Türkçesinde dokuz ünlü bulunuyor. Türk dilinin temel sekiz ünlüsü (a, e, ı, i, o, ö, u, ü) kullanılmaktadır. Dokuzuncu ünlü ise günümüz Azerbaycan yazı dilinde kullanılan kapalı /e/ (ė) ünlüsüdür. Kapalı /e/'lerin önemli bir kısmı ünlü genişlemesi sonucu ortaya çıkmıştır. *Orhun Abidelerinde /i/ ile gösterilen bu ünlü, ilk defa Yenisey yazıtlarında kapalı /e/ olarak okunan ayrı bir işaretle gösterilmiştir. Aynı ünlü, bugün Anadolu ağızlarında ve Azerbaycan Türkçesinin hem ağızlarında, hem de yazı dilinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Türkiye Türkçesinin yazı dilinde bulunmayan kapalı /e/ genellikle Ana Türkçedeki uzun i ünlüsüne tekabül etmiştir ve ī > ė > e şeklinde gelişmiştir*. (Başdaş 2007: 92)

1.1. Ünlü Değişmeleri

1.1.1. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması

Eski Anadolu ve Osmanlı dönemi eserlerinde sıkça rastlanan yuvarlaklaşma eğilimi (*krş*. Timurtaş 2012: 28), DHT'de de görülmektedir. Başta dudak ünsüzlerinin etkisi ve ünsüz (-g) erimesi olmak üzere çeşitli nedenlerle pek çok düz-dar ünlü (*ı, i*) yuvarlaklaşmıştır. Yuvarlaklaşma daha çok eklerde görülür. (*bk*. Ünlü Uyumunun Bozulması)

ı > u değişmesi

altun (2a/10)

aparsun (84b/10)

ḳapusın (86a/13)

ḳarşulandılar (87b/5)

ḳonaḳluḳ (85b/1)

olduḳun (5a/14)

tapılmuyub (84b/14)

yapu (5b/9)

yavuḳa (87b/6)

yoḫudı (86a/20)

i > ü değişmesi

bilün (16a/16)

bilürem (5a/10)

binsün (18b/9)

bitsün (66a/1)

delüḳanlı (45b/11)

elleründen (55b/14)

eylemesün (3b/15)

gecenün (47a/3)

gelür (87a/13)

getürdigin (88b/1)

gizlenürdik (45b/13)

göndersün (7b/13)

içerü (25b/6)

içün (1b/7)

ilerü (33b/1)

incü (84a/5)

itürüb (50b/2)

geçürdiler (89a/8)

neylesün (3b/14)

övretünlen (85b/14)

senińçün (40a/7)

sizün (85b/4)

süvüb (23b/13)

tekün (54a/13)

temürleri (18b/13)

yetürmezse (17a/5)

1.2. Ünlü Düşmesi

Bazı iki heceli kelimeler ek aldıklarında orta hecede vurgusuz kalan akıcı ünsüzler arasındaki dar ünlüler düşmüştür.

aġzından (13a/5)

baḳrına (47b/8)

boynına (86a/16)

burnundan (13a/5)

egnine (10a/16)

ḳoynıma (46a/15)

gönlümden (16b/18)

oḳlı (3a/6)

1.3. Ünlü Uyumu

1.3.1. Damak Uyumu

Ünlülerin kelime içinde kalınlık / incelik bakımından gösterdiği uyumdur. Türk dilinin hemen bütün lehçe ve ağızlarında görülen damak uyumu, DHT'de sağlamdır.

baḫdım (63a/6)

dutum (63a/9)

gezirdim (63a/6)

geçdi (63a/5)

ḳurtarub (63a/11) *söleyüm* (63a/10)

oturub (63a/7) *tabum* (63a/8)

1.3.2. Dudak Uyumu

Küçük ünlü uyumu olarak da bilinen bu uyum, ünlülerin kelime içerisinde düzlük-yuvarlaklık bakımından gösterdiği uyumdur. Türk dilinde sonradan gelişen dudak uyumu, diğer tarihi metinlerde olduğu gibi DHT'de de zayıftır (*bk*. Ünlü Uyumunun bozulması).

baḫalım (27a/7) *ḳabaġında* (36b/16)

gelmeginden (9a/4) *göñlümden* (16b/18)

gördükde (9b/12) *tutub* (9b/1)

götürderem (7b/3) *yetişdi* (8b/16)

1.4. Ünlü Uyumunun Bozulması

DHT'de genel olarak imlası korunan yabancı kökenli kelimeler ünlü uyumu dışında kalmıştır.

iḫtiyācdan (2b/11) *nevāzilik* (88b/4)

meşhūr (2b/13) *zaḫmetler* (8a/4)

müstaġnī (2b/12)

DHT'de çekim ekleri hem düz, hem yuvarlak ünlülüdür (*bk*. Şekil bilgisi). Türkçe kelimelerde genellikle dudak uyumu bozulmuştur.

aparub (4a/2) *getdüm* (55b/6)

bilürsen (5a/9) *humāyunıngıza* (81a/15)

eşidübsen (30a/1) *meşḳūl olmışidi* (4a/3)

eylemesün (3b/15) *yatubsan* (12a/10)

gelsünler (84b/9)

2. ÜNSÜZLER

2.1. Ünsüz Değişmeleri

Kelime içinde ünsüz değişmeleri

n > m değişmesi

evvelimci (5b/4)

yeddimci (41b/15)

ç > ş değişmesi

işmeli (60a/13)

2.1.1. Tonlulaşma

Oğuzcanın karakteristik özelliklerinden olan tonlulaşma, DHT'de düzenli olarak kelime başında ve kelime sonunda görülür.

k/ḳ > g/ġ değişmesi

Diğer eski yazılı metinlerde olduğu gibi DHT'de de /ḳ/ ve /ġ/ ünsüzleri için farklı işaretler (ق, غ) kullanıldığından kalın ünlüler yanındaki ḳ > ġ değişmesi, rahatlıkla takip edilebilmektedir. Ancak ince sıradan ünlüler yanındaki k, g ünsüzleri aynı işaretle (ك) gösterildiği için k > g değişmesini tespit etmek güçtür. Oğuz lehçe ve ağızlarındaki genel tonlulaşma eğilimi dikkate alındığında, bu ünsüzün (ك) kelime başında ve ünlüler arasında çoğunlukla tonlu (g) olduğu anlaşılmaktadır.

İçseste ünlüler arasındaki k/ḳ/ düzenli olarak tonlulaşmıştır.

ayaġında (50b/1)

baġlama (1b/5)

böyükliginde (50a/15)

dėmeginün (73a/14)

döge-döge (5a/13)

ėtmege (4a/7)

eyledigi (5b/16)

göge (1b/11)

gönderdigin (49b/16)

oldıġından (2a/5)

oturdıġı (6b/12)

pişürmege (75b/22)

topraġa (1b/12)

üregimden (68a/17)

yėmege (3b/5)

İçseste ünlüler arasındaki /ķ/'lar belirli sayıda kelimede tonlulaşmamıştır.

aķlamaķa (9a/3) *olmaķın* (8a/1)

iraķa (11a/11) *satmaķa* (42a/18)

ķımıldamaķa (11b/8) *topraķa* (4b/5)

ķonaķa (21a/1) *yavuķa* (87b/6)

t>d değimesi

Kelime sonu ünsüzü /t/, kendisinden sonra ünlü ile başlayan ekler geldiğinde iki ünlü arasında tonlulaşarak /d/'ye dönüşmüştür.

daķıdır (33a/16) *igide* (23b/16)

ėşidüb (6a/5) *ķayıdub* (42b/9)

gedek (24a/19) *unudursan* (23a/11)

2.1.2. Tonsuzluk

t-: t- korunması

Günümüz ölçünlü dilinde tonlulaşarak /d-/'ye dönüşen kelime başındaki bazı /t-/'ler, özellikle kalın-yuvarlak ünlüler yanında korunmuştur.

tahi: dahi (12a/2) *toḫun-*: dokunmak (69b/14)

ṭaķ: dağ (30b/11) *ṭol-*: dolmak (41a/4)

ṭaşra: dışarı (25b/6) *ṭolu*: dolu (32b/7)

tek: -dek, kadar (70b/13) *tök-*: dökmek (24a/17)

tekün: gibi (54a/13) *ṭur-*: durmak (19b/12)

temür: demir (1b/7) *ṭoķsan*: doksan (8a/3)

ṭoġrı: doğru (21b/6)

k-: k- korunması

Metinde kelime başı /k/'nin korunması ile ilgili bir kaç örnek tespit edilmiştir.

kimi: gibi

kimin: dek, kadar, gibi

tā ki yüz nefer ***kimin*** *bu ḳavimden ḳırub* (24a/16)

özin şī̄r-i ġurrān ***kimi*** *urub ol süvārelere* (24a/14)

2.1.3. Süreklileşme

Türk dilinde süreklileşme, Eski Uygur Türkçesinden itibaren görülmektedir. Doğu lehçelerinde nispeten korunan süreksiz ünsüzler (özellikle b, g) Oğuz ve Kıpçak lehçelerinde genellikle süreklileşmiştir (Başdaş 2016: 46)

ḳ > ẖ değişmesi

Kelime içinde ve sonunda geniş ünlüler yanındaki /ḳ/, düzensiz olarak süreklileşip /ẖ/'ya dönüşmüştür.

baẖ- (1b/2)

çoẖ (8a/9)

çoẖlı (6b/8)

daẖi (18b/10)

dışẖarı (55b/4)

iraẖ (27b/19)

ḳırẖ (15a/17)

ḳoẖı (34a/5)

oẖ (11b/6)

ortaẖ (42a/12)

oṭaẖ (26b/13)

yaẖşı (21a/16)

yoẖ (7b/15)

yoẖsa (21a/18)

yuẖarı (12b/6)

yuẖu (36a/21)

2.2. Büzülme

Bir örnekte yönelme halindeki isim-fiil (getmege) büzülüp kısalmıştır.

getme *yüz ḳoydılar* (87a/1)

Bir örnekte sıfat fiil eki büzülüp kısalmıştır.

tevariẖde ***oġrılan*** *şī̄r ḥikāyetin ėşitmedin mi* (11a/5)

2.3. Hece Düşmesi

Bir örnekte üçüncü teklik şahıs iyelik eki *–in* düşmüştür.

Saʿd-ı Emīnin ***ḫidmete*** (2b/16)

Bir örnekte ilgi halindeki birinci şahıs zamirinde (menim) *–im* düşmüştür.

men *ʿövretim meni gėtdi ḳiyāṣ eyledi* (86a/9)

men *daḫi işim aġlamaḳ* (75b/6)

2.4. Ünsüz Benzeşmesi

b-n/ñ > m-n/ñ benzeşmesi

Bünyesinde *n, ñ* geniz ünsüzleri bulunan kelimelerin başındaki */b/,* gerileyici uzak, yarı benzeşme ile düzenli olarak *m*'ye dönüşmüştür. Eski Uygur Türkçesi döneminden itibaren pek çok tarihî ve modern lehçelerde görülen bu benzeşme, Azerbaycan Türkçesinde ve aynı zamanda üzerinde inceleme yaptığımız metinde birkaç örnekte tespit edilmiştir (*bk.* Başdaş 2016: 56)

min- :bin- (67a/12)

min :bin (46a/11)

men :ben (46a/2)

rl > ll benzeşmesi

Şimdiki zamanın üçüncü çokluk şahıs çekiminde görülür (*bk. Şimdiki Zaman*).

gülüller (80a/4)

vėrüller (35b/5)

2.5. Ünsüz Düşmesi

-n- düşmesi

sora (35a/20)

ṣora (23a/16)

2.6. Ünsüz Türemesi

"Kimi" edatı ve "ki" bağlacısının sonunda bir "n" türemesi tespit edilmiştir.

sordım Küçük Semerḳanddan buraya ***kimin*** *ne ḳadar yol olur* (56a/19)

temām bir seneye ***kimin*** *şeherlerdengelürdiler* (84b/12)

indi deyir ***kin*** *bir ḳoca siçān peydāh olub* (80a/12)

İKİNCİ BÖLÜM

ŞEKİL BİLGİSİ

1. YAPIM EKLERİ

1.1. İsimden İsim Yapan Ekler

-lIk / -lUk

ābādānlūḳ (35b/1)

ḥākimligin (6b/9)

ḥalāllıġa (88a/8)

ḫastaluḳı (41a/3)

kirāyeçilik (66a/6)

iḳrārlıġın (58a/4)

ḳonaḳluḳ (85b/1)

mėşelikden (34a/14)

mezārlıḳdur (50b/12)

nevāzilik (88b/4)

pederlige (35b/13)

-lI; -lU

atlu (55b/9)

baḳlıdır (51a/3)

buralı (51b/5)

çoḫlı (6b/8)

derdliler (40b/3)

yazılıdır (2a/15)

yerlü (87b/20)

-çI

müjdeçi (88b/10)

mināreçi (64b/5)

çāmeşūrçı (64b/5)

ḫidmetçiler (5a/12)

-inci

dördinci (87b/18)

ikinci (5b/7)

üçinci (5b/9)

-ça

sanduḳça (84a/4)

-ki

heminki (6a/8)

onunkidir (6a/14)

1.2. Fiilden İsim Yapan Ekler

1.2.1. İsim-Fiil Ekleri

-mAk

almaḳa (87a/5)

aparmaḳ (23b/7)

bilmek (7b/8)

getmege (86b/15)

görmek (7b/8)

ḥesāb eylemege (4a/16)

uġramaḳ (24a/5)

zevḳ ėtmege (4a/7)

-me

sürme (86a/11)

1.2.2. Sıfat-Fiil Ekleri

-(y)An

alan (44a/11)

çalınan (84a/14)

derd çekmeyen (40b/2)

gelen (89a/5)

giren (86b/4)

töken (85a/14)

yetiren (87b/13)

-dIk/ḳ

eyledigim (88a/3)

getürdigin (88b/1)

oġurladıḳı (55a/3)

oldıġından (2a/5)

vėrdiyinden (86b/15)

yatdıġı (13a/8)

yazdigi (3b/17)

-mIş

çekilmiş āsimān (34b/10)

ḫilāf yazılmış olsaydı (4b/16)

1.2.3. Zarf-Fiil Ekleri

-(y)ArAk

gėderek (31b/7)

ḳaçaraḳ (86a/14)

oḫuyaraḳ (69a/9)

oḳuyaraḳ (69b/3)

-Ib, -Ub

cem ʿ ėdüb *sene başında benim ḥuzūruma ḥāżır ėdersen* (2b/2)

altun ***aḫẕ ėdüb varub*** *öz kendi ḫidmetine baḫarsan* (2b/4)

getirüb *min altun alırdı* (5a/6)

hürküb *ḳaçdılar* (39b/5)

-dükde; -dikde; -dıḳda; -duḳda

çatdikde (22a/19)

dėdikde (25b/11)

gördükde (9b/12)

müheyyā olduḳda (31a/17)

ṣabāḥ oldıḳda (29a/14)

-AndA

ėdende (39a/9) *ķoyanda* (13a/13)

görende (20b/12) *yatanda* (11a/12)

-mekde

baḫmekde *822a/169* *görmekde* (11a/13)

gėtmekde (22a/6)

-alı

alalı (45a/12)

-(y)erken

dėyeken *(24a/9)* *geçürürken* (14b/3)

geçerken (23b/9) *gėderken* *(23b/9)*

-(y)An + kimi

çaṭan kimi (47b/1) *geçen kimin* (46a/15)

ėşiden kimi (21b/2) *gören kimi* (24b/1)

-Inca;

aḫşām olınca (33b/16)

çıķarınca (29b/8)

-(y)A

gėde-gėde (31a/11)

oḫuya-oḫuya (69a/14)

1.2.4. Fiilden İsim Yapan Diğer Ekler

-Un

*ehl-i **ḳoşun** Başradan çıḫdılar* (88b/11)

-(A)ḳ

***soraḳın** almaḳa Rey şeherine gönderdiler* (87a/4)

-Uş

öpüş (86a/17)

-k

küçük (84a/4)

-ı

yazılıdır (2a/15)

-U

yapu (5b/9)

1.3. İsimden Fiil Yapan Ekler

-lA

baḳladılar (88b/14)

ḫāzırlandılar (87b/1)

ḳarşulandılar (87b/5)

gözlediler (87a/3)

darlama (85b/11)

möhürlenmişdir (7a/11)

1.4. Fiilden Fiil Yapan Ekler

-Ir; -Ur

geçürdiler (89a/8)

yetiren (87b/13)

-(I)n; -(U)n

ḥāzırlandılar (87b/1)

ḳarşulandılar (87b/5)

möhürlenmişdir (7a/11)

çalınan (84a/14)

ḥökm olundı (4b/7)

-üş

görüşdi (87b/16)

-(U)n

soyundılar (86b/1)

-ar

çıḳarub (84a/11)

-(y)Il; -(y)Ul

baḫılsun (4b/8)

deyilerdi (3a/7)

kesildi (84a/16)

ḳoyulmış (7a/10)

-it

geçitirdi (3a/17)

-t

götürderem (7b/3)

-dIr

eyleşdirmişidi (2a/11)

kazdırmışdı (4a/1)

2. ÇEKİM EKLERİ

2.1. İsim Çekimi Ekleri

Sadece ve her zaman isim soylu kelimelere eklenen çekim ekleridir. İsim çekim ekleri, *Çokluk Ekleri, İyelik Ekleri ve Hâl Ekleri* başlıkları altında incelenecektir.

2.1.1. Çokluk Ekleri

Genel Türkçedeki standart çokluk eki *+lAr* kullanılmıştır.

belālar	(50a/6)	*meyveler*	(46b/10)
ejderhālar	(47a/15)	*ʿövretler*	(47a/16)
ilanlar	(47a/14)	*topraḳlar*	(41a/21)

2.1.2. İyelik Ekleri

İsimlere eklenerek sahiplik ve parça-bütün ilişkisi gösteren iyelik ekleri, küçük ses farklılıkları dışında hemen bütün Türk lehçe ve ağızlarında ortaktır (Başdaş 2016: 67).

I. Teklik Şahıs: *+(I)m; +(U)m*

Ünlü ile biten isim tabanlarına üzerinde ***+m*** biçimiyle kullanılan birinci şahıs iyelik eki, ünsüzle biten isimlere yardımcı ünlüyle eklenmiştir. Arada yardımcı ses olarak yuvarlak vokal *-u-, -ü-* bulunur. Ekin fonksiyonu aidiyet, mülkiyet bildirmektir. Bazen hitap, sevgi vazifesini de görür (bk. Timurtaş 1994: 64). DHT'de ek ünlüsü genel olarak yazılmamıştır. Fakat, yer yer ekin ünlüsü yazılmış veya hareke ile gösterilmiştir.

*āḫiretde **ḥaḳḳımı** ḥalāl etmem* (74b/13)

***anama** aldım* (78a/3)

*ʿarż eyledi **pādşāhım*** (5a/6)

*benim **ḥuzūruma*** (2b/2)

*benim **mālımdan*** (2a/15)

*benim **ṭarafımdan*** (2a/13)

*benim **teẕkirelerim*** (4b/13)

elimi *öpdiler menim* (79b/18)

ėvime *geldim* (85b/18)

menim ***bildigim*** (7a/7)

menim ***ḳabaḥatım*** *yoḫ idi* (79a/11)

menim ***naṣīḥatlarıma*** (77b/3)

menim senden ***ricām*** *budur* (16b/14)

menim ***yerimde*** *oturdı* (86a/18)

mürüvvetime *lāyıḳ degildir* (6b/2)

ol ḳız pādşāhı ***kendime*** *ḥalāllıġa nigāh eyledim* (88a/8)

*ʿ****övretim*** *ḳalḫub menim* ***yüzimden***, ***gözimden*** *binā eyledi öpmege* (86a/1)

özüm *gėdim* (7b/16)

seḫāvetimden *kenārdır* (6b/4)

sene vaṣiyyetim budur ***oġlum*** (74b/1)

sözimi *taṣdīḳ ėdüb* (86b/10)

sulṭānım *üç il muḳaddim bunda bir dervīş geldi* (81a/13)

üregimden *dervīşe duʿā edirdim* (68a/17)

II. Teklik Şahıs: *+(I)n / +(U)n; +(I)ñ / +(U)ñ*

senün ***tezkirelerin*** (4b/13)

senün ***buyurdigin*** (7a/6)

sen ***dėdigin*** *ḳız* (7a/17)

seniñ ***sözleriñ*** *heb gerçek imiş* (88a/2)

*senünʿ****övretün*** (85b/8)

senün ***intiḳāmın*** *nece allık* (79a/3)

senün ***ġullarun*** *ġuluyam* (79a/21)

hey nādān senün ***şumluḳundan*** *bugünki zevḳimiz hevāye getdi* (76b/20)

senin ***ḳaṭırlarun*** *olmasaydı* (71b/9)

aldığın *bir altuna satursın* (58a/20)

senün ***baban*** (54b/12)

III. Teklik şahıs:*+(s)I(n)+; +(s)U(n)+*

Ek Genel Türkçede olduğu gibi, ünsüzle biten isim tabanlarına *+ı / +i* , ünlü ile bitenlere +sı/+si, biçimleriyle eklenir. Kendisinden sonra hâl eki gelmesi durumunda ise *+sın+/+sin+* şeklini alır (*krş*.Tekin 1983: 10-17).

murādın *diler* (1b/2)

kerem ***ṣāḥibi*** (2a/7)

öz kendi ***ḫidmetine*** (2b/4)

babasının zamānında *bedʿamellere meşḳūl* (3a/8)

bāzergānun ***oḳlıdur*** (5a/10)

ʿaṭa eyler öz ***elinen*** (7a/10)

vezīrin ***sözün*** (7b/5)

ikisini *de pārça pārça eyledim* (86b/4)

üzün gözün *örter idi* (85a/8)

şeyḫin ***özini ve mürīdlerini*** (84a/20)

Allāhun ***şükürānesin*** *yerine yetürüb* (81a/9)

veled-i zīnāların ***birisi*** (79a/5)

ipin bir ***ucun*** *ol ḥalḳaya bagladım* (77a/16)

dervīşin ***dalıncan*** *gėtdim* (72a/4)

Allāh her adamın ***gönlüne*** *göre vėrsin* (71b/5)

Ḥātemiñ böyle biādyāne ***isteyin*** *gördiler* (15a/8)

I. Çokluk Şahıs: *+(I)mIz; +(U)mUz*

*bizim **ḫānemiziñ** kapusın* (86a/13)

*şeyḫ **efendimiziñ** sene selāmı var* (83b/21)

*nece oldı **sergüẕeştimiz*** (81b/12)

*sen bizim **efendimizsen*** (79b/16)

*başlı **başımıza** olub **istedigimiz*** (74a/9)

*saḳ selāmet **maṭlabımız** ḥāṣil oldı* (70b/11)

***ikimiz** birden o ḳapudan içerü atladıḳ* (69a/10)

*arṭuḳ **yolımız** yoḫdır* (67a/19)

*baba dervīş biz **yolumuzdan** çıḳdık* (66a/11)

*yüz ḥarāmi bizim **üstümize** töküldiler* (65a/8)

***meclīsimize** getürün* (60b/11)

*çārsū bāzārda **dükkānımız** baḳlu ḳalıbdır* (58a/16)

***elimizden** ḫılāṣ oldın* (56a/3)

***ḥayātımızda** bir ḥovuż var idi* (85a/16)

*bir ricām vardır bu gece **mihmānımız** ol* (26a/16)

*ṣabāḥdan **intiẓārımız ve çekdigimiz** zaḥmetler bīhūde olmadı* (31a/2)

II. Çokluk Şahıs:*+(I)nIz / -(I)ñIz; +Iz / +Uz*

*lākin sizin **iḥsānız** teẕkire ilendir* *(7a/6)*

*ammā **yañızda** kimsene olmasun* (83b/22)

*dīvān-ı **humāyunıñıza** gelmiş* (81a/15)

*siz öz **ḳızınızdan** sorun* (54b/21)

*sizün bu **sözlerüz*** (54b/16)

*senden recā ėdirem ki öz **aḥvālızı** menden dirīġ eylemeyesen* (15b/11)

*sizing **derdiñiz** nedir* (17a/7)

III. Çokluk Şahıs *:+lArI(n)+*

Türkçede üçüncü şahıs iyelik eki olarak bir ek yoktur. Teklik eki olan -ı; -i çokluk eki olarak da kullanılmaktadır. *-lAr* eke ait değil, kelimeye aittir. İyelik eki getirilen kelimenin çokluk olduğunu bildirmektedir (*bk.* Timurtaş 1994: 65).

*ʿ**ömürlerini** ṣefā ilen geçürdiler* (89a/8)

*hemān ḳalḫub **ḳaşlarına** resme* (86a/10)

***gözlerine** sürme* (86a/11)

***ṣāḥibleri** tapılmuyub* (84b/14)

*cümle **mürīdlerisi** bende çekdiler* (84a/17)

***cāriyelerini evlādlarını** tamam bende vurdum* (84a/19)

***ḳarşularına** sāzende nevāzende gerdīşe getürdiler* (76a/5)

Şahıslar	**Teklik**	**Çokluk**
I. Şahıs	*+(I)m; +(U)m*	*+(I)mIz; +(U)mUz*
II. Şahıs	*+(I)n; +(U)n; +(I)ñ*	*+(I)nIz; +Iz; +(I)ngIz; +Uz; -(I)ñIz*
III. Şahıs	*+(s)I(n)+; +(s)U(n)*	*+lArI(n)+*

Tablo 1: İyelik Ekleri

2.1.3. Hâl Ekleri

Eklendiği isimlerle sonraki kelimeler arasınada (çoğunlukla fiiller) arasında geçici anlam ilişkisi kuran, cümlede ismin fiile göre durumunu gösteren eklerdir.

Yalın Hâl*: +Ø*

ey dil yine zeyn oldı ***cihān*** (1b/1)

sen *eger merdiseñ ey yār* (1b/5)

maymūn *gördi ki* ***ḫāyası*** *acıdı* (12b/14)

Allāha şükür eyle ***cānun*** *saḳ ḳaldı* (13a/14)

İlgi Hâli: *+(n)In; +(n)Un; +(n)Iñ; +Ø*

onun *bir vezīri var idi* (2a/8)

Ḥāteminiñ *ḳapusında ẓālim adamlar yoḫudı* (2b/6)

Ḥātem ***oların*** *iḥtiyācın ʿedā eylerdi* (2b/9)

Ḥāteminiñ *az iḥsānı* (3a/1)

maymūnıñ *arḫasına ve gögsine* (12b/16)

sen ***pādşāh*** *ḳızısan* (54b/10)

seni bir ***yābān*** *adamı alub* (54b/11)

Yükleme Hâli:*+(y)I, +Ø*

Yükleme hâli, iyelik ekleri üzerinde genellikle eksiz (Ø)'dir.

baḫ nece ***murādın*** *diler* (1b/2)

dānāyı *ḳılar dāne ile dāme giriftār* (1b/3)

Ḥātem bir ***teẕkire*** *yazdı* (3b/9)

beni *bu güne ḳoyanda* (13a/13)

müjdeçi gelüb ***müjde*** *vėrdi* (88b/10)

Ḥāteminiñ ***soraḳın*** *almaḳa* (87a/4)

bu ***cevāb*** *ėşidüb* (6a/9)

başın *aşaḳı saldı* (6a/16)

seḫāsın *ne mertebede* ***olmaḳın*** *bilmaḳ erzdir* (8a/1)

gözin *yum ve* ***üç şalavāt*** *ḫıṭam eyle* (10a/4)

Yönelme Hâli:+*(y)A*

gör ***kime*** *vefā eyledi* (1b/6)

bu ***fāniye*** *sen cān vėrir cān çekirsen* (1b/9)

ona *Ḥātem-i Ṭay deyirdiler* (2a/6)

ḥażret-i Ādemden tā ***Ḫāteme*** *kimin bu seḫāda ve kerem ṣāḥibi* (2a/7)

ḫidmetine *baḫarsan* (2b/5)

sen ***bene*** *göster onıarslanayıtdı* (12b/3)

vebāling kendi ***boynıva*** *olsun* (12b/4)

benim oldıġım ***ḳaṣra*** *geldiler* (60b/4)

Yükleme anlamında kullanılmış örnek tespit edildi.

cezāma *iḳrār eyleyerem* (6a/13)

Bulunma Hâli: +*dA*

sābıḳ ***zamānda*** *Baṣra* ***şeherinde*** (2a/2)

ḫücrede *eyleşmişdi* (2b/6)

ammā bunların ***arasında*** (60b/1)

ḥikāyeti bu ***yerde*** *bitdi* (89a/9)

odada *ḳarār eyledi* (19a/6)

benim ***odamda*** *ḳal* (25a/10)

Ayrılma Hâli:+*dAn*

keftārı içün çarḫ-ı ***temürden*** *ḳafes içre* (1b/7)

Ṭay ***ṭā'ifesinden oldıġından*** (2a/5)

işgiden *dahi başı ayılmadı* (3a/16)

ḥayāsından *başın ḳaldıra bilmeyir* (3b/8)

aġzından burnundan *ḳan cāri olub* (13a/5)

anlardan *yādigār ḳaldı* (89a/10)

aġacdan *inüb ėve girdim* (86b/3)

ne ***yerden*** *bu ḳadar māl ḳolına geçüb* (10a/14)

Yönelme hâli anlamında kullanılmış bir tane örneği tespit edildi.

eger siz ***bizlerden*** *inanmazsuz* (54b/5)

Vasıta Hâli:*-(I)lAn; -(I)nAn*

İsim çekiminde bu hal bağlama edatı olan ***ile*** kullanılarak ifade edilmektedir. Tarihî metinlerde başlıca *+(I)n, birle, bilen* gibi bağımlı ve bağımsız biçim birimlerle karşılanan vasıta hâli, metinde *+(I)lAn, +(I)nAn* edatı ile ifade edilmektedir.

bu ***minvālınan*** *geçitirdi* (3a/17)

bėş min nefer ***süvāreinen*** *ʿaẓīm şeher-i Rey olub* (88a/12)

vezīr ümerālar ilen *dāḫil-i bārgāh olub* (88a/18)

vaḫşīlerinen *gezirsen* (28a/18)

ol cevān bir il o ***ḳızınan*** *ʿayş ʿişret ėdir* (35b/6)

Yalın Hâl	***+Ø***
İlgi Hâli	***+(n)In; +(n)Un; +(n)Ing; +(n)Iñ; Ø***
Yükleme Hâli	***+(y)I, +Ø***
Yönelme HâlİI	***+(y)A***
Bulunma Hâli	***+dA***
Ayrılma Hâli	***+dAn***
Vasıta Hâli	***+(I)lAn; +(I)nAn;***

Tablo 2: Hâl Ekleri

2.2.Fiil Çekimi Ekleri

2.2.1. Şahıs Ekleri

I. Tip: Zamir Kökenli Şahıs Ekleri

Şahıs zamirlerinin ekleşmesi sonucu meydana gelen bu ekler, bilinen geçmiş (şuhudî) zaman ve şart kipi dışındaki hemen bütün kip ve zamanların çekiminde kullanılan eklerdir.

Şahıslar	**Teklik**	**Çokluk**
I. Şahıs	*-Am*	*-Ik, -Uk*
II. Şahıs	*-sAn*	*-sInIz, -sIz, -sUz*
III. Şahıs	*Ø*	*-lAr*

Tablo 3: I. Tip Şahıs Ekleri

II. Tip: İyelik Kökenli Şahıs Ekleri

Genel Türkçede olduğu gibi bilinen geçmiş (şuhudî) zaman ve şart kipi çekiminde kullanılmıştır.

Şahıslar	**Teklik**	**Çokluk**
I. Şahıs	*-m*	*-k*
II. Şahıs	*-n*	*-nIz, -Uz*
III. Şahıs	*Ø*	*-lAr*

Tablo 4: II. Tip Şahıs Ekleri

2.2.2. Şekil ve Zaman Ekleri

DHT'de doğrudan fiil tabanlarına eklenerek basit çekim oluşturan eklerden bilinen geçmiş zaman *(-dI, -dU*), öğrenilen geçmiş zaman *(-(y)Ib; -(y)Ub; -mIş; -mUş),* geniş zaman *(-(y)Ar; -Ur;-r),* şimdiki zaman *(-(y)Ir; -(y)Ur; -r)* ve gelecek zaman *(–(y)AcAk)* eki tespit edildi. *Bir kılış, veya oluşun içerisinde geçtiği zaman parçasına fiilin zamanı diyoruz. Çekimde zaman fiilin tabanına gelen birinci ekle gösterilir* (Banguoğlu 2011: 441).

Bilinen (Şuhudî) Geçmiş Zaman: *-dI; -dU*

Sadece tonlu şekilleri kullanılan ve ikinci tip (iyelik kökenli) şahıs ekleriyle çekimlenen ekin ünlüsü, sadece üçüncü çokluk şahısta düz, diğer bütün şahıslarda hem düz hem de yuvarlak olduğu örnekleri tespit edildi. Metinde ek ünlüsü düz olan örneklerin, ek ünlüsü yuvarlak olan örneklere nazaran daha çok olduğu tespit edildi.

I. Teklik Şahıs:*:-dIm; -dUm;*

aldım (70b/5)

baḫdım (56a/13)

bıraḫdım (10b/10)

çıḳardım (70a/11)

doldurdım (70a/10)

egleşdim (56b/5)

ėleddirdim (84a/21)

ġażablandım (85b/10)

gelmedim (55b/5)

gėtdüm (55b/6)

girdim (56a/14)

gördüm (56a/14)

ḥesāb eyledim (13b/1)

ḳatārladım (66a/6)

ḳopardım (70b/5)

ḳoşundım (58b/15)

naṣīḥat eyledüm (30a/6)

sordım (56b/2)

unuddum (51a/16)

yazdım (5b/1)

yolladım (83b/11)

II. Teklik Şahıs*: -dIn; -dUn, -dIñ*

aldun (72a/7)

*baba dervīş Ṭeberistān şeherini nece **gördin*** (25a/16)

bene ***naṣīb oldun*** (3b/8)

böyle kāre ***vāfir oldun*** (6a/8)

bu tezkireleri sen ***yazdın*** *mı* (5a/16)

cefālar çekdiñ, hoş geldiñ (73a/8)

elimizden ***ḫılāṣ oldın*** (56a/3)

ey bedbaḫt nādān sen ***ḫayāl ėtmedin*** (13a/12)

feṭḥ eyledin (70b/3)

gelüb menim bāġıma ***ėrişdiñ*** (35a/16)

kendiñ ḥased ėdüb ***ġürūr eylediñ*** *ve* ***fikir eylemedin*** *ve* ***dėmedin*** (39a/4)

ḳopardın (70b/3)

meger sen tevariḫde oġrılan şīr ḥikāyetin ***ėşitmedin*** (11a/5)

o beyābānınun aḥvālın ***ricā eyledün*** (29a/18)

sen benim ġaẓabımdan ***ḫavf ėtmedin*** (6a/7)

zaḥmet çekdin (70b/2)

III. Teklik Şahıs*: -dI/ -dU*

bilmedi (18a/17)

buyurdı (84a/4)

çıḫdı (55b/4)

defn eyledi (23a/17)

fırṣat eline düşdü (3a/15)

geçdi (3a/2)

görüşdi (87b/16)

ḫaber ėtmedi (1b/8)

ḥāżır etdi (55b/18)

ḳaldı (56a/5)

kesildi (84a/16)

geşdi (79b/19)

ḳırıldı (68b/11)

ḳurtardı (54b/4)

meşhūr oldı (2a/13)

nümāyān oldı (56a/14)

oḫundı (81b/10)

oturdı (55b/16)

serinledi (66a/5)

tökildi (77a/21)

uçdı (56a/4)

vefā eyledi (1b/6)

yoḫladı (57a/12)

zeyn oldı (1b/1)

I. Çokluk Şahıs: *-dIk; -dük*

başladık (75b/22)

çatdıḳ (71a/15)

çıḫara bilmedik (80b/17)

dėdik (81b/15)

ele getürdik (86b/11)

gėtdik (71a/5)

gėtdük (71a/15)

işler eyledik (78a/14)

ol ḥovużıñ kenārına ***geldik*** (30a/12)

onı o güne ***saldık*** (79b/9)

şefā geldik ḫoş geldik *deyüb* (16a/4)

vardık (52b/11)

yardık (78a/17)

yeridik (70b/7)

II. Çokluk Şahıs: *-düz; -diz*

gördiz (78a/14)

münāsib gördüz (6b/2)

III. Çokluk Şahıs:*-dIlAr*

apardılar (53a/8)

baḳladılar (88b/14)

ėrişdiler (13b/14)

gėtdiler (11a/11)

geydirdiler (53b/5)

gördiler (56a/2)

gözlediler (87a/3)

ḥazırlandılar (87b/1)

ḳarşulandılar (87b/5)

geçürdiler (89a/8)

ḳoydılar (11a/12)

meşḳūl oldılar (3a/11)

mindiler (18b/16)

refīḳ oldılar (3a/10)

soyundılar (86b/1)

söylediler (56a/2)

uġradılar (18b/13)

yeridiler (18b/17)

Öğrenilen (Naklî) Geçmiş Zaman

1. ***Tip Öğrenilen Geçmiş Zaman: -mIş; -mUş***

Birinci tip (zamir kökenli) şahıs ekleri ile çekimlenmiştir. Metinde tespit etdiğimiz örneklerde ekin ünlüsü düzdür, sadece üçüncü teklik şahıs örneğinde ekin yuvarlak ünlülü şekline rastlandı.

I. Teklik Şahıs: *-mIşAm*

cān ḳoymışam (35a/1)

düşmişem (18a/7)

fikir eylemişem (54a/15)

ġayb ėtmişem (56b/14)

gelmişem (9a/8)

ḳaçmışam (55b/7)

peşīmān olmışam (6a/12)

ṣarf etmişem (35a/1)

zaḥmet çekmişem (35a/2)

II. Teklik Şahıs: *-mIşsAn*

gelmişsen (35a/3)

belālara rücūʿ olmışsan (35a/14)

zaḥmet çekmisen (70b/16)

III. Teklik Şahıs: *-mIş/ -mUş*

çıḳmışdır (12b/5)

dünyaya gelmemişdi (2a/8)

eyleşdirmişidi (2a/11)

gėtmiş idi (81a/14)

ḳazdırmışdı (4a/1)

ḳoyulmışdır (7a/10)

oḫumuşidi (3b/16)

sifāriş eylemişidi (2a/12)

vėrmişidi (2a/11)

yarımış (35a/15)

yazmışdı (55a/16)

I. Çokluk Şahıs*: -mIşik/ıḳ*

ʿādet eylemişik (13b/11)

II. Çokluk Şahıs:

Metinde örneği tespit edilmedi.

III.Çokluk Şahıs*: -mIşlAr*

bitāb olmışdılar (19a/3)

Öğrenilen (Naklî) Geçmiş Zaman*:*

2. ***Tip Öğrenilen Geçmiş Zaman: -(y)Ib; -(y)Ub***

Bugün Doğu Türkçesinde (Özbekçe, Kazakça ve s.) ikinci şahısta hala, asli şekli muhafaza edilmekte *tur*- fiili ile kullanılmaktadır (kelüp turur sen). Ek esasında gerundium ekidir. Gerundium tasrif edilmeyen şekil olduğuna göre, *-up* ekinin böyle bir fonksiyona sahip olması kendisinden sonra gelen *tur*- fiilinin düşmesiyle mümkün olmuştur. Bugün, Doğu Anadolu bölgesinde ve Azeri lehçesinde *-up* gerundium eki öğrenilen (naklî) geçmiş zaman olarak pek çok kullanılmaktadır (*krş*. Timurtaş 1994: 122). Metinde tespit etdiğimiz bütün örneklerde ekin ünlüsü yuvarlaktır. Azerbaycan Türkçesinde öğrenilen (naklî) geçmiş zaman birinci şahıslarda sadece ***-mIş, -mUş*** ekleri ile çekimlenmektedir. Bu sebepten metinde ekin birinci şahıslarda örneğine rastlanmadı. Birinci tip (zamir kökenli) şahıs ekleri ile çekimlenmiştir.

II. Teklik Şahıs: *-(y)UbsAn*

sen belki ***ėşidübsen*** (30a/1)

sene ne oldı beyle ḥazīn ***yatubsan*** (12a/10)

III. Teklik Şahıs: *-(y)Ub*

bānū ***buyurub*** *yā Ḥātem* (82a/7)

ġulām tez perdeni ***ḳözėdüb*** (73a/4)

Ḥātem bunlara ***cevāb vėrüb*** (10b/15)

Ḥātem ***egleşüb*** (73a/8)

*ikinci vezīr ʿ****arż eyleyüb*** (5b/8)

o cevān ne olduḳun ***bilüb*** *ḥayātından* ***ümid kesüb*** (5a/15)

ol zamān ***yadına düşüb*** *ki* (5a/4)

soruşub *ne yėrden gelüb ne yėre gėdürsen* (10b/14)

II. Çokluk Şahıs:

Örneğine rastlanmadı.

III. Çokluk Şahıs*: -(y)IblAr; -(y)UblAr*

ammā rāviler böyle ***rivāyet ėdübler*** *ki* (3a/3)

evinden döge döge ḥużūr-ı pādşāha ***getirübler*** (5a/13)

hāmı yėr-be-yėr ***eyleşibler*** (16a/7)

ḥammāmdan celālilen ***çıḳarublar*** (53b/6)

ḫidmetçiler ḳaç adam ***gėdübler*** (5a/12)

ḥużūr-ı pādşāhda ***yėre ḳoyublar*** (4b/4)

meni ***gönderübler*** *ki* (9b/5)

o melʿūn vezīrler gören kimi ***şād olublar*** *menim ḳatlime temām* ***bel baḳlayublar*** (55a/9)

ol vezīrler cellādlarınan bāġıma ***gelübler*** *beni* ***ṭaleb edübler*** *(55b/3)*

yėrlerinden ***ḳalḫublar*** *bir birinlerine* ***baḫublar*** (31a/2)

Şimdiki Zaman: *-(y)Ir; -(y)Ur;*

Birinci tip (zamir kökenli) şahıs ekleri ile çekimlenmiştir.

I. Teklik Şahıs*: -(y)IrAm; -(y)UrAm*

bilürem *filān bāzergānun oḳlıdur* (5a/10)

dost eyvAllāh sāilem şey'en lillah ***isteyirem*** (15a/6)

filān yėre ***gėdirem*** (85b/19)

ḳaç ildir şey'en lillah deyenlere min altun ***ṣadaḳa ėdirem*** (84b/16)

men şeyḫ ilen ***ṣoḥbet ėdirdim*** (84a/10)

o cevān söyleyüb ki Yemenden ***gelürem*** (9a/5)

ona göre ***aḳlayıram*** *ki* (9b/7)

senden recā ėdirem ki öz ***aḥvālızı*** *menden dirīġ eylemeyesen* (15b/11)

II. Teklik Şahıs: *-(y)IrsAn; -(y)UrsAn*

bir böyük adama ***benzeyirsen*** (16a/14)

bu tāze fidānları ḳırub ***tökirsen*** (35a/3)

dėmirsen *ki bu bāġ bī-ṣāḥib dėgil* (35a/4)

her ne ***isteyirsen*** (70b/17)

ne benim aḥvālım ***sorursan*** (12a/12)

ne oldıgın ***bilürsen*** (5a/9)

ne yėrden gelüb ne yėre ***gėdürsen*** (10b/15)

ne yėrden ***gelürsen*** (9a/4)

neden ***aḳlayırsan*** (9b/4)

III. Teklik Şahıs: *-(y)Ir; -(y)Ur*

Azerbaycan Türkçesi'nde şimdiki zaman eki çekim sırasında meydana gelen ünlü değişmeleri ve bundan sonra meydana gelen hece kaynaşması ve hece büzülmesi ile bu ekin ünlüsünü kaybederek tek bir -r ünsüzünden ibaretmiş gibi durumlar vardır (*bk.* Sarıkaya 2001: 284). Bu hadise üçüncü teklik şahısta görülür.

biri ***cār çekir*** (86b/6)

dīvān-ı humāyunıngıza gelmiş ***izin isteyir*** (81a/16)

eger pādşāhımdan ***izin olur*** *ise* (6b/16)

gėdirdi *bir kārvāna rāst geldi* (10b/12)

hīç dervīşe ***oḫşamayur*** (15a/3)

ḳızından sor o ne vāfir ***söyler*** (54b/6)

ol ḳız ***deyir*** (55a/5)

sizi pādşāhımız ***ister*** (15b/13)

I. Çokluk Şahıs*:-(y)ırık*

intiḳāmın nece allık (79a/4)

II. Çokluk Şahıs: *-(y)IrsIz; -(y)UrsIz*

ehl-i dīvāna ḫiṭāb eyledi ne ***deyirsiz*** (6b/14)

ol zamān menden ***inanmayırdız*** *(80b/1)*

onun ne adam oldıḳın ***bilürsiz*** (54b/8)

indi ***şehādet vėrirsiz*** *ki siçan temüri yeyir* (80b/2)

III. Çokluk Şahıs: *-(y)IrlAr; -(y)UrlAr; [>-(y)IllAr; -(y)UllAr]*

aparullar *o ḳızı ona* ***vėrüller*** (35b/5)

bir ḳadar ***durırlar baḫılar*** *men gelmedim* (55b/5)

gördi bir kelle āhular ***çerā ėdiller*** (28a/13)

görürle*r ki āfitābını bıraḫub* (55b/6)

ḳaş ilen bıyıḳ altından ***gülüller*** (80a/4)

senün tezkirelerin ve benim tezkirelerim berāber ***gelürdiler*** (4b/14)

Geniş Zaman: *-(y)Ar; -(y)Ur;-(y)Ir; -r*.

Geniş zaman ekinin olumsuzu ***-mAz*** eki ile oluşmuştur. Genellikle birinci tip (zamir kökenli) şahıs ekleri ile çekimlenmiştir. İkinci tip (iyelik kökenli) şahıs ekleri ile çekimlenmiş birkaç örneği tespit edilmiştir.

I. Teklik Şahıs: *-(y)ArAm; -rIm*

ʿaṭā eylerim	(7b/1)	*çaḳırram*	(78b/14)
beyān ėderem	(17a/2)	*saḳaldırram*	(72b/10)
gellem	(85b/20)	*getürerdim*	(71b/11)
götürderem	(7b/3)	*aparardım*	(71b/10)
iḳrār eyleyerem	(6a/13)	*gėderdim*	(71b/9)
köyil vėrmem	(51a/7)	*savurram*	(80b/15)

II. Teklik Şahıs: *-(y)ArsAn; -(y)IrsAn; -(y)UrsAn*

çatarsan (28a/2)

gėdersen (28a/1)

ḥāżır ėdersen (2b/3)

ḥesāb vėrersen (2b/3)

ḫidmetine baḫarsan (2b/5)

ṭaleb ėdirsen (57a/2)

işāre görersen (79a/3)

çalışırsın (75b/17)

istersen (74a718)

aç ḳalursan (74a/18)

tike tike ėdirsen (51a/6)

yandırursan (51a/6)

yapardın (71b/8)

III. Teklik Şahıs: *-(y)Ur; -r; -(y)Ar; -(y)Ir*

altun alurdı (3a/1)

belālara uġrar (30a/5)

deyilerdi (3a/7)

ʿedā eylerdi (2b/10)

iḥsān ėtmez idi (2b/15)

iḫtiyācdan çıḫardı (2b/12)

fā'ide vėrmez idi (3a/12)

gėtmez idi (2b/10)

ḫilāf olmaz (5a/1)

insaniyyet ėder (28a/5)

istemeyirdi (8b/5)

maʿlūm olur (54b/7)

müstaġnī olurdı (2b/12)

örter idi (85a/15)

pādşāh olur (54b/2)

sepir (17b/6)

yėmez (80b/1)

yoḫ eyler (54b/2)

ẓafer bulur (13b/7)

ziyāde ėdirdi (3a/13)

yerine yetürmezse (17a/5)

göñlümden çıḳmaz (16b/19)

tükenir mi? (74b/6)

elinen gėder (74a/15)

yeyir (80b/3)

I. Çokluk Şahıs: *-(y)Irik; -(y)Arik; -rik*

deyerik (54a/20)

iḥsān ėdirik (20a/16)

ėşidirik (14a/4)

ifāde eylerik (54a/20)

II. Çokluk Şahıs: *-(y)IrsIz*

göreyim sizleri ne hüner ***gösterirsiz***

III. Çokluk Şahıs: *-(y)IrlAr; -(y)UrlAr*

ʿarż-ḥālların ėdirdiler (2b/8)

deyirlerdi (2a/4)

gelürdiler (2b/7)

aḫz eylerler (16b/9)

Gelecek Zaman*: -(y)AcAk*

Gelecek zamanın birinci, ikinci ve üçüncü çokluk şahıslarda örneklerine rastlanmadı ve birinci tip (zamir kökenli) şahıs ekleri ile çekimlenmiştir.

I. Teklik Şahıs: *-(y)AcAkAm; -(y)AcAḳAm*

ḳalacaḳam (85b/14)

vėrecegem (70b/20)

II. Teklik Şahıs: *-(y)AcAksAn; -(y)AcAḳsAn*

ḳalacaḳsan (25a/10) *zaḥmetler çekeceksen* (8a/4)

vėreceksen (70b/15)

III. Teklik Şahıs: *-(y)AcAk*

dāmād olacakdır (51b/19) *yapacakdır* (72a/3)

gėdecek (17a/5) *yollayacakdır* (27b/19)

sürgün ėdecekdir (27a/6)

2.2.3. Tasarlama Kipleri

İstek

I.Teklik Şahıs: *-AyIm; -Am*

bileyim (23a/5)

*bir ḳulluḳ üzre **ḳoyam*** (6b/6)

göreyim (79a/1)

güleş dutayım (9a/14)

ḫaber vėreyim (7a/2)

*intiḳāmın andan **alam*** (12a/17)

sebeb olam (6b/4)

varayım (15b/14)

fikr ėdeyim (17a/8)

göreydim (71b/8)

II.TeklikŞahıs*: -(y)AsAn*

buyurasan (16a/12)

dirīġ eylemeyesen (16a/12)

gėdesen (17b/6)

beyān eyleyesen (16b/16)

deyesen (16b/14)

aʿmā eyleyesen (72b/14)

III. Teklik Şahıs*:-(y)A*

*ʿişrete meşḳūl **ola*** (54b/11)

*kimsene pādşāh umūrine ḳarışub **ḫıyānet eyleye*** (5b/4)

*ona **aldanmaya** kimse* (1b/11)

*ona zehreli kimse **ola** ki seniñ kimi bir arslanıñ yanına **gele*** (12a/15)

*vücūdını dünyādan **ḳaldıra** ve bizi **ḳurtara*** (74a/7)

iḥsān eyleye (72b/13)

şefā bula (83b/4)

I. Çokluk Şahıs*: -AlIm*

görüşelim (79b/8)

ögredelim (54a/16)

zevḳ-i ṣefā ėdelim (79b/19)

baḫalım (73a/13)

yeyelim (71a/20)

II. Çokluk Şahıs: *-(y)AsIz;*

baş vėresiz (8a/13) *yazasız* (7b/10)

dūçār olmayasız (7b/14) *zaḫmet çekesiz* (7b/10)

tefsīl ėdesiz (7b/12)

III. ÇoklukŞahıs*:-(y)AlAr*

yapu yapalar (5b/9)

Şahıslar	Teklik	Çokluk
1. Şahıs	*-AyIm, -Am*	*-AlIm*
2. Şahıs	*-(y)AsAn*	*-(y)AsIz*
3. Şahıs	*-(y)A*	*-(y)AlAr*

Tablo 5: İstek Ekleri

Emir

I. Teklik Şahıs:*-Im; -Um*

ʿāṣi olum (54b/19) *söleyüm* (63a/10)

gėdim** ve o ḳızı **görüm (7b/16) *yerine yetürüm* (83b/6)

müstaġnī ėdim (6b/6) *gėdüm* (83b/5)

II. Teklik Şahıs: *Ø; -gilen*

Azerbaycan Türkçesi'nin karakteristik özelliklerinden biri emir kipinin ikinci teklik şahısda ***-gilen*** eki ile çekimlenmesidir**.**

*baban senden sorsa **dėgilen*** (54b/12)

*işāre eyledi **korḫmagilen*** (69b/17)

*meni **afv etgilen*** (35a/7)

özlerinden ***sorgilen*** (41b/3)

yā Ḥātem indi ḳulaḳ as ***baḳgilen*** (64b/11)

dėginen (72b/7)

sefer eyle (10b/4)

dėme (17b/15)

eyleş (16a/3)

gėt (13a/14)

göster (12a/16)

geç (12a/13)

maḥrūm etme (15a/7)

söyle (5a/16)

söyleme (12b/1)

şükür eyle (13a/14)

yeri (12b/1)

III. Teklik Şahıs: *-sUn*

bir adam daḫi var idi ***dėsün*** (54a/19)

bir ṭaʿām yeyelim ḳaṭırlar da bir az ***otlasun*** (71a/20)

neylesün *eger ʿayş ʿişret* ***eylemesün*** (3b/14)

nişānın ***dėsün*** *mālın* ***aparsun*** *yā Ḥātem* (84b/9)

pādşāhımıng ʿömri ***ziyād olsun*** (6a/11)

*tā ki ʿ****ibret olsun*** *dahi bir kimsene beyle* ***iş görmesün*** (5b/6)

temessükleri ve teẕkire ne ḳadar var ***getürsün*** (4b/1)

indi çek ***açılsun*** (72a/14)

saḳalsun (83b/17)

I. Çokluk Şahıs: *-(y)Ak/Aḳ*

ėvlendirek (57b/11)

görey (10a/7)

zevḳ-i ṣefā eyleyek (79a/20)

gėdek (71b/1)

şerik olak (71a/17)

II. Çokluk Şahıs:*-(I)n; -(U)n; -(I)ñ; -(y)Iz; -Uz*

görün (87b/4)

çıḳardın (53a/10)

vėrün (84a/6)

buyuruñ (11a/6)

buyuruz (15b/12)

isteyiz (15a/10)

bilün ve āgāh olun (16a/16)

ḥökm ėdin (5b/12)

isteyiñ (83b/1)

getbirün(55a/7)

beyān ėdiz (81b/15)

alın (80a/9)

III. Çokluk Şahıs*:-sUnlAr*

gelsünler (84b/9)

ḳaṭ ʿeylesünler (5b/6)

bulunsunlar (83a/5)

boynın vursunlar(5b/12)

ḥużūra getürsünler (4a/16)

ṣalb eylesünler (5b/11)

içürsünler (83b/3)

salsunlar (83b/2)

Şahıslar	Teklik	Çokluk
1. Şahıs	*-Im;-Um*	*-Ak*
2. Şahıs	*Ø; -gilen*	*-(I)n; -(U)n; -(I)ng; -(y)Iz; -Uz*
3. Şahıs	*-sIn; -sUn*	*-sUnlAr*

Tablo 6: Emir Ekleri

Dilek Şart

Genel Türkçede olduğu gibi ***-sA*** kullanılmıştır**.** İkinci tip (iyelik kökenli) şahıs ekleri ile çekimlenmiştir.

I. Teklik Şahıs:

olmasaydım (71b/7)

vermeseydim (40a/9)

imtahān eylesem (72a/8)

II. Teklik Şahıs:

döysen (9a/15)

vursan (72a/10)

III. Teklik Şahıs:

gėtse (7a/9)

getürse (2a/14)

girse (30a/4)

ḫilāf yazılmış olsaydı (4b/16)

ḳatl eylese (6a/14)

tapsa (54b/1)

terbiyet olunsa (11b/12)

zaḥmet olmasa (11a/7)

ziyāde olsa (7b/1)

yolum düşse (72b/10)

I. Çokluk Şahıs:

Örneğine rastlanmadı**.**

II. Çokluk Şahıs:

Örneğine rastlanmadı.

III. Çokluk Şahıs:

çatsalar (55b/11)

Gereklilik

-mAlı ile oluşturulan gereklilik kipinin sadece birkaç örneği tespit edilmiştir.

sefer tedārükini görmek ***gėtmeli*** *o ḳızı görmek* (7b/7)

üç yėrden toprak ***almalıdı*** *ve suya* ***salmalı*** *ve bir ḳadarı* ***içmelisin*** (41a/11)

SONUÇ

Dāstān-i Ḥātem-i Ṭāî'nin bir kaç nüshası vardır. Onlardan biri de Bakü Elyazmalar Enstitüsü'nde korunan nüshasıdır. Eseri Farsçadan Türkçeye çeviren kişinin kimliği ile ilgili bir bilgiye ulaşılamamıştır. Eseri okudukdan, dil özelliklerini gördükden sonra metnin Azerbaycan Türkçesinin Eski Anadolu Türkçesinden ayrıldığından sonraki döneme ait olduğunu düşünmeğe başladım. Çünkü birçok özellik Çağdaş Azerbaycan Türkçesini anlatmaktadır. Diğer bir düşüncem ise metni istinsah eden kişinin metnin üzerinde bazı değişiklikler yapması doğrultusundadır. Metnin istinsah olunduğu tarih yakın olduğundan böyle düşündüm. Ayarıca metinde Eski Türkçe, Eski Anadolu Türkçesi, Osmanlı Türkçesinin özelliklerini de görmek mümkündür.

ÇEVİRİYAZILI METİN

Dāstān-ı Ḥātem-i Ṭā'ī

Bismillaḥi'r-raḥmani'r-raḥīm

[1a]

(Mefʿūlü / Mefāʿīlü / Mefāʿīlü / Feʿūlün)

(1) ey dil yine zeyn oldı cihān pīre- (2) zeni gör

baḫ nece murādın diler ol rāh- (3) zeni gör

dānāyı ḳılar dāne ile dāme giriftār

(4) bu fitnesi çoḳ sāḥir-ü pür mekr-ü fenni gör

(5) gel baġlama göñül sen eger merdiseñ ey yār

(6) gör kime vefā eyledi ol ḳaḥbe zeni gör

(7) keftārı içün çarḫ-ı temürden ḳafes içre

(8) ḥaber ėtmedi ol ṭūṭī-i şekker-şikeni gör

(9) bu fāniye sen cān vėrir cān çekirsen

(10) hīç kime vefā eyledi dünyā-yı denī gör

(11) …göge irse ona aldanmaya kimse

(12) topraġa düşürdi nėçe nā …

(13) ammā rāviyān iḫbaruna …

[2a]

(1) şekker-şiken-i şīrin …rivāyet (2) eyleyübler ki sābıḳ zamānda Baṣra şeherinde (3) bir pādşāhı var idi ki şevketine cemm (4) deyirlerdi ve ol pādşāh-ıʿaẓīmü'ş-şān (5) Ṭay ṭā'ifesinden oldıġından (6) ona Ḥātem-i Ṭay deyirdiler ve ḥażret-i Ādemden (7) tā Ḥāteme kimin bu seḫāda ve kerem ṣāḥibi (8) dünyāya gelmemişdi ve onun bir vezīri (9) var idi adına Saʿd-ı Emīn deyirdiler ve o (10) vezīrin eline vāfir-i māl altun vėr- (11) mişidi ve bir ḥücrede eyleşdirmişidi (12) ve ona ėle sifāriş eylemişidi ne za- (13) mān benim ṭarafımdan her kimsenin benim …(14) … …getürse ne miḳdār ol (15) …yazılıdır ol adama benim mālımdan

[2b]

(1) iḥsān …ve ol temessükleri öz yanında (2) cemʿ ėdüb sene başında benim ḥuzūruma (3) ḥāżır ėdersen ḥesāb vėrersen gene benden (4) altun aḫẕ ėdüb varub öz kendi (5) ḫidmetine baḫarsan Saʿd-ı Emīn gece günüz o (6) ḥücrede eyleşmişdi o Ḥātemiñ ḳapusında (7) ẓālim adamlar yoḫudı her ṭarafdan fuḳarālar gelür- (8) diler Ḥātemiñ ḫidmetine ʿarż-ḥālların (9) ėdirdiler ve Ḥātem oların iḫtiyācın ʿedā (10) eylerdi ammā gelen tümi gėtmez idi yekde ol (11) derdmende ol ḳadar enʿām ėderdi ki iḫtiyācdan (12) çıḫardı müstaġnī olurdı ve Ḥātemin nāmı ve seḫā- (13) sı dillerde meşhūr oldı her vilāyetlerden (14) onun ḫāk-pāyına gelenlere bing altından (15) az iḥsān ėtmeẕ idi temessük vėrüb (16) o adam Saʿd-ı Emīnin ḫidmete getürüb bing

[3a]

(1) altun alurdı ve Ḥātemiñ az iḥsānı ming (2) altunidi bu minvāl üzre ḳaç vaḳt geçdi (3) ammā rāviler böyle rivāyet ėdübler ki Baṣrada (4) bir böyük bāzergān var idi ki onun (5) devleti ve altunı dünyāda ḥesābı yoḫudı (6) ve onun bir oḳlı var idi ṣāḥib-i hevā ve tābiʿ-i nefs (7) idi ve onun adına Cüneydü'l-Cinān deyilerdi (8) ve babasının zamānında bed ʿamellere meşḳūl (9) oldı ve Baṣra içre ne ḳadar ḥarām-zāde adam- (10) lar var idi bununan refīḳ oldılar gece ve günüz (11) ʿayş ʿişrete meşḳūl oldılar ve bunun babası (12) ne ḳadar ona naṣīḥat ėderdi fā'ide vėrmez (13) idi dahi gün günden ziyāde ėdirdi tā (14) āḫirü'l-emir babası bunun rıḥlet ėtdi ol (15) zamān ... fırṣat eline düşdi her gece ..... (16) .... ḳızlar ve işgiden dahi başı (17) ayılmadı .....çüstī bu minvālınan geçitirdi

[3b]

(1) bir vaḳt baḳdı gördi bu paralar ve altunlar tamām (2) olub ve baʿde ne ḳadar ki eyü ecnāsı varidi tamām (3) ṣatdı dahi bir şeyi ḳalmadı ve ol zamān o (4) ḥarām-zādeler bir-be-bir başından daḳıldılar ve bu cevān (5) tek ḳaldı dahi yėmege bir pārça nān yoḫıdı (6) ve ḫvāh na-ḫvāh yüz getirdi Ḥātem-i Ṭay ḫidmetine (7) āh-zār eyledi dīdelerinden yaş serāzīr oldı (8) Ḥātem baḫdı bir cevāndır ḥayāsından başın (9) ḳaldıra bilmeyir Ḥātem bir teẕkire yazdı (10) ming altun vėrdi bu cevān eline Saʿd-ı (11) Emīn ḫidmetine getürdi Saʿd-ı Emīn teẕkire- (12) ye baḫub min altun sayub vėrüb (13) o cevān o altunları alub gene öz (14) kendi kārına meşḳūl oldı neylesün eger (15) ʿayş ʿişret eylemesün mecnūn … (16) dır ammā o cevān gözel oḫumuşidi o Ḥātem- (17) in yazdigi teẕkireye baḫub o seyāḳ teẕkire

[4a]

(1) yazırdı ve bir mühr de özi ḳazdırmışdı ba- (2) sub o teẕkireye aparub Saʿd-ı Emīn ḫidmetine (3) her gün min altun alub ʿayş-ʿişrete meşḳūl (4) olmışidi dahi ezel günden ziyāde keyf (5) ėderdi ol zamān o veled-i zinālar gene başına cemʿ (6) olmışidiler biri birilerine deyirdiler bunun baba- (7) sı Ḳārun ḳadar mālı var idi zevḳ ėtmege (8) meşḳūl oldılar ve o cevān da her gün bir teẕkire (9) yazub aparurdı Saʿd-ı Emīn ḫidmetine min

altun (10) alub getürürdi şāhāne ʿayş zevḳ ėderdiler (11) ammā Saʿd-ı Emīn bu cevāndan alan teẕkireleri ayrı (12) yėre ḳoyub cemʿ ėderdi tā ki il gelüb baş (13) oldı ve Ḥātem Ṭā'ī ʿādet üzere ol gün (14) bir ʿaẓīm dīvān ḳurub taḫt-ı salṭanat (15) üzre eyleşüb fermān vėrüb Saʿd-ı Emīni (16) ḥużūra getürsünler ki ḥesāb eylemege ne ḳadar

[4b]

(1) ki temessükleri ve teẕkire ne ḳadar var getürsün (2) Saʿd-ı Emīn cemīʿ teẕkire temessük ki cemʿ ėtmiş- (3) di vėrüb ḥammāllar arḫasına ḥużūr-ı (4) pādşāhda yėre ḳoyublar ve Saʿd-ı Emīn (5) yėddi defʿa topraḳa secdeye düşüb (6) ve baʿde ḳalḫub gelüb öz yerinde egleşüb (7) ve pādşāh ṭarafından ḥökm olundı ki ḥesāb- (8) lara baḫılsun Saʿd-ı Emīn teẕkireleri (9) ḥużūra ḳoyub ve kitābçaları açub (10) raḳamlara baḫublar Ḥāteminiñ ḥesābından Saʿd-ı (11) Emīniñ ḥesābı üç yüz altmış teẕkire (12) ziyāde geldi Ḥātem ayıtdı yā Saʿd bu nėçe (13) zamānlardan beri senün teẕkirelerin ve benim teẕ- (14) kirelerim berāber gelürdiler hīç bir teẕkire bu yan (15) o yan olmazidi muḳābilinden gelerdi eger (16) ḫilāf yazılmış olsaydı on ya on bėş dāne

[5a]

(1) ammā üç yüz altmış teẕkire ḫilāf olmaz bu (2) ne sirrdir Saʿd-ı Emīn pādşāh ḥużūrunda ḫacā- (3) let olub fikre ḳutdar oldı ol zamān yadı- (4) na düşüb ki bir cevān her gün teẕkire getirüb (5) min altun alub gėderdi Saʿd-ı Emīn ʿarż (6) eyledi pādşāhım bir cevān her gün bir teẕkire getirüb (7) min altun alırdı belki bir şey o cevān ėdüb (8) her gün min altun alub Ḥātem buyurdı o cevān (9) ne oldigin bilürsen Saʿd-ı Emīn ʿarż eyledi (10) bilürem filān bāzergānun oḳlıdur Ḥātem ḥökm (11) eyledi o cevānı benim ḥużūruma bu sāʿat (12) getürün ḫidmetçiler ḳaç adam gėdübler o cevānı (13) ėvinden döge döge ḥużūr-ı pādşāha getirübler (14) o cevān ne olduḳun bilüb ḫayātından ümīd (15) kesüb Ḥātem ḫitāb eyledi ey cevān doḳ-(16) rı söyle bu teẕkireleri sen yazdın mı cevān

[5b]

(1) belī pādşāhım ben yazdım dėdi ḫāmūş oldı (2) Ḥātem vezīrlere ḫitāb ėdüb dėdi bir kim- (3) sene pādşāh umūrine ḳarışub ḫıyānet (4) eyleye onun cezāsı nedür evvelimci vezīr ʿarż (5) eyledi pādşāhım buna cezā budur ki iki ellerin (6) ḳaṭʿ eylesünler tā ki ʿibret olsun dahi (7) bir kimsene beyle iş görmesün ikinci vezīr (8) ʿarż eyleyüb bunun cezāsı budur bir yapı (9) dīvārına ḳoyub üzlerine yapu yapalar üçinci (10) duʿā eyledi pādşāhım bunun cezāsı budur ki (11) bunı şalb eylesünler dördünci vezīr duʿā eyledi (12) ey pādşāhım ḥökm ėdin bunun boynun vur- (13) sunlar elḥāṣıl yėddi vezīr her birisi bir cüre (14) söz söylediler ammā bu cevānun buların ḥökm-(15) lerinden ʿaḳlı başından gėdüb ve ... (16) ve öz eyledigi kārdan peşīmān olub …

[6a]

(1) istiḳfār ėdüb yā rabb dahi senden ġey- (2) ri bir kimseden imdād yoḫ yā rabbim özün (3) merḥamet ėt benim ḥālıma ten ḳafāya vırub (4) durdı ammā Ḥātem vezīrlerden bu cezānı (5) ėşidüb dönüb Cüneydü'l-cinān yü- (6) zine baḫdı dėdi cevān sen benim (7) ġaẓabımdan ḫof ėtmedin böyle kā- (8) re vāfir oldun Cüneyd heminki Ḥātemden (9) bu cevāb ėşidüb duʿā ėdüb taʿẓīm (10) eyledi ʿarż ėtdi pādşāhımıng (11) ʿömri ziyād olsun bu kārı ben de hevā-yı nefs- (12) nen eyledüm indi peşīmān olmışam öz (13) cezāma iḳrār eyleyerem eger pādşāhım bu bīçā- (14) reyi ḳatl eylese fermān onunkidir ve eger (15) ʿafv ėderse ḥökm iḥsān onundur (16) deyüb başın aşaḳı saldı durdı (17) Ḥātem dönüb vezīrlere ayıtdı egerçi

[6b]

(1) sizler ḥaḳḳaden de ḳatl eylemegi münā- (2) sib gördüz lākin benim mürüvvetime lāyıḳ (3) degildir ki beyle bīçāreyi ḳatl ėtmege sebeb (4) olam benim seḫāvetimden kenārdır lāzım-(5) dur ki bu bīçāreye enʿām ėdüb māla (6) müstaġnī ėdim ve bir ḳulluḳ üzre ḳoyam (7) ki ʿālem taḥsīn eylesün ve ḥökm eyledi Cüneyde (8) gėt ve bir libās-ı fāḫir ve çoḫlı altun enʿām eyledi (9) ve şeherinde ḥākimligin ona ʿaṭā eyledi ehl-i (10) dīvān Ḥāteminiñ seḫāsına taḥsīn eylediler (11) ve baʿde Ḥāteme bir miḳdār ġurūr gelüb otur- (12) dıġı yėrde tācın kec ḳılub ziyāde maġrūr (13) oldı ve dönüb ehl-i dīvāna ḫiṭāb (14) eyledi ne deyirsiz dünyāda benim kimi saḫī (15) yoḫdur dėdi vezīr o yerinden ḳalḳub (16) ʿarż eyledi eger pādşāhımdan izin olur

[7a]

(1) ise bendeñiz pādşāhıma bir saḫī ḫaber (2) vėreyim ki on ṭabaḳa ziyādedir sizden Ḥā- (3) tem ġaẓaba gelüb vezīre ki kim benden ziyā- (4) de saḫī rāst olsun ciḥānda vezīr (5) duʿā ş̲enā ėdüb ki pādşāhım senün bu- (6) yurdigin doġrıdur lākin sizin iḥsānız (7) teẕkere ilendir ammā menim bildigim Rey şeherinde (8) bir ḳız pādşāh vardır ki her kimse ona gėtse (9) şey'en lillah dėse min altun naḳd ʿaṭā (10) eyler öz elinen bir kīse içine ḳoyulmış (11) mühürlenmişdir bir adam on defʿa (12) bir günde gėtse şey'en lillah dėse hīç (13) bir söz söylemez on kīse altun vėrer (14) Ḥātem vezīrden bu sözleri ėşidigi mi ehl-i (15) dīvān ḥicāb eyleyüb ziyāde ġażabından özin (16) özine baḫub ayıtdı ey vezīr eger (17) sen dėdigin ḳız pādşāh seḫāsı menden

[7b]

(1) ziyāde olsa sene çoḫlı enʿām ʿaṭā eylerim eger (2) ki bu dėdigin kiẕb olsa başın bedeninden (3) götürderem vezīr ʿarż eyledi eger bendeñiz pādşā- (4) hıma kiẕb ʿarż eylemiş olsam başım pād- (5) şāhıma ḳurbāndır Ḥātem vezīrin sözün (6) ėşidenden sora buyurdı indi mene lā- (7) zım oldı sefer tedārükini görmek gėtmeli o ḳızı (8) görmek seḫāsın ne ḳarārdadır bilmek (9) vezīr ʿarż eyledi pādşāhım size zaḥmet lāzım (10) dėgil çekesiz ve bir mektūb yazasız ḳız pād- (11) şāha derūnında aramızda vāḳiʿ olan (12) aḥvālātı tefṣīl ėdesiz ki doġrı ḫaber gön- (13) dersün ki pādşāhım zaḥmet çeküb sefer

(14) iḫtiyā eylemesün ve meşaḳḳata dūçār olmaya- (15) sız Ḥātem ayıtdı yoḫ ėle dėgil gerekdir ki (16) özüm gėdim ve o ḳızı görüm ve seḫāsın ne mertebede

[8a]

(1) olmaḳın bilmaḳ erzdir yine (2) vezīr ʿarż eyledi pādşāhım menzilinden tā ki Rey (3) şeherine ṭoḳsan menzil yoldır yollarda ʿaẓīm (4) zaḥmetler çekeceksen Ḥātem dahi ziyāde ʿinād eyledi (5) ehl-i dīvān Ḥātemin böyle iḳdāmıñ görüb (6) teʿeccüb ėdüb gün-ā-gün naṣīḥatlar eylediler fā- (7)ʿide vėrmedi gördiler olmaz işiñ āsān (8) olsun dėdiler Ḥātem baş vezīri ḳā'im maḳām (9) ėdüb öz yerinde dėdi bu çoḫ teʿeccüb işdir (10) bu ḳız bir ėle seḫā ṣāḥi olsun o cümleden (11) biri ḳalḫub ʿarż eyledi pādşāhım bu bir böyük (12) iş degildir o ḳız ya ki pādşāhım özize faḫir ėde- (13) siz seḫā odur ki Allāh yolunda baş vėresiz (14) nece ḥażret ʿAli ʿaleyhi's-selām Allāh yolunda (15) ḳaç defʿa baş vėrdi dėdi ḥikāyeti öyle- (16) dir ki Yemen pādşāhının bir ḳızı varidi ki

[8b]

(1) dünyāda cemālında bī-naẓīr idi meşhur-ıʿālemidi (2) her cehetden ona ḫārkārlıḳ gelür idi o cümle- (3) den de bir cevān o pādşāhın öz ḳardaşın (4) oḳlı idi ammā o oḳlan bī-çīz idi o da o ḳıza (5) ṭālibidi ve o pādşāh ḳızın istemeyirdi ki ona (6) vėrsün ehl-i dīvān maṣlaḥat eyledi ki bu ḳardaşı (7) oḳlınan neylesün ehl-i dīvān böyle maṣlaḥat gördi- (8) ler ki gėtsün Medīne şeherinden ʿAlinun ba- (9) şını getürsün ol zamān ḳızı ona vėrsün- (10) ler pādşāh bu söze çoḫ ḫoşḥāl olub o (11) cevāna beyle söyledi ki gėt Medīne şeherinde (12) ʿAli pehlevān vardır onun başın getür gel ḳızı- (13) mı sene vėreyim o cevān ki ėşiddi cān-ı (14) dilden rāzı olub yüz dolandırub Medīne şeherine (15) ṭaraf gėtmege gece günüz gėdüb tā ki Medīneye (16) gelüb yetişdi ittifāḳ ḥażret ʿAliye āgāh olub (17) Allāh ṭarafından Medīne şeherinin kenārında durmışdı

[9a]

(1) ki o cevān gelüb yetişdi gördi bir kimsene (2) durub yėr gök onun sehminden lerzān- (3) dur ḥażret ʿAli ʿaleyhi's-selām o cevāndan sorub (4) ne yėrden gelürsen bu yėre gelmeginden maṭlabun (5) nedür o cevān söyleyüb ki Yemenden gelürem (6) ve ʿAli pehlevānnan işim var ḥażret ʿAli ʿaleyhi's-selām deyüb (7) ʿAlinen senün ne alış vėrişün vardır mene (8) söyle o cevān dėdi men gelmişem ʿAlinün (9) başın kesüb aparam ḥażret ʿAli dėdi senün (10) ʿAlinen ne ʿadāvetün vardur ve bir de kin ʿAli çoḫ (11) arṭuḳ pehlevāndır ʿAlinen muḳābil dura bilmez- (12) sen o cevān dėdi menim kimin pehlevān hīç yėrde (13) olmaz meger ʿAli menden arṭuḳ pehlevāndır ḥażret ʿAli (14) buyurdı ey cevān sen gel menim ilen bir güleş du- (15) tayım eger meni döysen ʿAlini hem dutarsan o cevān (16) ġaẓaba gelüb yeridi ḥażret ʿAlinun kemerinden (17) yapışdı ḥażret ʿAli bir defʿa o cevānun kemerinden

[9b]

(1) tutub ḳaldırdı yère ḳoydı o cevān (2) o ḥāleti görüb binā eyledi hāy hāy aḳla- (3) maḳa ʿAli ʿaleyhi's-selām o cevāndan sorub (4) neden aḳlayırsan o cevān ayıddı ki men (5) ʿammüm ḳızına ʿāşıḳam meni gönderübler ki (6) ʿAlinün başını kesüb aparam o ḳızı (7) mene vèrsünler ona göre aḳlayıram ki maṭlaba (8) çatmadım ḥażret ʿAli ayıtdı ey bīçā- (9) re ʿAli benim dur kes başımı deyüb o (10) cevānun o gene oturub ve boynın (11) uzadub durdı o ʿāşiḳ-i dīvāne (12) bu ḥālı gördükde mülāḥaẓaya varub (13) o cevānı ḥayret alurdı ve ḥayrān olub (14) bu laṭif mürüvvete baḫub özi özüne ḥayrete (15) gèdüb ve fikir eyleyüb ki beyle seḫā ṣāḥibi (16) ki başını vère hīç revā dègil ki bir ḳızdan

[10a]

(1) ötüri böyle cevānın başın kesmek deyüb (2) ḥażret ʿAlinün ayaḳına düşüb müslümān (3) oldı baʿde ḥażret ʿAli ʿaleyhi's-selām o cevāna buyurub (4) gözin yum ve üç ṣalavāt ḫiṭam eyle hemiñ (5) o cevān gözün yumdı üç ṣalavāt ḫiṭam eyledi (6) açdı gözün Yemen şeherinin darvāzasında (7) görey ḥażret ʿAli Yemen şāhın dutub (8) islām eyledi ve o ḳızı alub o derdmende (9) vèrüb onı şād eyledi dèdi seḫā budur (10) ki Allāh yolunda baş vèresen Ḥātem o söz- (11) leri èşidüb ḥayrete düşüb el-ḳıṣṣa (12) dèdi gerek gèdüb Rey şeherine o ḳızın seḫā-(13) sı ne görmek sebeb ne oldıġın bilmek (14) ne yèrden bu ḳadar māl ḳolına geçüb dèdi yol (15) tedārükin görüb bir dest dervīş libā- (16) sı egnine geyüb ve çoḫlı altun ḫarcdan

[10b]

(1) ötüri götürüb vezīrler Ḥātemin bu (2) aḥvālın görüb ki ziyāde gètmek ara da (3) èdüb herçend naṣīḥat eylediler ki so- (4) ra olub nèçe ġulāmlarınan sefer eyle (5) Ḥātem naṣīḥata baḫmayub ehl-i dīvāna her (6) umūrātı teslīm eyleyüb revāne rāh olub (7) gece günüz binā eyledi gètmege piyāde gèderdi ayaḳ- (8) ları ḳūbār olub peşīmān olub bu ne (9) olan işidi ki men özime eyledim taḫt (10) tācımı bıraḫdım o vezīrün sözinen ġur- (11) bet-i iḫtiyār eyledim naṣīḥata baḫmadım deyüb (12) gèdirdi bir kārvāna rāst geldi oları- (13) nan āşinā olub ḳāfile başı baḫub bir gözel (14) dervīşdir soruşub ne yèrden gelüb ne yère (15) gèdürsen Ḥātem bunlara cevāb vèrüb biz (16) dervīş ṭā'ifesi ṣeyyāḥ ʿālem vilāyetlerini (17) seyr temāşā èdüb gezmekdir dèdi bāzergān başı

[11a]

(1) ayıtdı gerçi dervīşler ṭālib-i ḥevā ḥevesdirler lākin (2) bu yollarda zaḫmet ziyādedir zīrā ki bu eṭraf (3) mèşe daḳ beyābān bipāyān şīrler ve cānavarlar (4) olur ve yalḳuz bunda gezmek ayn ḫaṭādır meger sen (5) tevariḫde oġrılan şīr ḥikāyetin èşitmedin (6) mi Ḥātem Ṭay ayıtdı buyuruñ eger zaḫmet olma- (7) sa dèdi ol ḫvāce ayıtdı ḥikāyet èdirler (8) ki bir zamān ilen bir kārbān gelüb bir ṣaḥrāda düşdi (9) nāgāh bir arslan ṣedāsı geldi eḥl-i bāzergān (10) èşiden kimi ḳorḫub yükleri orada bıraḫub (11) gètdiler at ḳaṭırları iraḳa apardılar ammā (12) bir adam buñlar yatanda ḳarāvūl ḳoydılar bu cānib- (13) den

de bir oġrı buları beyle görmekde dėdi (14) gėdüb belki ḳoluma bir şey gelsün varub gelmekde (15) oldı o mėşeden de bir şīr ṭuʿmeden ötüri (16) geldi yüklering arasına gelince ve oġrı da (17) yavaş yavaş gelüb bu şīrin yuvaḳına (18) yetişdi ammā gece çoḫ ḳaranluḳidi bu şīring

[11b]

(1) arḳasına el vurub onı bir at ḳiyās eyledi (2) oġrı sıçrayub şīring üstine mindi dėdi (3) bu ṭāydır dahi ögrenmeyüb arslan istedi ki (4) oġrını yėre vura oġrı iki elleri ile ḳulaḳları- (5) na yapışub ve hem ayaḳlar ile mihmāz urdı (6) ammā arslan vehiminden yaydan çıḫan oḫ (7) kimin oġrını alub ṣaḥraya çıḳardı ve ol (8) ḳadar sürüdi ki arslanıñ ḳımıldamaḳa mecāli (9) ḳalmayub ve her müyīnden bir çėşme peydā ol- (10) mışidi oġrı ayıtdı gerçi elime māl cins girmedi (11) ammā bir böyle çābuk reftārlı at girdi eger terbiyet (12) olunsa bir gözel atdır ki muḳābili yoḳdur deyüb (13) sürerdi tā ki ṣabāḥ olub oġrı baḳdı ki (14) bu mindigi at arslandır oġrıya vāhime ʿarż (15) olub birden özini zemīne atub ve can hav- (16) linden ḳarşıda bir böyük aḳac varidi (17) miṣāli o aḳaca çıḫub durdı bu cānibden de

[12a]

(1) arslan gece başından tā ṣabāha kimin (2) yeñe beyābānı ḳaşmışidi tahi mecāli yoḫu- (3) dı bīTāb olub güc ile ḳarşusında (4) bir mėşe var idi onun sāyesine ėrişüb (5) düşdi ve ʿaḳlı başından gėdüb yatdı (6) bir zamāndan soñra bir pārça ʿaḳlı başına gelüb (7) fikir ėdüb ne ḥāle uġradım deyirken nāgāh (8) ḳarşusına bir maymūn ẓāhir oldı arsla- (9) nıñ ḥużūrına gelüb arslana naẓar eyledi (10) ve ayıtdı sene ne oldı beyle ḥazīn ya- (11) tubsan arslan maymūna dėdi ey (12) derdmend ne benim aḥvālım sorursan vaz (13) geç gėt buradan yoḫsa seni de bu benim ḥā- (14) lıma ḳoyar maymūn şīre ayıtdı ona zehre- (15) li kimse ola ki seniñ kimi bir arsla- (16) nıñ yanına gele onı bene göster seniñ (17) intiḳāmın andan alam dėdi arslan

[12b]

(1) ayıtdı yeri gėt yābāna söyleme seni da- (2) hi benden ziyāde eyler maymūn dahi ısrār ėdüb (3) sen bene göster onı arslan ayıtdı vebā- (4) ling kendi boynıva olsun ol adam dėdigim (5) o aḳaça çıḳmışdır dėdi maymūn hemān (6) aḳacın dibine gelüb yuḫarı baḫub (7) o adamı görüb ol aġaça çıḳub durdı (8) ammā ol oġrı daḫi maymūnıñ geldigin görüb (9) hemān aġacdan bir dal kesüb ucına bir (10) ḥalḳa geçirüb yavāş yavāş uzadub (11) maymūnıñ ḫayāsına buraḳdı ve dalı (12) çeküb ḫāyasına möhkem bend eyledi ondan ṣoñra (13) ol dalı bir aġaca baġlayub ḳoy vėrdi (14) maymūn gördi ki ḫāyası acıdı geldiginden (15) peşīmān olub ol zamān oġrı dahi bir dal (16) kesüb maymūnıñ arḫasına ve gögsine ol (17) ḳadar urdı ki ḥaddın aşub maymūn ʿaḳlı

[13a]

(1) başından çıḳub vücūdında bir zerre ṣaġ (2) yėr ḳalmayub el-ḳıṣṣa ḫāyalarının acısı bir (3) yandan bir yandan da cānda yaralar acısı (4) dahi ziyāde tāb eyleye bilmeyüb başı (5) üste uyzan olub aġzından burnundan (6) ḳan cāri olub bes ki maymūn atılub (7) düşüb āḫirü'l emr ol dal şikest olub (8) aşaġı düşüb o cānibden arslan yatdı- (9) ġı yėrde berk ḫazān kimi lerzān oldı maymūn (10) hemiñ ḫılāṣ olub sürüne sürüne ars- (11) lan yanına gelüb arslan ona ayıtdı ey (12) bedbaḫt nādān sen ḫayāl ėtmedin bir kimse (13) beni bu güne ḳoyanda dahi sene ne var (14) ḫele gėt Allāha şükür eyle cānun saḳ ḳaldı (15) maymūn ah eyleyüb ben ne bilim adamı iraḳdan (16) görüb terkibin ża'īf gördüm bir zāde ḥesāb

[13b]

(1) eyledim arslan tez yerinden ḳalḫub maymūn- (2) nan bir ṭarafı ṭutub gėtdiler oġrı da ol (3) aġacdan aşaġa inüb öz vaṭanına revāne (4) olub ammā bu ḥikāyetden bir nėçe maḳṣūd var- (5) dır biri budur ki adamda bir şeref vardır ona (6) bir ḥayvān bir cānavar ẓafer bulmaz belki cemī' ḥayvā- (7) nāta insān ẓafer bulur ammā bir de 'ibret vardır (8) ki ey dervīş böyle beyābānlarda yalḳuz gezüb (9) yerimekde adam helāk olur ya ki bir belāya rāst (10) gelür dėdi Ḥātem dėdi ey peder gerçek söy- (11) lersin ammā biz dervīş ṭā'ifesi 'ādet eyle- (12) mişik ve bir mereż ve bir sevdādur bu neylemek (13) el-ḳıṣṣa Ḥātem bāzergānlarınan refīḳ olub (14) gėdirdiler tā ki Rey şeherine ėrişdiler bā- (15) zergānlar söylediler ey baba dervīş bu Rey (16) şeheridir Ḥātem Allāha şükür eyleyüb şehere (17) girüb gėdüb bir ḥücre dutub ferāḳat

[14a]

(1) olub ve o ḥücre ṣāḥibinden Rey şeherinin (2) aḥvālātın sorub o adam ayıtdı ey dervīş (3) bu şeherde bir ḳız pādşāh var ḥökm ėdir ḥüsnünde (4) Züleyḫā-i zamāndır ve seḫāsı şöyledir ki ėşidi- (5) rik 'arabda Ḥātem Ṭay nāmında bir pādşāh vardır (6) o bu ḳız yanında vücūdı yoḫdur ve ḳız kerīme (7) ḳarż rū kerem kā'indir ve ġarīb nevāzdır ġarīblere (8) ziyāde ḥörmet ėdir her şey'en lillah deyenlere min altun (9) vėrir ey dervīş sen varub o ḳızı görüb (10) şey'en lillah eyledigin kimi min altun sene 'aṭā (11) eyler el-ḳıṣṣa Ḥātem o güni ḥücrede ḳalub rāḥat (12) ve ferāḳat olub ṣabāḥısı güni ḳalḫub (13) namāzın edā eyleyüb sora çıḫub şeherin seyrine (14) temāşa eyleyüb baḫub çoḫ ma'mūr şeherdir (15) ve ḫalḳı ġāyet müzeyyendir ve ġani cumlesi bī- (16) iḥtiyāc aşlā bir sāil yoḫdur ordan doġrı (17) sorub bānū-ı cihānın serāyına gelüb köşkin

[14b]

(1) ḳabaḳına gelüb gördi bānū-yı cihān eyleşüb (2) o cānibden bānū-yı cihān köşkinde oturub (3) 'ālemi temāşa ėdüb cānı gözden geçürürken (4) ḳarşudan bir dervīş nümāyān oldı ammā nece (5) dervīş ḥaybeti şīrāne yüriyişi mülūkāne ve (6) ṣıfatı gözel hīç fuḳarāya nisbeti yoḫdur bānū-ı (7) cihān bir naẓarda bildigi bu adam dervīş (8) libāsında bir maṭlabı var ve dervīş degildir (9) nāgāh Ḥātem daḫi köşkin ḳabaḳına gelüb (10) ādāb

pādşāhı yerine getirüb baş ḳaldı- (11) rub hū dost eyvAllāh faḳīrem şey'en lillah (12) dėdi baş zemīne saldı durdı ḳız daḫi (13) bunıñ bu aḥvālı gördi tez emr eyledi bir (14) kīsenün içinde min altun ḳoyub (15) irsāl eyledi ḫod mālları getirüb Ḥātemin eline (16) vėrdiler al dede dervīş bizim sulṭānımıza (17) duʿā eyle Ḥātem kīseni alub geldi menziline (18) paranı ḥesāb eyledi gördi min altundur (19) gene tāzeden bir de gelüb bānū-yı cihān

[15a]

(1) sarāyının ḳabaḳında durub bānū-ı muʿaẓẓam (2) gördi ol dervīş gelüb bānū temāşā eyle (3) di baḫdı cemāl ṣāḥibidir hīç dervīşe oḫşa- (4) mayur bildi ki bunun baḫşa maṭlabı vardır deyüb (5) gerekdir bunun maṭlabın bilmeli Ḥātem dėdi hū (6) dost eyvAllāh sāilem şey'en lillah isteyirem beni (7) maḥrūm ėtme deyüb ammā pādşāh nedīmeleri (8) Ḥāteminiñ böyle biādyāne isteyin gördiler (9) cümle nefret üzre oldılar ammā bānū-yı cihān (10) nedīmelere baḫub isteyiz yoḫ bu dervīş sā- (11) il degildir deyüb gene min altun bir kīse (12) içine salub Ḥāteme irsāl eyledi (13) o da eyvAllāh deyüb öz odasına gelüb (14) altunları ḥesāb ėdüb baḫub min (15) altundur Ḥātem ḫayli teʿeccüb ėdüb gene varub (16) şey'en lillah deyüb min altun aldı el-ḳıṣṣa (17) tā aḫṣāma kimin ḳırḫ defʿa gelüb nāumīd (18) olmayub ḳırḫ kīse altun alub ḳız da

[15b]

(1) vėrdi aṣlā bir söz söylemeyüb Ḥātem (2) bunun seḫāsın görüb taḥsīn ėdüb (3) bildin ki vezīrün sözi gerçekdir ve dėmekden (4) de ziyādedir Ḥātem Ṭay öz odasında yatub (5) ammā o cānibden ḳız pādşāh ṣabāh olunda (6) sarāy ḳapusında gözçiler ḳoydı o der- (7) vīş gelen kimi onı benim ḫiẕmetime getürün (8) el-ḳıṣṣa hemiñ ṣabāh Ḥātem yerinden ḳalḫub namāz- (9) ın edā eyleyüb bāzāra ṭaraf gėdüb her ṭarafa (10) seyr ėdüb tā ki bānū-yı cihān (11) sarāyının ḳabaḳına gelen kimi o gözet- (12) çiler Ḥātemi görüb dėdiler sulṭānım buyuruz (13) sizi pādşāhımız ister Ḥātem dėdi (14) ḫoş olsun varayım ḫaber ḳıza vėrdiler der- (15) vīş gelübdür ḳız dėdi tez getürün ḥüzū- (16) ruma ammā Ḥātem gelüb tā ki dīvāna (17) girüb ṣaġ ve ṣola baḫub ehl-i dīvāne (18) ʿaşḳ ėdüb pādşāha serfürūz ėdüb

[16a]

(1) bānū-ı ʿālem buyurdub bir ṣandalı öz taḫtınun (2) ḳarşısında ḳoyublar dėdiler buyurur deyir (3) eyleş Ḥātem geçüb oturub bānu-ı cihān daḫi (4) ʿizzet ėdüb ṣefā geldik ḫoş geldik (5) deyüb Ḥātem daḫi bānūya duʿā ėdüb baʿde Ḥātem (6) göz altından ṣaḳa ṣola naẓar ėdüb gördi (7) ḳarār ilen hāmı yėr-be-yėr eyleşibler ehl-i dīvān (8) daḫi Ḥāteme baḫublar gördiler bir gözel dervīşdir (9) ammā hīç dervīşe oḫşamayur hāmı baḥsin (10) getürüb ammā pādşāh ayıtdı ey dervīş (11) senden recā ėdiyrem ki öz aḥvālızı menden (12) dirīġ eylemeyesen doġrı deye buyurasan (13) ki sende hīç dervīş nişānı yoḫdur bir böyük (14) adama beñzeyirsen Ḥātem ḳızın derrākesine (15) taḥsīn ėdüb āferīn dėdi baʿde buyurub (16) ey bānū-yı cihān bilün ve āgāh olun men Baṣra

(17) şeherinde pādşāham ki nāmıma Ḥātem Ṭā’ī deyirler (18) ki gün kimi meşhūram dėdi bānū-yı cihān merḥabā

[16b]

(1) deyüb yerinden durub Ḥāteme ikrām buyu- (2) rub bir taḫt getürdiler bānūnın taḫtı ya- (3) nında ḳoydılar Ḥātem eyleşüb bānū ayıtdı (4) yā Ḥātem ne ʿaceb olub ki öz taḫt tācın (5) bıraḫub dervīş libāsında bu yėre gelüb (6) maṭlabun nedir buyurıng baḫıñ sen (7) hemān Ḥātemsen ki Baṣrada şey’en lillah deyenlere (8) min altun teẕkere vėrüb Bedistānda varub (9) Saʿd-ı Emīnden aḫẕ eylerler Ḥātem dėdi belī o benim (10) bu yėre geldigimin sebebi budur ki Ḥātem daḫi bālāda (11) zikr olunan Cüneydü’l-Cinān aḥvālın ve teẕkere ḫuṣu- (12) ṣında ve vezīrler bāresinde olan geftegūni (13) beyān eyleyüb durdı baʿde dėdi menim senden (14) ricām budur ki sen de mene doġrı deyesen ki (15) bu dükenmez mālı nėrden eline salmızsan mene (16) aṣlın beyān eyleyesen bānū-yı cihān heminki Ḥātem- (17) den bu ḥikāyeti ėşidüb dėdi yā Ḥātem menim de (18) derūnımda bir aḥvāl var nėçe illerden beri göñlüm- (19) den çıḳmaz eger sen mene bu ḫaberi gėdüb aṣlın bilüb

[17a]

(1) getürsen ol zamān men de sene bu mālın (2) aṣlın beyān ėderem dėdi Ḥātem baş zemīne (3) salub bir zamān düşündi gördi bu ḳadar (4) zaḥmet çeküb gelüb eger ḳızın sifārişin (5) gėdüb yerine yetürmezse meʿyūs dalı gėdecek (6) dėdi baḫım bunun sifārişi nedir baş ḳaldırub (7) buyuruñ sizing derdiñiz nedir men de ol (8) aḥvālı bilüb ona göre fikir ėdeyim dėdi (9) eger menim elimden geldigi ḳadar seʿy ėderem dėdi (10) bānū-yı cihān dėdi yā Ḥātem menim derdim budur Ḳende- (11) lūsiye şeherinde bir cevān nāmdār vardır ṣā- (12) ḥib-i māl dövletdir ki hīç mālın ḥesabın bilmez (13) her gün gelür Bedistānda eyleşir bir dāne (14) cevāhir dellāl eline vėrir ḳıymet heminki (15) min altuna ḳıymet çaḫdı ol cevāhiri dellāl elinden alub bir polād hevengin (16) içine salub un kimi ėdüb çöle (17) seper gene gėder öz ḥücresinde otura

[17b]

(1) öz ticāretine meşḳūl olur ve menim derdim bu- (2) dur eger men ʿövret olmasaydım gėderdim ol (3) cevānun aḥvālın bilerdim ki ne yėrden ele salub (4) bir beyle tükenmez cevāhirātı ve neden öteri cevā- (5) hirātı salub heveng içre un kimi ėdüb (6) çöle sepir ve senden menim ricām budur ki gėde- (7) sen o cevānun ḥālın bilesen ḫaberin mene (8) getürüb ben daḫi bu mālıng aṣlını sene beyān (9) ėdüb bu ʿameldan ḫılāṣ ėdüb gėdersen (10) Ḥātem Ṭay bu ehl-i dīvān içinde yoḫ dėmege (11) ʿār eyledi dönüb bānū-ı cihāndan sorub bur- (12) dan tā Ḳendelūsiyyeye ne miḳdār yoldur bānū (13) ayıtdı kāmāl üç ay yoldur herçān ki iraḳdır (14) zaḥmet çoḳdur ammā menim ḫvāṭırımçün yoḫ (15) dėme Ḥātem dėdi ey bānū-yı cihān senün ḫvā- (16) ṭırınçün çāre yoḫ gerek gėdim ammā bir beled (17) adam olsun menzil ve merāḥillerün ismin bene (18) dėsün bānū tez bir çapar getürdi menzilleri

[18a]

(1) bir-be-bir deyüb Ḥātem yazub ve tedā- (2) rükin görüb ve ehl-i dīvāndan ve bānūdan (3) ḥalāl himmet ėdüb ve Ḳendelūsiye yolın binā (4) eyledi gėdmege ve fikir eyleyüb deyirdi yā (5) rabbāh bu ne işlerdi menim başıma geldi tāc (6) taḫtım bıraḫub dīvāneler kimin beyābānlara (7) düşmişem bir vezīrün sözine ʿinād eyledim (8) yā rabbāh sen çetin işleri āsān eyle (9) dėdi bir fikir eyledi ordan gėri ḳayıtsun (10) gene dėdi yoḫ gerekdir bu ḳızun maṭlabın (11) ḥāṣil eylemek lāzımdur beyt dönmez- (12) em ʿaşḳıng yolundan ʿömrüm olduḳça (13) ṭavīl üstüḫvān gellem üste ṭutsa (14) ʿaḳrabalar vaṭan deyüb gėdirdi ve bir (15) yandan da ḳızın ʿėşḳinden bu bayatı oḫur- (16) idi beyt ʿāşḳa laṭif ėtmegi ol (17) serv-i ḳāmet bilmedi nevcevānlūḳ ʿālemidi

[18b]

(1) ḳadir ḳiymet bilmedi kendi mest iken (2) şerāb nāzdan ol bivefā yolda gördi (3) bendesin bir iki sāʿat bilmedi el-ḳıṣṣa (4) menzil-be-menzil Ṭayi merāḥil ėdüb gece (5) günüz yeriridi tā ki gelüb deryā kenā- (6) rına yetişüb iskelede ārām eyledi (7) ṣabāhsı güni gemiler ḥāżır oldı nidā eyledi- (8) ler herkes Ḳendelūsiye şeherine gėdendir (9) gelsün gemiye binsün maḫlūḳ gemiye (10) eyleşübler Ḥātem daḫi gelüb egleşüb (11) gemiye gėtdiler ammā bād murād ḳalḫub üç (12) gün gėtdiler dördinci güni bir cezīreye (13) uġradılar anda temürleri bıraḫub (14) bir nėçe gün ārām ėddiler ol cezīre- (15) den yaş ḳurı yėmişler cemʿ eylediler (16) rüzgār gözel durub gene mindiler gemilere (17) gece günüz yeridiler tā on günden sora

[19a]

(1) sora Ḳendelūsiye nümāyān oldı cümle (2) şād olublar şükür-ü Yezdān eylediler deryā (3) fūrtānasından bīṭāb olmışdılar (4) tā ki gemi iskeleye dayandı Ḥātem daḫi (5) gemiden çıḫub gelüb bir ḫān-ı şerīfe bir (6) odada ḳarār eyledi o gün o gece rāḥat (7) olub ikinci günü yerinden durub şehere temā- (8) şāya çıḳub her ṭarafdan seyr ėdirdi (9) ol şeheri ġāyet möʿteber gördi gūyā Şed- (10) dād ya ki ʿād zamānından berü ābād olub (11) o gün şeheri seyr ėdüb aḫşām gelüb (12) öz odasında ḳarār tapub rāḥat (13) oldı tā ki ṣabāḥ Ḥātem yerinden ḳalḫub (14) farzın yerine yetürüb gelüb rāh- (15) rāst Bedāstāna geldi bir gūşede (16) oturub dervīşāne libās egninde baʿde (17) görüb bir cevānı at üstünde ġulām

[19b]

(1) lar ḳabaḳında gelüb atdan düşüb (2) dāḫil-i Bedestān olub maḫlūḳ-ı cāmiʿa (3) ḳalḫublar bu cevāna taʿẓīm ėdübler o cevān (4) gelüb bir taḫt üzre egleşüb her ṭarafa (5) naẓar saldı bir dervīş egleşüb ammā gördi (6) ne dervīş cemālı gün kimindür hīç dervī- (7) şe oḫşamayur o cevān Ḥāteme (8) baḫdı bildi ki böyük kimsendür hū (9) deyüb eyvalla ėdüb şefā gelmiş- (10) sen ikrām ėdüb baʿde dellāl başı bir yük- (11) sek yėre çıḫub el ḳaldırub duʿā ėdüb (12) her ṭarafdan dellāllar ṭurub āmin dėdiler (13) baʿde ol cevān dellāl başını daʿvet ėdüb (14) çıḳarub bir dāne cevāhir dellālın (15) eline vėrüb

deyüb bu cevāhirimi fürūḫt (16) eyle dellāl nidā da eyledi aġalar begler bu cevā- (17) hiri ṣatıyuram kim ziyāde vėrecekdir onın (18) gėdür Ḥātem dellāl başını yanına çaġırub

[20a]

(1) o alub cevāhire baḫub gördi çoḫ (2) fiyatlı cevāhirdir Ḥātem deyüb altı yüz altun (3) men vėrim dellāl dėdi kim ziyāde vėrür der- (4) vīş altı yüz vėrdi bir tācir alub (5) baḫub yėddi yüz vėrim biri daḫi ba- (6) ḫub sekkiz yüz Ḥātem dėdi min altun (7) vėrrem bir bāzergān dėdi yüz daḫi ziyāde (8) vėrrem o cevān baḫub cevāhire min yüz al- (9) tun vėrdiler dellāl başını çaġırub (10) cevāhiri alub heveng içerisine (11) ṣalub un kimin ėdüb yabāna ṣepüb (12) cemīʿ bāzergānlar maḫlūḳ hāmı bu (13) işe meʿeṭṭel ḳalublar Ḥātem daḫi ḥayrete (14) ḳalub dėdi men ve o ḳız pādşāh min (15) altun şey'en lillah deyen faḳireye iḥsān (16) ėdirik Allāh yolunda aparsun ḫarac (17) ėtsün ve biz pādşāhik amma bu adam ḫücrede

[20b]

(1) oturub ticāret eyleyir beyle cevāhir (2) ki hīç muḳābili yoḫdur un kimin ėdüb çö- (3) le sepir bir faḳireye de vėrmeyir bu adam (4) aḥmaḳdır ya mecnūndur ʿāḳil adam beyle eyle- (5) mez dėdi ammā cevān yerinden ḳalḫub ēhl-i (6) Bedistāna ikrām ve vidāʿ ėdüb inşā'āllah ḥuccet (7) bāḳi deyüb ġulāmlar at çekübler o cevān (8) süvāri olub ġulāmlar cülūne düşübler (9) kendi sarāyına ṭaraf yėrde Ḥātem yerinden ḳal- (10) ḫub o cevānun dalıycan gėdüb tā ki (11) sarāyınun yanında yetirüb o cevān (12) dervīşi görende ḫāl eyledi bundan pā- (13) ra isteyecekdir el ṣalub cibinden (14) bir avuc altun çıḳardub al baba der- (15) vīş deyüb Ḥāteme dėdi mene pāra (16) lāzım degildir senden bir su'āl cevābım (17) var dėdi o cevān dėdi ġulāmına al

[21a]

(1) dervīş ḳonaḳa ġulām Ḥātem öñüne dü- (2) şüb gel baba dervīş deyüb Ḥātemi getürüb (3) bir gözel ʿālī mėḥmānḫānede oturdub (4) baʿde aḫşām olub o cevān gelüb ḳarār (5) dutub ṭaʿām ākil olunub ḳaḥveler içildi (6) o cevān dėdi baba dervīş su'ālın nedir (7) buyur Ḥātem ayıtdı ben Baṣra şāhıyım (8) adıma Ḥātem Ṭāʿī deyirler baʿde ezelden tā (9) āḫire kimin ne olmışidi ve ḳız ḥikāyetini (10) de o cevāna bir-be-bir dėdi onıñçün tāc (11) taḫtımı terk ėdüb buraya gelmişem senden niyāz (12) eylerem ki bu cevāhir ḥikāyetin bene bildi- (13) resen ve ġamdan meni āzād ḳılasan o cevān (14) Ḥātemden bu ḳıṣṣayı ėşidüb dėdi (15) yā Ḥātem benim de bir murādım vardır gece günüz (16) aṣlā ḫvābım ve rāḥatım yoḫdur sen daḫi yaḫşı (17) benim elime düşmeyesen sen gerekdir ki menim maṭlabı- (18) mı ḥāṣıl ėdesen yoḫsa öz sirrimi

[21b]

(1) bīcāh ifāde ėdemem dėdi Ḥātem daḫi bun- (2) dan ėşiden kimi perīşān ve küll şikeste (3) olub ammā neylesün dönmek ḳābil dėgil dönüb (4) ayıtdı sulṭānım buyuruñ siziñ daḫi derdiñiz (5) nedir o cevān ayıtdı yā Ḥātem menim derdim budur (6) ki siz

bundan ṭoġrı Ṭeberistān şeherine vara- (7) sız ve onda Kāmurān deyirler bir ḳaḥve- (8) ḫāne vardır ol ḳaḥveḫānede bir aʿmā (9) ʿarab vardır her gün bir altun vėrüb (10) eñsesine bir sīlle urdırur mā yestiḥaḳḳ (11) deyüb kendisi ḥaẓẓ ėdir men bunı ėşide- (12) li benden ḳarār ve ārām kesilüb eger gėdüb (13) o ʿarabdan bene ḫaber getürürsen ben de sene (14) cümle aḥvālımı ifāde ėdeyim dėdi senün (15) seḫāluḳın meşhurdur yā Ḥātem bu menim derdimi (16) senden baḫşa bir kimse elinden gelmez sen bilür- (17) sen Ḥātem baḫub çāresi yoḫdur ḫvāh na-ḫvāh (18) gerek gėtsün dėdi bir beled adam getür Ṭeberistān (19) yolın söylesün ben yazım o sāʿatde

[22a]

(1) bir iḫtiyār adam getürdüb dėdi bu menim babamilen (2) çoḫ Ṭebersitān seferi eyleyüb Ḥātem ol iḫtiyārdan (3) Ṭebersitān yolların soruşub yazub gece- (4) ni ḳalub ṣabāḥlen ḳalḫub namāzın edā eyleyüb (5) tedārükin görüb o cevānı vidā eyleyüb Ṭeberistān (6) yolun dutub gėtmekde oldı menzil-be-menzil (7) Ṭāyi merāḥil ėdüb gėdirdi gece günüz tā ki bir gün (8) havā çoḫ isticaḳ oldigi gün ḥarāretinden (9) bītāb olurdı iraḫdan bir böyük aḳaç (10) görüb şād oldı özin o diraḫt (11) kühen salın sāyesine yetürdi güneşden (12) emīn oldı ve bir az geçdi gördi ki bir dilāver (13) igit nümāyān oldı ʿomuzunda bir kūh para (14) ʿamūd almış kendi gāh arslan kimi güm güm (15) gümerlenür bir ṣalābet bir mehābet var ki yü- (16) zine baḫmakda insānun zehresi çāk (17) olur Ḥātem bu cevānı gören kimi ʿaḳlı başından (18) çıḫub dėdi menim işim bitdi o dilāver diraḫt (19) sāyesine çatdıkda baḫdı bir dervīş (20) eyleşüb ammā teʿeccüb deryāsına müstaġraḳ olub

[22b]

(1) ol yigit ayıtdı ey dervīş ne mest (2) ḥayrān olmışsañ ammā sen bir pāk dervīşe (3) beñzersin benden teşvīş ėtme benim derdim ziyā- (4) dedir ḥikāyetim ḥadddan biründir deyüb Ḥātem (5) teskīn tapub ayıtdı ey cevān derdiñ uzun (6) olmaġa bāʿis nedir ol cevān dėdi ey dervīş (7) benim adıma Sālus deyiller ben bir bāzergān kimsene (8) idim ve benim bir ʿammüm var onun ḳızına ʿāşıḳ (9) idim o ġız da meni çoḫ süver idi ve men Hind seferi (10) eyledim ticārete gėtdim ḳażāda bizim sefīne- (11) miz deryāda fūrṭānaya rāst gelüb hāmı ġerḳ (12) oldı yalḳuz men bir taḫta pāreyi üste özüm (13) salub o belādan ḫılāṣ oldum heminki ʿammim benim (14) aḥvālımdan ḫaber olub ki mālım deryada ġerḳ oldı (15) ḳızını bir başḳa adama vėrüb men de sefer- (16) den gelüb ėşiddim ḳızı bugün aparacak-(17) lar yolları burdandır bugün bunların (18) elinden maʿşūḳamı alam ya ki bu yolda terk-i ser

[23a]

(1) adam deyüb ejderhā kimin ġışġırub (2) Ḥātem dėdi ey cevān meger sen mekr-i zenān (3) görmemişin o ḳızdan öteri terk-i ser ėde- (4) sen o cevān dėdi mekr-i zenān ne olan şeydir (5) buyuruz bileyim Ḥātem ayıtdı zamān-ı esfelde (6) bir igit senin kimi ʿammüsi ḳızın alub (7) birbirilerine ziyāde mā'il durardı- (8) lar tā ki bir gün ol ḳız

ayıtdı ey menim cānım men (9) bilürem sen mene mā'ilsen lākin sizlerde (10) ḥaḳīḳat olmaz ben ölenden ṣoñra bir ġayrısin (11) alub zevḳ ėdersen meni unudursan dėdi (12) oġlan ayıtdı hīç vaʿde ben senden ṣoñra (13) ġayrısin alım bunlar beyle ḳavl ḳarār eylediler ki (14) eger ḳız ölse oḳlan evlenmesin oḳlan (15) ölse ḳız ere gėtmesin tā bir zamāndan (16) ṣora bu ḳız ḫasta olub vefat eyledi ol (17) cevān yās mātem ile o ḳızı defn eyledi onun (18) mezārınun üstünde eyleşüb ah zār eyler

[23b]

(1) idi nāgāh bir gün ḥażret ʿİsa o mezāristān- (2) dan güẕār ėdüb ol cevānı beyle görüb (3) ḥālından vāḳıf olub Allāhun dergā- (4) hına duʿā ėdüb ol ḳabir iki ṣaḳḳ olub içinden (5) ḳız nümāyān oldı ḥażret ʿİsa varub gėtdi (6) ol cevān dėdi ey menim cānım seni böyle ʿüryān (7) aparmaḳ lāyıḳ degildir men gėdüb örübe (8) getürüm sene geydirem ḳız rāżı oldı ol cevān (9) gėderken bu cānibden bir cevān daḫi geçerken (10) bu ḳızı görüb mā'il oldı dėdi ey menim cānım (11) sen bunda beyle ʿüryān durursan ṣaralıb (12) ḳıza nėçe būse götürüb ol ḳız daḫi (13) ol cevānı süvüb cān-ı dilden meyl eyledi on- (14) dan o ḳızı alub gėtdi bir miḳdār öz geyiminden (15) ḳıza geydirüb ammā evvelki ʿėṣi gelüb bu- (16) nun ḥālın görüb naʿre vurub ol igide ḥamle eyledi ejdehā kimin bir birlerine (18) ṣarılub bu mezāristānı ṣūḫūm-ı zār ile (19) o cānibden o cevānlarun ḳabīleleri ḫaberdār (20) olublar iki ṭarafdan bir ʿövret üste nėçe

[24a]

(1) adam ölüb yaralanub ḫaber ḥażret ʿİsaya vėr- (2) diler ḥażret ʿİsa özün yetürüb o adamlar (3) arasına girüb duruñ dėdi duʿā eyledi ol ḳız (4) gene vefāt eyledi ḫalḳ rāhat oldılar ey Sālūs (5) bir ʿövret içün beyle ḳażāya uġramaḳ çetindir (6) Sālūs dėdi ey dervīş muḥabbet çetindir dėdi (7) muḥabbet bir belā şeydir giriftār olmayan bilmez (8) zemistān çekmeyen bülbül bahārun ḳadrini bilmez (9) ammā bu söz deyeken bir tevzīʿ nümāyān oldı (10) heminki tevzīʿ berṭaraf olub nėçe yüz süvāreler (11) göründi Salūs baḫub dėdi himmetin menim- (12) len olsun ḫaşımlarım geldi yerinden ḳalḫub (13) bir naʿreyi cigerinden çeküb ʿamūdın eline alub (14) özin şīr-i ġurrān kimi urub ol süvārelere (15) ṣaḳdan ṣola ṣoldan ṣaḳa temām perā- (16) kende oldılar tā ki yüz nefere kimin bu ḳavimden (17) ḳırub töküb ḳalan yaralı pāreli hezīmet eyle- (18) diler Sālūs ḳızı alub o aḳacın sāye- (19) sine getürdi dėdi ḳalḫ gėdek baba dervīş

[24b]

(1) mene misāfirsen Ḥātem Sālūsı beyle gören kimi (2) āferin getürüb eyvallā deyüb ḳalḫub yerinden (3) yeridiler tā ki gelübler Sālūs olan kūye getürüb- (4) ler Sālūs dervīşe ḫayli ėḥtirām eyleyüb o (5) gün bir efendi bulub ḳızı nigāh ėdüb ol gece (6) ḳızdan kāmın alub ṣabāḥdan ḳızın babası ve (7) o ḳızı alanlar gelübler ki bizim ḫarclarımızı (8) vėr deyübler maṣāraf ṭaleb ėdübler Ḥā- (9) tem çaḳardub onların temām maṣāraf-(10) ların vėrüb gėtdiler Sālūs dervīşin (11) ayaḳından elinden öpüb ol zamān Ḥātem (12) Sālūsa özin beyān eyledi on min daḫi (13) altun Sālūsa ʿaṭā eyledi Sālūs

(14) dėdi yā Ḥātem meni ḳul eyle yanıncan getür (15) yollarda sene ḫidmet ėdim dėdi Ḥātem (16) ḳabūl eylemedi ḳaç gün anda ḳalub Ḥātem (17) gene bir nūşte yazub ḳulına vėrüb iḥtiyāc (18) zamānında gel Baṣra şeherine seni ġanī eylerem (19) deyüb Sālūs-ı vidāʿ Ṭeberistān yolun binā

[25a]

(1) eyledi gėtmege menzil-be-menzil Ṭayi merāḥil ėdüb (2) gėderdi tā bir gün Ṭeberistān şeheri nümāyān olub (3) ḫayli şād olub Allāh işim rāst getür deyüb (4) gelüb şehere yetişdi gördi bir gözel (5) möʿteber şeherdir ḳalʿa bürc bārūları çekilüb ḫayli (6) maʿmūrdur ve maḫlūḳ-ı temāmān zengīn ve ḳarīb tevāzü- (7) dürler Ḥātem sordı ḳarībem bir ḫān gösterin (8) mene gėdüb onda rāḥat bir adam dėdi baba der- (9) vīş buyuruz menim menzilimde misāfir ol ḳaç (10) gün bu şeherde ḳalacaksan benim odamda (11) ḳal Ḥāteminiñ öñüne düşüb ḫānesine getü- (12) rüb Ḥāteme geregi kimin ḥörmet ėdüb ol (13) gün ol gece Ḥātem istirāḥat ėdüb (14) ėrte güni çıḫub şeheri temāşā eyledi aḫşām (15) gelüb oldıgı ḫāneye ḫāne ṣāḥibi sorub (16) baba dervīş Ṭeberistān şeherini nece gördin (17) Ḥātem dėdi gözel bir maʿmūr şeherdir her şeher- (18) lerden müzeyyendir ḫāne ṣāḥibi dėdi bunda (19) daḫi bir aʿmā vardır günde bir altun vėrir-

[25b]

(1) ikse sene sīlle urdırub ʿAliye mā yestiḥāḳḳ dėdigine (2) bāʿiş oldıġın kimse bilmez ol gece bu minvālınan (3) ṣoḥbet eyleyübler ṣabāḥ oldıġında Ḥātem namāzın (4) edā ėdüb doġrı bāzāra gelüb o ḳahveyi soraḳ (5) ėdüb varub ol ḳahveḫāneye gelüb gördi (6) maḫlūḳ kimi içerü girir kimi ṭaşra çıḳar Ḥātem daḫi (7) gelüb bir yėrde egleşüb ḳahve sımarlayub nūş (8) ėddi baʿde gördi aʿmā ʿarab gelüb geçüb ḳarār eyledi (9) bir fincan ḳahve nūş ėtdi son dėdi bir ḳolu (10) ḳuvvetlü igit isteyirem menden bir altun alsun (11) bene bir gözel sīlle vursun dėdikde bir baba cevān (12) ḳuvvetlü ḳalḫub dėdi sultānım sene bir sīlle (13) urum ki lezzet aparasan ʿarab bir altun ol (14) igide ʿaṭā ėdüb o daḫi bir sīlle aʿmāya vu- (15) rub ki aʿmā yüzi üste düşüb ḳalḫub dėdi (16) ʿAliye mā yestiḥāḳḳ ḥazz ėdüb Ḥātem ḥayrān olub (17) ʿarab ḳalḫub ġulāmı at getirüb aʿmā minüb ata (18) öz ėvine ṭaraf gėtdi Ḥātem daḫi bunun dalıncan (19) gėtdi tā ki atdan inen yėrde Ḥātem yetişdi eyvallā

[26a]

(1) eyvallā ėdüb dėdi sultānım senden bir suʿālım (2) vardır ʿarab ayıtdı ne suʿālın var deyür (3) Ḥātem dėdi menim suʿālım maḫfidir aʿmā ayıtdı çoḳ (4) ʿaceb ḳonaġım ol baba dervīş ġulāmına buyurub (5) dervīşi apar mihmānḥāneye ġulām buyur baba der- (6) vīş deyüb aparub yėr gösterüb Ḥātem (7) egleşüb baʿde ʿarab gelüb ḫoş geldün deyüb (8) ḫayli ḥörmet ėḥtirām ėdüb ayıtdı maṭlabün nedir (9) buyur Ḥātem dėdi bil ve āgāh ol men Ḥātem Ṭāʿi- (10) yem Baṣra şeherinde pādşāham ki her vilāyetler- (11) de meşhūram menim bu yėre gelmegimin sebebi var (12) aʿmā heminki Ḥātemi bilüb dėdi yā Ḥātem (13) maṭlabun nedir buyuruz baḫım Ḥātem baş- (14) layub evvelden ne başına

geldigin (15) deyüb ʿarab dėdi yā Ḥātem menim de senden (16) bir ricām vardır bu gece mihmānımız ol (17) men sene maṭlabımı söyleyim var mene ḫaberin (18) getür men de sirrimi sene iżhār eyleyüm dėdi (19) Ḥātem bildi bu ʿarab da bunı bir yėre yol-

[26b]

(1) layacakdır aḫşām olub ṭaʿām ākil eyle- (2) diler Ḥātem dėdi buyur senin maṭlabın (3) nedir ʿarab ayıtdı yā Ḥātem Bābül şeherinde (4) bir cāmeşūrçı vardır günde bir ḳaç kerre (5) mināreye çıḫar siz onun aşlın bilüb (6) mene ḫaberin getüresen benden de sen maṭlabun (7) alub gėdersen Ḥāteme ziyāde elem vėrdi (8) nāçār olub Bābül vilāyetin yolun ḫaber (9) alub yazub ṣabāḥı yola düşüb (10) perīşān-ı dil nālān ah zārınan gece günüz (11) gėderdi menzil-be-menzil Ṭayi merāḥil ėderdi tā ki (12) Bābül şeheri göründi Allāha şükür eyleyüb gelüb (13) şehere girdi bir oṭah ṭutub ol gece ḳarār (14) eyledi ėrtesi gün çıḳub şeheri temā- (15) şā eyledi baʿde gelüb soraḳ ėdüb cā- (16) maşūrçını tapub özini ona bil- (17) dirüb aḥvālātın beyān ėdüb çāmaşūr- (18) çı bunun Ḥātem oldıġın bilüb ėḥtirām

[27a]

(1) ėdüb dėdi yā Ḥātem bu gece mihmānımız ol menim (2) de bir maṭlabım vardır gerekdir onı sen revā eyleyesen (3) andan sora men de sirrimi sene beyān ėdem dėdi (4) Ḥātem üreginde ḫayāl ėtdi yā rebbāh bu ne iş- (5) dir menim başıma geldi göresen bu daḫi ne yėre (6) meni sürgün ėdecekdir sorub senün (7) maṭlabun nedir beyāna getür baḫalım mināreçi (8) dėdi yā Ḥātem şeher Bedaḫşānda bir eskici (9) vardır da'imā gelür işler bir zamān görersen (10) ḳahḳa ile güler ve baʿde binā eyler zār zār aġlar (11) bu da menim derdimdir gėdsen ḫaberin alub gelsen (12) Ḥātem gördi çāre yoḫdur gėdmek gerekdir nā- (13) çār ḳabūl eyleyüb Bedaḫşān yolların sorub (14) bir-be-bir yazub geceni ḳalub ėrtesi güni (15) yola düşüb gėderdi ammā bu yolda çoḫ (16) perīşān olub nėçe böyük çaylar geçüb (17) baʿde nėçe adamlara refīḳ gėderdiler tā ki bir zamān- (18) da şeher Bedaḫşāna çatublar Allāha şükür eyleyüb (19) refīḳlerin vidāʿ ėdüb bir oda ṭutub

[27b]

(1) o gün dincelüb gece yatub ėrtesi ḳal- (2) ḫub namāzın edā ėdüb çıḫub şeheri temāşā (3) ėtdi görüb o şeherin adamlarını ġāyet (4) çirkin ve pür-ü ġaẓab ve āteş mecāz ve ṣāḥibüḳar (5) gördi begenmedi dėdi beyle şeherde çoḫ durmak (6) iyi degildir soraḳ ėdüb eskiciyi bulub (7) gelüb ona selāmı vėrüb eskiçi Ḥātemin (8) selāmın alub ḫoş gelmişsen baba dervīş (9) bir zamān elindeki işin bıraġub hāy hāy (10) ėdüb aġladı Ḥātem bunı görüb teʿeccüb (11) ėdüb bu neden beyle eyleyür bir azdan (12) ḳahḳa çeküb gülüb Ḥātemin ḥayreti daḫi (13) ziyādelenüb eskiciden bunun beyānın (14) sorub ve öz aḥvālın temāmān naḳl eyleyüb (15) eskiçi Ḥātemi tanıyub işin bıraḫub (16) Ḥātemi alub öz odasına getürüb Ḥāteme (17) ḥeyli ėḥtirām eyleyüb baʿde dėdi yā

Ḥātem menim (18) de bir derdim var gerekdür menim de maṭlabımı ḥāṣil (19) ėdesen seni men iraḫ yola yollamaram bu

[28a]

(1) bu ḳarşı yolı tutub gėdersen bir beyā- (2) bāna çatarsan ol beyābānda mecnūn şıfat (3) bir cevān vardır ki beni-i ādemden nefret (4) ėdüb ḳaçar ve daʿimā āhūlar ve vaḫşī ḥayvān- (5) lar ile insaniyyet ėder sen de ol beyābāna va- (6) rub ol cevānun ḥālın bilüb ne sebebe (7) insāndan nefret ėdüb vaḫşīler ile gezir (8) andan gelüb men de sirrimi temāmān sene beyān (9) ėderem Ḥātem görüb çāresi yoḫdur o (10) beyābānı tutub binā eyledi gėtmege bir iki (11) üç sāʿat yol gėdüb bir ʿazīm kūhin (12) dāmenine çatub gördi bir kelle āhular çerā (13) ėdiller ve bir cevān da āhular ile berāber çerā (14) ėdir āhular Ḥātemi gören kimi ḳaçublar (15) bu cevān ḳalub Ḥātem gelüb bu cevānun (16) yanına selām vėrüb ve baʿde soruşub (17) sebeb nedir ben-i ādemden nefret ėdüb (18) vaḫşīlerinen gezirsen o cevān dėdi (19) ey dervīş eger meni pārça pārça eylesün-

[28b]

(1) ler yine derdimi beyān ėde bilmerem lākin (2) o ḳadar ki sen zaḥmet çeküb menim yanıma gel- (3) mişsen seni maḥrūm eylemek olmaz ḫālā sen (4) gerekdür gėdesen Ḫorāsān şeherine şeyḫ ʿAbdulla (5) ḳulluḳına o menim aḥvālātımı sene temāmān (6) söyler daḫi ḳorḫasan yā Ḥātem seni bir (7) başḫa yana şeyḫ göndermez menim selāmım (8) da ona yetürürsen Ḥātem o cevānı (9) duʿā ėdüb Ḫorāsān yolun dutub (10) gėtmekde oldı bād ṣarṣar kimi gece günüz gėdüb tā ki (11) şeher Ḫorāsān gözünüb Ḥātem şehere dāḫil olub (12) ve o şeyḫiñ savmaʿasını suʿāl ėdüb tā ki şeyḫiñ (13) savmaʿasına gelüb destūr istedi içerüye (14) girüb selām vėrüb şeyḫing destini būs (15) ėdüb şeyḫiñ cemālına baḫub ḥażż aparub (16) şeyḫ dėdi yā Ḥātem Ṭā'ī ḫoş gelmisen eger çoḫ (17) zaḥmet çeküb ammā ve aṣıl murād oldun

[29a]

(1) seni bu girdāba ṣalan ḳızı sene himmet eyledi (2) ḳabūl eyledikde Ḥātem şeyḫden böyle (3) kelām ėşidikde şeyḫiñ ayaġına düşüb (4) tekrār eyledi yerinde ḳarār eyledi şeyḫ ayıtdı (5) yā Ḥātem ol cevān beyānından ḫaber ala bilmedin (6) sebebi budur ki o daḫi insānlardan nefret (7) ėdüb kendi aḥvālın beyān eyleye bilmez Ḥātem (8) dėdi buyurun onun aḥvālātı ne sebebdendir (9) ben-i ādemden nefret ėdüb şeyḫ buyurdı yā (10) Ḥātem ġam çekme daḫi bir yana seni göndermenem bu (11) gece mihmānımızsan ṣabā inşā'Allāh taʿalā ol cevānun (12) ḥikāyetün sene bir-be-bir beyān eylerem Ḥātem (13) daḫi ziyāde memnūn olub ol geceni ārām ve rā- (14) ḥat eyledi ṣabāḥ oldıḳda Ḥātem yerinden (15) ḳalḫub farżın edā eyledi baʿde şeyḫe niyāz (16) ėdüb ki ol cevānun aḥvālın beyān (17) eyleyiñ dėdikde şeyḫ buyurdı yā Ḥātem (18) o beyābānınun aḥvālın ricā eyledün ol (19) sen gördigin cevān bir pādşāh-zāde idi

[29b]

(1) ammā bizim bir bāġ-ı behişt āsāmız var her çemeni yāsemeni (2) giyāhı nesteren servler baş çekmiş ve sünbüller boynun (3) egmiş güller ḫandān ve bülbüller nālān ve ol bāġıñ içinde (4) bir ḥovuż vardır ki derūn-i āb zülāl ile mālāmāl (5) olmış ve ol ḥovużın derūn-i ḫavāṣ sīmayā ile (6) pür ābdır gūyā ki hemān ḥovuż ṭılısmātdır (7) her kes girse ol ḥovużın içine başın su- (8) dan çıḳarınca envāʿ ʿacā'ib ve ġarā'ibler görer (9) ol cevān beyābānı o ḥovużıñ taʿrīfin èşidüb (10) mā'il olmışidi bunda geldi temām iki sene (11) ḫidmetimizde iḳāmet olub cān-ı dilden (12) ḫidmet firāvān èderdi tā ki bir gün o cevān (13) dil-i nevāz duʿā ṣenā èdüb ben daḫi onun ḳalbinde (14) olan fikrini bilürdim ki ḫayālında ne var ve o (15) derdin āşkār èdüb ayaġıma baş ḳoyub (16) āh zār eyledi ki sulṭānım bu ġulāmıñıza izin (17) vèrün o sizin bāġızda olan ḥovużun içine (18) girüb ġüsl eyleyüb gèdüb pederimin taḫtında (19) egleşüm rāḥat olum dèdikde ben ayıtdım ey

[30a]

(1) cevān-ı serāfraz ve dilber-i ṭannāz sen belki èşidüb- (2) sen bu ḥovużun derūnında şefā var ḫeyir belki (3) bu ḥovużun içerisinde nedāmetler var bu ḥovuż (4) ṭılsimātdır her kes bu ḥovuża girse (5) dünyāda daḫi çoḳ belālara uġrar hīç yüzi gül- (6) mez bu sevdādan fāriġ ol deyüb naṣīḥat eyledüm (7) fā'ide vèrmedi ayaġlarıma düşüb elimden (8) būs èdüb elbette gerek izin vèresiz menim (9) maṭlabımı ḫāṣil èdesiz gördüm ki bu sevdādan (10) el çekmege mümkün dègil āḫırü'l emir ol cevāna izin vèr- (11) dim ol cevān elimi būs èdüb ve ol ḥovużıñ (12) kenārına geldik bir seccadāde ḥikmet ġā'ibden (13) düşe diler ol cevān üzerrinden örübesin (14) çıḳarub ve miyānına bir irişim ḳadīfe baġladı (15) yā hū dèdi götürüb özin ol ḥovuża ṣaldı (16) başın o āb-ı ḥikmete çekdi bir zamāndan ṣoñra (17) başın sudan çıḳardı özün bir beyābānda (18) görüb bir ṭarafda bir kūh-ı Bīsütūn düşmüş (19) gūyā cihānı eḫāṭe èdüb ḳulle-i Ḳāf kimi (20) āsimāna ser çekmiş ol cevān ise ḥayrān

[30b]

(1) olub her yana baḫub bāġ harda ḳaldı ḥovuża ne oldı (2) teʿeccüb èdüb şeyḫīn sözüne baḫmayub peşīmān (3) oldı ammā neylesün iş işden geçüb o dağın (4) ḳulle doġrı ʿazīmet èdüb şitābān cüyān nicāt ār- (5) züsı èdüb gèderdi min zaḥmet ve elem ile ol kū- (6) hiñ ḳullesine yüridi tā ki aḫşām olub gün batdı (7) her yane baḫub bir ābādlık yoḫ şehzāde ḳor- (8) ḫub cānına ḫof girüb ve baʿżı sehmnāk ṣedā- (9) lar èşidürdi āz ḳaldı zehresi çāk olsun (10) ammā sürʿat temāminen gèderdi tā ki nıṣf ellīl olub (11) o ṭaḳın ḳullesine yetişüb naẓar eyledi ḳarşuda (12) āteş görünüb şehzāde ḫayāl eyledi bu āteş görü- (13) nen ṭaraf maʿmūr ve ābādānlık olacak gètmek gerek (14) o ṭarafa belki bir ābādlıga çatım başıma bir çāre èdim (15) deyüb o āteşe ṭaraf yeriyüb bād-ı ṣarṣar kimin (16) tā ki gelüb yetişüb gördi iki zengī oturub o (17) āteşin kenārında bir-birile ṣoḥbet èdirler her biri- (18) sünün elinde ʿüryān ḳılınc şehzāde bunları gö- (19) rerken ʿaḳlı başından çıḫub dimbeste ḳalub (20) bir yandan da üsen rūzgār şehzādeyi ṭāḳatden salub

(21) vücūdı berk-i ḫazān kimi esirdi savuḳdan nāçār (22) olub ol zengīlere selām vėrüb zengīler şehzāde-

[31a]

(1) niñ geldigin gördiler yėrlerinden ḳalḫublar bir birilerine (2) baḫublar dėdiler ṣabāḥdan intiẓārımız ve çekdigimiz zaḥmet- (3) ler bīhūde olmadı bu günki şikārımız budur ki elimize girdi (4) şehzāde bunları beyle görende daḫi ḥayātdan el (5) üzüb o āteşin başında ḳarār eyleyüb ve şeyḫin (6) naṣīḥatları yādına düşüb neyleye iş işden (7) geçüb ammā naḳl eylerler ki bir diyārda bir ʿaẓīm göl (8) var idi meṣel deryā ol gölün derūnında bir az baluḳ- (9) lar mekān ṭutmışdı düzüşüb anda olurdılar bir (10) sene semādan yaġmur nüzūl ėtmeyüb ol göl- (11) de su eksilyüb gėde gėde göliñ ṣuyı aza- (12) lub ammā o göl içinde üç baluḳ var idi ki (13) ḳadīmden olurdılar birisi o ikisine dėdi ey (14) refīḳler lāzımdır ki biz indiden özimize bir (15) yėr tedārük eyleyek ki bir gün olur ki ṣeyyād- (16) lar balıḳ arayub bize dūçār olmasunlar ol zamān (17) bizim mā vāhamız müheyyā olduḳda gedüb o yėrde ārām (18) ollık dėdi o iki balıḳ dėdiler ki sene cünün ʿārż (19) olub bunda bu nėçe zamāndan beri ṣeyyād (20) bu gölin yavuġına ayaġ basmamışdır bunda

[31b]

(1) ṣeyyādın ne işi vardır o balıḳ dėdi ey menim refīḳler- (2) im siz doġrı deyürsiz ṣeyyādın bunda işi (3) yoḫdur ammā bir gün olur ki işi olur tedā- (4) rük görmek lāzımdır o ikisi dėdiler sen aḥmaḳ- (5) san yeri gėt özinçün yėr tedārük eyle bu ba- (6) lıḳ varub gėdüb bir pinhān yėrde özine yėr (7) müheyyā eyleyüb ammā bu cānibden gölin ṣuyı gėderek (8) kesildi gölin suyı az ḳaldı bir gün bir ṣeyyād gelüb (9) o gölün ṣuyunı az görüb o göle ṭor atub (10) ol balıḳlar ḥāli böyle görende evvelki balıḳ (11) ḥāżır eyledigi yėre ḳaçub gizlenüb ammā o (12) ikisiñi tedārük yėrleri yoḫidi ten ḳafāya (13) vėrdiler ḳaṭʿ ḥayāt eylediler tora düşdiler ammā (14) şehzāde zengīleri beyle gören ṣūretde bildi ki daḫi (15) bunlar bunı saḳ ḳoymazlar dünyādan ümīdin kesüb (16) ammā zengīlerin biri o refīḳine dėdi sen var gėt (17) bir ġayrı yėrden naṣībin bul bu menim ḳışmetimdir (18) bu gün ṣabāḥdan men bunun intiẓārın çekirem o zengī (19) ėşidigi kimin elinde ʿüryān ḳılınc naʿre çeküb ey nābekār (20) sen ne deyirsen ḥāżır men elimde olan ḳışmetimi

[32a]

(1) sene ḳoy deyirrem ikimiz ber-ā-ber bunı kesüb kebāb (2) ėdüb yeyerik o zengī ona dėdi sen çoḳ bīhū-(3) de söyleme bu menim ḳışmetimdir bundan sene bir zerre (4) yoḫdur ol zengī nābekār bu aḥvālı gören kimi naʿre (5) çeküb ey nābekār sene indi bir işler eylerem ki dastān- (6) larda dėsünler tīġinʿüryān ėdüb ol zengīye (7) ḥücūm eyledikde o zengī gören kimi ona mecāl vėrmeyüb (8) bir ḳılınc başından vurub tā ābırūsına kimi yarub (9) ammā o zengī daḫi beyle gören kimi ġażabnāk olub (10) tīġin ḥavāle eyleyüb o zengīnin bir ḳolun (11) bedenden salub el-ḳıṣṣa ol iki siyāh zengīler

(12) biri birin o ḳadar urdılar ki daḫi saḳ yėr beden- (13) lerinde ḳalmayub ikisi de düşüb cān vėr- (14) diler şehzāde bu ḥāli görüb şükür ve sipās ėdüb (15) bu ḥāl ile ḫılāṣ oldıġına şād ḫandān oldı (16) ol gece onda ārām ve ḳarār eyledi ve zengīlerin örü- (17) besin alub o āteşin kenārında çeküb üstüne (18) rāḥat olub uyudı ammā o zengīlerin ʿövretleri (19) ṣabāḥ olub baḫdılar bunların kişileri gelmedi- (20) ler ʿövretler bunların yerin bilürdiler ki ne yėrde (21) olduḳların rāh rāst gelübler o āteşin

[32b]

(1) kenārında gördiler ol zemīn zengīler ḳan ilen lāle reng (2) olmış ol iki ʿacūze ʿövretler ḳocaların o ḥālde (3) görende müteḥayyir ḳalublar bunları kim beyle pārça pārça ėdüb (4) bir de baḫdılar āteşin kenārında bir adam yatub uyur (5) bildiler ki bu adamdan öteri bunlar beyle helāk olublar (6) ʿövretler nālān ve giryān oldılar ṣaçların yolub āh vāh (7) ile biri deyirdi vāy menim gözel ḳaṭrān ṭolu ḳana beñzer (8) ve ziftden mināreye beñzer mārsiyāh kimi nāzik tevā- (9) nā olan gözel ḳocalarımız beyle sizin kimi cevānları kim ḳı- (10) zıl ḳana ġarḳ ėdüb dėdiler indi biz de bu ādamı ḳocamız (11) ʿivāżine pārça pārça ėderik şehzāde bunların (12) ṣedāsına oyanub baḫdı iki dāne ʿifrīte başınun (13) üstünde durublar tāzeden ʿaḳlı başından çıḫub (14) dėdi yā rebbāh bu ne belālara ben rāst geldim özün (15) ḫılāṣ eyle yā Allāh dėdi ammā o ʿövretlerin birisi (16) dėdi ey nādān sen bilmem ne söylersin seniñ ārın (17) oldısa da senün ne ġamın var bir tek ʿövretsen ammā (18) benim on on iki ḫūrda ḫūrda evlādım var temāma yetīm ḳal- (19) dılar şimdi ben bu adamı alub ėvime götürüb (20) ölādlarıma ḫidmetkār ėderem çalışsun tā anlar

[33a]

(1) böyisünler dėdi o biri ʿövret dėdi ey nābekār sen (2) ne sönleyirsen men ḳātilimi sene vėrrim menim ėle (3) cevān gözel erimi ḳatl eyleyüb de meni ersiz (4) ḳoyub gerekdir onı tīke tīke ėdem bu iki ʿövret (5) bir birine girüb ʿaẓīm ḳavġā ḳoparublar şehzāde (6) bunları böyle gördikde fikir ėdüb eger men (7) böyle yerimde dursam bunlar meni ḳatl ėderler (8) firār eylemek lāzımdır dėdi yerinden ḳalḫub yā Allāh (9) deyüb ḳaçdı ol zengī ʿövretleri şehzādenün (10) ardına düşdiler ammā şehzāde ḳaçırdı ve ʿövret- (11) ler onun dalınca gėdirdiler nāgāh ḳarşudan (12) bir arslan ejderhā kimin nümāyān oldı şehzāde (13) arslanı gören kimin şaşdı ammā arslan pence- (14) lerin zemīne urub ḳuruġın çenber ėdüb (15) aġzın ejdahā kimin açub naʿre çeküb şehzā- (16) de baḫdı ḳabaḳa gėtse arslan daḳıdur (17) dalıya ḳayıtsa zengīler ʿövretleri ḳılıncnan pār- (18) ça pārça ėderler baş ḳozayub Allāh dergāhına (19) minācāt ėdüb yerinden durdik yan gedüb

[33b]

(1) arslan daḫi ilerü yürüyüb yaḳın gel- (2) dikde zengī ʿövretlerinin elinde ʿüryān tīġ (3) ile arslannun bedenine bir ʿaẓīm yara vurub (4) arslan daḫi ėle bir naʿre urdı ki daġ daş (5) titreddi özün o zengī ʿövretine yetirdi ḥamle (6) eyledi ol ʿövreti pārçalayub

dönüb (7) ikinci ʿövrete ḥamle eyledi ammā ol ʿövret (8) daḫi iki üç yėrden arslanı yara vurub (9) arslan daḫiʿövrete mecāl vėrmeyüb pence- (10) sin vurub o ʿövreti pārçalayub heminki (11) ʿövretler ikisi de ölübler arslan daḫi yara- (12) lar zerbinden ṭāḳat getürmeyüb yatub (13) cān vėrdi şehzāde beyle gören kimi şükür (14) Yezdān eyleyüb bir ṭarafı dutub gėtdi (15) nālān sergerdān ʿüryān āh zār ilen o gün (16) aḫşām olınca gėdüb tā ki gece olub o beyā- (17) bānda ḳalub savuḳdan ṭāḳat getürmeyüb (18) ṣabāḥdan gene bir tarafı dutub gėdirdi

[34a]

(1) nāgehān ḳabaḳına bir mėşe rāst gelüb (2) ol mėşenün derūnine girdi gėdirdi tā ki (3) bir yėre rāst geldi gördi bir ejderhā ya- (4) tub daġ kimin heminki ejderhānun dama- (5) ġına insān ḳoḫısı yetişüb başın (6) ḳaldırub şehzādeni gören kimi ḳüllāb (7) nefs salub istedi şehzādeni kāmına (8) çeksün şehzāde ejderhānı bu ḥāletde gö- (9) ren kimi daḫi bedeninde cān ḳalmayub el minā- (10) cāta ḳāẓi Elḥācātun dergāhına götürüb (11) ammā ejderhānun aġzından āteş ḫırman (12) ḫırman tökülür idi bu āteşden bir defʿa (13) mėşe tutuşdı yanmaġa başladı şehzā- (14) de ol ḥāli görüb ḳaçub mėşelikden (15) kenāra çekilüb ammā āteş ejderhānın (16) cīhād ṭarafdan araya aldı daḫi bir yane (17) çıḫmaġa yol olmadı yandı temām oldı (18) şehzāde ol ḥāli görüb ḳudret Yezdāne şükür

[34b]

(1) eyledi ve bu belādan ḫılāṣ oldıġına şād olub (2) ve bir ṭarafı ṭutub binā eyledi gėtmege tā aḫşām olub (3) bir seng-istān olan yėre yetüşüb bir ḳayanın ḳoltu- (4) ġında ḳarār ėdüb başına gelen serencāmı ḫāṭirine (5) getirüb aġlardı vāḥasretā vāh firḳatā ve öz baḫt-ı (6) siyāhından nālāndı o el-ḳıṣṣa o geceni ṣabāh eyledi (7) yerinden ḳalḫub bilmeyir ne yāne gėtsün bir ṭarafı (8) dutub binā eyledi gėtmege nėçe dere ṭepe gėtdi (9) nāgehān bir bāġa yetişdi gördi ʿacā- (10) ’ib bāġdır dört ṭarafı dīvār çekilmiş āsimān (11) gelüb bāġın ḳapusından içerüye girüb (12) baḫdı her ṭarafdan meyveler gün-ā-gün yetişibler (13) bir bėhişt āsā bāġdır ammā bir kimse yoḫdur (14) şehzāde teʿeccüb ėdüb böyle beyābānda (15) bāġ bir kimse yoḫdır bir ḳaç kerre çaġırardı (16) bir kes ses vėren olmadı şehzāde ol meyve- (17) lerden binā eyledi yėmege nāgāh ḳulaġına bir ḥoş (18) ses geldi gördi bir pīr adam naʿre vurdı ey (19) nābekār bī-edeb harām-zāde nece rūzgārdır ki

[35a]

(1) bu bāġa ʿömrimi ṣarf ėtmişem cān ḳoymışam (2) gece gündüz zaḥmet çekmişem sen nece cesāret ėdüb (3) gelmişsen bu tāze fidānları ḳırub tökirsen (4) dėmirsen ki bu bāġ bī-ṣāḥib dėgil yoḫsa bu bāġa menim- (5) le ortaḳsan ve bir elinde bir dayaḳ şehzā- (6) deni ḳaç dayaḳ vurdı şehzāde ayıtdı ey bāġbān (7) menim bir derdime baḫ meni ʿafv ėtgilen mene bir āmān (8) vėr derdimi sene deyim bir ġarīb bī-tüvānam başıma (9) ġazālar geçüb bāġbān şehzādeden bu ḥavānı gūş (10) ėdüb ayıtdı sene ne olub ne yėrden bura- (11) ya gelmişsen şehzāde bir bāġbāna başından (12) geçen ḳażā ḳaderi bir-be-bir

naḳl ėdüb bāġbān ḥayrān (13) ḳaldı şehzādeni nevāziş eyleyüb dėdi ey (14) bī-çāre ne yaman belālara rücūʿ olmışsan ammā (15) daḫi ḫof eyleme baḫtiñ sene yarımış gelüb (16) gelüb menim bāġıma ėrişdiñ bundan şoñra ārzu-i (17) vaṭan eyleme ve bu yėrler ṭılismātdır ḥikmet (18) şinās bir ḥakīm bu yėrleri ṭılsım eyleyübdir indi (19) sen menim yanımda ḳal mene oġul ol bu bāġa (20) ḳulluḳ eyle menden sora bu bāġ senünkidir

[35b]

(1) bu yėrlerde ābādānluk yoḫdur meger bu gördigin (2) dağın dalında bir şeher var adına Şeher-i zenān (3) deyiller o ḳalʿanün içi ṭobṭolu ḳızdır (4) ve her ṣabā o ḳalʿanün ḳapısı açılur bir ḳı- (5) zıñ baḫtına ne adam oldı aparullar o ḳızı (6) ona vėrüller ol cevān bir il o ḳıznan ʿayş ʿişret (7) ėdir heminki sene baş olan kimi ol (8) cevānı ġayb ėdirler tā ki şeherden çaḳardub (9) beyābāna ḳoy vėrirler ol cevān daḫi melūl (10) olub ḫāmūş olur insānlardan nefret ėdir (11) ḥeyvanlar ilen hemneşin olur şehzāde bāġ- (12) bāndan bu cevabı ėşiddikde ḳabūl ėdüb (13) bāġda ḳalmege bāġbānun elin öpüb onı peder- (14) lige ḳabūl eyledi ve pīr ḳalḫub gėdüb ḳadar-ı elün (15) meyveler ve neʿmetler getürüb şehzādenün ḳaba- (16) ḳına ḳoyub şehzāde ākil eyleyüb baʿde pīr (17) şehzādeni alub yanına o bāġın her yerin gös- (18) terüb ve bir gözel ḳaṣrı var idi o ḳaṣra getü- (19) rüb dīvārı altun gümüş ve sīm ḫāmdan ya- (20) pılmışdı elḥāṣıl şehzāde ḥayrān ḳalub el-ḳıṣṣa

[36a]

(1) bāġbān ile hem ṣöhbet oldı tā ki aḫṣām (2) olub o pīr ayıtdı ey oġul sen bu aḳac- (3) larıñ sāyesinde maḳām eyle men şehere varub (4) seniñ içün levāzimāt āmāde ḳılayım ve ṣabāḥ (5) ėrkenden bunda gellem sen bu gece bu ḳaṣrın (6) üstüne çıḫarsan eger dünyā-ı ʿālem gelse sene (7) żafer yetüre bilmezler nerdibānı ḳoy çıḫ ḳaṣr damına (8) ve baʿde nerdibānı al yuḫarıya deyib şehzādeni (9) vidāʿ ėdüb gėtdi ammā şehzāde çıḫub (10) ḳaṣr-ı ʿālī üste ve nerdibānı alub yuḫarıya fārig (11) elbāl olub tā ki nıṣf şeb olub ammā şehzāde- (12) yi o Şeher-i zenānun sevdāsı göñlünde yėr eyledi (13) ve ḫayāl eyledi men ne vaḳte kimin bu bāġda ḳala- (14) yım kim bilsün āḫırı ne ola lāzım budur ki gėdim (15) Şeher-i zenānda bir il o nāzenīnlerinen ʿayş ʿişret (16) ėdim bir seneden sora ne olursa olsun (17) ammā şehzādenün damağına leẕẕet hevā çalınub māl (18) ḫūlyāya düşdi ol ḳaṣrın üstünden serāzīr olub (19) Şeher-i zenānun yolın öñüñe ḳatub gėtdi tā ki (20) ṣabāḥ olduḳda o ḳalʿaya yetişüb ḳapunun yanında (21) ārām eyledi ve yuḫu ġalebe ona eyledi uyıdı ammā

[36b]

(1) ol gün ol ḳalʿada olan ḳızların pādşāh (2) hanun ṭāliʿne ḳapuyı açdılar naẓar eylediler gördiler bir gözel cevān yatubdır ḫayrān (3) oldılar encüm kimi aṣıl aḳın alub ṭurdılar şehzāde (4) ḫarābdan oyanub bunları görüb edeb ile yerinden (5) ṭurub başın aşaḳa salub dīvāra dayanub (6) durdı ammā ḳızların birisi yeridi ilerüye (7) ayıtdı ey cevān ṭāliʿing ġāyet seyyidimiş ki (8) bene naṣīb oldun men temām bu ḳızların şāhıyam

deyüb (9) şehzādenün elinden yapışub geldiler tā ki ḳaṣr-ı pād- (10) şāha vārid oldılar pādşāh ḥökm eyledi bir dest (11) libās fāḫir pādşāhına getürdiler şehzāde ʿaṭā (12) eylediler şehzāde libās zer ve cevāhirāta müstaġraḳ (13) olub ḳız şehzādeyi o libās-ı fāḫir ile temā- (14) şā ėdüb çoḳ şād olub bir kimseye beyle (15) gözel cevān rāst gelmemişidi şehzāde (16) ḳolın dutub o ḳaṣrın ḳabaġında bāġça- (17) yı varid-i bėhişt yerin kimi her ṭarafdan gül (18) ḫandān bülbüller naġme kūyān ammā ol bāġıng derū- (19) nında bir tāḫt ḳurulmış esbāb meclis ḥāżır müzeyyen (20) olmış oldılar ḫūbān taḫt-ı zerrīn (21) üstünde oturub şehzādeni yanına

[37a]

(1) alub ḳolun şehzādenün boynına salub (2) ḥökm eyledi ḳızlar o bezme ḥāżır olub- (3) lar meclise mey getürdiler ve bir cām-ı zerrīn bir (4) ḳız dutub eline ṣurāḥīlerden tökub bir do- (5) lı cām vėrüb bānū-ı bānūāne o nāzenīn (6) ḥanım alub içüb ve bir cām daḫi şehzā- (7) deye vėrüb şehzāde o nāzenīn ḥanımun (8) elinden alub lācerʿa başına çekub (9) el-ḳıṣṣa bir nėçe cām arada redd ve bedel olub (10) şerm aradan ḳalḫub o nāzenīn el salub (11) şehzādenün boynına nėçe būse götürüb (12) şehzāde daḫi fürṣatı fevt ėtmeyüb o nāze- (13) nīnnün leblerün aġzına salub (14) emmege başladı ammā o yėrde fārs şāʿiri (15) ne gözel şeʿir deyü bī-ḥużūr mey naḫīzd (16) şerm ḫūbān ezmiyān leẕẕet mīrāḥır yefān (17) ḫūb peydāgerde and elḥāṣıl ʿayş ve (18) ʿişrete meşḳūl oldılar tā ki gün batub (19) gece olub nāzenīn buyur ḫān çekildi nāz ve

[37b]

(1) niʿmet ḥāżırlanub bismillah deyüb yėmege (2) el uzadublar ṭaʿām ṣarf eyleyübler baʿde (3) elḥamdüllah deyüb süfre duʿāsın vėrübler (4) bānū-yı cihān ḳızlara izin vėrüb her kes öz (5) yerine gėdüb heminki şehzāde meclisi eġyārdan (6) ḫālı görüb küstāḫāne ḳolun nāzenīnün (7) boynına ṣalub murādınca leblerinden ṣāftā (8) lū kerāndı ve ṭaleb ʿişret nihānı ārzu eyledi (9) o nāzenīn şehzādenün iḳdāmını görüb (10) gül kimi ḫandān olub ayıtdı ey cevān gerçi (11) seni ve kelime ṣādān eylerem ammā bizim ʿādetimiz (12) böyledir ki ḳırḳ gün ārām ėdüb perhīz (13) ėdesin ḳırḳ gün temām olandan ṣora (14) ve ṣālama yetiresin deyüb şehzāde (15) daḫi bir söz söylemege mümkün olmayub (16) bu minvālınan ʿayş ʿişret ėderdiler būseye (17) mānʿi yoḫdı ammā şehzādenün gün günden (18) ʿaşḳı ziyāde olurdı tā ki otuz yėddi gün (19) aradan geçüb şehzāde daḫi tāb eylemege mecāli

[38a]

(1) ḳalmayub ve iḳdām ėdüb elbette bugün murādıma (2) vāṣil oluram yāḫūd ölürem deyüb iḳdamı ziyāde ėdüb (3) bānū ayıtdı āmān sulṭanım bu nėçe vaḳddır ṣabr ile (4) eylemişsen bu üç güni daḫi ṣabr eyle şehzāde (5) böyle olmaz ṣabra daḫi ṭābım yoḫ ve tāḳatim ṭāḳ (6) olub gerekdir bu gün vüṣāle yetim deyüb (7) ve nāzenīn gördi ḳurtulmaḳa çāre yoḳdur nā- (8) çār olub dėdi sulṭanım indi ki ṣabr (9) eylemedün vüṣālıma yetmege günāhun öz boy- (10) nua yeri gėt ol bāġ içindeki ḥovużda (11) ġusl

eyle andan gel yanıma seni vaṣlime ḫandān (12) ėdeyim dėdi şehzāde şād ḫandān olub (13) ol ḥovuża ṭaraf yeridi heminki ḥovużun kenā- (14) rına gelüb gördi bir ʿacā'ib ḥovużdır āb (15) muṣḳā ile toludur şehzāde örübesin (16) çıḳardub miyānına bir ābırşūm fūta du- (17) tub ḥovużun içine özün atub (18) başın o āb-ı muṣḳāya baturub son (19) başın o sudan çıḳarub ḥovużun kenā- (20) rında şeyḫin egleşmişin görüb bir cā-

[38b]

(1) nibde de öz örübesin gördikde bir (2) āhı çeküb ḥovużdan ṭaşra çıḫub örübe- (3) sin geyüb deryā-ı fikre ḳutaver oldı ve (4) şeyḫden suʿāl ėtdi sulṭānım ben bu ḥovuża baş (5) çekeli ne ḳadar oldı yā Ḥātem ben ona (6) dėdim bir daḳiḳa olur ya olmaz heminki bunı benden (7) ėşidüb dėdi men ḳırḫ günden ziyādedür (8) ki men ne belālara rücūʿ olmışam ben bu dünyā bir (9) yuḫı kimin ya ki başın bir su altına soḫub (10) çıḫartmege beñzer dėdi baş götürdi gėt- (11) di o beyābānı āhūlarinen hem neşin (12) oldı ve insānlardan nifret ėdüb yā Ḥātem (13) o beyābānınun ḥikāyeti budur Ḥātem çünki (14) şeyḫden şehzādenün ḥikāyetin ėşidüb (15) bir zamān mütehayyir ḳalub bildi ki dünyānıng ş̲ebātı- (16) dır vām-ı vefāsı olmadıḳın bilüb baʿde şeyḫ Ḥā- (17) teme ayıtdı oġul dünyāda her ḥasenāt eyler- (18) sin Allāh içün işle aṣla riyā ve kibr eyleme (19) ḥasenāt eyledigiñ zamān beyle iḥsān (20) eyle ki saḳ elinen vėrende ṣol elin (21) bilmesün eger köñlinde zerre olurısar bā

[39a]

(1) āḫiretde hı̄ç fā'idesi olmaz belki żara (2) rın çekersin ve sene ol Cüneydü'l-Cinān kim- (3) seye bu ḳadar iḥsān eyleding ve dönüb (4) kendiñ ḥased ėdüb ġürūr eylediñ (5) ve fikir eylemedin ve dėmedin ki bene tezkire- (6) siz ve temessüksiz iḥsān ėdir ve min (7) tezkireinen bu ḳadar iḥsān (8) eyleyirem gene tükenmir Allāh taʿalā sene tez- (9) kiresiz vėrüb sen de iḥsān ėdende ḫayāl eyleme ki menden saḫi daḫi yoḫdur (11) sene bu ḫuṣūṣda Allāh zaḥmetlere sal- (12) dı sene bir ʿövreti gösterdi ki iki pāy (13) senden saḫi rāḫdır yā Ḥātem naṣiḥat- (14) larımı unutma gėt o ḳızı da Allāh (15) taʿalā sene ḳısmet eyledi yā Ḥātem rāh rāst (16) gėt o beyābānı yanına ona dėginen (17) gelsün menim yanıma tā ki o belādan onı ḫılāṣ (18) ėdem Ḥātem şeyḫden ḫayli naṣiḥatlar ögre- (19) nüb şeyḫing elin öpüb muraḫḫaşlik

[39b]

(1) alub o beyābānı ṭarafına binā eyleyüb gėtmege (2) gece günüz gėderdi tā ki beyābānı olan yėre gelüb (3) gördi o çemen zārda bir bölük āhūlarilen (4) dā'ire-i zikre meşġūl olubdur āhūlar Ḥātemi gören (5) kimi hürküb ḳaçdılar beyābānı yalḳuz ḳa- (6) lub Ḥāteme işāre eyleyüb Ḥātem daḫi (7) ilerüye gėdüb salām vėrüb ḫvāṭırın (8) sorub ve şeyḫ salāmın yetirüb (9) ki gelsün gene o belādan ḳaytarım beyābānı Ḥā- (10) temden ėşiden kimi ayıtdı yā Ḥātem sen menim (11) aḥvālātımı şeyḫden ėşiddün ki bir su- (12) ya girüb çıḫaḳ ḳırḫ gün temām ne belālara (13) uġradım bu dünyānun āḫırı yoḫ yā

Ḥātem sen de el (14) çek o pādşāhluḳundan bir köşede ġarlat (15) ḳabūl eyle ki āḫiretde ʿişrete dūçār ola- (16) sın yā Ḥātem yeri gėd dünyāda iḥsān ėdersin (17) beyle eylegilen ki saḳ elin vėrende sol (18) elin bilmesün deyüb el-ḳıṣṣa Ḥātem beyābānını vidāʿ ėdüb Bedaḫşān yolun du-

[40a]

(1) tub gėtdi surʿatile bād ṣarṣar kimi gėdir- (2) di tā ki ḳalʿa-i Bedeḫşān nümāyān olub (3) Ḥātem daḫi ḫayli şād olub rāh rāst gelüb (4) cāmeşūrçıya vārid olub salām vėrüb (5) cāmeşūrçı Ḥātemi gören kimi şād olub (6) salāmın cavābın vėrüb dėdi yā Ḥātem (7) seninçün ḥālim perīşān idi sen (8) gėdenden ṣoñra peşīmān oldum kāşki (9) sene bir bu ḳadar zaḥmet vėrmeseydim ḥāl (10) geçüb elhemdüllah salāmat gėdüb gelding (11) ḳalḫub Ḥātemin gözünden elinden öpüb (12) dėdi bu güce mihmānsın bir rāḥat ol (13) Ḥātemi alub ḫānesine vārid olublar ėşikçi (14) Ḥāteme ḫayli riʿāyet ve ikrām eyledi ol gün (15) ḥāżır olan niʿmet ñe Allāh vėrmişdi getü- (16) rüb Ḥātem ilen ṭaʿām ākil eylediler Alla- (17) hun şükürānesin yerine yetirübler baʿde Ḥātem (18) binā eyledi beyābānınun ḥikāyetün evvelden āḫıra (19) muḫbir eyleyüb cāmeşūrçı beyābānı ḥikāyet-

[40b]

(1) inden teʿeccüb eyleyüb dėdi dünyāda (2) derd çekmeyen adam olmaz men deyirdim belki (3) menim derdim çoḫumış menden de derdliler var- (4) muş Ḥātem dėdi indi buyur baḫım senün (5) derdin nedir ammā ėşikçi ḥikāyete başla- (6) dı ayıtdı yā Ḥātem bir zamānında Mışırda (7) olurdum pederim Mışırda meşhūr bir böyük (8) bāzirgānidi ve İsgenderiyye ve Şāmda (9) her şeherlerde alış-vėrişi varidi ve men (10) daḫi pederim vaḳtında ʿayş ʿişrete meşḳūl- (11) idim ve Mışırda ne ḳadar aḥbāblar varidi menim (12) başıma cemʿ olmışdılar gece günüz zövḳ (13) şefāda idim çünki men pederimin bir dāne- (14) sidim ḫāṭirimi ḳırmazidi ammā mene (15) naṣiḥatlar ėdirdi beyle ėtmegilen (16) bir vaḳt olur ki peşīmān olursın (17) ben deyirdim hīç bu māl dövlet tükenürmi (18) pederimin sözüne baḫmazidim tā ki bir gün

[41a]

(1) oldı pederim ḫastalandı ṭabībler (2) getürüb dermān eylediler çāre olmadı (3) gün günden daḫi ḫastaluḳı ziyādelendi (4) zīrā zamānı gelmişidi peymāne ṭolmışidi (5) rivāyet ėderler bir gün ḥażret Süleymān (6) nāḫoş olub her cān ḥekīmler müʿālice eyle- (7) diler çāre olmadı Aṣif bin bir çaba ki ḥażret (8) Süleymānun vezīridi ve cemīʿ ḥekīmlerden (9) efṣal idi bildi ki çāre yoḫdur (10) Süleymāne ayıtdı gerekdir üç yėrden toprak (11) almalıdı ve suya salmalı ve bir ḳadarı iç- (12) melisin ol zamān saḳ olursın ḥażret (13) Süleymān ḥökm eyleyüb ki cinlerden gėd ve (14) deryā-ı muḥiṭün ortasından bir ḳabaġa (15) ḫāk getürübler ve bir daḫi kūh taḳın yėddinci (16) ḳullesinden bir ḳabaġa ḫāk alublar el-ḳıṣṣa (17) üç yėrden ḫāk alub getürdiler ḥażret (18) Süleymānun ḥużūrına ḥażret Süleymān şād (19) olub ol zamān Allāhun emri ilen

ḫayril (20) ʿAli ʿaleyhi’s-selām nāzil olub çünki ḥażret Süleymān (21) ayıtdı bilsün bu topraḳlar insān topraḳı-

[41b]

(1) dır yā ḫayır ve cebrāyıl ḥażret Süleymānun ḥużūru- (2) na vārid olub ayıtdı yā beni-i Allāh o topraḳ- (3) ların özlerinden sorgilen onlar Alla- (4) hun izini ilen sene cevāb vāfir vėrür- (5) ler ḥażret Süleymān topraḳlardan soruşub- (6) dur ol topraḳıñ muḥit deryāsınun (7) ortasından almışidiler Allāhun izini (8) ilen kelām vāfir-i ilen cevāb vėrüb yā beni-i (9) Allāh men bir tüccār idim sefer-i deryā eyledim kimi- (10) lerimiz ġarḳ oldı ve men orada ḳaldım (11) indiye kimin topraḳ ve o birisi dėdi (12) öldüm yā beni-i Allāh bir zamānımda men dünyāda idim menim (13) soy köbimi divler aparmışdılar ḳāfa ve men (14) onun dalınca düşdüm tā ki meni ..... apardı (15) o yėddimci küh-ü ḳāfun ḳullesinde meni ḳoyub (16) ecelim çatdı vaḫdım geldi onda cān teslīm eyle- (17) dim tā ki topraḳ el-ḳıṣṣa here bir ṭaḥer insān (18) olduḳların beyān eylediler hālā bir rivāyet

[42a]

(1) beyle rivāyet ėdirler ki yėddi yėrden topraḳ ekdi- (2) ler hāmı da dėdiler ki bizler insānduḳ kimi pād- (3) şāh kimi tüccār kimi bahādūr ve pehlevānidiler Süleymān (4) heminki bildi ki ölüme çāre yoḫdur riḥlet (5) eyledi yā Ḥātem menim de pederim bildi ki vaḳt (6) gelüb mene çoḫ naṣīḥatlar eyledi ve dünyādan el (7) çekdi ve çoḳ zamān çekmedi vālidem de riḥlet eyledi (8) çün yalḳuz ḳaldım fī elḥāl Mışırıñ veled-i zināları (9) cemʿ oldılar başıma gece günüz ʿayş ʿişrete meşḳūl (10) oldum her gece bir bākire ḳızlarinen zövḳ ėdirdim (11) çoḫ adamlar mene naṣīḥatlar ėdirdi gūşıma gir- (12) mezdi naṣīḥat ėdenlere ʿedāvet ėderdim ki (13) onlar mene ortaḫ dėgiller onlara ne vardır (14) men öz pederimin mālıdır el-ḳıṣṣa ʿayş şā- (15) hāne ėderdim māl ḳuvvetile her yėrde bir gözel ḳız (16) vardı getürürdim vüṣāline çatırdım yā Ḥātem bir zamān (17) ayıldım baḫdım daḫi bir para ḳalmadı başladım (18) mülk emlāklarım satmaḳa onları da ḳur- (19) tardım daḫi bir paraya möḥtāc ḳaldım aḥbāblar

[42b]

(1) gördiler ki daḫi para ḳalmadı bir bir hāmısı (2) çekilüb kenāra gėtdiler menim işim perīşān (3) oldı yėmege bir pārça nān ḳalmadı son (4) pėşīmān oldum fā’ide vėrmedi işim āh zār (5) oldı tā bir zamāndan ṣora baḫtım oyandı (6) ḳadīmden bir lālām var idi pederimden vā- (7) fir māl alub diyār-ı Hindistāna gėtmişdi (8) orada alış-vėriş eylerdi orada ḫayli ḳa- (9) zanmışidi baʿde ḳayıdub Mışıra geldi (10) ve menim pederimin vefātın ėşidüb veletiñ (11) ölub ve meni sorub eḥvālıma cūyāyi (12) olub geldi bene naẓar eyledi hāy hāy aġla- (13) maḳa başladı ve menden sordı bir beyle māl dev- (14) leti sen nece boş eyledün sene bir naṣīḥat (15) ėden adam meger yoḫidi sen bu güne ḳal- (16) dın ve men ḫacāletimden cevāb vėremezidim (17) hāy hāy aġlıyurdım lalam ayıtdı (18) aġlamaḳdan o mālı dalı getüremezsen dėdi

[43a]

(1) beni aldı yanına bāzārda bir ḥücre dutub (2) ḫayli māl vėrüb lelem ilen kāre başladım (3) günden güne ʿaḳlımı başıma yıġdım yad işlerden (4) el çeküb gece günüz kesbe baḫırdum ḫalḳ (5) benim bu eḥvālımı gördiler şād oldılar dostumlarım (6) ve düşmenler mazḫūn oldılar elḥāṣıl nėçe vaḳt (7) beyle ʿömür sürdim alış-vėriş eyledim çoḫ çekmedi (8) māl var oldum böyük işler dutur- (9) dım evvelki günlerimi ḫāṭirime salurdım kāre (10) baḫırdım tā ki pederim yerine geldim bir gün lelem (11) ayıtdı gel seni ėvlendirek yalḳuz kor- (12) lık çekersen dėdim siz bilürsiz ḳavim-ü (13) ḫīş şād olublar beni bu ḥāletda gördiler sene (14) ḳız alak ya ki dul ḳarı alak men dėdim (15) mene bir dul ḳarı bulun lelem ve ḳavim-ü (16) ḫīşım menden ötüri ġarı aramaga baş- (17) ladılar tā ki ḫaber getürdiler filān maḥallede bir tācir (18) fevt olub onun bir gözel ḳarısı ḳalub

[43b]

(1) ki miṣl-i mānend yoḫdur gözellikde ve (2) özi de igirmi sennede olur ammā ėle ḥayā- (3) lıdır ki ṣedāsın nāmaḥrem ėşidmiyübdir (4) elḥāṣıl o ġarını menimçün istediler (5) o ḳarı daḫi rāżı oldı lelem bir ḳaç (6) kişiler cemʿ ėdüb o ġarını mene nigāh (7) eylediler ṭaʿām ḥāżır eyledim maḥallemizde (8) olan adamları çaḳırub żiyāfet eyledim (9) maḫlūḳ her kes öz yerine gėdüb ṭaʿāmdan (10) ṣora yā Ḥātem heminki ėv ḫalvet olub men (11) o ʿövretin üzün gördüm baḫdım ki bir gözel- (12) dir ki muḳābil-i dünyā yoḫdur ve men ne ḳadar ḳız ve (13) ya ʿövret görmişidim beyle gözel gördigim (14) yoḫudı ḥayrān olub min cān-u dilinen (15) ʿāşıḳ-ı giriftār oldım o gül cemālına ḫaṭṭ ḫā- (16) lına yāsemen rüḫsārına o sünbül saçları- (17) na ḥayrān olub bir ḳadarı yanında otur- (18) dım el-ḳıṣṣa murād ḥāṣil eyledim ammā günden güne (19) ʿaşḳım efzūn olurdı ve ṭaʿām getürür-

[44a]

(1) di ve kendisi ḳarşumda durırdı men (2) ayıtdım ey menim derdimiñ dermānı buyurıng menim- (3) len ber-ā-ber yėmek yeyelim dėdim ve ol dėdi (4) sulṭānım terk-i edebdir men sora yeyirem ve (5) men daḫi gördüm bunuñ bene taʿẕīmi kemālında (6) gūyā ziyāde ikrāmından men daḫi ḥażż ėdirdim (7) ona duʿā ėdirdim ṭaʿāmdan sora ṣu (8) getürirdi tökirdi men elimi yudırdım du- (9) rub gėdirdim ḥücrede kesb ėdirdim aḫşām (10) ėve gelen zamān ḳarşuma çıḫardı ve elimde (11) olan şeyümi alurdı almadan öperdi (12) ve men daḫi onun üzinden gözinden öper- (13) dim bu minvālnan geçinüdik gene ṭaʿām menim (14) ḳabaḳıma getüren vaḳtda dėdim ey menim (15) cānım ricā ėdüb buyurıñ yėsez de menimle (16) ṭaʿām ber-ā-ber yėmegin zevḳi ziyādedir yine (17) ʿöẕrler getürirdi deyirdi ey sulṭānım (18) menim rūḥ-ı revānım ġarīz-i hānım sene ḳadā olum terk-i

[44b]

(1) edebdir senün ḥüżürında oturmak mene (2) ḫayli günāhdır kerem ile bu teklīfden geç meni (3) ʿafv eyle dėdi yā Ḥātem daḫi men elden saldım (4) deyirdim dünyāda beyle maʿrifet ṣāḥibi yoḫ- (5) dır menim ʿaşḳım gün-be-gün ziyāde olurdı tā ki iki (6) il geçdi ammā sermāyem çoḫ oldı tā ki pederim- (7) den ziyāde sermāye olmışidi daḫi cahānda (8) hīç ġamım yoḫdı yā Ḥātem o mekkāri beyle menim- (9) len geçinirdi sāʿat-ba-sāʿat ʿaşḳım ziyā- (10) de olurdı tā bu minvālınan bir il daḫi (11) geçdi bir gün ḥācı Murtużınun żiyāfeti (12) varidi Mışırun tüccārlarun ve böyük adam- (13) larun temāmān mihmān eylemişdi ve onun bir (14) bāġı var idi Mışır vilāyetinde beyle bāġ yoḫu- (15) dı o bāġda maḫlūḳ-ı żiyāfet eylemişdi o (16) żiyāfetde men de var idim elḥāṣıl o bāġ- (17) da ol gün ʿişret eyledik baʿde ṣoḥbet (18) başladılar here bir söz söyleyirdiler tā ki

[45a]

(1) ʿövretler mekrinden başladılar kim ʿövretinden (2) āh ėdüb kimisi ḫoşnūd dėdi o esnā (3) birisi menden soruçdı ḫvāce sen necesen (4) öz ʿövretinen yā Ḥātem men de söyledim menim (5) ʿövretim her bārede miṣli yoḫdur ammā bir ʿaybı var (6) menimilen ṭaʿām ṣarf ėtmez o adamlardan birisi (7) dėdi ey ḫvāce seniñ ʿövretiñ her neise (8) giz var zīrā ki Mışır içinde senin ʿövretün (9) muḳābili yoḫdur cümle semīrden senün aḥvālun (10) ḫoşdur yabāne söyleme men dėdim ey (11) tüccārlar ey ḫvāceler doġrıdır sizün (12) dėmegizden ziyādedür ammā men onı alalı (13) üç il oldı bu zamāndan beri benimle beyle bir (14) ṣofraya el uzadmayub nece laṭif ṭaʿām- (15) lar öñüme getürür ammā benimle oturub (16) ṭaʿām yėmez ve ne ḳadar ondan ricā eyledim çā- (17) re olmadı mene sözi budur ʿayıbdır (18) deyir bilmem bundan merāmı nedir ve benim ʿövre- (19) timin ʿayıbı budur yā Ḥātem ḫvāceler temāmān dimbesde (20) ḳaldılar ḫvācelarden biri dėdi varıñ ḥācı ʿAbidi

[45b]

(1) çaḳırun ol böyle işlerin aṣlın bilür (2) bir adam varub ḥācı ʿAbidi daʿvet eyleyüb (3) ḥācı ʿAbidi gelüb benden bir-be-bir sorub (4) men temāmān naḳl eyledim ḥācı ʿAbidi benden bu aḥvālı (5) ėşidüb baş zemīne salub baʿde sorub (6) geceler senin yanında yatan zamān cānı sa- (7) vuḳdır ya yoḫ dėdim geceler bir zamān beni baḳ- (8) rına basır baḫıram cānı savuḳdır ḥācı ʿAbidi (9) dėdi berāder senin ʿövretün cādūdır geceler gėdir (10) cādūlige gelen zamān cānı savuḳ olur onı (11) bilürem dėdi bir zamān men delüḳanlı zamānımidi (12) gene indiki kimi bir bāġda cemʿiyyet yıḳıl- (13) mışdı oyun oynayırdık here bir yana giz- (14) lenürdik o vaḳtda ben ḳaçdım ḳonşu- (15) nıñ eyvānında bir böyük küp var idi ben (16) girdim o küpin içine gizlendim bir de gördim (17) o ḫāne ṣāḥibi bir ḳarı ʿövretidi ol gece (18) mekr efsūn taʿlīmiçün yerinden durub ol (19) küpin önlerine süvar olub elinde

[46a]

(1) bir ilān-ı efsūn oḳıyub bir kerre gör- (2) dim ol küp hevāye ḳalḫub men bu aḥvā- (3) lı görende ḥayrān oldım ḫayli ḳorḫdım sükūt (4) ėdüb küpiñ içinde ḳaldım bu küp ziyāde (5) hevāye çekilüb ve bir zamāndan sora baḫdım (6) yėre inir o küpden ėle şedālar gelürdi (7) ammā men ḳorḫumdan nefes almayırdım heminki (8) küp yėre ḳonub bu ġarı küpden inüb (9) gėddi men ḳulaḳ vėrdim kimse yoḫ o küpden (10) başımı ḳaldırdım baḫdım mėşelik yėrdir naẓar (11) eyledim o girdigim küp kimi minden ziyāde küp (12) var temāmān ġarılar cemʿ olublar cādū oḫıyırlar ve men (13) gördim başım üstünde bir ʿaẓīm aḳaç var meyve- (14) ler asılıdu ben o meyvelerden ḳadarı derüb (15) ḳoynıma soḫdım bir az geçen kimin ol (16) cādū gelüb küp üstünde egleşüb (17) yine bir efsūn oḫıyub küp ḳalḫub (18) hevāye ammā ben de daḫi cān ḳalmamışdı (19) elḥāṣıl hevādan gene serāzīr olub hemān eyvāna (20) inüb ġarı küpden inüb ėve gėdüb

[46b]

(1) ve men küpden çıḫub geldim ammā ol refīḳlerim (2) meni arayullar bulmayırlar baʿde ṭaʿām ḥāżır ėdibler (3) meydāne getüriller bismillah deyübler ki men dāḫil (4) oldum ve anlar menden sorırlar ki nėçe sā- (5) ʿatdır sen ne yėrde ġāyıb oldın men (6) anlara dėdim berāderler menim başıma böyle (7) iş geldi ol ḥālı naḳl eyledim cümlesi (8) ḫayrān ḳaldılar ol meyveler ki almışdım (9) çıḳardu meydāne tökdüm fī elḥāl birisi (10) dėdi bu meyveler Hindūstān cezīresinde (11) olur indi senün ʿövretün geceler gėdir (12) cādūlık gelende cānı savuḳ alur indi (13) sen geceler özin yuḫıya vurgilen (14) o yerinden durub gėdende sen daḫi (15) dalıncan gėt ol zamān bilürsen yā Ḥātem (16) ol gün zevḳ ʿişret ėdüb aḫşām (17) ėve gelen kimi baḫdım ʿövretim ḳapu ḳabaḳında (18) intiẓārdır meni gören kimi ḳollarun

[47a]

(1) boynıma salub üzümden öpüb men (2) daḫi ezelki kimi onun üzinden öpdim (3) tā ki yaṭan vaḳt da ber-ā-ber yatdık gecenün (4) bir zamānında baḫdum ḳulaḳ asdı men yatmı- (5) şam bayuḳ men daḫi özümi yuḫıya vurdum (6) baḫdım menim yanımdan çıḫub ėvden dışḳa- (7) rıya çıḫdı men daḫi onun dalıncan gėdüb (8) baḫdım ḫayātdan maḥalleye ṭaraf gėtdi men (9) onun dalıncan tā ki şeher darvāzasından çıḫub (10) Firʿavn tepelerine ṭaraf gėdüb yā Ḥātem men de (11) onun ardıncan yavaş yavaş gėdirem (12) baḫdım Firʿavun tepesinde yüze kimin (13) ʿövretler vardır önde iblīs ʿAliye laʿne bun- (14) lara cādū oḫudır ve siḥir teʿlīm ėdir ilan- (15) lar ejderhālar her güne cānavarlardan (16) ol tepe dolıdır bir sāʿatdan ʿövret- (17) ler heresi bir yane ve menim ʿövretim ḳayıdım (18) ėve ṭaraf gėtmege ve bir mezāristān vardı (19) yol o günde menim ʿövretim ol mezāristāna

[47b]

(1) çaṭan kimi bir tāze mezāra çatub bilmem (2) ne oḫudı o mezār açıldı menim ʿövretim o (3) ölinin cīgerin çıḫartdı yėdi son gene (4) mezārı ördi istedi ki ėve ṭaraf gėtmege (5) men tez ondan ḳabaḳda ḳaçdım geldim (6) yėre girdim baḫdım ʿövretim geldi menim yanıma girdi (7) meni ḳucaḳlayub ʿazizim menim cānım ne çoḳ (8) yatırsan deyüb meni öpdi baḳrına (9) basdı yā Ḥātem men de hīç ona bir söz dėmedim (10) tā ṣabāḥ oldı men yerimden ḳalḫub ʿövret (11) ḳaḥvealtı getürdi menim ḳabaḳıma ḳoyub (12) men daḫi ḫayli ġaẓabnākam ʿövrete dėdim gel (13) otur yėmek yeyelim ber-ā-ber ʿövret mene (14) dėdi ne çoḳ ġaẓabınan baḫırsan sene (15) ḳaç kerre dėmişem men senünnen yėmirem (16) günāhdır bunı deyen kimi men dėdim ey melʿū- (17) ne sāḥir Firʿavn tepesine gėtmek siḥir

[48a]

(1) ögrenmek varub ondan mezāristāna insan (2) yüregi yėmek günāh dėgil meniminen yėmek yėmek (3) günāhdır indi baḫ sene neylerem yā Ḥātem (4) heminki o melʿūne menden bu sözi ėşiden (5) kimi baḫdım gözleri ḳarardı ḳan piyāle- (6) si kimi oldı ve o nāzenīn ṣıfatı donḳuz (7) ṣıfatı kimin oldı penceleri ayu (8) pencesi ve dırnaḳları nīze kimi ḥavāle (9) eyledi menim üstime yā Ḥātem men o nāze- (10) nīn ḫanımı bu aḥvālda gören kimi ḫayātımdan (11) el çekdim binā eyledim āh zār eylemege ey menim (12) cānım ʿafv eyle men senünlen ṣāḫa (13) eyledim mene kerem ile dönüb mene āmān (14) vėrdi dėdi şimdi seni ḳatl eylerdim ammā (15) sen mene çoḳ laṭif iḥsān eylemiş- (16) sen dur yeri indi meni bıraḳ ṭalāḳım vėr (17) taḫi geçdi sen menim sirrimi bildin bu şeher- (18) de ḳalmayacaksan yoḫsa seni pārça (19) pārça eylerem ey nādān sene ne lāzım olmışdı

[48b]

(1) bu işlere el aparasan indi başın al başḳa iḳlīme var (2) gėt yoḫsa seni bir ḳıyāfete salım ki (3) ʿālem senden ʿibret alsunlar yā Ḥātem ne ḳadar āh zār (4) eyledim men sensiz devām eyleye bilmem ʿafv (5) ėt meni o daḫi ziyāde ġaẓabnāk oldı mene (6) baḫdım eger bir iki daḳiḳa ṣabr ėtmem meni saḳ ḳoy- (7) mayacakdır nāçār olub imām .....- (8) nı çaḳarub ṭalāḳın vėrüb o şeherden (9) hemān sāʿat çıḳardub ve men başım (10) alub bu yėre gelmişem dünyādan el çekdim kifāf-i (11) nefes eyleyirem eger o melʿūne menim bu yėrde (12) oldıgımı bilse bir daḳiḳada gelür meni yoḫ (13) ėdir yā Ḥātem menim aḥvālım budur ki sene (14) naḳl eyledim ve menim aḳladıḳım ve gülmegimin aṣlı (15) budur ki evvelki ḫüsn ve cemālı göñlümde yėr (16) ėtmişdir ḫayālımda fikir eylerem o ḫüsn-ü (17) zībā ilen ḫurāmān sallanub ber-ā-berimde du- (18) rub aḳuşıma aluram ḳiyās ėderem (19) zevḳden ḳahḳā ile güllerem ve bir zamāndan o (20) bed ḳiyāfeti bed çāresini yād eyleyüb zār zār

[49a]

(1) ilen aġlaram yā Ḥātem menim aġlayub ve güldü- (2) gimin ḥikmeti budur bu dünyā-ı fānī ve bu çarḫ-ı gerdūn (3) meni mülkümden ve mālımdan bir ʿövret mekri (4) bu güne salım beyle perīşān olub kefāfdan (5) öteri cāmeşūrlık eyleyirem menim sergeẕeştim budur (6) dėdi ḫāmūş oldı Ḥātem aḥvāldan çoḫ (7) müteḥayyir oldı ve eskiçiye ḫayli altun vėrdi (8) geceni onda ṣoḫbet eylediler ṣabāḥdan ḳalḫub (9) eskiçiyi vidāʿ ėdüb Allāh emānetine ḳal dėdi (10) Bedaḫṣāndan çıḫub Ṭeberistān yolun tutub (11) binā eyledi gėtmege bād ṣarṣar kimi gėdirdi gece (12) günüz Ṭayi merāḥil eylerdi öz özine deyir- (13) di ..... kişi kendi rıżāsıyla çıḳub (14) terk-i diyār ėtmez sebebsiz ġürbetiñ (15) ḳahrın özine iḫtiyār ėtmez elḥāṣıl gėderdi (16) tā ki bir gün şeher Ṭeberistān nümāyān oldı Ḥātem (17) çoḫ ṣād ḫandān olub gelüb darvā- (18) zadan içerüye girüb rāh rāst gelüb (19) mināreçinün ona yetişdi mināreçi Ḥātemi (20) gören kimi yerinden ḳalḫub salāmı vėrüb

[49b]

(1) baʿde yol zaḥmetlerin sorub Ḥātem mināreçiye dėdi (2) sen bizi uzaḳ seferlere saldın ammā elḥam- (3) düli-lāh zaḥmet çekdim cümlesinden de ḫayır götür- (4) düm daḫi bundan sora o ḳadar zaḥmet yoḫ- (5) dır indi seniñ cevābın intiẓārım dėdi (6) mināreçi dėdi bugün bir rāḥat eyle bu (7) gece mėḥmānsan baʿde sene aḥvālımı beyān ėderem (8) zīrā menim sergeẕeştim ġāyet uzun ve ḥikāyetim (9) ḥadden bir ündir Ḥātem ol gün onda ḳa- (10) lub aḫṣām olub mināreçi ṭaʿām ḥażır- (11) layub bismillah deyüb ṭaʿām ṣarf (12) eylediler elḥemdüli-lāh dėdiler ṣofra duʿāsın (13) oḫudılar baʿde mināreçi dėdi yā Ḥātem ayıddı (14) o eskiçinin ḥikāyetin buyurız görelim (15) onun gülmegi aġlamagı nedendir Ḥātem başladı (16) eskiçi onı beyābānıya gönderdigin beyā (17) bānı şeyḫ ʿAbdullah gönderdigin şeyḫ ʿAbdullah (18) onun ḥikāyetin beyān eyledigin bir-be-bir

[50a]

(1) beyān eyledi baʿde eskiçinün ḥikāyetün (2) ki ne başına gelmişdi temāmān vāfir söyledi (3) mināreçi teʿeccüb eyleyüb onun işleri- (4) ne ve Ḥāteme taḥsīn eyleyüb ve baʿde dėdi (5) yā Ḥātem indi menim ḥikāyetim ėşid gör menim ba- (6) şıma ne belālar gelüb yā Ḥātem menim pederim o (7) ḳarşıda olan cāmiʿde mūʿeẕẕin idi bir gün (8) pederime ḫastalık ʿārż oldı mene (9) dėdi var gėt menim yerime mūʿeẕẕin ol (10) ve men pederim yerine gėtdim mināreye çıḫdum minā- (11) cāt eyledim tā ki nėçe günden sonra bir gece ḳalḫdum (12) ṣabāḥ ḳiyās eyledim meger ki nıṣf ellīl olma- (13) mışdı vardım cāmiʿe ki temcīd oḫuyım çıḫdım (14) mināre üste baḫdım bir ʿacā'ib beyāż (15) böyük ḳuş oturub deve böyük- (16) liginde bu ḳuşı gören kimi ḫayāl-ı gördüm bu (17) ḳuşun ẓabṭın getürrem yavaş yavaş (18) bu ḳuşun yavuḳına gėtdim birden o ḳuşun (19) ayaḳlarına yapışdım birden o ḳuş (20) ḳanāṭın biri birine vurub hevāye ḳal-

[50b]

(1) ḫub o ḳuşun ayaġında aşılu ḳaldım bir (2) zamān özimi itürüb ʿaḳlım başımdan çıḫub bir (3) zamāndan ṣora ʿaḳlım başıma gelüb yėr yüzine (4) naẓar saldım baḫdım ḥayrān ḳaldım eyledigim işe (5) peşīmān oldım ammā ne fā'ide çāre yoḫdır ol (6) ḳuş öyle sürʿat ile uçırdı nėçe der- (7) yālar geçdi bir zamāndan sora baḫdım o ḳuş (8) serāzīr olub yėre inmege başladı gördim (9) ayaġım yėre dayandı o ḳuşun ayaġın ḳoy (10) vėrdim o ḳuş uçdı hevāye ḳalḫdı gėtdi (11) men ḳaldım onda yalḳuz bir az yeridim baḫdım (12) bu yėr mezārlıḳdur bir mezār daşınındı (13) ben de oturdım nāgāh gördim ḳarşımda bir (14) meşʿal nümāyān oldı mene ṭaraf gelirdi (15) men ḳorḫub o mezār daşının dibinde giz- (16) lendim o meşʿal yavuḳa gelen kimi gördim bir ḳara zen- (17) gidir geldi menim ḳarşımda meşʿali yėre ḳoyub (18) bir bel de elinde tutmışdı o belinen (19) yeri binā eyledi ḳazmege baḫdım bir zīr-i zemīn (20) açıldı o zīr-i zemīne indi gördim bir şemʿ

[51a]

(1) yandır dėdi ve men de yerimden ḳalḳdım gör- (2) dim bir nāzenīn ṣanem gül yüzli sünbül saçlı ḳız zīr-i (3) zemīnde baḳlıdır bu ḳızı gören kimi mah-u cemālı (4) oldum o zengī ḳızın yavuḳına gėdüb dėdi (5) ey nigār nuḳtede ḳadar meni āteş-i hicrāne yan- (6) dırursan ḳız dėdi meni tike tike ėdir- (7) sen gene sene köyil vėrmem dėdi ʿarab ġiyafe (8) gelüb belinde bir ḳamçı var idi o ḳamçınan (9) o nāzenīn ṣanemi ol ḳadar vurdı ki o ḳız (10) cānsız düşdi bir şemʿ yandırub o ḳız- (11) un yānına ḳoyub bir yėmek orada bıraḫub (12) o zīr-i zemīnden çıḫub gene o ḳapını ḫāk (13) rīz eyleyüb o meşʿal ki var idi getürüb (14) geldigi yoldan ḳayıdub gėdüb men bildim (15) ki bu ḳızı çalub bu yėre getürüb ve o ḳızun (16) derdi meni aldı öz derdimi unuddum o gece (17) mezāristānda ḳaldım ṣabāḥ olan kimi yerimden (18) ḳalḫub bir yol ögime gelüb o yolı binā eyledim (19) gėtmege baḫdım ḳarşımda bir şeher müzeyyen nümāyān

[51b]

(1) oldı o şeherin darvāzasından içerü gir- (2) dim ziyāde möʿteber şeher gördim maḥlūḳı temāmān zengīn (3) ʿömrümde beyle şeher gördigim yoḫ idi bir adamdan (4) suʿāl eyledim bu şeherin adına ne deyirler o adam (5) üzime baḫdı dėdi sen buralı dėgilsen öyle- (6) dir men bu yėrli dėgilem dėdim o adam dėdi bu şehere (7) adına gövçek Semerḳand deyirler o adam menden (8) sordı sen ne yėrdensen men dėdim ey (9) berāder men Ṭeberistān şeherinden gelürem ol (10) adam dėdi ey cevān sen divāne olmışsın (11) men tevāriġlerde oḫumuşam burdan tā Ṭeberistān (12) şeherine kimi otuz il yoldır sen özin (13) igirmi bėş yaşında hemān olursan beyle (14) yalan bene söyleyirsen ve men teʿeccüb eyledim (15) o adamdan geçdim gėtdim gördüm dellāllar (16) bāzārda kūçede maḥallelerde cār vurullar ki (17) on gündür pādşāhın ḳızı yoḫ olubdır (18) her kes onun soraḳın pādşāha vėrsün (19) o adam pādşāha dāmād olacakdır

[52a]

(1) çünki men bu aḥvālı gördim bildim ki o gördigim (2) ḳız pādşāh ḳızıdır ilerü varub dellāla işā- (3) re eyledim dellāl menim yanıma gelüb men dellāla dėdim (4) meni pādşāhın yanına apar dellāl ḳabaḳıma (5) düşüb pādşāhıng sarāyına aparub dellāl (6) divān-ı pādşāha girüb menim ʿarż ḥālımı pādşāha (7) beyān eyledi pādşāh dellāla buyurmışdı tez (8) o adamı menim yanıma getür dellāl meni pādşāhın (9) ḥużūrına aparub cing dāḫil oldım ādāb-ı (10) pādşāhı yerine getürdim ḥüżūrda el baġ- (11) layub durdım pādşāh meni görüb buyurdı ey (12) cevān dė görüm menim ḳızımdan ḫaberin varmıdır (13) ve men taʿẓīm ėdüb ʿarż eyledim belī pādşāh (14) ḫaberim vardır dėdim pādşāh dėdi nece (15) ḫaberin var dė görüm men ʿarż eyledim ḫal- (16) vet ile tā ki beyāna getürdim pādşāh tez ḫal- (17) vet eyledi men ñe başıma gelmişdi pādşāha (18) bir-be-bir ve o zengī ḥikāyetin naḳl eyledim pādşāh (19) ėşiddikce şād olub ve men tāzeden ʿarż eyledim ki isteyirsen ḳızın saḳ

[52b]

(1) ḳoyın gece gerekdür otuz cevān dilā- (2) ver aḫşām menim elime tapşır ellerinde (3) yalın ḳılınc menimilen ber-ā-ber gėdek o mezāristān- (4) da kimin adıñ o zengī gelen kimi ona ḫamle eylesün-(5) ler tīġ ābdār ilen pāre pāre eylesünler pād- (6) şāh derdim ḥökm eyledi otuz cevān dilāver (7) ellerinde tīġ ābdār ḥāżır oldılar ve onlara (8) buyurub bu adam size ne fermān vėrse onı (9) yerine getürürsiz o gün pādşāh mene (10) ḫayli ʿizzet-ü ḥörmet eyleyüb tā ki aḫşām olub (11) ol cevānları alub mezāristāna vardık (12) hirāsını bir daş dibinde kemīnde ḳoydum (13) tā ki geceden ḫayli geçüp baḫdım meşʿale nümāyān (14) oldı ol ʿarab zengī gelüb meşʿalesin yėre ḳoyub (15) binā eyledi o yeri ḳazmaḳa ve men ol cevānlara (16) dėdim vurun bu zengīni öldürün o cevānlar (17) ellerinde ʿüryān tīġilen naʿre çekdiler zengīye (18) ḫamle eylediler her cānibdan araya aldılar (19) ol ʿarab bunları böyle gören kimi elinde- (20) ki belinen bu adamlara ḫamle eyleyüb her adama

[53a]

(1) ki bir bel urırdı vücūdın dünyādan yoḫ (2) ėdirdi ammā o cevānlar daḫi dört çev- (3) resin alublar tīġ ābdārilen mecāl vėr- (4) mezdiler ol zengī daḫi on nefer bunlardan (5) yoḫ eyledi tā ki ḳaç kārlı yaralar vur- (6) dılar zengī daḫi tāḳat getüre bilmeyüb (7) yėre düşen kimi pāre pāre eylediler hemān (8) sāʿatda ḫaber pādşāha apardılar pād- (9) şāh bu mūcideden ḫayli şād olub (10) ḥökm eyledi ki ḳızı o yėrden çıḳar- (11) dın getürin tā o ḳubbeni ḳazana kimi (12) ṣabāḥ olub pādşāh vezīr vüzerālar- (13) ınan atlanub geldiler ḳızın o ḥā- (14) letde görüb atdan aşaḳı inüb (15) ḳızını baḳrına basub elḥāṣıl meni de (16) baḳrına basdı gözümden öpdi celāl

[53b]

(1) ilen şehere meni dāḫil eylediler baʿde yetdi (2) gece günüz şehere āyīn baġladılar yetdi (3) günden ṣora meni ḥammāma yolladılar ḥammām- (4) dan çıḫanda bir dest libās

pādşāhā- (5) ne mene geydirdiler ḥammāmdan celālinen (6) çıḳarublar şeherin kenārında bir bāġ (7) cennet-i miṣāl var idi ki o ḳız olurdı (8) yā Ḥātem meni o bāġa dāḫil eylediler o (9) bāġda ʿāli ḳaṣrler var idi getürübler (10) bir ḳaṣr-ı ʿāli içinde oturdublar o cā- (11) nibden de ḳızı nigāḥ eylediler yèddi ḳalem (12) ḳıza ārāyış vèrübler celāl-i cebr vetenin getür- (13) diler ol ḳaṣr-ı ʿāli içinde ḳolun menim (14) ḳoluma ḳoydılar elḥāṣıl o nāzenīn (15) ṣanemden kām-ı dil ḥāṣil eyledüm ṣabāḥ (16) olub ḥammāma gètdüm ḥammāmdan çıḫanda (17) gèdüb pādşāhın elin öpdim vüzerālar

[54a]

(1) mübārek yād eyleyübler biri birilerine (2) deyirdiler ki insānun iḳbālı gerekdir böyle (3) olsun bu adam Allāh bilür ne yèrden gelüb (4) bu yère çıḫub pādşāh ḳızı ona ḳışmet (5) oldı el-ḳışṣa yā Ḥātem pādşāh günden güne (6) mene ḥörmeti ve merḥameti ziyāde olurdı menim (7) işim āḫırı öyle yère çatdı ki pādşāh (8) cemīʿ işleri menim elime bıraḫdı vüzerālar (9) böyle görende derünlerine tār-ı ḥased ile (10) sūzān olub cümlesi mene kīn baġlayub- (11) lar bir gece bir yère yıḳılublar meşveret eyleyüb- (12) ler bu ḥerīf bunda nümāyān oldı bizim (13) baġrımızı ḫūn ve baḫtımızı sirr tekün eyledi (14) bunun çāresin eylemek lāzımdır vèzīr- (15) lerin birisi ayıtdı men bir fikir eylemişem çoḫ (16) gözel fikirdir pādşāhın ḳızını ögre- (17) delim ki ol zengī ʿarab gelüb meni raḫt-ı ḫvābımdan (18) çalan zamānında bir adam daḫi var idi (19) dèsün bizler de pādşāha bu aḥvālı ifāde (20) eylerik deyerik senün dāmādın oġrıdır ve

[54b]

(1) ḥarāmīdir eger bir gün sene fırṣat tapsa (2) seni yoḫ eyler özi pādşāh olur ḥattā o ʿarab (3) zengī ilen refīḳ idi ʿarabı ölüme vèrdi öz (4) yaḫasın ḳurtardı dāmād şehriyār oldı (5) ve eger siz bizlerden inanmazsuz maḫfi kendi ḳız- (6) ından sor o ne vāfir söyler ol zamān (7) size maʿlūm olur onun ne adam oldıḳın (8) bilürsiz elḥāṣıl o vezīrler sözlerin bir eyleyüb (9) ve ḳız yanına gizlin gèdübler çīgūneni ona beyān (10) èdübler ki sen pādşāh ḳızısan seni bir (11) yābān adamı alub ʿişrete meşḳūl ola eger senün (12) baban senden sorsa dègilen meni ʿarab çalan (13) vaḳtında bu adam da ona refīḳidi elḥāṣıl bir gün (14) fırṣat eyleyübler pādşāha böyle taḳrīr (15) eyleyübler pādşāh bunlardan èşiden kimi bun- (16) lara deyir sizün bu sözlerüz māye (17) ḥased ve ġaraždir bu işlerden belki o adamın (18) hīç ḫaberi yoḫdır ʿabeş-i künh kār olub nāḥaḳ (19) yère onun ḳanını töküb ʿāṣi olum Allāh dīvānında (20) onlar deyirler ey şāhım bu işin ḳolāyı (21) var ve siz öz ḳızınızdan sorun ol zamān (22) ol zengī onı çalan vaḫtda yalḳuzdı

[55a]

(1) ya ki yanında bir kimse var idi pādşāh (2) ḥaremḫāneye gèdüb ḳızını çaḳırub sorub (3) ol zamān seni ol zengī oġurladıḳı vaḳtda yal- (4) ḳuz idi ya ki bir kimse yanında var idi ol ḳız (5) deyir ikidiler pādşāh ḳızdan èşiden kimi (6) ġażabnāk olub ḥaremden çıḫub cellād- (7) lara ḥökm eyleyüb getbirün o nābekārı ḥuzū- (8) rıma o melʿūn vezīrler

gören kimi şād (9) olublar menim ḳatlime temām bel baḳlayublar men daḫi o (10) gün öz bāġım içinde oturub ʿayş ʿişre- (11) te meşḳūldım nāgāh gördim bir Beşīr adlı (12) pādşāh ġulı varidi menim ḥaṭirimi çoḳ (13) istirdi havlnāk menim elime bir kāġıẕ vėrdi (14) daḫi mecāl yoḫdı söz söylemege men (15) kāġıẕı oḫıyan kimin ʿaḳlım başımdan çıḳdı (16) çīgüneni temāmān vāfir yazmışdı men başıma gelen (17) aḥvālı bildim tez yerimden ḳalḫub āfitāb (18) getürüb yaʿnī ḥācet ne gėdirem bāġın bir (19) ṭarafına gėddüm āfitābını onda bıraḫdım o

[55b]

(1) bāġın dīvārından çıḫub beyābānı ḳabaġıma (2) vėrdim ḳaçdım ammā ol vezīrler cellādlarınan bāġıma (3) gelübler beni ṭaleb ėdübler orda olan adamlar (4) deyirler dışḥarı çıḫdı şindi gelür anlar (5) bir ḳadar durırlar baḫılar men gelmedim gelübler (6) ol yėre ki men gėtdüm görürler ki āfitābını bıraḫub (7) ḳaçmışam onlar here bir at minüb (8) menim dalımcan gelüller bir zamān men dalıma baḫ- (9) dım gördüm menim dalımca ḫayli maḫlūḳ kimi atlu kimi piyā- (10) de naʿre çekirler ḳoymayın bu nābekārı gördim (11) eger mene çatṣalar meni tike tike ėdeller ol zamān (12) men baş ḳoyzadım Allāh dergāhına minācāt (13) eyledim yā Rabb meded senden meni ḳurtar bula- (14) run elleründen deyüb āh zār eyledim bir de (15) gördim o meni getüren ḳuş ḥāżır oldı (16) oturdı bir ḳaya üstüne tez men özümi yetür- (17) dim o ḳuşın yanına bildim ki Allāh bu ḳuşı (18) ḥāżır ėtdi meni ḫılāṣ eylemege yapışdım o (19) ḳuşın ayaḳlarına o ḳuş ḳanādın biri

[56a]

(1) birine çalub hevāye ḳalḫub çūn vezīr (2) menim ḥālımı gördiler söylediler ey nābekār bizim (3) elimizden ḫılāṣ oldın deyüb dalı döndiler (4) ammā yā Ḥātem o ḳuş öyle uçdı ki ellerim (5) ʿamelden ḳaldı çāre yoḫ ṣabr eyledim ol gün (6) aḫṣāma kimin o ḳuş uçub gece oldı (7) baḫdım o ḳuş yėr yüzine inir oldı bir zamān (8) gördim ayaḳlarım yėre geldi gördim gene bir (9) mezāristānluḳdır o ḳuş ḳalḫub uçub (10) gėtdi ve men o gece onda ḳaldım tā ki ṣabāḥ olub (11) fikir eyledim Allāh bura ne yėr olacakdır ne (12) belālara uḳradım bir ufaḳ yol dār idi o (13) yolı dutub gėtdim baḫdım ḳabaḳımda bir ʿaẓīm şeher (14) nümāyān oldı gelüb şehere girdim gördim Şeddā- (15) di binālar gūyā ṭılsimātdır müzeyyen ḫalḳ ve (16) ḫoş güftār adamları vardır bir adamdan sor- (17) dum berāder bu şeherin adı nedir cevāb vėrdi (18) bu şeherin adı Orta Semerḳanddır sor- (19) dım Küçük Semerḳanddan buraya kimin ne (20) ḳadar yol olur cevāb vėrdiler ki ondan (21) buraya ḳadar ḳırḫ il yoldur elḥāṣıl temāṣā

[56b]

(1) eyleye eyleye gelüb bir yėre gördim maḫlūḳ (2) kimi girir kimi çıḫır sordım buraya ne yėrdir (3) ḳaḥveḫānedir dėdiler men daḫil olub selām (4) vėrdim cevāb selām vėrdiler gelüb bir ṣandal (5) üstünde eyleşdim baʿde ḳaḥve ṭaleb eyle- (6) dim ḳaḥveçi ḳaḥve getirüb ḳabaḳıma ḳoyub (7) nūş ėtdim ammā yā Ḥātem ol zamānıñ gece o ḳuş (8)

meni yėre ḳoyan zamānda men el saldım cibime (9) gördim min altun cibimde para var (10) ḫoşvaḳt oldım el-ḳışşa ḳaḥveḫānedeki ḳaḥve (11) işdim ḫayāl eyledim ki bir altun ḳaḥveciye (12) para vėrim el saldım cibime gördüm bir şey (13) yoḫdır ey vāy indi ḳaḥveçiye ne cevāb (14) vėrim bildim mezārluḳda ġayb ėtmişem destmā- (15) lımı ḳaḥveçiye vėrdim çīgūneni ḳaḥveçiye (16) ḥikāyet ėtdim ḳaḥveçi dėdi ḳorma senün (17) paraların ġayb olmaz men oradan rāh rāst (18) gelüb hemān gece oldıḳım yėrleri aradım bulmadım (19) dönüb maḥzūn-i dil şikeste ḳaḥveḫāneye geldim ḳaḥve- (20) çiye dėdim bulmadım ḳaḥveçi dėdi ġam çekme ṣabr

[57a]

(1) eyle bir adam gelsün seni gönderrem varub (2) altunları ṭaleb ėdirsen bir zamān geçdi (3) baḫdım bir adam geldi ḳaḥveçi ona ayıtdı ḥīn (4) oturmagilen bir ṣevāb eyle bu adam ḳarībdir (5) apar Yadistānda ḥācı ʿAli yanına ʿarż ḥā- (6) lın eyle dėdi ol şaḫṣ tez meni alub (7) yanıycan apardı Yadistānda ḥācı ʿAlinün (8) ḥużūrunda menim aḥvālātımı beyān eyledi ve men de (9) selāmı vėrdim ḥācı ʿAli sordı ne yėrde para- (10) ların ġayb ėtdin ve men çīgūneni beyān (11) eyledim ḥācı ḳalḫub çoḫlı ḳuṭılar var (12) idi ol ḳuṭuları bir bir yoḫladı dėdi (13) daḫi senün paralarun gelmeyüb çıḫardub (14) menim elime bir altun vėrüb dėdi bugün (15) bunı ḫarc eyle ṣabā gelürsen altunlarını (16) aparursın ve men ḳayıdub geldim ol (17) ḳaḥvede o gün o bir altunı ḫarc ėtdüm o (18) gece ḳaḥvede ḳaldım ṣabāḥınan ḳaḥveçi mene dėdi (19) gėt paralarun al gelen pāra gelüb

[57b]

(1) ve men rāh rāst gėdüb Yadistāna ḥācı ʿAli meni gö- (2) ren kimi dėdi senün altunların geldi getü- (3) rüb menim altunlarım teslīm eyledi ve men bu (4) işe teʿeccüb eyledim harada men paraları (5) ġayb eyledim kim bulub getürüb buraya (6) ḳoyub elḥāṣıl paraları alub ḳaḥveye geldim (7) ve baʿde ol şeherde ḳaldım ve ḫayli adamlarınan (8) dōst oldım gece günüz bu ḳaḥvede ʿişret (9) ėderdim tā bir gün ḳaḥveçi mene ayıtdı sen (10) bizim şeherden tāḫi bir yāne gėtmeyesen gel (11) seni ėvlendirek men dėdim siz bilür- (12) siz tez meni apardılar şeher emīninin (13) yane menim aḥvālımı sorub dėdi oġlum (14) dūl ʿövret istersin ya ki ḳız ister- (15) sin men dėdim ḫayır efendim mene bir dūl (16) ʿövret alın o sāʿatda maḥalleler ked (17) ḫudāsın ṭaleb eylediler defterler getü- (18) rüb oḫudılar baʿde dūl ʿövretlerin ad-

[58a]

(1) adlarını yazdılar baʿde ġurra çıḳardılar ġurra- (2) yı oḫudılar ayıtdılar filān maḥallede filān ḫvāce (3) rıḥlet eyleyüb onun ʿövretinün ismi ġurra- (4) ya çıḫdı adam gönderdiler iḳrārlığın aldılar (5) hemān gün nigāh eylediler ḫaber ol ʿövrete vėrdiler (6) tedārük görsün aḫşām olan kimin (7) meni aldılar varub gördüm ʿaẓīm ʿimāret ve (8) dāḫil oldım baḫdım bir gözel ʿövret çıḫdı (9) ḳarşıya emīnler ona dėdiler bu adam senin (10) ḥalālındır ve baʿde ḫvān çekdiler ṭaʿām (11) ṣarf olundı baʿde duʿāsın oḫu- (12)

dılar mübārek olsun dėdiler varub gėtdi- (13) ler elḥāṣıl men murād ḥāṣil eyledüm ṣabāḥ du- (14) rub ḥammāma gėtdim ḥammāmdan geldim menim ʿöv- (15) retim mene dėdi ey menim ḥalālım menim erim vefāt (16) eyleyüb çārsū bāzārda dükkānımız baḳlu (17) ḳalıbdır içinde yüz kīse altun var (18) ve başḳa māllar var ve sene defterin vėreyim (19) gėt kesb eyle ammā sene deyirem bir altuna (20) aldığın bir altuna satursın bir paraya

[58b]

(1) aldıḳın gene bir paraya satarsın ḳorma (2) onun bereketi içindedir elḥāṣıl yā Ḥātem ḥücrenün (3) kilīdini mene vėrüb ṣabāḥınan bir adam menim (4) yanıma ḳoşub varub çārsū bāzārda baḫdım (5) bir böyük dükkāndır ḳapısın açub gördim (6) māl ilen ḥücre dolıdır ve nėçe emīnlerden gelüb (7) cemiʿ bu malın ḥeṣābın görübler menim ḳolıma (8) vėrdiler al efendim bu māla indi sen ṣāḥib- (9) sin dėdiler el-ḳıṣṣa men başladım alış-vėrişe (10) bir aḳçaya aldıḳım bir aḳçaya bir altuna aldıḳım (11) bir altuna ṣatırdım her gün ḫarc ḫāne ve ḫarc (12) īfāye ėderdim çün orada öyleye kimin satu (13) eylerdiler öyleden sora varub ḳaḥveḫāne- (14) lerde bulaġlarda būstānlarda ʿişret eylerdiler (15) ve men de bunlara ḳoşundım günde üç dört (16) altun ḫarc ėderdim tā ki menim öz altunım bitti (17) son bu ḥücreden her gün üç dört altun (18) ḫarca gėdirdi ve men bu aḥvālı endīşe ėderdim (19) günde bir beyle ḫarc eyleyirem sene başında

[59a]

(1) menden ḥesāb isterler ve men ne cevāb vėrim (2) ammā bu minvāl ilen her gün öyleden son ecāblar (3) deyilen bāġ ve gülzār temāşāsına gėdirdik on- (4) lar daḫi menden de ziyāde ḫarc eylediler ammā men gece gü- (5) nüz düşünürdim tā ki il başa geldi gece ʿöv- (6) retim mene dėdi ey ḥalālım ṣabāḥdan ñe naḳd ve (7) cins var getür baḫak ne ḳadar ḳazamışık (8) bunı ėşiden kimi mende daḫi cān ḳalmadı ṣabāḥ (9) men bu ʿövrete ne cevāb vėreyim fikre girdim tā ki (10) ṣabāḥ olub vardım ne ḳadar cins naḳd var idi (11) yıḳub hammāllar arḫasına vėrdim getürdim ėve (12) bu cānibden emīnler gelübler bu malın ḥesā- (13) bın görübler o metāʿlar cinsler o mālı gördi ki (14) mene taḥvīl eylemişdiler o naḳd aġçalar ki yėrde (15) ḳalmışıdı bir dolı peştemāl ki ḳıraḫları zīver (16) ilen baġlamaġa gelürdi onlar ḫayra ḳal- (l7) dı ve men teʿeccüb eyledim bu ne sirrdir ki bir beyle (18) men günde ḳaḥvelerde bāġlarda aḥbāblarinen ḫarc (19) ėdirdim daḫi her gün ėvde ne ḳadar ḫarc olur- (20) dı ve men bir altuna alub bir altuna satır- (21) dım bir beyle para ne yėrden geldi fikr ėdirdim ammā (22) menim ʿövretim ellerini yuḫaru ḳaldurub dėdi elḥemdüllah

[59b]

(1) Allāh bereket vėrsün yaḫşı ḳazanmışık ḫudāya (2) bereketin sen vėr dėdi yā Ḥātem men de yakalandım (3) dėdim ki men bu işe maʿaṭṭal ḳalmışam bir altuna alub (4) bir altuna satmışam bir böyle altun ne (5) yėrden geldi dėdim hemān onı gördim o ʿövret (6) yėrden ḳalḫub baḳırdı menim erim Allāha ʿāṣi oldı (7) ḥikmet-i mevlāya ḳarışdı öldürin bunı ḳoy- (8) mayın saḳ ḳalsun kāfir oldı bir zamān gör- (9) dim yā Ḥātem her

ṭarafdan menim üstüme yeriş getürdiler (10) kimi aḳac kimi yalın ḳılınc ile o ʿövret de naʿre çekir (11) ḳoymayın aradan çıḫsun bu nābekārı men baḫdım (12) daḫi iş işden geçdi nāçār cānımı ḫılāṣ eylemege ner- (13) dibānlardan yuḫarıya çıḫdım o damın üstinden (14) özimi yėre saldım binā eyledim beyābāna ṭaraf ḳaçma- (15) ḳa şehere ḳoydüşdi maḫlūḳ menim ardımcan yalın (16) ḳılıncınan naʿre vurullar ḳoymayın eger çatsalar (17) tīġ ilen tike tike ėderler az ḳaldı ki mene çat- (18) sunlar derūnimden minācāt eyledim yā rebbah özin (19) meni necāt vėr bir zamān ḥikmet-i ḫudā ilen gördim hemān (20) meni aparan ḳuş ḥāżır oldı ve men bildim ki meni (21) ḳurtarmege geldi tez özimi o ḳuşa yetirdim o

[60a]

(1) ḳuşın ayaḳlarına yapışdım ol ḳuş meni hevā- (2) ye çekdi o maḫlūk o ḥāleti görübler dėdiler ey nābekār (3) elimizden çıḫdın yā Ḥātem o ḳuş o gün aḫşā- (4) ma kimin pervāz eyleyüb hemiñ gece olub baḫdım (5) o ḳuş yėre ṭaraf serāzīr olır tā ki bir zamān (6) geçüb ayaḳlarım yėre geldi o ḳuşın ayaḳların (7) ḳoy vėrdim şükür-ü ḫudāvendi yerine getürdim baḫdım (8) bura bir bāġdır ammā çoḫ bīṭāb olmışdım o (9) yėrde rāḥat oldum tā ki ṣabāḥ oldı yerimden ḳalḫ- (10) dım bāġı gūşe-be-gūşe gezdim o bāġda her güne meyve- (11) ler var idi o meyvelerden ḫayli yėdim o bāġın bir ṭarafında (12) bir ḳaṣrı var idi o ḳaṣra girdim baḳdım o ḳaṣrda yėmeli (13) işmeli her ne cānın istirse var ammā bir kimse (14) orada yoḫdur fikir eyledim beyle bāġın ve böyle (15) ḳaṣrda hīç kes yoḫdur bu ne iş ola o gün tā (16) aḫşāma kimin o bāġda ḳaldım heminki gece oldu (17) o ḳaṣr-ı zerāfṣānda bir gūşede ḳarār eyledim nā- (18) gāh gördim ol bāġıñ gūşesinden bir cemīʿ şemʿ (19) nümāyān oldı bildim bu bāġıñ ṣāḥibleridir gelür- (20) ler ve men özimi bir taḫt var idi onun altına gir- (21) dim baḫdım onlar da doġrı ḳaṣra ṭaraf gelürler baḫdım

[60b]

(1) bunlar temāmān ḳızlardır ammā bunların arasında (2) bir semenber bir laṭīf nāzenīn ḫanım bīḥesāb (3) cāriyeler encüm-i miṣāl o dilber-i mümtāzıñ eṭrāfını (4) almışlar ol ḥāl ile doġrı benim oldığım ḳaṣra (5) geldiler ḳızıl şemʿdān üstinde kāfüri (6) mūmlar sūzān olub meydānı dönşelediler (7) ol nāzenīn ṣanem gelüb ṣadr-ı meclisde egleşüb (8) fī elḥāl sāḳi sīmīn sāḳ-ı bādeleri ṣad-ı ṭamṭaraḳ (9) ilen gerdişe getürüb o nāzenīn ṣanem (10) mene ṭaraf naẓar eyleyüb dėdi o ġarībi daḫi (11) meclisimize getürün bizim ilen ʿişret eylesün (12) ḳızlarun birisi tez ḳalḫub menim ḳolum- (13) dan dutub kenār-ı meclise getürüb çünki o (14) nāzenīn ṣaneme serfürūz eyledim berāberinde (15) durdım o nigār bene buyurdı ey ḳarīb cevān (16) gel otur ḥökm bir ṣandal öz yanında ḳoydı- (17) lar meni öz yanında oturdub el menim boy- (18) nıma salub ḫāṭirimi aldı dėdi ey cevān (19) haradan gelürsen nece oldı bu bāġ-ı cennet (20) miṣāle düşdin seni bu yėre kim getürdi

[61a]

(1) doġrısını mene beyān eyle ben ayıtdım ey nigār-ı (2) raʿnā ve ey dilber-i ṭannāz men bir tüccāram ki dā'imā (3) ticārete meşḳūlam ammā neyleyesen ḳażānun işi (4) böyledir bu sefer deryāya vāfir māl sefīnelere (5) doldurdım nėçe günden sora bir bād müḫālif ḳalḫub (6) sefīneleri taşa vurub ġarḳ eyledi ve (7) men taḫta pāre üste ḳarār tutdum tā ki gelüb (8) bu yėre çıḫdım menim aḥvālım budur heminki o dilber-i ṭannāz (9) ėşidüb güldi bir cāmı doldurıb menim elime (10) vėrdi dėdi al iç öz ḥikāyetin doġrı dėme- (11) dün bārī bizim ilen ʿişret eyle men ol cāmı dilberün (12) elinden alub başıma çekdüm nūş eyle- (13) dim ol cām-ı mücceteden bāde-i engür nūş ėdüb (14) o dilber-i raʿnānıñ eline vėrdim ʿaşḳ ola dė- (15) yüb min nāz ile elimden aldı ve ḳolın (16) boynıma şaldı ve ġonçe leblerin şehd-i şekker kimi (17) aġzıma saldı ve men de fırṣatı fevt eyle- (18) medim nėçe şaftālu leblerinden aldım kāmi- (19) yāb oldım elḫāṣıl bānū-yı cihān emr eyledi (20) ḳızlar gün-ā-gün sāzlara el vurub muġannīler

[61b]

(1) def ve kemānçelerin çalmege başladılar raḳḳāṣeler (2) daḫi oynamege ḳalḫdılar ʿayş ʿişrete meşḳūl (3) oldılar o bānū-yı cihān ḳaç cām mey mene (4) doldurub mene ʿaṭā ėdüb ve men o dilbe- (5) rün elinden alub nūş ėderdim ve lebler- (6) inden meze ʿavażinde şāftālū alırdım tā ki ṣabā- (7) ḥa az ḳaldı nevāzendeler sāzların (8) yėre ḳoydılar o bānū-yı cihān dönüb mene (9) ayıtdı ey cevān seni ḫudāya emānet eyle- (10) dim daḫi ṣabāḥ yaḳındır bizler günüz bu bāġ- (11) da durmak mümkün degildir lākin şeb-i (12) hengām oldıġı vaḳtda bizi kenārında (13) ḥāżır gör dėdi mene vāfir niʿmet-i şerāb (14) ḫayli bıraḫdılar şemʿ-i meşʿalleri aldılar gel- (15) dikleri yolı ṭutub getdiler ve men ziyāde (16) mesut oldıġımdan düşüb uyumış- (17) dım bir zamān ḳalḫdım gördim gün ḫayli ḳalḫ- (18) ub ammā ḫamārlıkdan başım aġrıyırdı şerāb

[62a]

(1) ḫayli bıraḫmışdılar o şerābdan nūş eyle- (2) dim ḥāletim yerine gelüb yerimden ḳalḫub o (3) bāġı gezirdim o meyvelerden yėrdim ve geceñi ʿişre- (4) ti yāda salırdım öz özime deyirdim bu gece (5) her çeh bād-ā-bād ṭalebkār viṣāl olalım yā Ḥātem bu (6) ḫām ḫayāllardan ayılmırdım tā ki aḫṣām oldı (7) geceden bir ḳadarı geçdi gördim meşʿaller şemʿ- (8) ler nümāyān oldı o nāzenīnler nümāyān oldılar (9) geldiler menim yanıma cümlesi mene ʿaşḳ olsun duʿā (10) ėdüb meclis başında oturdılar ammā o sultān-ı (11) ḫubān mene ḫayli iltifāt eyledi ve menim elimden tu- (12) tub meclisde öz yanında eyleşdirdi el boy- (13) nıma salub ḫāṭirimi aldı gene tāzeden menden so- (14) rub kim seni bu yėre getürüb aḥvālātımı ḫaber aldı ve (15) men dėdim ey bānū-yı cihān merdlerde kiẕb olmaz (16) söz bu idi ki söyledim o bānū mene ayıtdı öz (17) kendi ayaġına balṭa vurdın daḫi mene müḳayyed (18) olmadı ve ḳızlara ḥökm eyledi bādeler meclise geldi sā- (19) zında nüāzendeler çalmege başladılar o nāzenīn bir (20) cāmı doldurub özi içüb ve birisini mene (21) tevāżiʿ eyleyüb alub nūş ėtdim ve onun leblerini

[62b]

(1) aġzıma salub emirdim tā ki nėçe devre arada dola- (2) nub nāzenīnler ʿayş ʿişrete meşḳūl oldılar yā Ḥātem (3) men gahı o dilber-i māh rüḫsārın gözünden gahı yüzünden (4) öpürdim ve yüzimi yüzine ḳoydım ṭaleb-i vaṣl (5) eyledim ammā vaṣline kāmiyāb olamadım ol (6) gece de bu minvālilen kėşdi ṣuc-ı ṣādıḳ yavuḳlındı (7) o nāzenīn yerinden ḳalḫub meni öpüb vidāʿ (8) eyledi o ḳızlar cemīʿa meni vidāʿ eylediler yola revān (9) oldılar ve men yalḳuz ḳaldım āh zār ile ḫarābe (10) varub yatdım bir vaḳt yuḫıdan durdım baḫ- (11) dım ki öyle vaḫdı olub yerimden ḳalḫdım (12) gene aḫşāma intiẓār oldım o bāġı gezmaġa baş- (13) ladım tā ki aḫşām olub minvālinen o (14) nāzenīnler geldiler ʿişrete başladılar meni ya- (15) nına alub o nāzenīn yüzümden öpüb ve (16) men daḫi o gün leblerinden gözinden öpdim ammā (17) viṣāle vāṣil ola bilmedim her gece ki gelürdi (18) menden sorurdı sen mene doġrı ayıtgilen (19) sen çoḫ belālara uġramısan çoḳ gözeller ile (20) ʿişret ėtmişsen ammā menim kimin gözel daḫi

[63a]

(1) gördigin yoḫdır istirsen viṣālıma vāṣil (2) olasan mene rāstın söyle yoḫsa peşīmā (3) n olursan ben gene dėdim söz odur ki (4) sene ezel gün söyledim el-ḳıṣṣa on gün (5) bu minvālilen geçdi bir gün bāġı gündeki kimin (6) gezirdim baḫdım o meni getüren ḳuş ḥovuż (7) kenārında oturub o ḳuşı gören kimi fikir (8) eyledim ki bir kemendi tabum boynına atım bu (9) ḳuşı dutum gece o nāzenīn gelen vaḳtda (10) ḥikāyeti bir-be-bir ona söleyüm ki bu ḳuş (11) meni her yėre aparub ve belālardan ḳurtarub (12) ve bu yėre meni getüren ḳuş budur deyerem o (13) nāzenīne ve murādımı maṭlabimi ḥāsil eylerem yā Ḥātem (14) gėtdim o ḳaṣrı dolandım bir uzun ṭınābı tap- (15) dım getürdim bu ḳuşın yavuḳına gėtdim birden bu (16) ṭınābı atdım o ḳuşın boynına ve dalına (17) kemend möḥkem bend eyledi ve kemendin bir ucın (18) daḫi öz belīme baḳladım ve elleriminen möḥkem dut- (19) dum bir kerre o ḳuş ḳanadların biri birine vu-

[63b]

(1) rub hevāya pırrān olub ve kemendin bir (2) ucı belime möḥkem idi ve elime bend idi bıraḫa (3) bilmedim ol ḳuşın ayaġında aṣılı ḳaldım ve (4) bu eyledigim kāre min defʿa peşīmān oldım bildim ki (5) ol perīzādın menden suʿāl ėdüb doġrı cevāb (6) vėrmedim çekdigim nedāmet ondandır elḥāṣıl ol ḳuş (7) o gün aḫşāma kimin nėçe deryālar daġlar geçüb (8) tā ki nıṣf ellīl oldı ol ḳuş yavaş yavaş (9) yėre ṭaraf serāzīr oldı baḫdım bir minārenin (10) üstünde meni yėre ḳoydı ve men ziyāde şād ol- (11) dım Allāhun şükürānesin yerine getürdim kemend (12) ucını belimden açdım ol ḳuş gene hevāya ḳalḫ- (13) dı ve men ying naẓar saldım gördim ol mināre- (14) dir ki her gün çıḫub temcīd oḫurdım ḥeyrān ḳaldım (15) mināreden inüb ėve geldim içeri girdim pede- (16) rim ve māderim beni gören kimi şād oldılar gözümden (17) öpüpler oġul sen bu nėçe illerdir ne yėrdey- (18) din ve men başıma gelen eḥvālatı beyān eyledim (19) yā Ḥātem ol zamāndan tā bu zamāna nālānım imdi (20) o mināreye çıḫub inmegümin sebebi budur

[64a]

(1) belki ol ḳuş bir de gelüb ol nāzenīn ḥanım (2) şanemin yanına apara menim gözüm ve göñlüm o bāġ şā- (3) ḥibin yanında kaldı deyüb ḫāmūş oldı (4) Ḥātem mināreçiden bu eḥvālātı èşidüb (5) teʿeccüb eyleyüb ve ol geceni orada ḳalub ṣabāḥ (6) olan kimi Ḥātem yerinden ḳalḫub mināre- (7) çiyi vidāʿ eyleyüb Bābil yolıñ öñine (8) ḳatub ʿacele gèdirdi tā ki bir gün Bābil (9) şeheri nümāyān oldı Allāha şükür eyleyüb yè- (10) riyüb gèdüb tā dāḫil-i şeher oldı rāh rāst (11) varub ol aʿmā ʿarabın èvine gèd- (12) üb ḫaber aʿmā ʿaraba vèrdiler ki Ḥātem Ṭā'ī geldi (13) tez aʿmā ʿarab gelüb Ḥāteme salām vèr- (14) üb ḫoş geldiniz eyleyüb ve baʿde mihmān (15) oṭaḳına alub egleşüb rāḥat ol- (16) ub tā aḫşām olub aʿmā ʿarab buyurub (17) ṭaʿām ḥāżir èdübler ṭaʿām ṣarf olundı (18) ṭaʿāmın duʿāsın vèrdiler baʿde aʿmā dèdi (19) yā Ḥātem buyur baḫalım sene çoḫ cefālar (20) ètdim zaḥmetlere saldım ḥālā mināreçini ḥikāyetün

[64b]

(1) beyān eyle yā Ḥātem ve men de öz ḥikāyetimi sene (2) bir-be-bir naḳl eyleyüm menim aʿmā oldıḳımın (3) sebebi nedir Ḥātem binā eyledi cemiʿā başına (4) bu seferde gelen ḳażā ve ḳaderi naḳl eyledi (5) mināreçiden çāmeşūrçıya ondan beyā- (6) bānıyā beyābānıdan şeyḫ ʿAbdullaha gètmegini (7) onların ḥikāyetin ne başlarına geldüḳ- (8) lerin temāmān vāfir-i beyāne getürdi ḫāmūş (9) oldı ʿarab heminki mināreçinen ʿacā'ib (10) ġarā'ib aḥvālātını èşidüb teʿeccüb eyleyüb (11) dèdi yā Ḥātem indi ḳulaḳ as baḳgilen (12) ṭamaʿkārlıḳdan menim başıma ne işler gelüb (13) yā Ḥātem bu şeherde menim pederimin ismine Esved (14) Bābüli deyirdiler yèddi ḳaṭār ḳaṭır ile (15) kirāçılıḳ èderdi dāʿimā Ṭeberistānnan (16) Bedaḫşāna Dāġıstāna Kürdistāna Tür- (17) kistāna Hindūstāna cemīʿ vilāyetlere (18) kirāye aparub getürirdi ve çoḫ ḥarāmīleri yoḫ (19) eylemişidi yalḳuz bès yüz atlıya

[65a]

(1) muḳābil durırdı ve men de tāze cevānidim gāhı sefer (2) èdirdim cemīʿ böyük bāzergānlar menim pederimilen (3) māl aparub getürirdiler her vilāyetlerde pederimin (4) ismi gün kimin meşhurdi pederim vefāt eyledikde (5) men pederim yerinde kirāyeçilik èderdim ve men (6) daḫi pederimden ziyāde ad çıḳardım yā Ḥātem bir (7) defʿa Baġdāda sefer èdirdim yolda yèddi (8) yüz ḥarāmī bizim üstümize töküldiler kār- (9) vānı dağıtmege başladılar ve men dalıdaydım (10) tā men kendimi yetiren kimi ḫayli insān berṭaraf (11) ayıldılar yā Ḥātem men özimi yèddi yüz ḥarāmīye (12) vurdım ḥarāmīleri zīr zīr eyledim yüze kimin (13) ḥarāmīlerden öldürdim bāʿżısı yaralı pāreli firār (14) eylediler ol zamāndan ṣora daḫi menim ismim her (15) vilāyetlerde gün kimi rūşen oldı elḥāṣıl (16) yā Ḥātem bu minvālinen nèçe vaḳt geçdi tā bir (17) zamānda èşiddim Ṭeberistānda kirāyeçi- (18) lik çoḫdır bir gün tedārikimi gördim (19) ʿiyālımı vidāʿ eyledim Ṭeberistān yolun tutub (20) sürʿatilen gètmege başladım tā bir gün

[65b]

(1) hevā ġāyet ġāyet ḳızdı yolum üzre bir (2) böyük aġaç var idi ve onun dibinde gö- (3) zel çeşme sārīdı ḳaṭırları sürüb (4) ol aġacın sayende ḳaṭırlardan indim öte (5) ḳoyverdim ve kendim bir miḳdār yėmek çıḳar- (6) dım ṭaʿām ṣarf eyledim rāḥat oldım bir zamān (7) gördim ḳarşudan bir ʿacā'ib dervīş nümāyān (8) oldı gelüb bana ʿaşḳ eyledi ve ayıtdı ey (9) ..... mercāne ʿālemdesin ḥālın (10) necedir ben deḫi yerimden durdım buna ikrām eyle- (11) dim dėdim baba dervīş sen menim adımı nece bildin (12) dervīş mene dėdi biz dervīş ṭā'ifesi (13) dünyāda ʿilm taḥṣīl eylemişik ey ..... (14) mene dė görüm ne yėre gėdirsen men dėdim Bā- (15) bil şeherinde iş azaldı Ṭeberistāna gėdi- (16) rem ve lākin hevānın istisine göre burada (17) bir az rāḥat oldım ki sen geldin dervīş (18) mene dėdi ey ..... bu yan ṭarafda menim (19) bir işim var gel sen menimlen berāber gėdelim ol

[66a]

(1) yėre işim bitsün inşā-Allāh taʿalā sene (2) ol ḳadar altun vėrim tā ḳıyām-ı ḳīyāmete kimin (3) seni görsün men dėdim ey olur baba dervīş (4) gėdelim el-ḳıṣṣa dervīşilen ṣoḥbete meşḳūl oldık (5) tā ki hevā bir az serinledi men yerimden durub (6) ḳaṭırları ḳatārladım dervīşe dėdim buyu- (7) rıng gėdelim dėdim dervīş yerinden ḳalḫub (8) ḳabaḳıma düşüb ve men ḳaṭırları onun (9) dalınca sürdim bir az gėtdik baḫdım Bedaḫşān (10) yolından dolandı Ḳendelūsiyye yolına ṭaraf gėdir (11) men dėdim baba dervīş biz yolumuzdan çıḳ- (12) dık bu Bedaḫşān yolı dėgil mene ayıtdı gel menim (13) dalımcan bize Bedaḫşān yolı lāzım dėgil çün (14) dervīşden bu cevābı ėşidim ḫof eyledim yüre- (15) gime ḳorḫı düşdi gene özime tesellī vėr- (16) dim ki bu dervīş nedir bana neyleyecek (17) eger o mene bir ḫabalı olsa onı pāre pāre (18) eylerem elḥāṣıl ol gün aḫşāma kimin gėt- (19) dik tā gece olub ḳaṭırları otlamaḳa sal-

[66b]

(1) dım ve dervīşilen cān-ı ṣoḥbete başladuḳ tā (2) ki ṣabāḥ olub ḳaṭırları getürüb ḳaṭāra (3) saldım binā ḳoydık gėtmege tā ki bir ʿazīm çā- (4) ya yetişdik o çāydan çoḫ zaḥmetilen (5) kėşdik gördim dervīş yollardan çıḫub (6) daḳlara ve beyābānlara yüz tutub gėdir (7) yā Ḥātem men özim özime fikir eyledim men ne yėre (8) gėdirem bu dervīşilen peşīmān istedim o yėr- (9) den dalı ḳayıdım ammā dervīş menim fikrimi bildi (10) dėdi ey .... o ḫām ḫayālları (11) odaḳından çıḫar ḳorḫma senin ḳaṭırlarına (12) hīç bir şey olmaz Allāh ḳoysun sene ol (13) ḳadar altun vėrim ki ḥeṣābın Allāh bilsün (14) men dėdim yoḫ baba dervīş ḳorḫmaḳım yoḳ- (15) dır gene o gün de gėtdik tā ki gece olub o (16) geceni o yėrde ḳaldık ve men gene deryā-ı fikire (17) girüb dėdim ʿacabā bu dervīş şekline girüb (18) ġūlyābānī olmasun bu meni bu dağlarda (19) āvāre sergerdān eyleye elḥāṣıl ḳıṣṣa-ı derāz o

[67a]

(1) olmasun o gece ṣabāḥ olan kimin gene dervīş (2) ḳabaḳıma düşüb ve men dalıncan gėdirem tā ki bir (3) ʿazīm daḳa yetirdik o daḳa çıḫmak mümkün dėgil (4) dėdim baba dervīş bu daġdan ne ṭaḥer ilen geçek (5) dervīş dėdi ey .... insān tā ki (6) renc çekmese genc bulmaz inşā-Allāh yavaş yavaş (7) çıḫırık daḥi bu daġdan başḳa ġayrı daġ yoḫdır (8) yā Ḥātem o gün çoḫ zaḥmetler ilen o daḳı geçdüḳ (9) elḥāṣıl yėddi gün biz yol gėtdik nāgāh (10) sekkizinci gün gördim bir maḥalle geldik böyük (11) meydāndır ve bu meydānda yüz min ʿasker at (12) üste minübler ceng cedel eyleyürler o meydā- (13) nın kenārında bir ʿacā'ib ḳubbe bünyād ėtmişler mer- (14) merden beyāz gūyā henūz üstād elinden şimdi (15) çıḫub o ḳubbeni gören kimi ḥayrān oldım dėdim (16) bu ḳubbeni kim burada yapub dervīş o ḳubbe- (17) ni gören kimi ḥamd-ı ḫudāvendi yerine getürüb (18) mene dėdi ḳaṭırları ota sal daḥi bundan (19) artuḳ yolımız yoḫdır gėtmege çuvālları (20) temāmān getür burda ḥāżır ḳoy men ḳaṭırları ḳoy

[67b]

(1) vėrdim çūvāl getürüb orada yėre ḳoydım (2) dervīş dėdi menim ḳaṣdım bu idi daḫi bundan (3) sora ġam ėtme getür nevāle bir ḳadarı ṭaʿām (4) yeyelim ṭaʿām ṣarf eyledik son bir (5) az istīrāḥat oldık baʿde men sordım baba (6) dervīş bu çöl beyābānda bu ḳubbeni kim yapıp- (7) dır ve yolda senün maṭlabun nedir dervīş dėdi (8) ey ..... bu ḳubbeni görürsen bura ḫazī- (9) nedir ki Süleymāndan ve İsgender Ẕülḳarīnin- (10) den ḳalmadır bu ṭılsımı gerekdir feṭḥ eyleyüb (11) ne ḳadar altun cevāhir almalıyam alam sen ne ḳadar (12) çuvāllar ḥāżır getür āmāde eyle ve gerek ne ḫayır ne (13) şerr bir söz söyleme sen işāreyle cevāb (14) vėr bu ḳubbeniñ ḳapusı açılub içerü (15) girüb her ne görirsen ṣaḳınub muḳayyed (16) olma zīrā ṭılsım başḳa aḥvāldır söyledi- (17) gin kimi helāk olursan ve bir de ḳubbe açılan (18) vaḳtda sen çuvālları alub cevāhirlerden ṭol- (19) dur altuna çoḫlı baḫma men de ḳalḫub çūvāl- (20) ları temāmān getürüb ḥāżır eyledim heminki aḫşām

[68a]

(1) oldı iki dāne şemʿ çıḳardı yandırdı birini (2) mene vėrüb dėdi dalımcan gel meni gözetle men ne (3) iş eylirem sen de ėle ḳubbe ṭarafına yeridi ve men de (4) onun dalıncan yeridim gelüb o ḳubbenün gün çıḫan ṭara- (5) fında durub oḳumaḳa başladı ve ol ḳadar oḫu- (6) dı ki nāgāh gördim bir ʿacā'ib gurultı peydā ol- (7) dı ki gūyā ʿālem ḫarāb ve ciḥān zīr zīr oldı ve menim (8) ʿaḳlım başımdan çıḳdı dervīş mene baḫub işāre eyle- (9) di ḳorḫma bir zamān gördim o ḳubbening ḳapusı (10) açılmışdır dervīş tez bir adımın içerü ḳoydı (11) mene işāre eyledi gel men de bir ayaḳım içerü ḳoydım (12) ammā dervīş ġāyet sürʿatle oḫurdı baḫdım o (13) dervīşin çehresinde aṣlā ḳan aşırı ḳal- (14) mayub dudaḳları pāre pāre olub yā Ḥātem (15) dervīşi o ḥāletde gören kimi men ḳorḫdım öz (16) eyledigim işime peşīmān oldım ammā daḫi çāre (17) yoḫdır üregimden dervīşe duʿā ėdirdim yā rabb (18) sen bu dervīşin işini oradan rāst ge- (19) tür bu

belādan onı da ve meni de ḳurtar bir de gör- (20) dim dervīş bir addım daḫi ileri ḳoydı ve men de bir

[68b]

(1) addım ḳoydım o dervīş durmayıb oḫurdı gene (2) bir ḳadem götürüb ireli gėtdi ve mene işāre (3) ėtdi men de bir ḳadem ireli ḳoydım dervīş menim eli- (4) mi eline alub ikimiz birden yeridük mene ba- (5) ḫub işāre eyledi ḳorḫma gene bir iki addım gö- (6) türdük men baḫdım bir ḳapı nümāyān oldı dervīş (7) tez tez oḫuridi nāgāh ile bir meḥābetilen (8) ṭaraḳ ṭaraḳ çalındı ki az ḳaldı ki men yėre düşüm (9) cān ḳalmadı mende tez dervīş beni dutub saḫla- (10) dı meni dutan kimi o kāfūri şemʿ dervīşin elinden (11) yėre düş ve ḳırıldı men tez egilüb o şemʿi götü- (12) rüb dervīşin eline vėrdim bir az dervīş (13) mene ġaẓabnāk olub ammā dervīşin daḫi (14) özünde cān ḳalmamışdı meḥābetilen (15) oḫır idi yā Ḥātem bir de gördim o ḳapudan ėle ʿacā- (16) ʾib gurultı çıḫdı dėdim yėr ve gök biri birine (17) degdi ḳapu birden açıldı ve men o ḳapudan (18) içerü baḫdım gördim içerüsi bir ʿacāʾib (19) meydāndır içerüsi her ṭarafdan kāfūri (20) mumlar sūzāndır ammā bir taḫtı cevāhirden

[69a]

(1) ḳoyulub o taḫt üstünde bir nāzenīn (2) ḫanım ḳız egleşübdür cevāhirden libāsları egninde (3) bize ṭaraf baḫurdı men bu ḳızı gören kimi (4) ḳalbimde dėdim bu ḳız perīzād olacakdır (5) perīler dā'imā gizlin yėrlerde olurlar dervīşe (6) naẓar eyledim gördim aṣla o ḳıza iltifāt eylemir (7) mene baḫub işāre ile dėdi o ḳıza muḳayyed (8) olma ve men daḫi o ḳıza muḳayyed olmadım ammā (9) dervīş oḫuyaraḳ ol ḳapunıng enderünine (10) ḳadem basdı ve menim elimi eline alub ikimiz bir- (11) den o ḳapudan içerü atladıḳ men gördim o ḳubbe- (12) nün her ṭarafında ḫırman ḫırman altun gümüş (13) cevāhirāt türlü türlü bī-ḥesāb tökülüb (14) ḥayrān ḳaldım ol dervīş oḫuya oḫuya taḫta (15) ṭaraf yeridi bir daḫi baḫdım ol ḳız oturdu- (16) ḳı yėrden ḳalḫub ayaḳ üzre durub boynın (17) büküb ḥasretilen bize ṭaraf baḫub çūn dervīş (19) bir ḳadem daḫi irelü ayaḳ basub ol ḳız iki (19) ellerin ḳaldırub āmān istedi dervīş bir ḳadem (20) daḫi yeridi oḫuyurdı bir de gördim ḳız başından (21) yayluḳunı açdı ol dervīşe atdı dervīş

[69b]

(1) ona muḳayyed olmadı bir ḳadem ḳabaḳa yeridi (2) men de bir ḳadem yeridim ḳız ḳaftānın çıḳarub (3) dervīşe atdı dervīş oḳuyaraḳ bir ḳadem daḫi (4) yeridi men de bir ḳadem yeridim elḥāṣıl ol ḳız temām (5) örübesini çıḳardub dervīşe ṭaraf atdı (6) dervīş örübelere hīç muḳayyed olmayub (7) ḳız ʿüryān ḳaldı cemīʿ bedeni açıḳ ḳaldı ol ḳızın (8) gözlerinden yaş tökülürdi dervīş o ḳıza (9) merḥamet eylemezdi oḫuya başladı yeridi (10) bir ḳadem taḫt üste ḳoydı onda gördim (11) yā Ḥātem o polād ḳubbe beyle gerdişe geldi bir (12) sehmnāk ʿazīm gurultı ḳopdı (13) dėdin yėddi semāvāt yėddi yėr biri birine (14) toḫundı menim ʿaḳlım başımdan çıḫub berk (15) ḫazān kimi titremege başladım dervīş kendi- (16) si daḫi ziyāde ḫofa düşüb mene işāre ey- (17) ledi

ḳorḫmagilen ammā dervīş bir ḳadem daḫi (18) taḫt üste ḳoyub el atdı o ḳızun (19) göbeginden bir cevāhirāt ḳuṭı ḳopardı o ḳız (20) durdıgı yėrde arḫası üste öli kimin

[70a]

(1) düşdi yā Ḥātem ḳız dönen kimin men baḫdım (2) bir beyāż ḫām nesīmden muḳavvā kimin şekil- (3) imiş ziyāde teʿeccüb eyledim ol zamān dervīş (4) taḫt üstünden zemīne inüb sucde-i şükür (5) eyleyüb dönüb mene dėdi ṭılsım feṭḥ olundı (6) yeri gėt ne ḳadar çuvāl var getür men daḫi zevḳ (7) ilen gėdüb ġırbālları getirdim dervīş mene (8) dėdi o altun gümüşlere baḫma o ḳıymetli (9) cevāhirātlardan doldur yā Ḥātem ve men başla- (10) dım ġırbālları cevāhirātdan doldırdım yuḫarı (11) çıḳardım ve kendi ḳoynıma ciblerime doldur- (12) dım ondan sora dervīş o ḳız ṣūretinin yanına (13) gėdüb ḳulaḳlarını burub gördim ol ṣū- (14) ret yine ḳız kimin oldı taḫt üste ḳarar (15) eyledi fī elḥāl cümle örübesin egnine geyüb (16) ḫā'in ḫā'in baḳmaḳa başladı dervīş (17) efsūn oḫımaḳa başladı ve men ġırbālları (18) bir yėre cemʿ eyledim ḳaṭırları getürdim yükleme- (19) ge binā eyledim ammā dervīş ṭaşra çıḫub bilmem ne (20) oḫudı gene ḳapıları baḳlandı o polād ḳubbe

[70b]

(1) daḫi yoḫ oldı men buna teʿeccüb eyledim dervīşe (2) dėdim baba dervīş ne ḳadar zaḥmet çekdin ṭılsımı (3) feṭḥ eyledin tāzeden ḳapuları yine ḳopar- (4) dın dervīş mene dėdi her nādān gelüb bunda el (5) uzatmasun ben murādım ḳadar aldım gene ḳopardım (6) elḥāṣıl ḳaṭırları ḳaṭāra saldım geldigimiz yolı du- (7) tub gėtdik o gün o minvāl ilen yeridik (8) tā aḫṣām olub bir gözel yėrde ḳaṭırları (9) ota saldım dervīş ilen ṣoḥbete meşḳūl oldım baʿde (10) şeytān menim ḳalbime girüb meni vesvese eyledi (11) dėdim baba dervīş elḥemdüllah saḳ selāmet maṭlabımız (12) ḥāṣil oldı çoḳ zaḥmetler çekdim tā Ḳendelūsiyye (13) şeherine gėdene tek daḫi zaḥmetler çoḳ var bir meṣel (14) deyirler ḳolsız işe giren ḥaḳsız çıḫar indi (15) dė görüm me ne vėreceksen dervīş mene dėdi (16) sen zaḥmet çekmisen dė görüm ḳorḫma (17) iste her ne istirsen men dėdim baba dervīş (18) ḳaṭarlar içinde o ala ḳaṭırın yüki menim olsun (19) dervīş güldi dėdi ey ..... sen bir (20) yük istedin men sene ikisin vėrecegem

[71a]

(1) sen de zaḥmet çekmisen iki ḳaṭır yüki cevāhir (2) bu eyyāmda hīç pādşāh ḫazānesinde yoḫdır (3) ḳiyām ḳiyāmete kimin seni ve senden tā yėddi püşde (4) kimin olar yā veled görer men çoḳ şād ol- (5) dım ṣabāḥ olub ḳaṭırları ḳatāra çekdim gėtdik (6) o gün gene tāzeden şeytān meni vesveseye (7) başladı dėdim baba dervīş sen pādşāh dėgil- (8) sen bir beyle cevāhiri neylersen indiki vaḳtda (9) Ḳeyṣerrumda bir bu ḳadar cevāhir yoḳdır dervīş (10) dėdi bu suʿālda maṭlabun nedir dėdim maṭlabım (11) budur ki bir ḳaṭārı menim olsun altı ḳaṭārı (12) senün olsun dervīş dėdi olsun (13) bir ḳaṭārı daḫi sözün ne var dėdim daḫi bir (14) sözüm yoḫdır elḥāṣıl nėçe gece günüz gėt-(15) dük tā ki Ḳendelūsiyye yolına çatdıḳ gene tāze- (16) den dėdim dede dervīş bilürsen ne vardır

(17) bu ḳaṭārlara gerekdir şerik olak yarı yarısı menim (18) olsun yarısı senün olsun dervīş dėdi (19) ḳoy öyle olsun yā Ḥātem men dėdim pes burda (20) bir ṭaʿām yeyelim ḳaṭırlar da bir az otlasun

[71b]

(1) baʿde durub ḳaṭırları çeküb Ḳendelūsiyye gėdek (2) dervīş çūn seyyāḥ dėdi menim ḳalbimde olan (3) fikirleri temāmān bilirdi dėdi getür seninnen (4) āḫır bir ṭaʿām yėlim senden adama ḫayır gelmez Allāh her ada- (5) mın göñlüne göre versin men dėdim āferīn baba (6) dervīş menim göñlümde olan murādımı bildin men (7) olmasaydım ve menim ḳaṭırlarım olmasaydı gö- (8) reydim sen ne yapardın dėdim dervīş dėdi (9) sen ve senin ḳaṭırlarun olmasaydı gėderdim ṭıl- (10) sımı fetḥ eylerdim ondan gelüb māl aparardım yükleyüb (11) getürerdim ve men dėdim baba dervīş pes sen yeri (12) gėdd o ṭılsımda cevāhir-i altun çoḫ var fetḥ (13) eyle gelüb kirākeşleri apar getür özin çün (14) dervīş bunı menden ėşiden kimi ḫā'ib (15) olub binā eyledi aḳlamaġa dėdi Allāh (16) müstaḥiḳḳing vėrsin deyüb Ḳendelūsiyye yo- (17) lun dutub gėtmege başladı yā Ḥātem heminki ol (18) dervīş binā eyledi gėtmege meni fikir aldı dėdim (19) bu dervīş bir beyle cevāhirātı bıraḫub gėtdi o ḳızın

[72a]

(1) göbekinden alan ḳutı kimyādır her şeye (2) vursan altun eyler o gėdüb kendisine (3) çoḫlı altun yapacakdır yā Ḥātem tez men der- (4) vīşin dalıncan gėtdim çaḳırdım baba dervīş (5) dur senünnen sözüm var dervīş durdı (6) dėdim sen o ḳuṭuyı ki ḳız göbekinden al- (7) dun o ḳuṭı kimyādır onı tā imtahān (8) eylesem seni ḳayuyırmaram dervīş dėdi o (9) ḳuṭı kimyā degildir o ṭūtiyādır kor gö- (10) ze vursan açar saḳ göze vursan kor (11) eyler men dėdim yoḳ men gerekdir imtahān eyleyim (12) getür menim gözlerime vur baḫım dervīş otur (13) heminki men oturdım menim gözlerime çekdi men (14) kor oldum dėdim indi çek açılsun (15) gözlerim dervīş dėdi sen gerekidi otuz il (16) bundan ḳabaḳ kor olaydın müselmānlara (17) ḫayır olurdı deyüb ol dem eñseme bir sīlle (18) urdı ʿAliye mā yesthaḳḳ deyüb ḳaṭārları çeküb

[72b]

(1) Ḳendelūsiyye ṭaraf apardı ve meni de bir ḳa- (2) ṭır üste oturdub gėtdik tā Ḳendelū- (3) siyye ondan son bir yük mene altun (4) cevāhirāt vėrüb meni getürüb tā Bābil şehe- (5) rinde öz ėvime ḳoyub gėdüb mene (6) ayıtdı günde bir altun vėr ḳolı ḳuvvetli adamlara (7) eñseyin bir sīlle vurdır dėginen ʿAliye (8) mā yesthaḳḳdır tā ʿibret olsun ʿālemde ṭamʿa- (9) kārlıḳ ėtmesünler dėdi bir yolum düş- (10) se seni saḳaldırram menim ḥikāyetim budur (11) yā Ḥātem dėdi ḫāmūş oldı Ḥātem bu ḥikāyeti (12) aʿmā ʿarabdan dėdi ʿAliye mā yestaḳḳ bir dervīş sene (13) bir beyle cevāhirāt iḥsān eyleye gene tāzeden bir (14) ḳuṭıdan ötüri özin aʿmā eyleyesen deyüb (15) geceni orada ḳalub ṣabāḥdan ḳalḫub aʿmānı vidāʿ ėdüb (16) Ḳendelūsiyye şeherine ṭaraf yüz ḳoyub aṣlā (17) gece ve günüz ārām tutmayub tā ki bir gün gelüb (18) Ḳendelūsiyye şeherine çatub

rāh rāst gelüb cevā- (19) hirfirüş ėvine yetişen kimi ġulāmlar o cevān cevā- (20) hirfirüşe ḫaber vėrdiler ki filān dervīş geldi cevān buyur

[73a]

(1) cevāhirfirüş buyurdı tez getürin ġulāmlar gelüb dė- (2) diler buyur baba dervīş Ḥātem nerdibānlardan (3) yuḫarıya çıḫub eyvānḫāneye gelüb ġulām tez perde- (4) ni ḳözėdüb Ḥātem içerüye girüb selām vėrdi (5) cevān tez Ḥātemi gören kimi yerinden ḳalḫub ʿeleyk selām (6) deyüb buyur yā Ḥātem seni çoḳ zaḥmetlere (7) saldım çoḳ cefālar çekdiñ ḫoş geldiñ (8) eyleyüb Ḥātem egleşüb cevān ḥökm eyledi ṭaʿām- (9) lar ḥāżır eylediler ṭaʿām ṣarf olundı duʿāsın (10) oḫudılar baʿde Ḥātem istirāḥat eyledi tā ki aḫşām (11) olub cevān cevāhirfirüş gelüb Ḥātem ilen (12) berāber oturublar cān-ı ṣoḥbetine başladılar tā ki cevān (13) ayıtdı yā Ḥātem indi buyur baḫalım ol aʿmā ʿarabun (14) ʿAliye mā yestḥaḳḳ dėmeginün māʿnisi nedir ve onun (15) ḥikāyetini beyāne getürün Ḥātem ol cevān- (16) nan ėşiden kimi dėdi ey cevān bil ve āgāh (17) olgilen ol aʿmā daḫi meni Ṭeberistāna yolladı ve or- (18) dan Bedaḫşāna gėtdim ve Bedaḫşāndan beyābānıya (19) ondan ḫarābāne elḥāṣıl Ḥātem ñe başına gelmişdi (20) ve aʿmā ʿarabın ṭılsım ḥikāyetini o dervīşilen ḳıṣṣasını

[73b]

(1) bir-be-bir ol cevān cevāhirfirūşe naḳl ėtdi ki ne (2) sebebe ʿarabıng eñsesine sīlle vurub ʿAliye mā yestḥaḳḳ (3) nėçün deyirmiş ol cevān bu ḥikāyetleri ėşiddi (4) teʿeccüb eyledi ve ayıttı yā Ḥātem ol dervīş maġribi (5) degildir menim pederimdir onun ḥikāyeti bu mażmūn- (6) landır menim pederim zamānile bir ʿālim-i fāżıl kimse idi (7) ki ʿelm ḥikmetde muḳābili dünyāda yoḫudı ḥatta ʿilm-i (8) ṭılsimātda eflāṭūn ḳanı idi ammā dünyāda men- (9) den savāyı evlādı yoḫudı ve men dünyāya gel- (10) mezden menim pederim varub ol ʿarab aʿmā ilen o (11) ṭılsımı feṭḥ eyleyüb ol ʿaraba ėle eyleyüb ol (12) cevāhirleri getürüb bir ėv ḳayırub ol (13) ėvin üstünde gene bir ėv yapub ol cevā- (14) hirleri ol üsteki ėve töküb onda mahfūẓ (15) ėdüb ol damın ṣaḳfına bir ḥalḳa bend (16) ėdüb tā bir zamāndan sora men dünyāya geldim temām (17) on bėş yaşına geldüm ammā kendimi .... (18) düm hevāyı ve hevese tābiʿ oldım pederim meni muʿallime (19) vėrüb her ʿėlim-i ādābdan çıḫdım ve baʿde köti ʿāmellere (20) başladım pederim bene naṣīḥatlar ėdüb men daḫi

[74a]

(1) aṣlā naṣīḥata baḫmaz güni günden ziyāde bed ʿāmel- (2) lere vāṣil olurdım ne ḳadar veled-i zīnālar var idi menim (3) başıma cemʿ olmuşdı ol veled-i zīnālar mene deyirdi- (4) ler murtażā aḳasan bir vaḥudsan ki dünyāda mükā- (5) bilin yoḫdur ḥayıf ki senin pederin bi-fā'ide- (6) dir sene hīç fā'idesi yoḫdır men de deyirdim (7) doḳrıdır hemānki teki taʿalā vücūdını (8) dünyādan ḳaldıra ve bizi ḳurtara ol zamān baş- (9) lı başımıza olub istedigimiz zevḳ-i ṣefālar (10) ėdirdik elḥāṣıl yā Ḥātem pederim baḫdı men güni (11) günden ziyāde herīs oluram bir gün benim elime ya- (12) pışdı ol ḫānening içine

getürdi dėdi (13) oġlum baḳ o ḥalḳanı gör dėdi menim ʿömrüm az ḳa- (14) lıb men ölenden soñra bu māl-ı dövlet sene (15) pāydār olmaz elinen gėder mene ʿayān eyler vaḳt (16) sene olur ki daḫi bir flūs para elinde (17) ḳalmaz ʿaẕīm-i perīşān olursan her gün Allāhdan (18) ölüm istersen üç gün aç ḳalursan vaḳt (19) olur ki istersen özin asub boḳmaḳa ammā

[74b]

(1) sene vaṣiyyetim budur oġlum ol zamān bir ṭınāb (2) alub getürürsen ṭınābın bir ucını bu ḥalḳa- (3) ya geçür ve bir ucın da boḳazın geçürgilen (4) benim vaṣiyyetim ḳabūl eyle men daḫi könlümde deyirdim (5) pederime cünūn ʿārz olub bu māl hīç tüke- (6) nir mi el-ḳıṣṣa yā Ḥātem pederimilen ʿahd eyledim her za- (7) mān mene ėle gün ʿārż oldı men özimi bu (8) yėrde ṣalb eylerem tā ki bir zamān beyle kėşdi (9) baʿde bir gün pederim ḫasta olub ne ḳadar ṭabīb- (10) ler getürdim çāre olmadı günden güne ḫastelü- (11) ḳi ziyādelendi gözün açdı mene ṭaraf baḫdı (12) dėdi oġlum menim vaṣiyyetimi unutmagilen yoḫsa (13) āḫīretde ḥaḳḳımı ḥalāl ėtmem dėdi rıḥlet eyledi (14) ol zamān maḫlūḳ ėşidüb geldiler pederime (15) ġūsl vėrdiler defn eylediler üç güne kimin ḫayır-ü (16) ḫayırāt vėrdim üç günden sora aḥbāblarım ba- (17) şıma cemʿ oldılar murtaż aḳasan saḳ ol (18) dėdiler el-ḳıṣṣa pederimden sora kendi başıma (19) oldım her gün bāġlarda bāġçālarda ʿayş ʿişrete meşḳūl

[75a]

(1) oldım gece günüz meclisden el çekmeyüb (2) dā'ima sāzında nevāzında āvāze ḫānlar yėmek (3) içmek tāze-be-tāze nāzenīn ṣanemlerinen (4) ʿişret ėdirdik āḥbāblarım mükābilimde el (5) el üste durırdılar elḥāṣıl anam ve baʿżı (6) aḳrabālardan mene naṣīḥat eylerdiler men onlara (7) hīç baḫmazdım deyirdim siz mene ortaḳ- (8) mısız daḫi ziyāde ʿayş ʿişrete meşḳūl idim (9) her yerde menim ṣoḥbetim var idi ve şehere-i afāḳ (10) oldım ve cemīʿ ehl-i şeher hamısı ḥayrān ḳaldı (11) el-ḳıṣṣa yā Ḥātem bu ḳadar māl-ı dövlet ki vār idi başdan girdim ayaḳdan çıḫdım cemīʿ cevā- (12) hirler altun bitdi ṣora dönüb mülk ve dükkān- (13) larımı beyʿ ḳoydım bir sene daḫi geçdi baʿde ėv (14) ėşyāların ṣatmege başladım onlar da bitdi (15) baʿde baḫdım yavaş yavaş aḥbāblar menden üz (17) dolandırdılar her birisi çārsūda dükkān açdı- (18) lar o veled-i zīnālar ḥāmısı ticāretde menim paralarımdan

[75b]

(1) başladılar her biri bir ḫvāce oldılar men (2) bu ḥālı görende baġrım ḫūn oldı ammā elimden ne (3) gelür ziyāde perīşān oldım vālidem benim bu ḥālıma (4) baḫdı aġlamaḳa başladı dėdi oġul görding (5) mi ḥālın nece oldı sene naṣīḥat ėderdik (6) ḳabūl ėtmez idin ve men daḫi işim aġlamaḳ (7) oldı ol zamān pederimin naṣīḥatların yādıma (8) salurdım zār zār aġlardım yā Ḥātem menim işim (9) ḫayli perīşān oldı bir gün taşra çıḳdım ammā (10) bir ḥabbeye gümānım yoḫdır bu ḥālda gederken gör- (11) dim dervīş elā .... ḳabaḳıma rāst geldi (12) o menim var zamānımda mene aşpazidi gördim ḳaba-

(13) ḳında iki cemmāl birinc ruġan ʿasel ve sā’ir levā- (14) zimāt yükleyib bāġa ṭaraf gedirler meni (15) gören kimi dėdi ey murtażı aḳa buyur gedelim (16) bāġa ṭaraf bugün onda ḳonaḫlıḳdır ve men (17) yalḳuzum menim elim altında çalışırsın mene kö- (18) mek ve hem ḫarc maʿāş ėdersen men dėdim ne ola (19) efendim gellem yā Ḥātem aşpaz dervīş meni apardı (20) o bāġda āteş yaḫdı ocaḳ üste ḳızan- (21) ları ḳoyub ve men su getürüb ḳızanları (22) üvledirdim ve ḫurāk pişürmege başladık ammā

[76a]

(1) o bāġın bir ṭarafında yaḫşı köşk dėdi (2) bir zamānlardan ṣora gördüm o menim aḥbāblarım ki menim (3) ḥuzūruma gelen zamān el baḳlardılar onlar bir- (4) be-bir geldiler ve o meclīse vardılar fī elḥāl meclīse (5) müheyyā ėdüb ḳarşularına sāzında nevāzında (6) sāḳi sīmīn saḳ-ı bādeleri ṣad ṭamterāḳınan ger- (7) dīşe getürdiler ʿayş ʿişrete meşḳūl oldı- (8) lar ve bunların hāy huyları çarḫ-ı cihāna çıḫub (9) ve aşpaz bir iki ṭavıḳ şīşe çeküb (10) menim elime vėrüb dėdi bunları kebāb (11) eyle men bir az orda temāşā eyleyüm men (12) dėdim ne olur gėt aşpaz seyre gėtdi (13) ve men kendi kendime fikir eyleyirdim ey ḫālıḳ bir vaḳt (14) var idi bunlar menim ḳabaḳımda el baġlayub dur- (15) urdılar indi gör ne olub men onlara ḫidmet (16) ėdirem dėdim bizim nālān giryān oldım bir müddet- (17) den soñra bu ḫurāk mene duzsız geldi ḳaza- (18) na bir çeng tuz tökdim ve o tavuḳları da bir kā- (19) se içine ḳoydım bir aḳac dibine ḳoydım (20) menim de ṣabra ṭāḳatim ḳalmadı gėtdim onların (21) ḳabaḳında seyr ėdirdim son dolandım bir zamān (22) gördim gökden iki çaylaḳ ḳuşı serāzīr

[76b]

(1) oldılar tā men gelen kimi o ḳuşlar pencelerin vur- (2) dılar ol tavıḳları yuḳarıya çekdiler menim ʿaḳlım (3) başımdan çıḫdı geldim maṭbaḫda binā eyledim aġla- (4) maga bu cānibden de sāzendeler muġannīler çal- (5) makların ḳurtardılar sāzların yėre ḳoydı- (6) lar yėmek istediler aşpaz maṭbaḫe gelüb (7) gördi men aġlayıram sordı ne olub (8) aġlayırsan dėdim tavuḳları ḳuş apardı dėdim (9) aşpaz dėdi elem çekme apardı aparsun başḳa (10) yėmekler çoḫdır yėsinler baʿde varub (11) meclīsde sofra döşeyüb gelüb ṭaʿāmı çekdi (12) apardı berābere ḳoydı her biri ṭaʿāma el (13) uzadub bir tike aġzına ḳoyub yėre tüfü- (14) rüb .... şor idi ṭaʿāmlar mālāmāl duz- (15) lıdı dėdiler tavuḳları getür aşpaz dėdi (16) ṭavuḳları ḳuş aparub bular dėdiler (17) ḳuş nece tavuḳları apardı baḫalım bu (18) ne işdir temāmān geldiler maṭbaḫe meni gören (19) kimin bunlar ġayża geldiler hey nādān (20) senün şumluḳundan bugünki zevḳimiz hevā- (21) ya gėtdi dėdiler her birisi bir gözlü aḳac

[77a]

(1) ellerine aldılar saḳdan sola meni araya aldı- (2) lar ol ḳadar meni vurdılar menim başım sındı ḳan (3) yüzime revān oldı şırḥa şırḥa (4) oldı hezār belā ilen ellerinden ḳurtulub (5) ḳaşdım yolda gėderken bir çāre buldım sun- (6) dım gūyā dünyānı mene vėrdiler pederimin vaṣiyyeti yā- (7) dıma düşdi geldim ol pāranı vėrüb bir (8) ip aldım

dėdim daḫi dünyāda saḳ ḳalmaḳ (9) lāzım degildir gėdüb kendimi ṣalb eylerem (10) geldim ėve vālidem meni bu ḥālde görerken binā eyledi (11) aġlamaḳa oġul seni kim bu güne ḳoydı ʿaḳlın (12) senin başın gelmez mi men dėdim yā ana bugün ʿaḳlım (13) başıma geldi tez anam yanından çıḫdım gelüb (14) girdim o ėve ki pederim vaṣiyyet eylemişdi (15) bir iskemle getürdim ayaḳım altına ḳoydum çıḫdım (16) ipin bir ucun ol ḥalḳaya baġladım ve (17) bir ucını öz boḳazıma baḳladım ayaḳım (18) altından iskemleni redd eyledim men aşıl- (18) dım cān acısıyla silkindim nāgāh gördim ol (20) ḥalḳaya bend olan taḫta ḳopuldı altun (21) ilen cevāhirāt ḳarışuḳ tökildi ki cevāhir

[77b]

(1) içinde ḳaldım bu ḥālı gördim secde-i şükür eyle- (2) dim ol cevāhir içinde bir kāġız bulub gör- (3) dim yazılmış ki ey menim oġlum çün menim naṣīḥatlarıma (4) ʿāmel olub bu ḳadar dėvlete nā'il oldım nʿökere (5) çārsū bāzārda bir ḥücre dutarsın ticārete (6) meşḳūl olursın baʿde her gün bir cevā- (7) hir aparub dellāl eline vėrirsen satmaḳa (8) heminki min altuna ḳiymet olundı para (9) vėren zamān o cevāhiri dellāl elinden alursın hevenge salub un kimin ėdersen (11) tā ki temām düşmenlerin gözleri kor (12) olub ḥasedden helāk olsunlar on- (13) dan sora otur ticārete oġlum ʿaḳ- (14) lına ḥareket eyle velselām yā Ḥātem heminki bu (15) ḥāleti gördim ḥeyli şād oldım vālideme ḫaber (16) vėrdim vālidem gelüb bu cevāhirleri gördi secde-i (17) şükür eyledi dėdi oġlum indi ʿaḳlın (18) başuva getür gördin ne belālara düş- (19) din bir kimseden sene ḫayır yoḫdur dėdi

[78a]

(1) elḥāṣıl yā Ḥātem ol cevāhirleri yıḳub yėr-be-yėr eyle- (2) dim gėtdim bāzāra bir dest fāġır libās özime (3) ve anama aldım gėtdim ḥammāma tövbe-i ġūsl eyledim (4) hammāmdan çıḫub gözel geyindim doġrı esīr (5) bāzāra gėtdim iki cāriye aldım ve on ġulām (6) aldım ondan ṣoñra geldim ėve ñe lāzımidi (7) ferşler elvān aldım çārsūda bir ḥücre aldım (8) başladım ticārete yā Ḥātem yaḫşı atlar aldım (9) ṣabāḥ olan kimin at üste süvār olur- (10) dım ġulāmlar hemin disārımda cilovımda yeri- (11) yirdiler aḫşām olanda hemin terkib ilen (12) el-ḳıṣṣa ol veled-i zinālar meni bu ḥālda görende derūn- (13) larına āteş düşüb bir birlerine göster- (14) irdiler gördiz ne yaman işler eyledik mur- (15) tażı aḳa baḫun ne celāl ilen yeriyir birisi (16) onlara deyir bu ḳabaḥatlar sizden oldı (17) ki onun başını yardık iki ṭavuḳdan (18) öteri gün kimin ʿayān onun pederi ṭılsım feṭḥ (19) eyleyüb ḫazīne getürüb bir tükenmeyen

[78b]

(1) dövletdir o murṭażı aḳa bizleri istedi (2) az māyiş eylemge bir nėçe vaḳt kendisini (3) fuḳarā gösterdi deyüb biri birilerine sö- (4) güb ġavḳāya başladılar yā Ḥātem men öz (5) işime meşḳūl idim bir gün ġulāmlarıma (6) dėdim men sizleri bir günnen ötüri (7) almışam menim bir beyle maṭlabim var zīrā meni iki ṭa- (8) vuḳdan ötüri ziyāde dökdiler meni murādım bu- (9) dur onlardan intiḳām alım ġulāmlardan dėdiler buyur-

(10) mag senden yerine yetirmek bizden elḥā- (11) ṣıl bir gün baḫdım bir yarım ḳılınc bir adam satur (12) ol yarım ḳılıncı oldım ġulāmların birinin (13) eline vėrdim dėdim ol zamānıña men bu veled-i (14) zīnāları misāfir çaḳırram heminki meclīse yėmek (15) ḥāżır oldı o zamān men deyirem ol ḳılıncı ki (16) almışam onı ḫazīneden getür gilen bular (17) baḫsunlar sen gėdüb ḳılınc pāresin getürd- (18) gilen aḳa bir siçan ḫazīnede peydā (19) olub ḳılıncun yarısını yeyüb ol za- (20) mān here bir dayaḳ elizde ḥāżır durun gözin

[79a]

(1) mende olsun işāret ėtdikde göreyim (2) sizleri ne hüner gösterirsiz onlar dėdi- (3) ler aḳa hemān sen bize işāre görersen senün (4) intiḳāmın nece allık elḥāṣıl bir gün (5) şāh neşinde oturmışdım gördim ol veled-i (6) zīnālarıñ birisi ol aradan geçüb gėdir çaḳır- (7) dım ḫużūrıma geldi ona çoḫ ḥörmet ėtdim dė- (8) dim neden meni terk ėtdiz hīç menim yanıma gelüb getmir- (9) siz ol daḫi gūyā ḥicāb ėder başın aşaḳa (10) salub ayıtdı sulṭānım meni ʿafv ėtgilen menim (11) ḳabāḥatım yoḫ idi ḳabaḥat ḥācı Murtuz oḳlanda (12) idi men dėdim o sözleri buraḫun öyle işler (13) çoḫ olur gelün menim yanıma meni unudmayuz o (14) veled-i zīnā dėdi aḳa ḥicāb ėdirem senün ḥāk-ı pā- (15) yınan ve men dėdim bir ḳażiye idi üz verdi bıra- (16) ḫun hemān gene gelüb ʿayş ʿişret eyleyek (17) yalḳuz dünyānun zevḳ-i şefāsın ėde bilmirem (18) çıḳardım o veled-i zīnānun eline üç altun vėr- (19) dim dėdim gėt onları getür menim yanıma zevḳ-i şefā (20) eyleyek ol daḫi ayaḳıma düşüb sulṭānım men (21) senün ġullarun ġuluyam dėdi meni vidāʿ eyledi gėtdi (22) ammā o geden veled-i zinā refīḳlerünin yanına gėdüb

[79b]

(1) cümle aḥvālātı ḫaber vėrir onlara deyir onda o (2) dėvlet var hīç ḥesāba gelmez hālā men bugün o ārā- (3) dan geçürdim meni gören kimi daʿvet eyledi men de (4) varub gördim meydān evvelkinden daḫi ziyādedir (5) mene ol ḳadar ḥörmet eyledi ki ḥesāba gelmez ve üç (6) altun daḫi mene baḫşiş eyledi dėdi men- (7) den yārālara selām yetür dėgilen gelsünler görü- (8) şelim yā Ḥātem onlar gene bir birilerinen ġovġā (9) yapurlar iki ṭavuḳdan öteri onı o güne saldık (10) temām ḥācı Şevvāl senden oldı yoḫsa biz (11) onı dögmezdik el-ḳıṣṣa bunlar ki menim yanıma binā (12) eylediler gelmege men bunlara ʿizzet-i ḥurmet (13) eyledim tā bunlar mene rāḳib oldılar bir gün (14) temām veled-i zīnālardan vaʿdesin aldım geldi bir- (15) be-bir menim ayaḳıma düşdiler bizi ʿafv ėtgilen (16) sen bizim efendimizsen maʿẕūr buyurıng (17) küstāḫlik eyledik serḫoşidik deyüb (18) elimi öpdiler menim dėdim buraḫın bir iş oldı (19) kėşdi gėtdi oturız zevḳ-i şefā ėdelim onlar (20) oturdılar baḫdım ġulāmlar ḥāżırdırlar dönüb ġulām- (21) lara dėdim ṭaʿām ḥāżırdır getürün aşpazlar ṭaʿāmı

[80a]

(1) ḥāżır eylediler plovlar ṭavuḳlar üstünde (2) meclīse getürdiler düzdiler baḫdım veled-i zīnālar (3) göz altı ilen bir birilerine işāret eylediler (4) ḳaş ilen bıyıḳ altından

gülüller heminki istedi- (5) ler yėmege el uzatsunlar men dėdim bir durun (6) tez ḫazīnedārıñ yüzine baḫdım tez dėdim (7) o aldigim ḳılıncı getür bir baḫsunlar ḫazīneye geldi (8) elinde bir pāre ḳılınc dėdim o nedir dėdi aḳa ḫazī- (9) nede bir siçān peydāh olub siz alın (10) ḳılıncı yarısın yeyüb o pāre ḳılıncı menim elime (11) vėrdi men dönüb veled-i zīnālara dėdim baḫ (12) ḥayıf olsun geçen gün bunı aldım indi deyir kin bir ḳoca siçān peydāh olub (14) yarısın yeyüb siz buna ne deyirsiz (15) ol veled-i zināllar bir birinün yüzine baḫub (16) dėdiler belī sulṭānım geçen de ḫvāce İsmā'iliñ (17) onın da bir yaḳlı balṭa var idi onı siçan (18) yėmişdi o birisi daḫi dėdi belī men de ėşitdim (19) ḫvāce ʿAyvaż onın da bir saturı siçan yėmişdi (20) bālṭayı saturı yeyen ḳılıncı yėmez mi dėdi (21) men dėdim pis ṭemüri siçan yeyende ḳuş

[80b]

(1) ṭavuḳ yėmez mi ol zamān menden inanmayardız (2) ki ḳuş ṭavuḳ yėmez indi şehādet vėrir- (3) siz ki siçan temüri yeyir ġulāmlara ḥökm eyledim (4) vurun bu bedefkārları ġulāmlar ellerinde tayaḳ (5) bunların başlarına ayaḳlarına cānlarına da- (6) ḫi bir saḳ yėr ḳalmadı bunlar da ḳızıl ḳan (7) içinde ḳarışdılar min müşībetinen ḳapudan (8) ṭaşra oldular baʿżısının cendegi yėrde ḳal- (9) dı vėrdim cendeklerini ṭaşra saldılar onda (10) müżākere olundum yā Ḥātem pederimin naṣīḥatını (11) yerine getürdim her gün dövleye varub bir (12) cevāhir dellāla vėrüb ḳıymet ėdeller ėle (13) kin ḳıymet min altuna çıḳdıḳda alub (14) un kimin ezüb ol ḥerīflerin göz- (15) lerine ḳarşu yėle savurram ol ḥasūd- (16) lar āh ėdüb yazıḳ ol cevāhirlere ki biz bu- (17) nun elinden çıḫara bilmedik yā Ḥātem o ḥasūd- (18) lardan igirmisi çatlayub indi üç (19) dördi ḳalub onlar da helāk ola (20) deyüb bu gövherleri şikest eyleyerem baʿde rāh

[81a]

(1) raḥāt olub öz ticāretime meşḳūl (2) ferāġ sālametde oluram deyüb ḫāmūş oldı (3) Ḥātem Ṭayi cevāhirfirūşden bu ṭarz menāḳıbı ėşidüb (4) ḥayrān oldı ol cevāna taḥsīn ėdüb ol (5) gece orda ārām ėdüb ṣabāḥ oldı cevāhirfirū- (6) şi vidāʿ ėdüb Ḳendelūsiyyeden çıḫub (7) Rey şeherine ṭaraf revān oldı gece günüz (8) menzil-be-menzil Ṭayi merāḫil ėdüb tā ki Rey (9) şeheri nümāyān oldı Allāhun şükürānesin yeri- (10) ne yetürüb gelüb şeherin darvāzasından (11) içerüye girüb rāh rāst gelüb dīvān ḳa- (12) pusına ʿarż ḥāl eyledi çāvūşlar dīvāne (13) girüb bānū-ı cihāna duʿā ėdüb ve sulṭānım üç (14) il müḳaddim bunda bir dervīş geldi ve gėtmiş (15) idi ḥālā dīvān-ı humāyunıngıza gelmiş izin (16) isteyir ḳız ėşiddikde buyurub getü- (17) rin çāvūşlar gelüb bābā dervīş buyurız Ḥātem (18) dāḫil-i dīvān olub selām eyledi bānū-yı cihān

[81b]

(1) Ḥātemi gören kimi yerinden ḳalḫub ikrām ėdüb (2) zerrīn taḫt üzre yanına alub ziyāde laṭīf (3) merḥamet ėdüb merḥabā yā Ḥātem ṣefā geldin (4) yol zaḥmetinden necesin emr üzre cemʿ (5) yėrlerinden ḳalḫublar Ḥāteme taʿẓīm ėdübler (6) baş yėre ḳoyublar Ḥātem daḫi ehl-i bārgāhın (7) duʿā şenāsın yerine yetürüb cā- (8) ba-cāh her

kes öz yerinde ḳarār ėdüb nāgāh (9) ol maḥallede meclīse ṭāʿāmı geldi ṭāʿām ṣarf (10) olundı ṭāʿāmın duʿāsın oḫundı (11) baʿde bānū-yı cihān dönüb suʿāl eyledi (12) yā Ḥātem nece oldı sergüẕeştimiz (13) bizlere ol cevān cevāhirfirūşin ḥikāyetin (14) ve öz başıza ne ḳażā-i ḳaderler geçüb beyān (15) ėdiz dėdik Ḥātem iki dizi üzerine otu- (16) rub başlayub evvel Rey şeherinden (17) çıḫan vaḳtdan tā ki Ḳendelūsiyyeden Bā- (18) bil şeherinden Ṭeberistāndan Bedaḫşāndan beyā- (19) bānıdan Ḫorāsāna onların bir-be-bir (20) ḥikāyetlerini mażmūna çeküb ki o ne taḥer olub

[82a]

(1) cemīʿan tefsīl eyledi durdı bānū-yı cihān (2) ümerālar vüzerālar ėşiddikden ṣora ehl-i (3) dīvān taḥsīn getürübler baʿde Ḥātem bānū-ı (4) cihāna yüz dolandırub indi (5) siz buyurız bir beyle tükenmeyen altun (6) ne yėrden elize geçüb beyān eyleyin bānū (7) buyurub yā Ḥātem bir zamānda pederim pādşāh (8) idi bu şeherde bir ḫırsız peydāh oldı (9) gelüb pederimin ḫazīnesine girüb (10) baʿde vezīr evvelin ḫazīne açub (11) pederim bu ḥaldan āgāh oldı herçend aḫta- (12) rub bir yandan ḫaber ala bilmediler ikinci (13) vezīrin ḫazīnesin çaldılar el-ḳıṣṣa (14) küçe-be-küçe her kesin ki bilürdiler ki para- (15) sı vardır gece gelüb aparırdılar bu minvāl (16) üzre ol ḫırsızlar igirmi bėş il (17) bu şeherin içinden çıḳmayub bu şeheri (18) beyle yaman güne ḳoydılar ki cümlesi bir (19) pāraya muḥtāc oldılar bir gün pederim ḫasta (20) oldı ne ḳadar ṭabībler gelüb bir çāre eyle-

[82b]

(1) meyübler āḫırü'l emir vefāt eyledi kefen-i defin (2) ėdüb baʿde pederimin ġayrı evladı (3) menden māʿadā olmadığından mene biʿāt (4) eylediler ve men pederimin yerinde oturdım (5) temāmān menden ḫoşnūd oldılar yā Ḥātem ol (6) ḫırsızlar arasın boş ḳoymayub her (7) gece varub kimin ki onda para var idi (8) aparırdılar cemīʿ maḫlūḳı māyehtāc eylediler (9) daḫi pāra eyleye bilmedim bir gece ḳalḫub (10) ābdest aldım ṣabāḥa kimin duʿā ėdüb (11) yā rabb kerem eyle bu ḫırsızlar maʿlūm (12) olsunlar bu belādan ḳutar bizleri (13) ammā yā Ḫātem şeherden bir ḳalʿayi var (14) idi adına "ḳulle-i āhen ḳabā" deyirdiler o (15) ḳalʿada bir şeyḫ varidi ve onun yüze (16) ḳadar mürīdi var idi cumʿa güni şehere (17) gelende şeyḫ ḫırḳasını başına çekirdi (18) yėre baḫardı mürīdleri ayaḳlarına zınḳıraḳ (19) baḳlardılar ki ayaḳları altında ḳarınça-

[83a]

(1) lar ėşidüb ḳaşsunlar ki helāk olmasun- (2) lar cāmiʿe gelürdiler ḫalḳa naṣīḥatlar eylerdi (3) ve bir cumʿa men de cāmiʿe gėtdim o şeyḫe dėdim (4) yā şeyḫ siz de bir duʿā ėdin bu ḫırsızlar belki (5) bulunsunlar bu ẓālımların elinden bīçāre- (6) ler ḳurtulsunlar dėdi pādşāhım ṣabr eyle (7) onun da bir vaḳt sāʿatı vardır meger yā Ḥātem (8) bu işleri eyleyen ol şeyḫmiş baʿde münādi- (9) ler ḳoydım her kim ol ḫırsızlardan mene bir ḫaberi (10) vėrse ol adama ʿazīm iḥsān eylerem bir (11) gün gördim bir kimse gelüb mene ayıtdı men (12) ḫırsızları buldım dėdim kimdir söyle gö- (13) rüm dėdi pādşāhım

ḫalvet eyle o sāʿat (14) meclīsi eġyārdan ḫālī eyledim ol adam dėdi (15) bu şehere bu gün men tāze gelmişem ḫırsızın aḥvā- (16) lın ḫalḳdan ėşitdim ve gör nece ḫırsızı (17) bildim kimdir dėdim kimdir tez söyle (18) dėdi pādşāhım ḫırsız ol şeyḫdir men dėdim (19) sen müştebehsen ol şeyḫ ėle adam dėgil- (20) dir dėdi pādşāhım siz ol şeyḫi daʿvet (21) ėdin mürīdlerinin ile gelüb otur- (22) dılar siz tevaḳḳiʿ ėdin ḫaremde ḫasta vardır

[83b]

(1) ondan ridā ile tesbīḥini isteying tā ki (2) ridāyı üste salsunlar ve tesbīḥi de suda (3) ḳoyub içürsünler belki dermān olub şefā (4) bula baʿde tesbīḥi ve ridāyı mene vėrün ve bir beled (5) adam ilen men gėdüm onun ėvine tā ki işi yeri- (6) ne yetürüm ḳażāda yā Ḥātem ol gece Ḫosrev (7) nām bir bāzergānıng vāfir-i eşyāsı çalınub (8) bize ʿarż ḥālın ayıtmışdı ḥatta bir kü- (9) çük şanduḳça içinde vāfir-i cevāhirat ve (10) bir incü beyāż tesbīḥi varımış ġayb olmışdı (11) o gün de cumʿa güniydi men tez adam yolladım (12) cāmiʿe şeyḫilen mürīdlerini daʿvet ėtdür- (13) dim geldiler baʿde cā-be-cā ḳarār eylediler ve men (14) dėdim yā şeyḫ ol ridāyızı ve tesbīḥilen (15) t ėdin ḫaremde ḫasta var tesbīḥi suda ḳoy- (16) sunlar ve ridāyı da üstüne çeksünler belki (17) saḳalsun şeyḫden tesbīḥilen ridāyı ol (18) adamın eline vėrdim bir beled adamilen gėtdi- (19) ler ol adam şeyḫin ḳapusına varub (20) .... bāb ėdüb şeyḫing ḫatunı gelüb kimdir (21) dėdikde ol adam deyüb şeyḫ efendimizing (22) sene selāmı var ammā yañızda kimsene

[84a]

(1) olmasun dėdikden ṣora deyir ḫanım efendi (2) bugün Hindūstāndan bir bāzergān gelüb (3) şeyḫ onunlan berāber oturub bu ridā ilen tesbīḥi (4) nişāne vėrüb buyurdı bir küçük ṣanduḳ- (5) ça var içinde bir beyāż incü tesbīḥ var (6) olub nişāneyi ṣanduḳçayı vėrün ḥaḳ taʿalā ol (7) ʿövretin başīretini baġlayub gėdüb ol tesbīḥi (8) getürün vėrüb ol adamın eline ol adam (9) tesbīḥi alub geldi ve men şeyḫ ilen ṣoḥbet (10) ėdirdim ki ol adam içerüye girüb el vurub (11) ḳoynından ol incü tesbīḥi çıḳarub (12) menim berāberimde yėre ḳoyub ḫvāce Ḫosrov (13) tesbīḥi gören kimi yerinden ḳalḫub ʿarż ey- (14) ledi pādşāhım aḫşām çalınan tesbīḥ (15) budur menimdir dėdi elḥāṣıl yā Ḥātem tesbīḥi şeyḫ (16) gören kimi rengi ruḫı yüzinden kesildi ol dem ḥökm (17) eyledim şeyḫi cümle mürīdlerisi bende çekdiler (18) ve şeyḫing ḫānesine adamlar gönderdim ḳarısını (19) ve cāriyelerini evlādlarını temām bende vurdum (20) şeyḫin özini ve mürīdlerini cemīʿ meydān (21) içinde siyāset ėleddirdim darvāzālarda

[84b]

(1) ṣalb eyletdirdim gün-ā-gün ʿaẕāb ilen hīç birisi (2) iḳrār eylemediler āḫirü'l emir birisi taḥammül ėde- (3) meyüb her yėrden ḫırsızlık ėlemişdiler temāmān (4) bir-be-bir beyān ol ḥişāring içinde ..... (5) var idi temām altunilen dolıydı ḥökm eyledim (6) temām altun cevāhir başḳa eşyālar varidi temā- (7) mın getürüb meydan içinde daġ kimin cemʿ (8) eylediler baʿde fermān vėrdim her kesün ne ėşyāsı (9) ḫırsızlanub gelsünler nişānın dėsün mā- (10) lın aparsun yā Ḥātem her vilāyetlere ḫaber oldı (11)

geldiler here öz mālın nişānın vėrüb aparırdı (12) temām bir seneye kimin şeherlerden gelürdiler (13) öz ėşyāların aparurdılar el-ḳıṣṣa o mallar- (14) dan ki ṣāḥibleri tapılmuyub ziyāde ḳalub ki ḳaç (15) ildir şey'en lillah deyenlere min altun (16) ṣadaḳa ėdirem gūyā o māldan daḫi bir şey (17) eksilmemişdir Allāh bilür ol mālın (18) ḥesābını ki yėrde ḳalubdur dėdi yā Ḥātem (19) menim vėrdigimin mālı ḥikāyeti budur ki eyledim (20) Ḥātem dėdi şeyḫi ele vėren adam Ḫıżır (21) mi idi ol ḳız Ḥāteme cevāb vėrdi ki (22) son ol adamı ḥużūruma getürdim

[85a]

(1) iḥsān-ı firāvān ėdüb iḫtiyācdan (2) müstaḳnī oldıḳdan soñra dėdim sen (3) Ḫıżırmısın mene cevāb vėrdi men Ḫıżır (4) dėgilem ammā başımdan bir ḳażiye geçdi ondan (5) āgāh oldım bildim ki bu şeyḫ ḫırsızdır (6) men sordım dė görüm senün başın- (7) dan ne ḳażā geçmişdi ki buna beñzerdi (8) dėdi ey bānū-yı cihān men öz vilāyetimde (9) bir ḥaṭun aldım ġāyet ʿābide ve zāhide (10) idi günüz ṣā'im gece ḳā'im ʿibādetde (11) şühre-i şeher idi aşlā lisānından fenā (12) ve kötü ve fuḥuş kelāmlar ṣādir olmazdı (13) bėş altı il bir yėrde yaşaduk ammā ṭa- (14) vuḳlara den töken vaḳtda başını ve sā'ir (15) bedenlerini çadırşeb ilen örter idi (16) ve ḥatta ḥayātımızda bir ḥovuż var idi ol (17) ḥovużun içerüsinde balıḳlar varidi (18) üzün gözün örter idi deyirdi ḫorus (19) nāmaḥremdir ve balıḳlar içinde erkek balıḳ var (20) menim yüzimi görerler mene günāhdır men teʿeccüb

[85b]

(1) ėdirdim el-ḳıṣṣa bir gün bir bāġda ḳonaḳluḳ (2) var idi men de orda ḥāżır idim ʿövretden söz (3) başladılar here öz ʿövretinden vaṣf eyledi- (4) ler men de dėdim menim ʿövretim sizün ʿövretlerden (5) efseldir indiye kimin nāmaḥrem menim ʿövretime (6) baḫdigi yoḫdur ḥatta balıḳdan ve horusdan (7) yüz dutır deyir onlar nāmaḥremdir mene onlar (8) dėdiler müjde olsun sene berāder senün ʿövre- (9) tün rūsbīlerin aʿla rūsbīsidir (10) men ġażablandım menim ʿövretime böhtān atma- (11) yız dėdim onlar ayıtdılar berāder sen dar- (12) lama bunun ḳolayı var bir gün ʿövretive (13) dėgilen men filān yėre gėdirem bir hefte anda (14) ḳalacaḳam ve ʿövretünlen vidāʿ eyle gėd (15) şeherden çıḫ aḫşām zamānı başḳa yol- (16) dan gel ḥayātında bir aḳac üzre çıḫ temā- (17) şāh eyle görgilen biz deyendir ya yoḫ (18) elḥāṣıl men ėvime geldim ʿövretimden izin (19) aldım ki filān yėre gėdirem filān ticāretden (20) ötüri bir hefteden ṣora gellem inşā'ala

[86a]

(1) dėdim ʿövretim ḳalḫub menim yüzimden gözüm- (2) den binā eyledi öpmege dėdi menim cānım tez (3) gel meni intiẓār ḳoymagilen el-ḳıṣṣa ʿövretime (4) vidāʿ ėdüb ėvden çıḫub gėddim şeherden (5) kenāra baʿde ḳayıtdım başḳa yol ilen (6) geldim aḫşām dīvārdan çıḫdım bir ʿaẓīm (7) aḳac var idi ol aġacın üzere çıḫub (8) oturdum ol aġacdan ėvin içerü (9) temām görünürdi ammā men ʿövretim meni gėtdi ḳiyās (10)

eyledi hemān ḳalḫub ḳaşlarına resme (11) gözlerine sürme faḫir libāslar geyüb (12) ḳuşandı ilkin alacaḳaranluḳ oldıḳ- (13) da bizim ḫānemizing ḳapusın çaldı- (14) lar tez ʿövret ḳaçaraḳ gėdüb ḳapuyı açdı (15) bir cevān içerü girdi ʿövretilen el sa- (16) lub bir birinin boynına bir birin (17) gözinden aḳzından öpüş aldılar ol (18) cevān rāh rāst gelüb oṭaḳa geçüb menim yerimde (19) oturdı ʿövret yėmekler ḥāżır ėtdi ki menim (20) gördigim yoḫudı ṭaʿām ṣarf eylediler baʿde

[86b]

(1) raḥāt ḫvāb saldı soyundılar bir yėrde yat- (2) dılar ammā menim belīmde bir ḳılınc var idi ʿüryān (3) neyledim aġacdan inüb ėve girdim (4) giren kimi ikisini de pārça pārça eyledim hemān (5) gece o şeherden firār eyledim gelüb çıḫdım bu yėre (6) gelen kimi gördim biri cār çekir her kes (7) ol ḫırsızdan ḫaberi mene vėrsün ona (8) ḫayli iḥsān eylerem ve şeyḫi de nedīmelerinen (9) o ḥālda gördim anladım gelüb sene ḫaber (10) vėrdim sen de sözimi taṣdīḳ ėdüb (11) şeyḫi ele getürdik dėdi yā Ḥātem ol (12) adamıng aḥvālı budur Ḥātem ol adama taḥsīn (13) ėdüb ol gece ʿayş ʿişret ėdüb ėrtesi (14) gün Ḥātem ḳızı ḥalāllıġa istedi bānū (15) daḫi rıżā vėrdiyinden Ḥātem gėtmege (16) izin istedi baʿde tedārükler gö- (17) ründi bėş yüz altı Ḥātemin hemin (18) yesārına düşübler Baṣra vilāyetin deyüb

[87a]

(1) gėtme yüz ḳoydılar bunlar gėtmekde olsun (2) hardan ḫaber vėrin Baṣra şeherinden Ḥātem- (3) in vezīrleri gözlediler nėçe müddet bir (4) ḥāl ḫaber olmadı baʿde nėçe adam Ḥāteminiñ sora- (5) ḳın almaḳa Rey şeherine gönderdiler (6) ol adamlar gelüb Rey şeherine çıḫdılar (7) Ḥātemin ḫaber aldılar ehl-i dīvān ḥökmüni (8) onlara beyān ėdübler ve onlar bir adam (9) önde ḳoydılar ki Ḥātem gelen kimi onlara (10) ḫaber vėrsin bāḳī adamlar geldiler Baṣra- (11) ya Ḥātemin ḥikāyetin vezīrlere beyān ey- (12) lediler vezīrler ayıtdılar hemān cānı saḳ (13) olsun ne zamān gelür gelsün tā (14) ki ol zamānıng Ḥātem şeferden Rey şehe- (15) rine vārid olan ol adam ki onde ḳal- (16) mışdı tez yola düşüb gece gü- (17) nüz gelüb tā ki Baṣraya yetmiş ve müjde varub (18) vezīrler ḫayli şād olublar tedārik görüb

[87b]

(1) ḥāżırlandılar otuz min süvāre pīşbāze (2) gėtdiler gelüb ... gah da ... ḳurub (3) Ḥāteminiñ gelmesine müntaẓir oldılar tā ki nėçe günden (4) ṣora gördiler ki Ḥātem ḳarşularından görün- (5) di cümlesi ..... mindiler Ḥātemi ḳarşu- (6) landılar yavuḳa çatan kimin temāmān merkeblerinden (7) zemīne düşübler baş vezīr Ḥātemin ayaḳın (8) öpüb bāḳi vezīrler ümerālar bir-be-bir Ḥātemin (9) ḫāk pāyına secde eylediler Ḥātem bu ḥāleti (10) görüb ḫayli şād olub vezīr ve vüzerāları merḥamet (11) ėdüb şād eyledi baʿde süvār olublar bu ḥāl (12) ile öñine düşüb yeridiler tā ki Baṣraya (13) yetiren kimi ehl-i dīvān ehl-i şeher camiʿā selama (14) çıḫdılar celāl ilen gelüb sarāy-ı ḫaṣṣa (15) taḫt üzre ḳarār eyledi ol gün temām (16) müzrālarınan görüşdi baʿde ḥarem-i sarāya dā- (17) ḫil

olub üç gün ārām ėdüb ve raḥāt (18) olub dördinci gün bārgāhda taḫt-ı zerrīn (19) üste ḳarar ėdüb müzrālar gelüb (20) yėrlü yerinde egleşdiler ondan Ḥātem

[88a]

(1) yüz çėvirüb Saʿd-ı Emīne ayıtdı ey vezīr ey- (2) vAllāh seniñ sözleriñ heb gerçek imiş (3) men eyledigim daʿvādan fāriġ oldım Ḥātem başına (4) gelen ḳażiyeleri temāmān vāfir vezīrlere ne (5) minvālilen olmışdı naḳl eyledi ehl-i (6) dīvān ḥayrān oldılar Ḥāteme taḥsīn eyledi- (7) ler baʿde Ḥātem ayıtdı ol ḳız pādşāhı (8) kendime ḥalāllıġa nigāh eyledim gerek gėd- (9) üb onı celāl ilen buraya götüresiz (10) ehil-i dīvān ėşiden kimi şād memnūn ol- (11) dılar hemān vezīr evvel fermān olub tedārik (12) görüb bėş min nefer süvāreinen ʿaẓīm (13) şeher-i Reyi olub menzil-be-menzil Ṭayi merāḥil (14) eyleyüb tā ki Rey şeherine yaḳın geldikde (15) bānūya ḫaber irsāl ėtdiler bānū-ı ʿālem (16) daḫi emr eyledi cümle ehl-i dīvān vezīri bīş- (17) vāz eylediler celāl ilen Rey şeherine (18) vārid eylediler vezīr ümerālar ilen dāḫil

[88b]

(1) bārgāh olub getürdigin zerr ve cevāhirat pėş- (2) keşlerin naẓardan geçürüb baʿde ehl-i dīvān lā- (3) zımın kimin vezīre ve sā'ir adamlara ḥörmet ʿizzet (4) mėḥmān nevāzilik eylediler ve bānū-ı cihānun (5) tedārikin gördiler bānū bir ʿāḳil ḫayır adam (6) ehl-i dīvānun rıżāsuyla öz yerinde ḳo- (7) yub ehl-i dīvānı vidāʿ ėdüb on min (8) süvāre ilen Rey şeherinden çıḫub Baṣra- (9) ya ṭaraf öz vezīr-i ʿaẓīm ilen geldiler Ḥāteme (10) müjdeçi gelüb müjde vėrdi Ḥātem daḫi (11) ḥökm eyledi ehl-i dīvān ve cemīʿ ehl-i ḳoşun (12) Baṣradan çıḫdılar bānū-ı cihānun pīşbā- (13) zına gėtdiler bānū-yı cihān bir celāl-ı ʿaẓīmetilen vārid-i (14) Baṣra eylediler ve şeher Baṣraya āyīn baḳladı- (15) lar ve bānū-yı cihān başına laʿl zerr ve cevā- (16) hirāt niṣār eylediler ve ḳurbānlar ḳadem ḳade- (17) minden kesirdiler bu minvāl ilen getürüb dāḫil-i (18) ḥarem sarāya oldılar ve baʿde ḳırḫ gece günüz dügün (19) tutdılar bezm ʿayş ʿişrete meşḳūl

[89a]

(1) oldılar elḥāṣıl sāʿat taʿyīn eylediler (2) bir cumʿa gecesi zifāf eylediler murād vėrüb (3) aldılar ol iki ʿāşıḳ-ı maʿşuḳ kāma çat- (4) dılar ve baʿde vezīr-i aʿẓamı Ḥātem ḫayli enʿām vėr- (5) di ḥörmet eyledi ol gelen süvārelere de (6) ḫayli enʿām verdi ḫayli sifārişler eyledi (7) onları şeher-i Reye gönderdi el-ḳıṣṣa bāḳī (8) ʿömürlerini şefā ilen geçürdiler ve Ḥātem Ṭā'ī- (9) nin ḥikāyeti bu yėrde bitdi bu ser- (10) güẕeşt anlardan yādigār ḳaldı

SÖZLÜK

A

āb (29b/4) *Far*. su

ābād (19a/10) *Far*. bayındır

ābādān (35b/1) *Far*. şen, mâmur, bayındır

ābdār (52b/5) *Far*. sulu, taze, parlak,

ābdest (82b/10) *Far*. namaz için din icâbına göre el yüz yıkama

ʿabeş (54b/18) *Ar*. boş, beyhude, faydasız, saçma

ābırūs (32a/8) *Far*. erkeğin nâmahremi

ʿābide (85a/9) *Ar*. ibâdet eden

ʿacā'ib (29b/8) *Ar*. tuhaf, ilginç

ʿacabā (66b/17) *Ar*. şüphe ve tereddüt bildiren edat, acaba

ʿaceb (16b/4) *Ar*. acaba, tuhaflık

ʿacele (64a/8) *Ar*. çabuk, çabukluk

ʿacūze (32b/2) *Ar*. koca karı, cadı

ādāb (14b/10) *Ar*. yol yordam

adam (2a/15) *Ar*. adam

ʿādet (4a/13) *Ar*. alışkanlık

afāḳ (75a/9) *Ar*. ufuklar

āferīn (16a/15) *Far*. bravo, çok yaşa

āfitāb (55a/17) *Far*. güneş, güzel yüz, şarab

ʿafv (6a/15) *Ar*. bağışlama

āgāh (8b/16) *Far*. bilen, bilgili, haberli,

āh (3b/7) *Far*. feryat etme, feryat, inleme

aḥbāb (40a/11) *Ar*. dost, tanıdık, sevdikler

ʿahd (74b/6) *Ar*. yemin, and, söz verme

āhen (82b/14) *Far*. demir

āḫır (21a/9) *Ar*. son, sonrakı

āḫiret (39a/1) *Ar*. öbür dünya, öteki dünya

āḫirü'l emir (13a/7) *Ar*. işin sonunda

aḥmaḳ (20b/4) *Ar*. aptal

āhū (28a/4) *Far*. ceylân

aḥvāl (10b/2) *Ar*. haller, durumlar

aḥvālāt (7b/12) *Ar*. olay, hadise

aḫz (16b/9) *Ar*. alma

ʿāḳil (20b/4) *Ar*. akıl sahibi

ākil (40a/16) *Ar*. yiyen

ʿaḳl (5b/15) *Ar*. düşünme, anlama, kavrama gücü

aḳraba (18a/14) *Ar*. yakınlar

ʿālem (6b/7) *Ar*. dünyâ, alem

ʿālī (21a/3) *Ar*. yüce, yüksek

aʿmā (21b/8) *Ar*. kör

āmāde (36a/4) *Far*. hazır, hazırlanmış

āmān (35a/7) *Ar*. eminlik, korkusuzluk

ʿamel (3a/8) *Ar*. iş

ʿamm (9b/5) *Ar*. amca

ammā (1b/13) *Ar*. ama

ʿār (17b/11) *Ar*. utanma, utanç duyma

ʿarab (14a/5) *Ar*. arap

ārām (18b/6) *Far*. dinleme

ārāyiş (53b/12) *Far*. süs, süslenme
ʿārż (31a/18) *Ar.* sunma
ārzū (35a/16) *Far.* istek
ās (29b/1) *Ar*. mersin ağacı
āsā (34b/13) *Far.* gibi
āsān (8a/7) *Far.* kolay
ʿasel (75b/13) *Ar.* bal
ʿāṣī̄ (54b/19) *Ar*. isyancı, günahkâr
āsimān (34b/10) *Far*. gök, semâ
ʿasker (67a/11) *Ar.* er
aṣl (16b/16) *Ar*. gerçek, esas
aṣlā (14a/16) *Ar*. hiç bir zaman
ʿāşıḳ (9b/5) *Ar*. âşık
aşikār (29b/15) *Far*. açık, belli
āşinā (10b/13) *Far.* tanıdık, bildik, bilen
ʿaşḳ (15a/18) *Ar.* aşırı bağlılık ve sevgi duygusu
aşpaz (75b/12) *Far*. aşçı
ʿaṭā (6b/9) *Ar*. bağış, ihsân, bahşiş
āteş (27b/4) *Far.* od
ʿaūl (66b/18) *Ar.* yas tutmak, feryat etmek
āvāre (66b/19) *Far*. aylak
āvāz (75a/2) *Far*. ses, sedâ
ʿayān (74a/15) *Ar.* açık, belli, âşikâr
ʿayb (45a/5) *Ar.* kusur, eksiklik
āyīn (53b/2) *Far*. tören, âyin
ayn (11a/4) *Ar*. tıpkı
ʿayş (3a/11) *Ar*.yaşama, keyif alma
ʿaẕāb (84a/1) *Ar*. işkence, keder
āzād (21a/13) *Far.* serbest bırakma
ʿaẓīm (2a/4) *Ar*. büyük
ʿazīmet (30b/4) *Ar*. yola çıkma, gitme
ʿaziz (47b/7) *Ar*. muhterem, sayın

B

bā (3b/4) *Far*. ile, sahip
bāb (83b/20) *Ar.* kapı
bād (18b/11) *Far*. rüzgar
bād-ā-bād (62a/5) *Far.* rüzgar gibi
baʿde (3b/2) *Ar.* sonra
bāde (60a/8) *Far*. şarap, içki, kadeh
bāġ (29b/1) *Far.* bağ, bahçe
bāġbān (35a/6) *Far*. bahçıvan
bāġça (36b/16) *Far*. bahçe
bahādūr (42a/3) *Far*. (bahādır) cesur, yiğit
bahār (24a/8) *Far*. ilkbahar
baḫşiş (79b/6) *Far*. bahşiş, bağış olarak verilen para
baḫt (34b/5) *Far*. talih, kısmet
bāʿis (22b/6) *Ar.* sebep olan
bāḳī̄ (20b/7) *Ar*. kalıcı, ölümsüz, geri kalan, artan
bākire (42a/10) *Ar*. kızoğlan kız
bālā (16b/10) *Far*. yüksek, yukarı, üst, boy
bānū (14a/16) *Far*. bayan, büyük hanım
bānūāne (37a/5) *Far*. büyük hanım gibi
bāre (16b/12) *Far.* ilgi
bārgāh (81b/6) *Far*. yüksek huzur, padişah huzuru

bārī̄ (61a/11) *Far*. “hiç olmazsa, öyleyse, hiç değilse” zarf, “keşke” ünlem

bārū (25a/5) *Far*. burç, hisar burcu

baṣī̄ret (84a/7) *Ar*. önden görüş, seziş

bāzār (15b/9) *Far*. çarşı, alışveriş

bāzergān (3a/4) *Far*. tüccar

baʿżı (30b/8) *Ar*. bazı, kimi

bed (3a/8) *Far*. kötü

bedbaḫt (13a/12) *Far*. talihsiz

bedefkār (80b/4) *Far*.+ *Ar*. kötü düşünceli

bedel (37a/9) *Ar*. bir şeyin karşılığı

beden (7b/2) *Ar*. vücut, gövde

behişt (29b/1) *Far*. cennet

bel (50b/18) *Far*. toprağı aktarmaya ve işlemeye yarayan bir tarım aracı

belā (13b/9) *Ar*. felaket, müsibet

beled (17b/16) *Far*. bilen, anlayan

belī̄ (52a/13) *Far*. evet

belki (64a/1) *Ar*.+*Far*. olabilir, belki

bend (12b/13) *Far*. bağ, zincir

bende (18b/2) *Far*. kul, köle

bendeḫ (65b/10) *Far*. (bendek) pamuk parçası

benī̄-i Ādem (28a/1) *Ar*. Adem oğulları

berāber (4b/14) *Far*. birlikte, eşit

berāder (45b/9) *Far*. erkek kardeş

bereket (58b/2) *Ar*. bolluk, uğur

berṭaraf (24a/10) *Far*.+ *Ar*. kaldırılmış, giderilmiş

beyʿ (75a/13) *Ar*. satış

beyābān (11a/3) *Far*. çöl

beyān (27a/7) *Ar*. bildirme

beyāż (50a/14) *Ar*. ak

beyt (18a/11) *Ar*. konut, ev, beyit

bezm (37a/2) *Far*. eğlence meclisi, içki meclisi

bīʿat (82b/3) *Ar*. kabul ve tasdik muâmelesi

bī̄-cāh (21b/1) *Far*. makamsız

bī̄-çāre (6a/13) *Far*. çaresiz, zavallı

b**ī̄-çīz** (8b/4) *Far*. hiç bir şeyi olmayan

bī̄-edeb (34b/19) *Far*.+ *Ar*. edepsiz

bī̄-ḥesāb (60b/2) *Far*.+ *Ar*. hesapsız

bī̄-hūde (31a/3) *Far*. boşuna, beyhude

bī̄-ḥużūr (37a/15) *Far*.+ *Ar*. huzursuz

bī̄-iḥtiyāc (14a/16) *Far*.+*Ar*. hiç bir şeye ihtiyacı olmayan

bī̄-naẓī̄r (8b/1) *Far*.+*Ar*. benzersiz, eşsiz

bī̄-pāyān (11a/3) *Far*. sonsuz

b**ī̄-ṣāḥib** (35a/4) *Far*. +*Ar*. sahipsiz

bī̄tāb (12a/3) *Far*.+*Ar*. yorgun, takatsiz

b**ī̄-tüvān** (35a/8) *Far*. güçsüz

bī̄-vefa (18b/2) *Far*.+*Ar*. vefasız

bi’ādyāne (15a/8) *Ar*.+*Far*. boyun eğer gibi

binā (9b/2) *Ar*. yapı

bir-be-bir (45b/3) *Far*. tane- tane

birinc (75b/13) *Far*. pirinç

böhtān (85b/10) *Ar*. yalan, iftira

būse (23b/12) *Far*. öpücük

būstān (58b/14) *Far*. bahçe

bülbül (24a/8) *Far*. ötücü kuş

bünyād (67a/13) *Far*. temel, yapı, bina

bürc (25a/5) *Ar*. kale çıkıntısı

C

cā-ba-cāh (81a/7) *Far*. yerli yerinde

cādū (45b/9) *Far*. cadı, büyücü

cām (37a/3) *Far*. cam, bardak, kadeh

cāmeşūr (26b/4) *Far*. (çāmeşūy) çamaşır

cāmiʿa (19b/2) *Ar*. topluluk, zümre

cāmiʿ (50a/7) *Ar*. cami

cān (1b/9) *Far*. ruh, can

cānavar (11a/3) *Far*. kurt, korkunç mahluk, zararlı hayvan

cānib (11a/12) *Ar*. taraf

cār (51b/16) *Far*. îlan

cārī̄ (13a/6) *Ar*. geçerli, yürürlükte

cāriye (60a/3) *Ar*. halayık

cebr (53b/12) *Ar*. zorlama, cebir

cedel (67a/12) *Ar*. tartışma, mücâdele

cefā (64a/18) *Ar*. eziyet, incinme

cehet (8b/2) *Far*. yön

celāl (53a/16) *Ar*. ululuk

cellād (55b/2) *Ar*. insanı kesen, asan kimse

cemʿ (2b/2) *Ar*. toplama, çoğul

cemāl (8b/1) *Ar*. yüz güzelliği

cemī̄ʿ (4b/2) *Ar*. tümü

cemī̄ʿan (62b/8) *Ar*. tümüyle

cemʿiyyet (45b/12) *Ar*. topluluk

cemm (2a/3) *Ar*. büyük sayı, çokluk, kalabalık

cemmāl (75b/13) *Ar*. deve sürücüsü, deveci

ceng (52a/9) *Far*. kahramanca mücadele, savaş

cennet (53b/7) *Ar*. cennet, bahçe

cesāret (35a/2) *Ar*. cesaret, atılganlık

cevāb (49b/5) *Ar*. cevap

cevāhir (17a/14) *Ar*. değerli taş

cevāhirāt (17b/3) *Ar*. değerli taşlar

cevāhirfirüş (72b/19) *Ar*.+*Far*. mücevherci

cevān (3b/4) *Far*. genç

cezā (5b/4) *Ar*. karşılık

cezī̄re (18b/12) *Ar*. ada

cī̄ger (24a/13) *Far*. akciğerle karaciğerin ortak adı

cī̄hād (34a/16) *Ar*. din uğrına yapılan savaş

cī̄n (41a/13) *Ar*. cin

cib (56b/9) *Ar*. (ceyb) cep

cihān (1b/1) *Far*. dünya, âlem

cilov (78a/10) *Far*. sıra, ip

cins (59a/7) *Ar*. tür, soy

cumʿa (82b/16) *Ar*. Cuma

cūyān (30b/4) *Far*. arayıcı, arayan

cülū (20b/8) *Far*. ön, ileri

cümle (14a/15) *Ar*. tüm, bütün

cünūn (31a/18) *Ar*. delilik

cüre (5b/13) tür

Ç

çābuk (11b/11) *Far*. hızlı

çādırşeb (85a/15) *Far*. kadınların giydiği baştan örtülen sokak giysisi

çāk (22a/16) *Far*. aydın

çāre (21b/17) *Far*. tedbir, ilaç, derman

çarḫ (1b/7) *Far*. tekerlek, çarkıfelek

çārsū (58a/16) *Far.*+ *Ar*. çarşı

çāvūş (81a/17) *Far*. çavuş

çeh (62a/5) *Far*. kuyu, çukur

çehre (68a/13) *Far*. yüz, surat

çemen (29b/1) *Far*. çimen

çenber (33a/14) *Far*. çember

çeng (76a/18) *Far*. pence, el, harp

çerā (28a/12) *Far*. otlama

çeşme (11b/9) *Far*. pınar

çīgūne (55a/16) *Far*. nasıl

çirkin (27b/4) *Far*. hoş olmayan, yakışık olmayan

çoḫlı (6b/8) pek çok

çūn (56a/1) *Far*. "şundan dolayı, şu sebeple" bağlaç

çuvāl (67a/19) *Far*. pamuk ve sentetik iplikten dokunmuş torba

çüstī (3a/17) *Far*. çeviklik, kıvraklık

D

dā'imā (27a/9) *Ar*. her vakit, sürekli olarak

dā'ire (39b/4) *Ar*. çember

dāḫil (19b/2) *Ar*. iç, içeri

daḳiḳa (38b/6) *Ar*. dakika

dāmād (51b/19) *Far*. güveyi, damat

dāme (1b/3) *Ar*. "dâim ve bâki olsun!" mânâsında kullanılan bir iyi dilek sözü

dāmen (28a/12) *Far*. dağın eteği

dānā (1b/3) *Far*. bilgili, iyi bilen

dāne (1b/3) *Far*. tohum, yem, tane

darvāza (10a/6) *Far*. şeherin kapısı, kale kapısı, ana kapı

dāstān (1b) *Far*. destan, hikaye, masal

daʿvā (87b/9) *Ar*. dâva, mesel

daʿvet (19b/13) *Ar*. çağrı, çağırma

def (61b/1) *Far*. tef

defʿa (4b/5) *Ar*. kez, kere

defn (23a/17) *Ar*. ölüyü gömme

defter (57b/16) *Ar*. defter

dellāl (17a/14) *Ar*. komisyoncu

dem (72a/17) *Far*. zaman, nefes, içki

denī (1b/10) *Ar*. alçak

derāz (66b/19) *Far*. uzun

derd (21b/4) *Far*. ağrı, acı

derdmend (2b/11) *Far*. dertli

dergāh (23b/3) *Far*. tekke

dermān (41a/2) *Far*. ilâç, çâre

derrāke (16a/14) *Far*. akıl

derūn (7b/11) *Far*. iç, içerisi, gönül

dervīş (10a/15) *Far*. yoksul

dervīşāne (19a/15) *Far*. derviş gibi

deryā (22b/14) *Far*. deniz

dest (10a/15) *Far*. el

destmāl (56b/14) *Far*. mendil
destūr (28b/13) *Far*. izin
devlet (3a/5) *Ar*. talih, mevki, büyüklük
devre (62b/1) *Ar*. belīrlenmiş zaman dilimi
dīde (3b/7) *Far*. göz
dīvān (4a/14) *Ar*. meclis
dīvār (5b/9) *Far*. duvar
dil (1b/1) *Far*. gönül, yürek
dilāver (22a/12) *Far*. yürekli, yiğit
dilber (30a/1) *Far*. gönül alan, güzel
dimbeste (30b/19) *Far*. nefesi tutulmuş
diraḫt (22a/10) *Far*. ağaç
dirīġ (16a/12) *Far*. esirgeme
disār (78a/10) *Far*. arka, sıra
div (41b/13) *Far*. dev, şeytan, cin
divāne (18a/6) *Far*. deli, çılgın
diyār (31a/7) *Ar*. memleket
dost (14b/11) *Far*. sevgili, yakın arkadaş, Tanrı
duʿā (5b/10) *Ar*. yakarış
dūçār (7b/14) *Far*. tutulmuş, yakalanmış, uğramış
dükkān (58a/16) *Ar*. esnafın perakende satış yaptığı yer
dünyā (1b/10) *Ar*. yeryüzü
dünyāya gel- (2a/8) doğmak
düşmen (43a/6) *Far*. (duşmān) düşman

E

ecel (41b/16) *Ar*. ömrün sonu, hayâtın son demi
ecnās (3b/2) *Ar*. türler, cinsler
edā (14a/13) *Ar*. yerine yetirme
ʿedāvet (9a/10) *Ar*. (ʿadāvet) düşmanlık
edeb (36b/4) *Ar*. terbiye
efendi (24b/5) *Rum*. bey
eflāṭūn (73b/8) *Ar*. açık mor renk
efṣal (41a/9) *Ar*. yetenekli
efsūn (45b/18) *Far*. afsun, büyü, sihir
efzūn (43b/19) *Far*. fazla, çok, yukarı, aşkın
eger (1b/5) *Far*. (eğer) bağlaç
eġyār (37b/5) *Ar*. (aġyār) yabancılar
ehl (6b/9) *Ar*. ahali
ejderhā (23a/1) *Far*. korkunç bir masal canavarı
elbāl (36a/11) *Ar*. yerleşmek
elem (26b/5) *Ar*. acı, üzüntü
elḥāl (42a/8) *Ar*. şimdi, şimdiki halde
elḥāṣıl (5b/13) *Ar*. sonuçta
el-ḳıṣṣa (13a/2) *Ar*. sonuç olarak
ellīl (30b/10) *Ar*. engelli
elvān (78a/7) *Ar*. rengârenk
emānet (49a/9) *Ar*. emniyet edilen eşyâ veya kimse
emīn (22a/12) *Ar*. güvenilir, emniyetli
emlāk (42a/18) *Ar*. mal, mülk
emr (14b/13) *Ar*. emir, buyruk, iş
enʿām (2b/11) *Ar*. bahşiş, ihsan, bağış
encüm (36b/3) *Ar*. yıldızlar
ender (69a/9) *Ar*. çok az, seyrek
endīşe (58b/18) *Far*. tasa, kaygı
engūr (61a/13) *Far*. üzüm

envāʿ (29b/8) *Ar*. çeşitler, neviller
erz (8a/1) *Far*. değer, kıymet
esbāb (36b/19) *Ar.* sebepler
esfel (23a/5) *Ar*. en sefîl, pek aşağı, bayağı
esīr (78a/4) *Ar*. tutsak
eṣnā (45a/2) *Ar.* sıra, an
eşyā (83b/7) *Ar*. (eşyāʿ) eşya
eṭraf (11a/2) *Ar*. yöre, çevre
evlād (32b/18) *Ar*. .çocuk
evvel (5b/4) *Ar.* önce
eyleş- (2a/11) oturmak
eyvān (45b/15) *Far*. teras
eyyām (71a/2) *Ar*. günler
ezel (4a/4) *Ar.* öncesizlik

F

fā'ide (3a/12) *Ar*. yarar
fāḫir (6b/8) *Ar*. değerli, şerefli, onurlu
faḳīr (14b/11) *Ar*. yoksul, dilenci
fānī (1b/9) *Ar*. ölümlü
fāriġ (30a/3) *Ar*. boş, rahat, huzurlu, vazgeçen
fārs (37a/14) *Ar*. İran
farz (19a/14) *Ar.* Tanrı emri, borç, ödev
fāżıl (73b/6) *Ar*. fazîletli, erdemli
fenā (85a/11) *Ar*. kötü
fenn (1b/4) *Ar*. bilim, tür, teknik
ferāġ (81a/2) *Far*. serin rüzgâr
ferāḳat (13b/17) *Ar*. rahatlık, zengīnlik, bırakma
fermān (4a/15) *Far*. buyruk
ferş (78a/7) *Ar*. döşeme, yayma, halı
fetḥ (67b/10) *Ar*. fetih, açma
fevt (37a/12) *Ar*. bir daha ele geçmemek üzere kaybetme
fī (42a/8) *Ar*. değer, eder, fiyat
fidān (35a/3) *Rum.* Yeni yetişen ağaç
fikr (5a/3) *Ar*. düşünce
filān (5a/10) *Ar*. (fülān) falan, filan
firār (33a/8) *Ar*. kaçış, kaçma
firāvān (29b/12) *Far*. bol, çok
firḳat (34b/5) *Ar*. ayrılık
fitne (1b/4) *Ar.* bölücülük, kargaşa çıkartma, sıkıntı
fiyat (20a/2) *Ar.* para karşılığında değer
fuḥuş (85a/12) *Ar*. fuhuş
fuḳarā (2b/7) *Ar.* yoksullar
fūrtāna (19a/3) *İt*. "fortunale" çok güçlü rüzgar
fūta (38a/16) *Far*. peştemal, eskiden kullanılan bir çeşit kumaş
fürşat (3a/15) *Ar*. (fırṣat) uygun an
fürūḫt (19b/15) *Far*. satış

G

ġā'ib (30a/12) *Ar.* bulunmayan, ortada görünmeyen, kayıp
gāh (22a/14) *Far*. bazen, kimi vakit
ġalebe (36a/18) *Ar*. ağır basma, baskın çıkma
ġam (21a/13) *Ar*. kaygı, üzüntü

ġanī (14a/15) *Ar*. zengīn

ġarā'ib (29b/8) *Ar*. gariplikler

ġaraż (54b/17) *Ar*. düşmanlık, kötü niyet

ġarīb (14a/7) *Ar*. yabancı, kimsesiz, acayip, dokunaklı

ġarīz (44a/18) *Ar*. fitri, tabii, yaradılıştan, kendiliğinden

ġarḳ (22b/11) *Ar*. boğulma

ġarlat (39b/14) *Ar*. vaz geçmek, bırakmak

ġavḳā (78b/4) *Far*. (ġavġā) kavga, savaş

ġāyet (14a/15) *Ar*. son derece

ġayrı (6a/1) *Ar*. gayrı

ġaẓab (6a/7) *Ar*. (ġażab) hiddet, kızgınlık

ġażabnāk (32a/9) *Ar*.+*Far*. gazaplı, öfkeli

geftegūn (16b/12) *Far*. sohbet, tartışma

genc (67a/6) *Far*. hazîne

gerçi (11a/1) *Far*. her ne kadar, ise de

gerdiş (60a/9) *Far*. dönüş

gerdūn (49a/2) *Far*. dönen devre, felek, dünya

ġırbāl (70a/7) *Ar*. elek, kalbur

girdāb (29a/1) *Far*. girdap

giriftār (1b/3) *Far*. yakalanmış, tutulmuş, müptela

giryān (32b/6) *Far*. ağlayan

giyah (29b/2) *Far*. bitki

ġonça (61a/16) *Far*. henüz açılmamış, açılmak üzere olan çiçek, tomurcuk

gövher (80b/20) *Far*. elmas, mücevher

ġulām (19a/17) *Ar*. köle

gūn-ā-gūn (8a/6) *Far*. türlü-türlü, renk-renk

gūne (60a/10) *Far*. türlü, tarz, yol

ġurbet (10b/10) *Ar*. yabancı diyar

ġurra (58a/1) *Ar*. (ḳurʿa) ad çekme

ġurrān (24a/14) *Far*. gürleyen

ġurūr (6b/11) *Ar*. mağrurluk

ġusl (29b/18) *Ar*. yıkanma

gūş (35a/10) *Far*. kulak

gūşe (19a/15) *Far*. köşe

gūşe-be-gūşe (60a/10) *Far*. köşe- bucak

gūyā (29b/6) *Far*. sözümona

güftār (56a/16) *Far*. söz.

gül (29b/3) *Far*. çiçek

gülzār (59a/3) *Far*. güllük, gül bahçesi

gümān (75b/10) *Far*. sanı, zan

günāh (38a/9) *Far*. suç, kabahat

gün-be-gün (44b/5) Far. gün-günden

güzār (23b/2) *Far*. geçip gitme

H

ḫā'ib (71b/14) *Ar*. mahrum, ümitsiz

ḫā'in (70a/16) *Ar*. hıyanet eden kimse

ḫabb (66a/17) *Ar*.hîlekâr, kurnaz

ḫabbe (75b/10) *Ar*. buğday, arpa ve saire gibi ufak ve yuvarlak olan şeyler, taneler

ḫaber (1b/8) *Ar*. bilgi

ḫaberdār (23b/19) *Ar.*+ *Far*. haberli, bilgili

ḫacālet (5a/2) *Ar*. utanma

ḫācet ne (55a/18) *Ar*. ne ihtiyaç var, ne lüzum var

ḫadd (12b/17) *Ar*. sınır

ḫāk (2b/14) *Far*. toprak

ḫaḳīḳat (23a/10) *Ar*. gerçek

ḫakīm (35a/17) *Ar*. Tanrı, yargıç

ḫākim (6b/9) *Ar*. egemen, başta gelen, yargıç

ḫaḳḳaden (6b/1) *Ar*. gerçekten

ḫāl (2b/8) *Ar*. durum

ḫalāl (18a/3) *Ar*.halal, eş, hanım

ḫālet (9b/2) *Ar*. hal, nitelik

ḫālī (83a/14) *Far*. boş

ḫālıḳ (76a/13) *Ar*. Yaratan, Tanrı

ḫalḳ (14a/15) *Ar*. halk, yaratma, yaratılma

ḫalḳa (12b/10) *Ar*. halka

ḫalvet (43b/10) *Ar*. yalnız, tenha kalma

ḫām (35b/19) *Far*. çiğ, ham

ḫamār (61b/18) *Far*. akşamdan kalmalık

ḫamd (67a/17) *Ar*. şükür

hāmı (16a/7) *Far*. hepsi, herkes, tüm

ḫamle (23b/16) *Ar*. ileri atılma

ḫammāl (4b/3) *Ar*. hamal, taşıyıcı

ḫammām (53b/5) *Ar*. hamam, banyo

ḫāmūş (5b/1) *Far*. suskun, sessiz

ḫān (19a/5) *Far*. yol üzerinde yolcuların konaklamasına yarayan yapı

ḫandān (29b/3) *Far*. güleç, gülen

ḫāne (45b/17) *Far*. ev

ḫarāb (36b/4) *Ar*. yıkık

ḫarābāne (73a/19) *Ar.*+ *Far*. yıkılmış

ḫarac (20a/16) *Ar*. para vergisi

ḫarām (3a/9) *Ar*. dini bakımdan yasak olan

ḫarāmī (54b/1) *Ar*. haydut, hırsız, yol kesen

harām-zāde (34b/19) *Ar.*+ *Far*. piç

ḫarāret (22a/8) *Ar*. sıcaklık

ḫarc (10a/16) *Ar*. vergi, masraf

ḫareket (77b/14) *Ar*. gidişât, manevra

ḫarem (83a/22) *Ar*. (ḥarem) herkesin girmesine müsâade edilmeyen ve kutsal yer

ḫaremḫāne (55a/2) *Ar.*+ *Far*. harem dâiresi

ḫārkār (8b/2) *Far*. hor, aşağı, bayağı

ḫārkārlıḳ (8b/2) *Far*. taleb, istek

ḫased (54a/9) *Ar*. kıskançlık

ḫasenāt (38b/17) *Ar*. iyilikler, iyi haller

ḫaṣım (24a/12) *Ar*. düşman

ḫāṣil (53b/15) *Ar*. olan, çıkan, üreyen, biten

ḫasret (34b/5) *Ar*. özlem

ḫaṣṣa (87b/14) *Ar*. özellikle

ḫasta (23a/16) *Far*. rahatsız

ḫasūd (80b/15) *Ar*. kıskanç

ḫaṭā (11a/4) *Ar*. yalnış, kusur

ḫāṭir (17b/14) *Ar*. hatır, gönül

ḫaṭṭ (43b/15) *Ar*. çizgi, satır, yol

ḫattā (54b/2) *Ar*. bundan başka, fazla olarak

ḫavā (35a/9) *Ar*. hava

ḫavāle (32a/10) *Ar*. ısmarlama

ḫavaṣ (29b/5) *Ar*. saygın

havl (11b/15) *Ar*. korku

havlnāk (55a/13) *Ar*.+ *Far*. telaşlı, korku içinde

ḫāya (12b/12) *Far*. yumurta, haya

ḫayā (3b/8) *Ar*. utanma, ar

ḫayāl (13a/12) *Ar*. düş

ḫayāt (5a/14) *Ar*. yaşam,

ḫayāt (85a/16) *Ar*. (ḥiyāṭ) avlu

ḫayıf (74a/5) *Ar*. haksızlık, yazık ki

ḫayır (30a/2) *Ar*. iyilik, hayır

ḫayırāt (74b/15) *Ar*. iyilikler, sevap işler

ḫayli (24b/4) *Far*. çok

ḫayrān (9b/13) *Ar*. şaşkın, hayran, tutkun

ḫayret (9b/13) *Ar*. şaşkınlık

ḫayril (41a/19) *Ar*. hayırlı

ḫayvān (13b/6) *Ar*. canlı, hayvan

ḫayvānāt (13b/6) *Ar*. hayvanlar

ḫazān (13a/9) *Far*. güz, sonbahar

ḫazīne (67b/8) *Ar*. değerli eşyaların saklandığı yer

ḫazīnedār (80a/6) *Ar*. +Far. hazîneyiidâre eden kimse

ḫāżır (2b/3) *Ar*. huzurda, hazır, mevcut

ḫażret (2a/6) *Ar*. sayın, hazret

ḫazz (25b/16) *Ar*. (ḫaẓẓ) hoşa giden duygulanma, hoşlanma

heb (87b/2) *Far*. hep

hefte (85b/13) *Far*. hafta

ḫekīm (41a/6) *Ar*. (ḥakīm) doktor

helāk (13b/9) *Ar*. ölme, yok olma

ḫele (13a/14) *Ar*. (ḥālā) şimdi

hem (35b/11) *Far*. –dak, -deş, -i bir

hemān (12b/5) *Far*. derhal, hemen

hemin (6a/8) *Far*. bu, işte bu

hengām (61b/12) *Far*. zaman, çağ, sıra, vakit

henūz (67a/14) *Far*. az önce, daha şimdi, yeni

her (2a/13) *Far*. hep, bütün

herçān (17b/13) *Far*. her ne kadar

herçend (10b/3) *Far*. her ne zaman

ḫerīf (54a/12) *Ar*. âdî, herif

herīs (74a/11) *Ar*. (ḥarīs) hırslı, bir şeye çok düşkün

herkes (18b/8) *Far*. insanların bütünü, cümle âlem

ḫesāb (2b/3) *Ar*. hesap

hevā (3a/6) *Ar*. istek, nefis isteği

heveng (17a/15) *Far* kap

ḫeves (11a/1) *Ar*. istek

ḫeybet (14b/5) *Ar*. büyüklük, ululuk, azamat

hezār (77a/4) *Far*. bin, pek çok

hezīmet (24a/17) *Ar*. bozgun, savaşta bir taraf askerinin bozulması

hīç (1b/10) *Far*. hiç

ḫılāṣ (13a/10) *Ar*. kurtulma

ḫīn (57a/3) *Ar*. zaman, vakit, esna

ḫırḳa (82b/17) *Ar*. ceket uzunluğunda bir giyecek

ḫırmān (34a/11) *Ar*. mahrumluk, ümitsizlik

ḫīş (43a/13) *Far*. akraba, soysop

ḫıyānet (5b/3) *Ar*. hainlik

ḥicāb (7a/15) *Ar*. perde, utanma

hicrān (51a/5) *Ar*. ayrılık

ḫidmet (2b/5)*Ar*. hizmet

ḫidmetçi (5a/12) *Ar*. hizmetçi

ḫidmetkā (32b/20) *Ar*.+ *Far*. hizmetçi

ḥikāyet (8a/15) *Ar*. (ḥikāyet) masal, roman, olmuş bir hadise

ḥikmet (30a/12) *Ar*. bilgelik, sebep

ḫilāf (4b/16) *Ar*. aykırı, zıt

himmet (18a/3) *Ar*. çaba

hirās (52b/12) *Far*. korku

ḥişār (84b/4) *Ar*. kale, bent

ḫitāb (5a/15) *Ar*. konuşma, hitap etme

ḫitam (10/4) *Ar*. son, son bulma

ḫod (14b/15) *Far*. kendi

ḫof (6a/7) *Ar*. (ḫavf) korku

ḫoş (26a/7) *Far*. beğenilen, duyguları okşayan

ḫoşḫāl (8b/10) *Far*. mutlu

ḫoşnūd (45a/2) *Far*. râzı, memnun

ḫoşvaḳt (56b/10) *Far*.+ *Ar*. mutlu

ḥovuż (29b/4) *Ar*. (ḥavż) havuz

ḥökm (4b/7) *Ar*. (ḥükm) hüküm, emir, kesin karar

ḥörmet (14a/8) *Ar*. saygı

hū (14b/11) *Ar*. Tanrı

ḫūb (37a/18) *Far*. güzel , hoş, iyi

ḫūbān (36b/20) *Far*. güzeller, iyiler

ḫuccet (20b/6) *Ar*. delil, kanıt

ḫudā (59b/1) *Far*. Tanrı

ḫudāvend (60a/7) *Far*. Tanrı, padişah, efendi

humāyun (81a/15) *Far*. mübârek, kutlu

ḫūn (54a/13) *Far*. kan

ḫurāḳ (75b/22) *Far*. yemek

ḫūrda (32b/18) *Far*. küçük, ufak

ḫuşuş (16b/11) *Ar*. konu

ḫużūr (2b/2) *Ar*. hazır olma, bulunma, rahatlık

ḫücre (2a/11) *Ar*. küçük oda

hüner (79a/2) *Far*. mârifet, bilme

ḫüsn (14a/3) *Ar*. güzellik

ḫᵛāb (21a/16) *Far*. uyku, rüya

ḫᵛāce (11a/7) *Far*. efendi, ustad

ḫᵛāh (3b/6) *Far*. (ḫāh) isteyen

ḫᵛān (58a/10) *Far*. okuyan, sofra

İ

ʿibādet (85a/10) *Ar*. tapma, tapınma

iblīs (47a/13) *Ar*. şeytan, hîlekâr

ʿibret (5b/6) *Ar*. hayat dersi

ifāde (21b/1) *Ar*. söylem, anlatım

ʿ**ifrīte** (32b/12) *Ar*. korkunç mitolojik varlık

iḫbar (1b/13) *Ar*. bildirme, haber verme

iḥsān (2b/1) *Ar*. bağış, iyilik

iḥtirām (24b/4) *Ar*. saygı

iḫtiyā (7b/14) *Ar*. tedârik etmek, hazırlanmak

iḥtiyāc (2b/ 9) *Ar*. gereksinim, yoksulluk

iḫtiyār (10b/11) *Ar*. seçme, seçilme hakkı

iḳāmet (29b/11) *Ar*. oturma

iḳbāl (54a/2) *Ar*. baht, talih

iḳdām (8a/5) *Ar*. girişim

iḳlīm (48b/1) *Ar*. ülke, diyar

ikrām (16b/1) *Ar*. sunma, konuğu ağırlama

iḳrār (6a/13) *Ar*. kabullenme

ilān (46a/1) *Ar*. meydana çıkarma, açığa vurma, yayma

ʿ**ilm** (65b/13) *Ar*. bilim

iltifāt (62a/11) *Ar*. hatır sorma, gönül alma

ʿ**imāret** (58a/7) *Ar*. hayır evi

imdād (6a/2) *Ar*. yardım isteme

imtahān (72a/7) *Ar*. sınav

ʿ**inād** (8a/4) *Ar*. inat

insān (13b/7) *Ar*. Adem evladı

insāniyyet (28a/5) *Ar*. insanlık

intiḳām (12a/17) *Ar*. öc

intiẓār (31a/2) *Ar*. bekleme

irsāl (14b/15) *Ar*. gönderme

iskele (18b/6) *İt*. "scola" denize doğru uzanan yer

iskemle (77a/15) *Ar*. sandalye

islām (10a/8) *Ar*. müslümanlık

ism (64b/13) *Ar*. ad

israr (12b/2) *Ar*. diretme

istīrāḥat (67b/5) *Ar*. dinlenme

isti (65b/15) *Ar*. sıcak

istiḳfār(6a/1) *Ar*. yetinme

işāre (39b/6) *Ar*. yazı ile bildirme

işāret (79a/1) *Ar*. bir şeyi gösterme, iz, nişâne

ʿ**işret** (3a/11) *Ar*. içki alemi

ittifāḳ (8b/16) *Ar*. anlaşma, uyuşma,

ʿ**ivāż** (32b/11) *Ar*. bedeller, karşılıklar

ʿ**iyāl** (65a/19) *Ar*. eş, hanım

iżhār (26a/18) *Ar*. (iẓhār) gösterme

izin (6b/16) *Ar*. izin, müsade

ʿ**izzet** (16a/4) *Ar*. saygı, değer

K

ḳā'im (8a/8) *Ar*. her zaman var olan, vaktini namaz kılmakla geçiren

ḳabā (82b/14) *Ar*. cübbe, aba

ḳabaḥat (78a/16) *Ar*. çirkin haraketler

ḳabīle (23b/19) *Ar*. boy

ḳābil (21b/3) *Ar*. mümkün, yetenekli

ḳabir (23b/4) *Ar*. mezar

ḳabūl (24b/16) *Ar*. razı olma

ḳadā (44a/18) *Ar*. feda olma, canından vaz geçmek

ḳadar (2b/11) *Ar*. ölçüsünde, derecesinde

ḳadem (68b/2) *Ar*. ayak

ḳader (35a/12) *Ar*. ilahi takdir

ḳadīfe (30a/14) *Ar*. bir çeşit kumaş

ḳadīm (31a/13) *Ar*. eski

ḳadir (18b/1) *Ar*. değer

ḳāf (41b/13) *Ar*. masallarda Zümrüt kuşunun yaşadığı dağ

ḳafā (6a/3) *Ar*. baş

ḳafes (1b/7) *Far*. kafes

ḳafile (10b/13) *Ar*. topluluk, kervan

kāfir (59b/8) *Ar*. hakkı tanımayan, nankör, iyilik bilmeyen

kāġıẕ (55a/13) *Far*. yazı yazmaya, baskı yapmaya yarayan kuru ve ince yaprak

ḳaḥbe (1b/6) *Ar*. fahişe, alçak, namussuz

ḳahr (49a/15) *Ar*. helak etme, batırma, çok kederlenme

ḳahve (21a/5) *Ar*. bu tozla hazırlanan içecek

ḳahveḫāne (21b/7) *Ar*. + *Far*. kahvehane

kāin (14a/7) *Ar*. bulunan, yer alan

ḳalʿa (25a/5) *Ar*. güvenliği sağlamak için yapılan kalın duvarlı, burçlu yapı

ḳalb (71b/2) *Ar*. yürek, gönül

ḳalem (53b/11) *Ar*. kalem, keski, büro

kām (24b/6) *Far*. arzu

kāmāl (17b/13) *Ar* "kemāl" olgunluk, yetkinlik, eder, tutar

ḳāmet (18a/17) *Ar*. boy

kār (3b/14) *Far*. iş, yarar, fayda

ḳarār (7b/8) *Ar*. durma, yeterli ölçü

ḳarāvūl (11a/12) *Far*. bekçi

kārvān (10b/12) *Far*. kervan

ḳarẕ (14a/7) *Ar*. (ḳarż) borç

ḳaṣd (67b/2) *Ar*. kasıt

kāse (76a/19) *Far*. çanak, kâse

ḳaṣr (35b/18) *Ar*. köşk, kasır

kaşki (40a/8) *Far*. keşke

ḳaṭʿ (5b/6) *Ar*. kesme, kesilme, bitirme

ḳaṭār (64b/14) *Ar*. (ḳiṭār) tren

ḳāṭil (33a/2) *Ar*. insan öldüren kimse, cani

ḳatl (6a/14) *Ar*. öldürme

ḳaṭrān (32b/7) *Ar*. kara renkte ağır, suda erimeyen bir madde

ḳavġa (33a/5) *Far*. (ġavġā)

ḳavim (43a/12) *Ar*. topluluk

ḳavl (23a/13) *Ar*. söz

ḳażā (22b/10) *Ar*. ilahi-takdir, kaza, ilçe

ḳāẓi (34a/10) *Ar*. mahkeme başkanı

kebāb (32a/1) *Ar*. kavrulmuş, kızarmış yiyecek

kec ḳıl- (6b/12) *Far*. eğmek

kedḫūda (57b/16) *Far*. muhtar

kefāf (49a/4) *Ar*. yaşayacak kadar rızık

kefen (82b/1) *Ar*. ölüyü sardıkları bez

keftār (1b/7) *Far*. sırtlan

kelām (29a/3) *Ar*. söz

kelime (37b/11) *Ar*. söz

kelle (28a/12) *Far*. kafa, baş

kemānça (61b/1) *Far*. müzik âleti

kemend (63a/8) *Far*. ip

kemer (9a/16) *Far*. bel bağı

kemīn (52b/12) *Far*. pusu, tuzak

kenār (6b/4) *Far*. kıyı, kenar

kerān (37b/8) *Far*. kenar, uc, kıyı

kerem (2a/7) *Ar*. cömertlik

kerīm (14a/6) *Ar*. cömert, yüce

kesb (43a/4) Ar. çalışıp kazanma

keyf (4a/4) *Ar*. keyif, afiyet

kīn (54a/10) *Far*. garaz

kīse (7a/10) *Far*. torba, kese

ḳışmet (31b/17) *Ar*. nasip, pay

ḳışṣa (21a/14) *Ar*. ders çıkarılması gereken anlatı, olay

ḳıyām (66a/2) *Ar*. kalkma, ayaklanma

ḳıyāmet (66a2) *Ar*. maşher günü, gürültü, patırtı

ḳıymet (17a/15) *Ar*. değer

ki (18b/5) *Far*. ki

kibr (38b/18) *Ar*. büyüklük taslama, yüksekten bakma

kifāf (48b/10) *Ar*. yaşayacak kadar rızık

kilīd (58b/3) *Far*. kilit

kimyā (72a/1) *Ar*. üstün özellikler taşıyan çok değerli şey

kirā (64b/15) *Ar*. bir şeyin kullanılmasına bedel olarak verilen ücret, kirâ

kirākeş (71b/13) *Ar*. +*Far*. kirâcı

ḳiyāfet (48b/2) *Ar*. (kifâyet) yeterlik

ḳiyās (11b/1) *Ar*. bir tutma, denk sayma

kiẕb (7b/2) *Ar*. yalan

kor (43a/11) *Far*. (kūr) görme engelli

köşe (39b/14) *Far*. (gūşe) köşe

köşk (14a/16) *Far*. bahçe içinde yapılmış süslü ev

ḳubar (10b/8) *Far*. "ġubār" toz

ḳubbe (53a/11) *Ar*. yarım küre veyâ kümbetimsi yapılan binâ damı

kūçe (51b/16) *Far*. küçük sokak, dar sokak

ḳudret (34a/18) *Ar*. güç

kūh (22a/13) *Far*. dağ

ḳulle (30a/19) *Ar*. kare ve silindir biçimdeki yüksek yapı

ḳurbān (7b/5) *Ar*. feda

ḳutaver (38b/3) *Far*. tutulmak, yakalanmak

ḳutdar ol (5a/3) tutulmak

ḳuvvet (25b/12) *Ar*. fiziksel güç, takat

kūy (24b/3) *Far*. köy, mahalle

kūyān (36b/18) *Far*. sesler

kühen (22a/11) *Far*. eski

küll (21b/2) *Ar*. tüm, bütün

ḳüllāb (34a/6) *Ar*. (küllāb) çengel

künh (54b/18) *Ar.* asıl, öz

küstāḫ (79b/17) *Far*. (gustāḫ) saygısız, terbiyesiz

küstāḫāne (37b/6) *Far*. saygısızca

L

lācerʿa (37a/8) *Ar*. şüphesiz, besbelli, elbette

lākin (6b/2) *Ar*. ancak

laʿl (88b/15) *Ar*. değerli bir süs taşı

lālā (42b/6) *Far*. bir çocuğu gezdiren, oyalayan, saray hâremağası

lāle (32b/1) *Far.* Zambakgillerden bir süs bitkisi

laʿne (47a/13) *Ar*. (laʿnet) beddua, kötü, uğursuz

latīf (9b/14) *Ar*. hoş, yumuşak

lāyıḳ (6b/3) *Ar*. yaraşan

lāzım (6b/4) *Ar*. gerekli

leb (37a/13) *Far.* dudak

lerzān (9a/2) *Far.* titrek

levāzimāt (75b/14) *Ar*. gereken şeyler

leẕẕet (25b/13) *Ar*. ağız yoluyla alınan tat, zevk

libās (6b/8) *Ar.* giysi

lisān (85a/11) *Ar.* dil

M

mā (21b/10) *Ar*. –ma, -me, ne, değil

mā (31a/17) *Far.* biz, bizim

mā'il (23a/7) *Ar*. eğilimli, istekli

māʿadā(82b/3) *Ar*. dışında, -den başka, başka, yanı sıra

maʿāş (75b/18) *Ar.* aylık

māder (63b/16) *Far.* anne, ana

maġribi (73b/4) *Ar*. Mağribli, Fas halkından, Mısır ötesi Kuzey Afrika halkından olan kimse

maġrūr (6b/12) *Ar.*gururlu, kendini beğenmiş

mah (51a/3) *Far.* Ay

maḥalle (43a/17) *Ar*. bir şehir veya kasabanın bölündüğü kısımlardan her biri

maḫfi (26a/3) *Ar*. gizli

mahfūẓ (73b/14) *Ar.* saklanmış, hıfzolunmuş, korunmuş

maḫlūḳ (18b/9) *Ar.* yaratık

maḥrūm (15a/7) *Ar.* yoksun

maḥzūn (43a/6) *Ar*. hüzünlü, kaygılı

maḳām (36a/3) *Ar*. yer, kat

maḳām (8a/8) *Ar*. mevki

maḳṣūd (13b/4) *Ar*. istenilen, maksat

māl (2a/10) *Ar.* servet, mal

mālāmāl (29b/4) *Far.* dopdolu

maʿlūm (54b/7) *Ar.* belli, bilinen

maʿmūr (14a/14) *Ar*. bayındır, imar edilmişdir

mānend (43b/1) *Far*. benzer, eş

mānʿi (37b/18) *Ar*. engel olan, alıkoyan

mār (32b/8) *Far*. yılan

maʿrifet (44b/4) *Ar*. ustalık

maṣāraf (24b/8) *Ar*. (maṣrif) harcanan para, gider

maṣlaḥat (8b/6) *Ar*. öğüt, nasihat

maʿṣuḳ (89a/3) *Ar*. sevilen, sevilmiş erkek

maṭbaḫ (76b/3) *Ar*. mutfak

mātem (23a/17) *Ar*. yas

maṭlab (9a/4) *Ar*. istek, konu

māye (54b/16) *Far*. asıl, esas

maymūn (12a/8) *Ar*. maymun

mażmūn (73b/5) *Ar*. mânâ, kavram, ince söz

maʿẕūr (79b/16) *Ar*. özürü olan, özürlü

mecāl (11b/8) *Ar*. güç, kuvvet, fırsat

mecāz (27b/4) *Ar*. gerçek anlamından başka anlamda kullanılan söz

meclīs (36b/19) *Ar*. toplanılacak yer

mecnūn (3b/15) *Ar*. sevdadan ötürü kendini kaybetmiş, deli

meded (55b/13) *Ar*. yardım, imdat

meʿeṭṭel (59b/3) *Ar*. şaşkın

meger (9a/13) *Far*. "meğer" bağlaç

mehābet (22a/15) *Ar*. heybetlilik

mekān (31a/8) *Ar*. yer, ev

mekkāri (44b/8) *Ar*. hilekarlık, hile

mekr (1b/4) *Ar*. hile

mektūb (7b/10) *Ar*. zarfa konulmuş yazılı kağıt, name

melūl (35b/9) *Ar*. üzgün

melʿūne (47b/16) *Ar*. lânetlenmiş

memnūn (87b/10) *Ar*. razı, hoşnut

menāḳıb (81a/3) *Ar*. menkıbeler

menzil (8a/2) *Ar*. konak, ev

merāḥil (17b/17) *Ar*. konaklar, duraklar

merām (45a/18) *Ar*. istek, maksad, niyet

mercān (65b/9) *Ar*. mercan

merd (1b/5) *Far*. adam, yiğit

merez (13b/12) *Far*. hastalık

merḥabā (16a/18) *Ar*. selam

merḥamet (6a/3) *Ar*. acıma

merkeb (87b/6) *Ar*. binit, eşek

mermer (67a/14) *Ar*. cilalanabilen, billurlaşmış kireç taşı

mertebe (7b/16) *Ar*. derece, miktar

meṣel (31a/8) *Ar*. örnek, özlü söz

mest (18b/1) *Far*. sarhoş

mesut (61b/16) *Ar*. (mesʿūd) mutlu, bahtiyar

meşaḳḳat (7b/14) *Ar*. sıkıntı, güç

meşʿal (50b/14) *Ar*. aydınlatıcı alet, lamba

meşhūr (2b/13) *Ar*. ünlü, tanınmış

meşḳūl (3a/8) *Ar*. (meşġūl) bir işle uğraşan, iş görmekte olan

meşveret (54a/11) *Ar*. danışma

metāʿ (59a/13) *Ar*. mal, eşya

mevlā (59b/7) *Ar*. Tanrı, efendi, veli

mey (37a/3) *Far*. şarap

meydān (46b/3) *Ar*. (meydān) geniş, açık, düz yer, alan

meʿyūs (17a/5) *Ar*. umutsuz, üzgün

meyve (34b/12) *Far*. (mīve) ürün, sonuç, kār, yemiş

mezār (23a/18) *Ar*. ölünün gömülü olduğu yer

mezāristān (23b/1) *Ar.*+ *Far*. mezarlık

meze (61b/3) *Far*. tad, çerez,

mīrāḫır (37a/16) *Far*. atlara bakan görevli

mihmān (26a/16) *Far*. konuk

miḥmānḫāne (21a/3) *Far*. misafirhane, otel

mihmāz (11b/5) *Ar*. mahmuz

miḳdār (2a/ 14) *Ar*. miktar, ölçü

minācāt (33a/19) *Ar*. yalvarmak, dilemek

mināre (26b/5) *Ar*. camilerde ezan okunduğu sela verildiği yüksek ve ince yapı

minvāl (3a/2) *Ar*. tarz, yol

misāfir (24b/1) *Ar*. (musāfir) konuk

miṣāl (11b/17) *Ar*. örnek

miṣl (43b/1) *Ar*. benzer

miyān (30a/14) *Far*. orta, bel, ara

möhkem (12b/12) *Ar*. (muḥkem) sağlam

möhr (4a/1) *Far*.(mühr) mühür

möḥtāc (42a/19) *Ar*. (muḥtāc) ihtiyâcı olan

möʿteber (19a/9) *Ar*. saygın, hatırı sayılır

muʿallim (73b/18) *Ar*. öğretmen

muʿaṭṭal (20a/13) *Ar*. devre dışı, kullanılmaz

muʿaẕẓam (15a/1) *Ar*. koskoca, önemli, çok büyük

mūcid (52b/9) *Ar*. icadeden

mūʿeẕẓin (50a/7) *Ar*. izzet ve ikram eden, ağırlayan

muġannī (61a/20) *Ar*. söyleyen, okuyan, şarkıcı

muḥabbet (24a/6) *Ar*. sevgi

muḫbir (40a/19) *Ar*. haberci

muḥiṭ (41a/14) *Ar*. çevre

muḳābil (4b/15) *Ar*. karşılık, karşılığında

muḳavvā (70a/2) *Ar*. mukavva

mūm (60a/6) *Far*. mum

murād (1b/2) *Ar*. istek, arzu

muraḫḫaṣ (39a/19) *Ar*. izin almış, izinli

murtażā (74a/4) *Ar*. beğenilmiş, seçilmiş

muṣḳā (38a/15) *Ar*. (nusḫa) üçgen biçiminde katlanmış yazılı kâğıt

mūy (11b/9) *Far*. kıl

müʿālice (41a/6) *Ar*. tedâvi

mübārek (54a/1) *Ar*. kutlu, bereketli

mücceted (61a/13) *Ar*. yepyeni

müddet (76a/16) *Ar*. süre

müḫālif (61a/5) *Ar*. ayrılık gösteren, uymayan

müheyyā (31a/17) *Far*. hazırlanmış

müḳaddim (81a/14) *Ar*. takdîm eden, sunan

müḳayyed (62a/17) *Ar*. kayıtlı, bağlı, bağlanmış

mülāḥaẓa (9b/12) *Ar*.düşünce

mülk (42a/18) *Ar*. taşınmaz ve gelir getiren mal

mülūkāne (14b/5) *Ar*.+*Far*. melikler gibi

mümkün (67a/3) *Ar*. (mümkin) olabilir

mümtāz (60b/3) *Ar*. seçkin

münādi (83a/8) *Ar*. müezzin, tellal, çığırtkan

münāsib (6b/2) *Ar*. uygun

müntaẓir (87b/3) *Ar*. bekleyen, gözleyen

mürīd (82b/16) *Ar*. irâde eden, emreden, buyuran kimse

mürüvvet (6b/2) *Ar*. mutluluk, sevinç

müsībet (80b/7) *Ar*. ansızın geleb felaket, sıkıntı veren şey

müstaġnī (2b/12) *Ar*. doygun, eyvAllāh etmeyen

müstaġraḳ (22a/20) *Ar*. batmış

müstaḥiḳḳ (71b/16) *Ar*. hak etmiş, hak kazamış, lâyık

müştebeh (83a/19) *Ar*. şüpheci

müteḥayyir (32b/3) *Ar*. şaşkın, şaşırma

müżākere (80b/10) *Ar*. bir iş hakkında konuşma

müzeyyen (14a/15) *Ar*. süslü, ziynetli

müzrā (87b/16) *Far*. beyzade, soyluluk sanı

N

nā'il (77b/4) *Ar*. murâdına eren

nābekār (31b/19) *Far*. hayırsız, işe yaramaz

nāçār (26b/8) *Far*. çaresiz

nādān (13a/12) *Far*. cahil

nāgāh (11a/9) *Far*. ansızın

nāgehān (34a/1) *Far*. ansızın, birden

naġme (36b/18) *Ar*. âhenk, ezgi, güzel ses

nāḥaḳ (54b/18) *Far*.+*Ar*. haksız

na-ḫīzd (37a/15) *Far*. tuzak, pusu, sakat

nā-ḫoş (41a/6) *Far*. hoşa gitmeğen, beğenilmeyen

naḳd (7a/9) *Ar*. nakit

naḳl (31a/7) *Ar*. anlatma

nālān (26b/10) *Far*. inleyen

nām (2b/12) *Far*. ad, ün, şöhret

nā-maḥrem (43b/3) *Far*.+*Ar*. mahrem olmayan

namāz (14a/13) *Far*. namaz

nān (3b/5) *Far*. ekmek

naʿre (23b/16) *Ar*. haykırma

naṣīḥat (3a/12) *Ar*. öğüt

nāṣib (31b/17) *Ar*. kısmet, talih, baht

nāz (18b/2) *Far*. işve

naẓar (12a/9) *Ar*. bakış, ilgi gösterme

nāzenīn (36a/15) *Far*. cilveli, oynak
nāzik (32b/8) *Far*. ince
nāzil (41a/20) *Ar*. yukarıdan aşağı inen
necāt (30b/4) *Ar*. kurtulma, kurtuluş
nedāmet (30a/3) *Ar*. pişmanlık
nedīme (15a/7) *Ar*. hükümdar kadınların yardımcısı olan hanımlar
nefes (46a/7) *Ar*. soluk
nefs (3a/6) *Ar*. nefis
nerdibān (36a/7) *Far*. merdiven
nesīm (70a/2) *Far*. meltem, esinti
nesteren (29b/2) *Far*. yaban gülü
neşʿe (35b/11) *Ar*. yeniden meydana gelme, keyif, neşe, sevinç
nevāle (67b/3) *Ar*. kısmet, azık
nevāz (14a/7) *Far*. okşayan
nevcevān (18a/17) *Far*. genç, delikanlı
nıṣf (30b/10) *Ar*. yarı, yarım
nīze (48a/8) *Far*. kargı, mızrak, süngü
nidā (18b/6) *Ar*. çağırma, seslenme
nifret (15a/9) *Ar*. (nefret) tiksinme, tiksinti
nigāh (24b/5) *Ar*. evlilik akdı, nikah
nigār (51a/5) *Far*. resim, resim gibi güzel sevgili
nihān (37b/8) *Far*. gizli, saklı
niʿmet (35b/15) *Ar*. yiyecek, içecek, yaşamak için gerekli her şey
niṣār (88b/16) *Ar*. saçma
nisbet (14b/6) *Ar* oran, oranla
nişān (16a/13) *Far*. belīrti, iz
niyāz (21a/11) *Far*. yalvarma, yakarma
nʿöker (77b/4) *Ar*. kul, hizmetçi
nuḳte (51a/5) *Ar*. her kesin anlayamadığı ince mânâ
nūş (25b/9) *Far*. yiyip, içme
nūşte (24b/17) *Far*. yazı
nüāzende (61b/7) *Far*. (nāzende) nazlı, hoş edâlı
nümāyān (14b/4) *Far*. görünen
nüzūl (31a/10) *Ar*. inme, felç, konaklama

Ö

ʿömr (6a/11) *Ar*. ömür
örübe (23b/7) üst giyimi
ʿövret (17b/3) *Ar*. (ʿavret) kadın
ʿözr (44a/17) *Ar*. suçun bağışlanması

P

pādşāh (2a/3) *Far*. padişah
pāk (22b/2) *Far*. temiz
pārça (3b/5) *Far*. (pārçe) parça
pāre (24a/17) *Far*. parça
pāy (2b/14) *Far*. ayak, dip
pāydār (74a/15) *Far*. kalıcı, devamlı, sağlam, sürekli
peder (35b/13) *Far*. baba
pehlevān (8b/12) *Far*. yiğit,pehlivan
pence (33a/13) *Far*. pençe

perākende (24a/15) *Far.* dağınık

perde (73a/3) *Far*. kapı, pencere gibi yerlere asılan örtü

perhīz (37b/12) Far. perhiz

perī (69a/5) *Far*. doğaüstü güçleri olduğuna inanılan , hayal ürünü varlık

perīşān (26b/10) *Far*. dağınık, kötü durumda

perīzād (63b/5) *Far*. peri çocuğu

pervāz (60a/4) *Far*. uçma, uçuş

pes (71a/19) *Far*. daha sonra, sonra, yeter

peşīmān (5b/16) *Far*. pişman

peşkeş (88b/1) *Far*. hediye, armağan

peştemāl (59a/15) *Far.* hamam havlusu

peydā (11b/9) *Far*. (peydā) ortada, açıkta

peymāne (41a/4) *Far*. büyük kadeh, şarap bardağı

pīr (34b/18) *Far*. yaşlı, koca

pīrezen (1b/2) *Far*. yaşlı kadın

pīşbāz (87b/1) *Far*. karşılayan

pinhān (31b/6) *Far*. gizli, saklı

piyāde (10b/7) *Far*. yaya, yürüyen

piyāle (48a/5) *Far*. kadeh, şarap bardağı

plov (80a/1) *Far.* (pilāv) pilav

polād (17a/15) *Far*. çelik

pür (1b/4) *Far*. dolu

püşt (71a/3) *Far*. arka

R

rabb (6a/1) *Ar*. Tanrı, Allāh, efendi

rāh (10b/6) *Ar*. yol

rāḥat (49b/6) *Ar*. üzüntüsüz , kedersiz bir halde bulunma

raḫt-ı ḫᵛāb (54a/17) *Ar*. yatak elbisesi

rāhzen (1b/3) *Far*. yol kesen, haydut

raḳam (4b/10) *Ar*. sayıları göstermek için kullanılan işaretler

rāḳib (79b/13) *Ar*. her hangi bir işte birinden üstün olma

raḳḳāṣe (61b/1) *Ar.* dans eden kadın

raʿnā (61a/2) *Ar*. güzel, lâtif, hoş görünen

rāst (7a/3) *Far*. doğru, düz

rāvi (1b/13) *Ar*. hikaye anlatan, rivayet eden

rāzı (8b/14) *Ar*. (rāżı) uygun bulan, isteyen, kabul eden

redd (37a/9) *Ar*. geri döndürme, geri çevirme

refīḳ (3a/10) *Ar*. yoldaş, arkadaş

reftār (11b/11) *Far*. davranış

renc (67a/6) *Far*. sıkıntı, zahmet

reng (32b/1) *Far*. renk, çeşitlilik

resm (86a/10) *Ar*. resim, çizme

revā (9b/16) *Far*. uygun, layık

revān (10b/6) *Far.* giden yürüyen

rıḥlet (3a/14) *Ar*. göçüş, ölme

rīz (51a/13) *Far*. "döken, akıtan, saçan" mânâlarıyla birleşik kelimeler yapar.

riʿāyet (40a/14) *Ar*. gütme, gözetme, saygı, sayma

ricā (16b/14) *Ar*. "recā" dileme

ridā (83b/1) *Ar*. belden yukarı örtülen örtü, hırka

rivāyet (2a/1) *Ar*. söylenti, hikaye etme

riyā (38b/18) *Ar*. ikiüzlülük

rū (14a/7) *Far*. yüz

ruġan (75b/13) *Far*. yağ

rūḥ (44a/18) *Ar*. can

rūsbī̄ (85b/9) *Far*. ahlaksız kadın

rūşen (65a/15) *Far*. aydınlık, açık, aşikar

rücūʿ (35a/14) *Ar*. geri dönme

rüḫsār (43b/16) *Far*. yüz, çehre

rüzgār (18b/16) *Far*. poyraz, zaman, devir

S

şā'im (85a/10) *Ar*. oruç tutan

sā'ir (75b/13) *Ar*. diğer

sāʿat-ba-sāʿat (44b/9) *Ar*.+ *Far*. saat başı

sābıḳ (2a/2) *Ar*. eski, bir önceki

şabr (48b/6) *Ar*. bekleme erdemi

şad (60a/8) *Far*. yüz

şadaḳa (84b/16) *Ar*. sadaka, zekât

şādıḳ (62b/6) *Ar*. doğru, gerçek, sadâkati, içten bağlılığı olan

sādir (85a/12) *Ar*. hayrette kalan, şaşan

şadr (60b/7) *Ar* herşeyin önü, ilerisi, başı

saḫī̄ (7a/1) *Ar*. comert, eliaçık

şāḥib (2a/ 7) *Ar*. iye, malik

sāḥir (1b/4) *Ar*. büyücü, büyüleyici

şaḥrā (11a/8) *Ar*. çöl, kır

sāil (14a/16) *Ar*. dilenci, soran

sāḳ (76a/6) *Ar*. sap, baldır

saḳf (73b/15) *Ar*. tavan, çatı, dam

sāḳi (60a/8) *Ar*. içki sunan

şalābet (22a/15) *Ar*. sağlamlık

şalavāt (10a/4) *Ar*. Hz. Muhammede saygı için okunan dua

şalb (5b/11) *Ar*. asma, daracağına çekme

salṭanat (4a/14) *Ar*. padişahın egemenliği, zengīnlik, gösterişli yaşayış

şandal (16a/1) *Ar*. sandal ağacından yapılan sandalye

şandūḳ (83b/9) *Ar*. sandık

şanem (51a/2) *Ar*. güzel kimse

sarāy (15a/1) *Far*. hükümdarların oturduğu büyük yapı

şarf (35a/1) *Ar*. harcama, gider

sārī (65b/3) *Ar*. başkasına geçen, bulaşıcı

şarşar (28b/10) *Ar*. fırtına

savāyı (73b/9) *Ar*. başka

savmaʿa (28b/12) *Ar*. monastır, mabet

sāye (12a/4) *Far*. gölge

şayyād (31a/15) *Ar*. avcı

sāz (61a/20) *Far*. müzik aracı, çalgı

ṣebāt (38b/15) *Ar*. yerinde durma, sözünden vazgeçmeme

sebeb (6b/3) *Ar*. neden

secde (4b/5) *Ar*. namaz kılarken alınan durum

ṣedā (11a/9) *Ar*. ses

ṣefā (16a/4) *Ar*. (ṣafā) gönül rahatlığı

sefer (7b/7) *Ar*. yolculuk, savaş, kez

sefīne (22b/10) *Ar*. gemi, şir mecmuası

seḫā (2a/7) *Ar*. cömertlik, eliaçıklık

seḫāvet (6b/4) *Ar*. cömertlik, eliaçıklık

sehm (9a/2) *Far*. korkunç

sehmnāk (30b/8) *Far*. korkunç

selāmet (70b/11) *Ar*. sâlimlik, eminlik, korku ve endişeden uzak durma

semā (31a/10) *Ar*. gök

semāvāt (69b/13) *Ar*. gökler

semenber(60b/2) *Far*. yāsemin göğüslü sevgili

semīr (45a/9) *Ar*. arkadaş

ṣenā (29b/13) *Ar*. övgü

sene (2b/2) *Ar*. yıl

seng-istān (34b/3) *Far*. taşlık, taşı çok olan yer

ser (22a/18) *Far*. baş, başkan

serāfrāz (30a/1) *Far*. (serefrāz) başını yukarı kaldıran

serāzīr (76a/22) *Far*. yere doğru damlamak

serencām (34b/3) *Far*. bir işin sonu, başına gelen, vaka

serfürū (15a/18) *Far*. baş eğme, itaet etme

sergerdān (33b/15) *Far*. başı dönen, sersem, şaşkın

sergüẕeşt (49a/5) *Far*. macera, serüven

serḫoş (79b/17) *Far*. sarhoş

sermāye (44b/6) *Far*. anamal, servet

serv (18a/17) *Far*. ağaç

ṣevāb (57a/4) *Ar*. hayır işleme

sevdā (13b/12) *Ar*. kara, siyah

seʿy (17b/9) *Ar*. çaba

seyr (10b/17) *Ar*. izleme

ṣeyyāḥ (10b/16) *Ar*. gezgin, turist

seyyid (36b/7) *Ar*. (seyyid) efendi, ağa

ṣıfat (14b/6) *Ar*. vasıf, özellik

sīlle (21b/10) *Far*. tokat

sīm (35b/19) *Far*. gümüş

sīmā (29b/5) *Far*. çehre, beniz

sīmīn (60a/8) *Far*. gümüşten

sifāriş (2a/ 12) *Far*. (sipāriş) ısmarlama, ısmarlayış

siḥir (47a/14) *Ar*. (sihr) büyü, gözbağcılık

sipās (32a/14) *Far*. şükretme, dua etme

sirr (5a/2) *Ar*. giz

siyah (32b/8) *Far*. kara

siyāset (84a/21) *Ar*. politika

ṣofra (45a/14) *Ar*. sofra

ṣoḥbet (30b/17) *Ar*. konuşma

suʿāl (21a/6) *Ar*. soru

sulṭān (14b/16) *Ar*. hükümdar

şurāḥī (37a/4) *Ar.* içecek koymaya yarar cam veya plastik kap

şūret (31b/14) *Ar*. biçim, görünüş, kılık

sūzān (54a/10) *Far*. yakan, yakıcı

sükūt (46a/3) *Ar*. susma

sünbül(29b/2) *Far.* sümbül

sürʿat (30b/10) *Ar.* hızlı, çabuk

süvār (20b/8) *Far*. binmiş, binen

Ş

şād (10a/9) *Far*. sevinçli

şādān (37b/11) *Far*. şad kimseler

şāh (21a/7) *Far*. hükümdar

şāhāne (4a/10) *Far*. şahlara yakışır

şaḫṣ (57a/6) *Ar*. kişi, şahıs

şāʿir (37a/14) *Ar*. şâir, ozan

şaḳḳ (23b/4) *Ar*. yarma, yarılma

şān (2a/4) *Ar*. şöhret, gösteriş, şan

şeb (36a/11) *Far.* gece

şefā (83b/3) *Ar*. hastalıktan kurtulma

şeftālū (37b/8) *Far.* şeftali

şehādet (80b/2) *Ar*. tanıklık

şehd (61a/16) *Ar.* bal

şeher (2a/2) *Far*. şehir, kent

şehriyār (54b/4) *Far.* hükümdar, padişah

şehzāde (30b/10) *Far.* şah çocuğu

şekil (66b/17) *Ar.* biçim

şekker (1b/8) *Far* şeker

şemʿ (50b/20) *Ar.* mum

şemʿdān (60a/5) *Ar.*+*Far*. şamdan

şerāb (18b/2) *Ar*. şarap

şeref (13b/5) *Ar.* kıvanç, üstünlük

şerīf (19a/5) *Ar.* temiz, kutsal

şerik (71b/17) *Ar.* ortak

şerm (37a/10) *Far.* utanma

şerr (67b/13) *Ar*. kötülük

şevket (2a/3) *Ar.* ululuk

şeyḫ (28b/7) *Ar*. yaşlı, ihtiyar, tarikat şeyhi

şīr (11a/3) *Far.* arslan

şīrāne (14b/5) *Far.*arslan gibi

şīrin (2a/1) *Far*. tatlı, şirin, sevimli

şīşe (76a/9) *Far*. şişe

şiʿir (37a/15) *Ar.* şiir

şikār (31a/3) *Far*. av, av hayvanı

şiken (1b/8)*Far*. kıvrım, kıran, büklüm

şikest (13a/7) *Far.* kırık

şināş (35a/18) *Far*. tanıyan, bilen, sayan

şitābān (30b/4) *Far*. koşan, acele eden

şor (76b/14) *Far.* (şūr) tuzlu

şūḫ (23b/18) *Far.* edepsiz

şühre (85a/11) *Far*. açık, görünen

şükürāne (63b/11) *Ar.*+ *Far*. şükür duası

T

tā (8a/2) *Far.* kadar, kat, büklüm, tane

ṭā'ife (2a/5) *Ar*. zümre, tayfa, kavim

taʿalā (29a/11) *Ar*. söz vermek

ṭaʿām (21a/5) *Ar.* yemek

tāb (13a/4) *Far*. güç

ṭabaḳa(7a/2) *Ar*. kat, katman, sınıf

ṭabīb (41a/1) *Ar*. hekim

tābiʿ (3a/6) *Ar*. uyan, tabi olan, boyun eğen

tāc (6b/12) *Ar*. taç

tācir (20a/4) *Ar*. tüccar

taḥammül (84b/2) *Ar*. dayanma gücü, kaldırma, katlanma

ṭaḥer (41b/17) *Far*. yol, usül, nasıl

taḥsīl (65b/13) *Ar*. öğrenim

taḥsīn (6b/7) *Ar*. beğenme, takdir etme

taḫt (4a/14) *Far*. saltanat koltuğu

taḥvīl (59a/14) *Ar*. değiştirme, borç senedi, emanet etmek

ṭāḳ (38a/5) *Ar*. güç

ṭāḳat (30b/19) *Ar*. dayanma gücü

taḳrīr (54b/14) *Ar*. anlatma, anlatış

ṭalāḳ (48a/16) *Ar*. boşama, nikâhlı kadını bırakma

ṭaleb (24b/8) *Ar*. isteme, dileme

ṭalebkār (62a/5) *Ar*.+ *Far*. istekli

taʿlīm (45b/18) *Ar*. öğretim

ṭāliʿ (36b/1) *Ar*. talih

ṭālib (8b/5) *Ar*. isteyen, istekli

ṭamaʿkār (64b/12) *Ar*.+*Far*. aç gözlü

tamām (3b/1) *Ar*. bütün, eksiksiz, bitmiş

ṭamṭaraḳ (60b/8) *Far*. gösteriş

ṭannāz(30a/1) *Ar*. alaya alan, eğlenen

tār (54a/9) tel, karanlık, tepe

ṭaraf (2a/ 13) *Ar*. yön, ülke, yer

taʿrīf (29b/9) *Ar*. anlatma, tanımlama

ṭarz (81a/3) *Ar*. şekil, biçim, yöntem

taṣdīḳ (86b/10) *Ar*. doğrulama

tāvīl (18a/13) *Ar*. uzun süreli

tāze (14b/19) *Far*. yeni, taze, genç

taʿẓīm (6a/9) *Ar*. saygı gösterme

tedārük (7b/7) *Ar*. hazırlama, temin etme

teʿeccüb (8a/6) *Ar*. şaşırmak

tefsīl (7b/12) *Ar*. anlatmak, izâh etmek

teklīf (44b/2) *Ar*. öneri

tekrār (29a/4) *Ar*. yine

temāşā (10b/17) *Far*. seyretme

temcīd (50a/13) *Ar*. ululama

temessük (2b/1) *Ar*. borç senedi

ten (6a/3) *Far*. vücut, beden, cilt

terbiyet (11b/11) *Far*. eğitim

terk (22a/18) *Ar*. bırakma, vazgeçme

terkīb (13a/16) *Ar*. birleştirme, terkip

tesbīḥ (83b/1) *Ar*. tespih

tesellī (66a/15) *Ar*. avuntu

teskīn (22b/5) *Ar*. acı, öfke ve başka duyguları yatıştırma

teslīm (10b/6) *Ar*. sahibine verme, doğrulama

teşvīş (22b/3) *Ar*. karıştırma, bulandırma

tevaḳḳiʿ (83a/22) *Ar*. korunma, çekinme, sakınma

tevāne (32b/8) *Far*. güçlü küvvetli

tevāriḫ (11a/5) *Ar*. tarihler

tevāzü (25a/6) *Ar*. alçak gönüllülük

tevzīʿ (24a/9) *Ar*. dağılım, ayrılma, yükleme

tez (52a/16) *Far.* (tīz) çabuk, süratli olan

teẕkire (3b/9) *Ar*. bir iş için izin verildiğini bildiren resmi kağıt

tīġ (32a/6) *Far.* kılıç

ṭılsmāt (29b/6) *Ar.* tılsımlar, sihirler

ṭılsım (67b/10) *Ar*. büyü, sihir

ṭınāb (63a/14) *Ar*. sicim, çadır ipi

ticāret (20b/1) *Ar.* mal, satımı ve alımı

tövbe (78a/3) *Ar*. (tevbe) tövbe

ṭuʿme (11a/15) *Ar.* yem, yiyecek, tat

ṭūṭī (1b/8) *Far*. papağan, dudu ḳuşu

ṭūṭiyā (72a/9) *Ar*. çinko

tüccār (41b/9) *Ar*. ticâret yapan

U

umūr (5b/3) *Ar*. işler

umūrāt (10b/6) *Ar.* işler

Ü

ümerā (82a/2) *Ar*. emirler

ümīd (5a/14) *Far*. ümit, umut

ʿüryān (23b/6) *Ar*. çıplak

üstād (67a/14) *Far*. usta

üstühvān (18a/13) *Far*. kemik

V

vaʿd (23a/12) *Ar*. vaad

vāfir (2a/10)*Ar*. bol

vāha (31a/17) *Ar*. çöl ortasında suyu ve yeşillik olan yer

vāhime (11b/14) *Ar*. kuruntu kurma hassası

vaḥşi (28a/4) *Ar* yabani, insandan kaçan

vahud (74a/4) *Ar*. (vahīd) tek, biricik

vāḳıf (23b/3) *Ar*. anlamak, bilmek

vāḳiʿ (7b/11) *Ar*. olmuş, olan, meydana gelen

vālide (42a/7) *Ar*. ana

vām (38b/16) *Far*. borç

vārid (36b/10) *Ar*. gelen, ulaşan

vaṣf (85b/3) *Ar*. nitelik, anlatarak târif etme

vāṣil (38a/2) *Ar*. erişen, ulaşan

vaṣiyyet (74b/1) *Ar*. vasiyet

vaṣl (38a/11) *Ar*. kavuşma, buluşma

vaṭan (13b/3) *Ar*. yurt

ve (18a/14) *Ar*. ve

vebāl (12b/3) *Ar*. günah

vefā (1b/6) *Ar*. sözünde durma, dostluğu sürdürme

vefāt (42b/10) *Ar*. ölüm, ölme

vehim (11b/6) *Ar*. kuruntu

veled (4a/5) *Ar*. oğul, çocuk

vesvese (70b/10) *Ar*. işkil, şüphe, kuruntu

vezīr (2a/8) *Ar*. vezir

vidāʿ (22a/5) *Ar*. selam ve esenlik dileme

vilāyet(2b/13) *Ar*. il

vücūd (13a/1) *Ar*. beden
vüṣāl (38a/6) *Ar*. (viṣāl) ulaşma, kavuşma
vüzerā (53a/12) *Ar*. vezirler

Y

yā (6a/1) *Ar*. "ey,hey" anlamında bir seslenme sözü
yābān (12b/19) *Far*. ıssız yer
yād (31a/6) *Far*. hatırlatma, hatıra
yādigār (89a/10) *Far*. yâdigâr
yāhūd (38a/2) *Far*. veya, isterseniz
yaʿnī (55a/18) *Ar*. yani
yār (1b/5) *Far*. dost, sevgili, arkadaş
yārān (79b/7) *Far*. dostlar, arkadaşlar
yāsemen (29b/1) *Far*. yasemin
yek (2b/10) *Far*. bir
yesār (86b/18) *Ar*. sol, sol taraf
yestḥaḳḳ (21b/10) *Ar*. değerinde, hakk
yetīm (32b/18) *Ar*. babası ölmüş çocuk
Yezdān (19a/2) *Far*. Zerdüştlerde İlah, Allāh

Z

żaʾīf (13a/16) *Ar*. güçsüz
ẓabṭ (50a/17) *Ar*. sıkı tutma, idaresi altına alma
zāde (3a/9) *Far*. oğul, evlat
ẓafer (13b/6) *Ar*. üstünlük kazanma
zāhide (85a/9) *Ar*. aşırı dindâr kadın
ẓāhir (12a/8) *Ar*. ortaya çıkan
zaḥmet (7b/9) *Ar*. güç, sıkıntı, meşakkat
ẓālim (2b/7) *Ar*. zulüm eden
zār (3b/7) *Far*. inleyen, ağlayan
żarar (39a/1) *Ar*. kötü sonuç, ziyan
zehre-çāk (30b/9) *Far*. korkmuş, ödü patlamış
zehreli (12a/14) *Far*. yürekli, cesâretli
zemīn (11b/15) *Far*. yer, dünya, alan
zemistān (24a/8) *Far*. kış
zenān (35b/2) *Far*. kadın
zengī (30b/16) *Far*. zenci, siyahi
zer (36b/12) *Far*. (zerr) altın, akçe
zerāfşān (60a/17) *Far*. altın saçılmış
zerb (33b/12) *Ar*. vuruş, darbe
zerre (13a/1) *Ar*. azıcık, birazcık
zerrīn (36b/20) *Far*. altın
zevḳ (4a/7) *Ar*. beğeni, tat, eğlence
zeyn (1b/1) *Ar*. (zeyn) süs
zībā (48b/17) *Far*. güzel
zınḳırāḳ (82b/18) *Far*. çan
zīr (65a/12) *Far*. alt, aşağı
zīrā (11a/2) *Far*. çünkü
zīr-i zemīn (50b/19) *Far*. yerin altı
zīver (59a/15) *Far*. süs, ziynet, takı
zifāf (89a/2) *Ar*. gerdek
zift (32b/8) *Ar*. siyah, parlak madde
zikr (16b/11) *Ar*. anma
zināʿ (4a/5) *Ar*. zina
ziyāde (3a/13) *Ar*. çok fazla
żiyāfet (43b/8) *Ar*. şölen, ziyafet
zülāl (29b/4) *Ar*. berrak, saf

KAYNAKÇA

Akar, A. (2002), Anadolu Beylikleri Döneminde Türk Dili, *Türkler Ansiklopedisi*, S. 7, s. 607-615, Yeni Türkiye Dergisi Yayınları.

Akar, A. (2013), Tarihin Aynasında Türk Dili, *Yeni Türkiye Dergisi*, S. 55, s. 167-179.

Akar, A. (2015), *Türk Dili Tarihi*, Ötüken Yayınları, İstanbul.

Akar, A. (2018), *Oğuzların dili*, Ötüken Yayınları, İstanbul.

Akar, A.(2016), *Gelibolulu Mustafa Ali- Mirkârü'l- Cihād (Dil İncelemesi- Metin-Dizin),* Türk Dili Kurumu Yayınları, Ankara.

Arat, R, R. (1979), *Kutadgu Bilig III İndeks,* Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü yayınları, , *47, S. 4*, İstanbul.

Atalay, B. (1986), *Divanü Lûgat- it- Türk Tercümesi (cilt: III)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Banguoğlu, T. (2011), *Türkçenin Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Başdaş, C. (2007), Türkiye Türkçesinde Aslî Uzunluk Belīrtileri, *Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları, Volume 2/2*, Ankara.

Başdaş, C. (2009), Orhun Abidelerinde İyelik, Betirtme ve Yükleme Hâli, *Turkish Studies, Volume. 4/8,* Ankara.

Başdaş, C. (2014), Türkçede Üçüncü Şahıs İyelik Eki ve Zamir N'si, *TheJournal of Academic Social Science Studies,* S. 30, s. 147-161.

Başdaş, C. (2016), *Kırgız Türkçesi - Ses ve Şekil Bilgisi,* Paradigma Akademi, İstanbul.

Başdaş, C. (2018), *Nef'î -Sihām-ı Kaza* (Dil Özellikleri-Metin-Dizin), Kriter Yayınları, İstanbul.

Berki, A. H. -Keskioğlu, O. (1981), *Hazreti Muhammed ve Hayatı*, Diyanet İşleri Bakanlığı, s.384-386, Ankara.

Çınarcı, M. N (2014), Bakü El Yazmaları Enstitüsü'ndeki Türkçe El Yazmaları (Halk Edebiyatı Numuneleri), *Türklük Bilimi Araştırmaları, S.36.*

Devellioğlu, F. (1997), *Osmanlıca–Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara.

Ercilasun, A. B.- Akkoyunlu, Z. (2015), *Kâşgarlı Mahmud-Dîvanu Lugâti't –Türk*, Türk Dili Kurumu Yayınları, Ankara.

Ercilasun, Ahmet B. (2004), *Başlangıcından Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Ercilasun, Ahmet B. (2012), *Türk Lehçeleri Grameri*, Akçağ Yayınları, Ankara.

Ergin, M. (1981), *Azeri Türkçesi*, Ebru Yayınları, İstanbul.

Ergin, M. (1985), *Türk Dil Bilgisi*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.

Esad, M. (1965), *İslâm Tarihi*, Tan Matbaası, s. 214-215, İstanbul.

Gülsevin, G. (1998), Köktürk Bengü Taşlarındaki Oğuzca Özellikler, *Kardeş Ağızlar (Türk Lehçe ve Şiveleri Dergisi)*, S. 7, s. 12-18, Ankara.

Gülsevin, G. (2016), 11.Yüzyılda Hangi Oğuz Diyalektleri Vardı?,*bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 76, s. 269-300.

Gülsevin, G.(1997), *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, Türk Dili Kururmu Yayınları, Ankara.

Hacaloğlu, R. A. (1992), *Azeri Türkçesi Dil Kılavuzu (Güney Azeri Sahası Deneme Derleme Sözlüğü)*, Kişisel Baskı, Ankara.

Heyet, C. (2004,Kasım), Azerbaycan'ın Türkleşmesi ve Azerbaycan Türkçesinin Teşekkülü, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi, S. 1*, s.7-19. Ankara.

Karaismailoğlu, A. (1999), Hüseyin Vâiz-i Kâşifî, *İslam Ansiklopedisi, S. 19*, s. 16-18, TDV Yayınları, İstanbul.

Kartallıoğlu, Y. (2011), *Klasik Osmanlı Türkçesinde Eklerin Ses Düzeni (16, 17 ve 18. Yüzyıllar)*, Türk Dili Kurumu Yayınları, Ankara.

Komisyon (2007), Azerbaycan Millî İlimler Akademisi, s. 151-152

Komisyon, (2013), *Türk El Yazmaları Katalogu, Folklor Abideleri ve Müellifsiz El Yazmaları*, Èlim ve Tehsil Yayınları, S. 1, s. 33, Bakü.

Korkmaz, Z. (1974), Eski Türkçedeki Oğuzca Belīrtiler, *Türkoloji Dergisi, S. 1*, s. 15-30, Ankara.

Korkmaz, Z. (2007), Eski Anadolu Türkçesinin Türk Dili Tarihindeki Yeri, *TDÜA (cilt: III),* s. 151

Korkmaz, Z. (2009) *Türkiye Türkçesi Grameri - Şekil Bilgisi,* Türk Dili Kurumu Yayınları, Ankara.

Korkmaz, Z. (2009), Anadolu'da Oğuz Türkçesi Temelinde İlk Yazı Dilinin Kuruluşu, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten II*, s. 61-69., Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Korkmaz, Z. (2013) *Türkiye Türkçesinin Temeli Oğuz Türkçesinin Gelişimi*, Türk Dili Kurumu Yayınları, Ankara.

Nazlıgül, H. (1999), Bakü El Yazmalar Enstitüsü ve Mevcut Bazı Yazmalardan Seçme Bibliyografya, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 1, s. 239-251.

Orkun, H. N (2011), *Eski Türk Yazıtları*, Türk Dili Kurumu Yayınları, Ankara.

Özalp, Ahmet N. (2015), *Hikaye Peşinde Koşan Padişah Hatem-i Tai Hikayeleri*, Kapı Yayınları, İstanbul.

Özkan, M. (2017), *Türk Dili'nin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, Filiz Kitabevi, İstanbul.

Sarıkaya, M. (2001), Azerbaycan Türkçesinde Geniş Zaman ve Şimdiki Zaman Çekimleri ve Güney Azerbaycan Türkçesinde Yaşayan Şekilleri, *Türklük Bilimi Araştırmaları,* S. 10, s. 273-293, Sivas.

Seyidoğlu, B. (1988), Hatem-i Tey, *Türklük Araştırmaları Dergisi*, S. 3, s. 84-131, İstanbul.

Şemseddin, S. (2015), *Kamus-i Türkî*, Türk Dili Kurumu Yayınları, Ankara.

TDK (1963-1977), *Tarama Sözlüğü*, C 1-8, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

TDK (1963-1982), *Derleme Sözlüğü*, C 1-7, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

TDK (2005), *Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları*, Ankara.

Tekin, T. (2010), *Orhon Yazıtları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Timurtaş, F.K. (2012), *Eski Türkiye Türkçesi*, Kapı Yayınları, İstanbul.

Tulum, M. (2011) *17.Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Tülücü, S. (1997), *"*Hâtim et-Tâî"*, İslam Ansiklopedisi,* TDV Yayınları,S. 16, s. 472-473, Ankara.

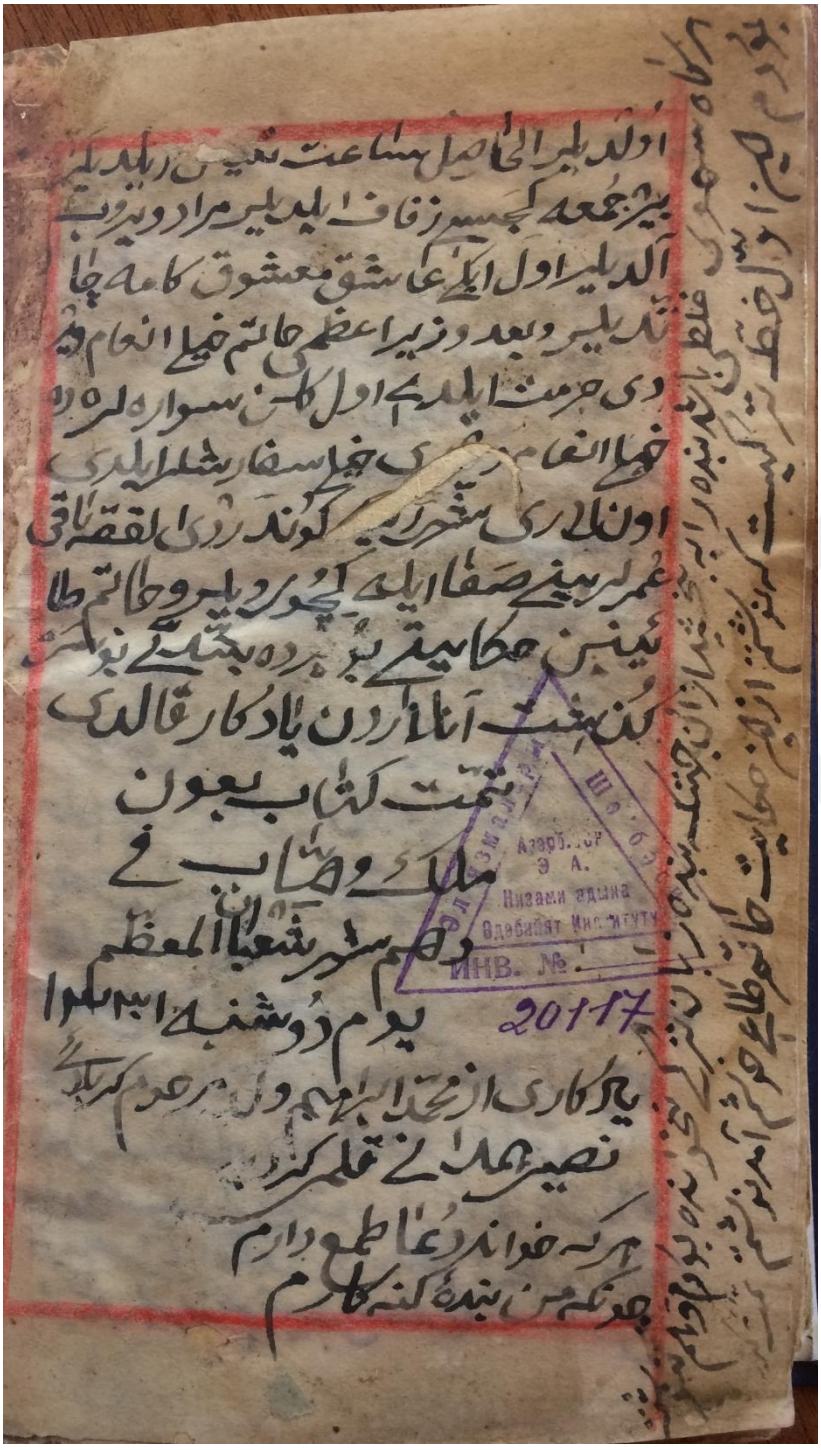
Uğurlu, M. (2011), Oğuzca ve "Anadolu Merkezli Oğuz Türkçesi", *Turkish Studies, İnternational Periodical forthe Language, Literature and History of Turkish or Turkic* 6, 1, s. 123-154.

Uysal, A. E. (1989), *Yaşayan Türk Halk Hikâyelerinden Seçmeler*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, S. 29, s. 25-75, Ankara.

Yıldız, O.(2008), *Şeyyād Hamza- Yūsuf u Zelīḫā (Giriş- İnceleme- Metin-Dizinler)* Akçağ Yayınları, Ankara.

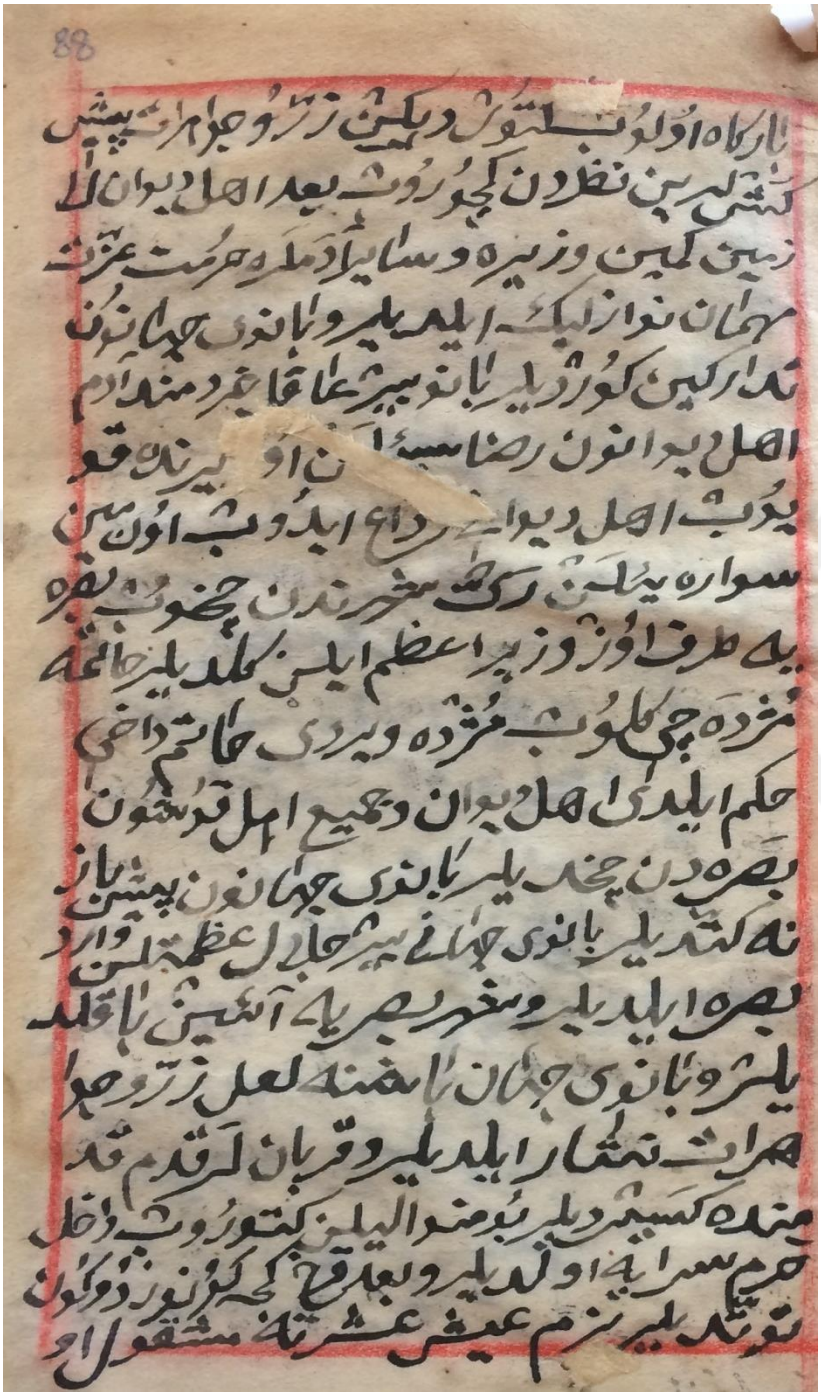
ORİJİNAL METNİN KOPYASI

[89a]

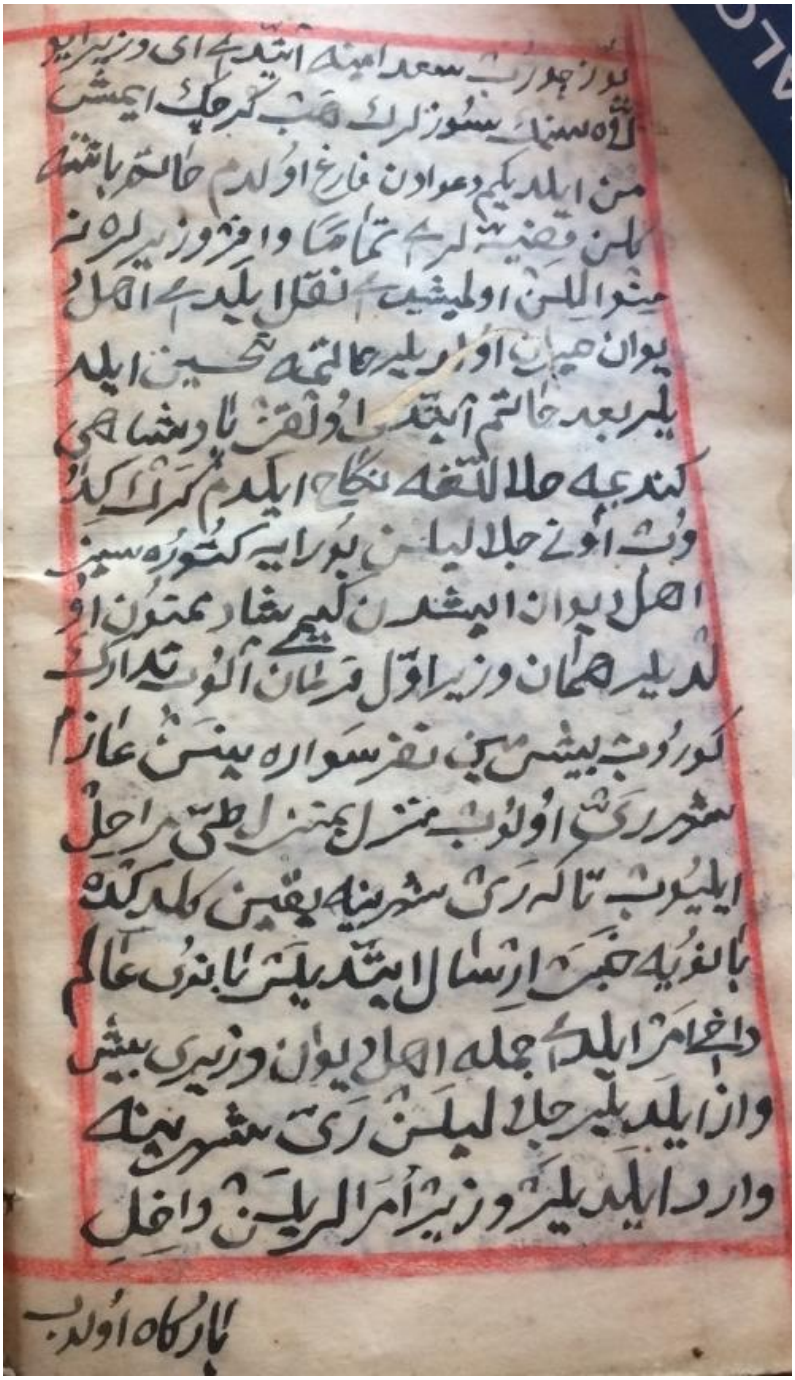

Азәрб. ЕА
Низами адына
Әдәбиyат Ин-ты
ИНВ. №
20117

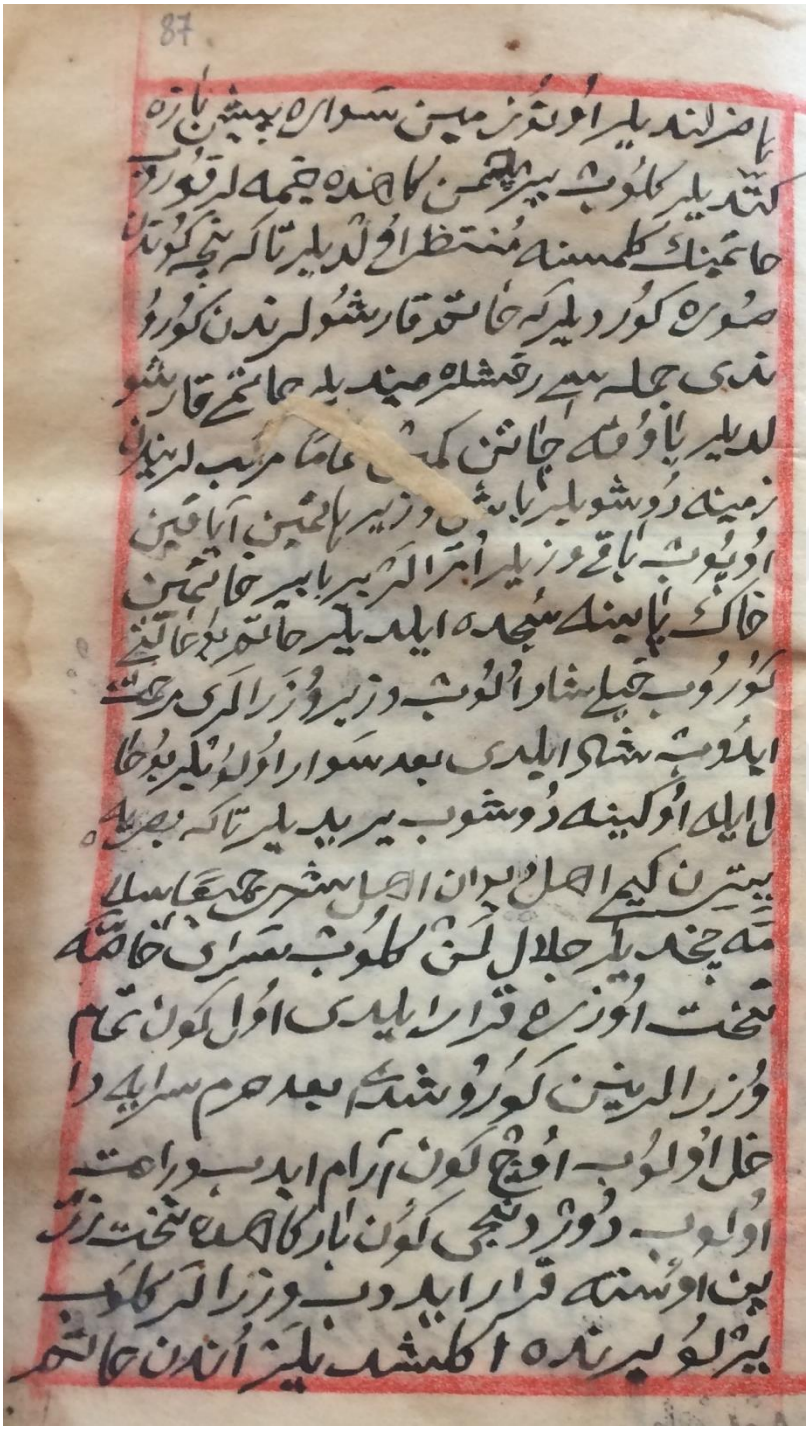
[88b]

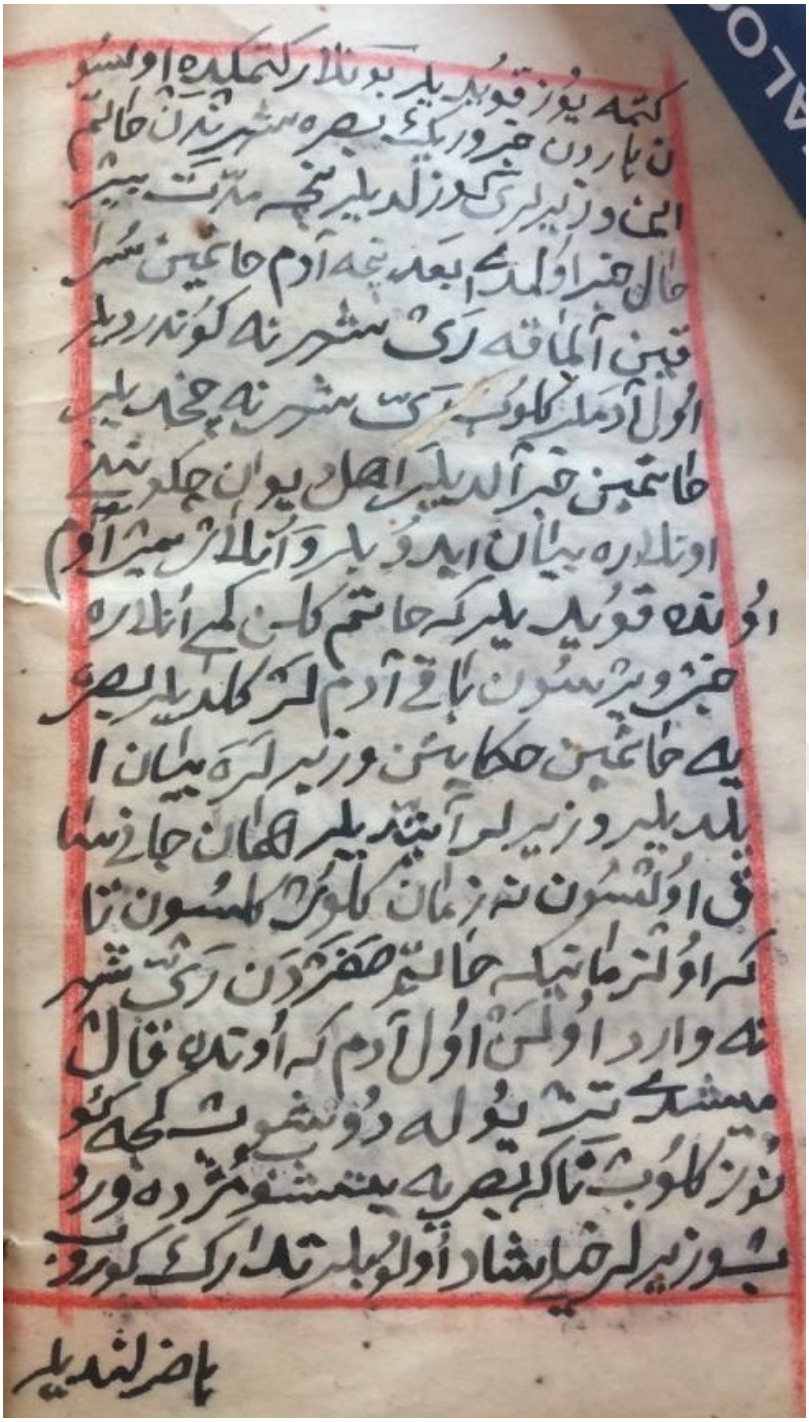
[88a]

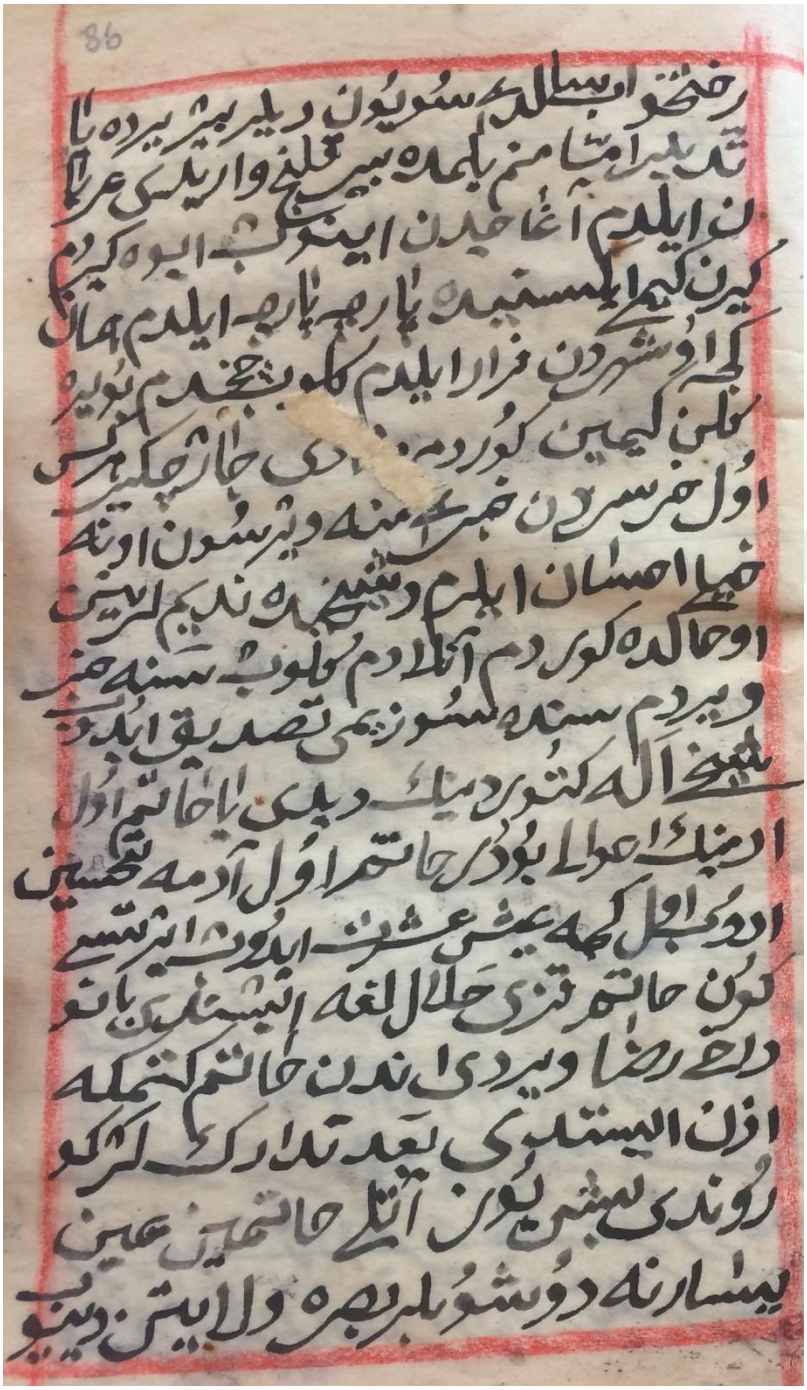
[87b]

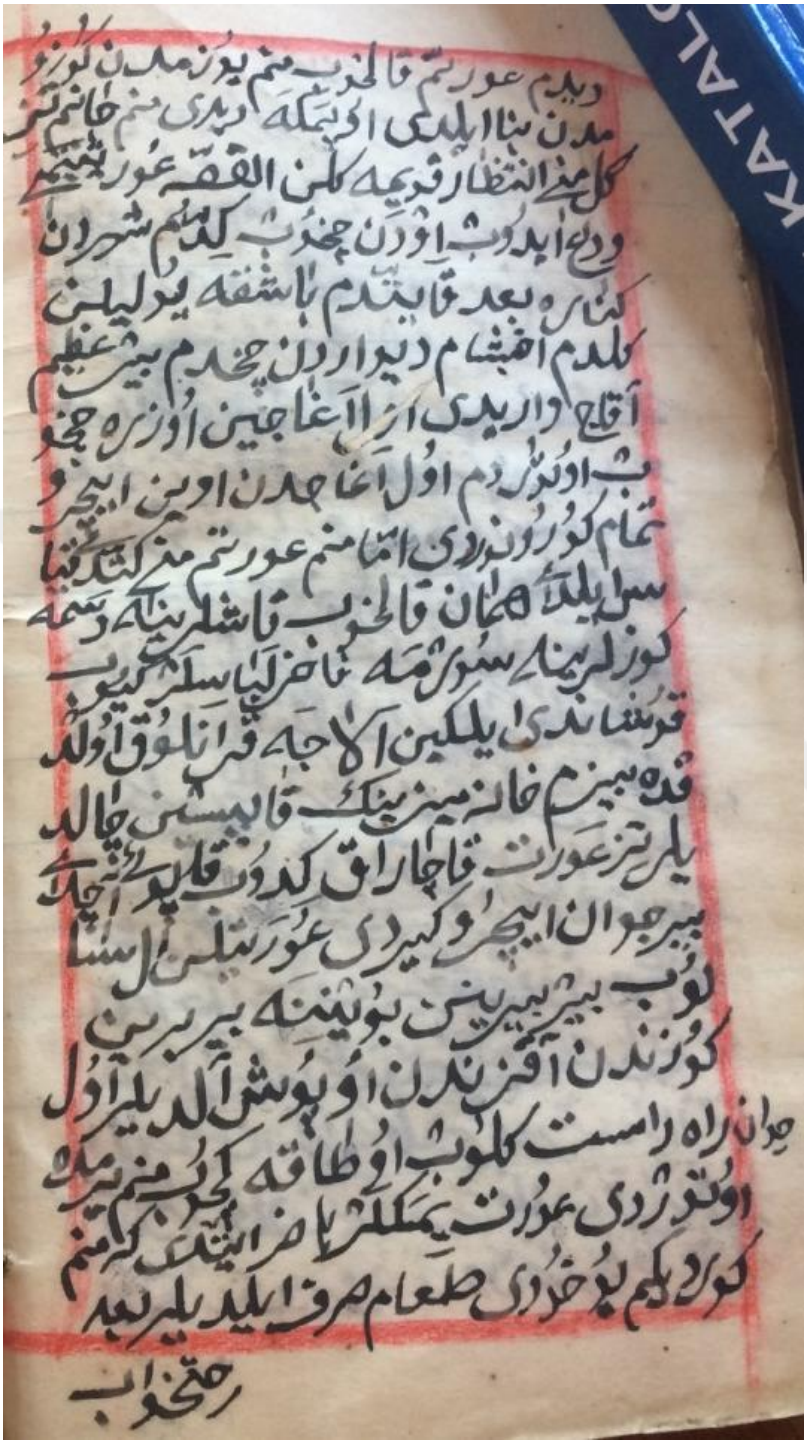
[87a]

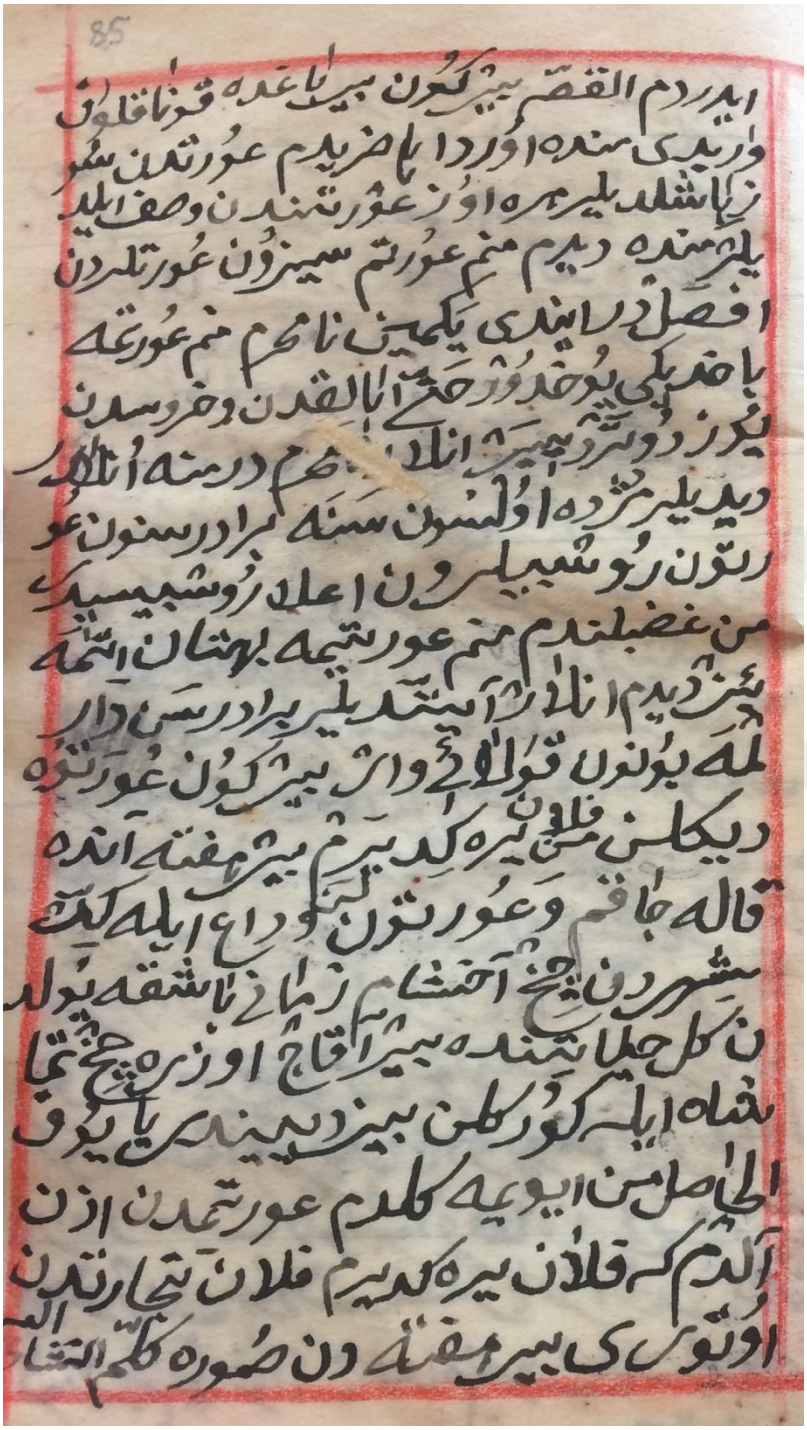
[86b]

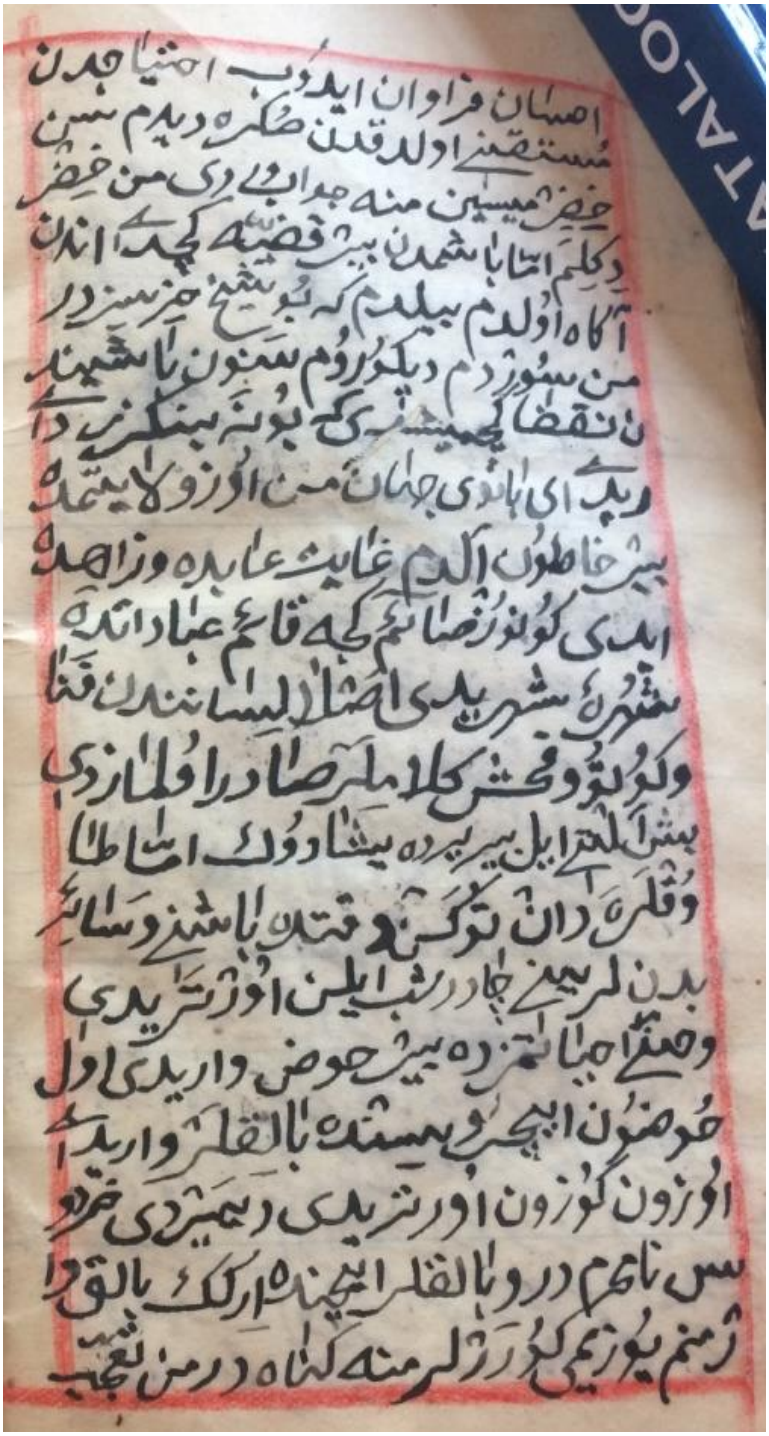
[86a]

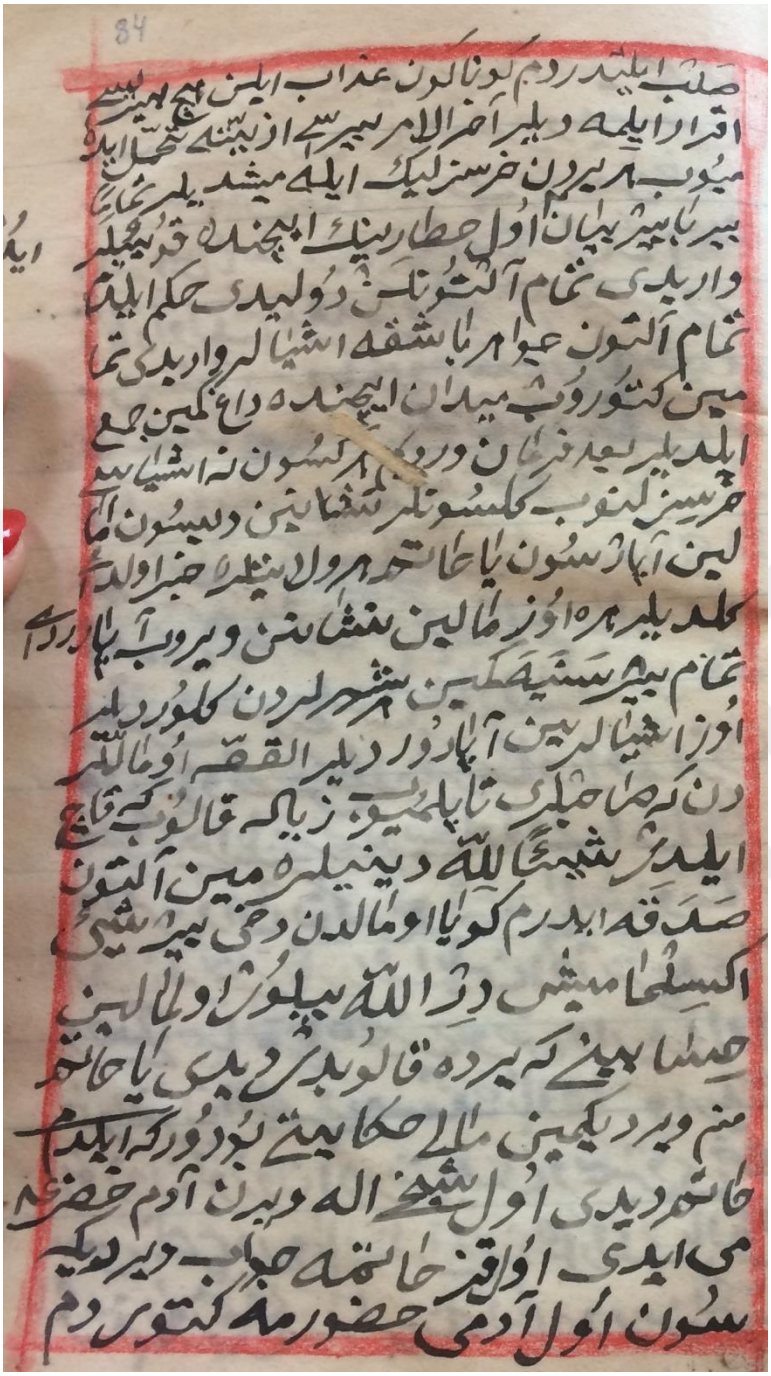
[85b]

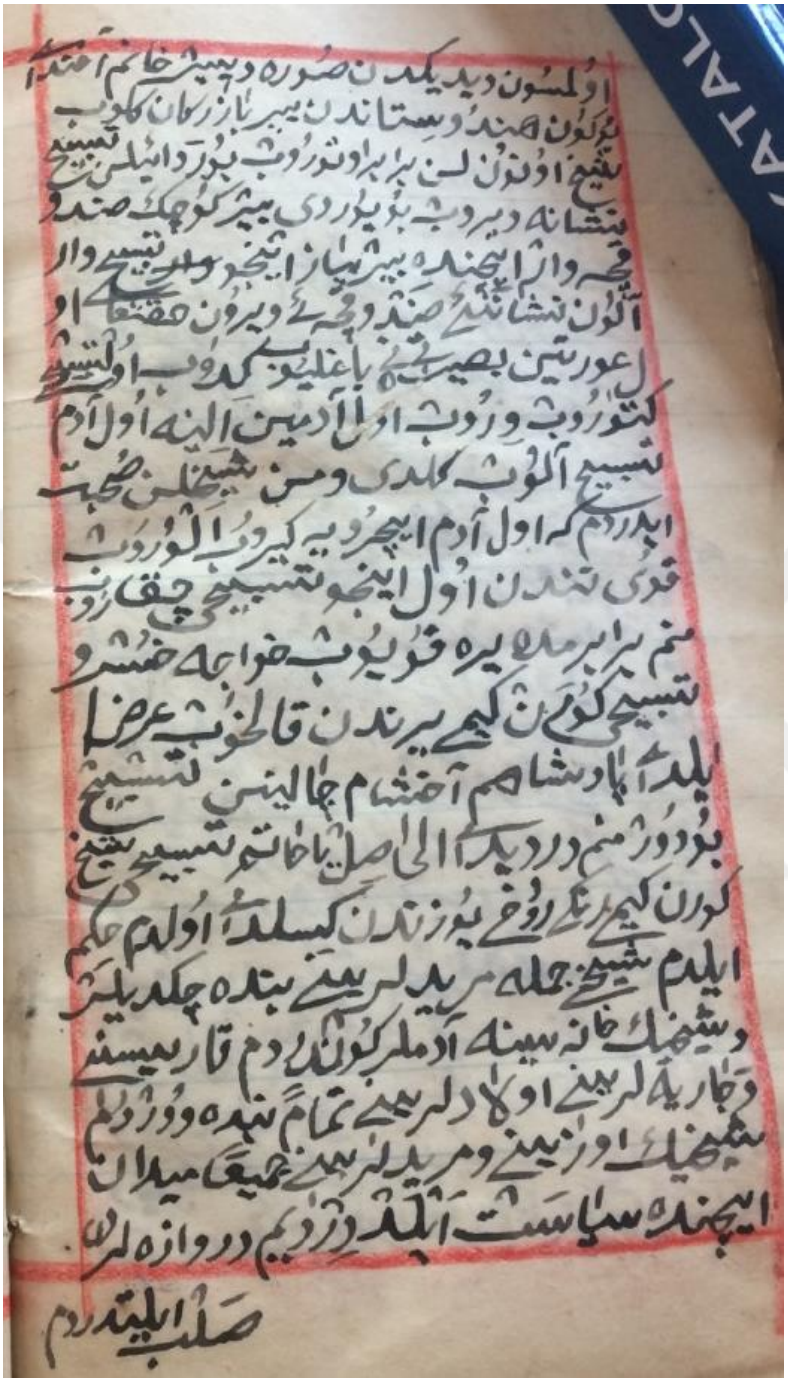
[85a]

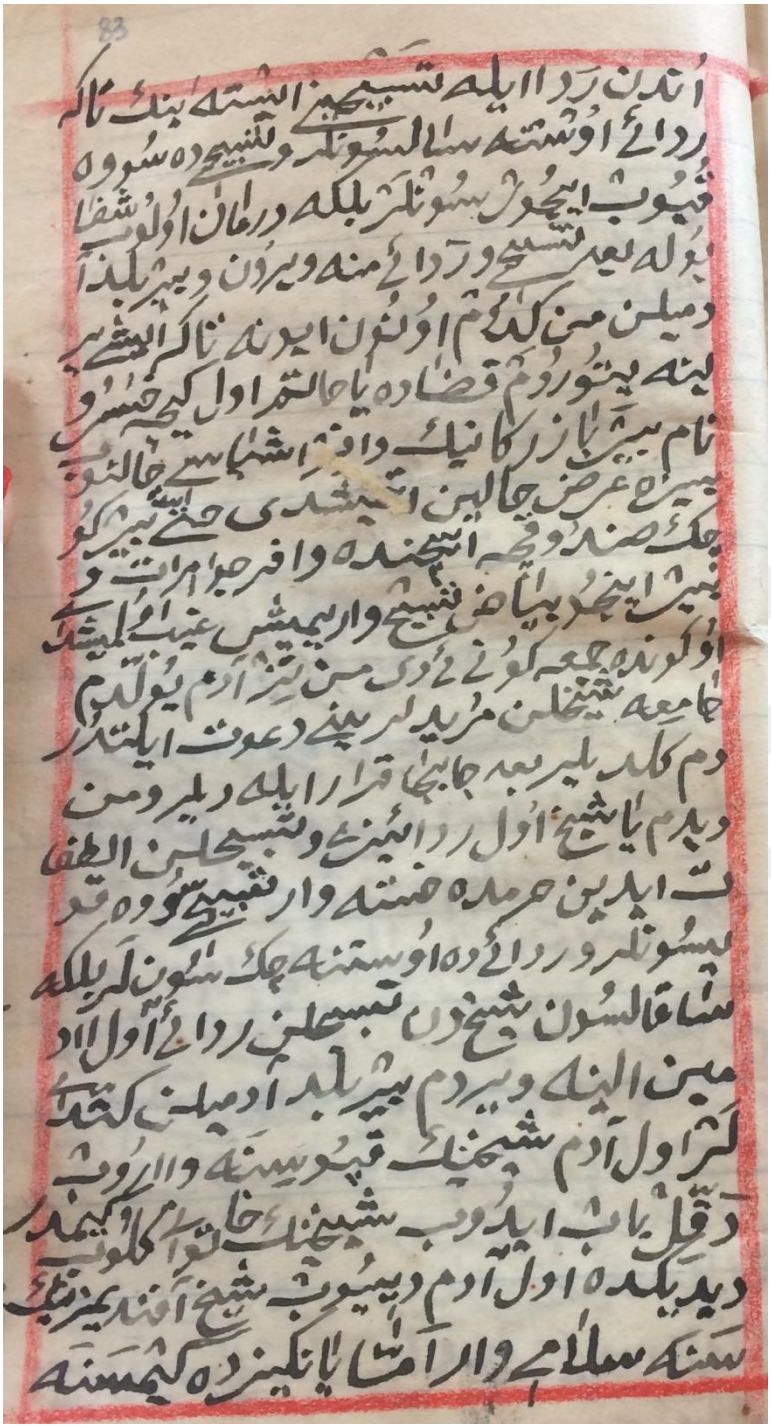
[84b]

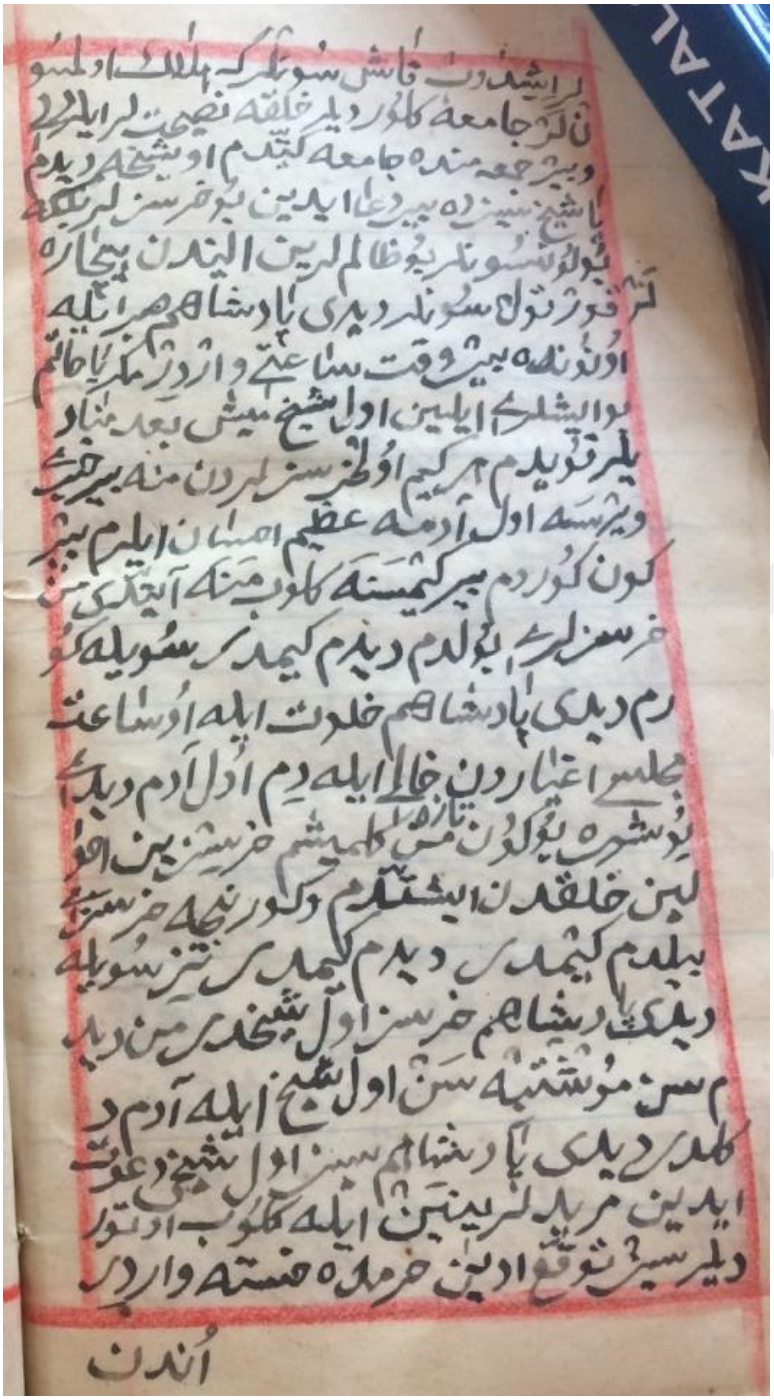
[84a]

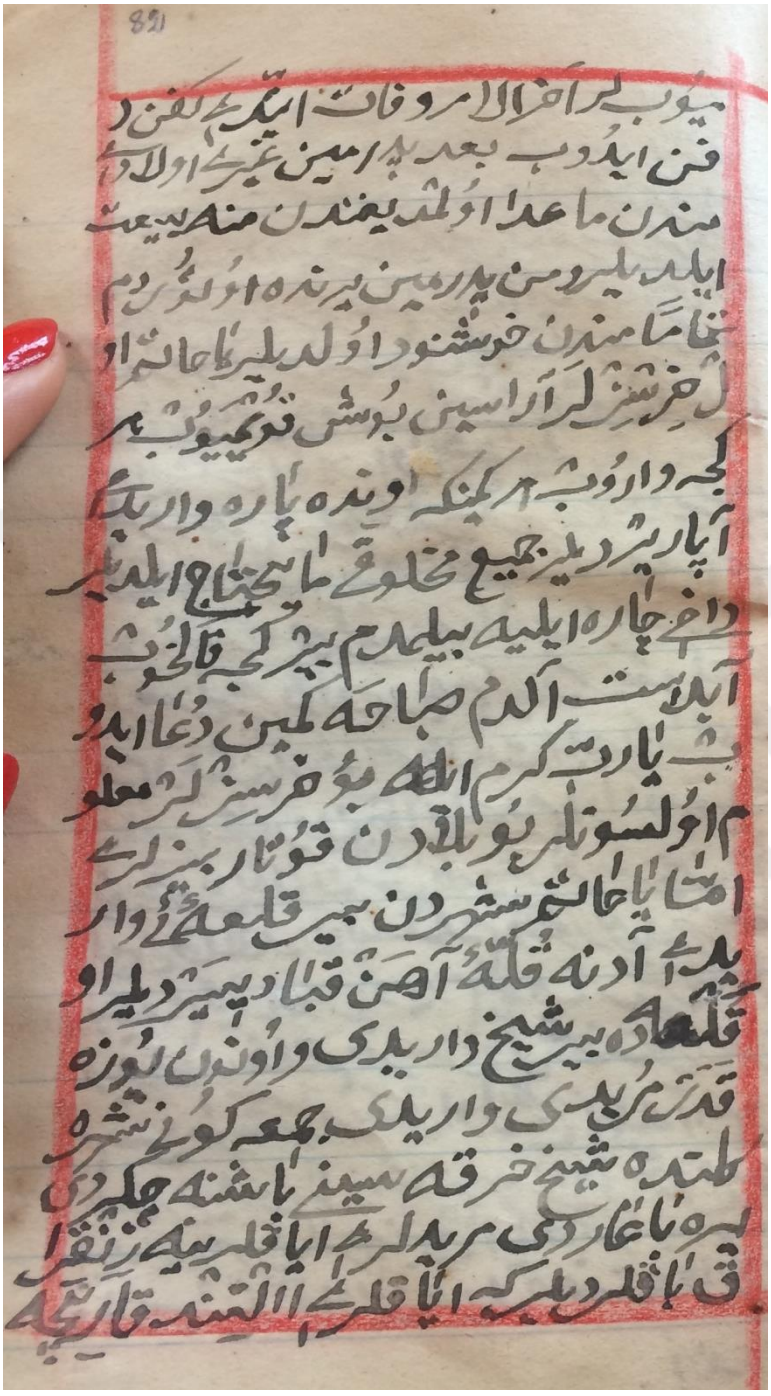
[83b]

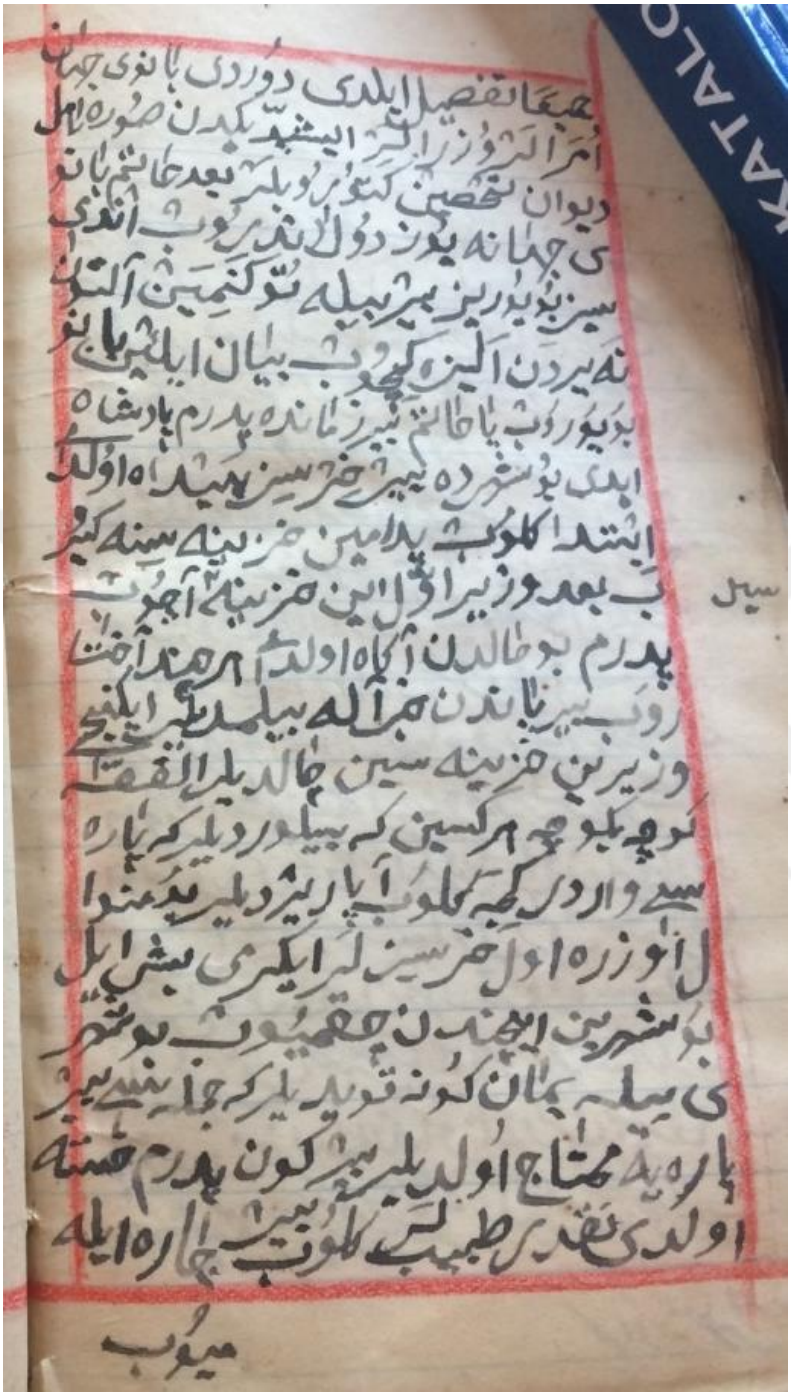
[83a]

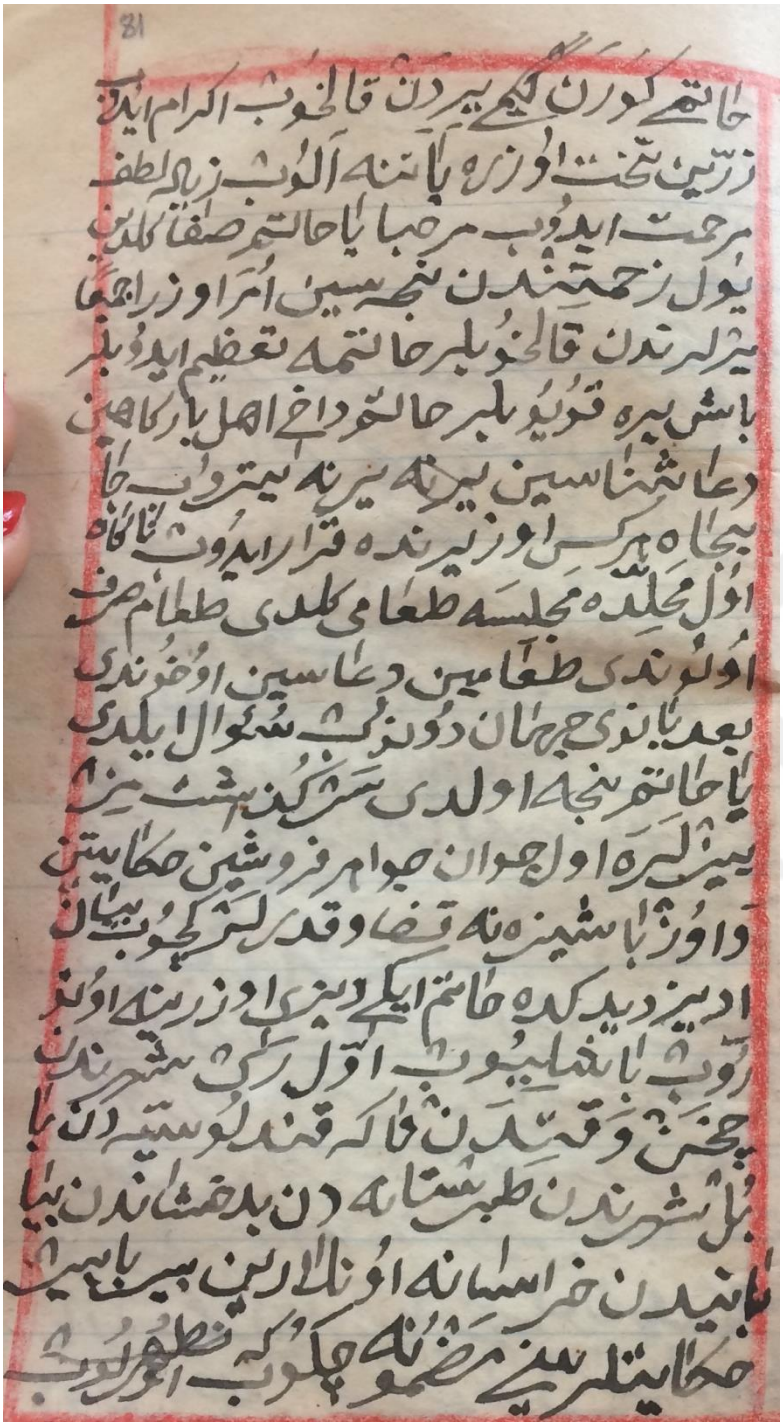
[82b]

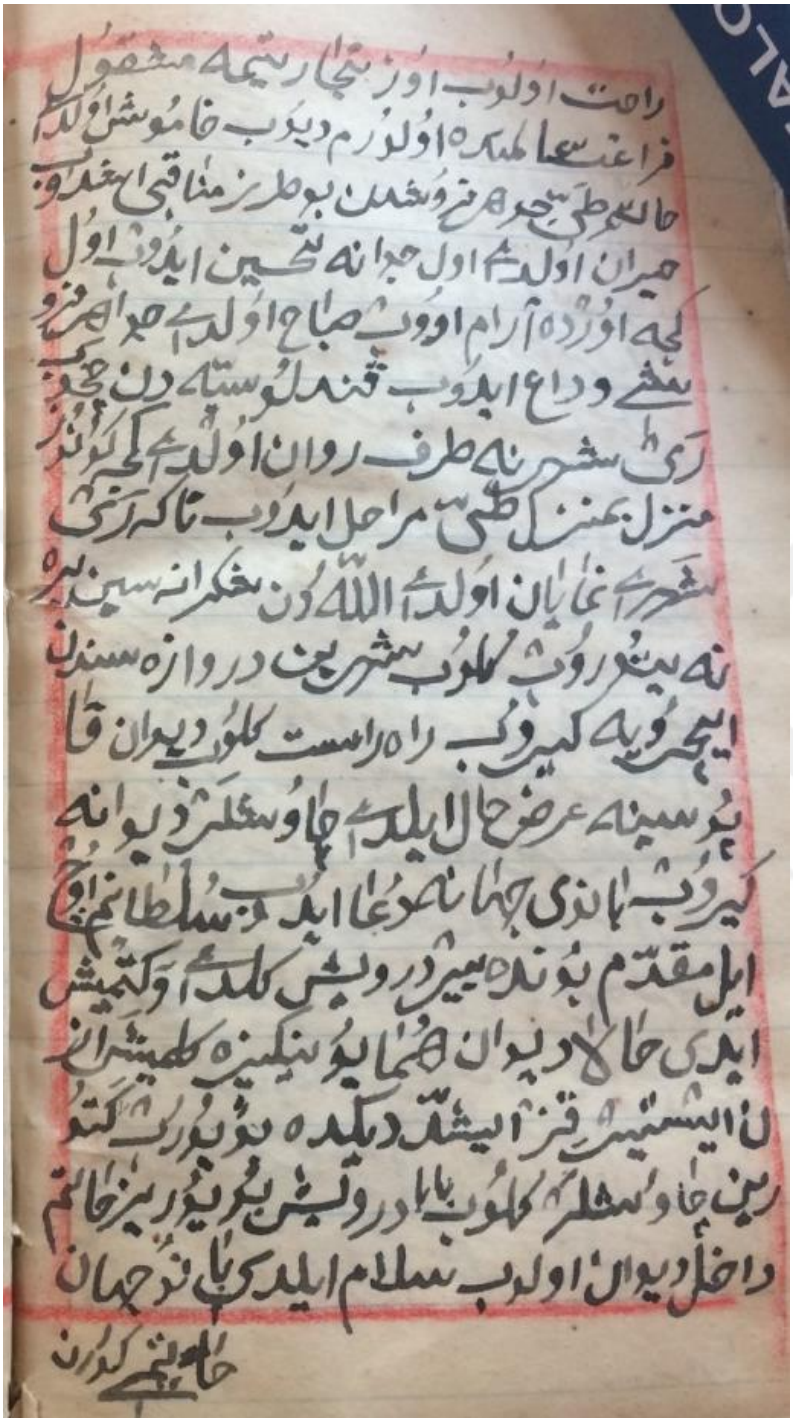
[82a]

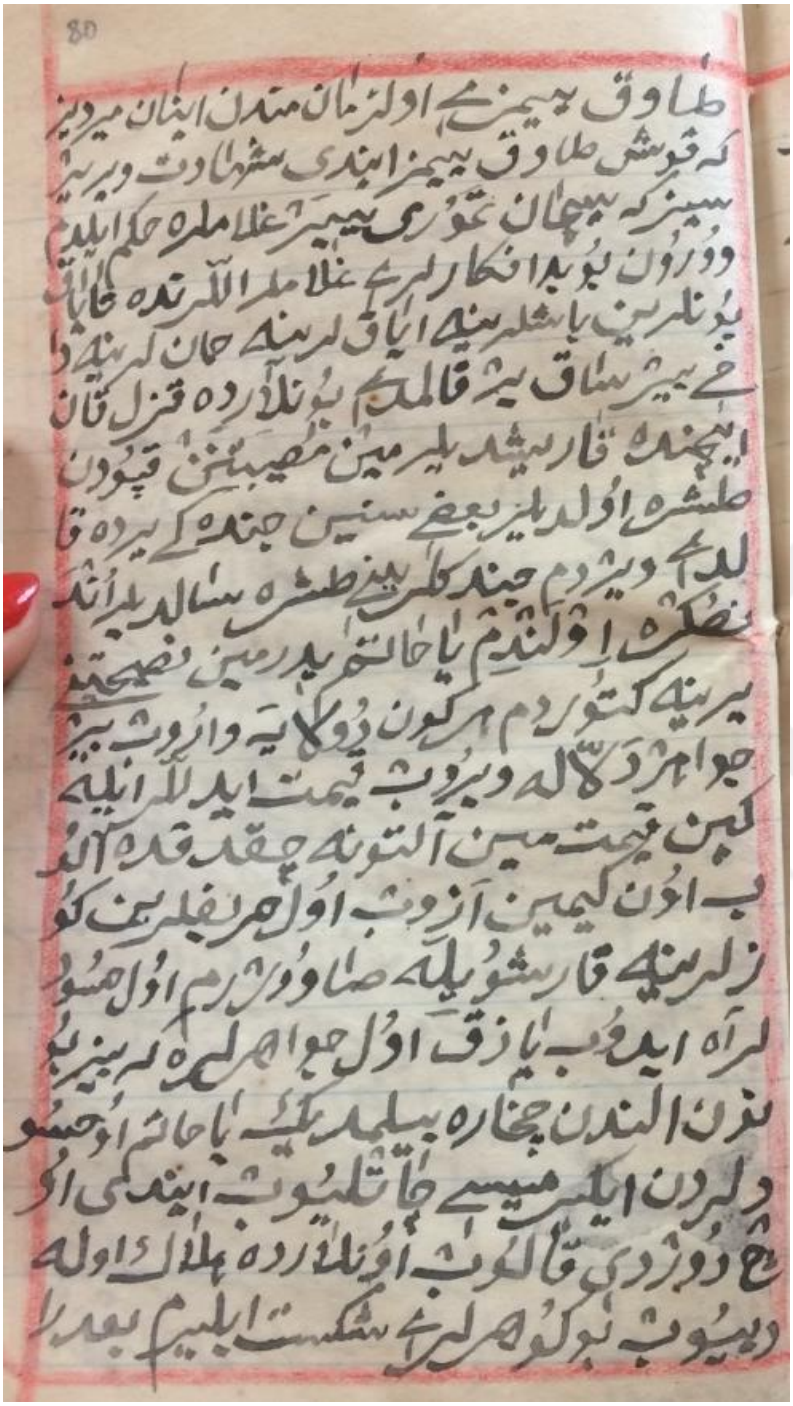
[81b]

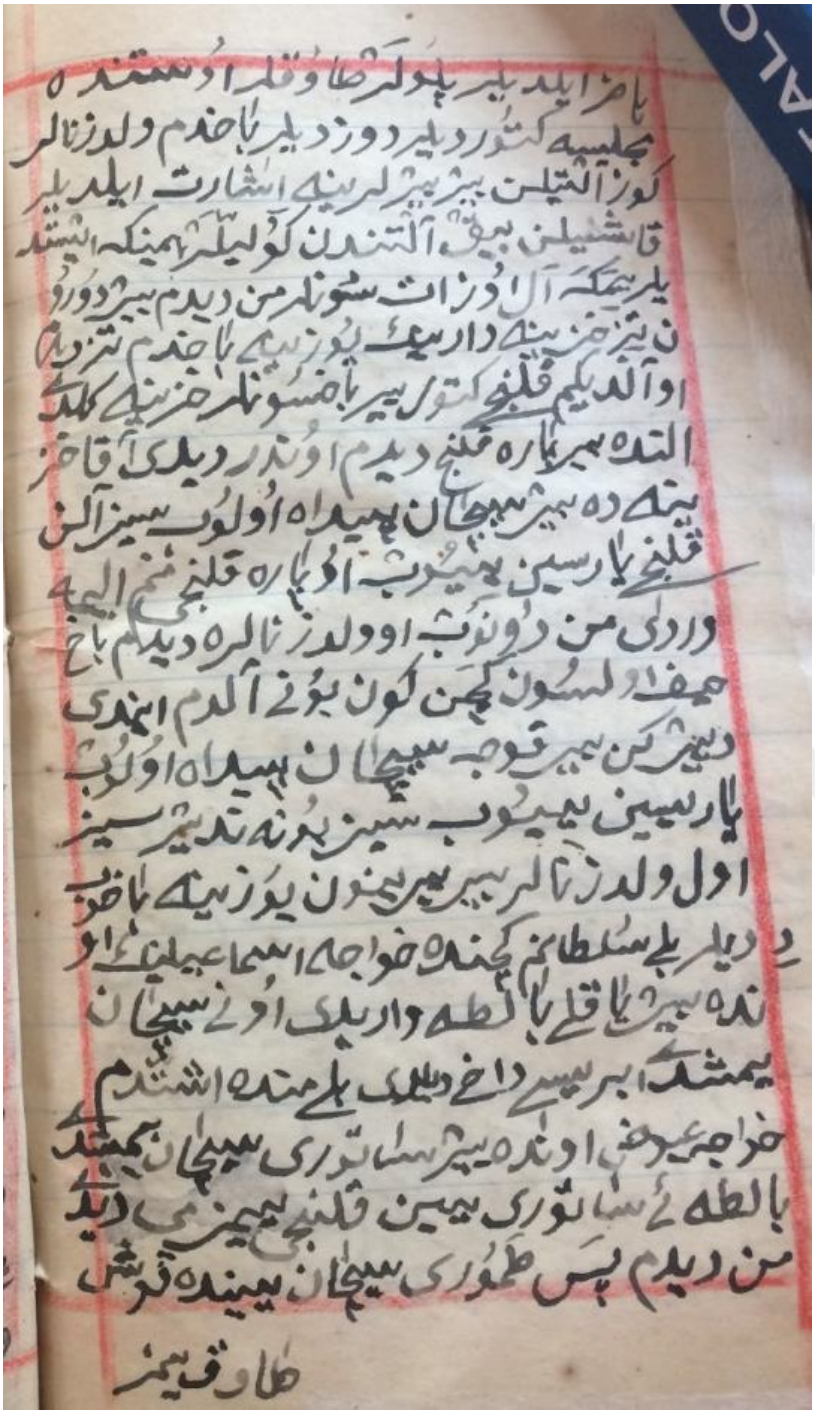
[81a]

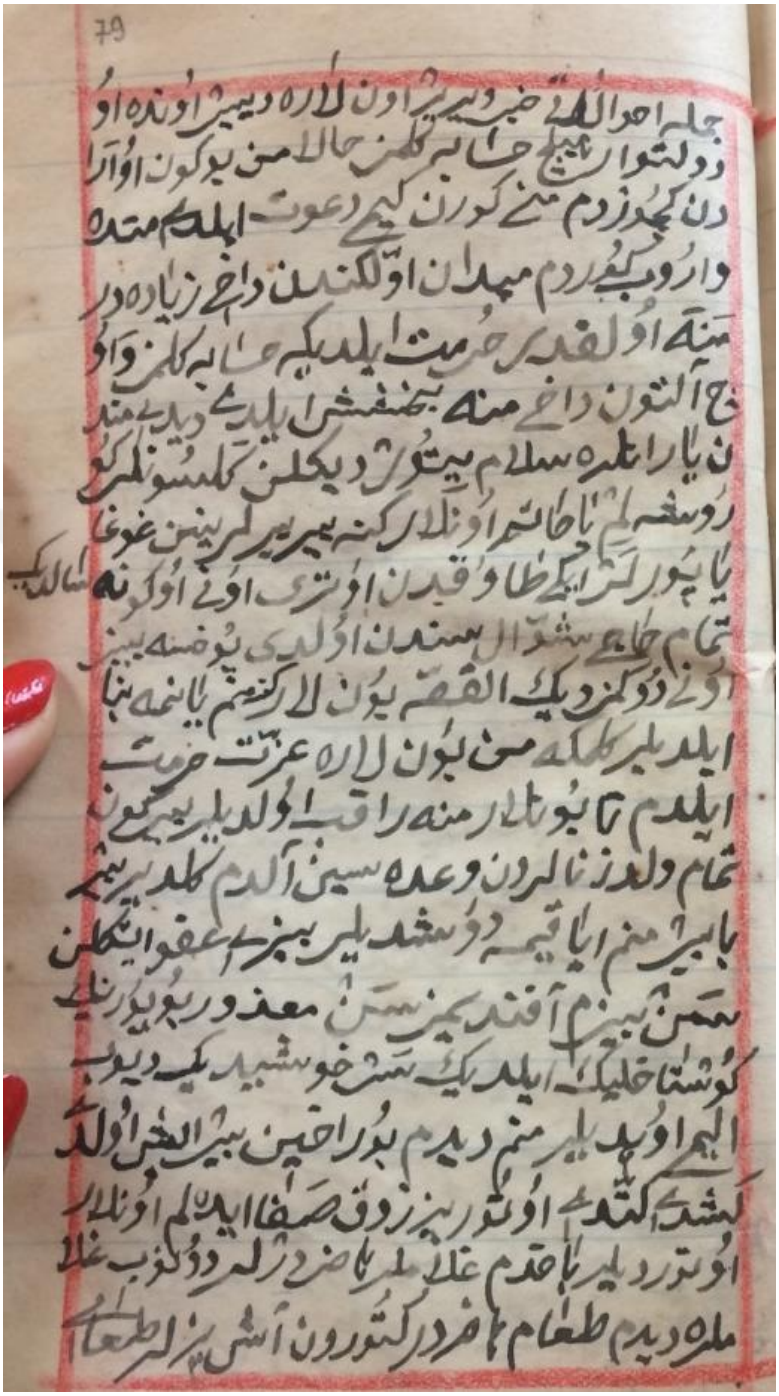
[80b]

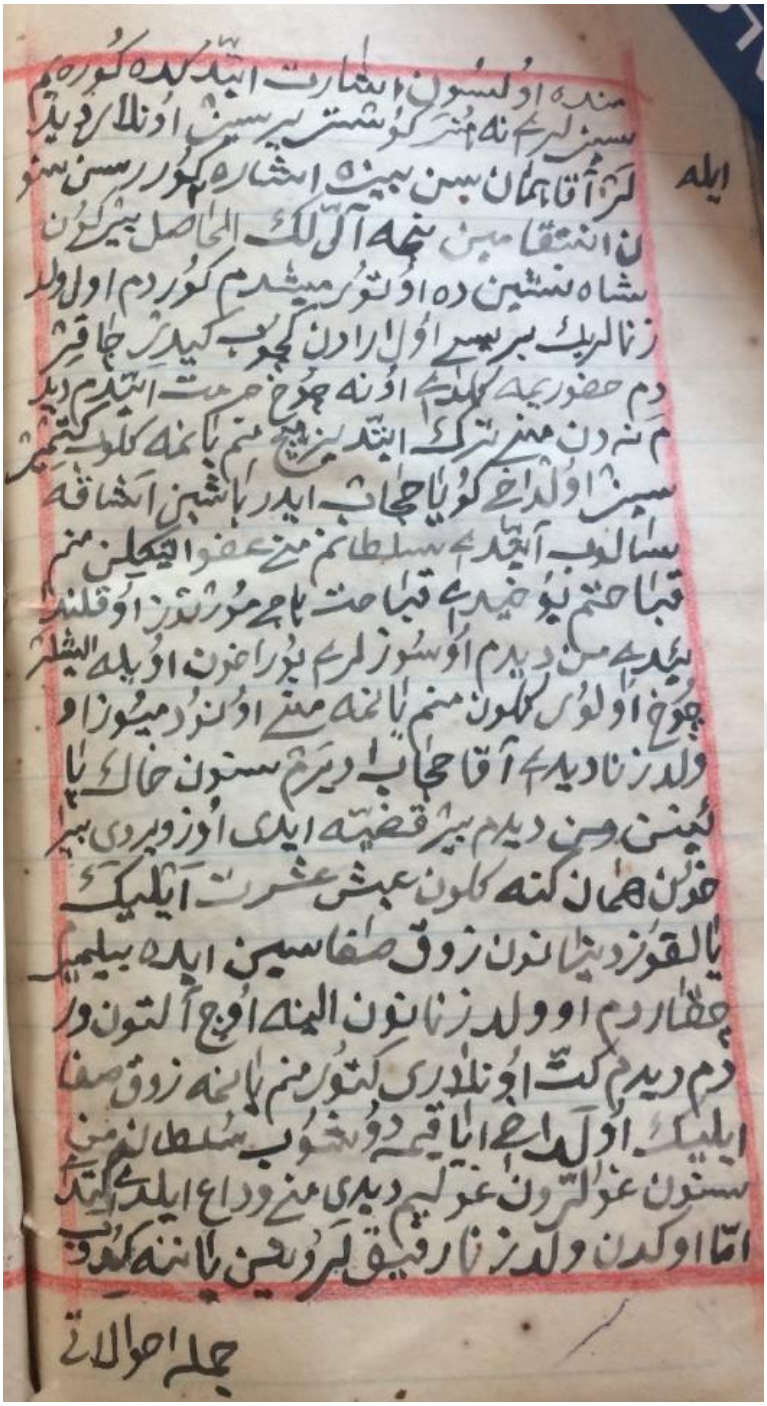
[80a]

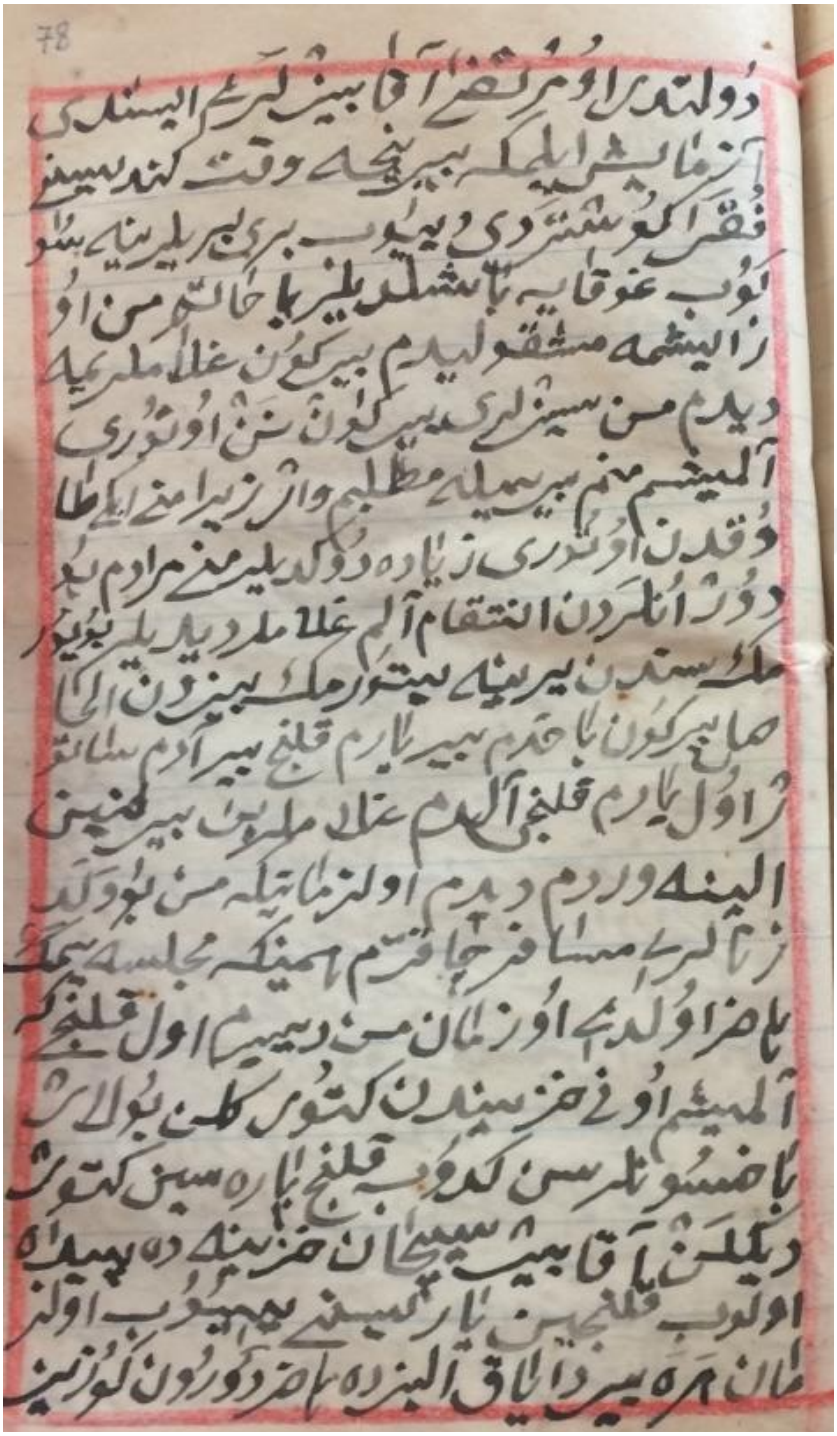
[79b]

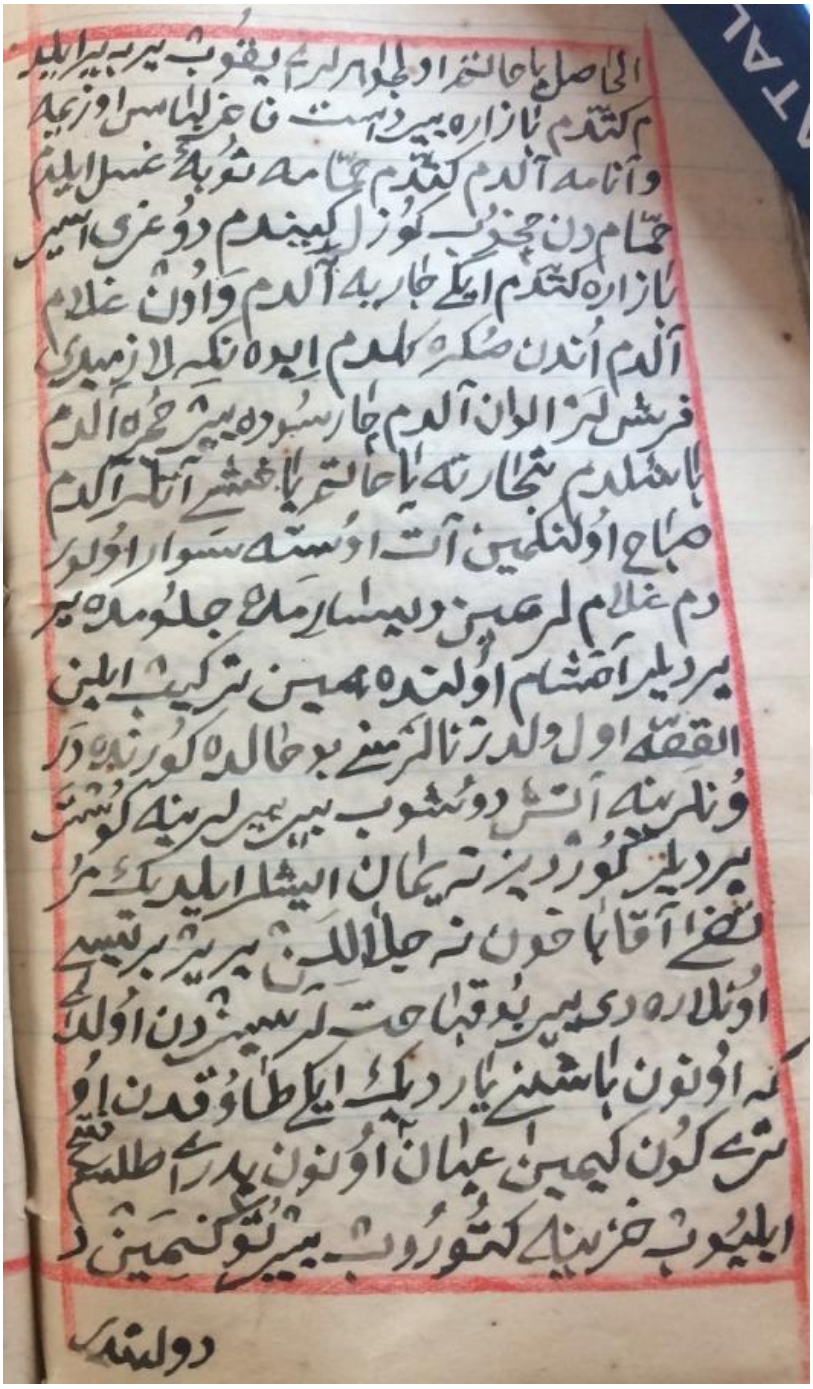
[79a]

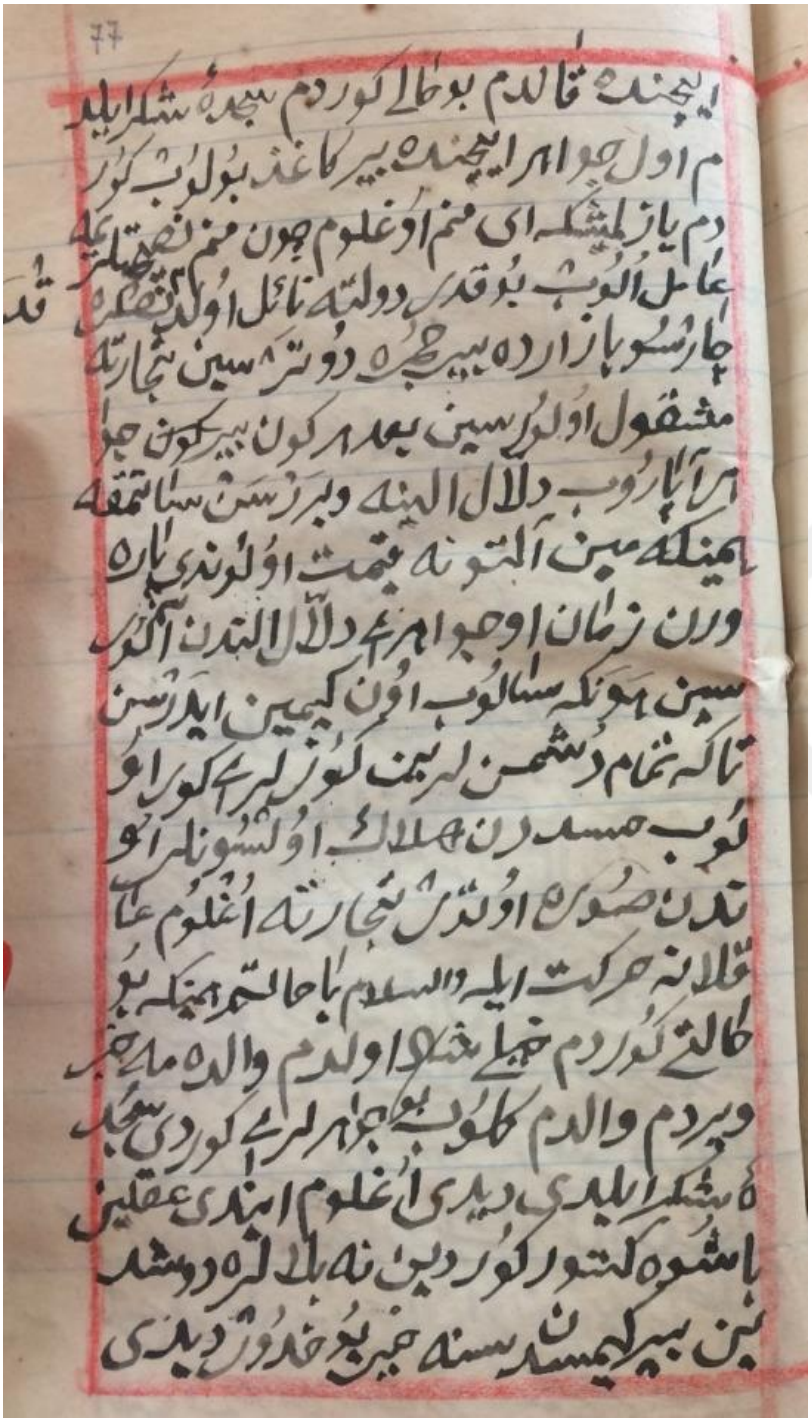
[78b]

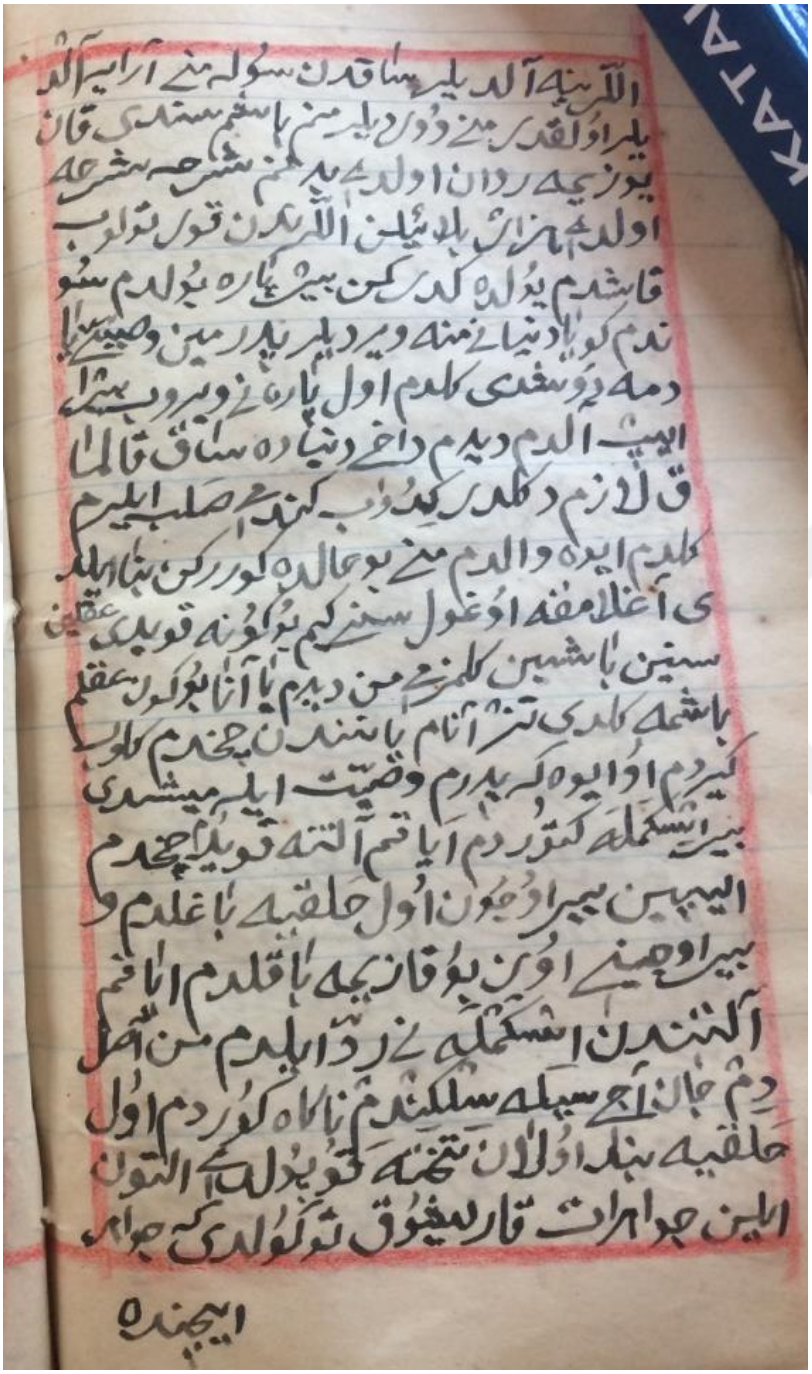
[78a]

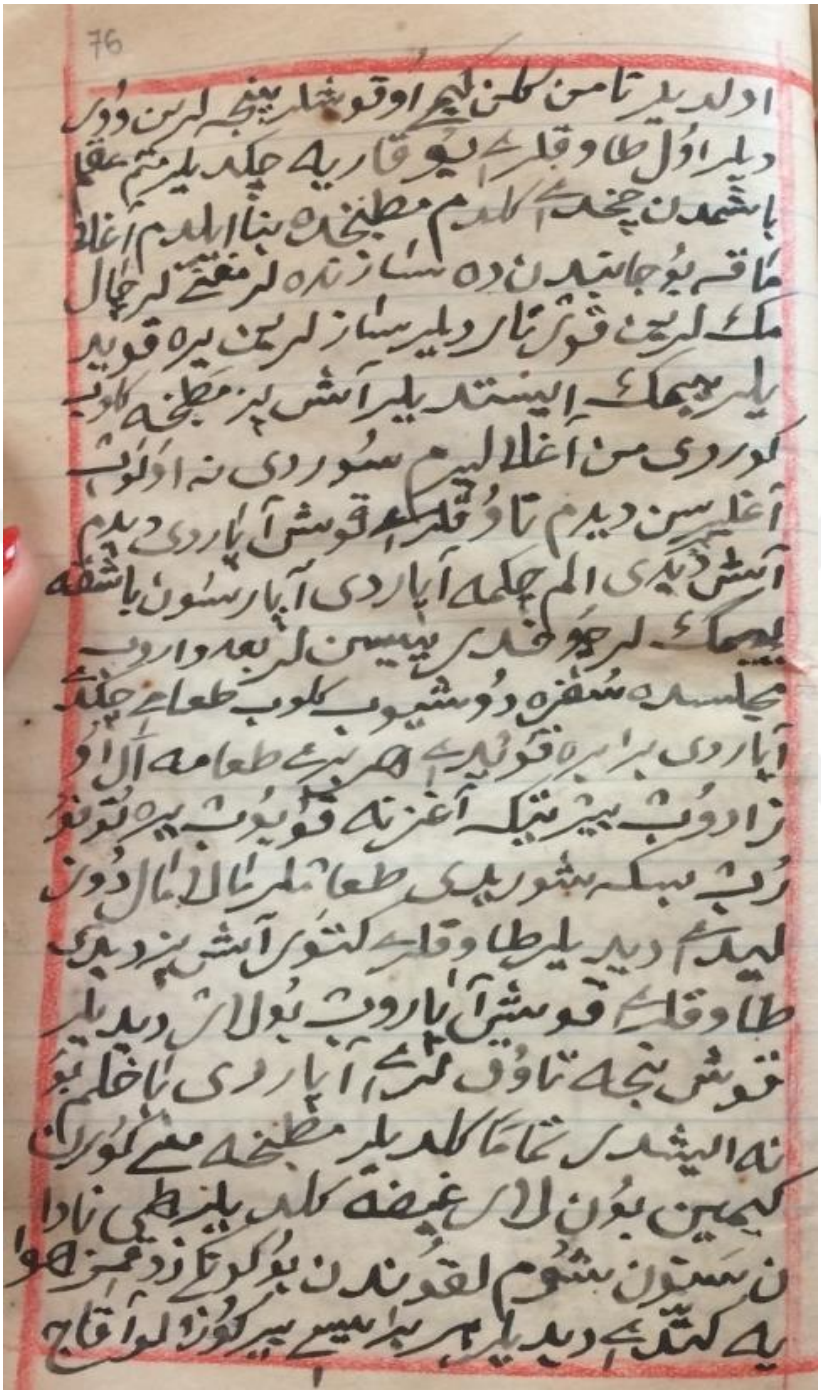
[77b]

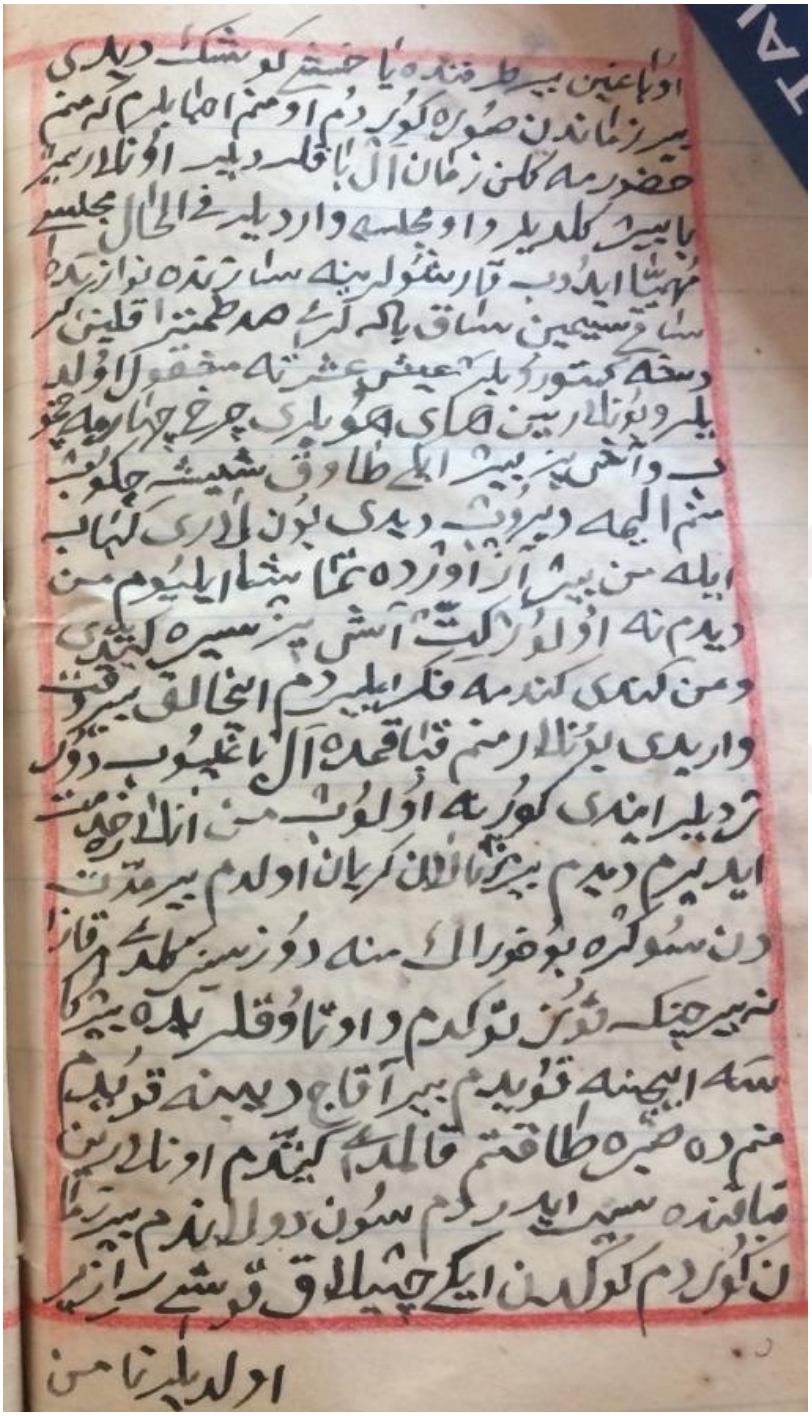
[77a]

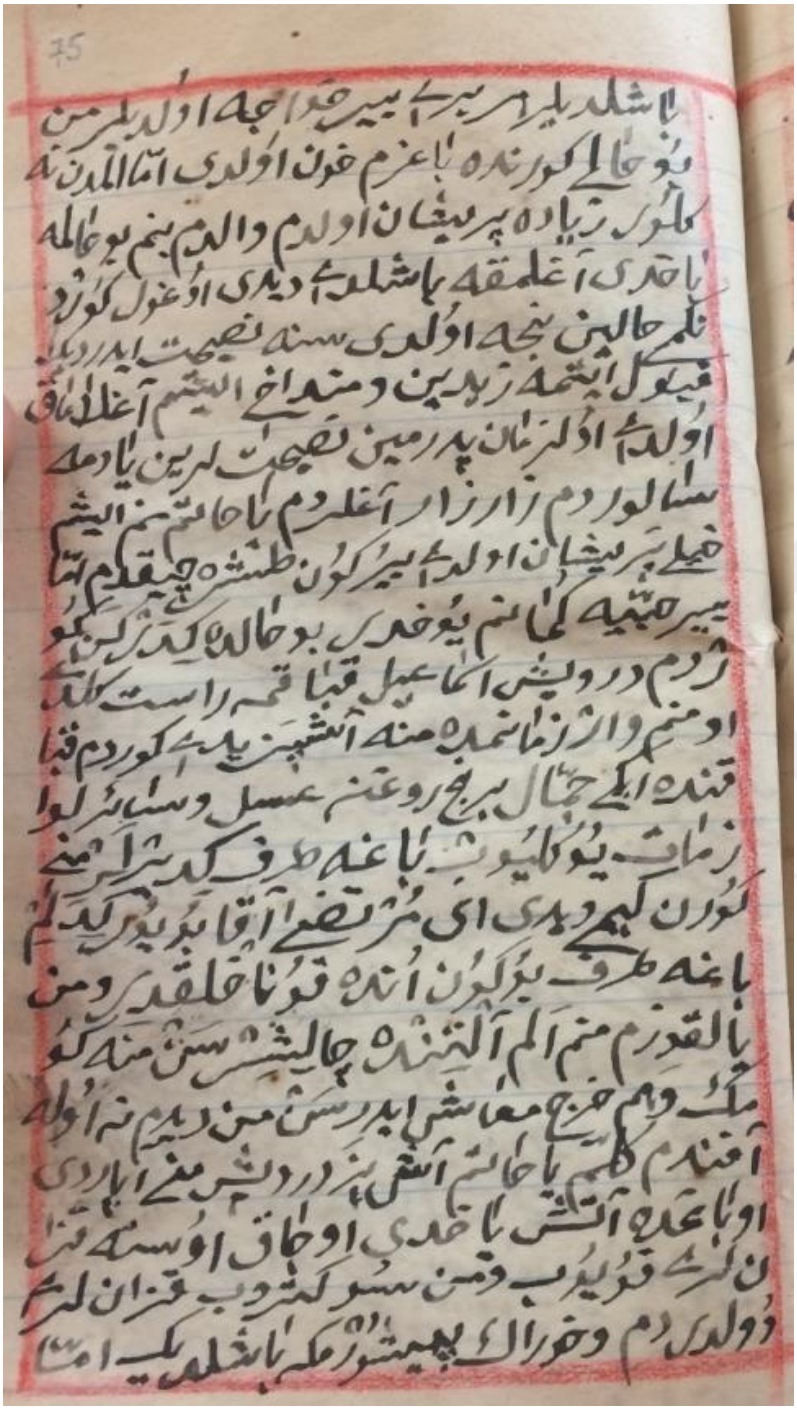
[76b]

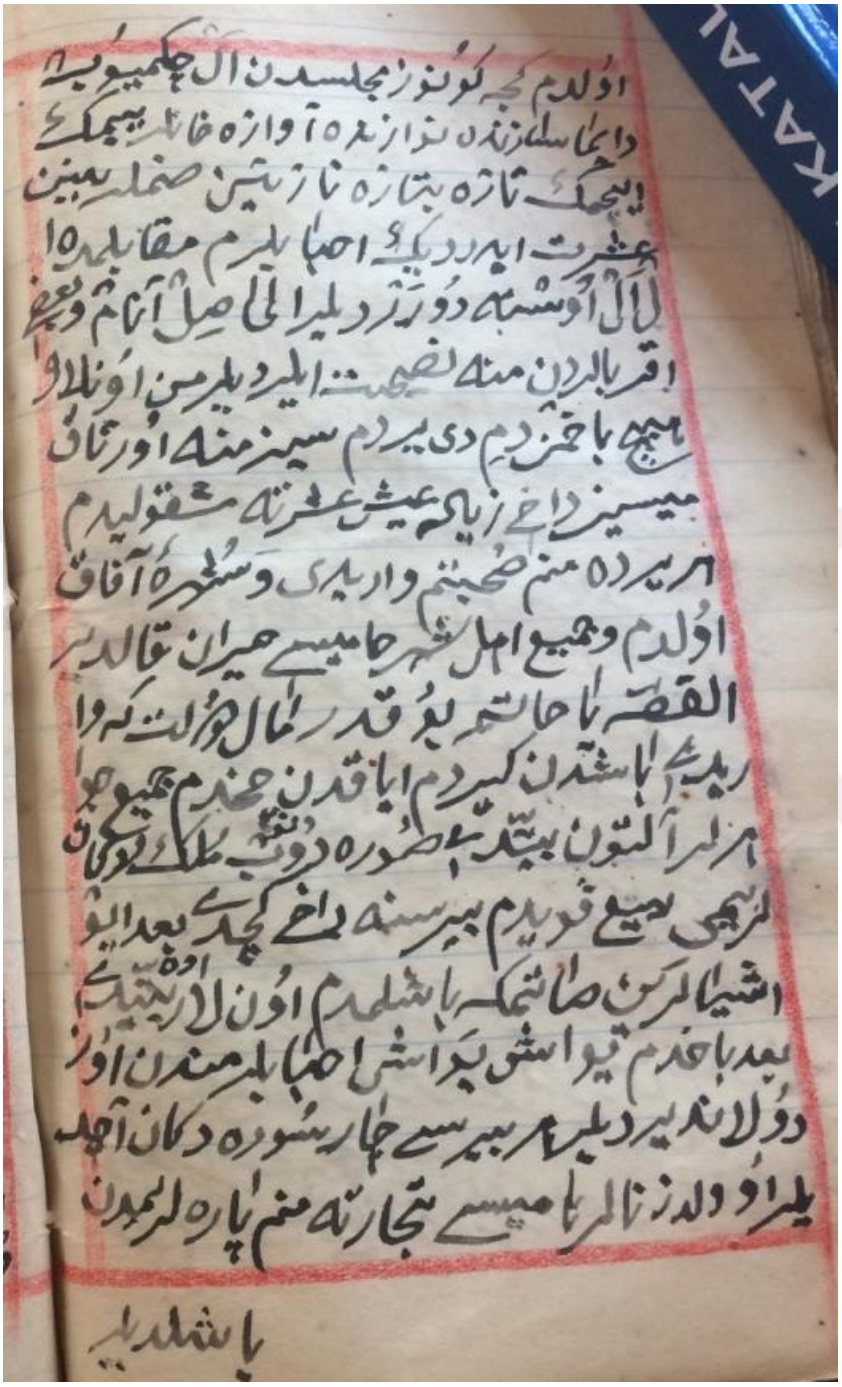
[76a]

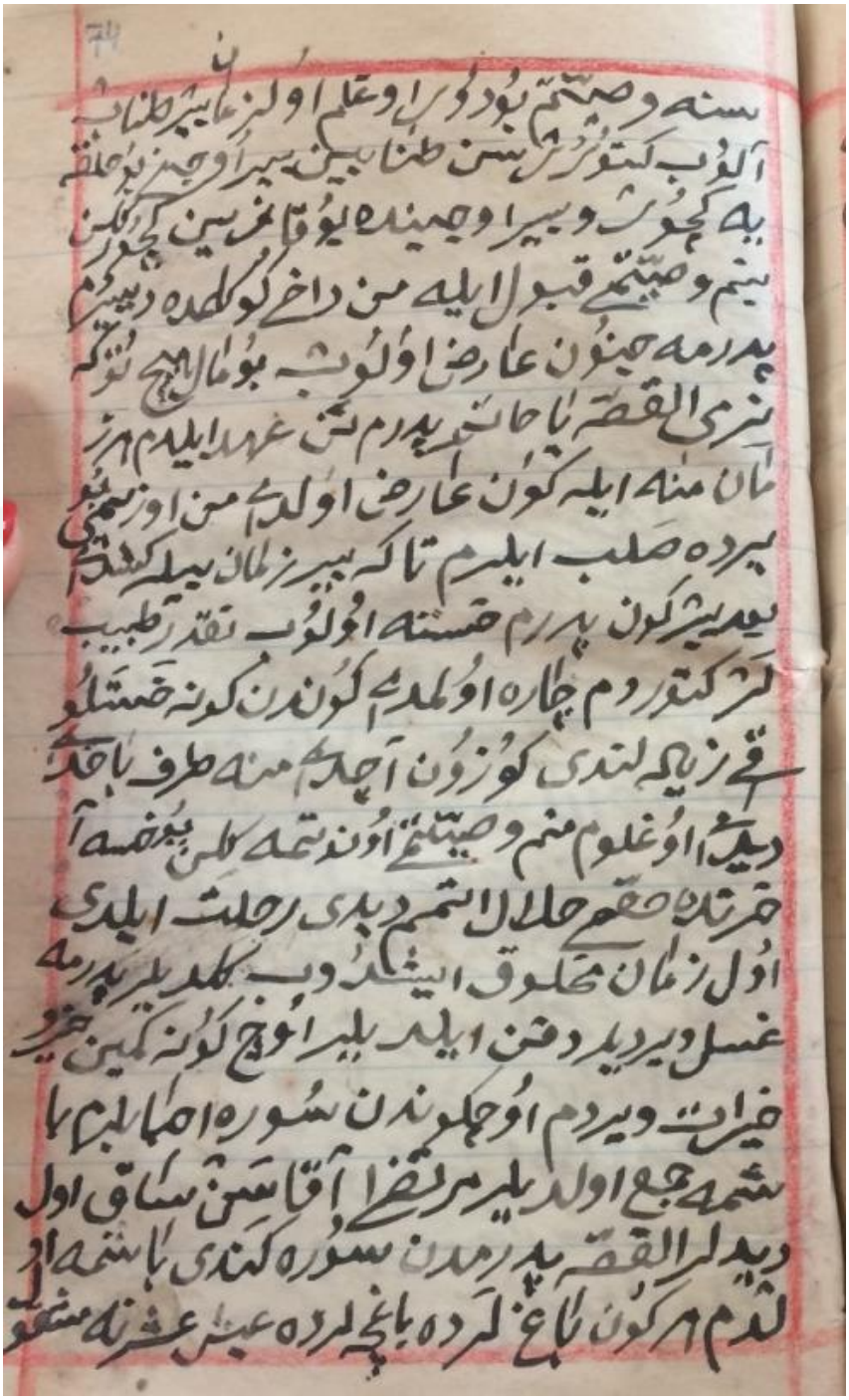
[75b]

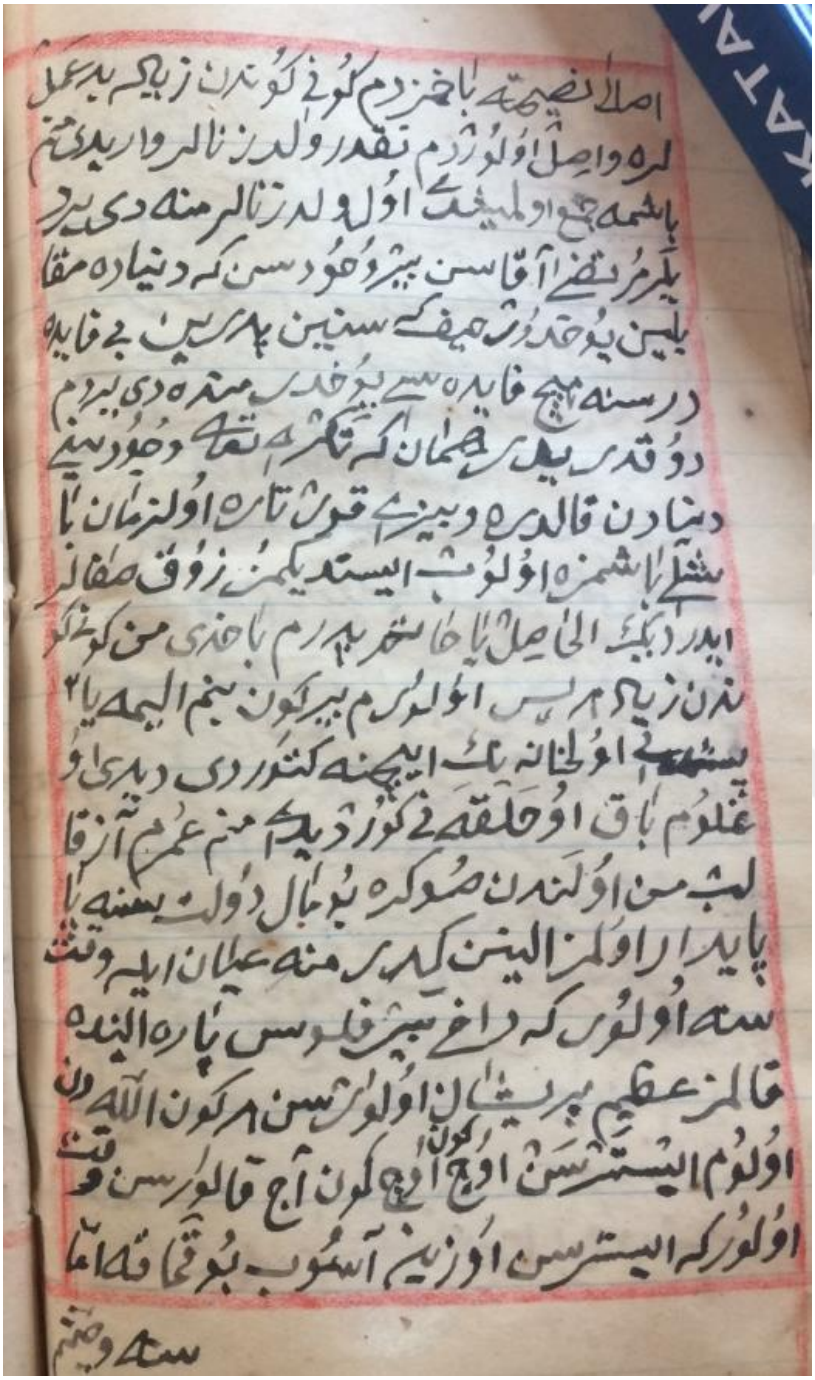
[75a]

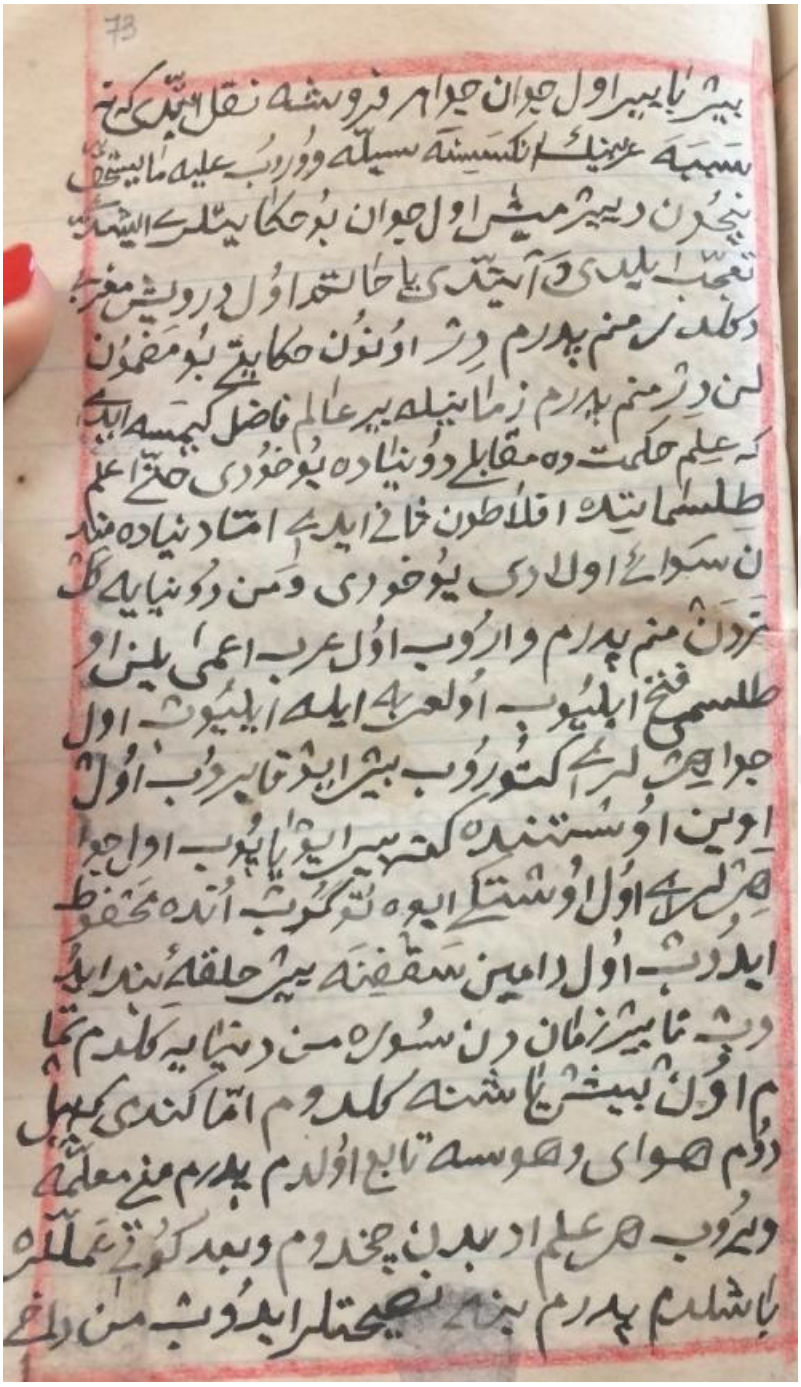
[74b]

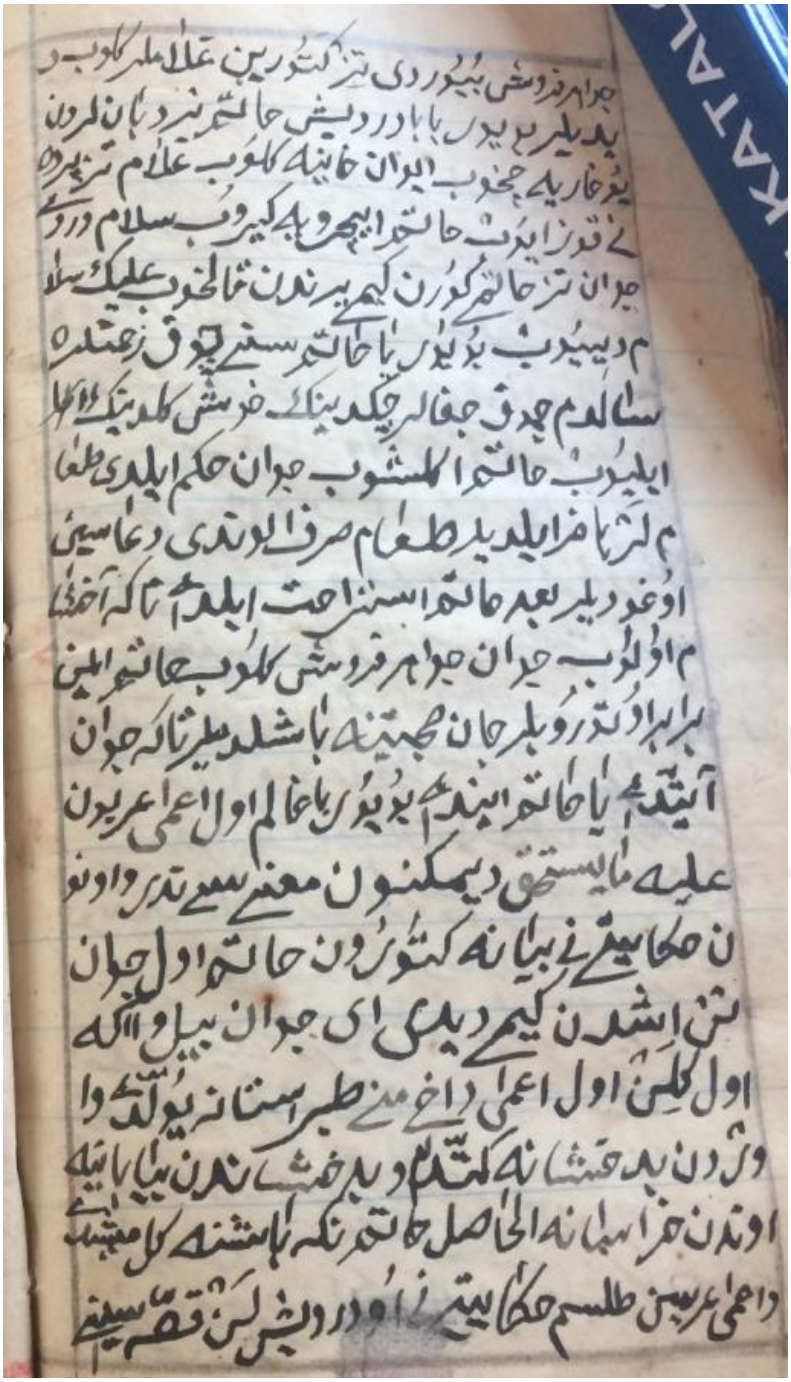
[74a]

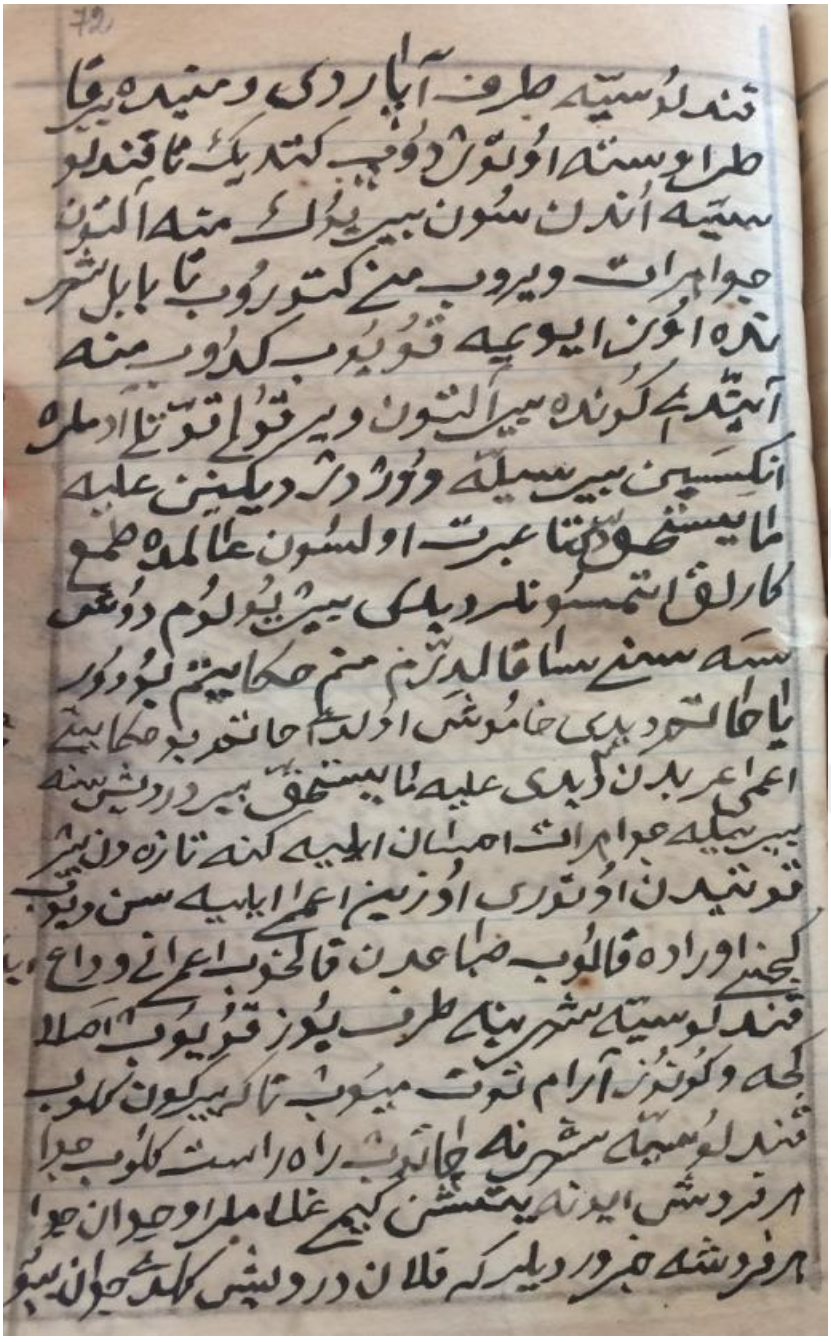
[73b]

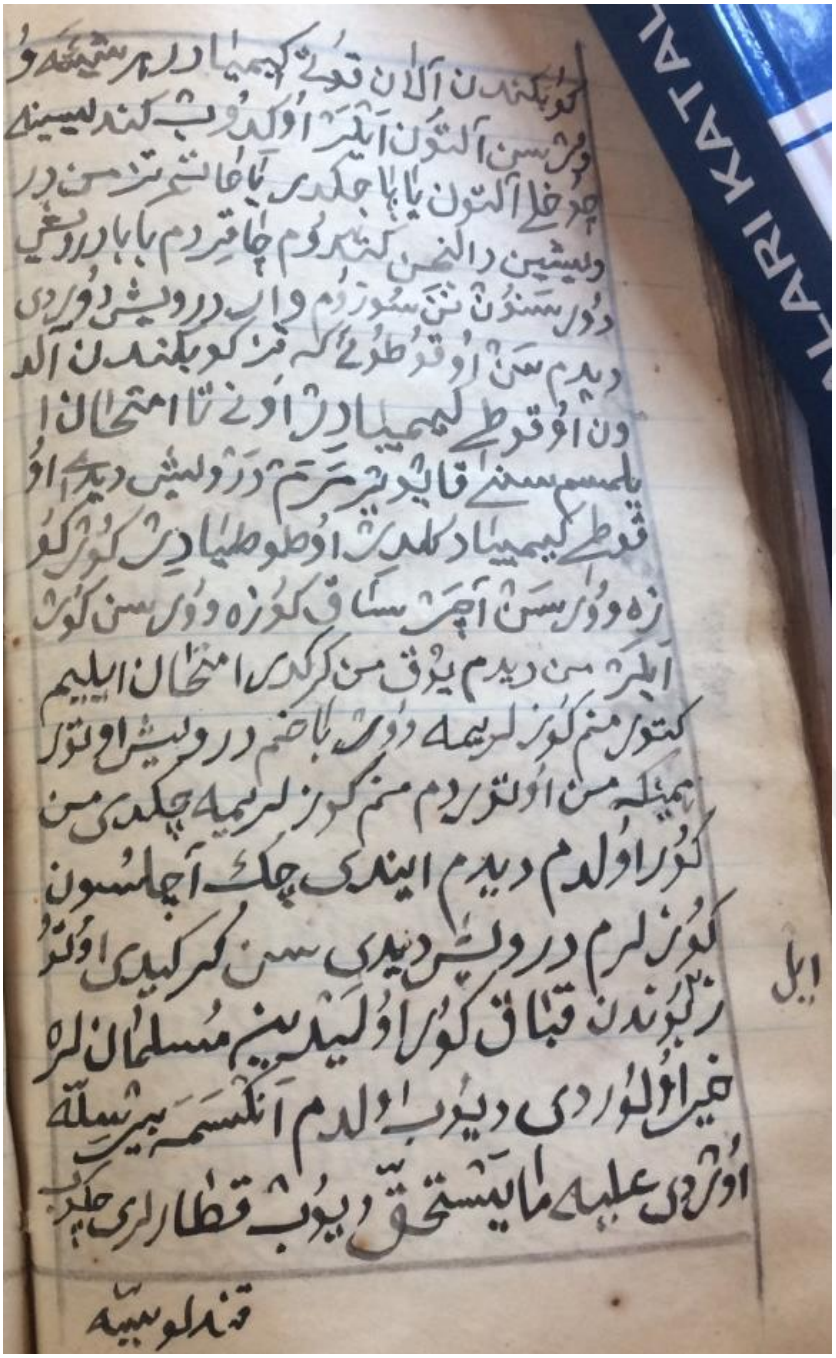
[73a]

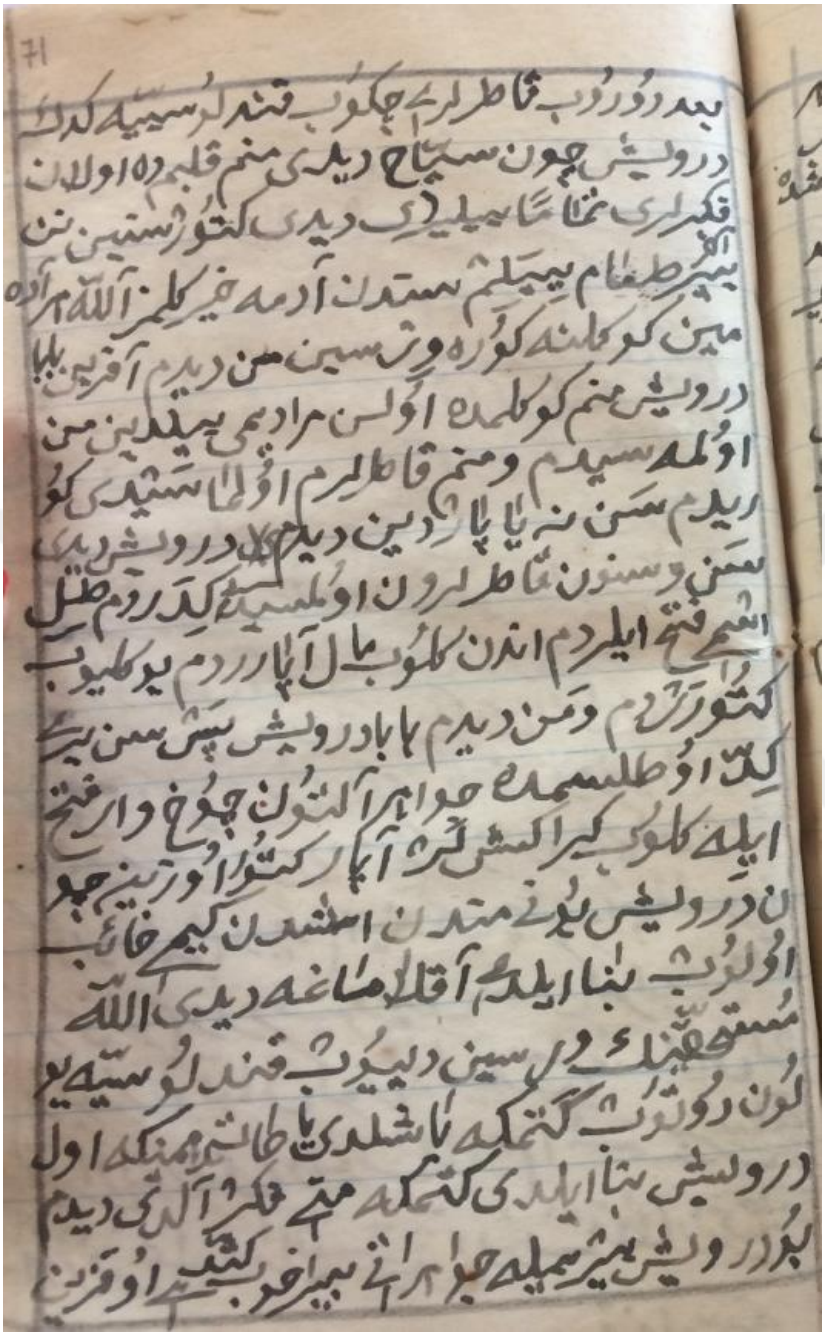
[72b]

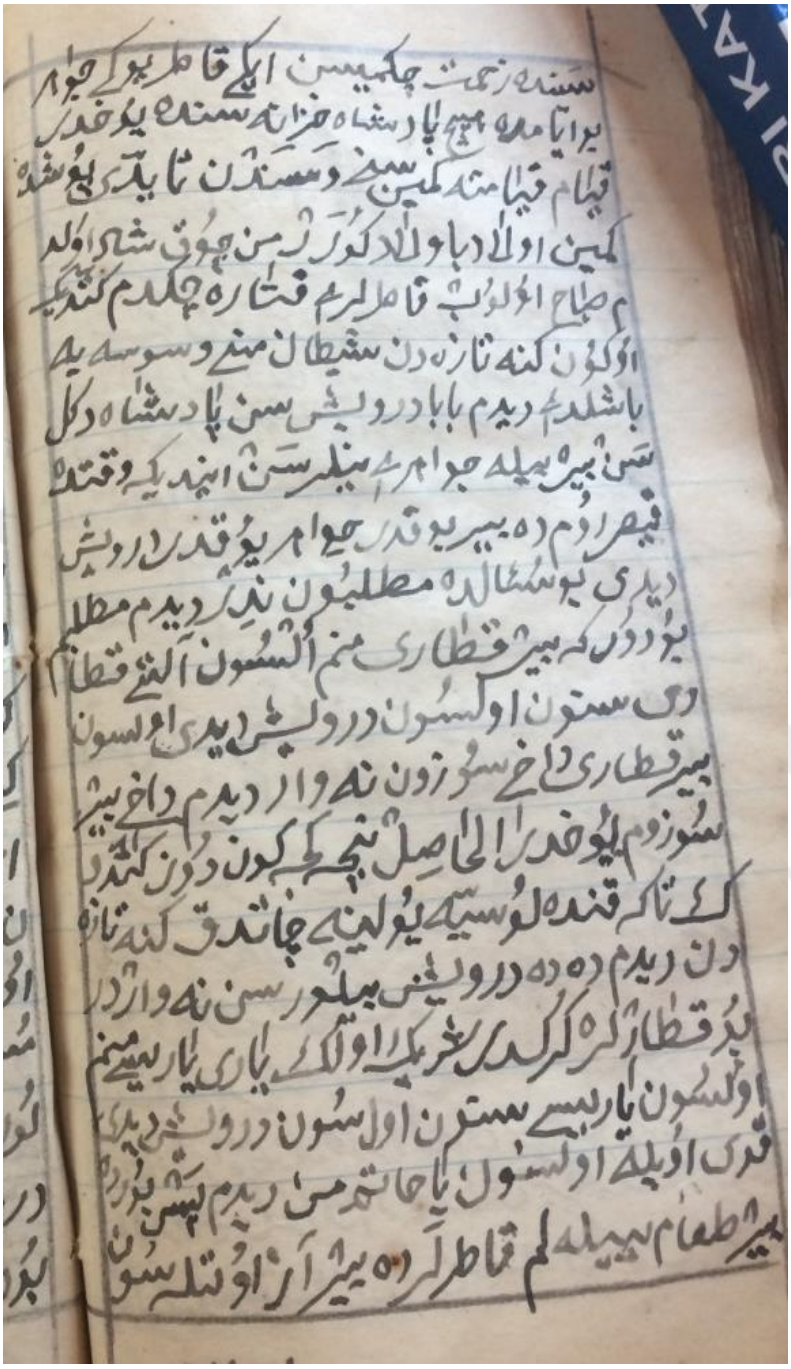
[72a]

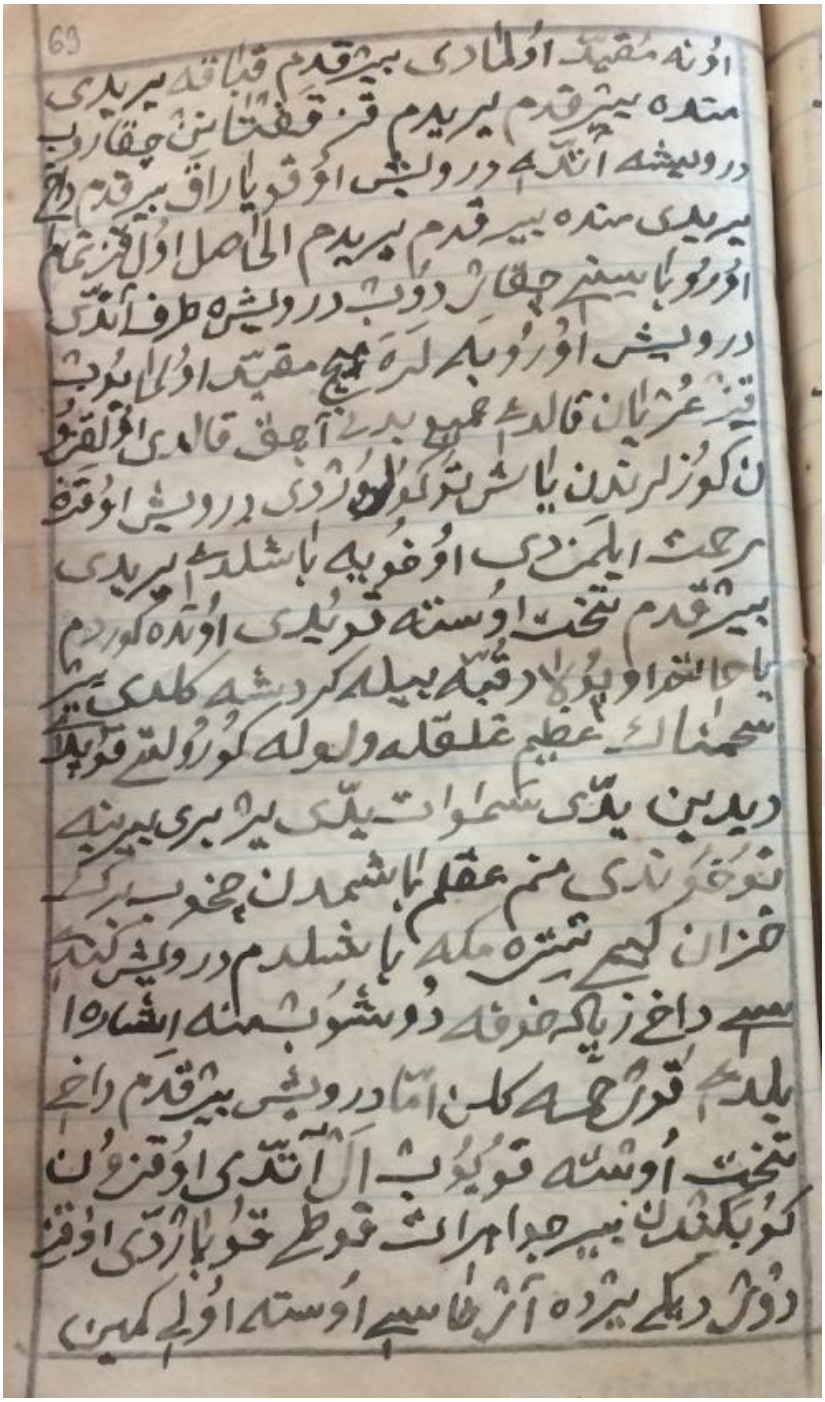
[71b]

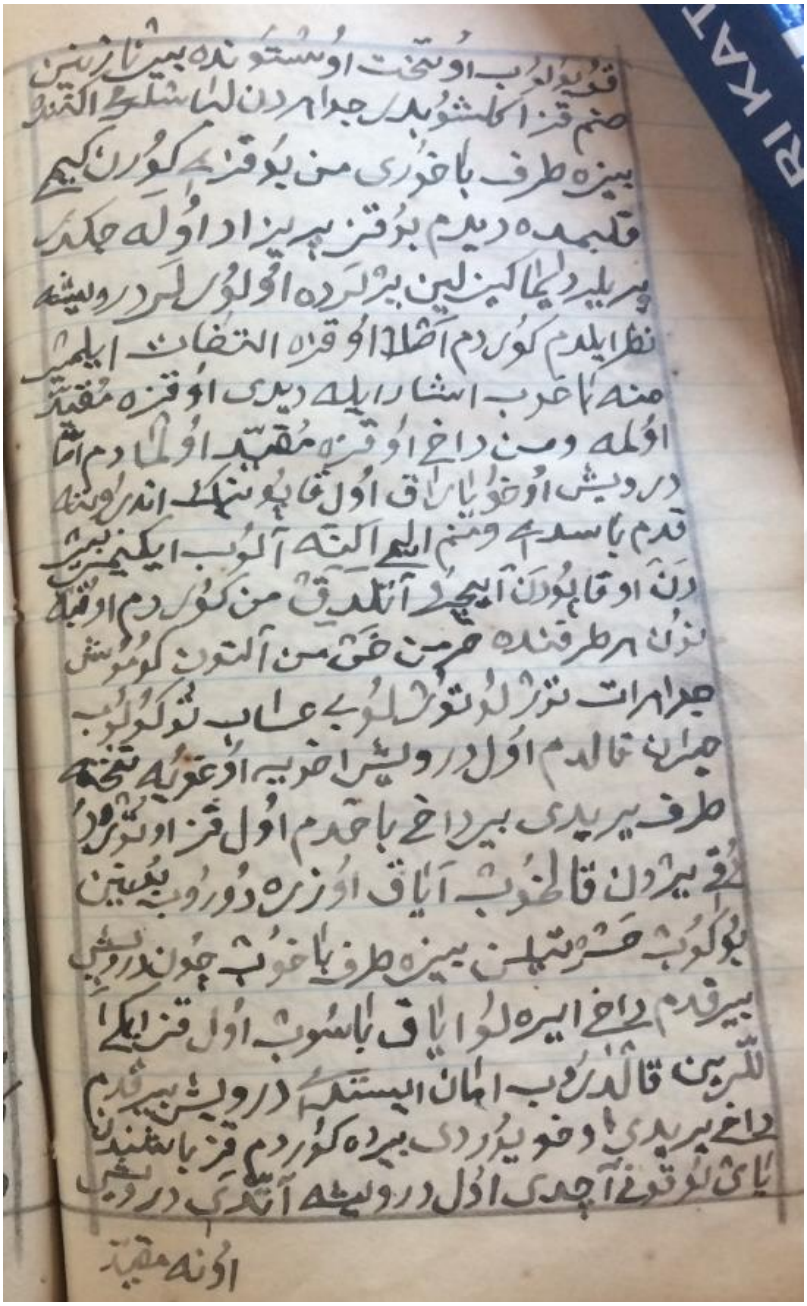
[71a]

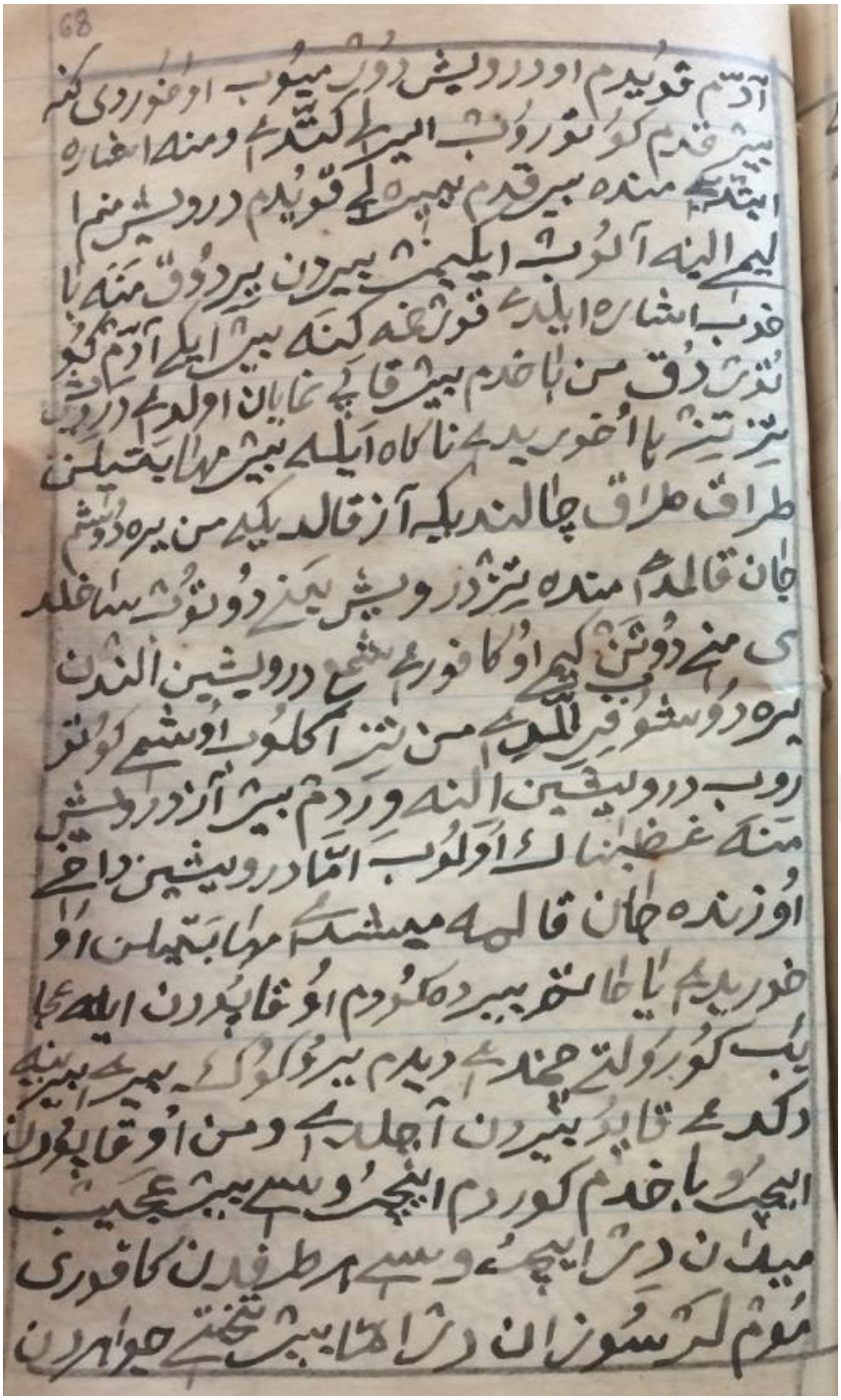
[69b]

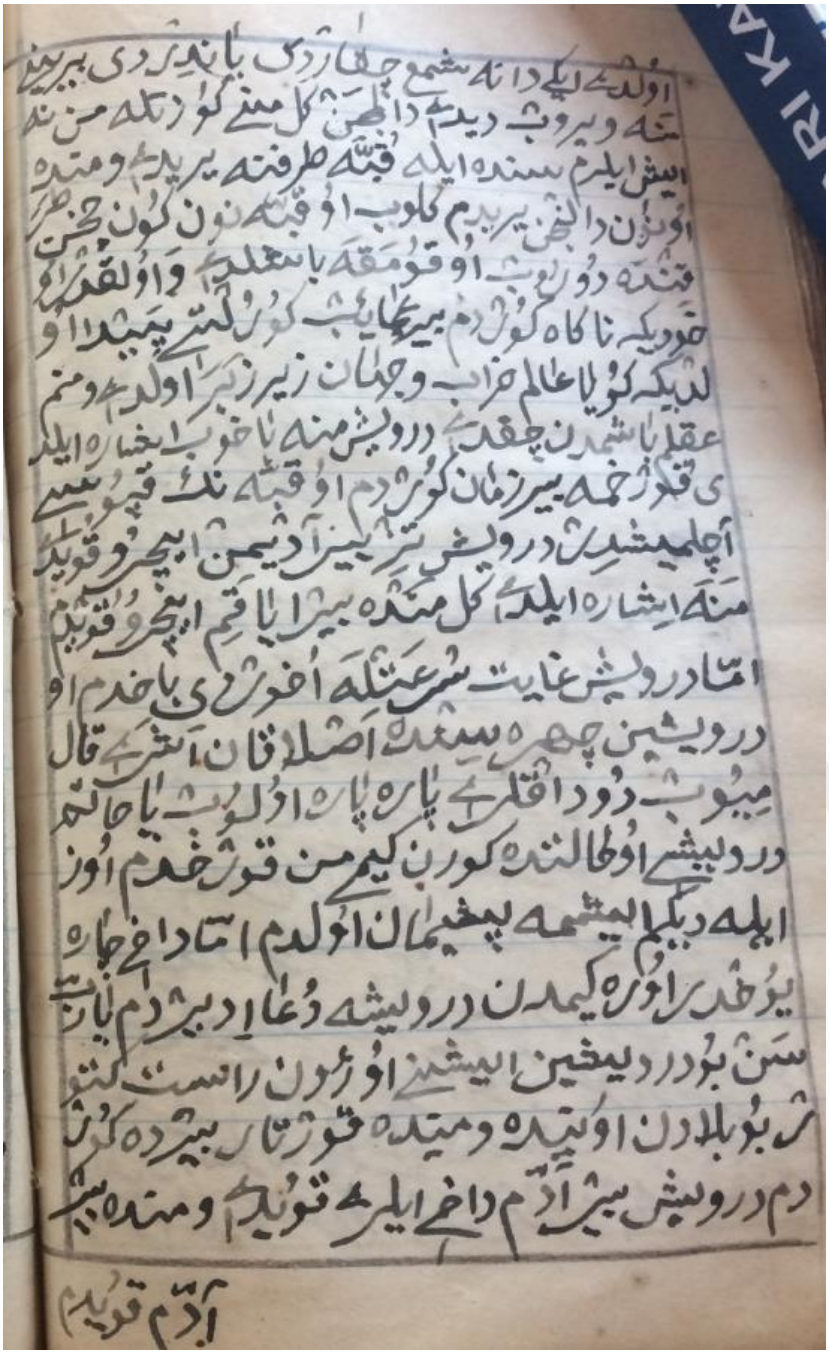
[69a]

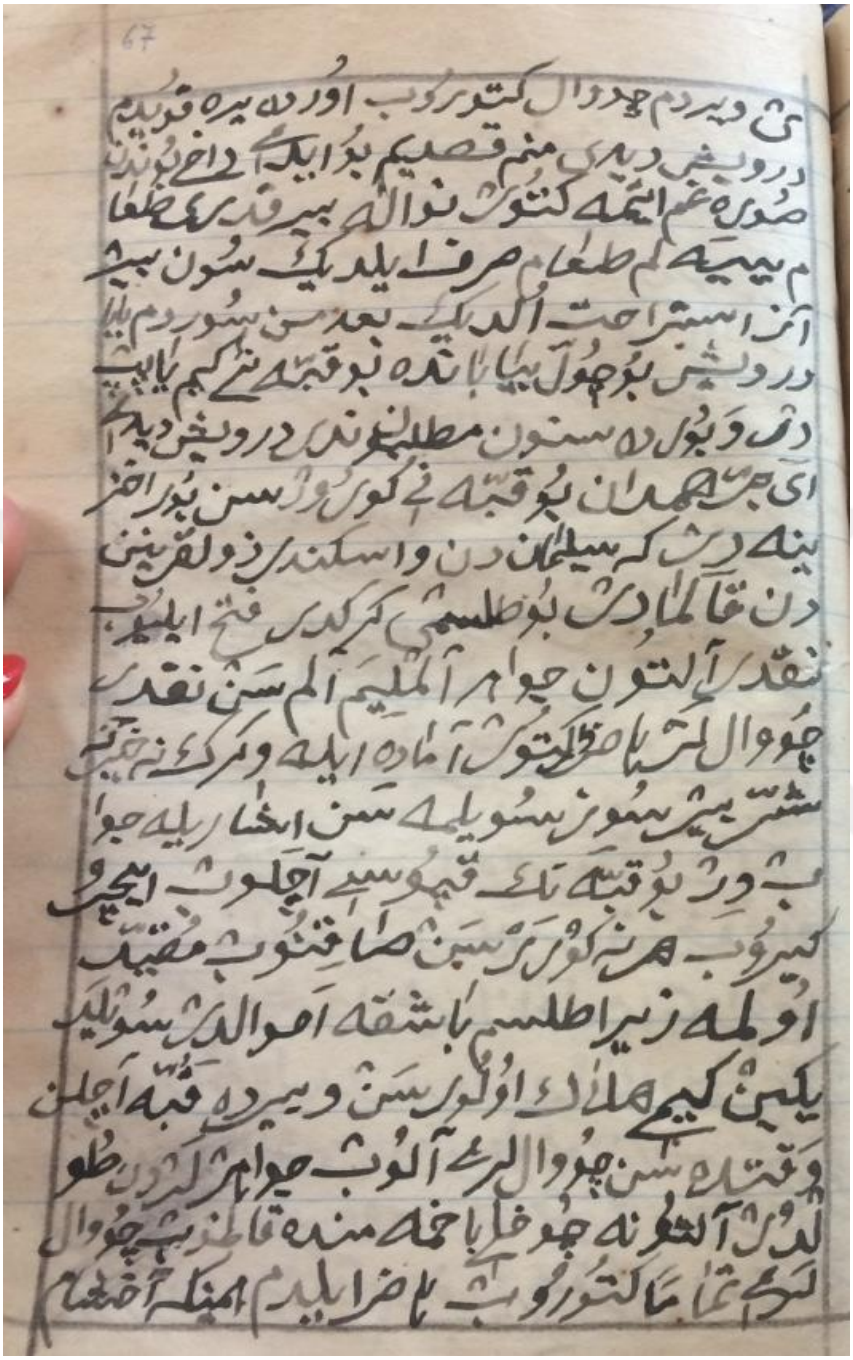
[68b]

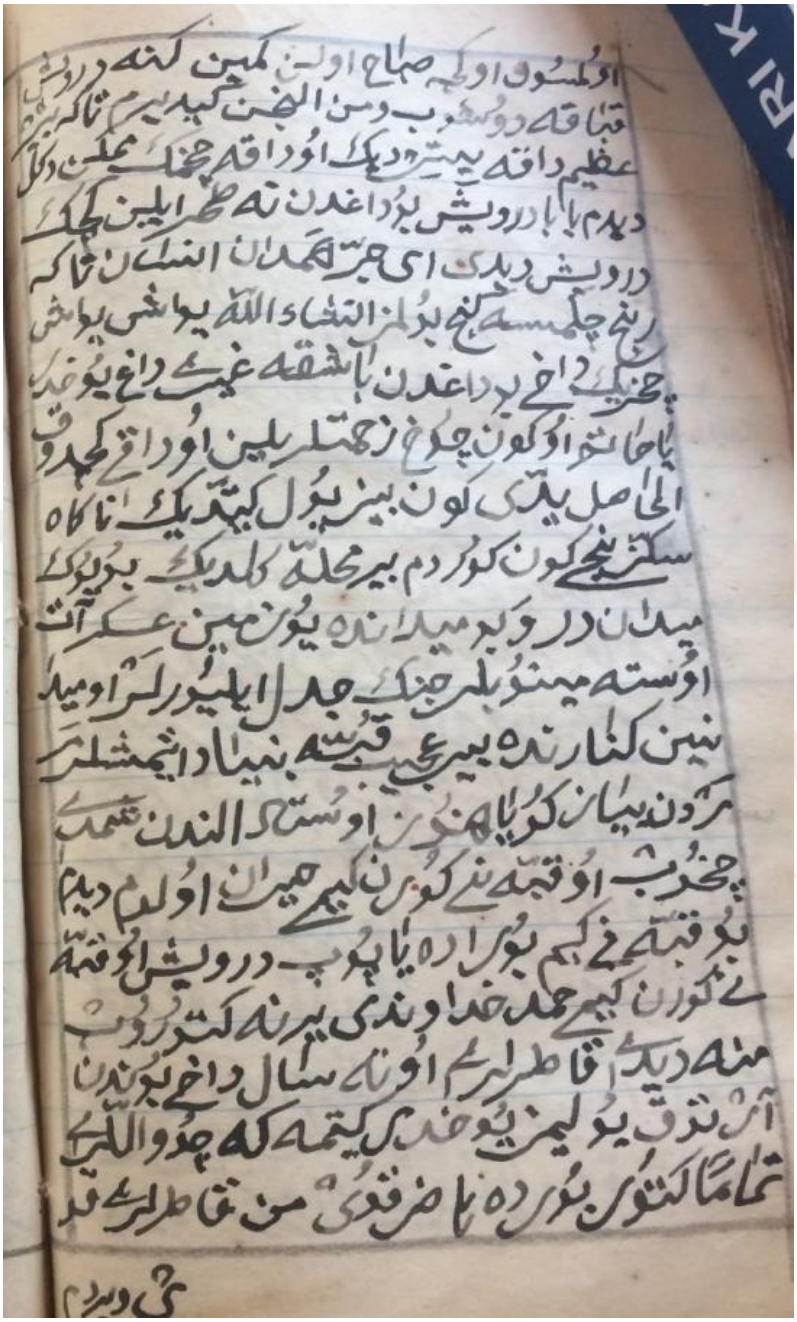
[68a]

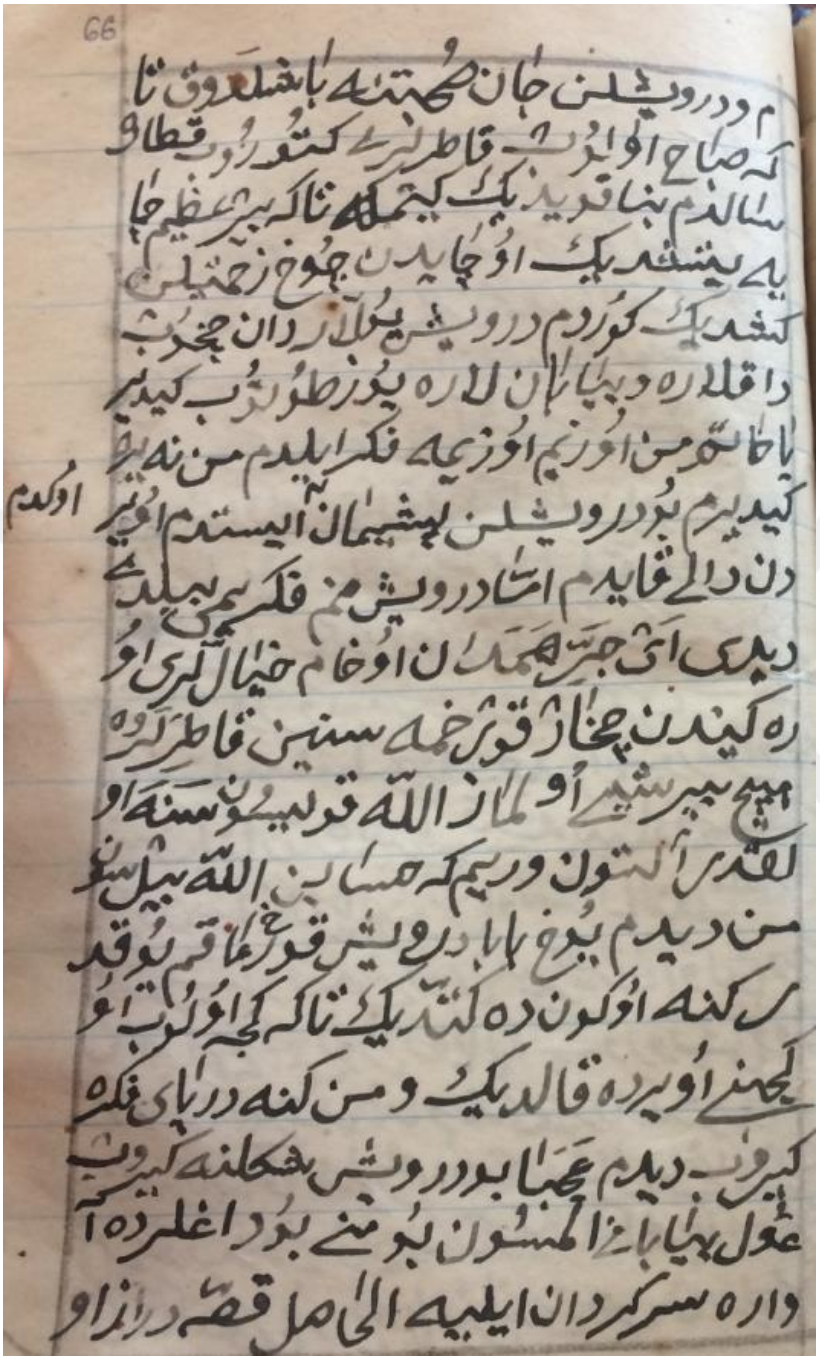
[67b]

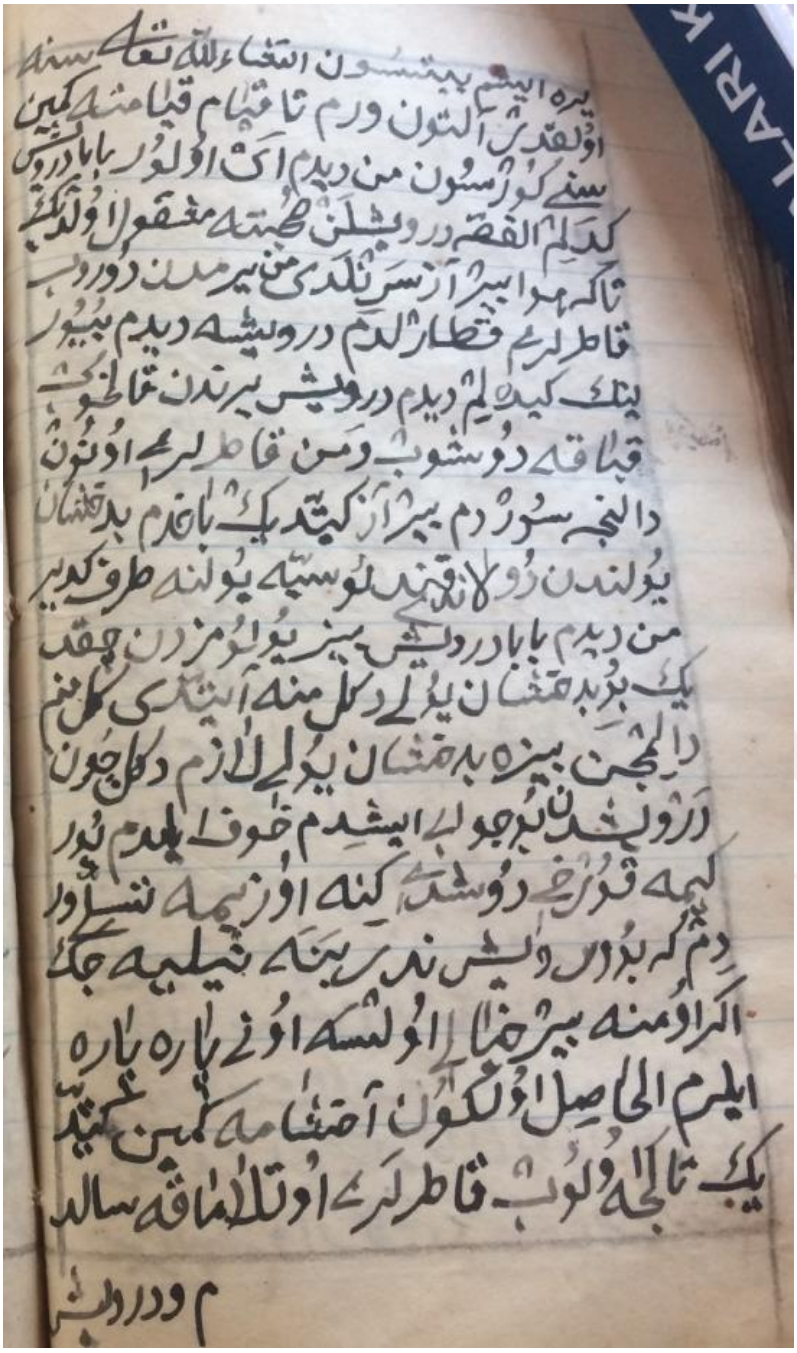
[67a]

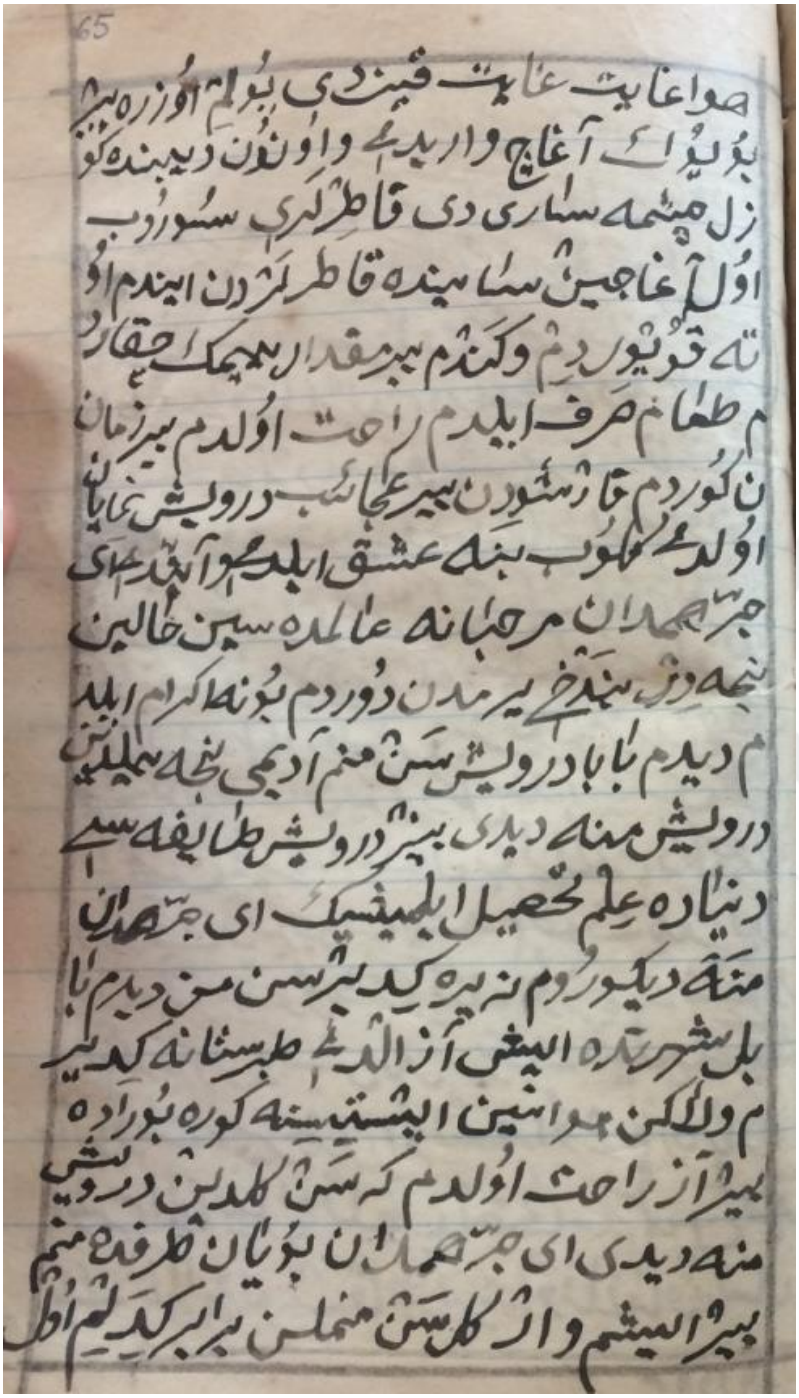
[66b]

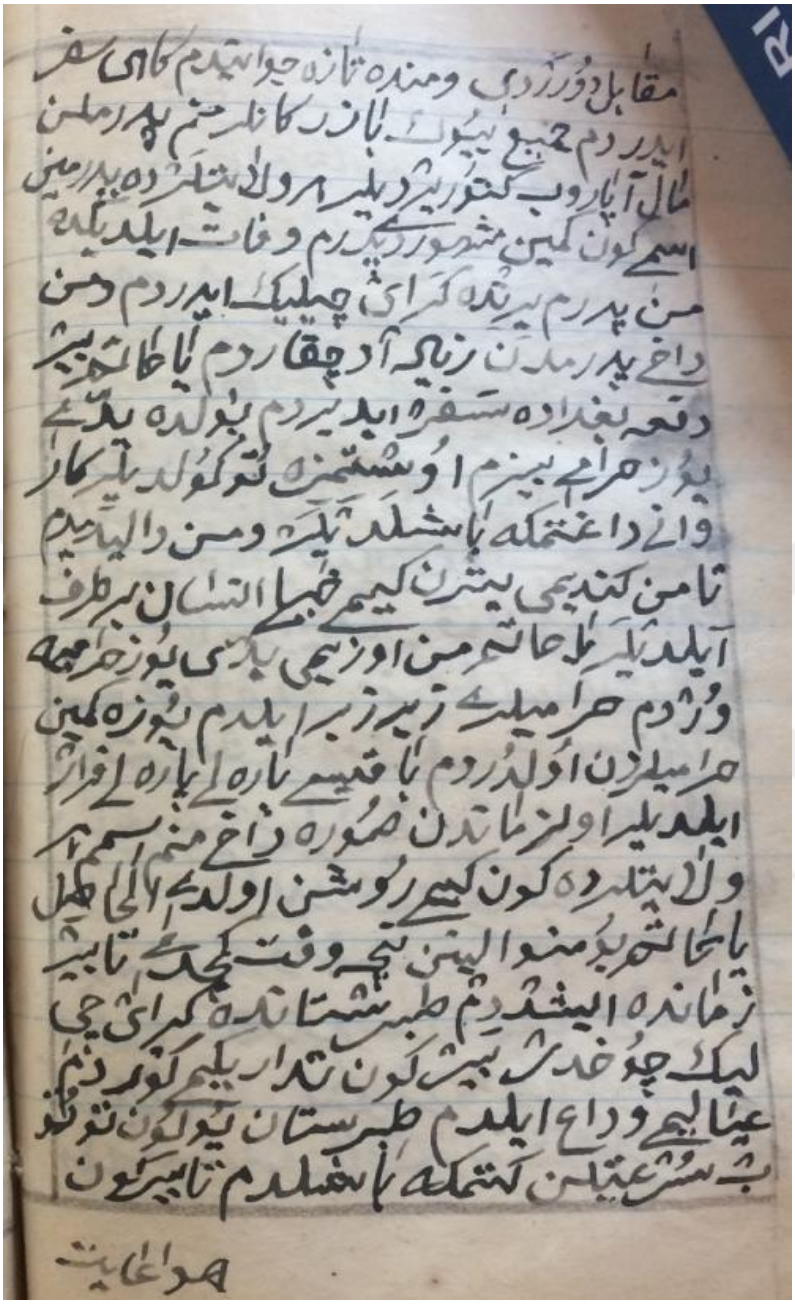
[66a]

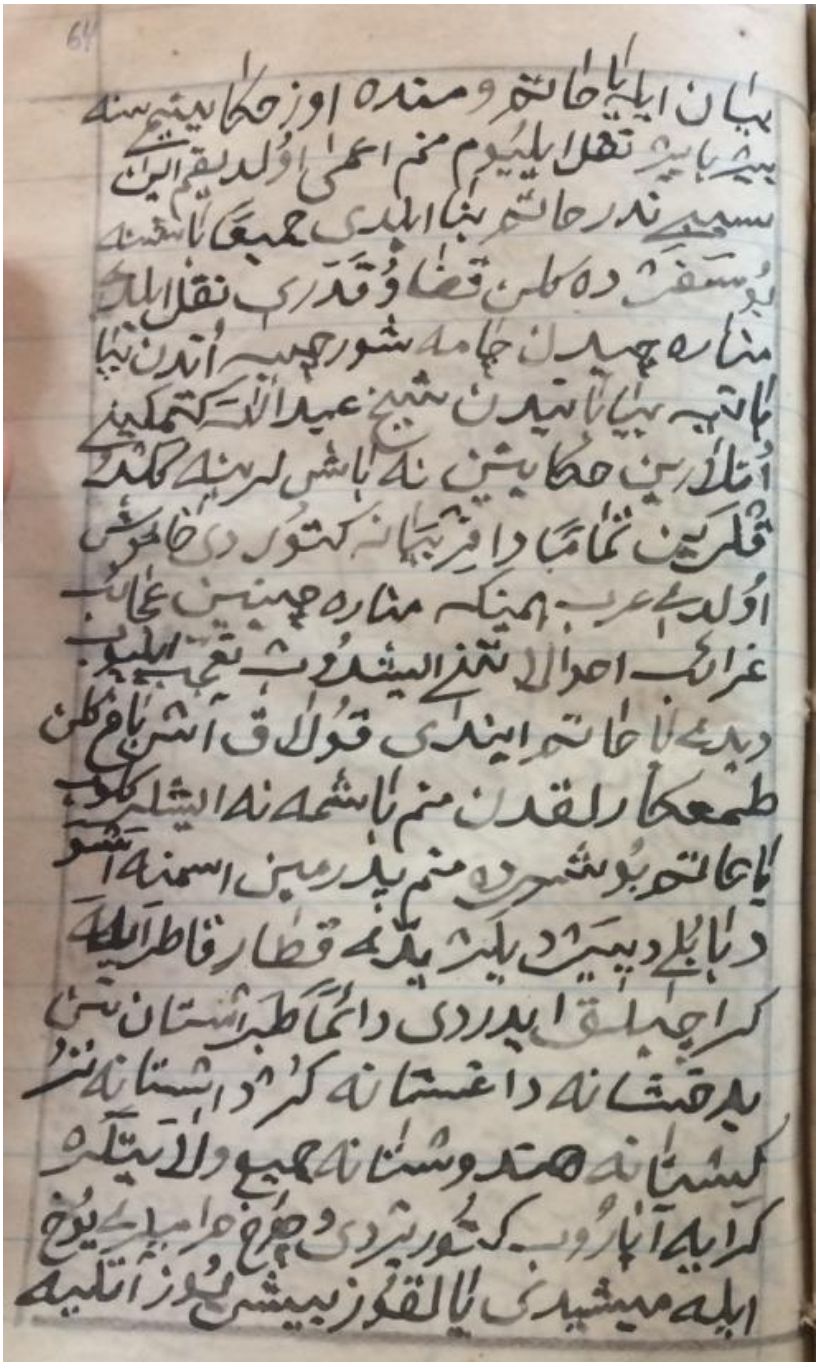
[65b]

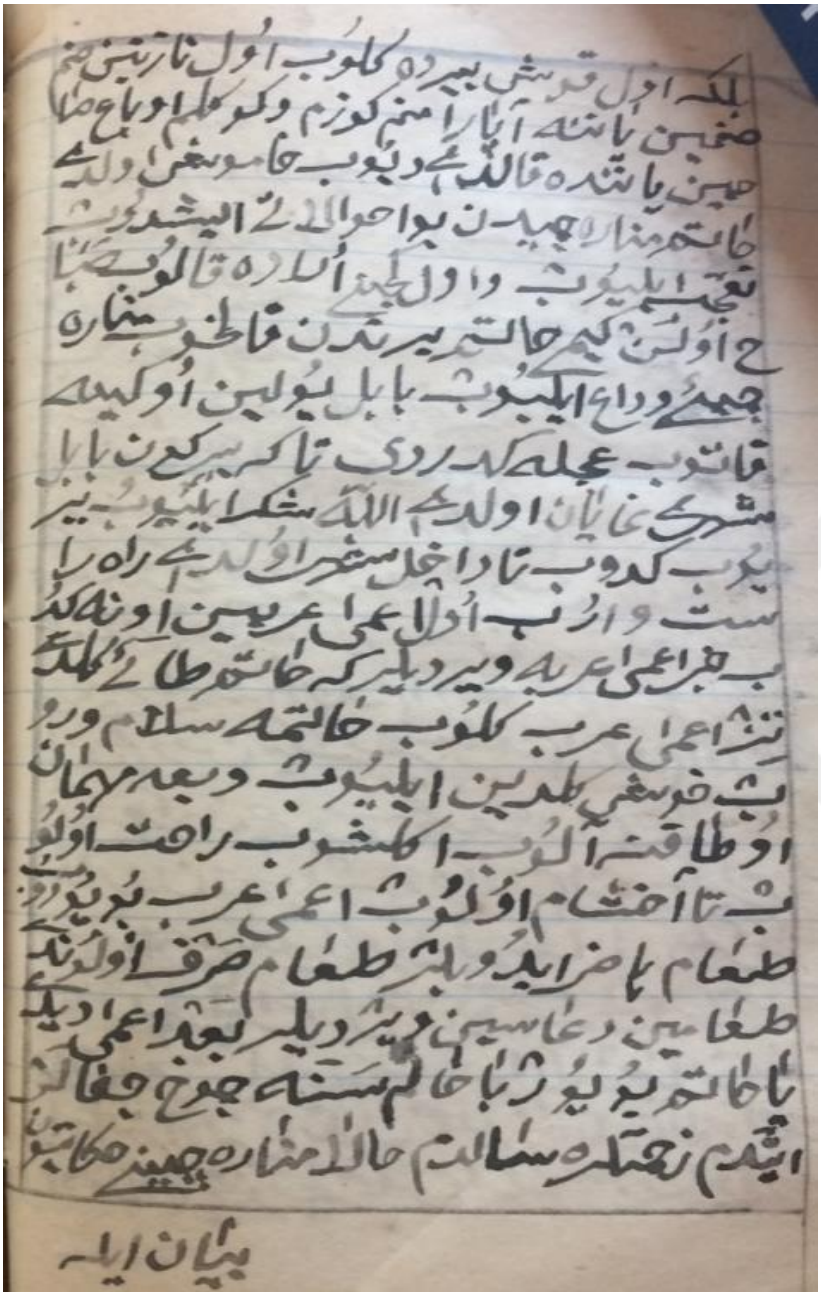
[65a]

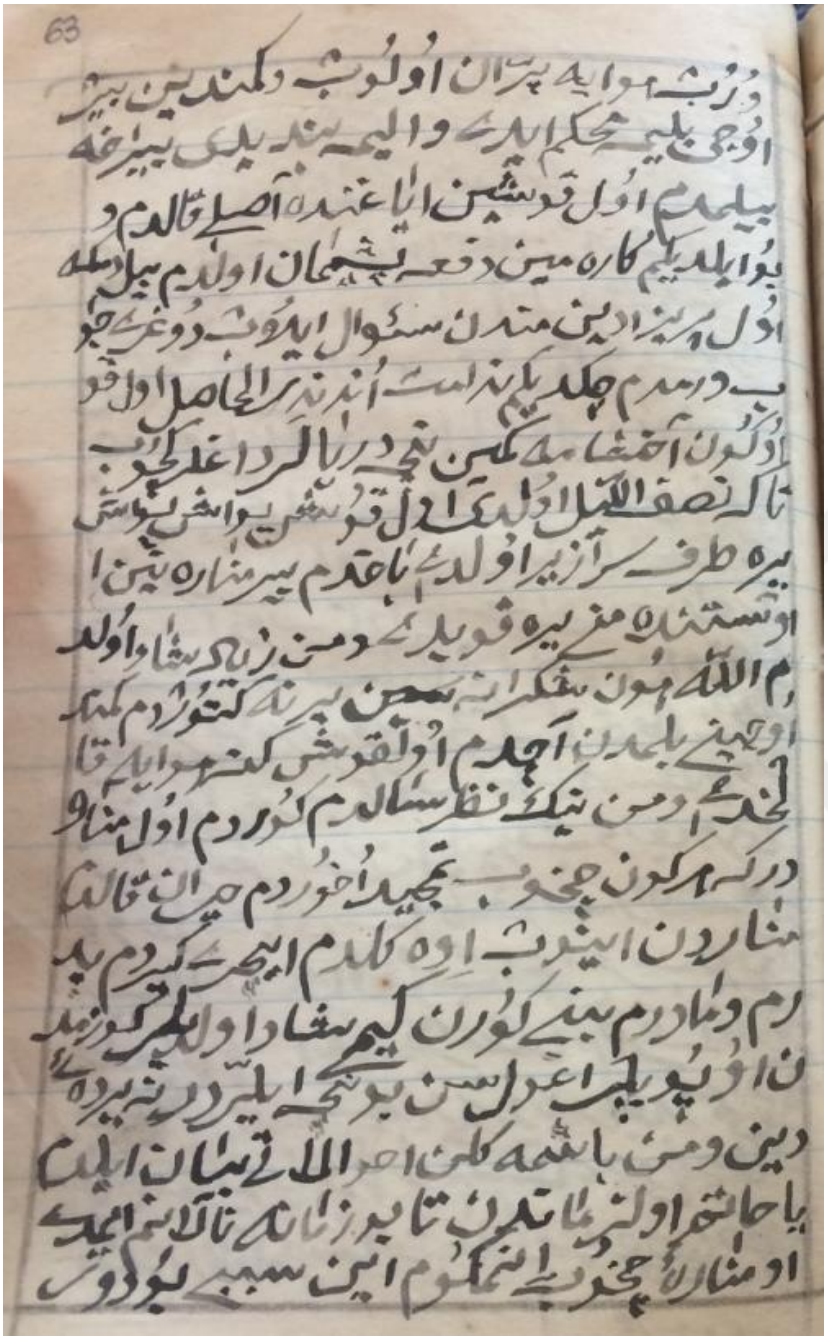
[64b]

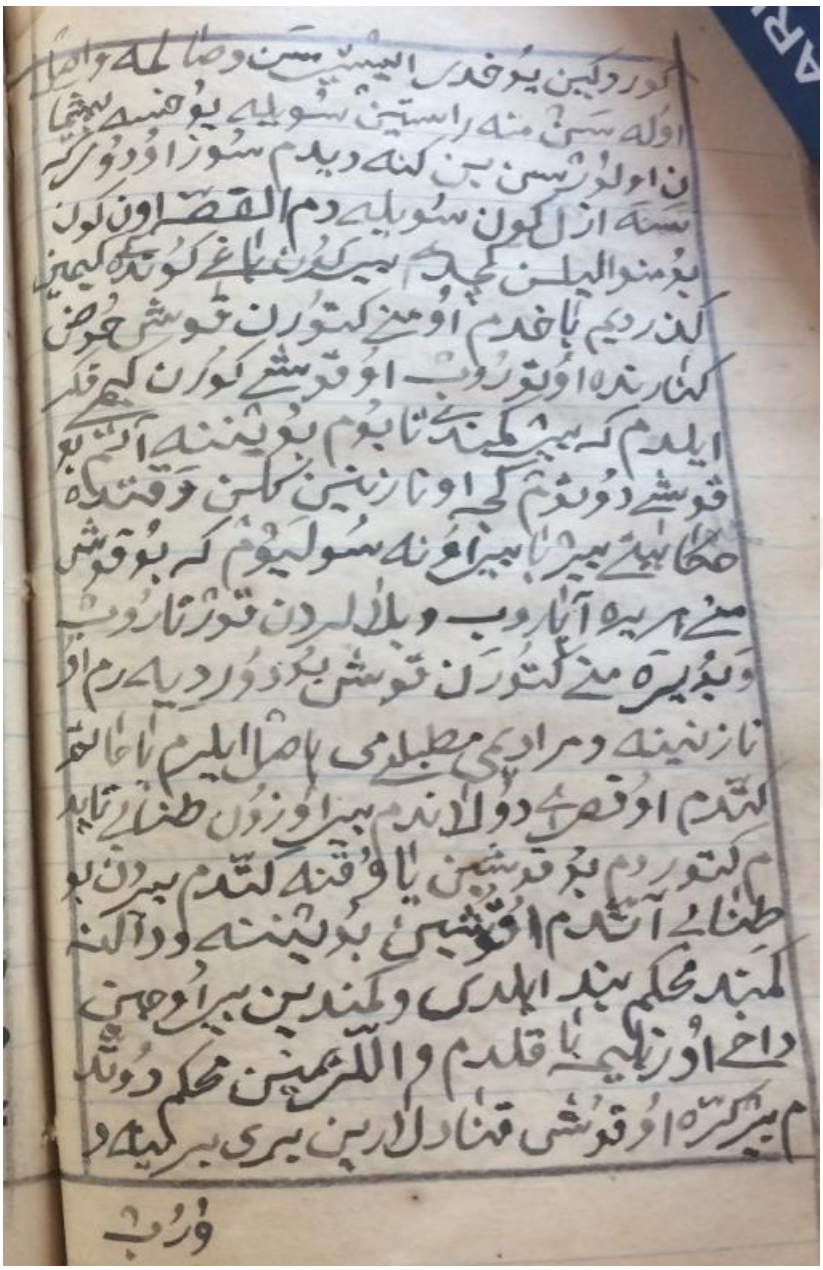
[64a]

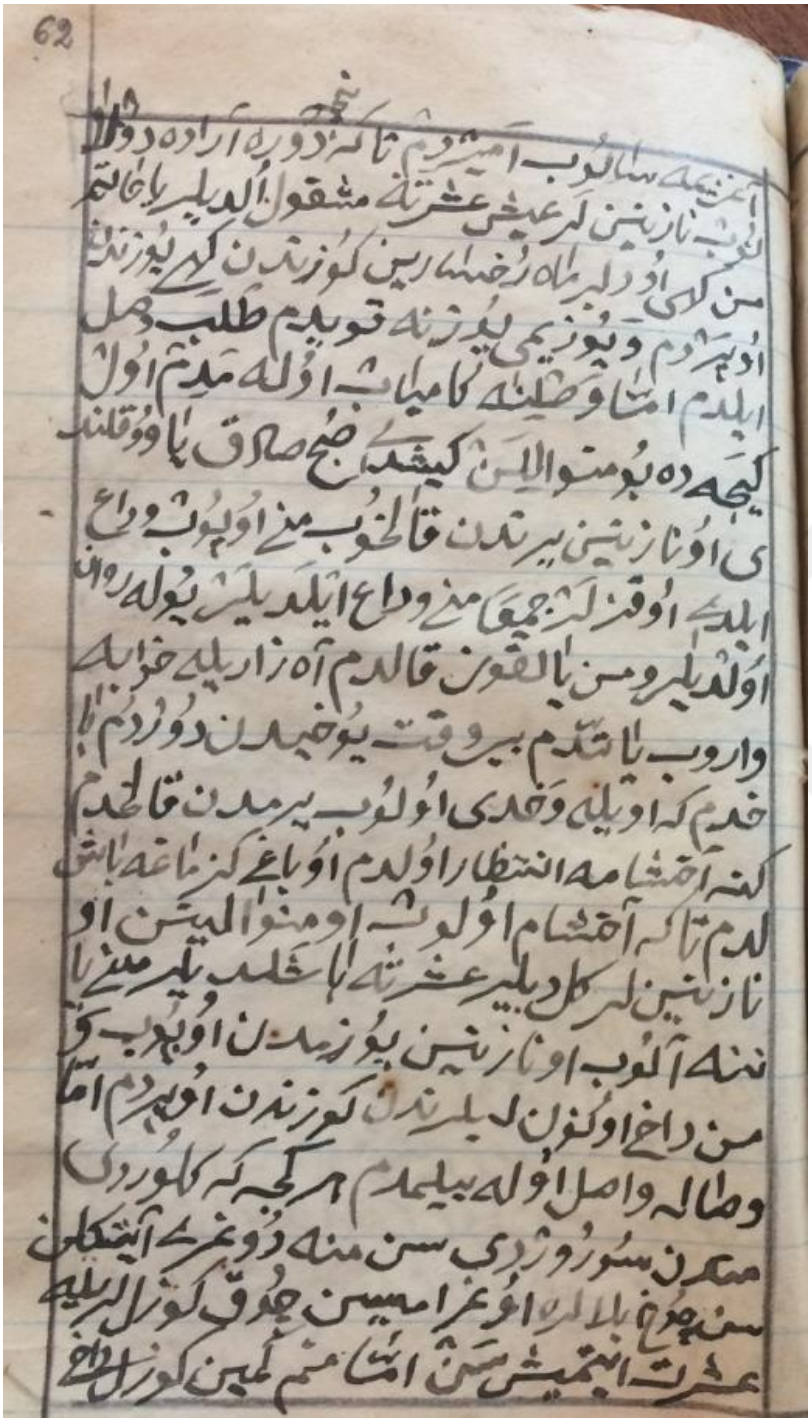
[63b]

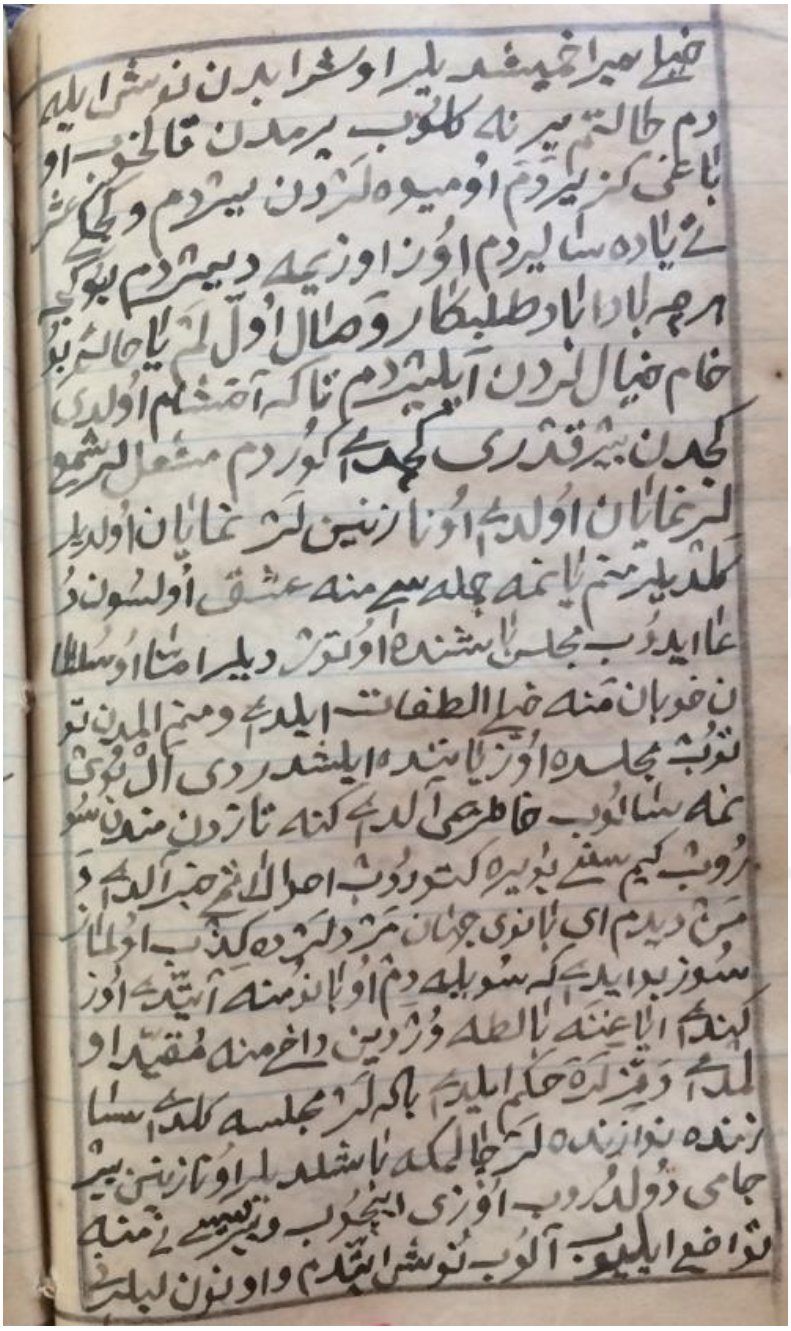
[63a]

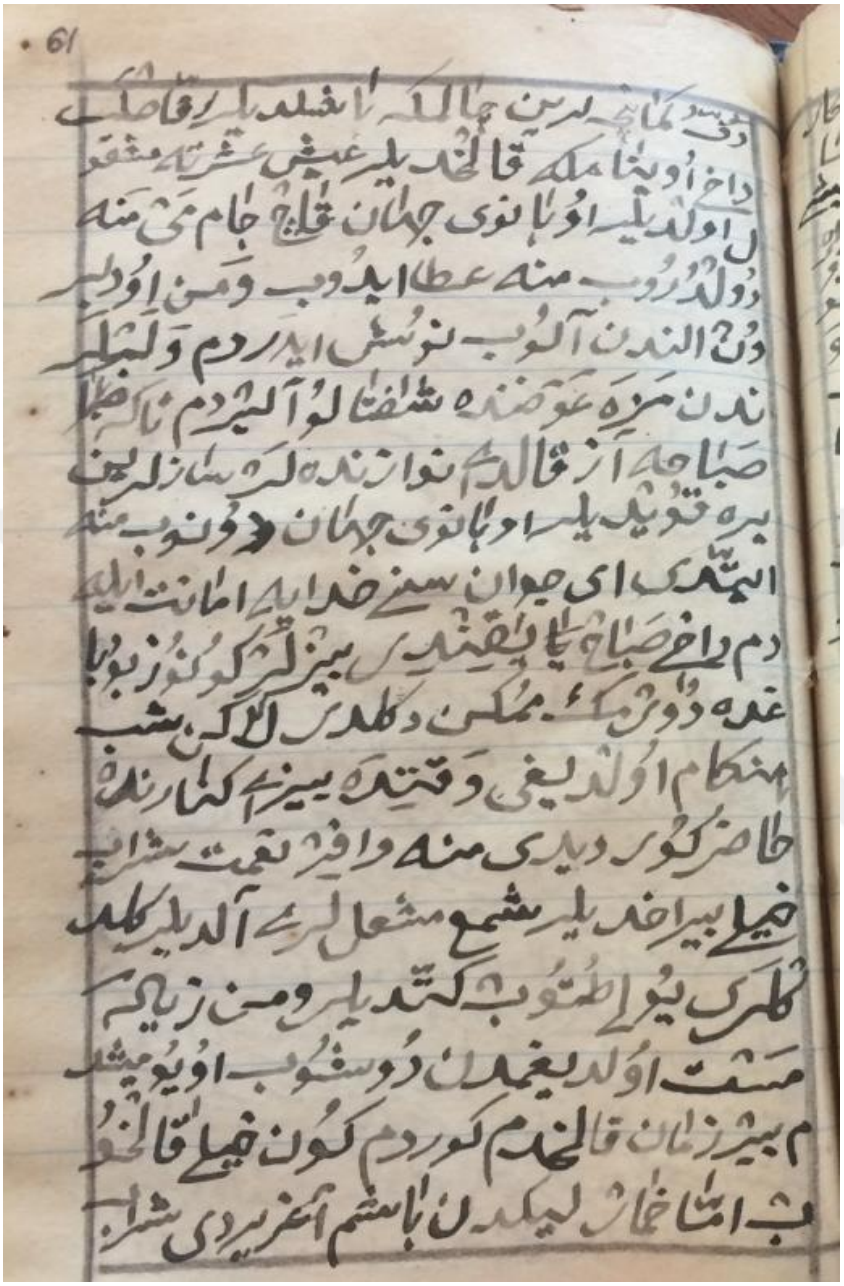
[62b]

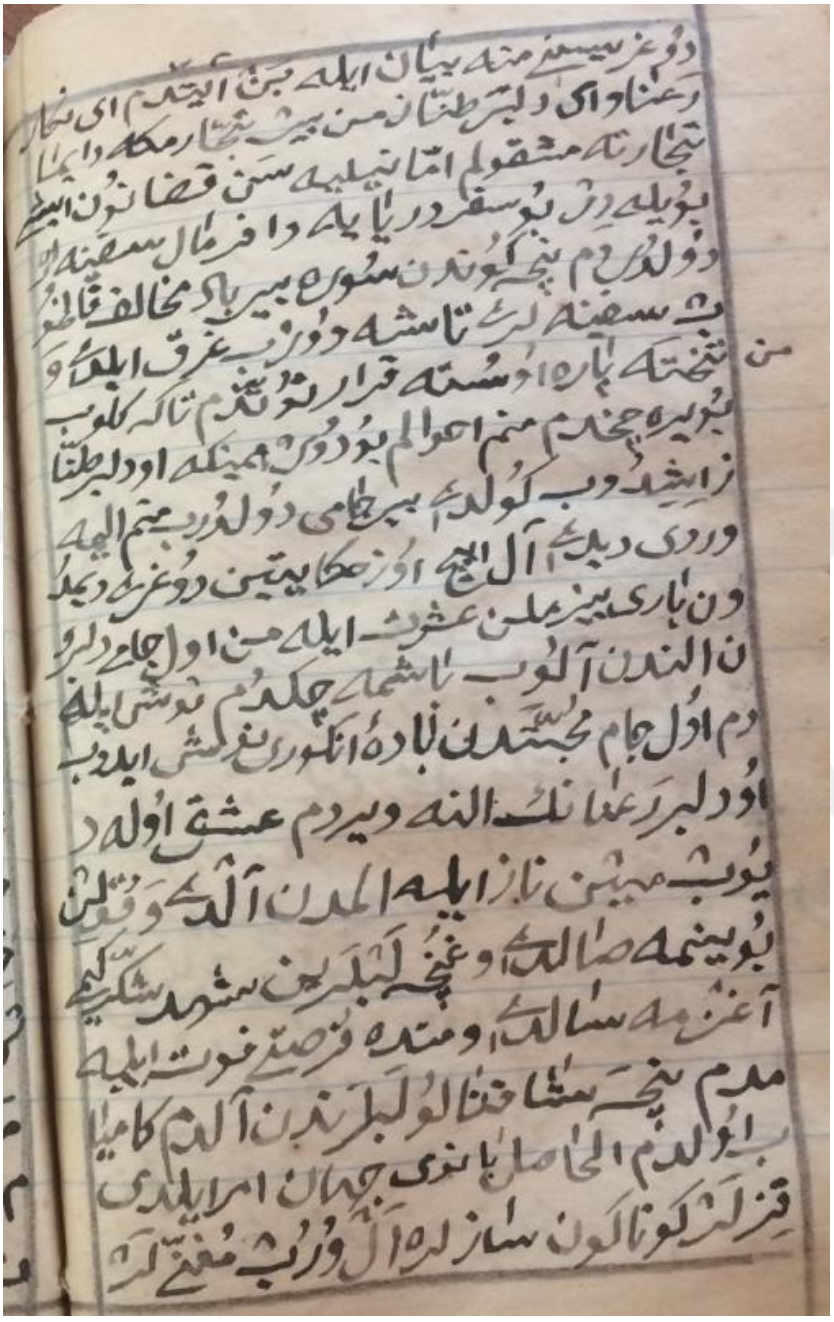
[62a]

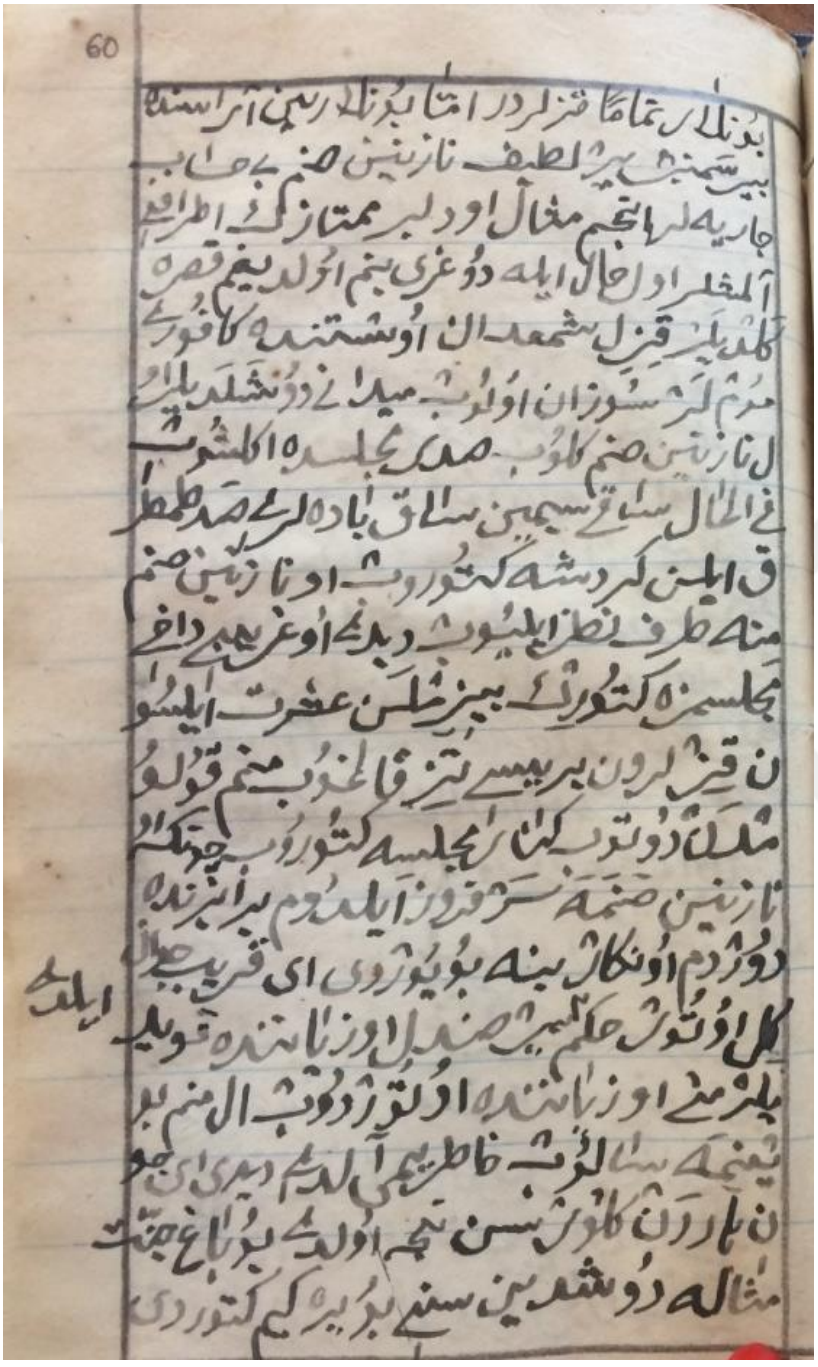
[61b]

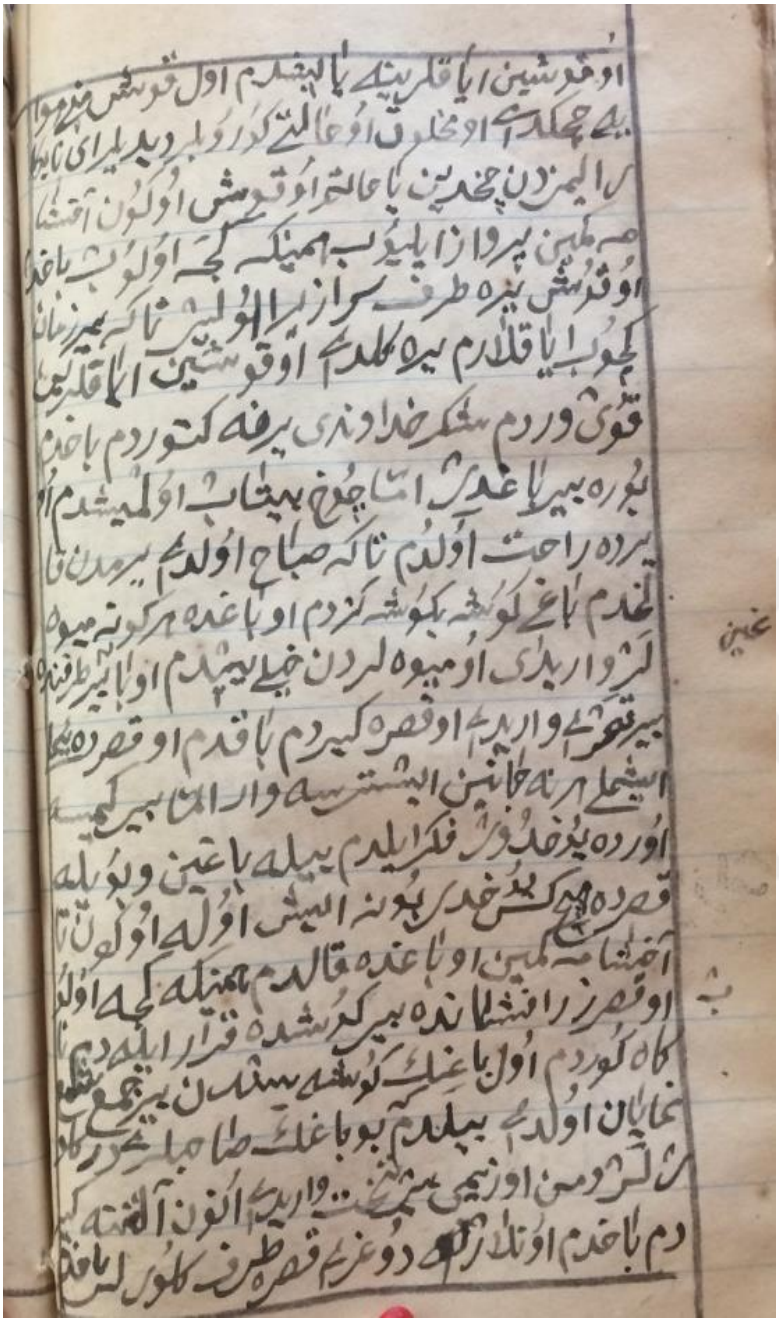
[61a]

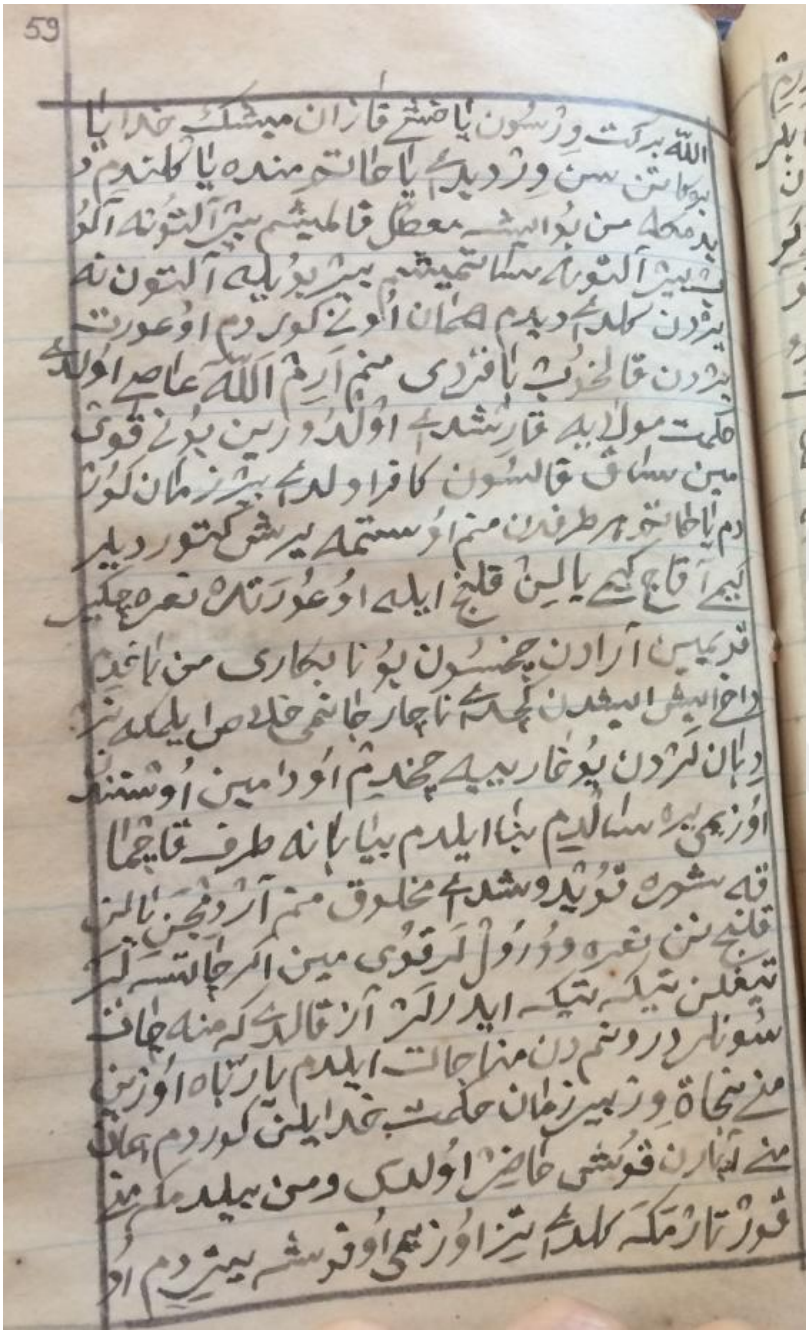
[60b]

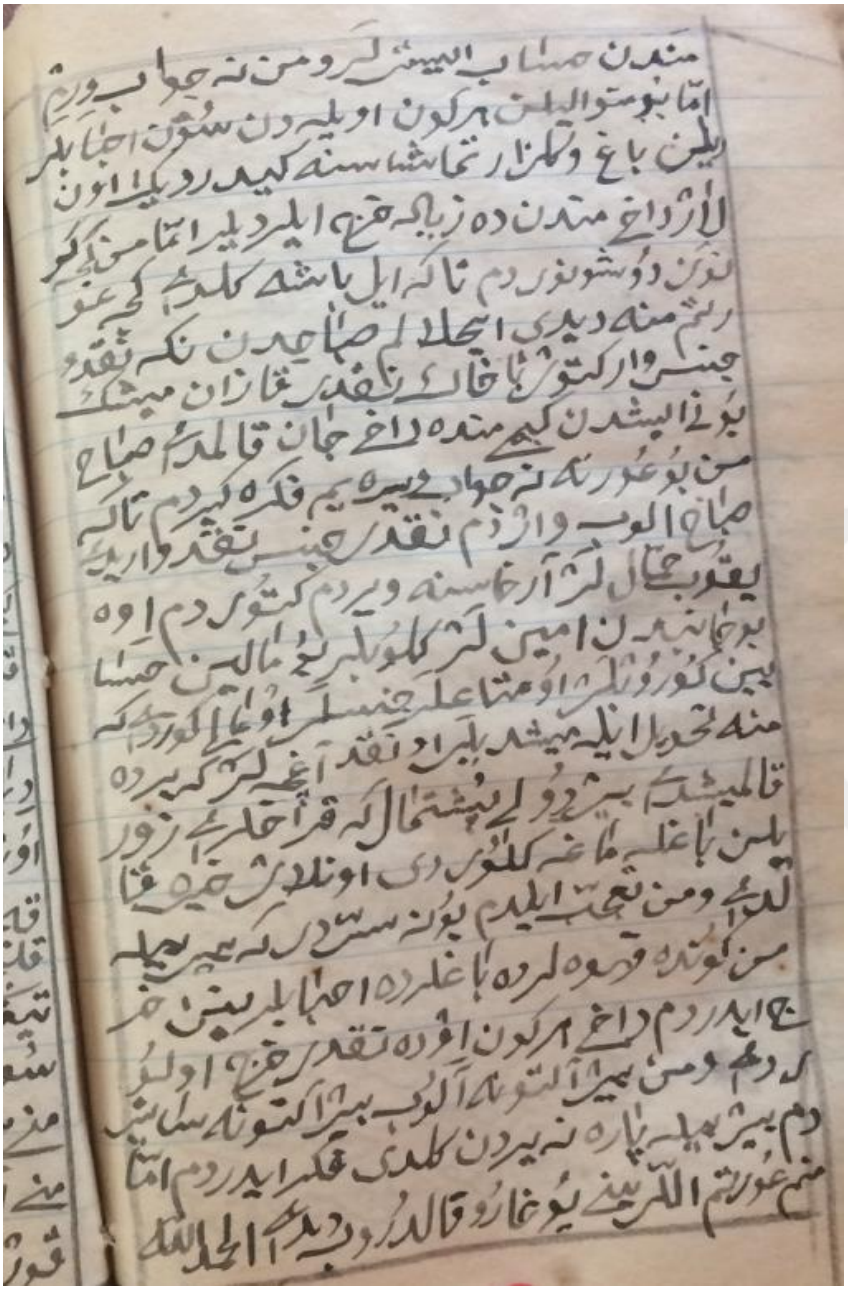
[60a]

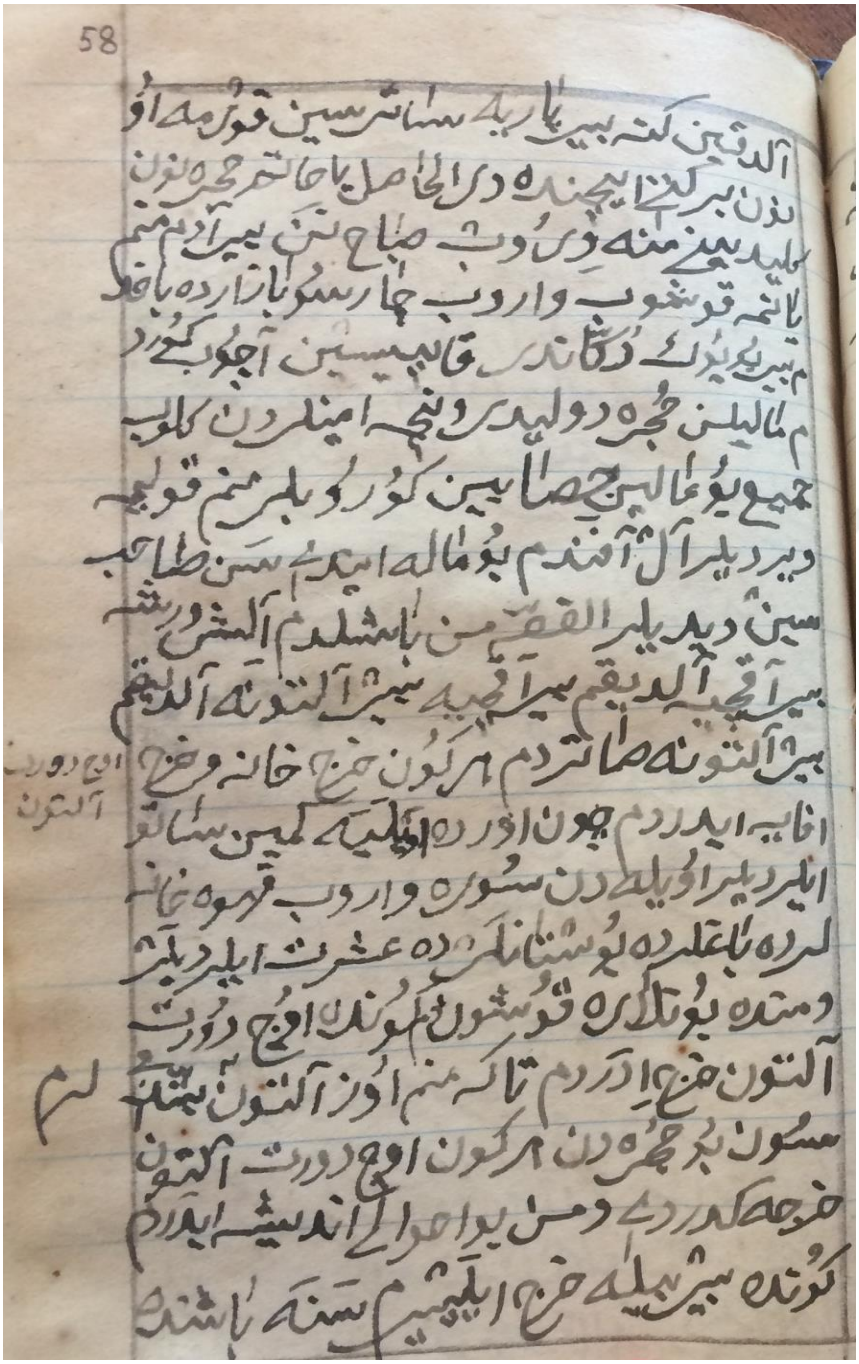
[59b]

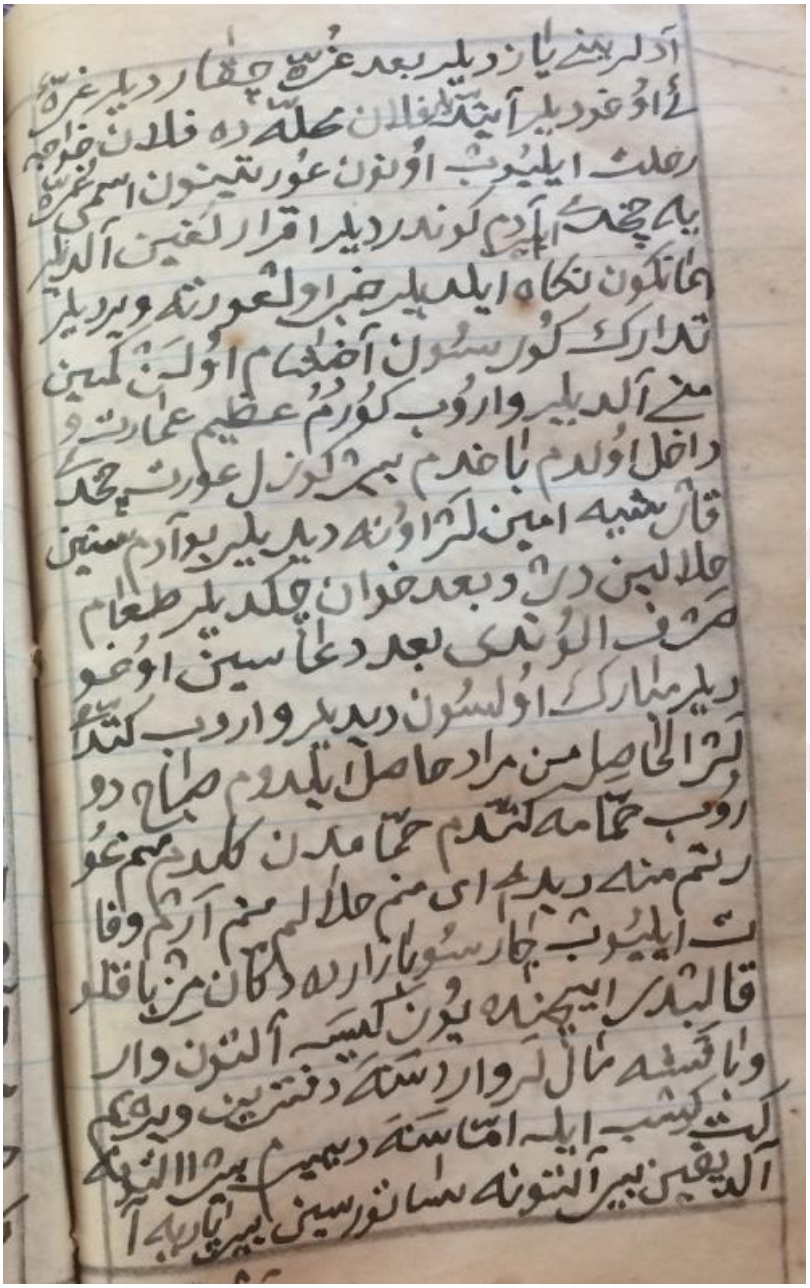
[59a]

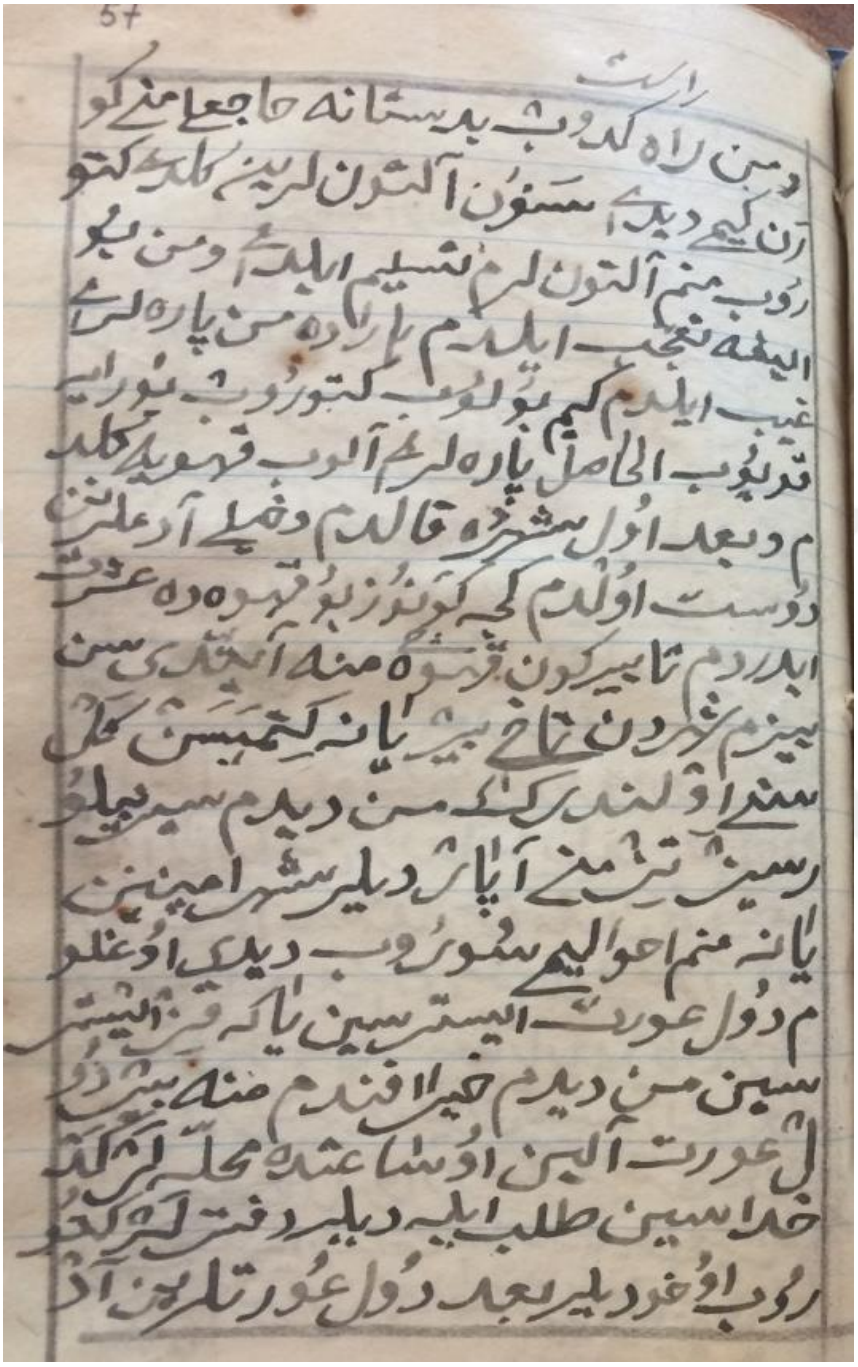
[58b]

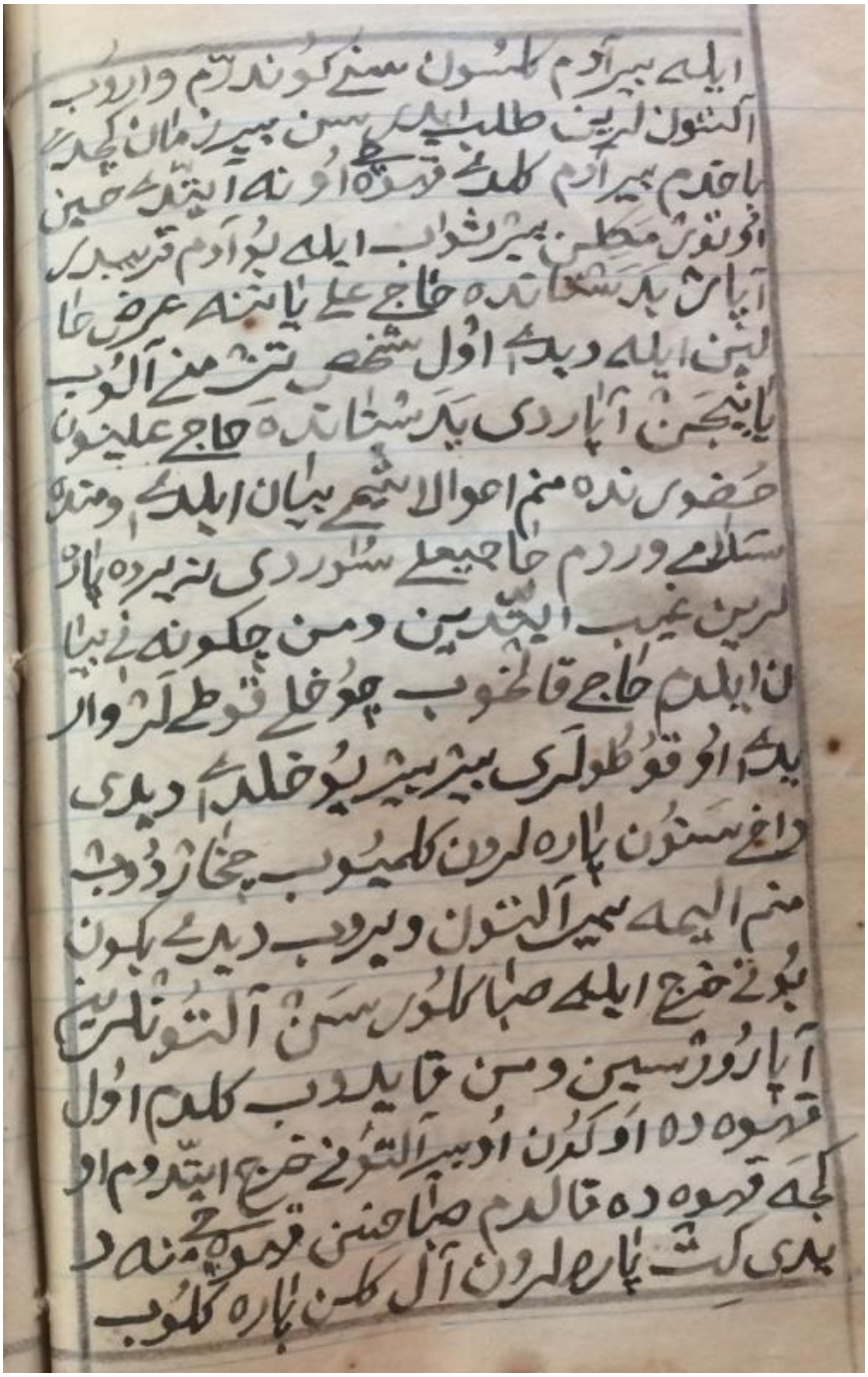
[58a]

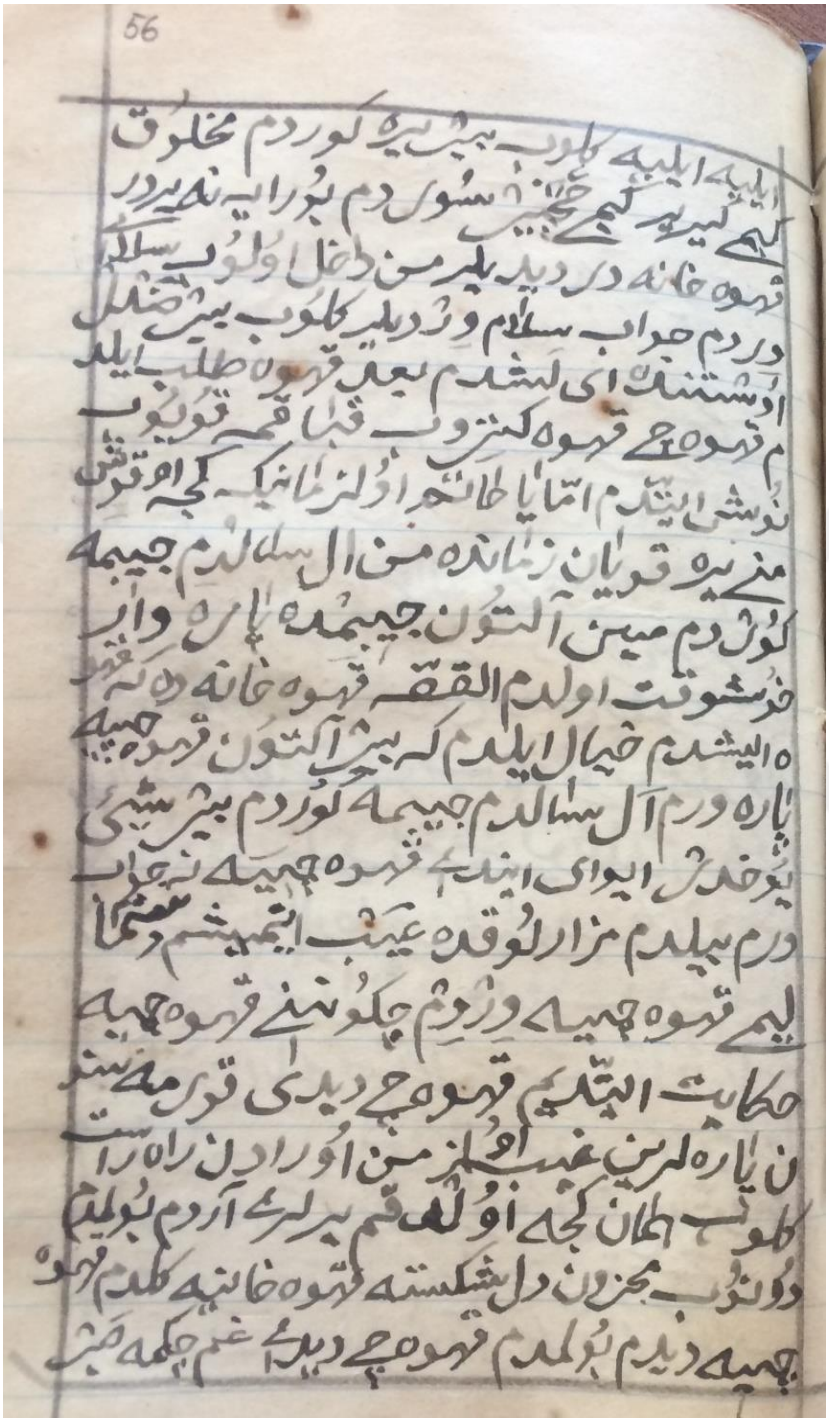
[57b]

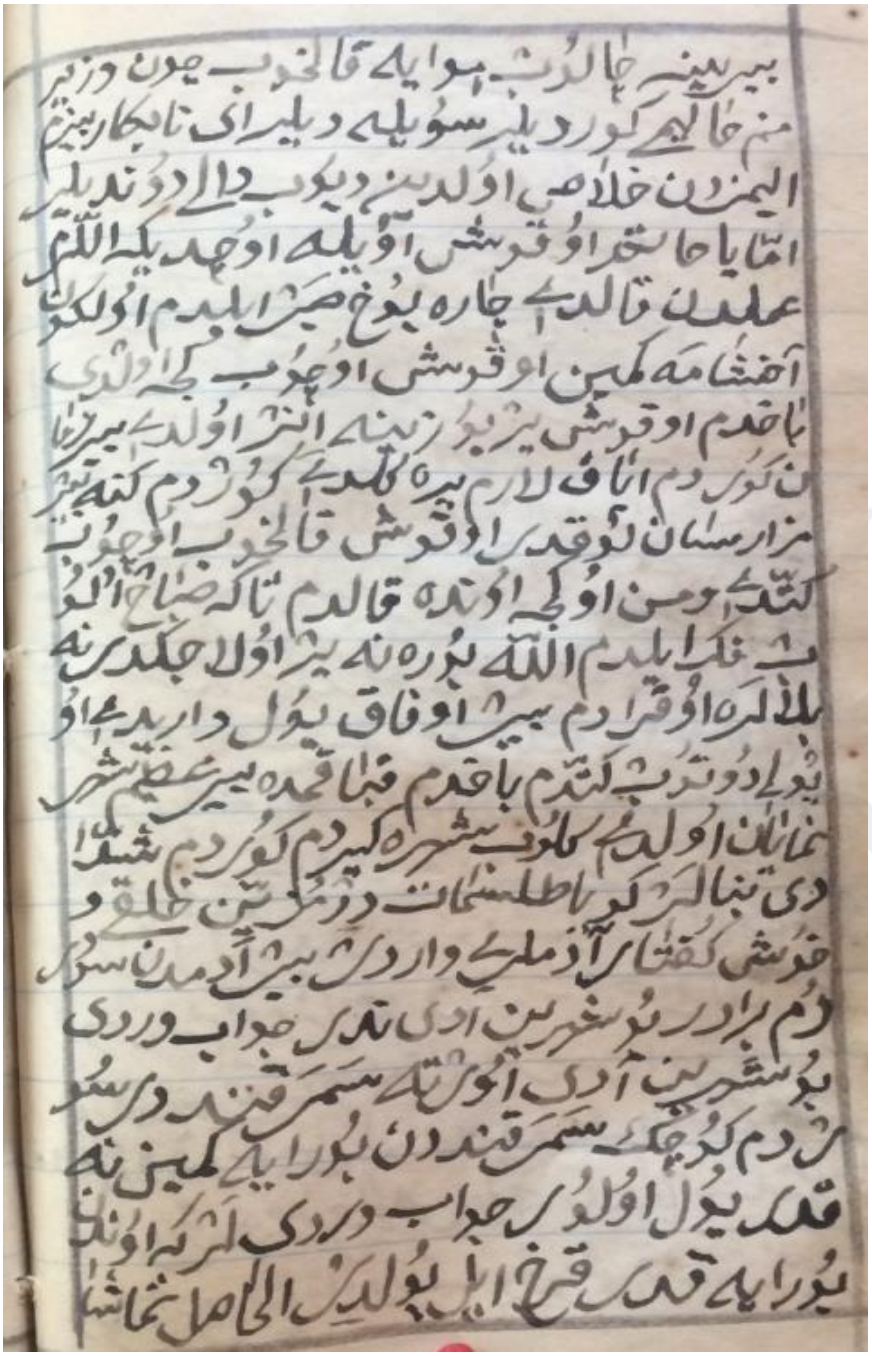
[57a]

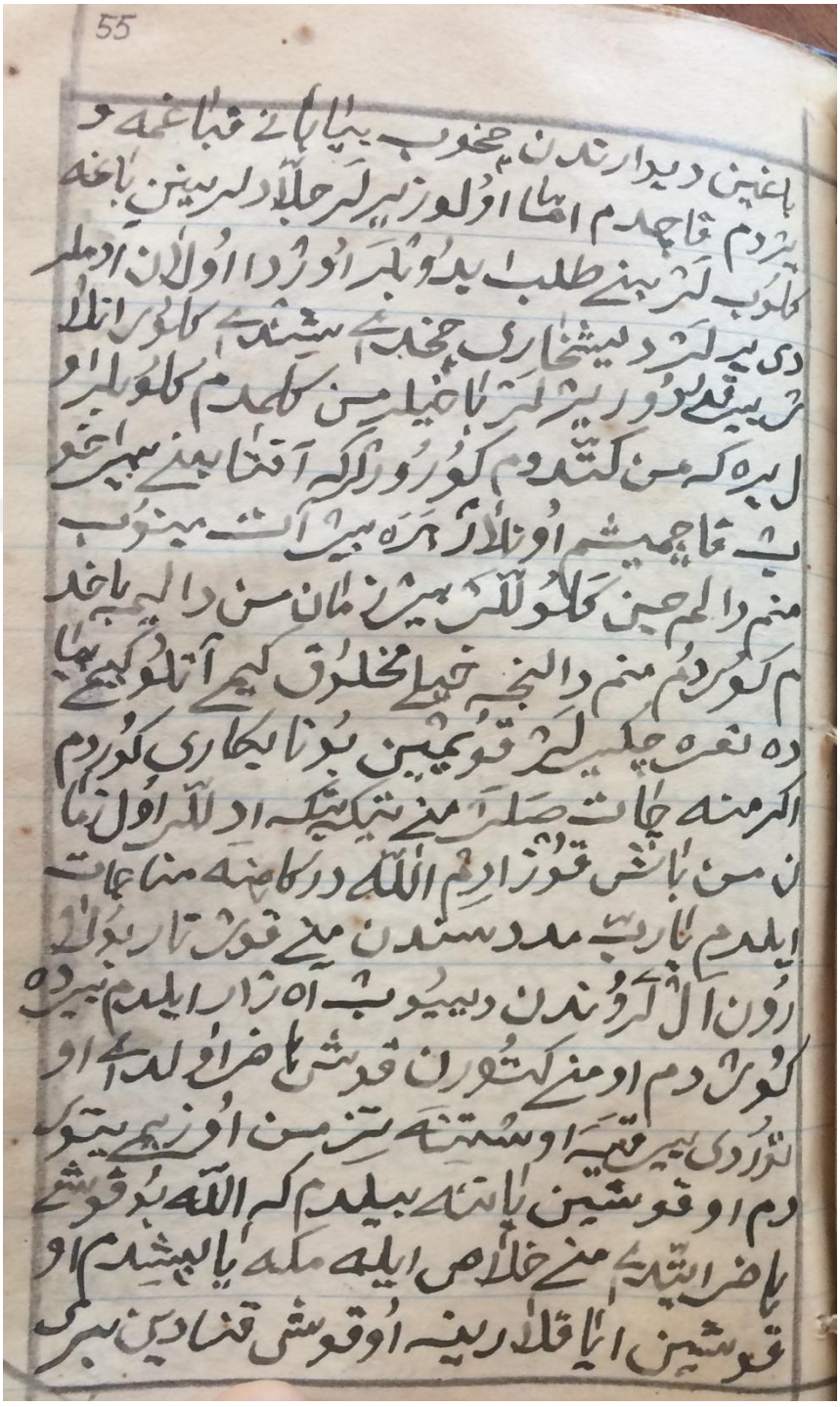
[56b]

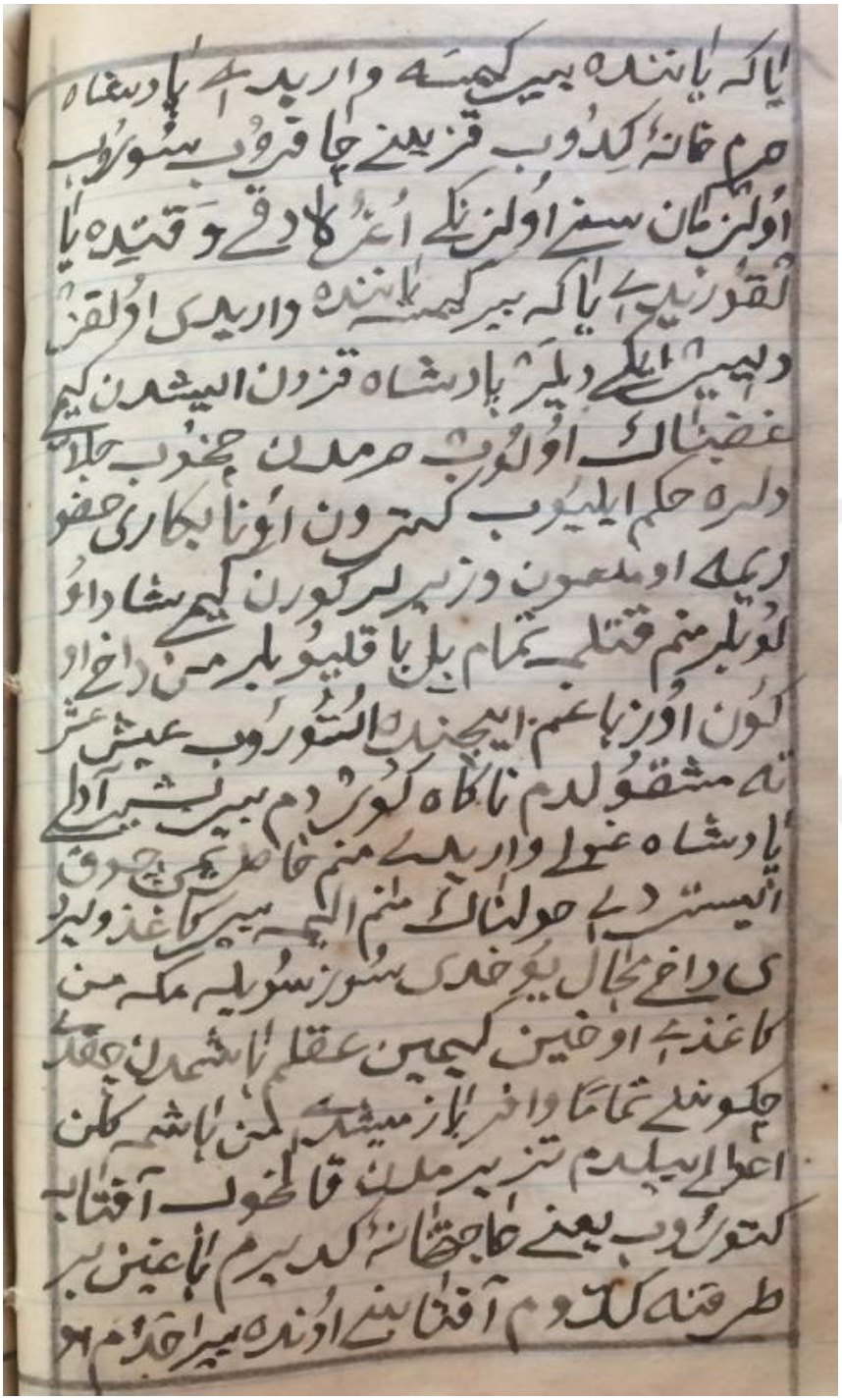
[56a]

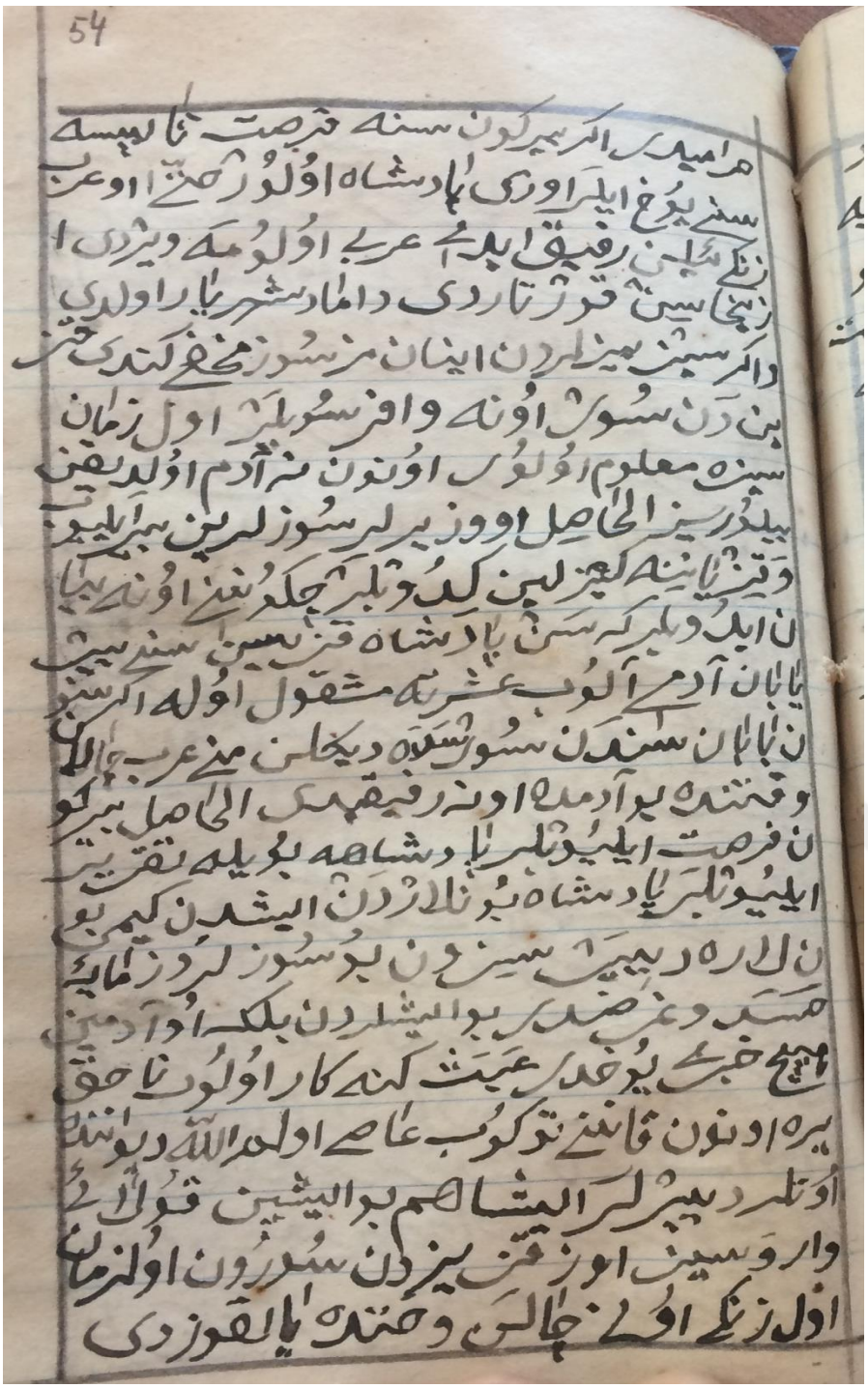
[55b]

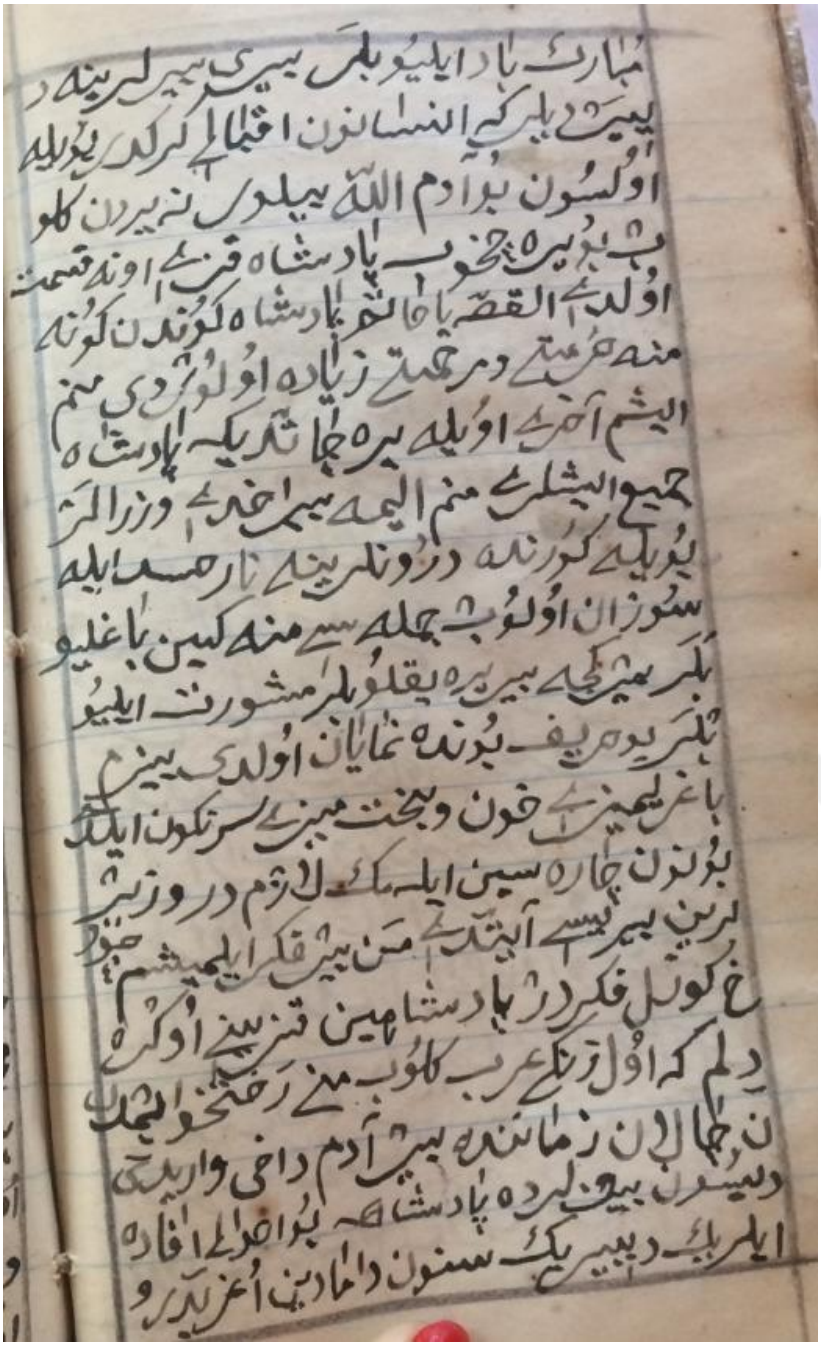
[55a]

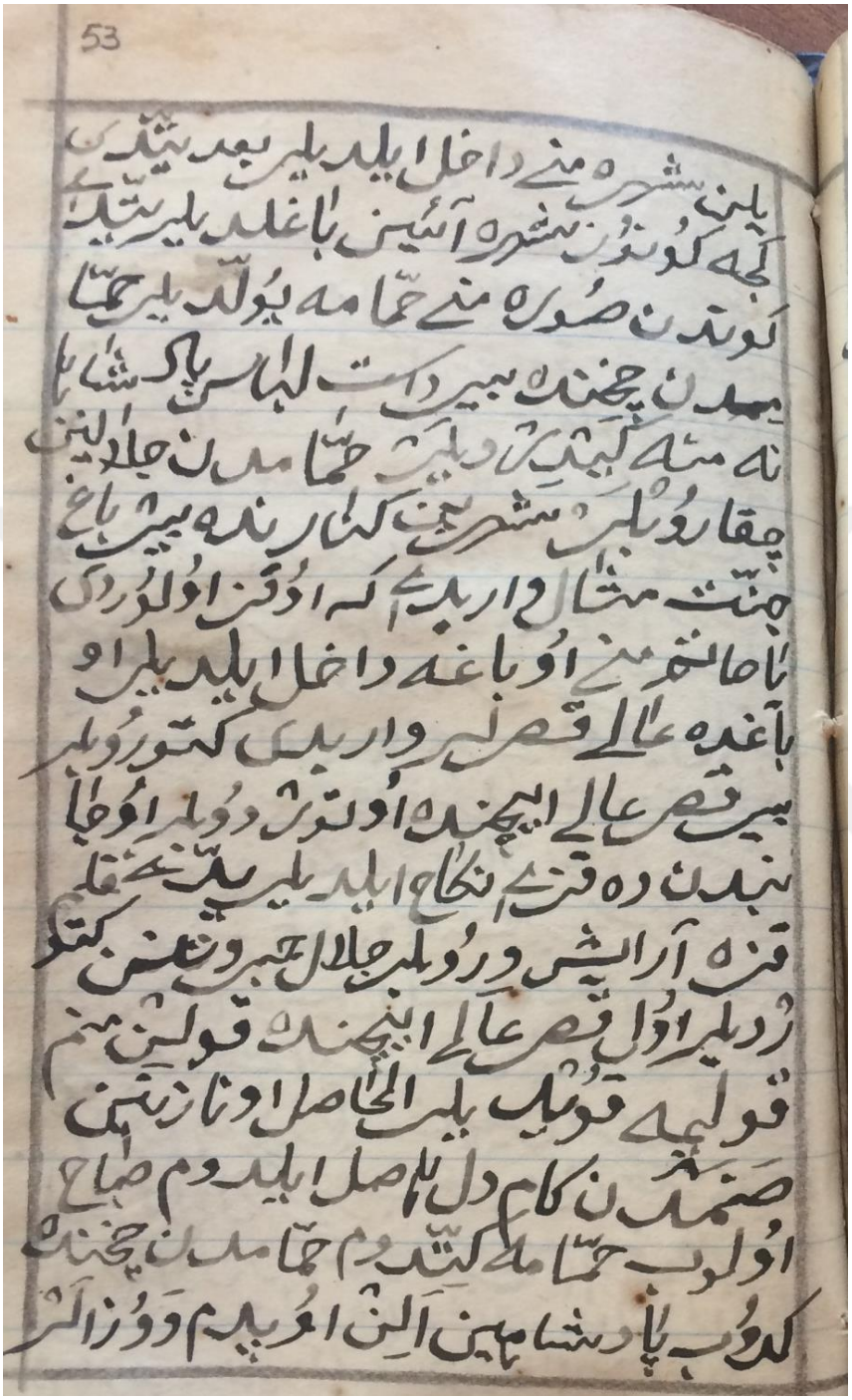
[54b]

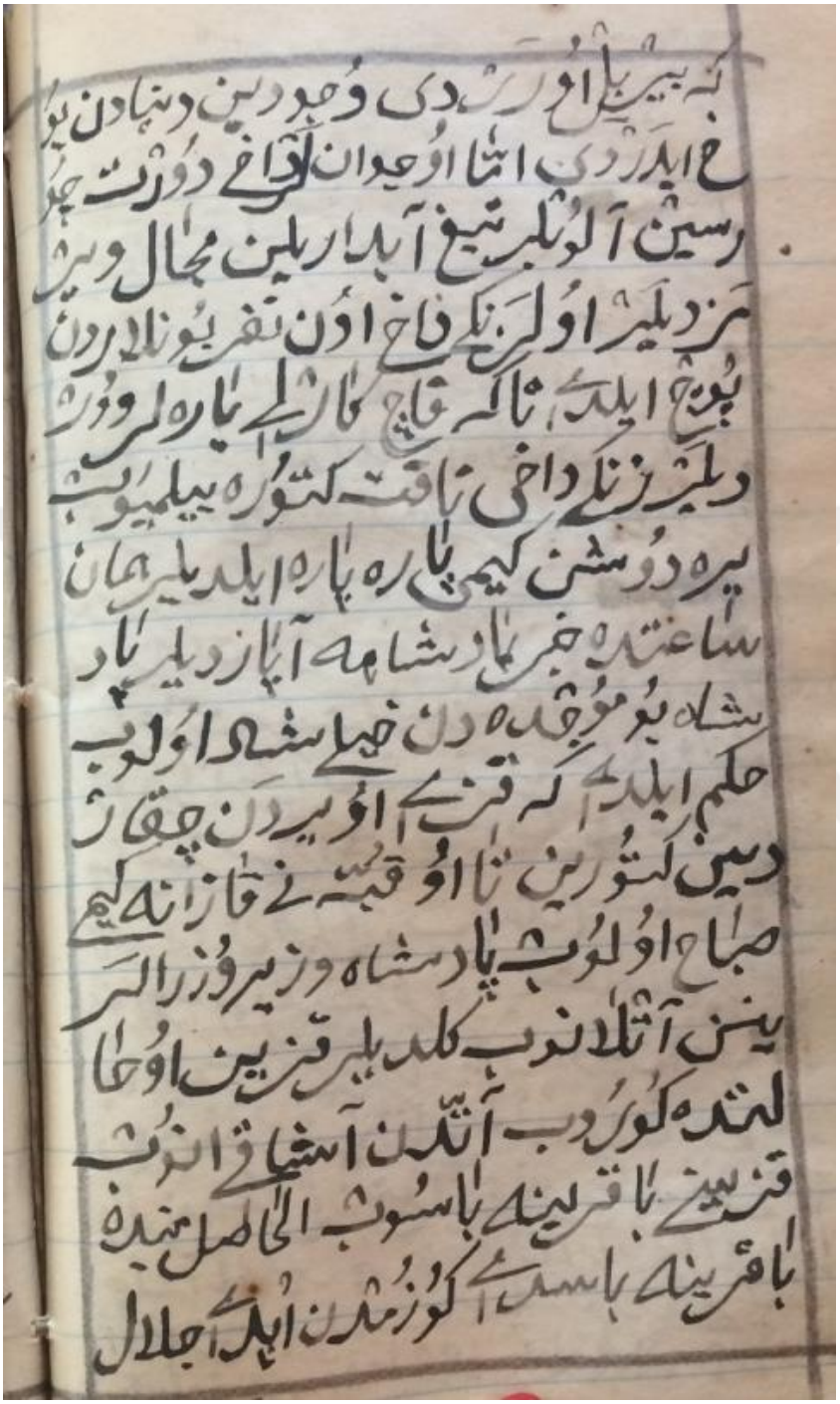
[54a]

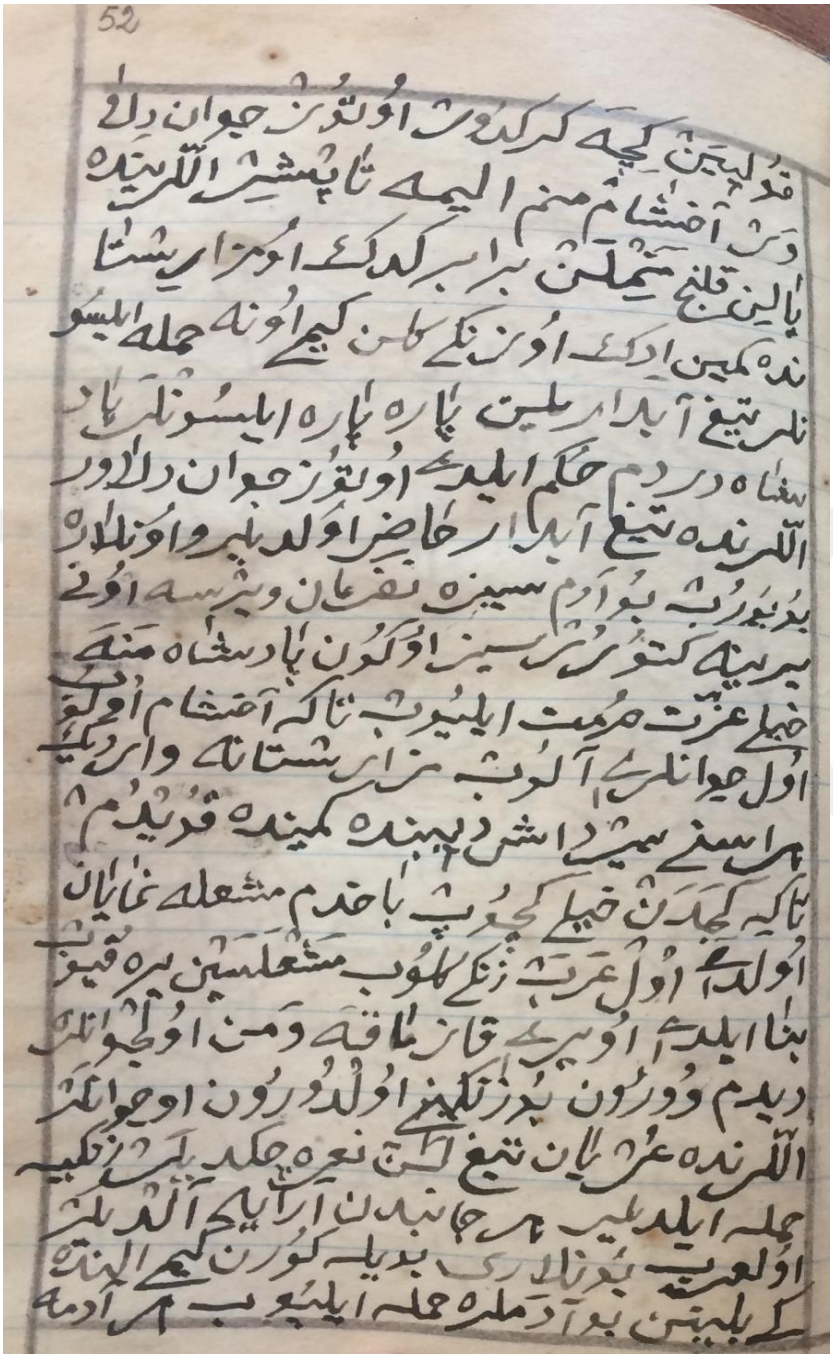
[53b]

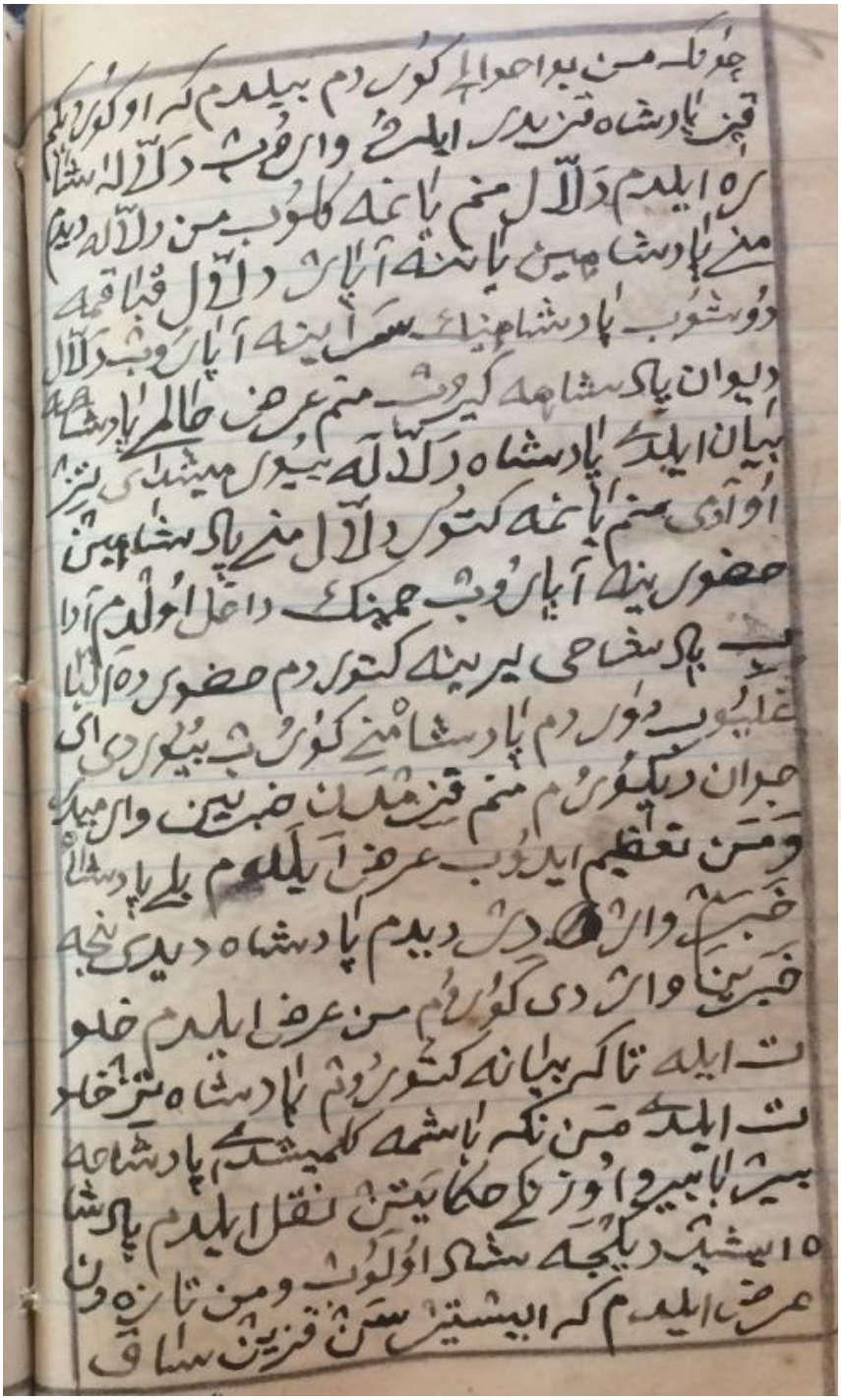
[53a]

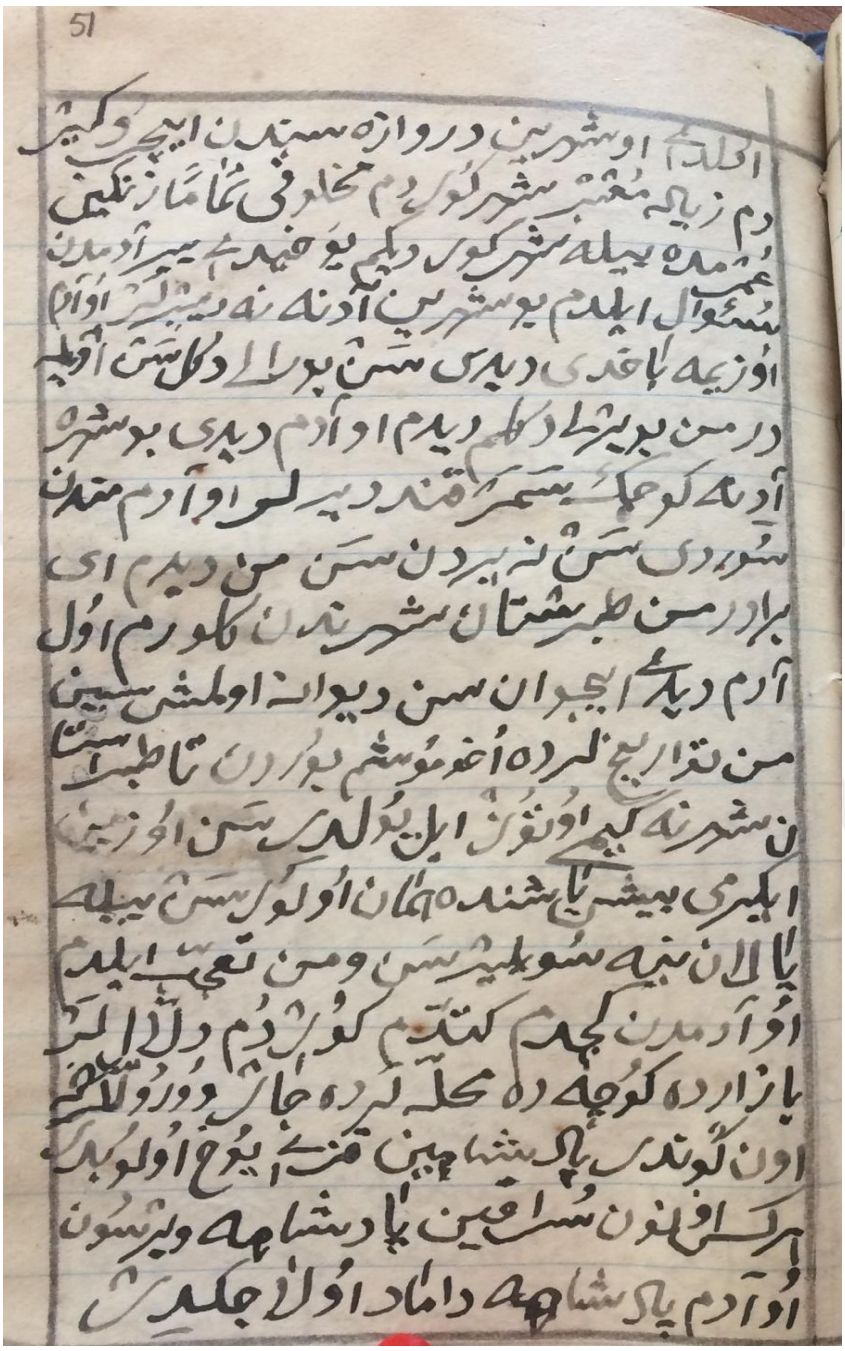
[52b]

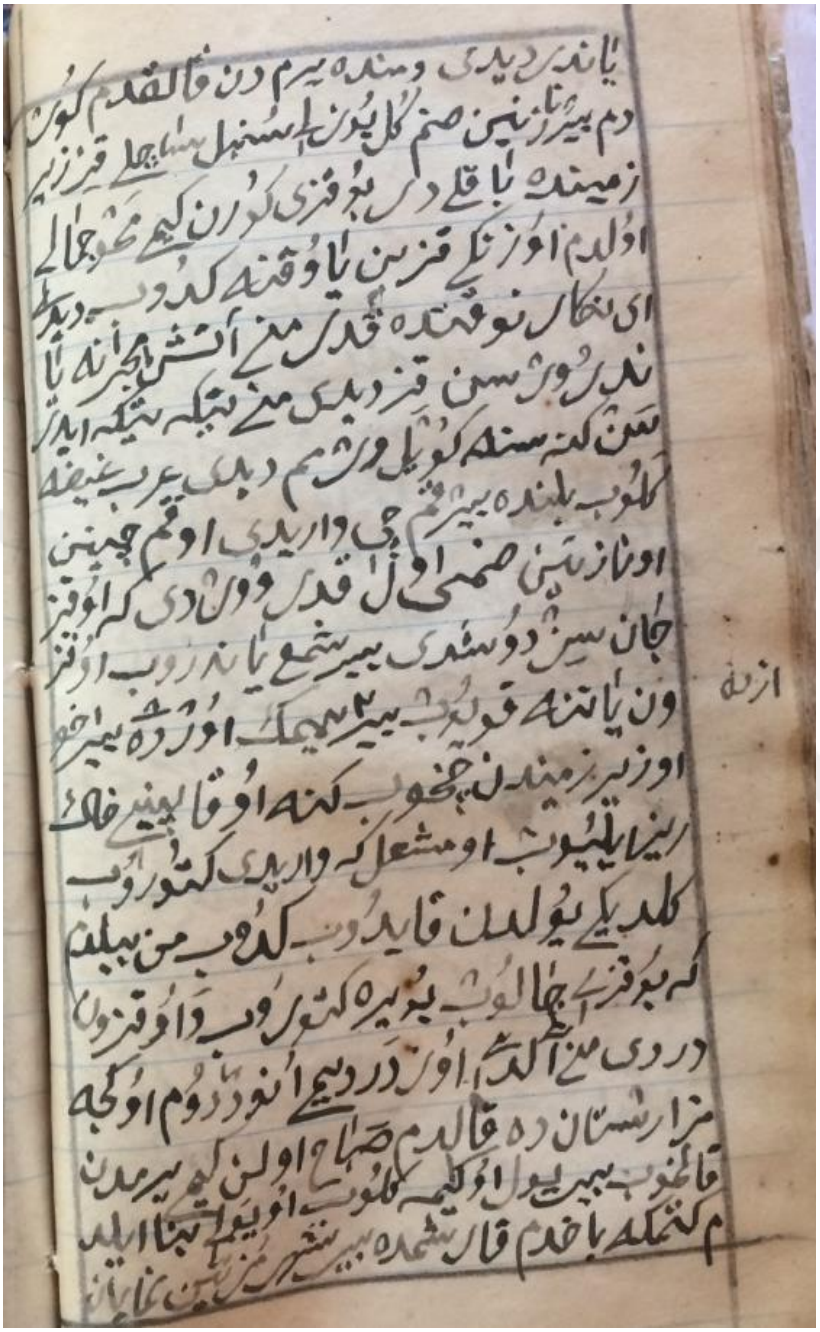
[52a]

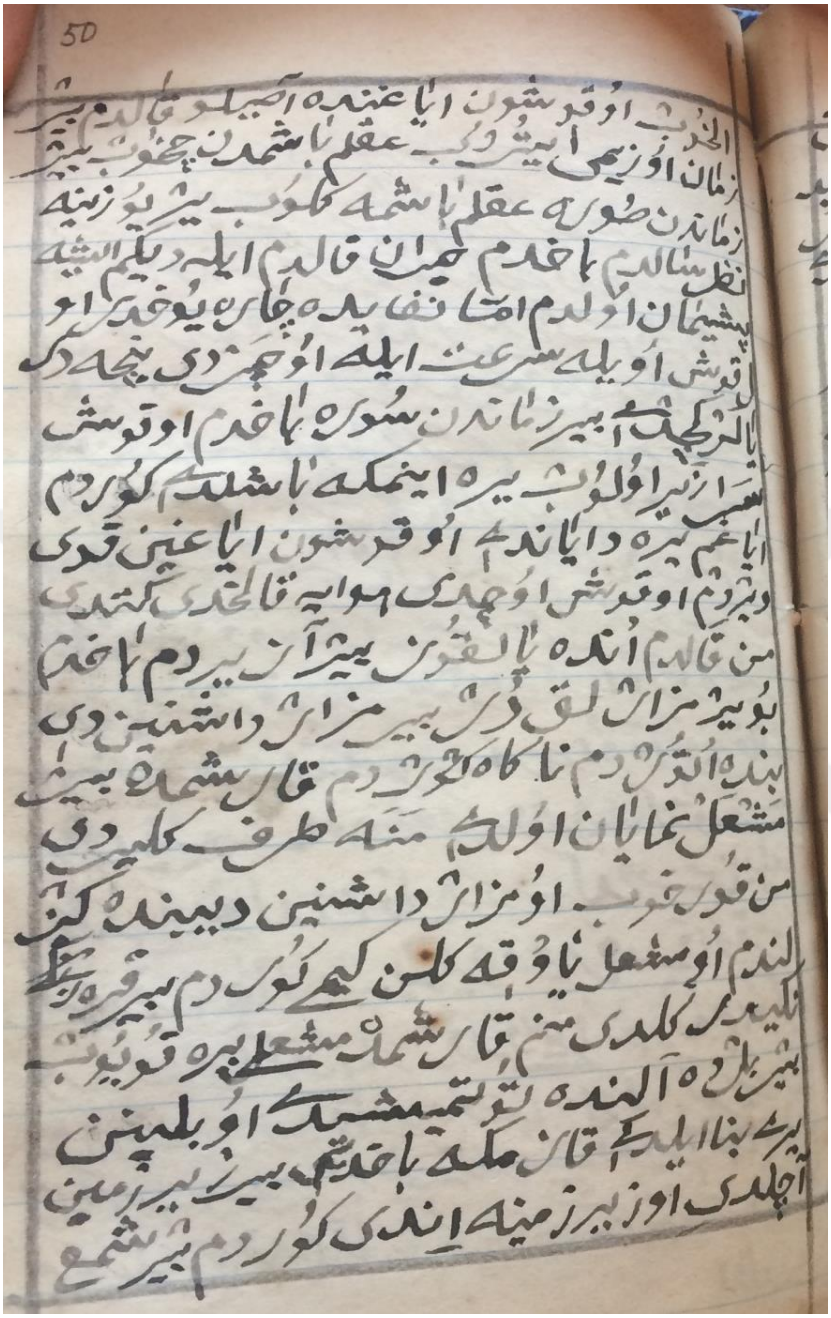
[51b]

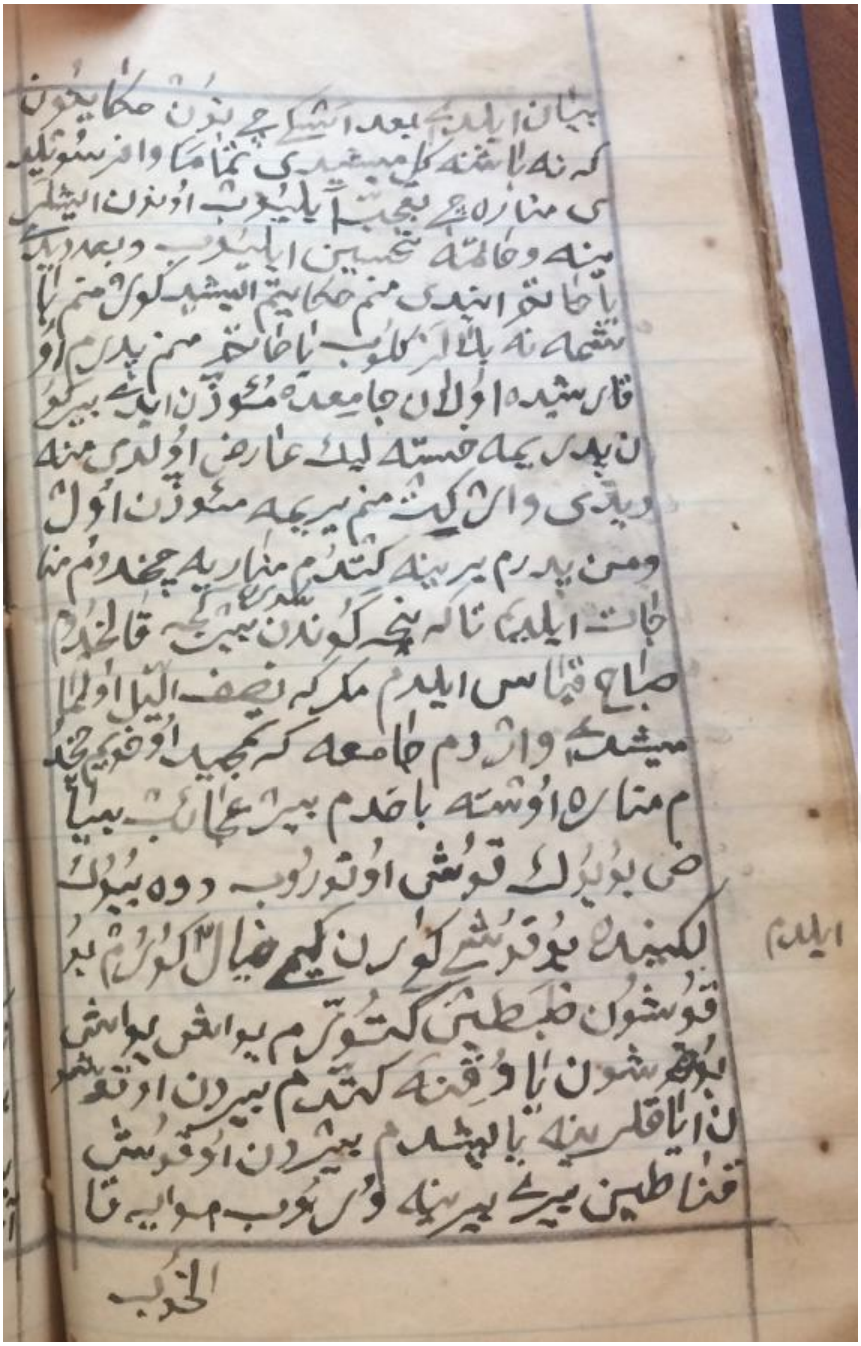
[51a]

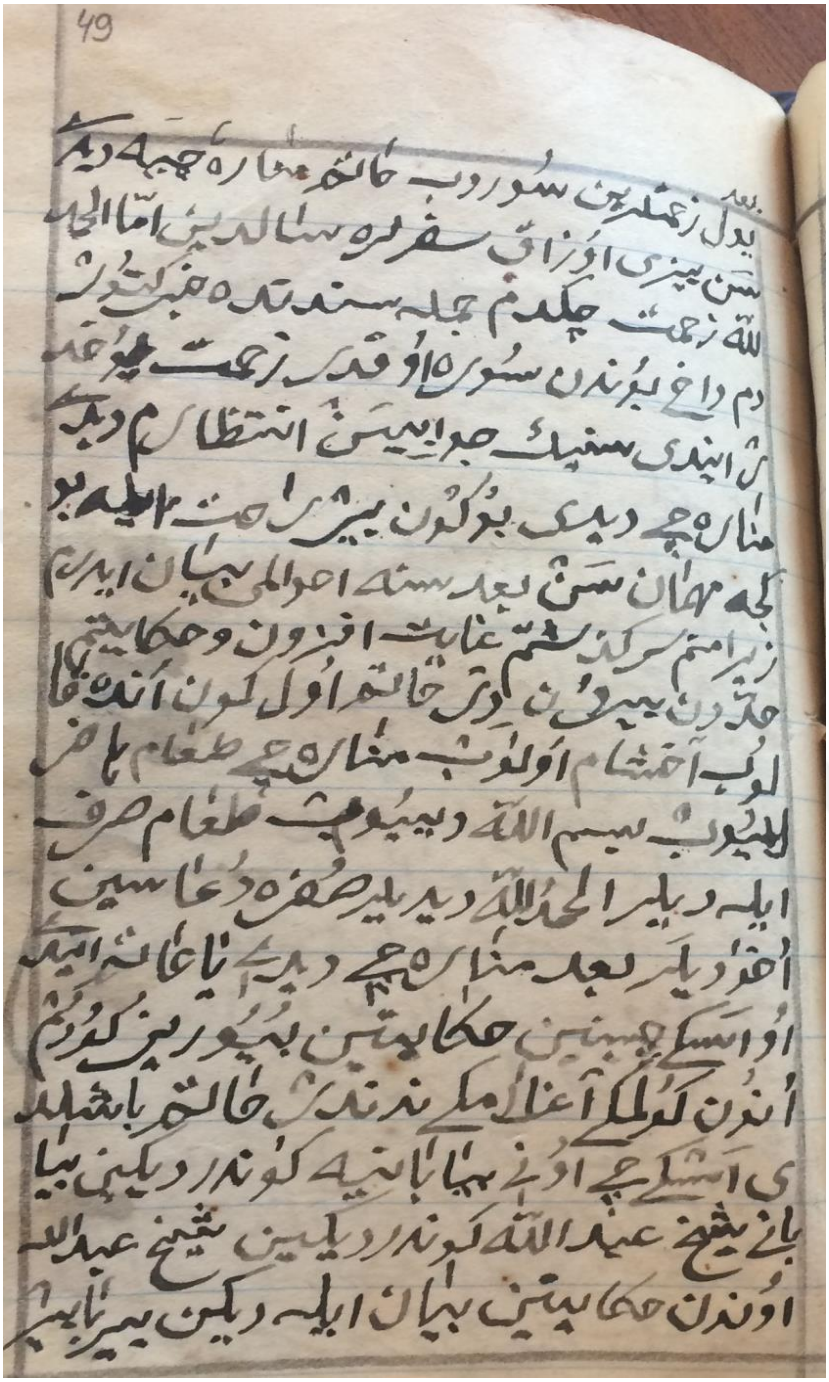
[50b]

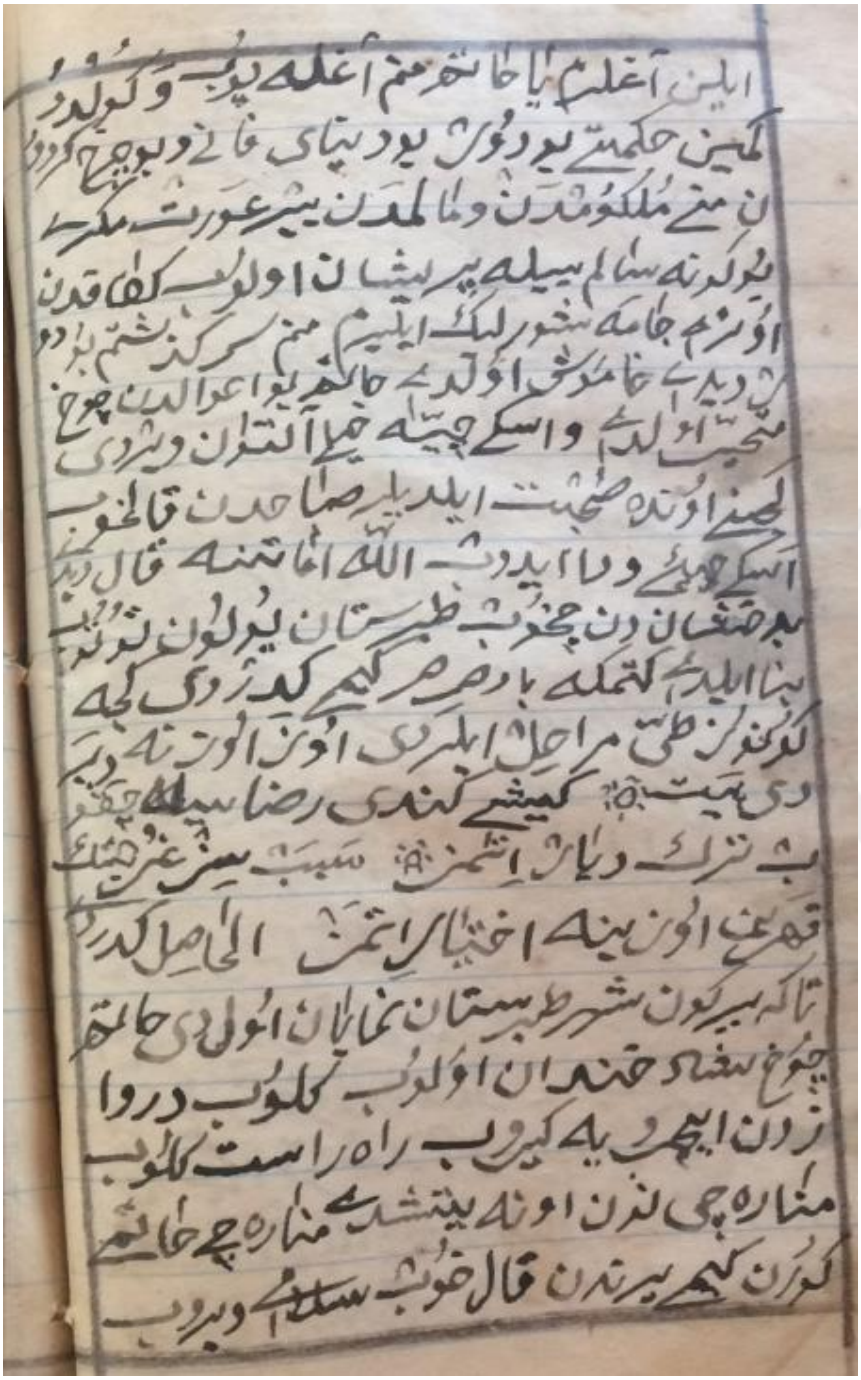
[50a]

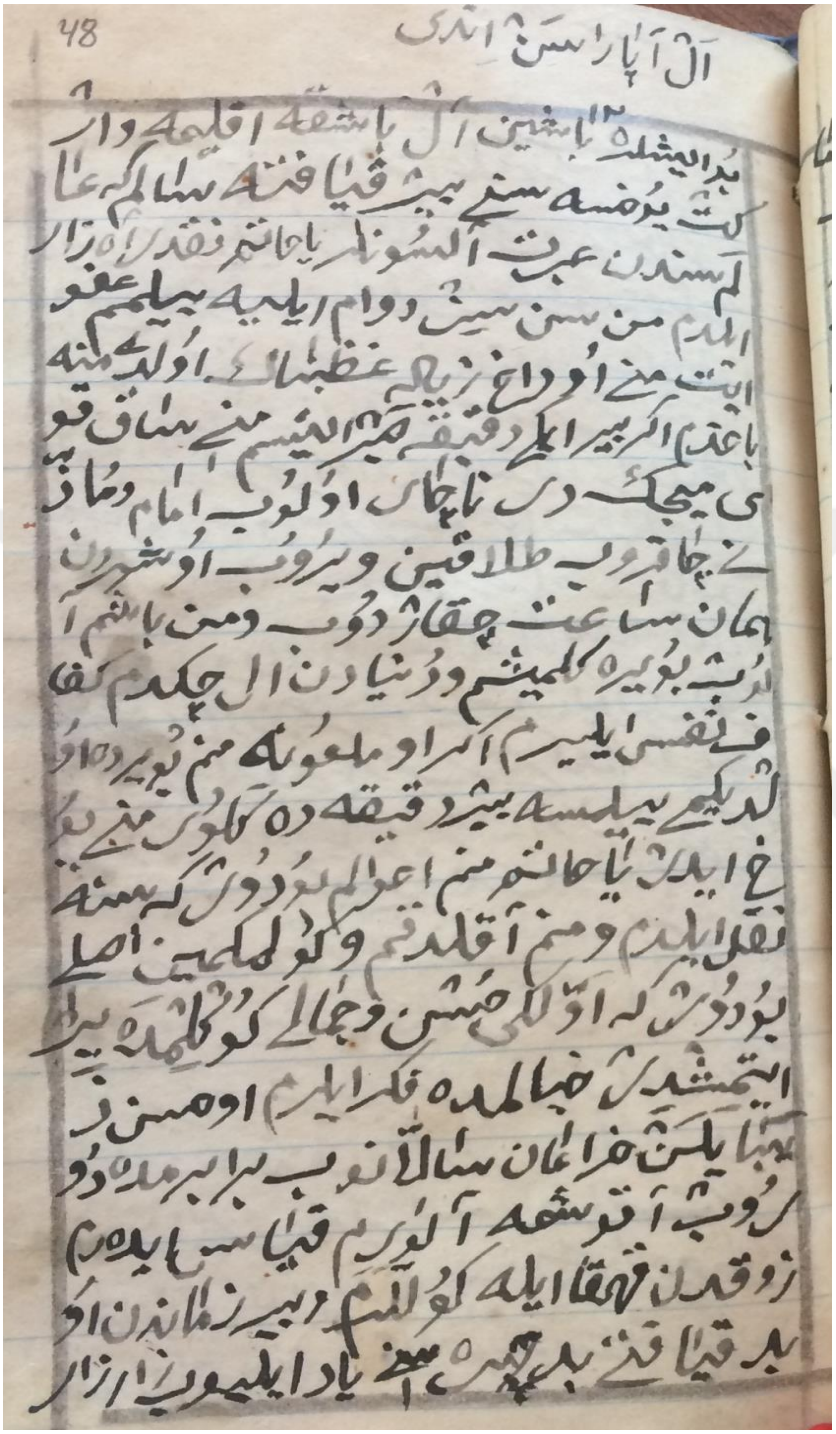
[49b]

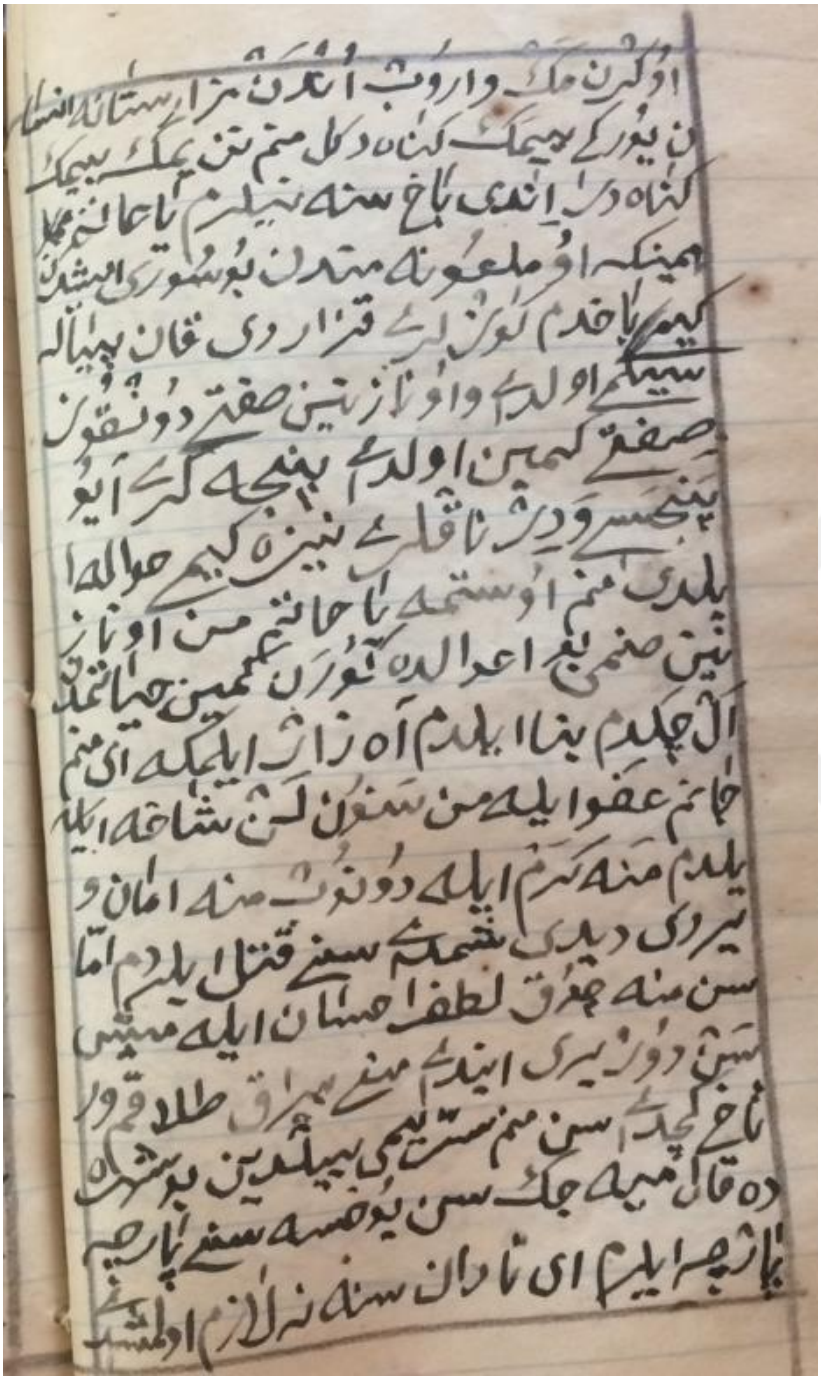
[49a]

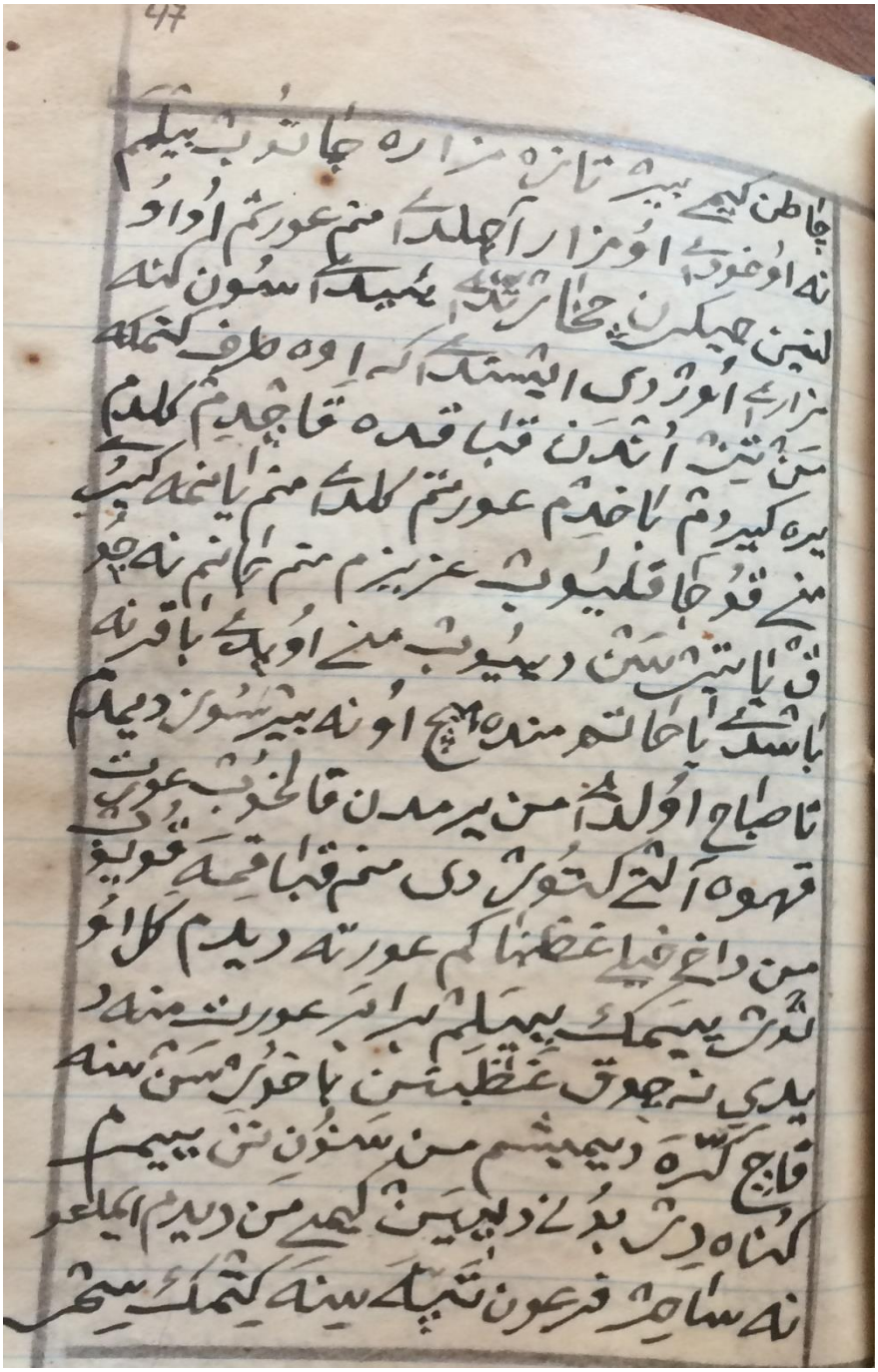
[48b]

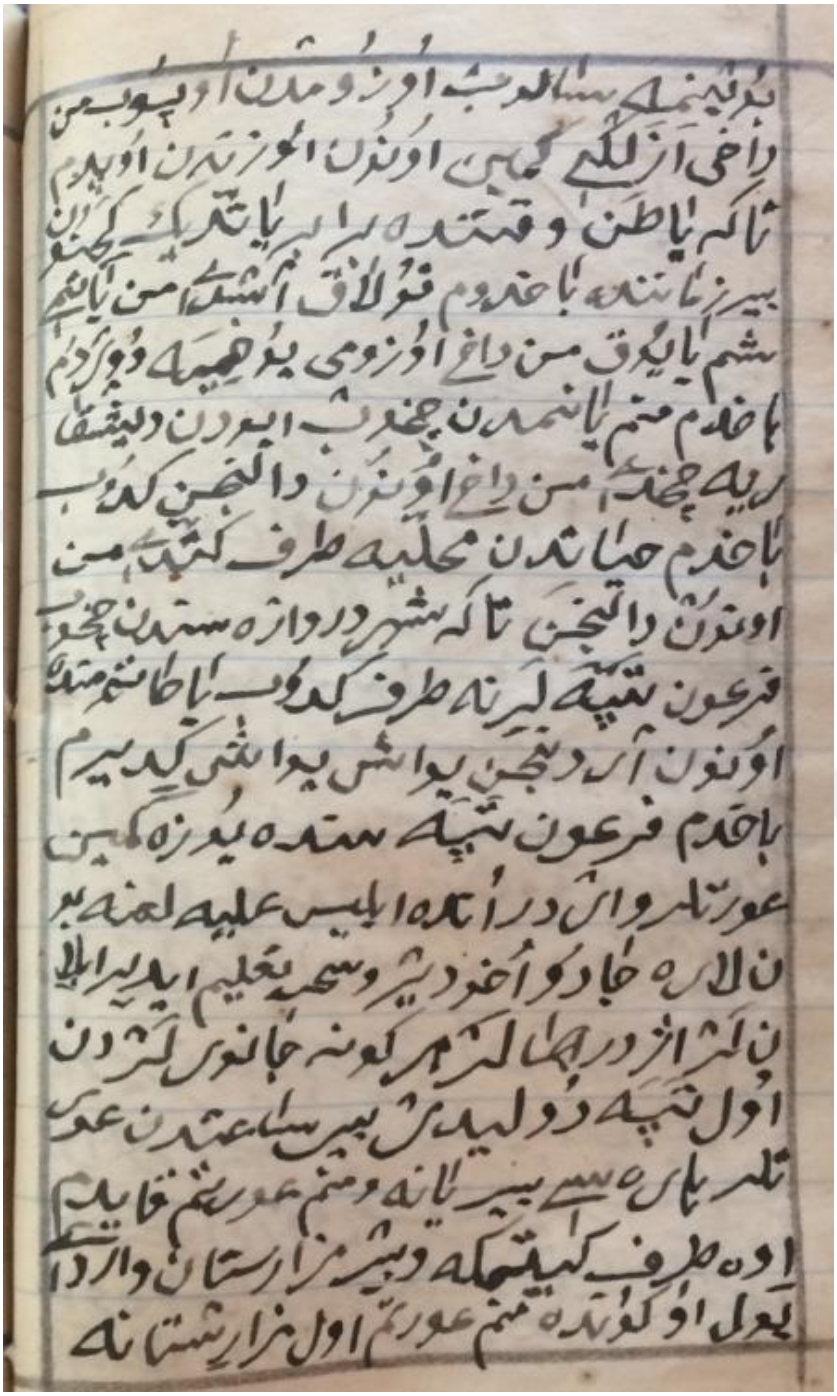
[48a]

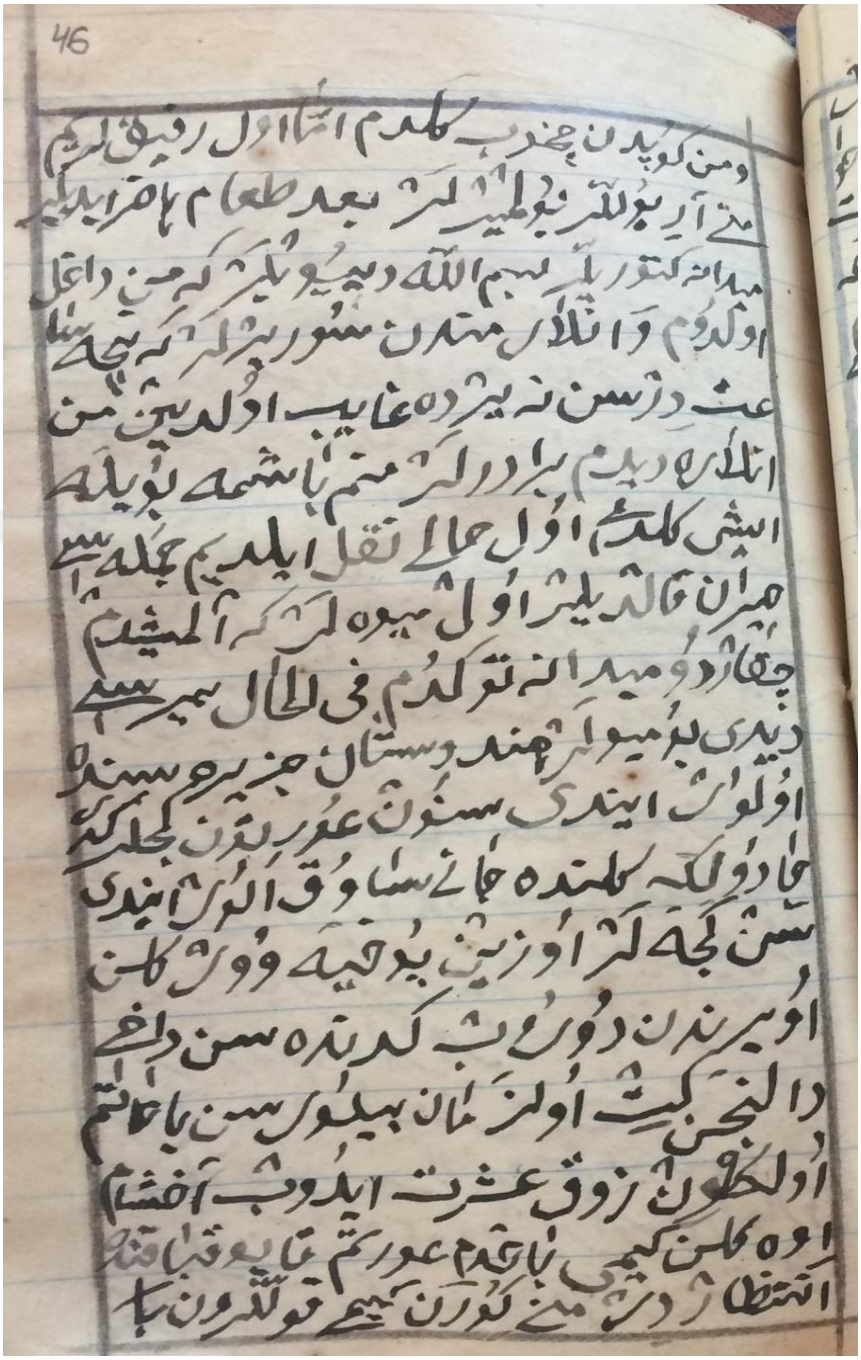
[47b]

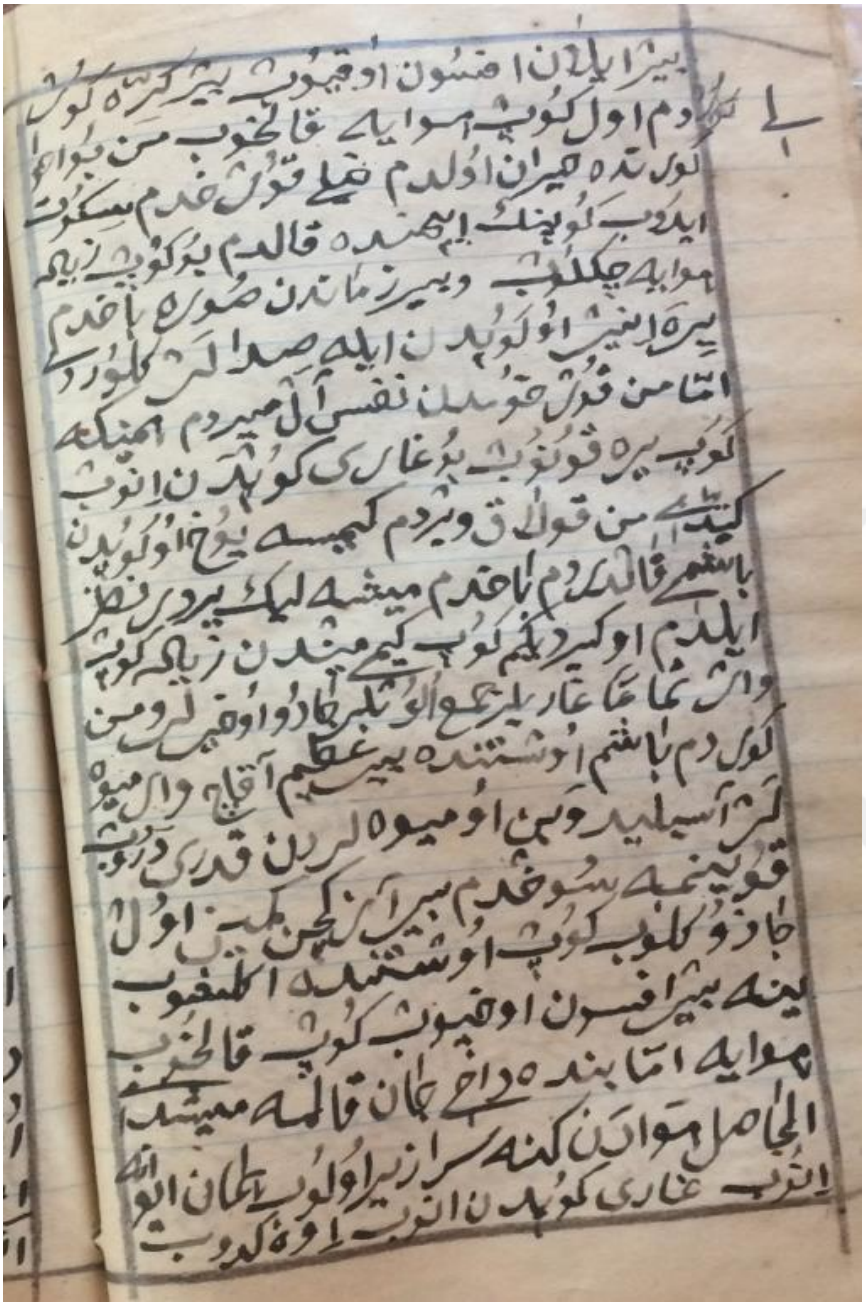
[47a]

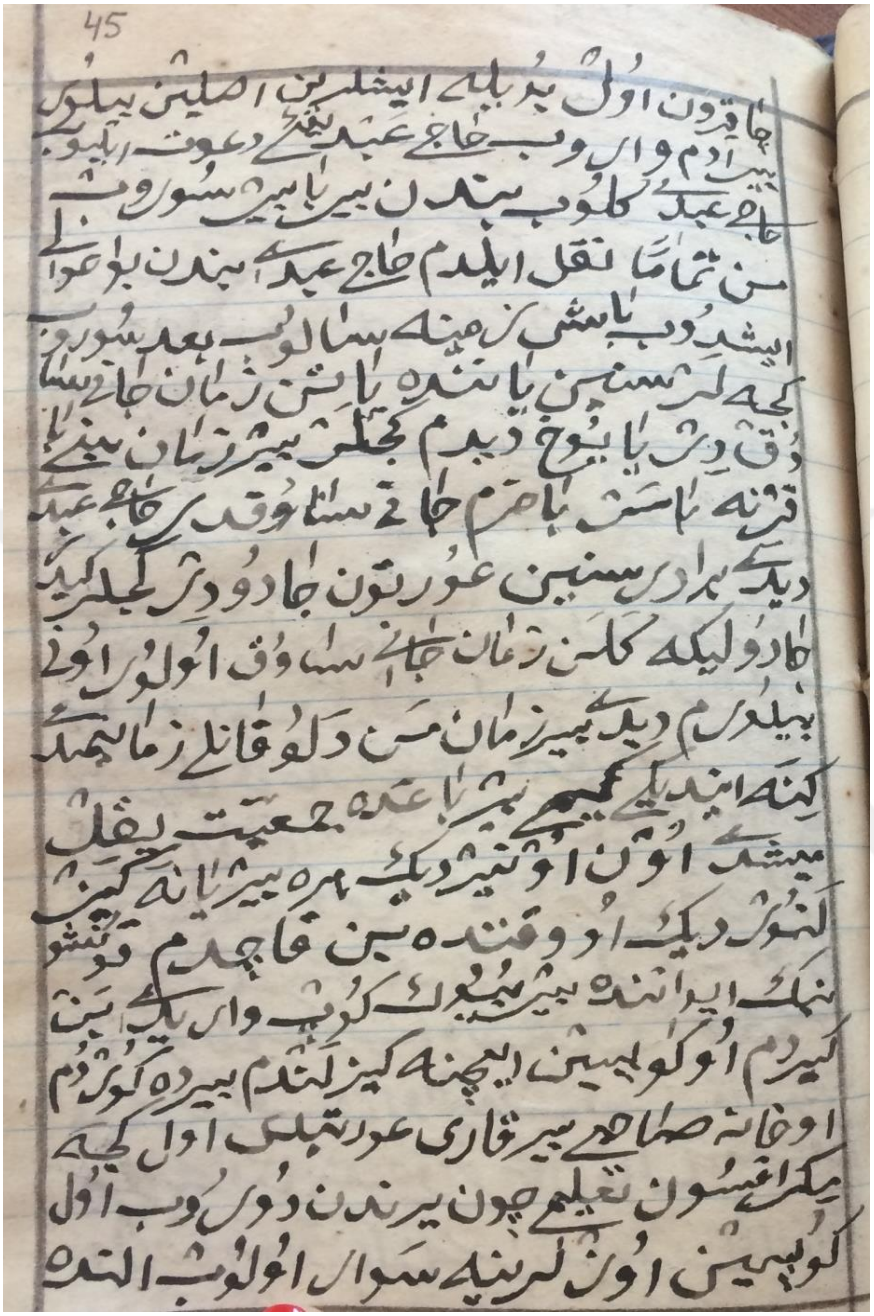
[46b]

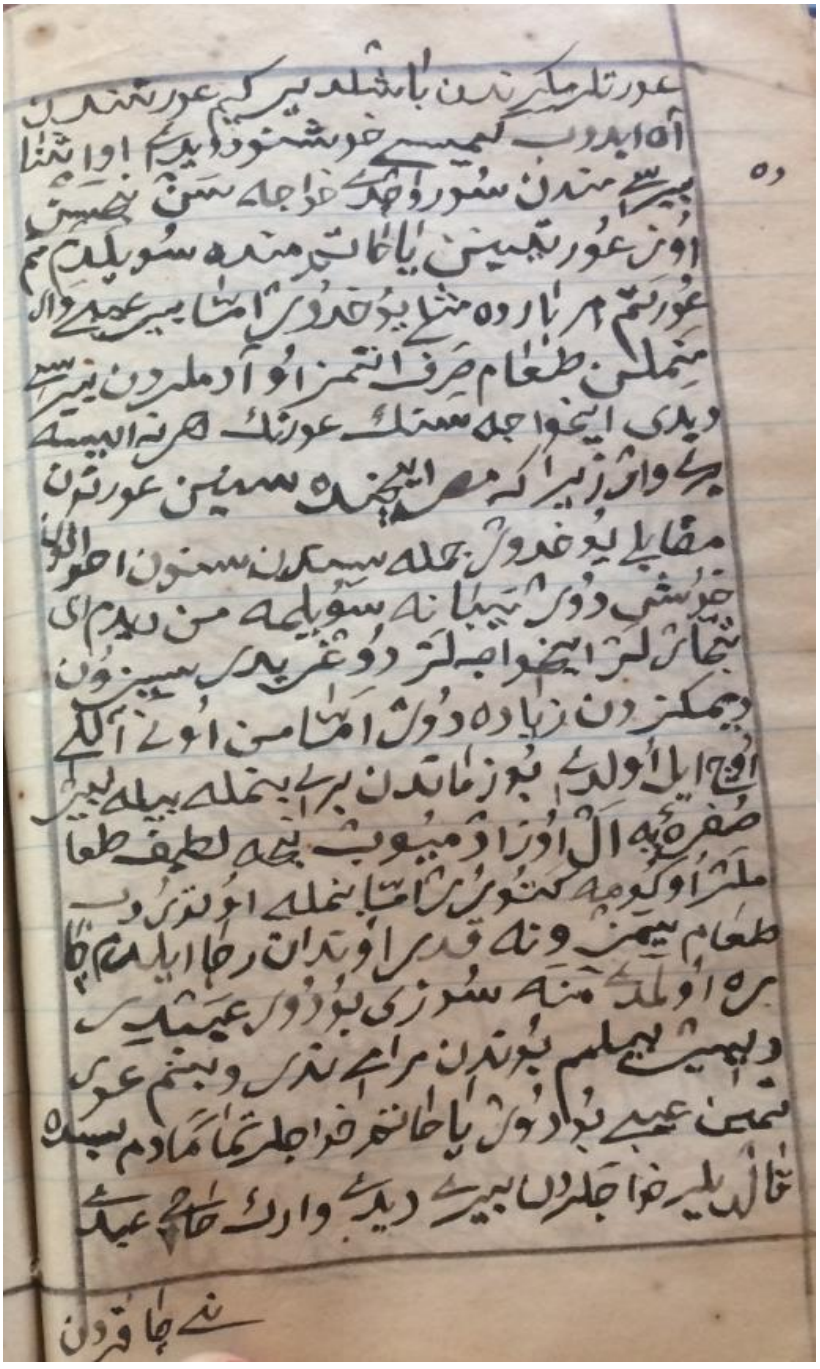
[46a]

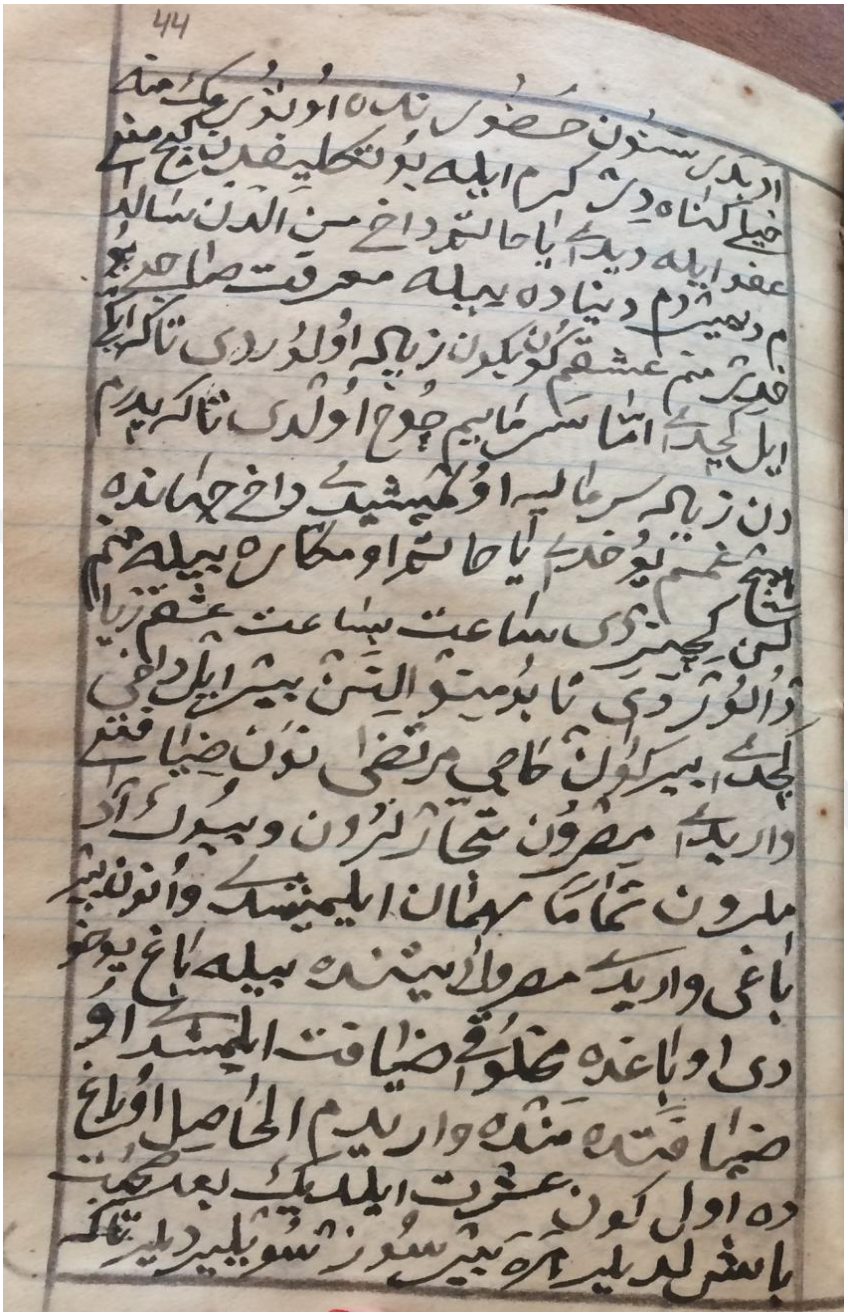
[45b]

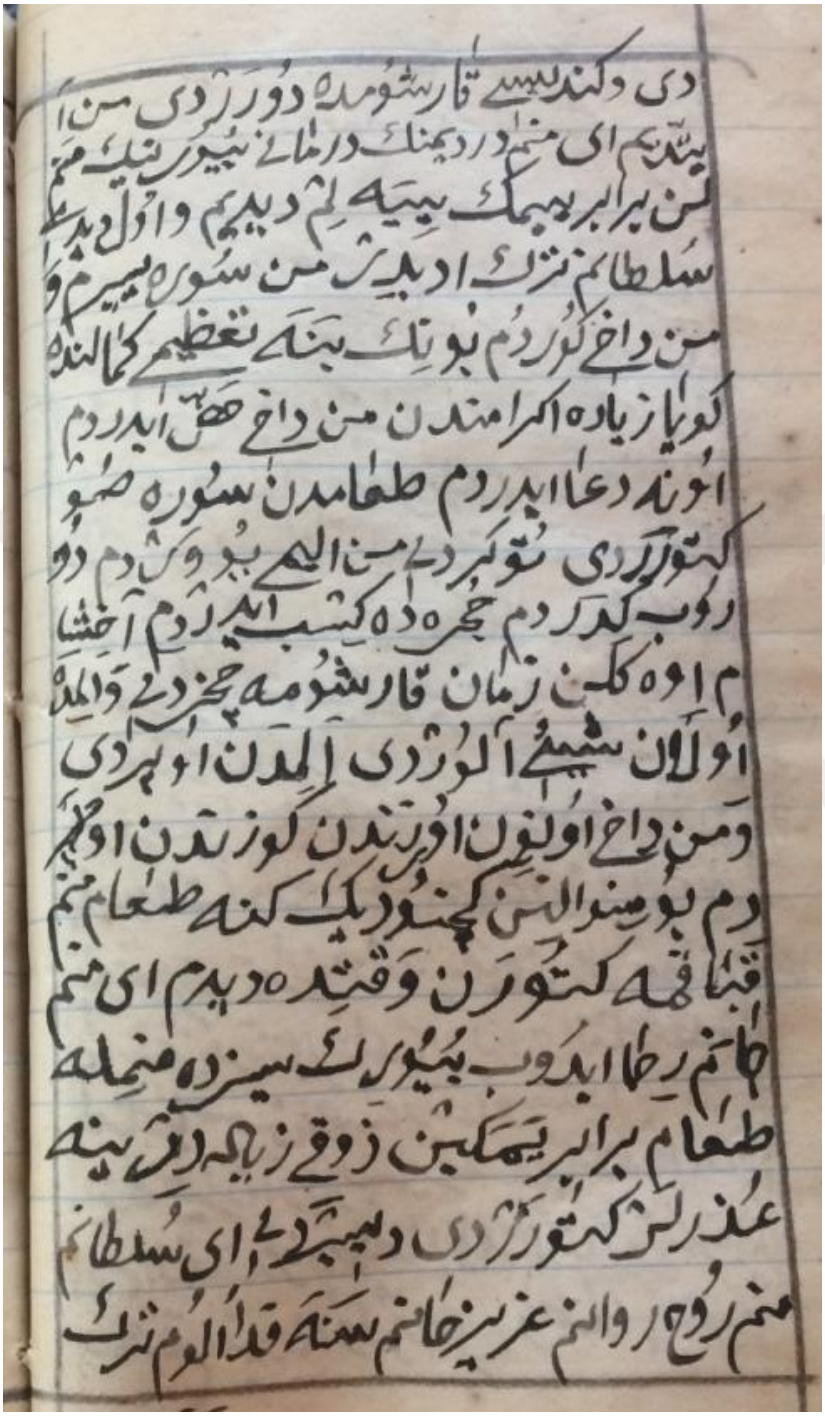
[45a]

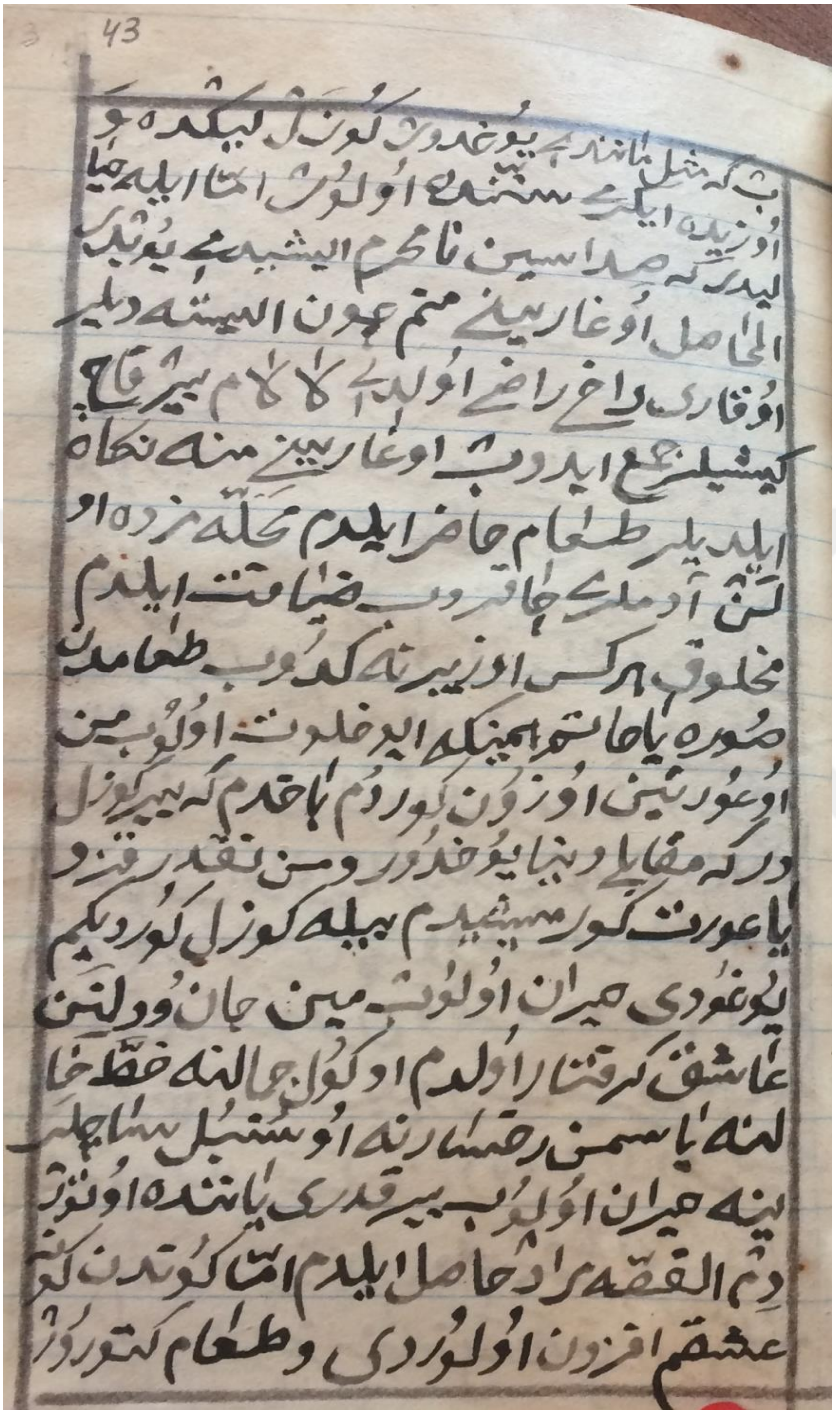
[44b]

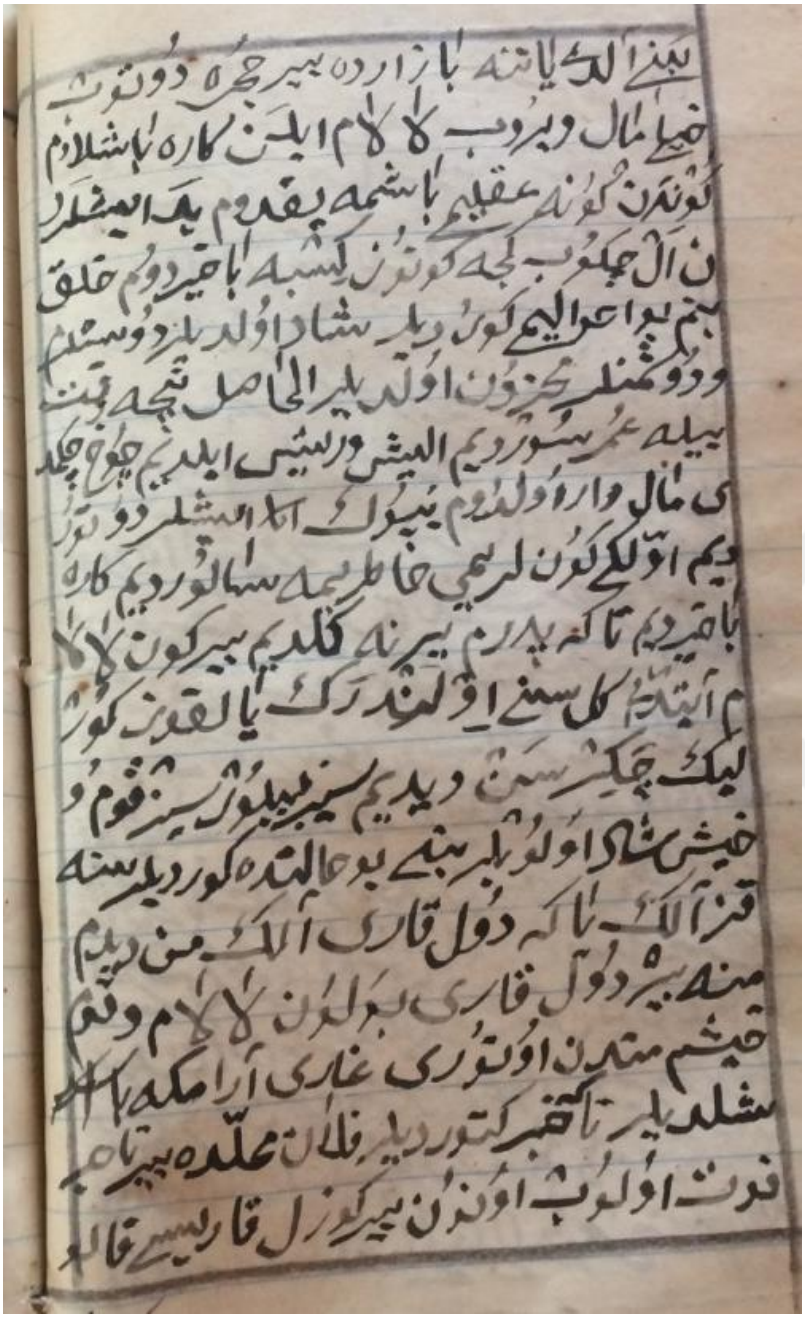
[44a]

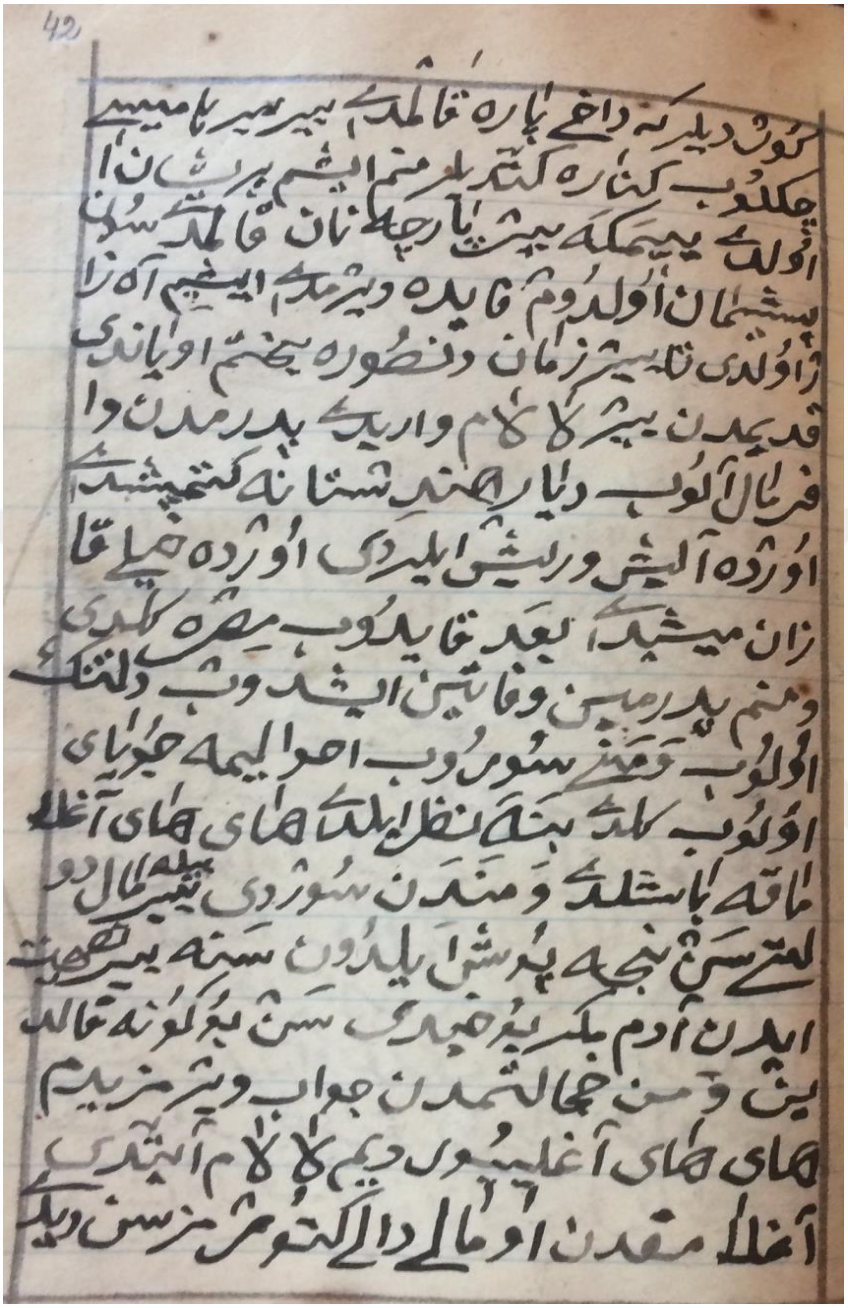
[43b]

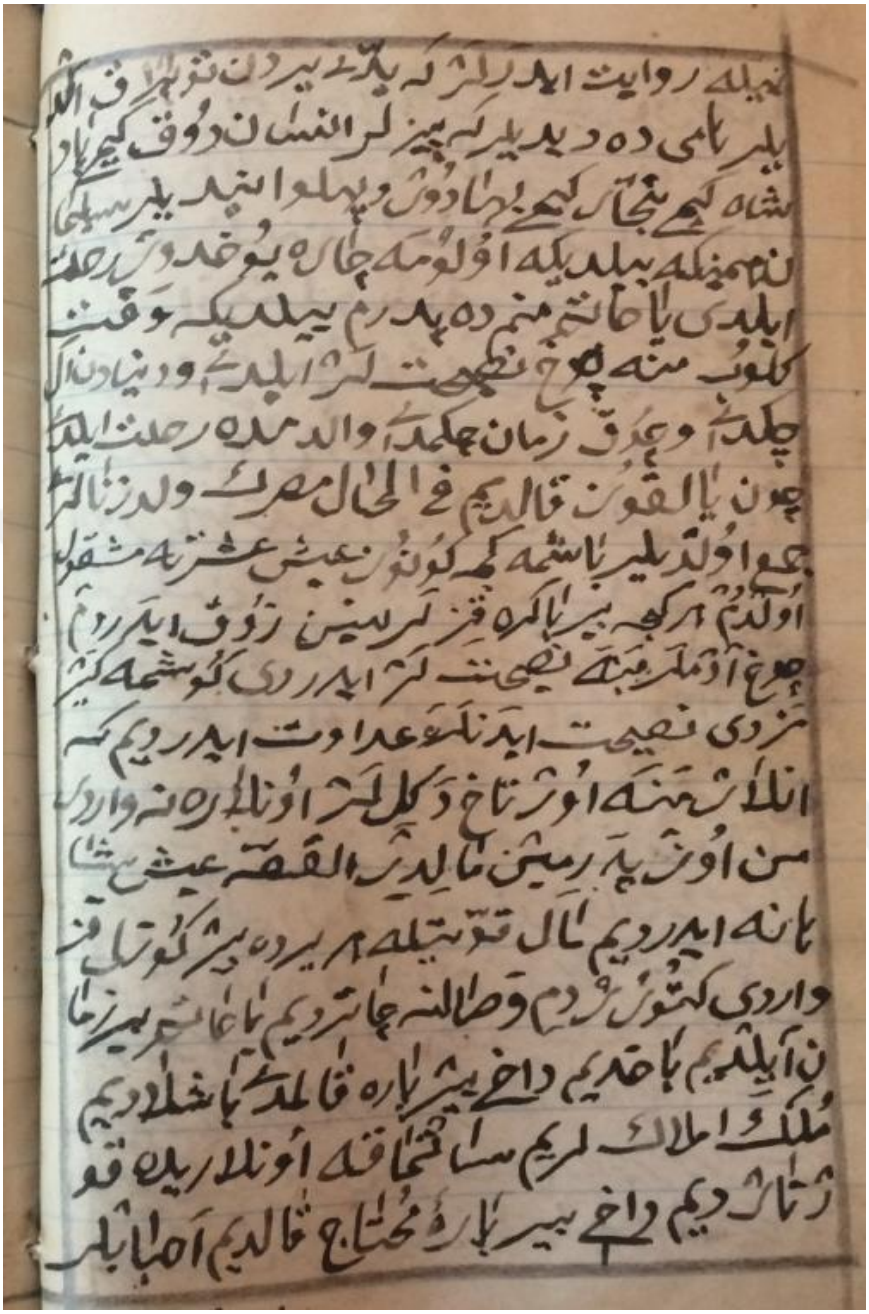
[43a]

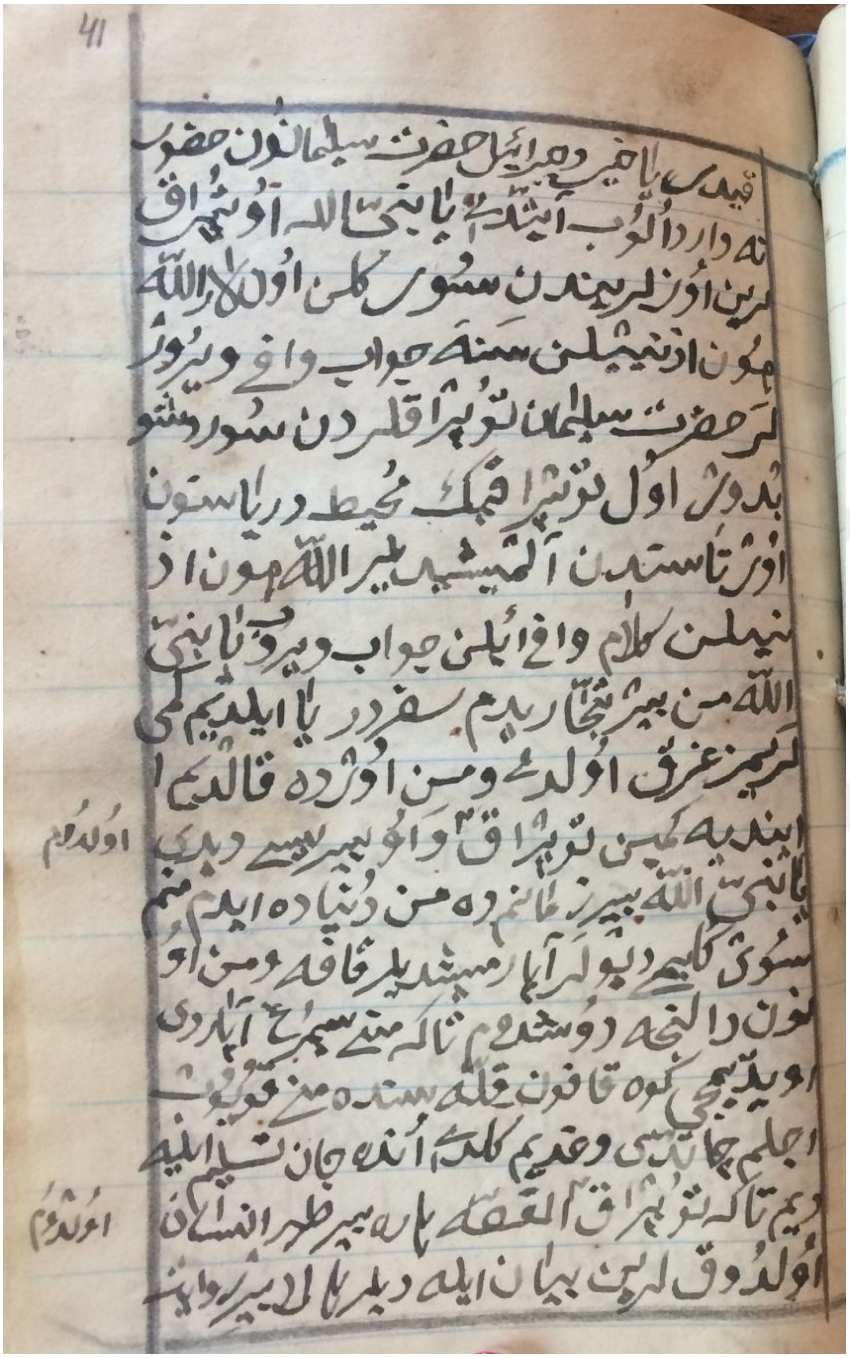
[42b]

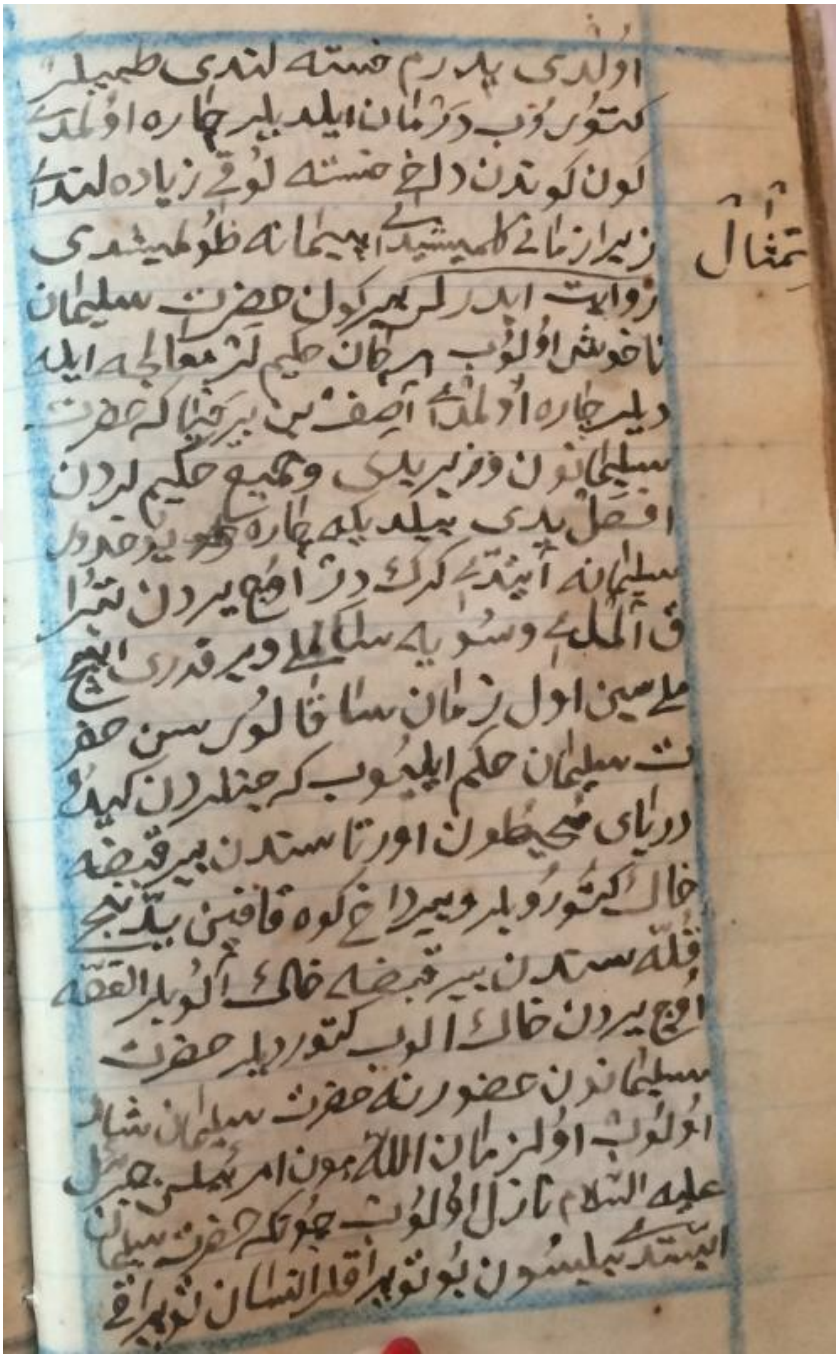
[42a]

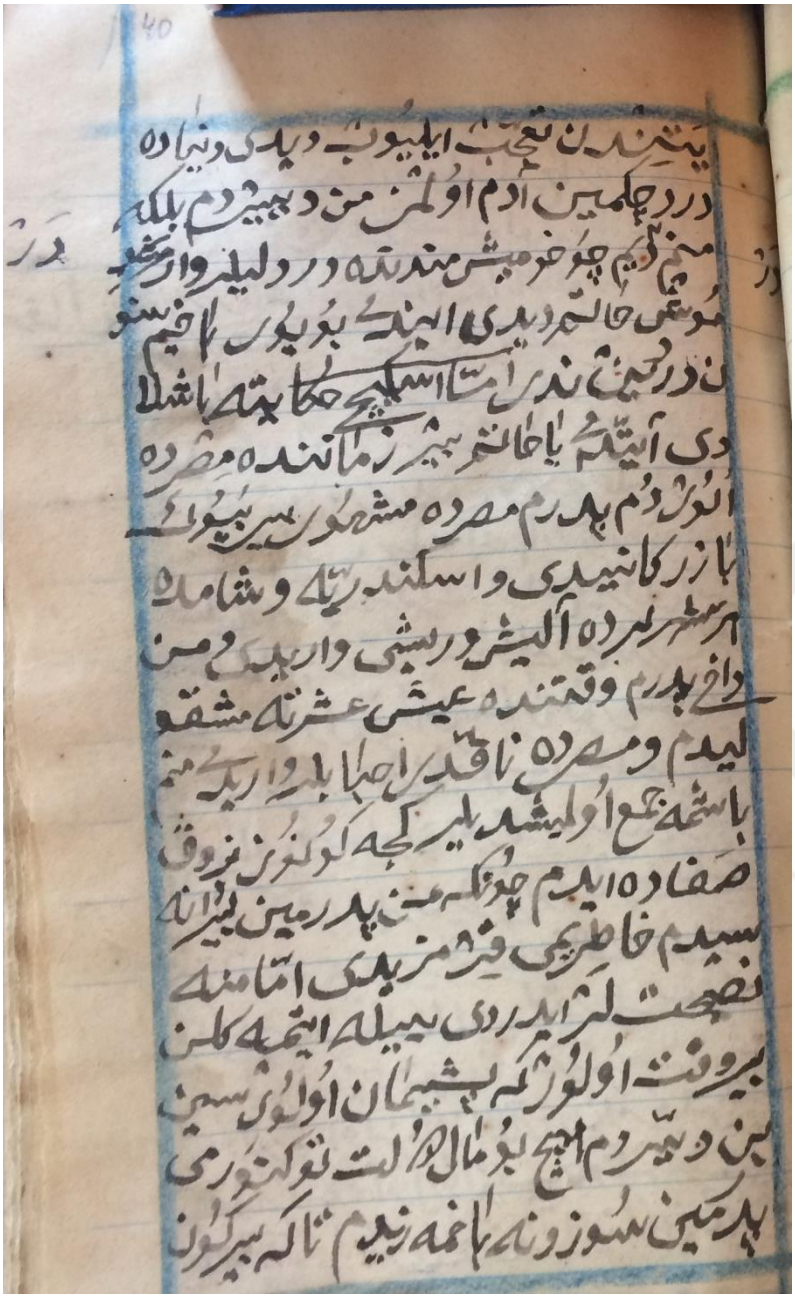
[41b]

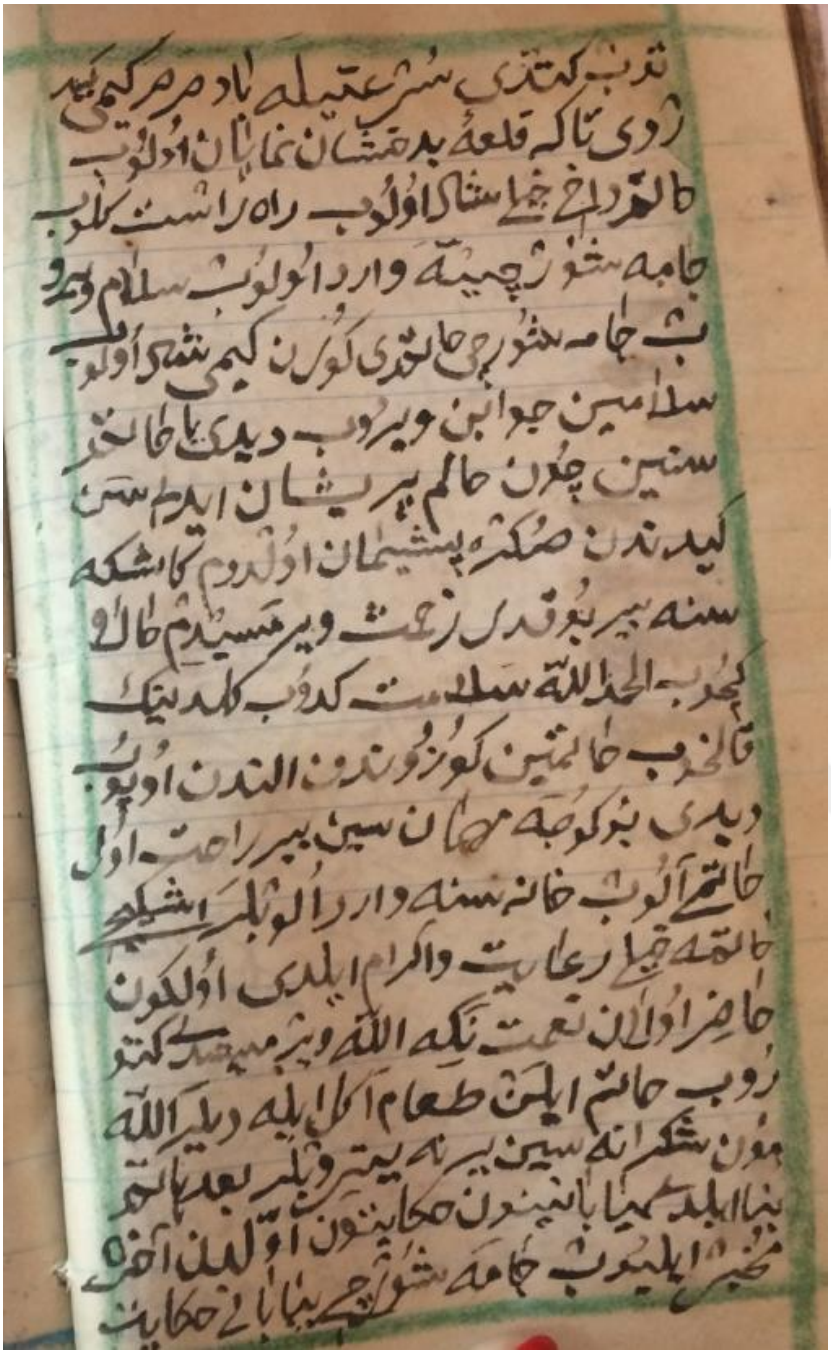
[41a]

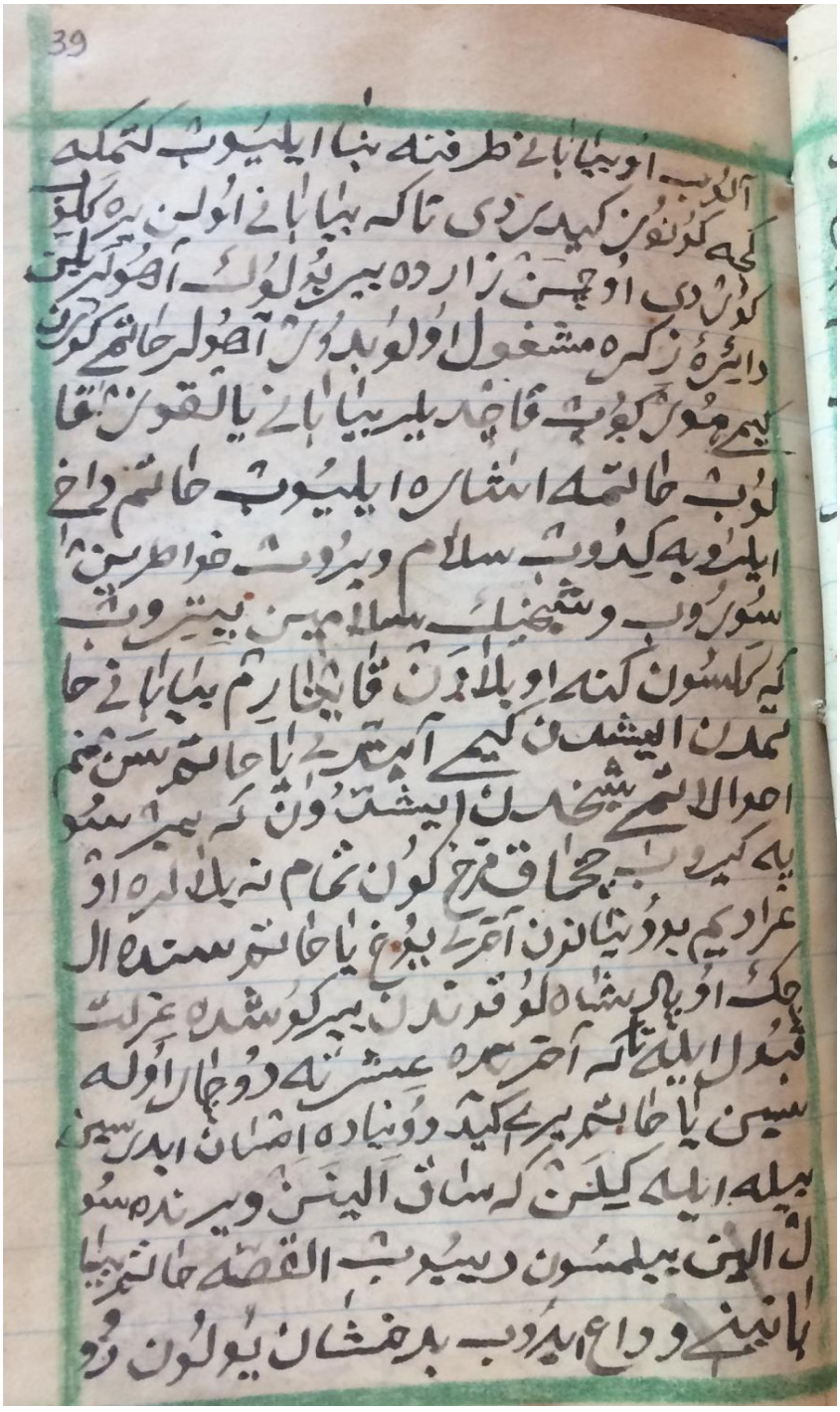
[40b]

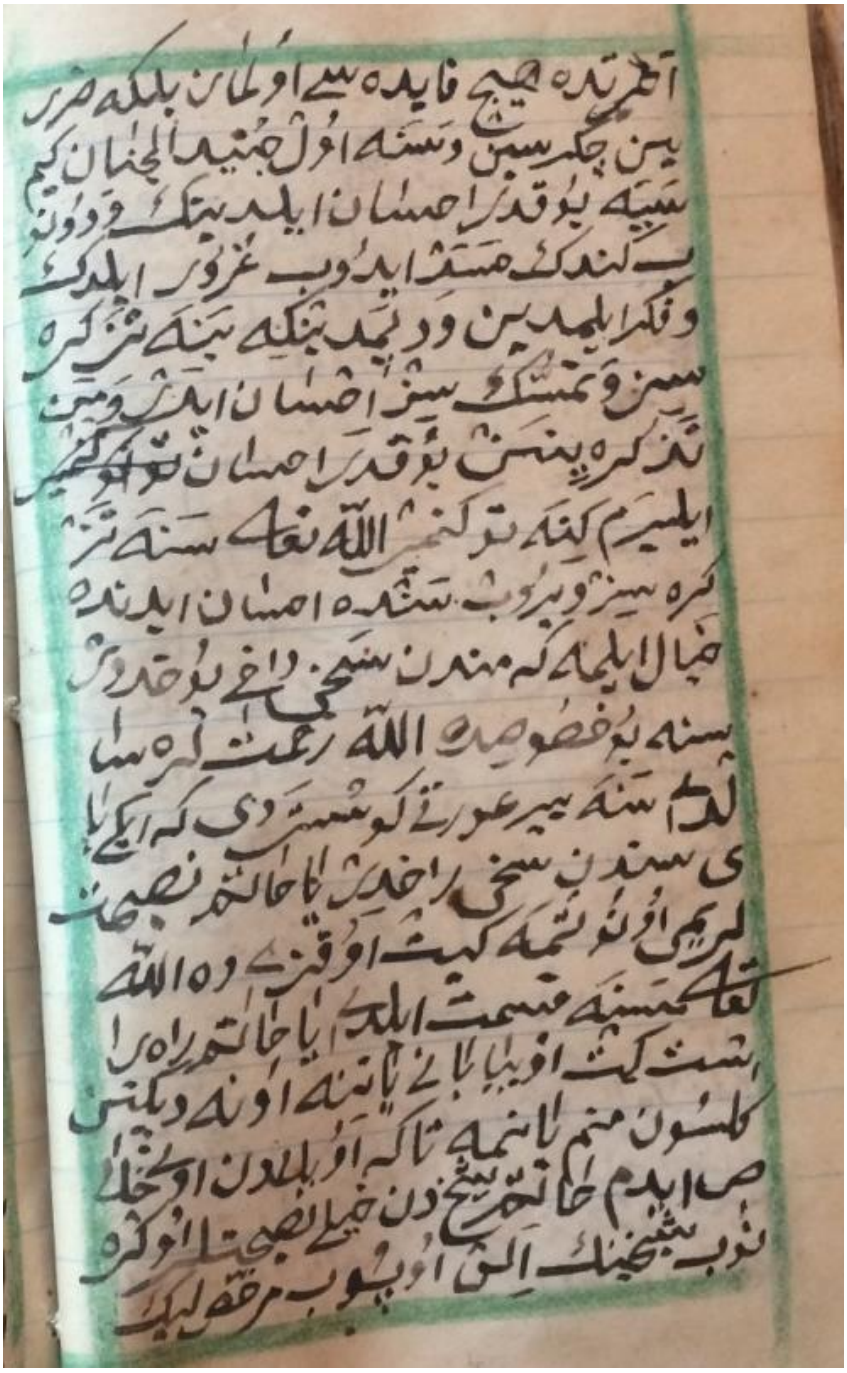
[40a]

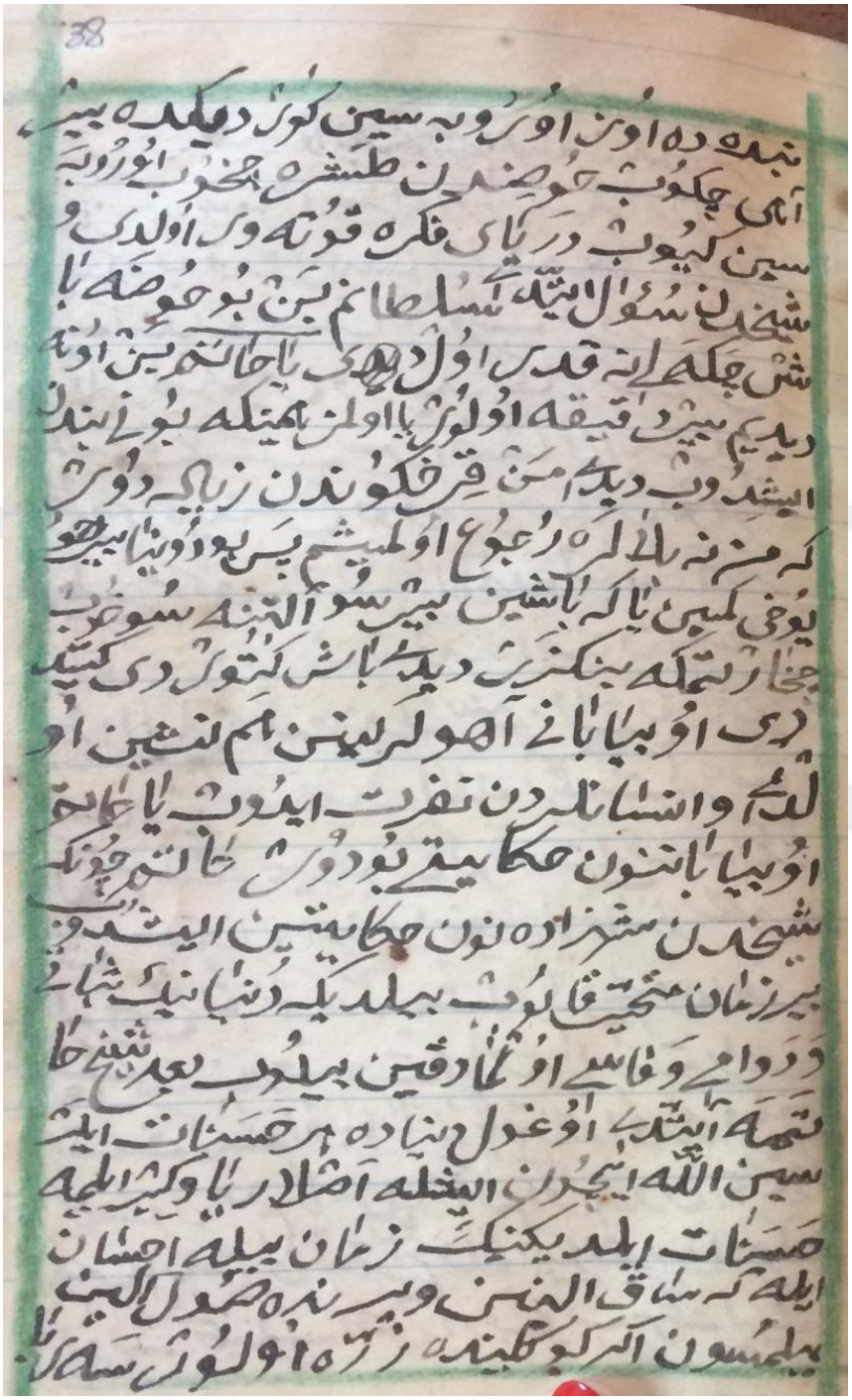
[39b]

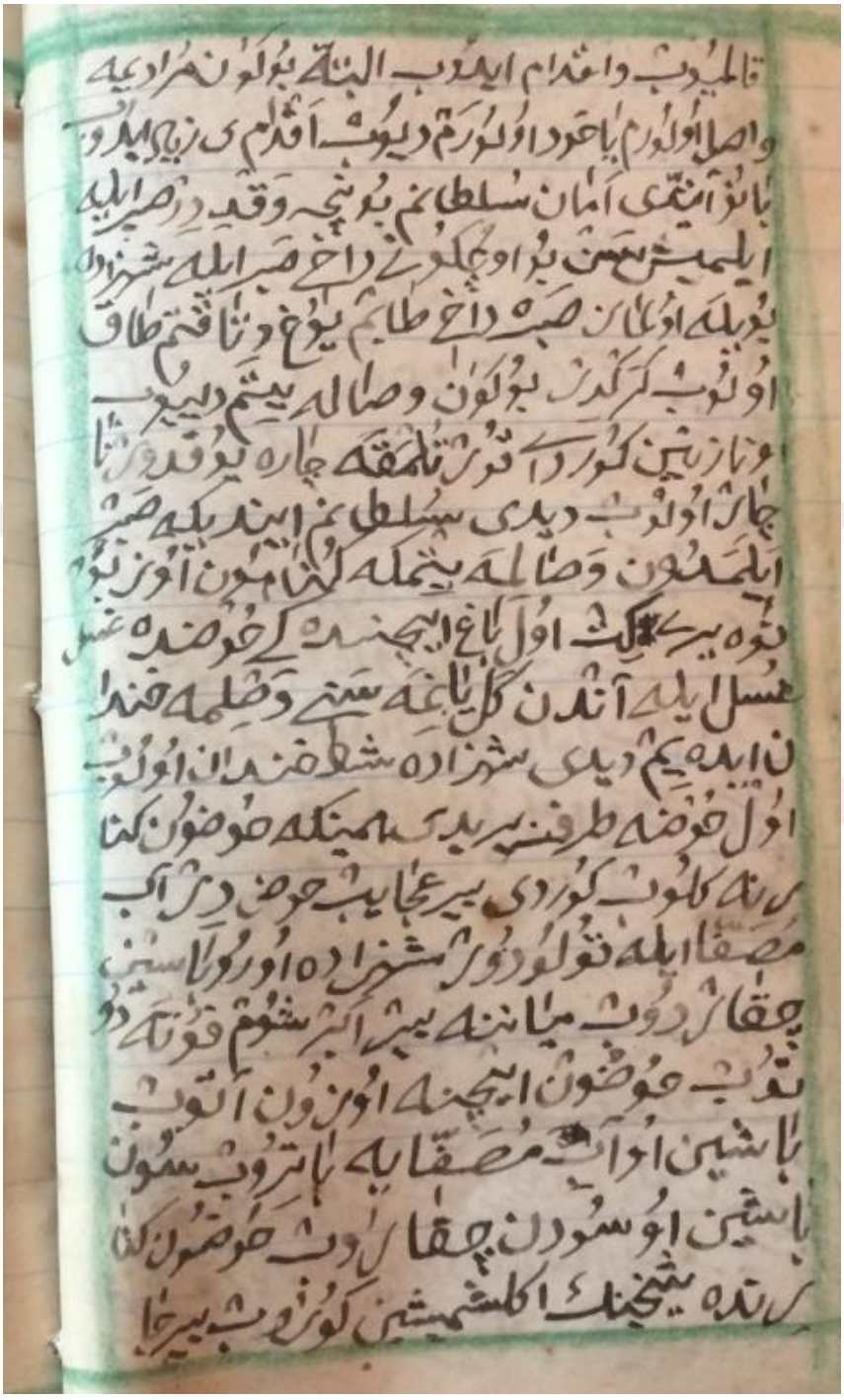
[39a]

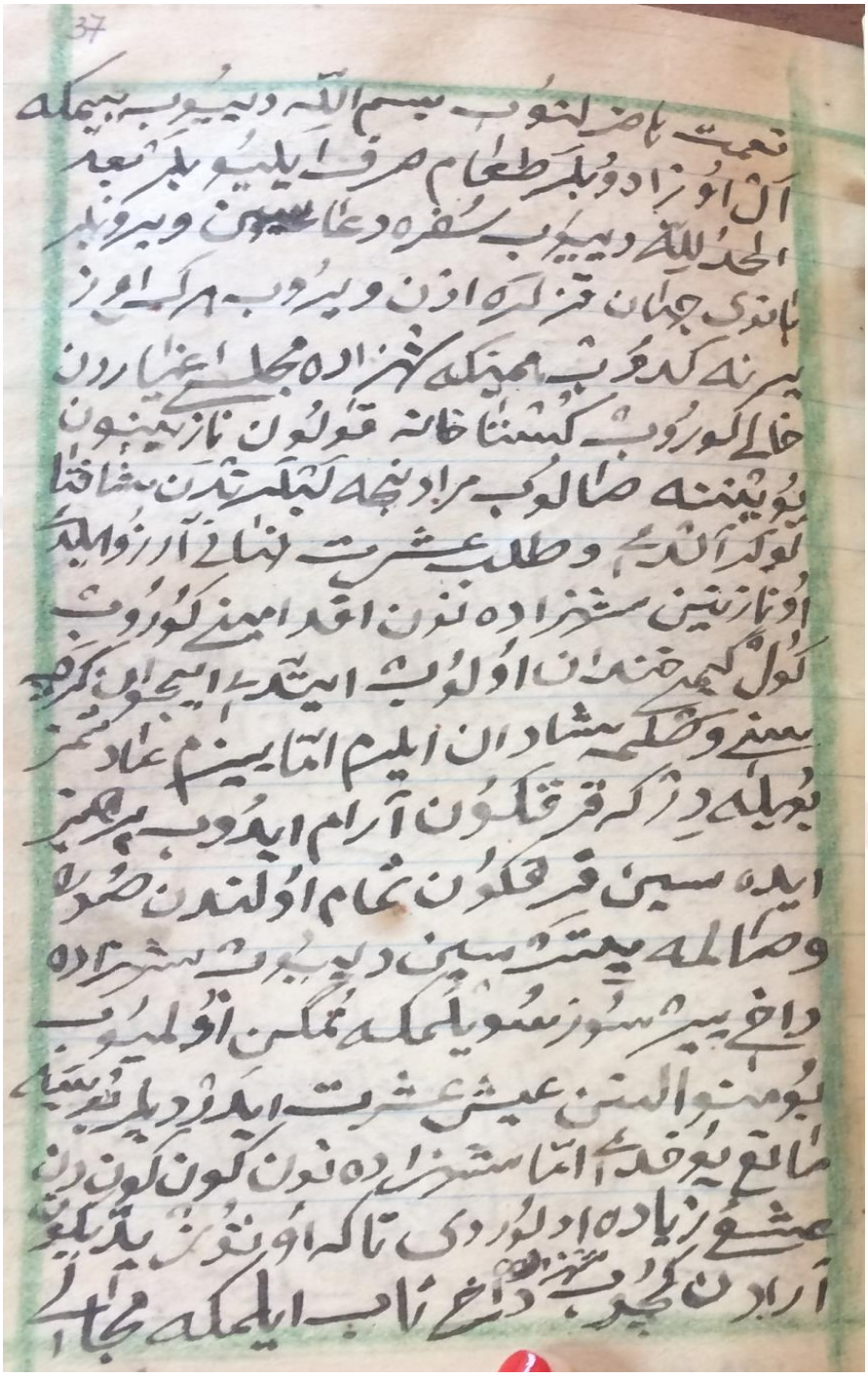
[38b]

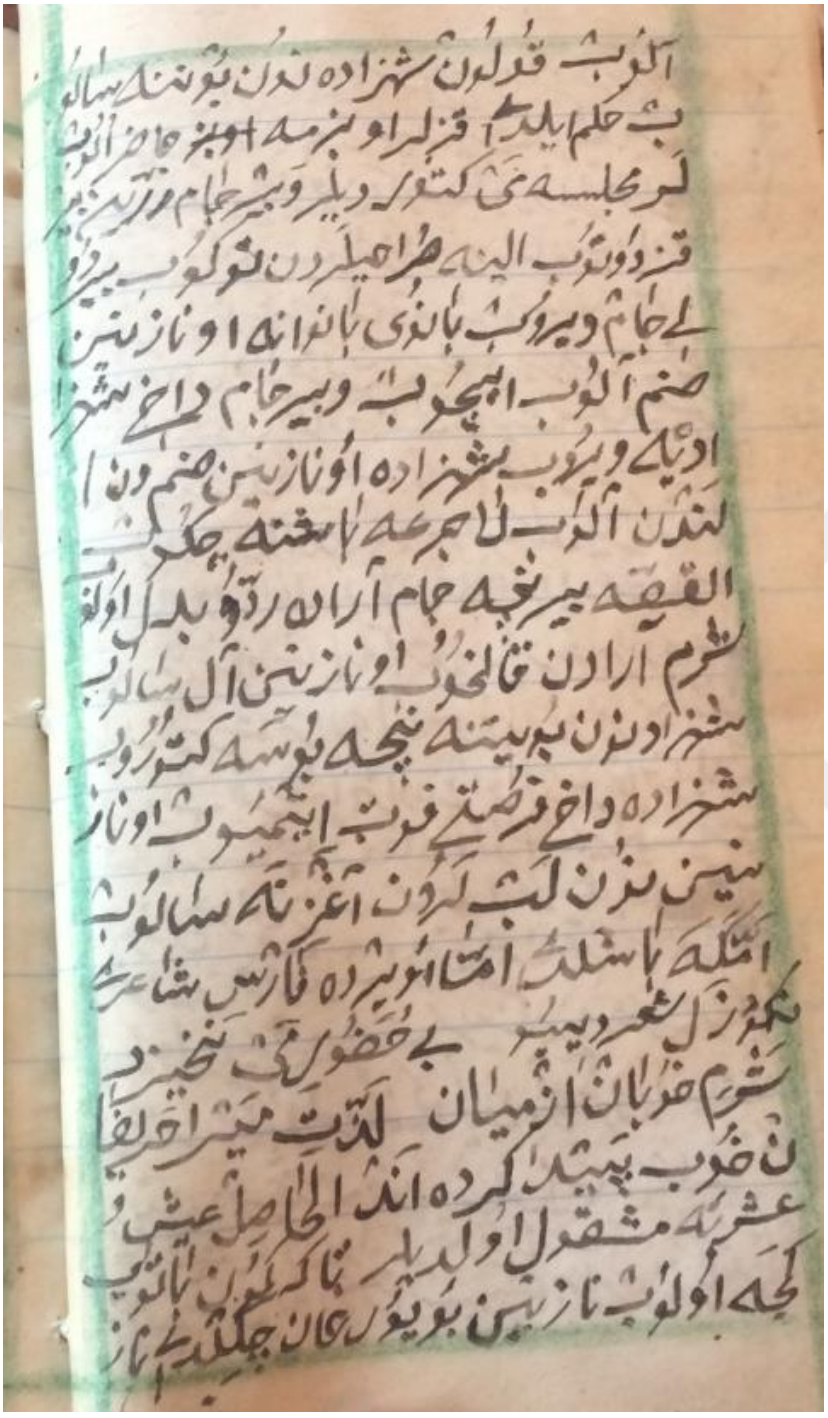
[38a]

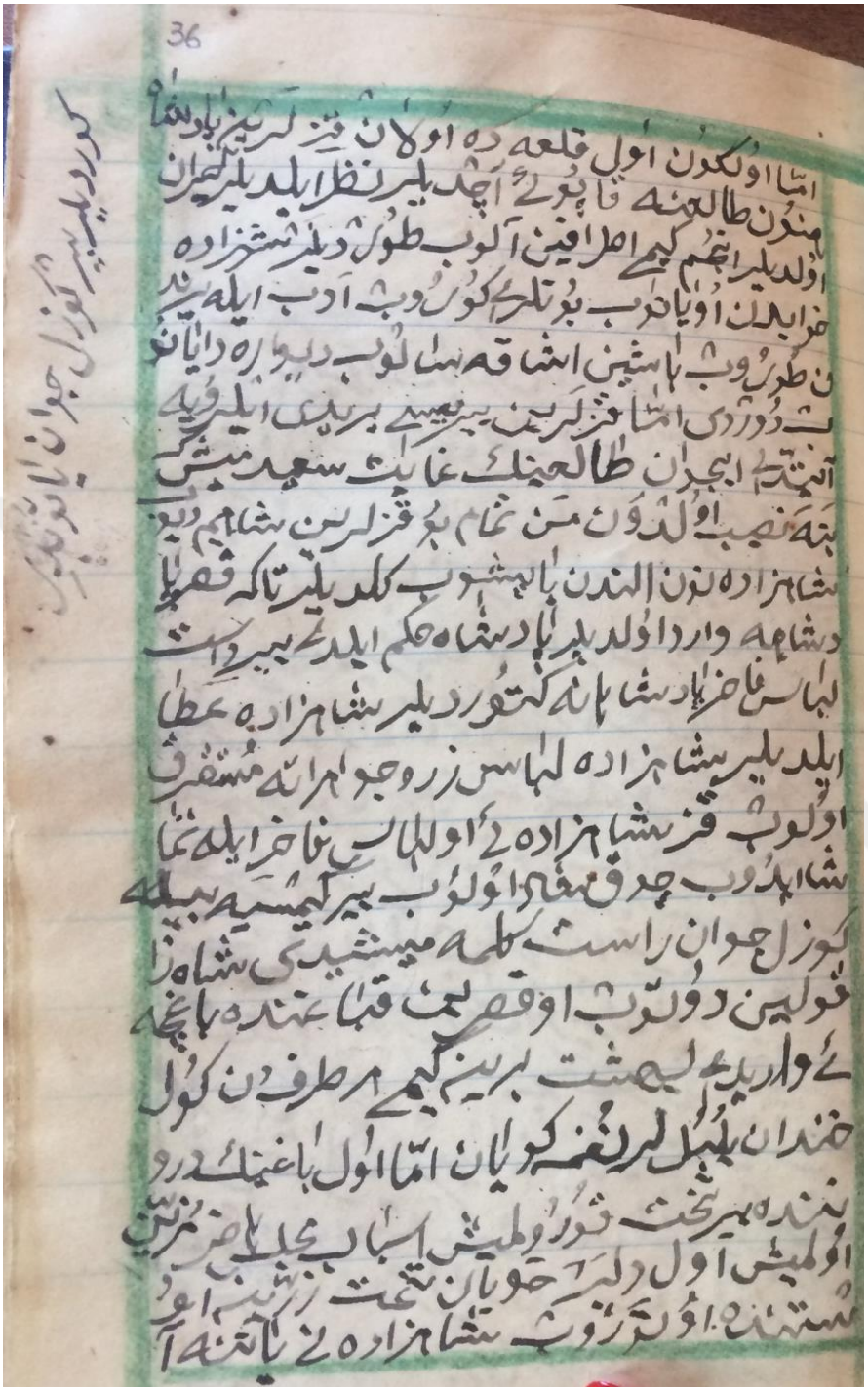
[37b]

[37a]

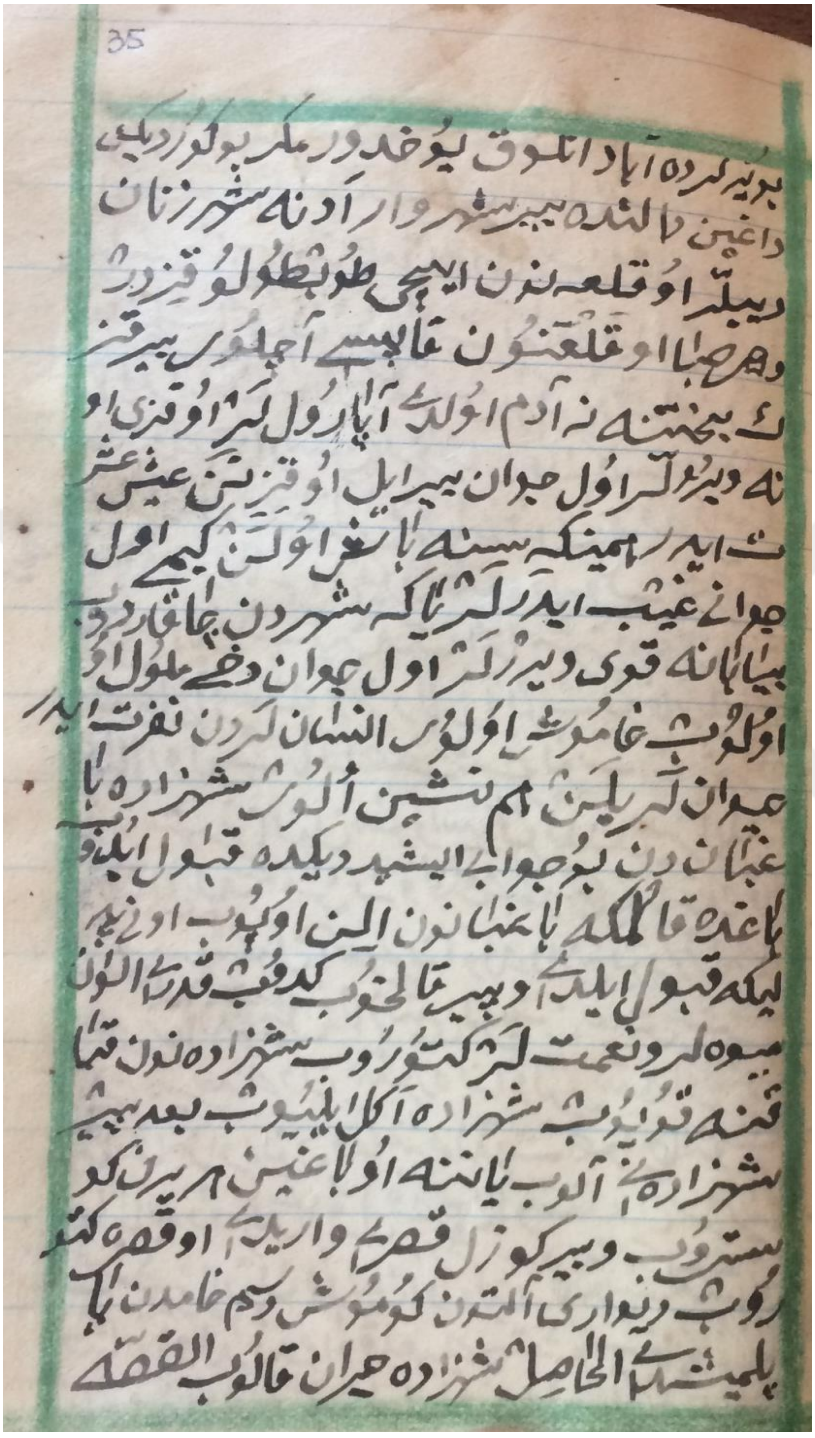
[36b]

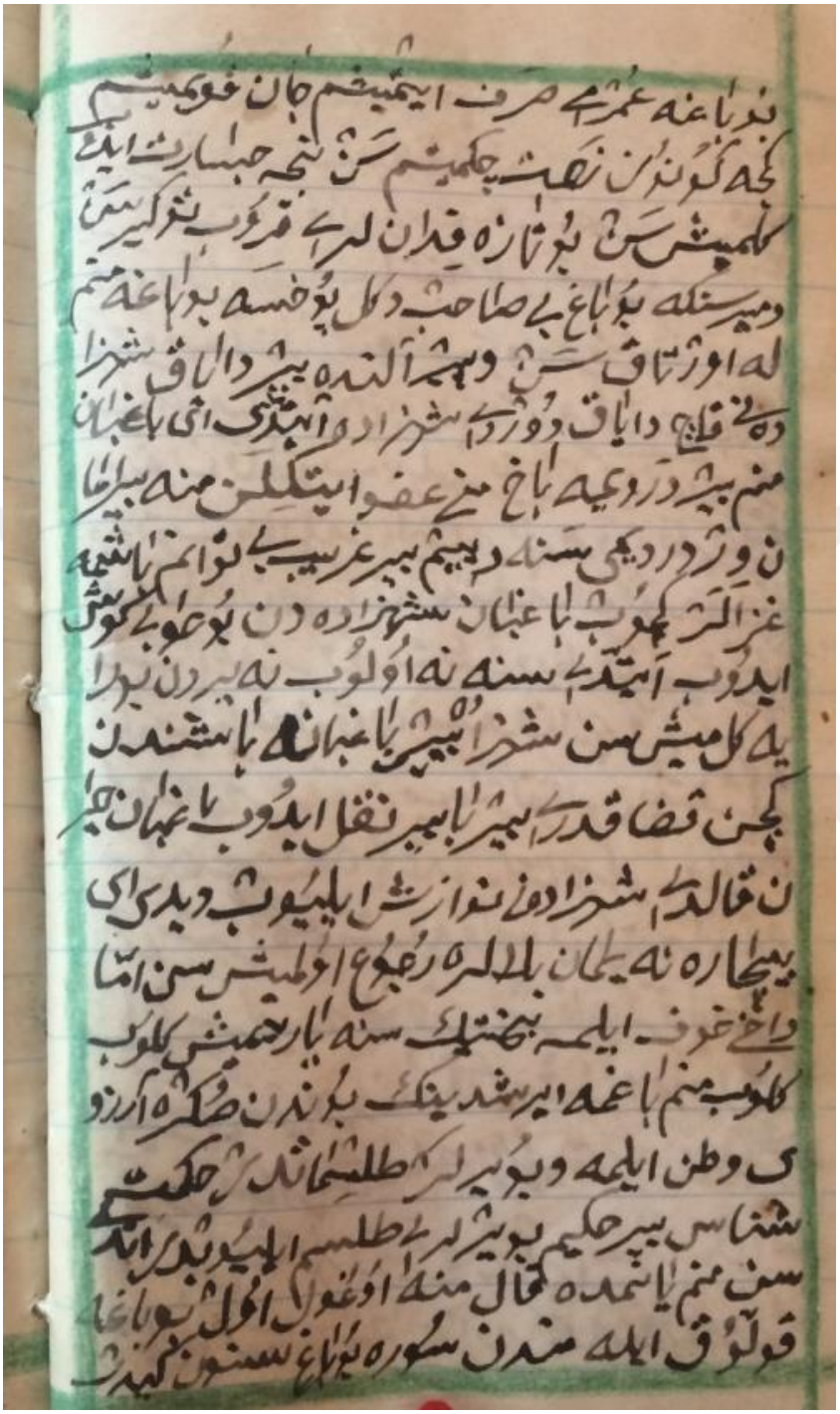
[36a]

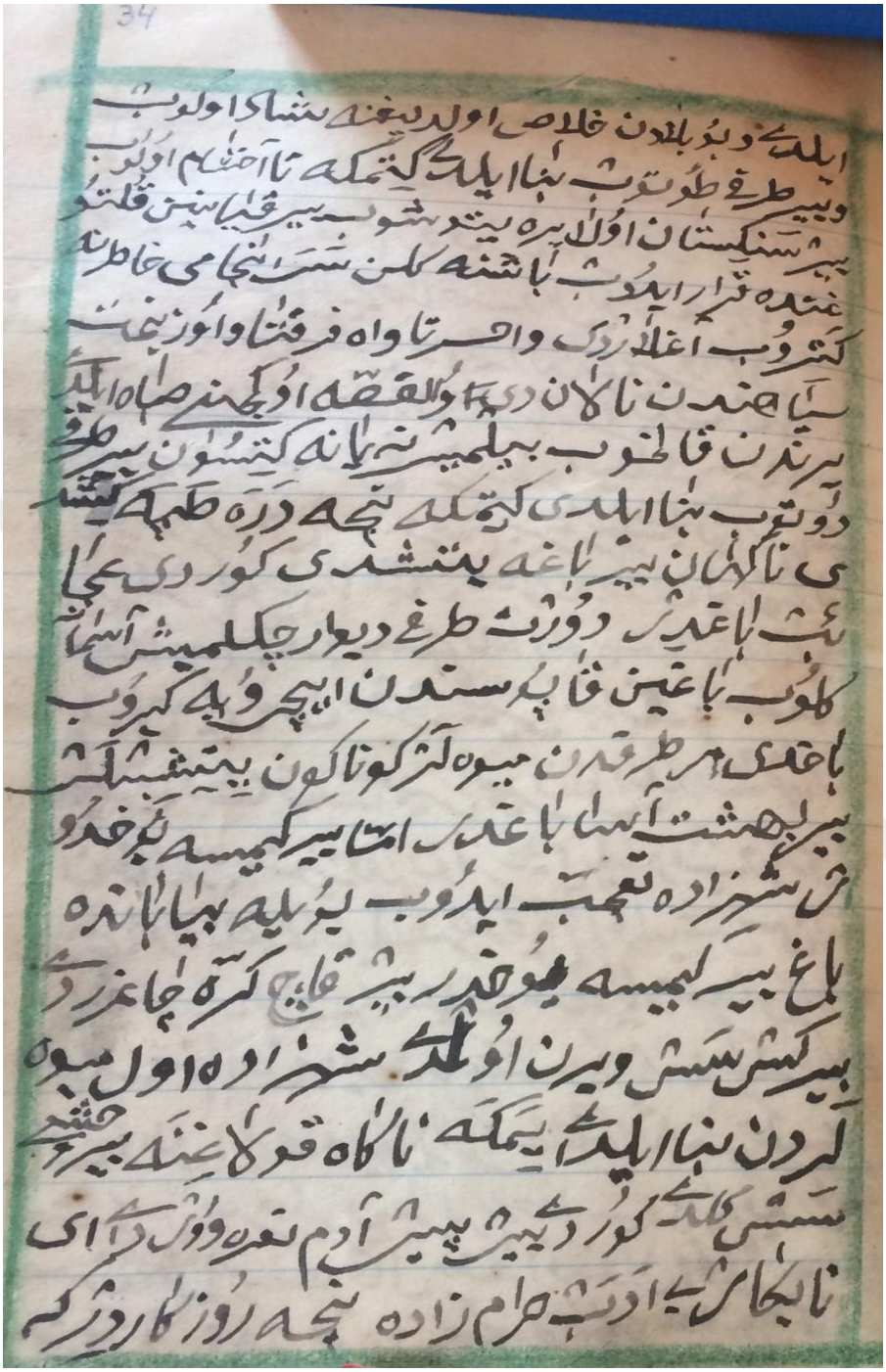
[35b]

[35a]

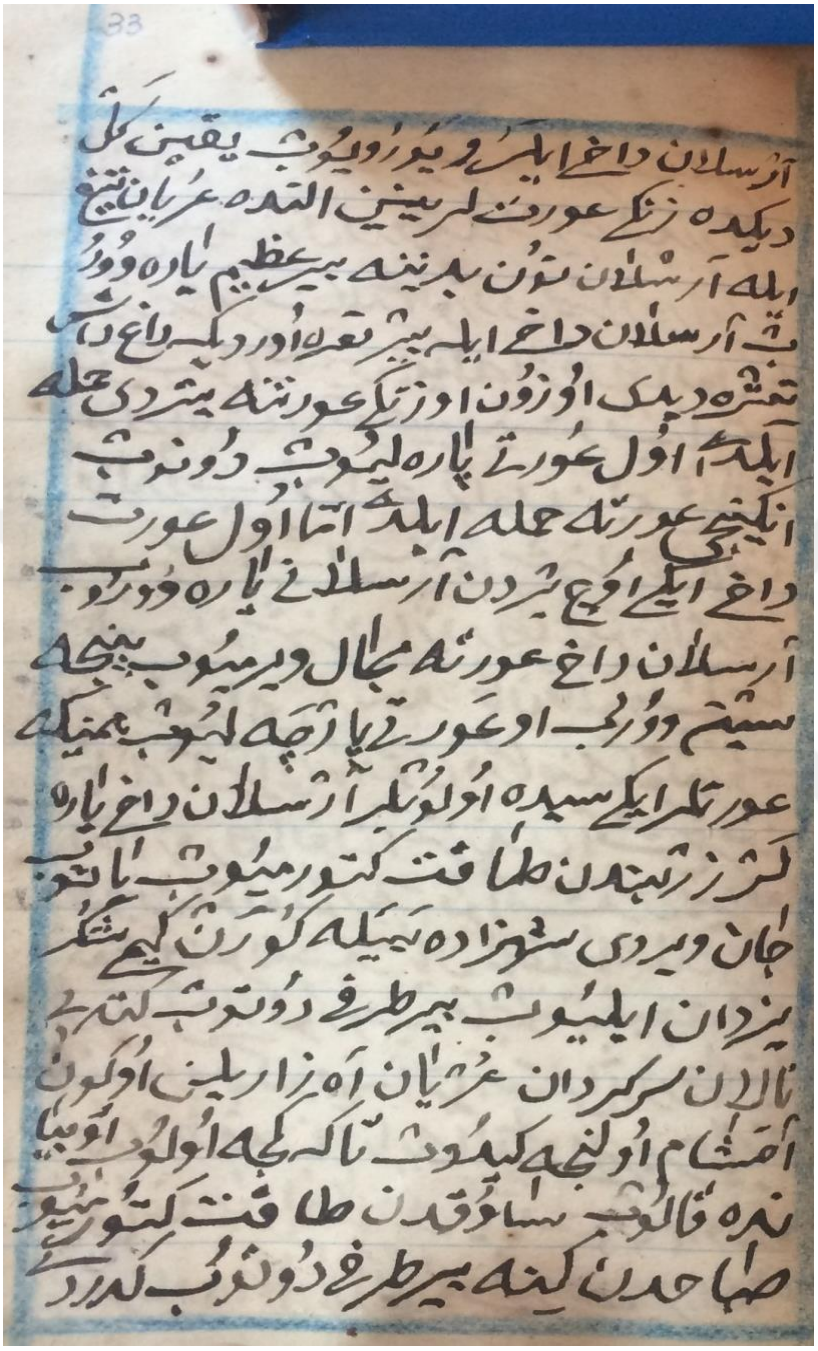
[34b]

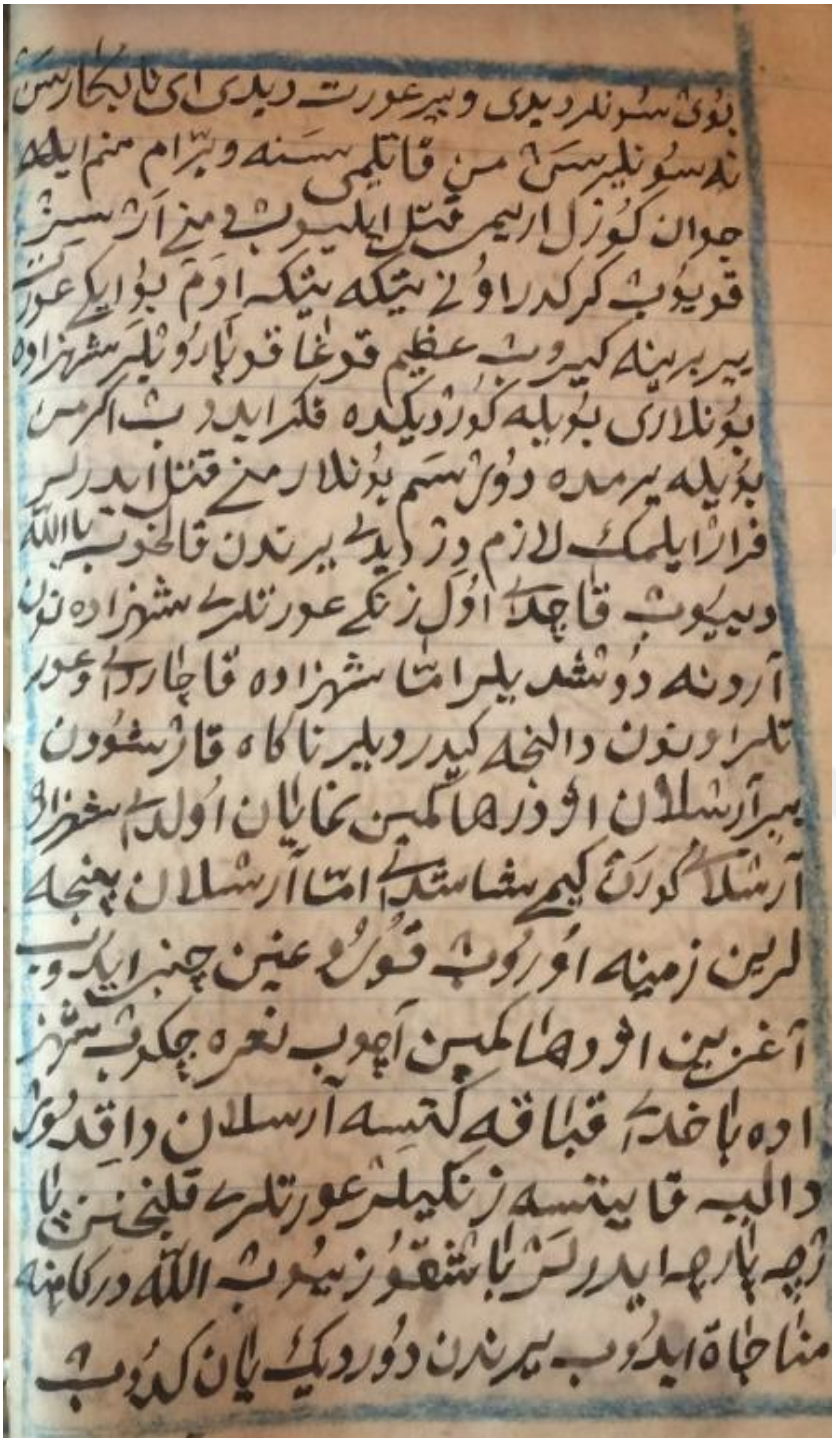
[34a]

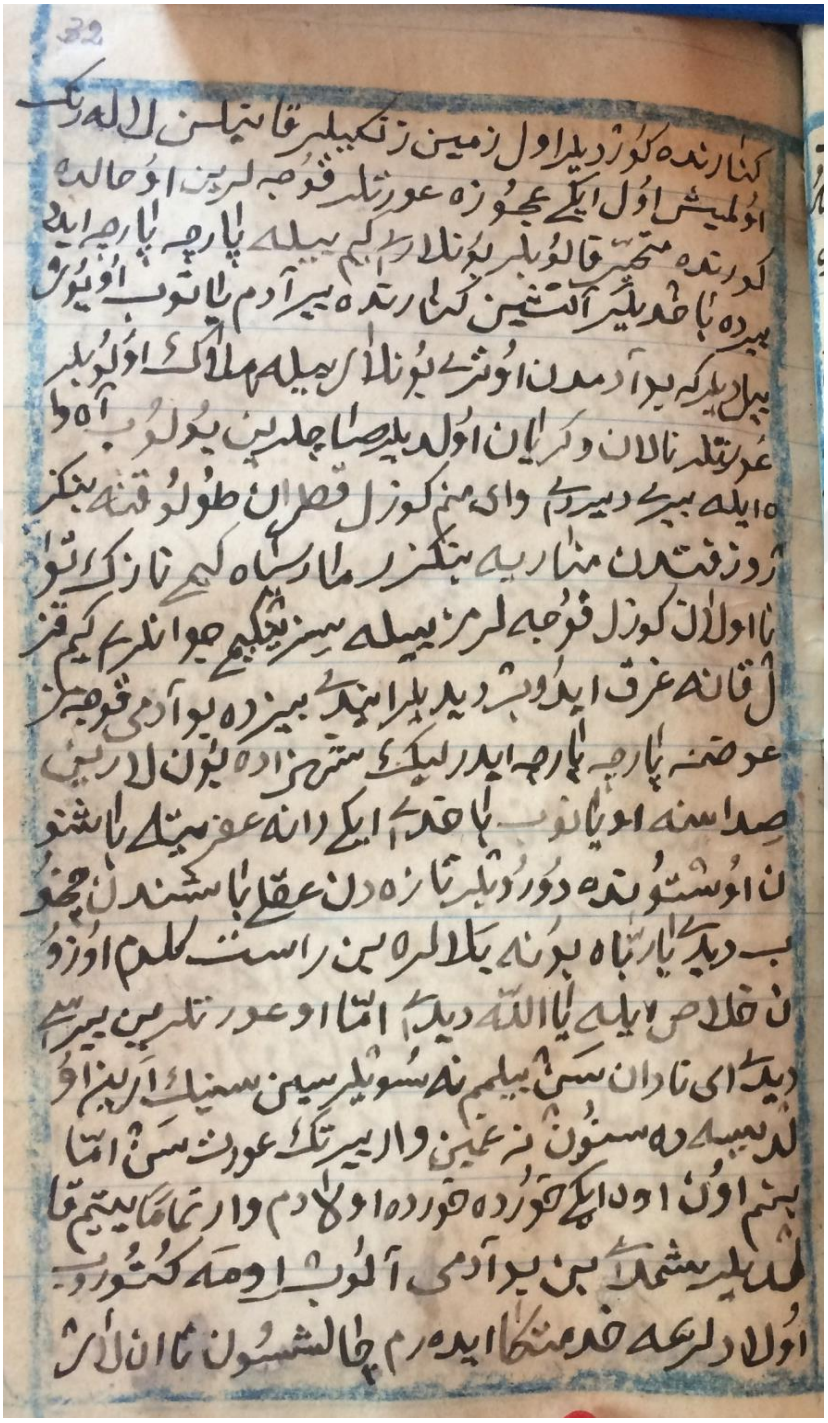
[33b]

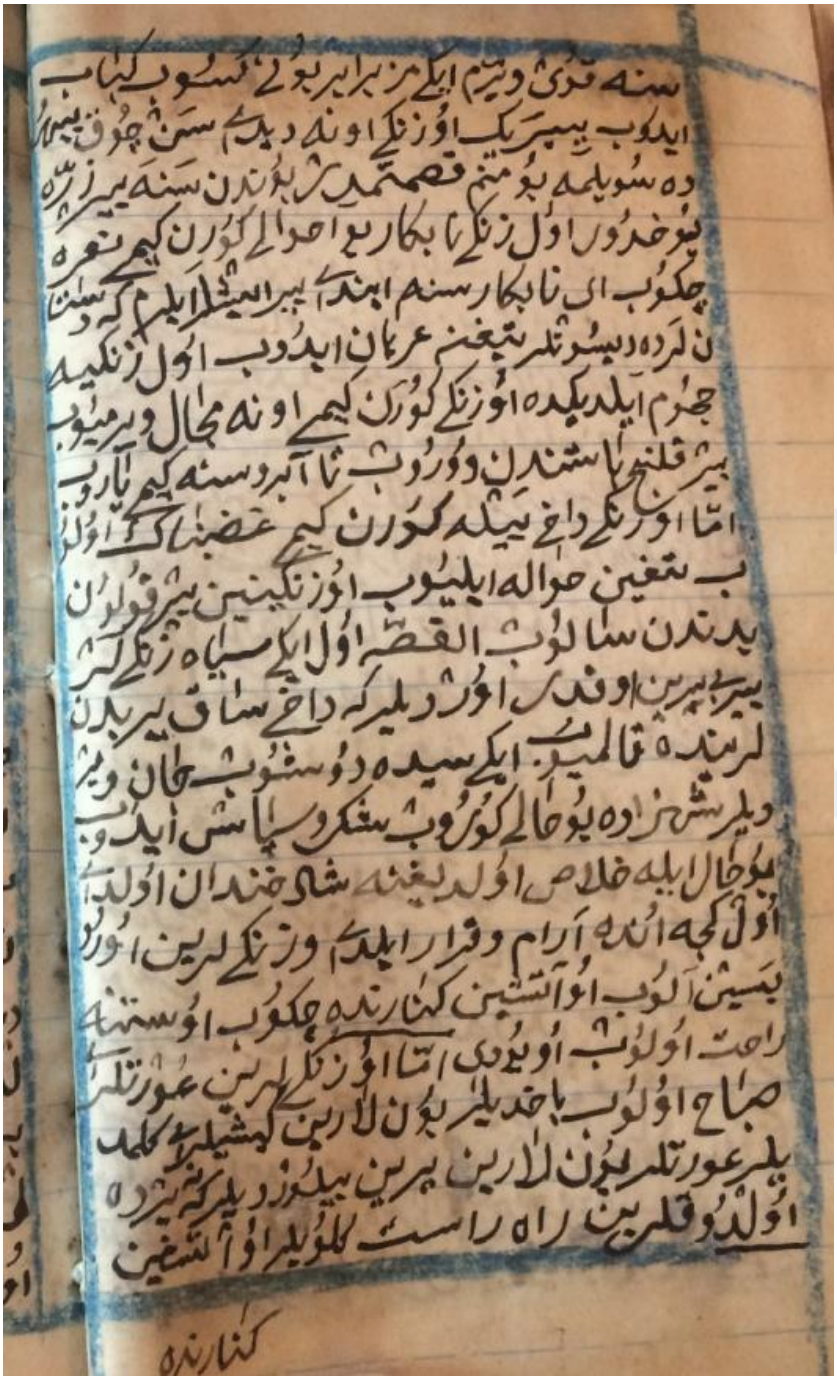
[33a]

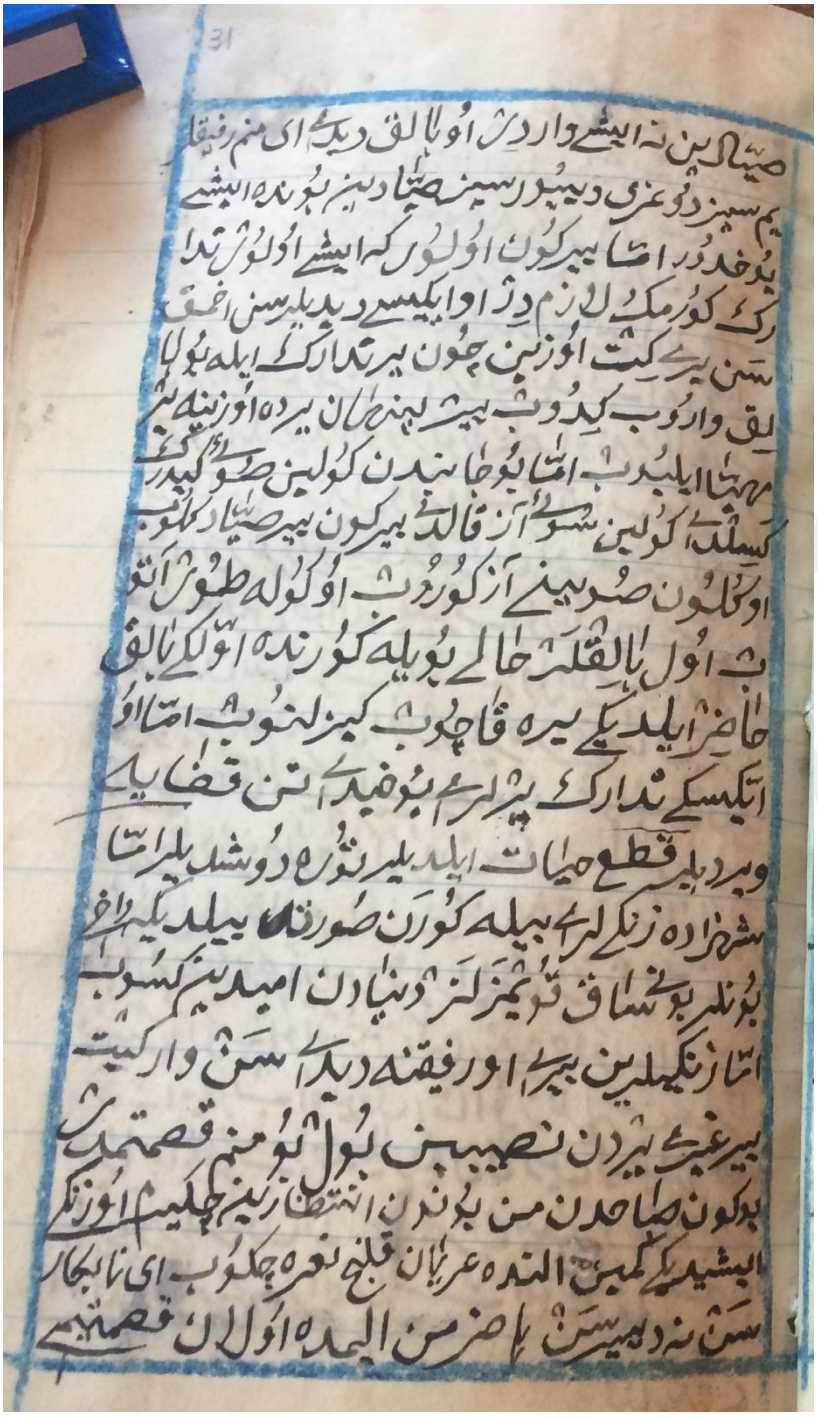
[32b]

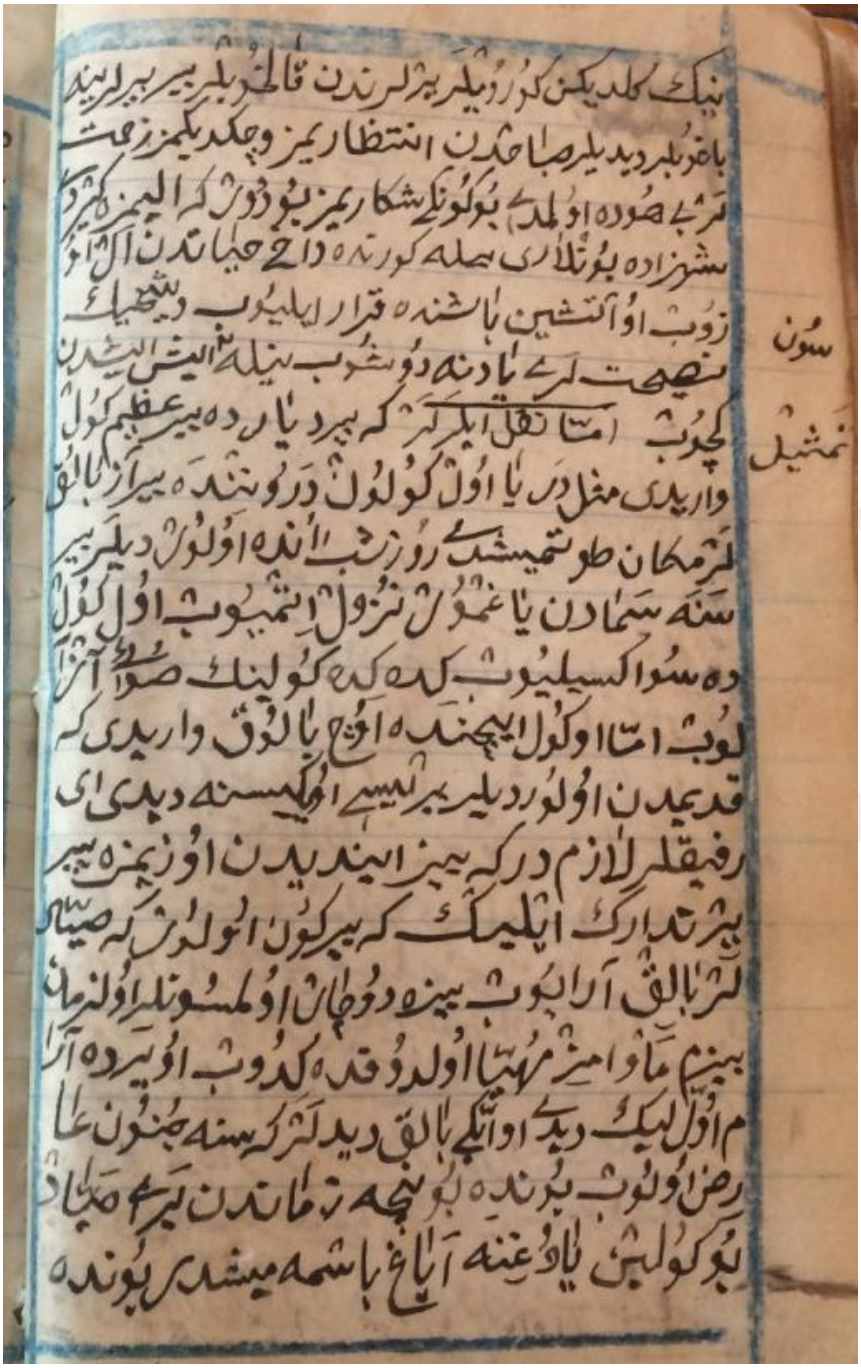
[32a]

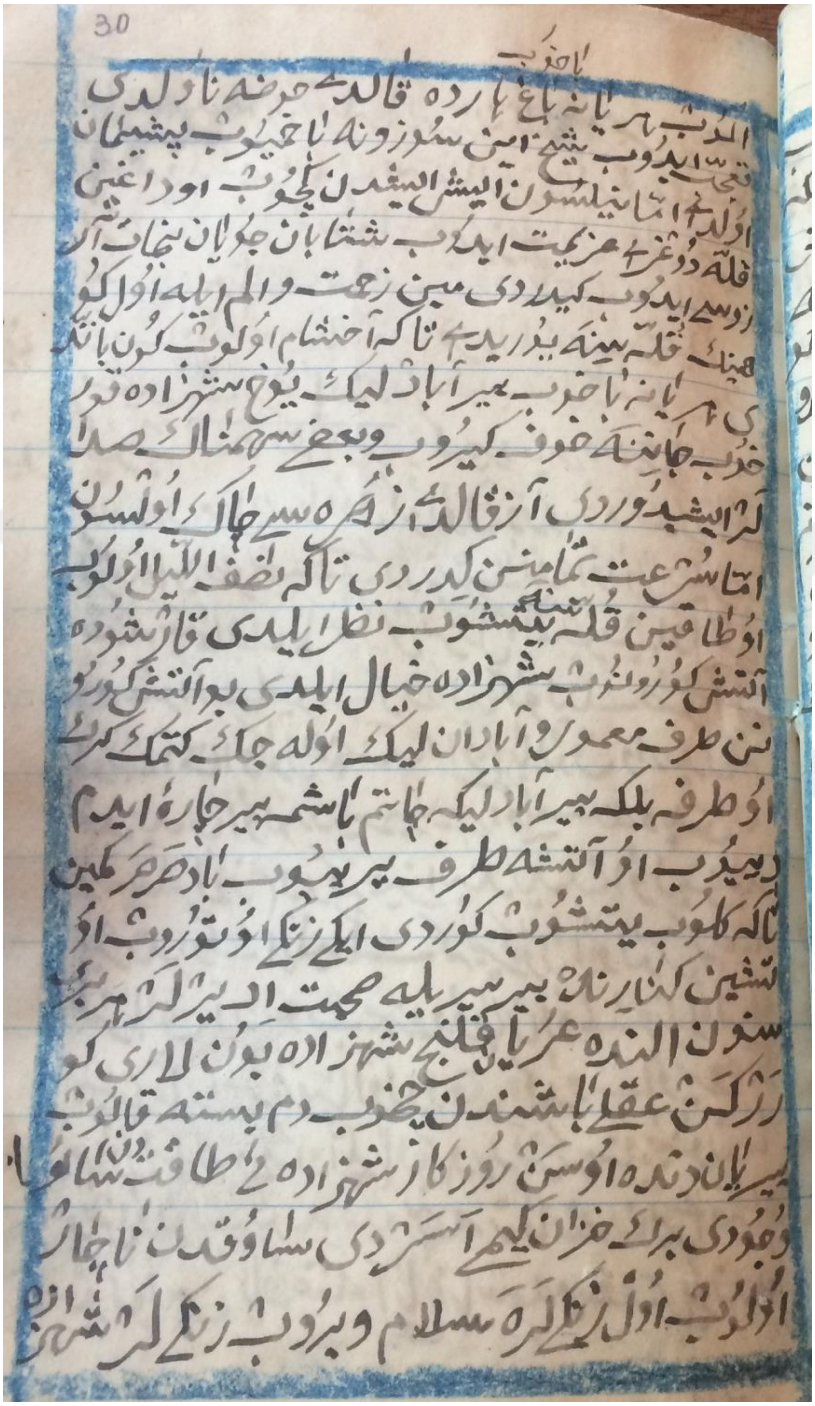
[31b]

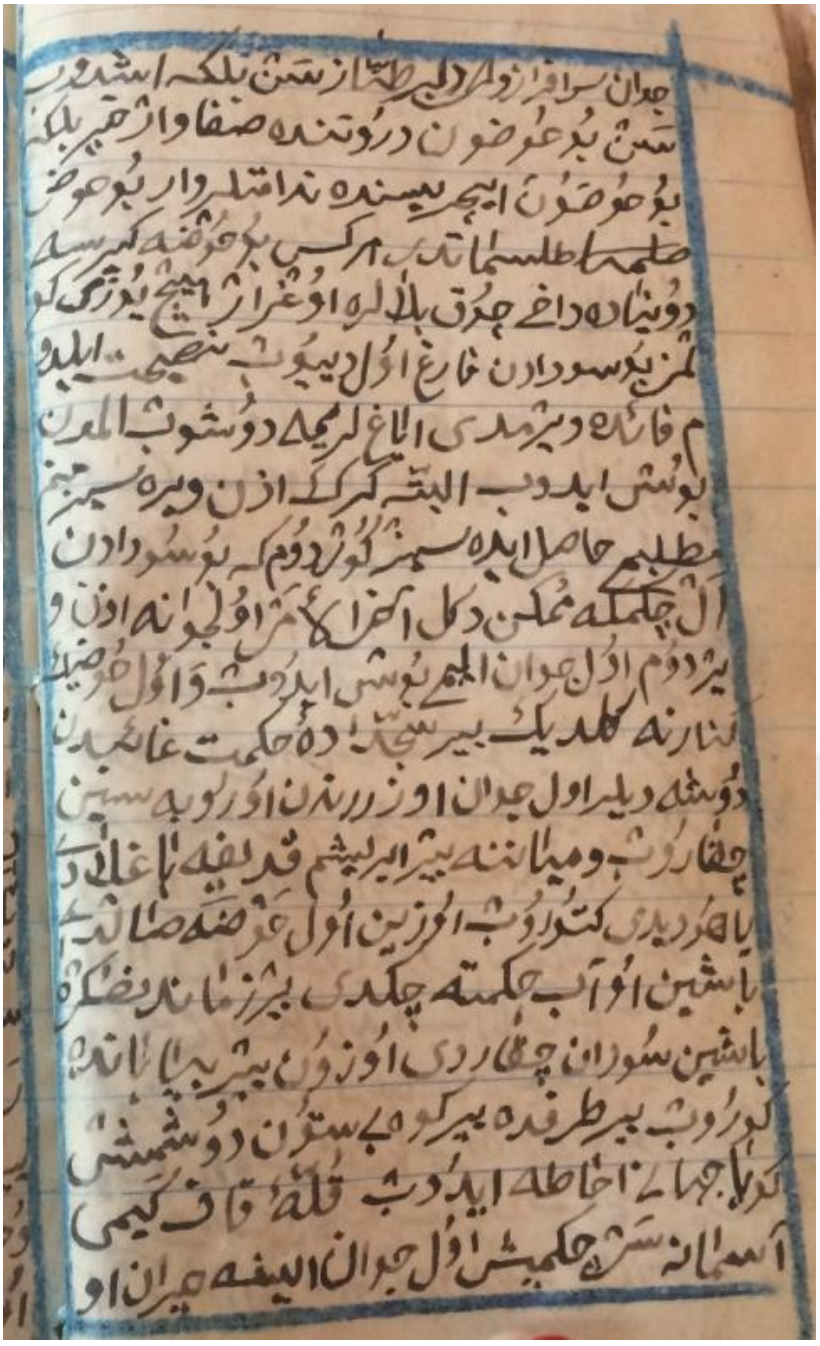
[31a]

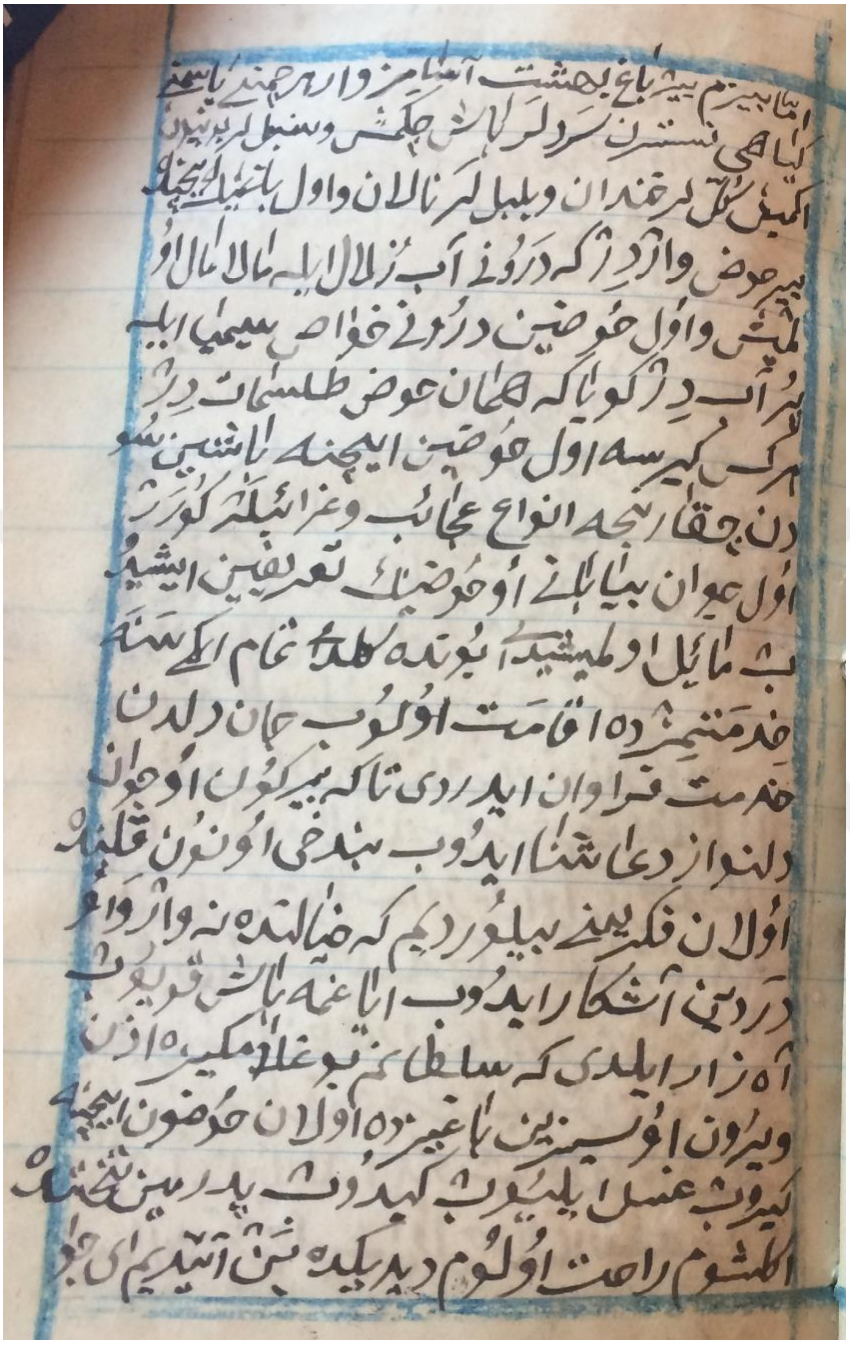
[30b]

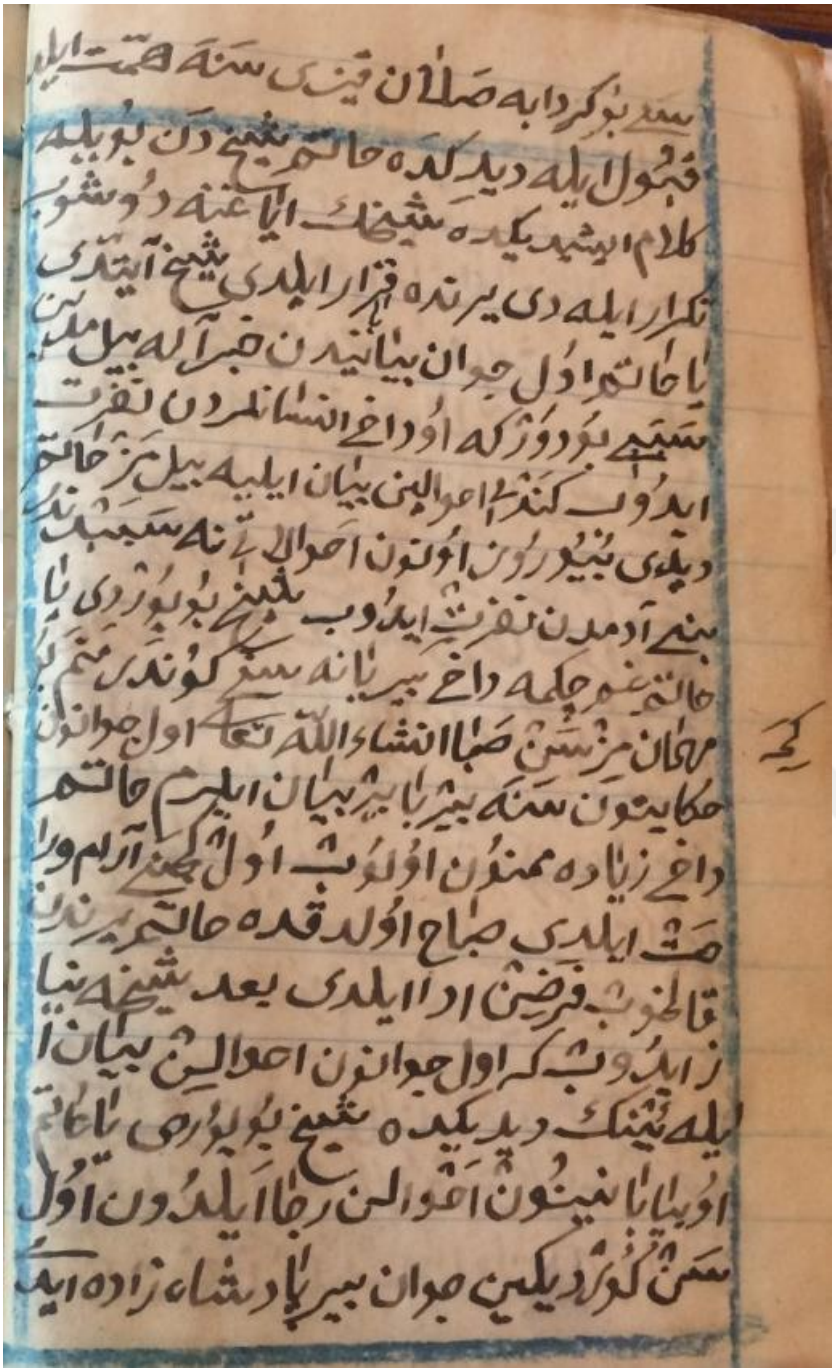
[30a]

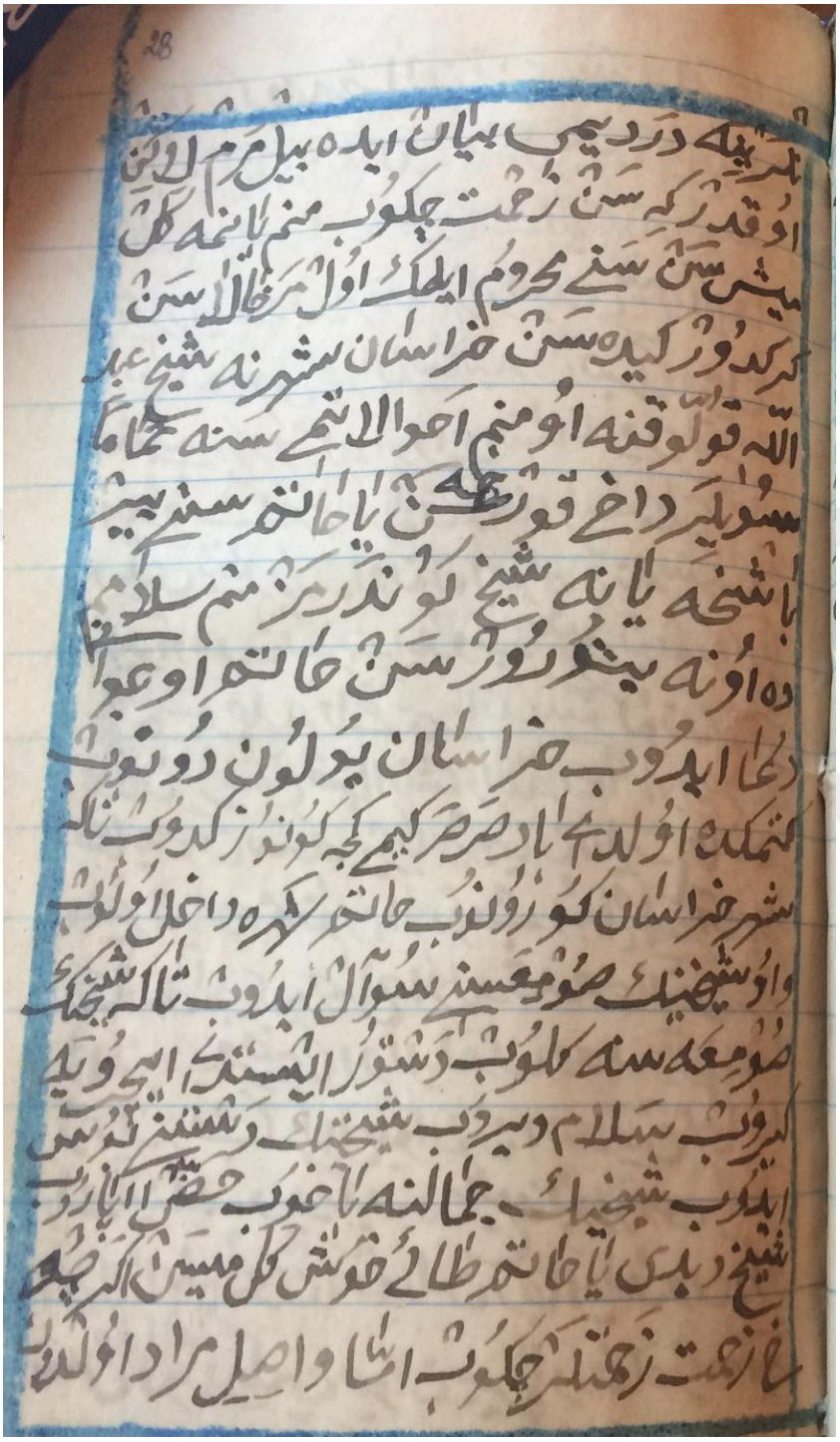
[29b]

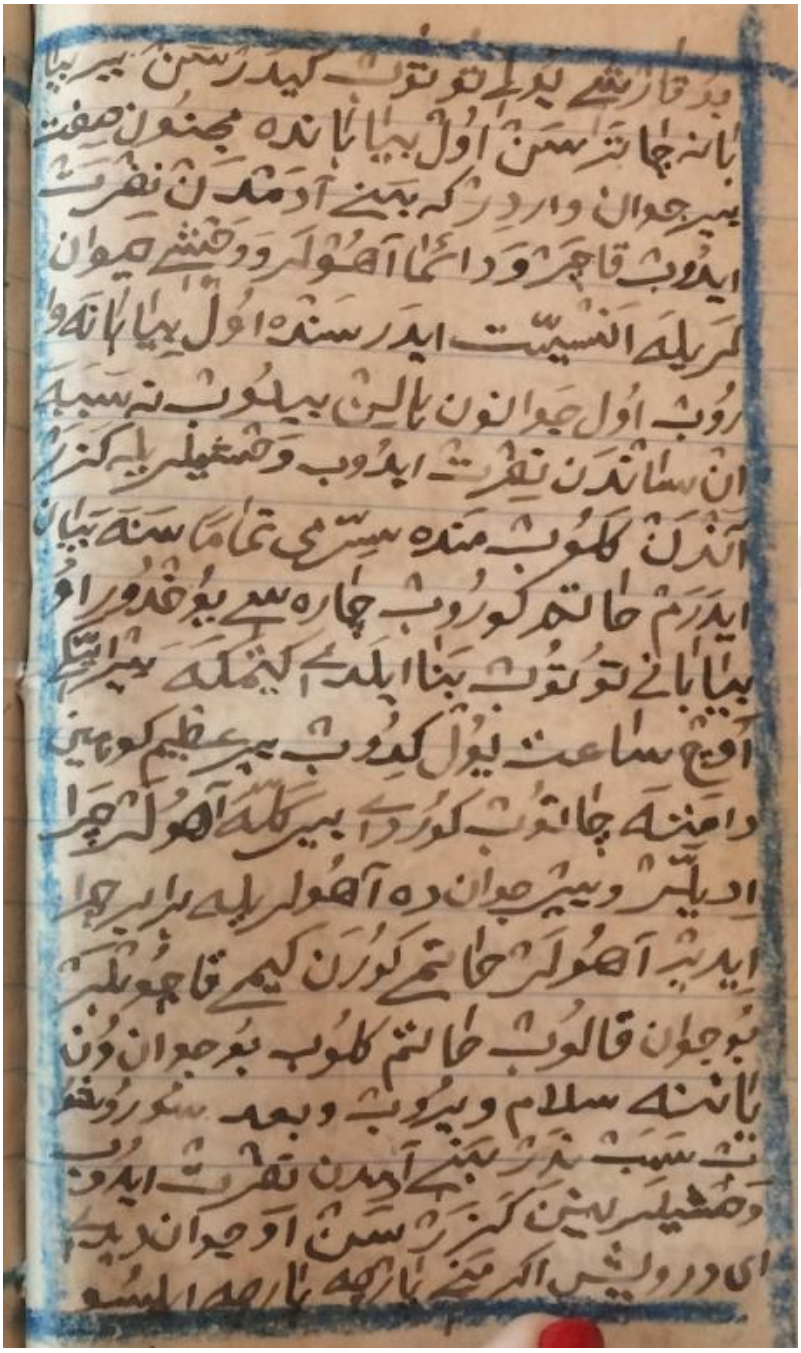
[29a]

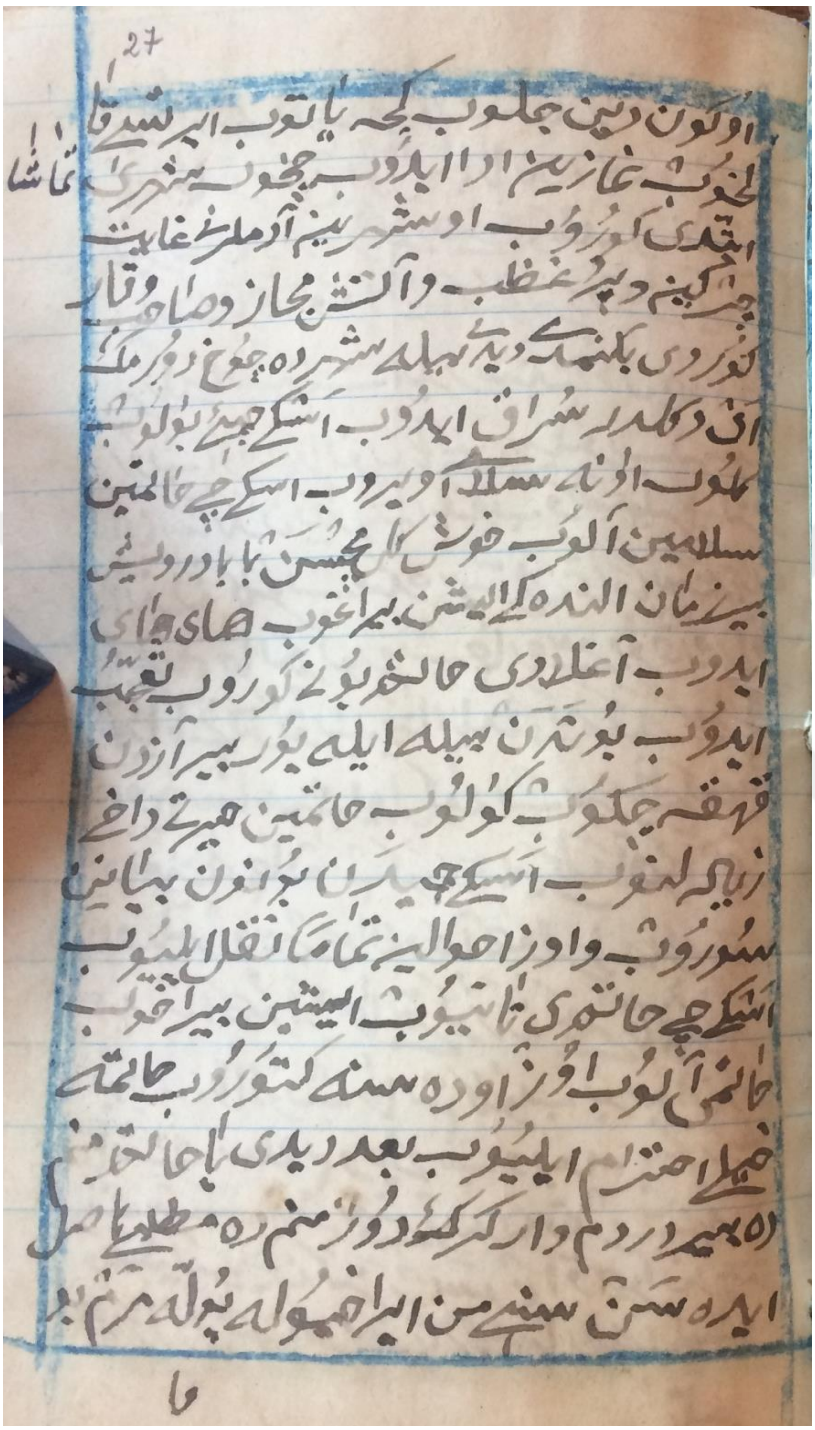
[28b]

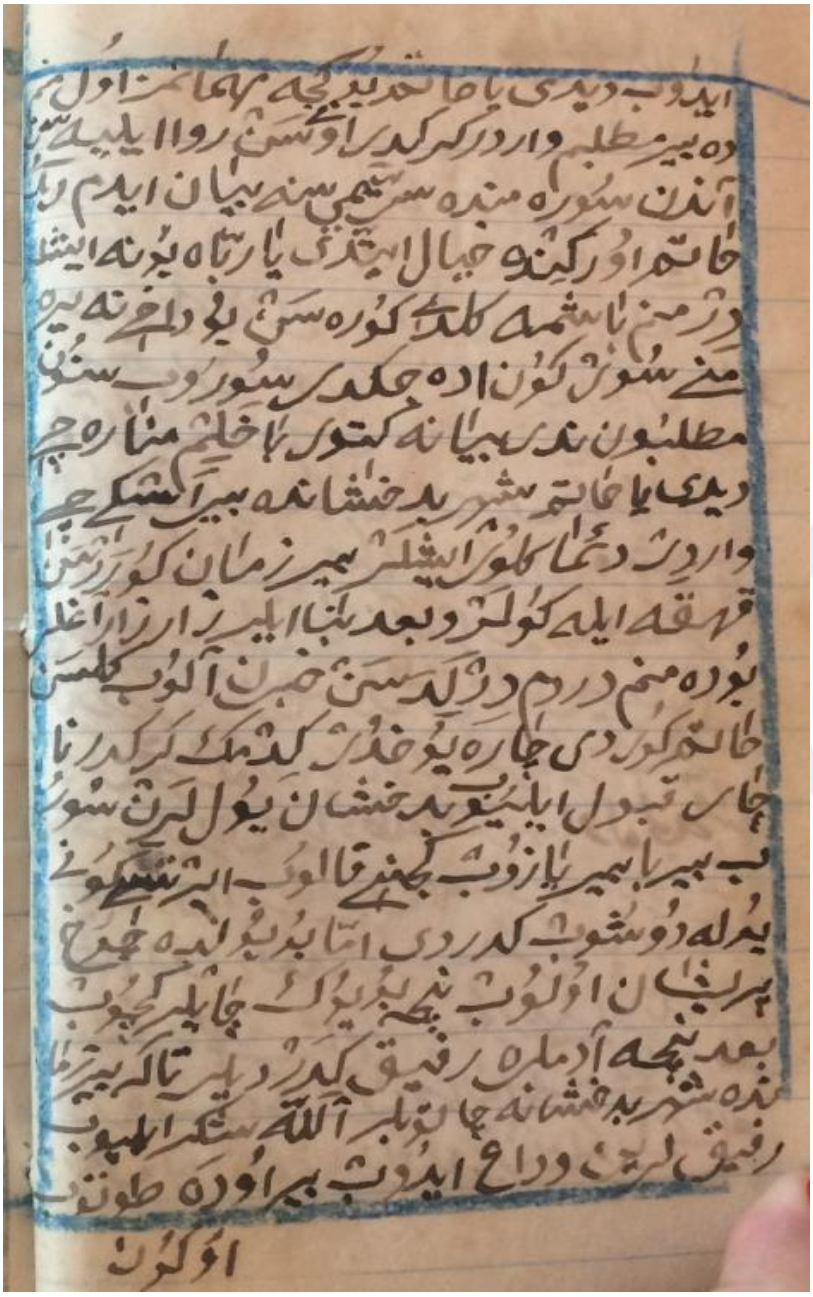
[28a]

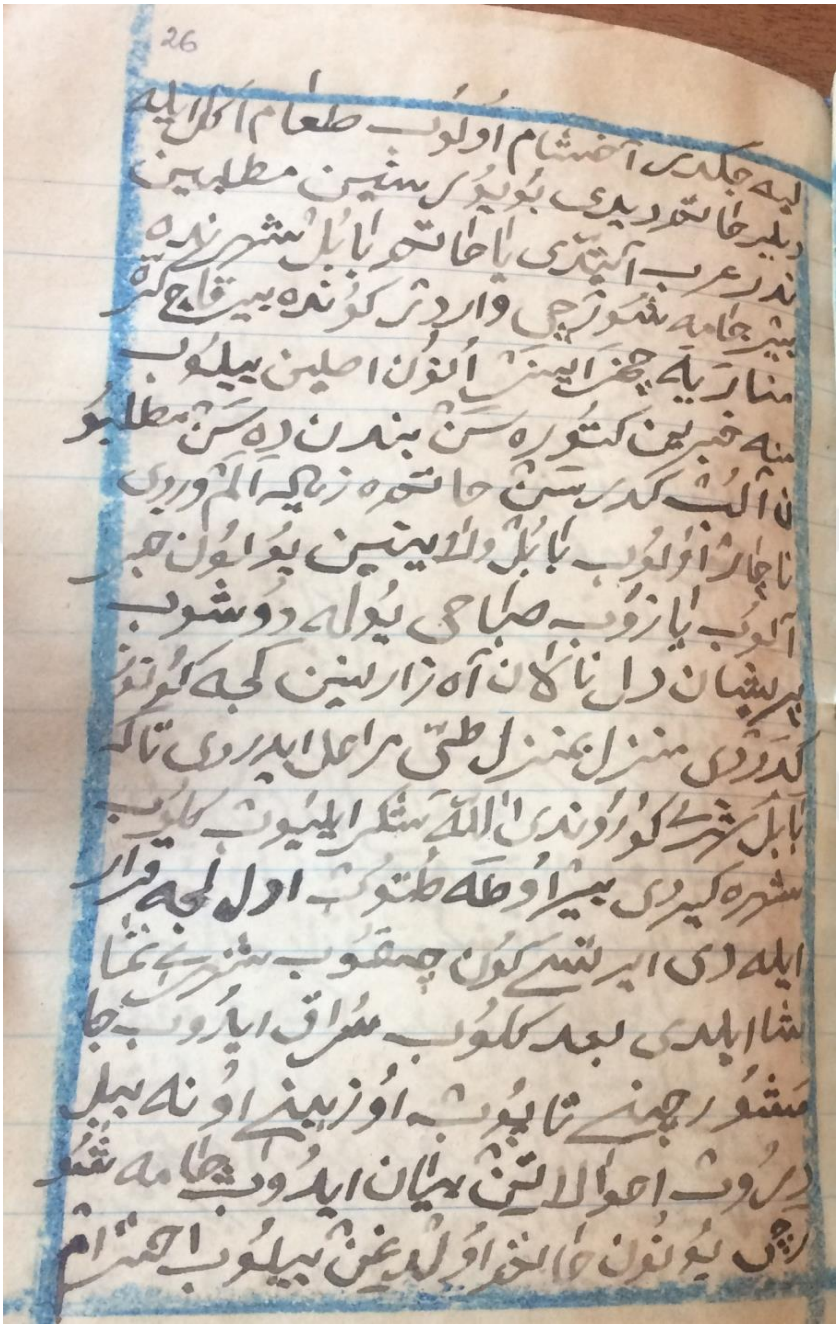
[27b]

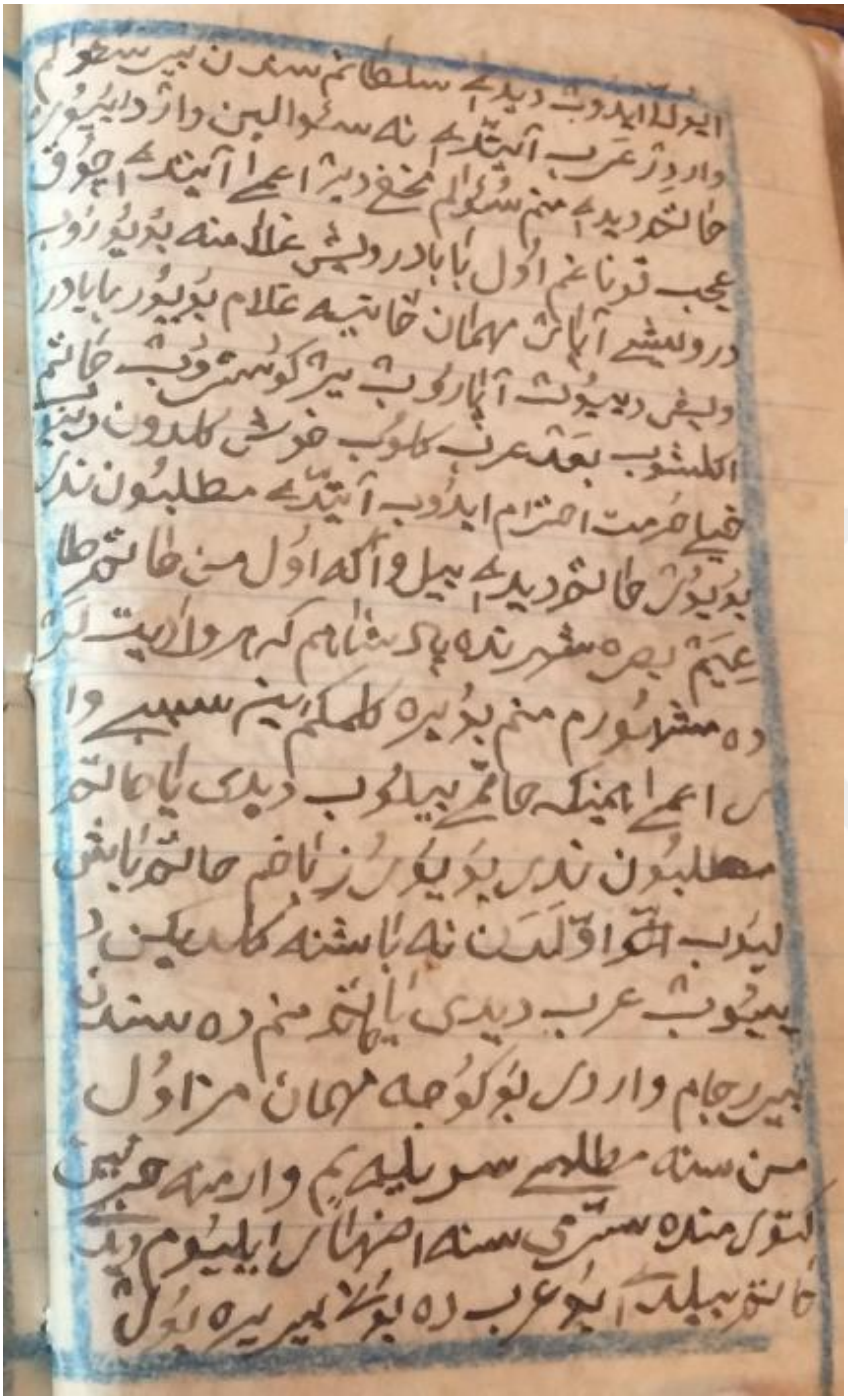
[27a]

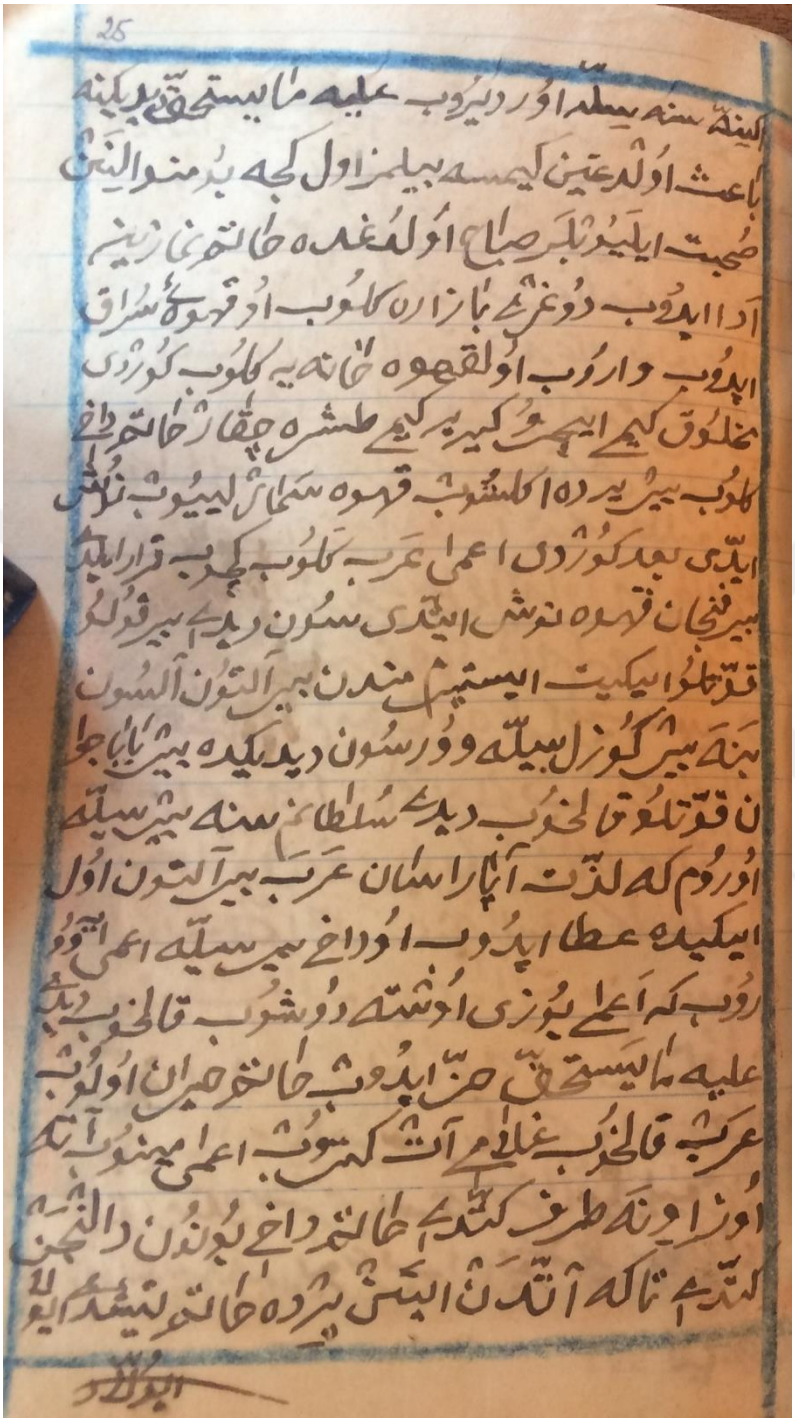
[26b]

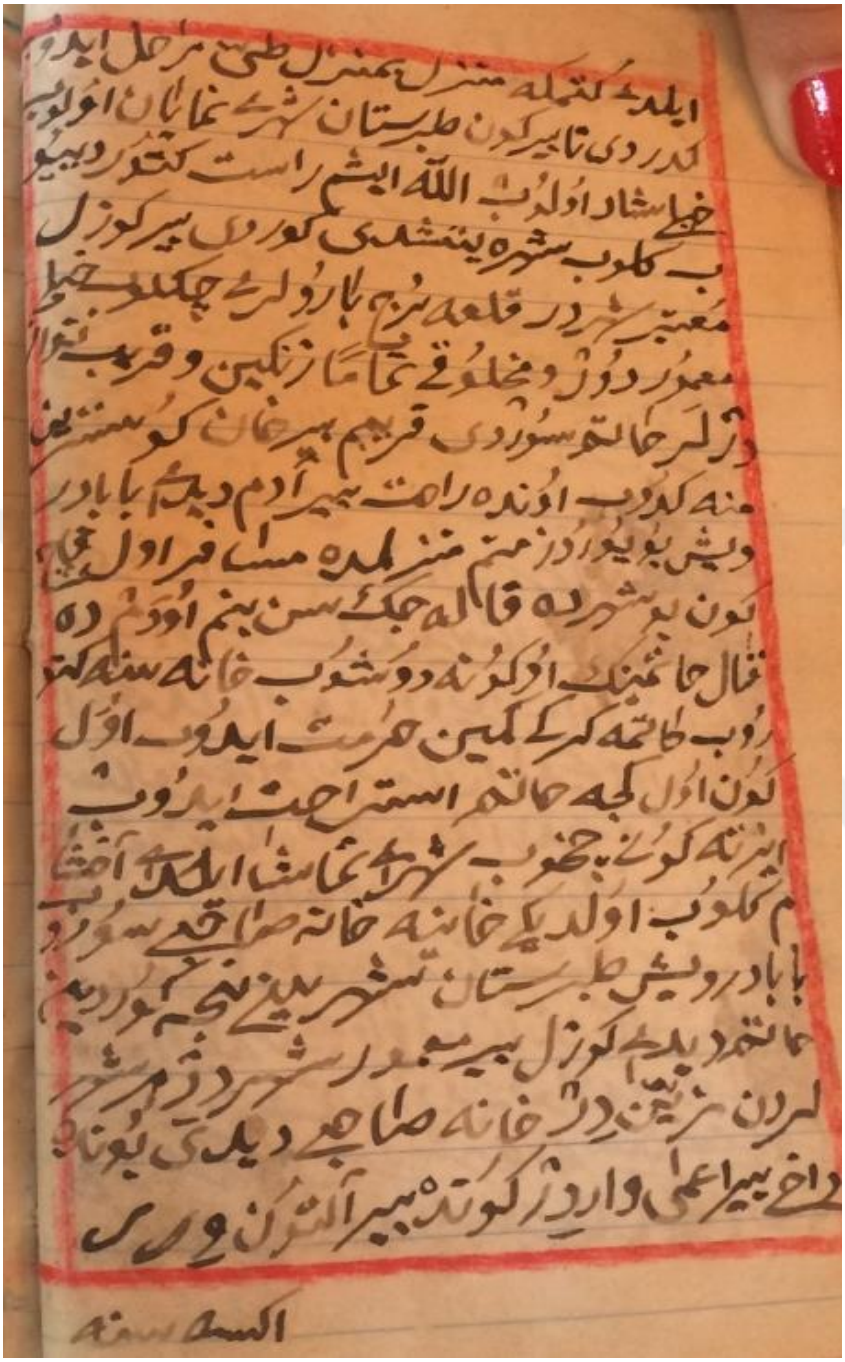
[26a]

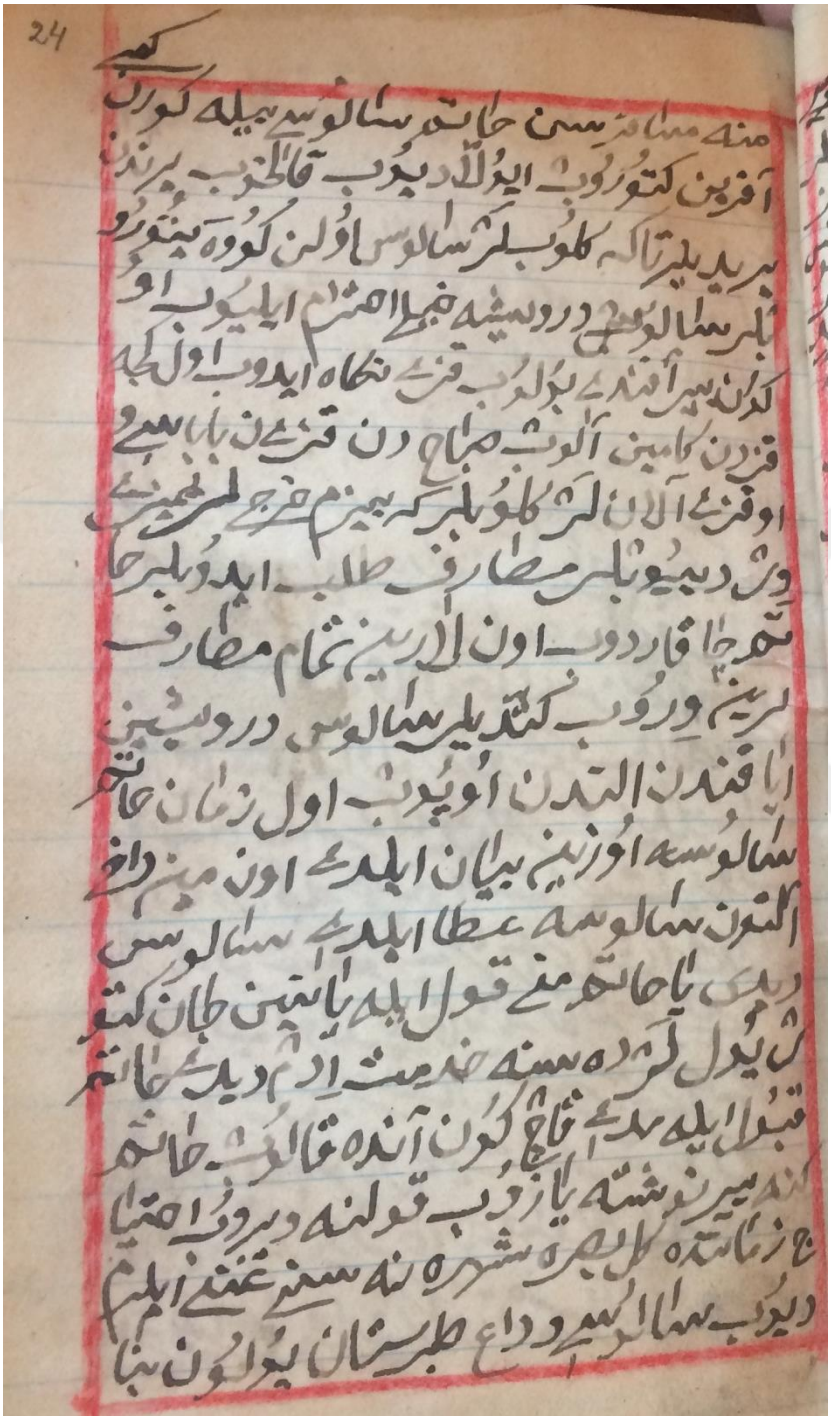
[25b]

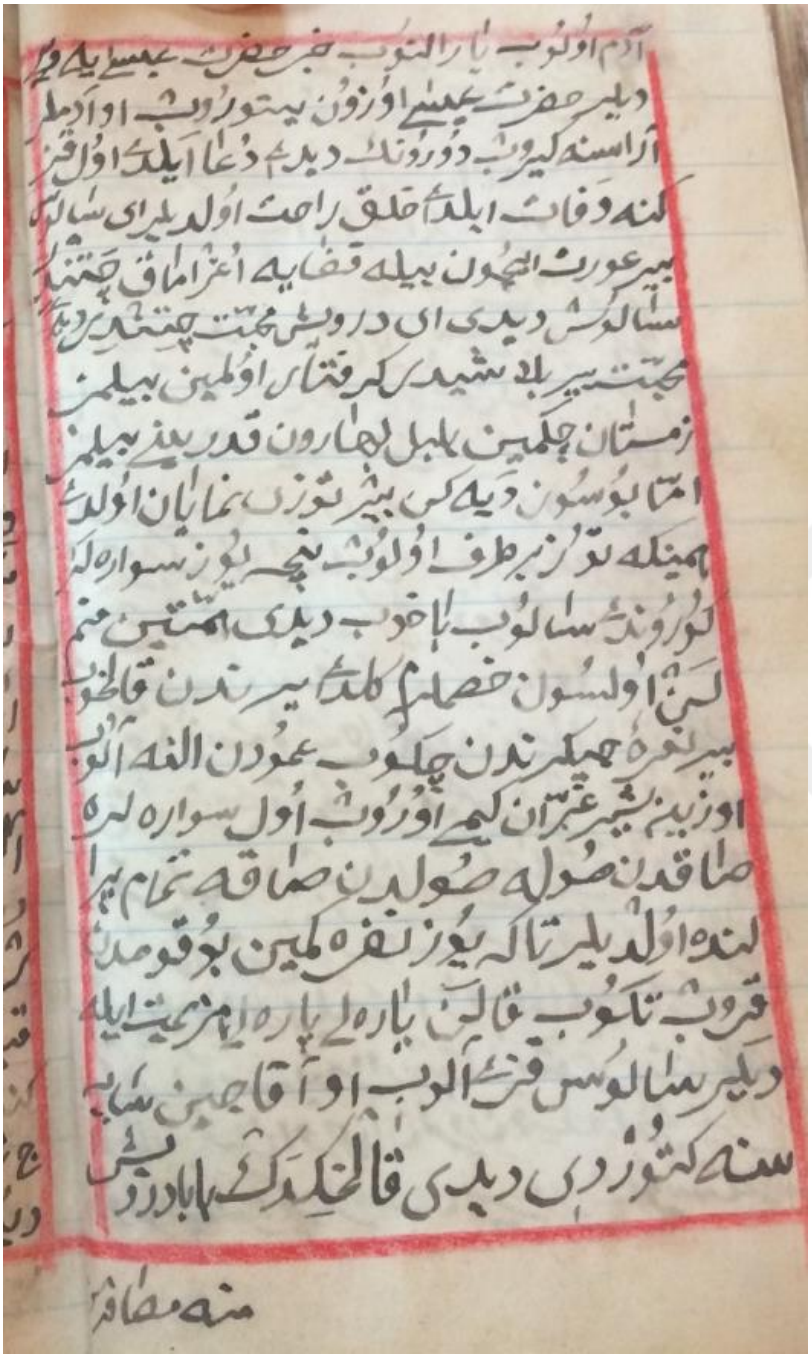
[25a]

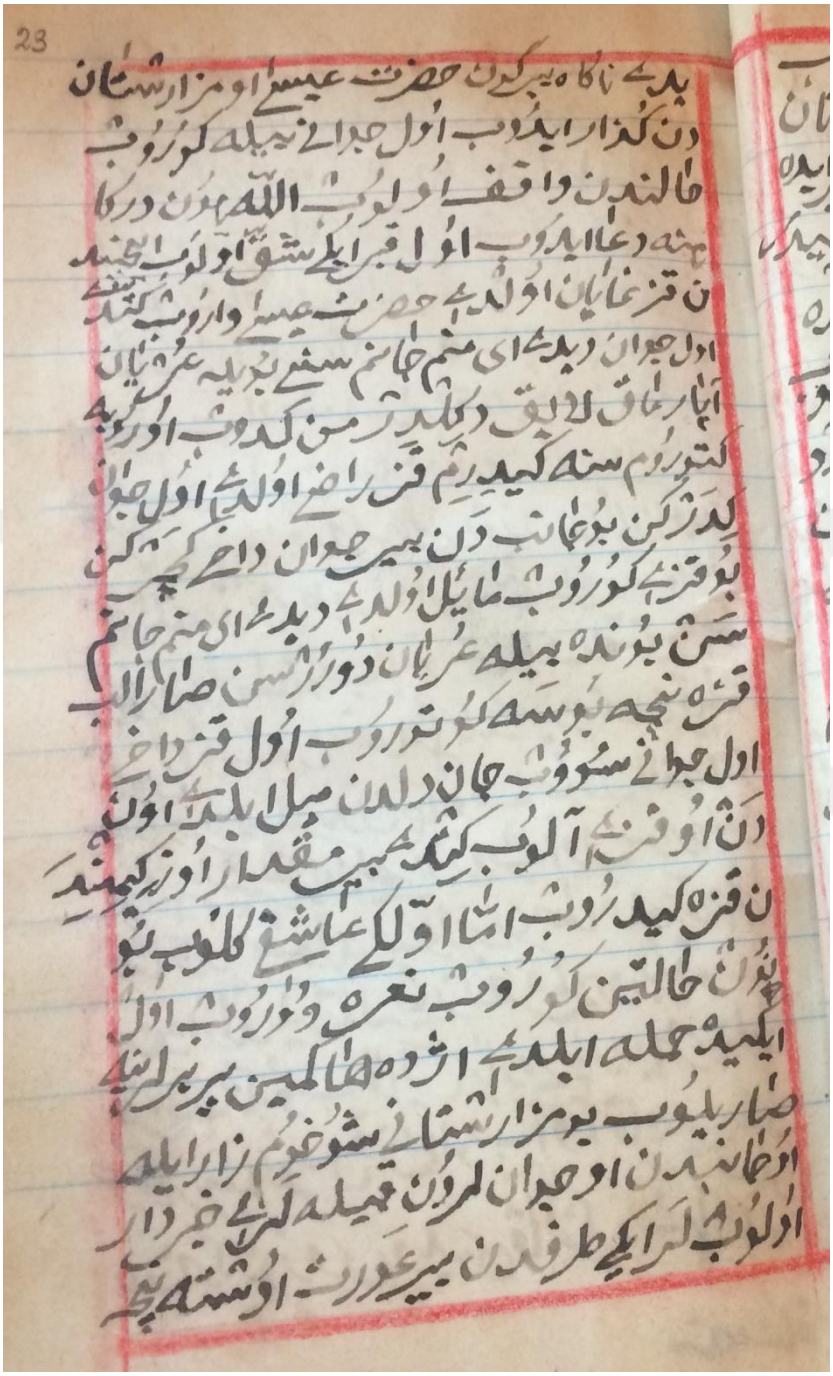
[24b]

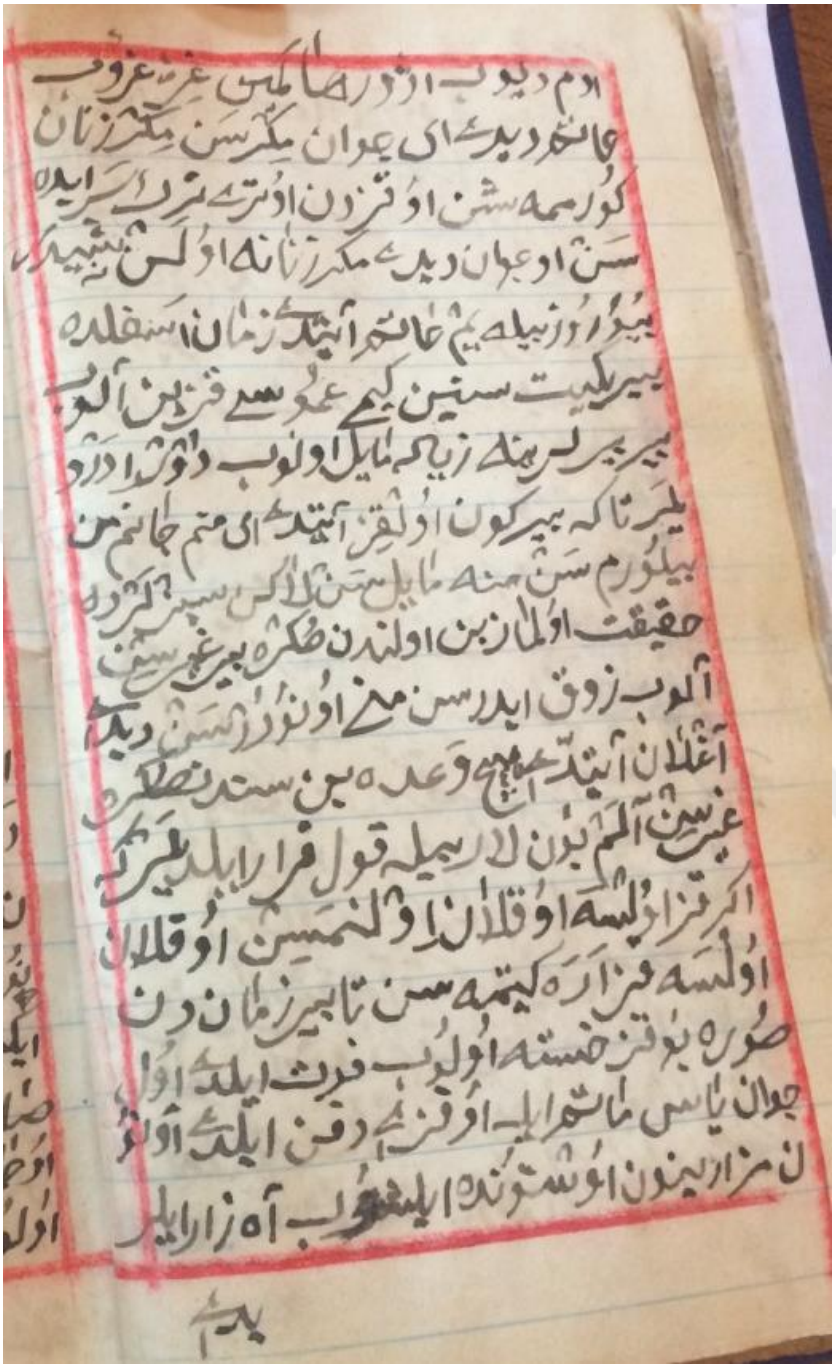
[24a]

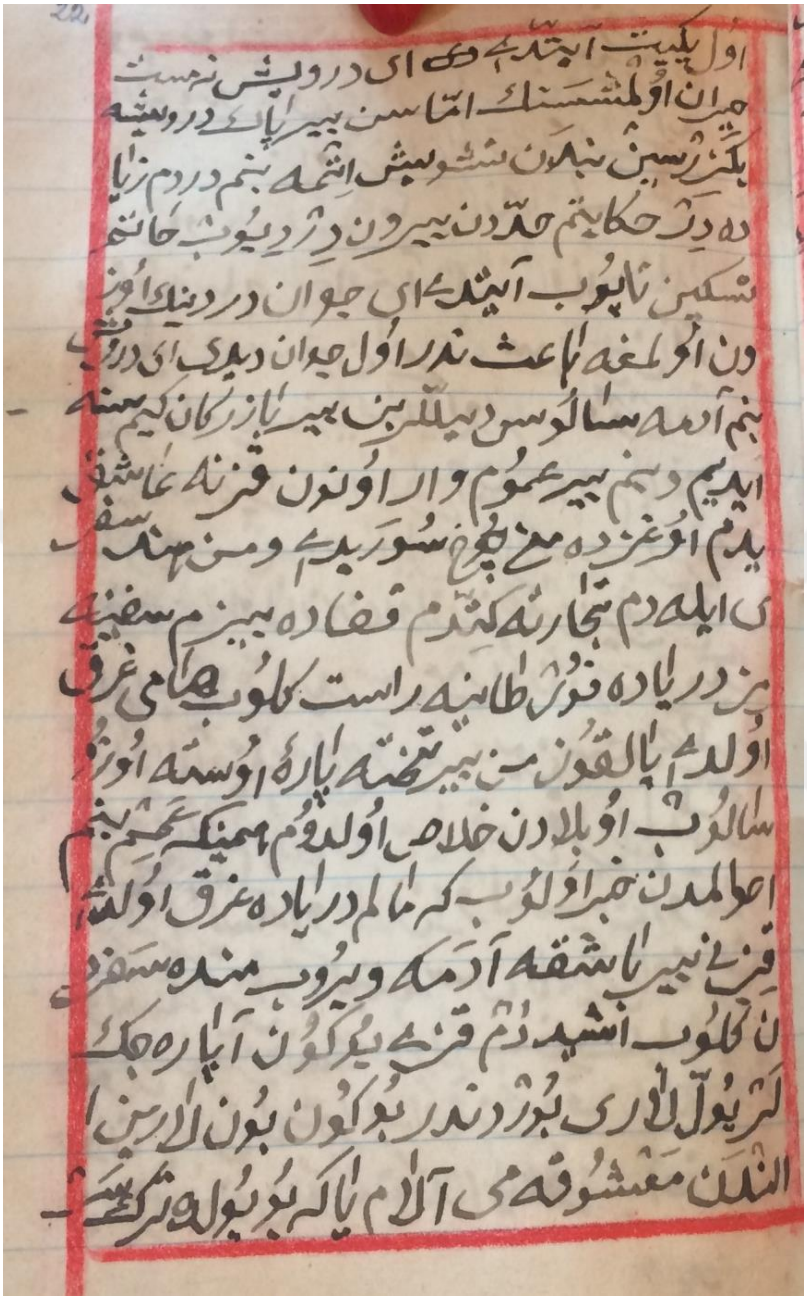
[23b]

[23a]

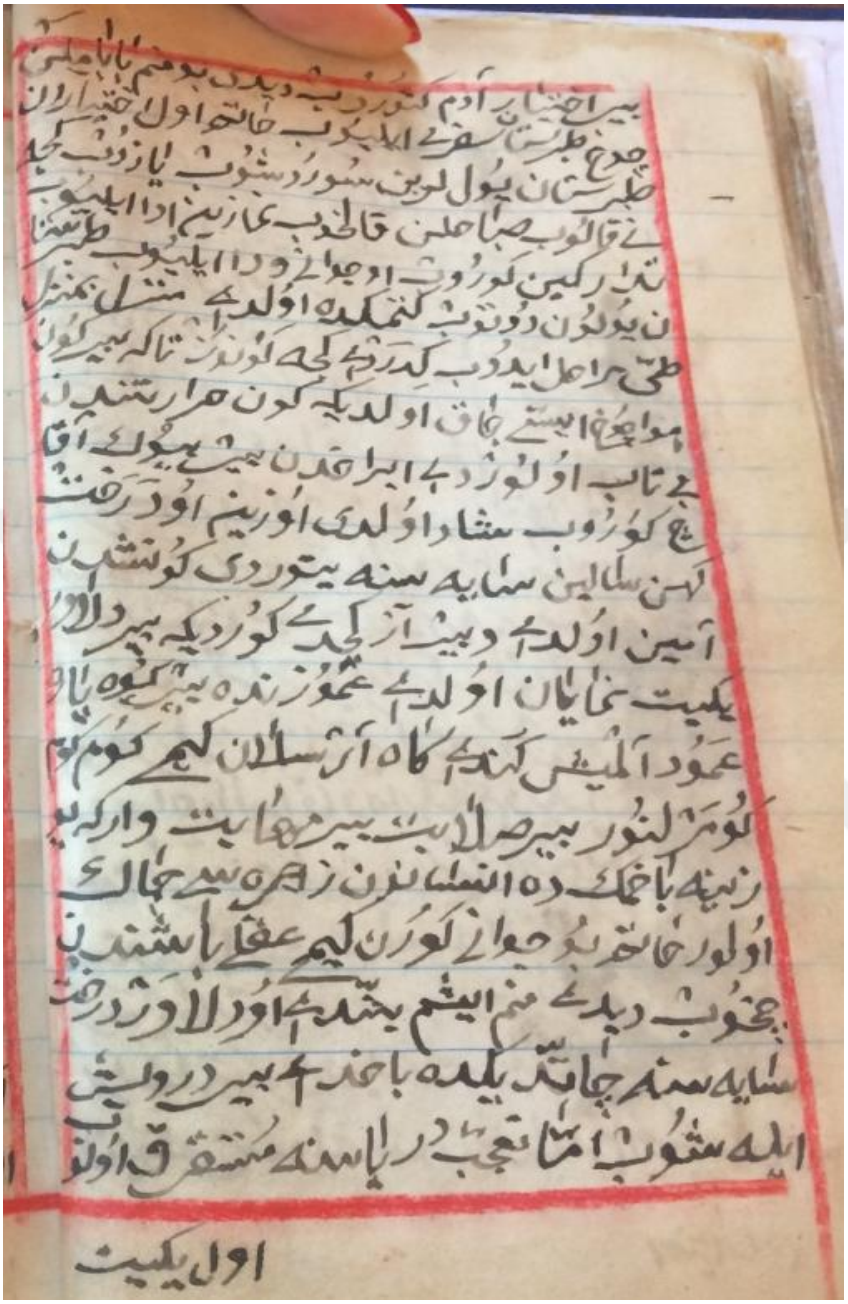

[22b]

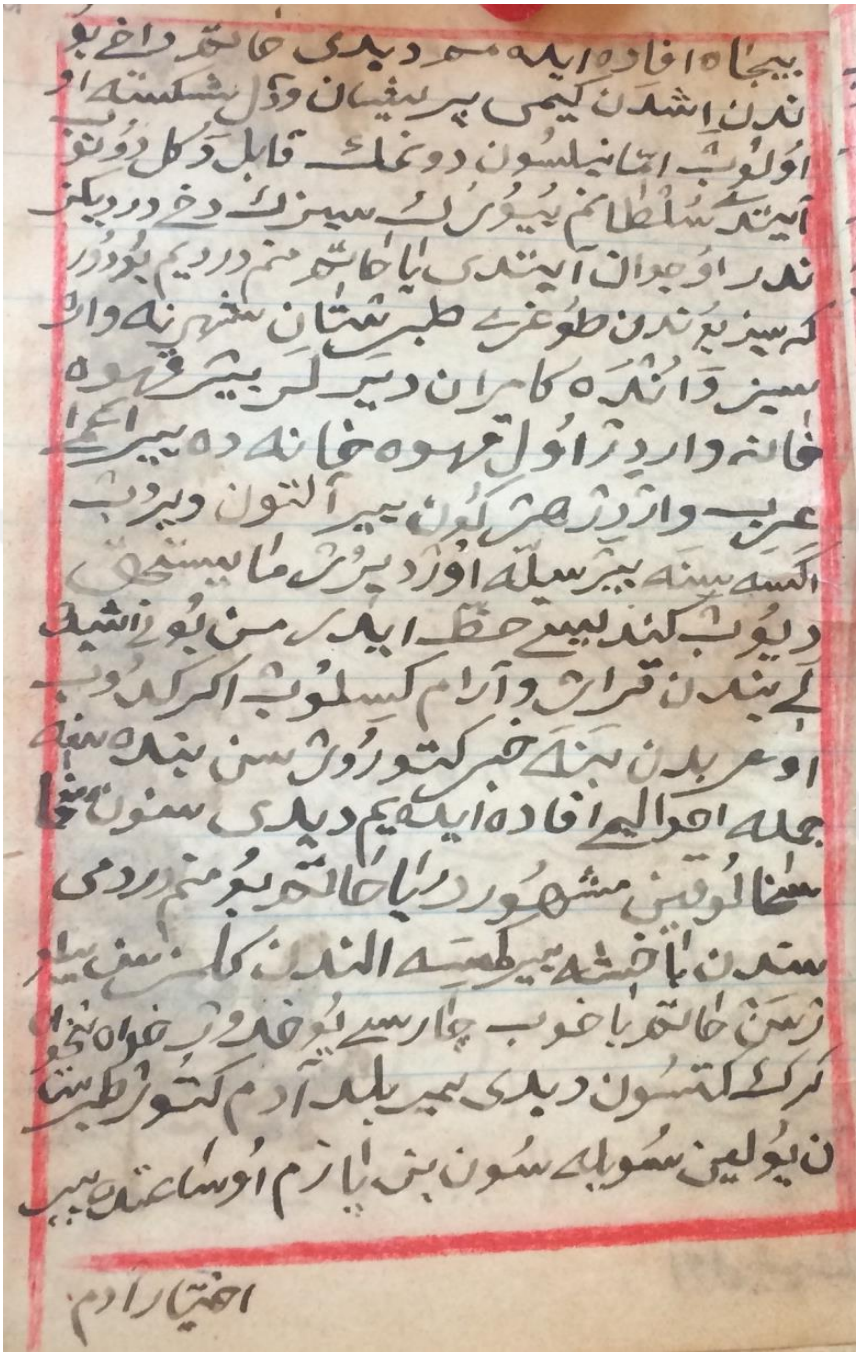

اول یکیت ابتدا ای درویش نه هست
حیران اولمشسنک اما سن بیر پاک درویشه
بکزرسین بنون شوبش اشمه بنم دردم زیاده در
حکایتم حد دن بیرون در دیوب خاتم
شکین نایوب ابتدای جوان در دینک اوزه
دن اولمغه باعث ندر اول جوان دیدی ای درویش
بنم آدمه سالوسن دیللر بن بیر یازرکان کیم سنه
ایدیم دنم بیر عموم وار اولدن قرنده عاشق
یدم اوغرده منی بوخ سوریدی ومن هند سفر
ی ایلدم تجارته کندم قصاده بیزم سفینه
یز دریاده فوت طاینه راست کلوب هامی غرق
اولدی یالقوز من بیر تخته پاره اوسته اوزه
سالوب اولدن خلاص اولدوم همینکه عمم بنم
اعلمدن خبر اولوب که مالم دریاده غرق اولدی
قرنی نیر یاشقه آدمه ویروب منده سفره
ن کلوب اشبو دم قرنی بوکون آپاره جک
لر یول آلاری بزرندر بوکون بون الرین ا
لدن معشوقه می آلام یاکه بویوله ترکه

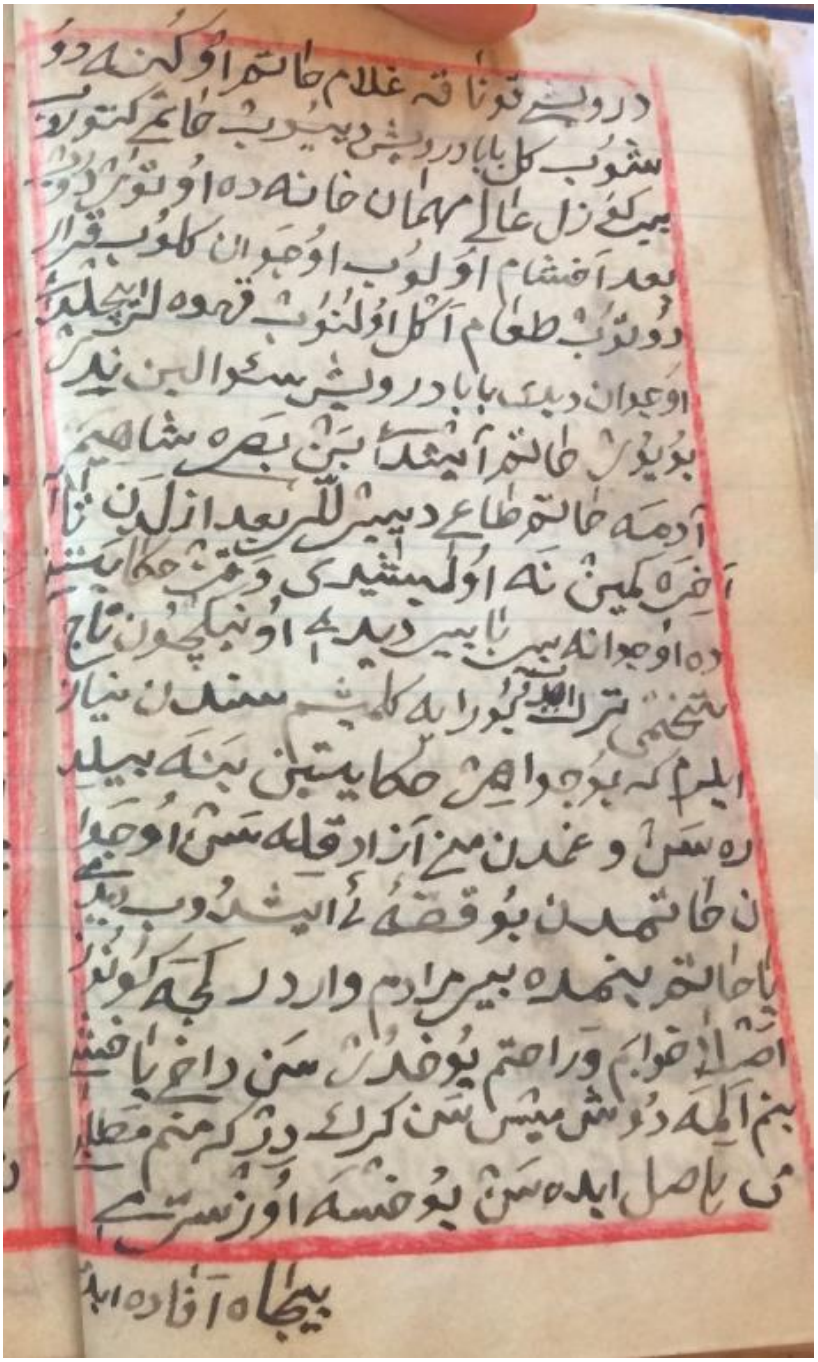
[22a]

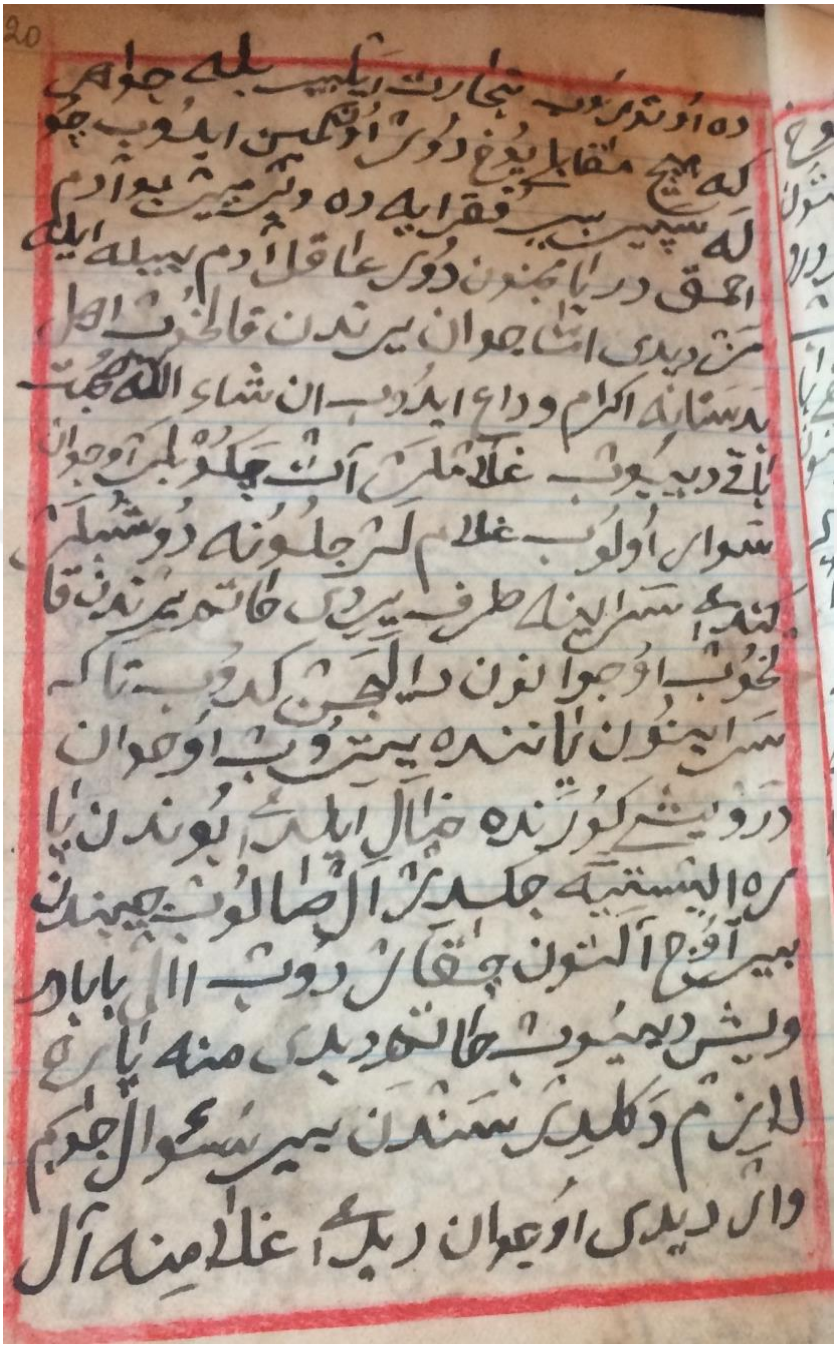
[21b]

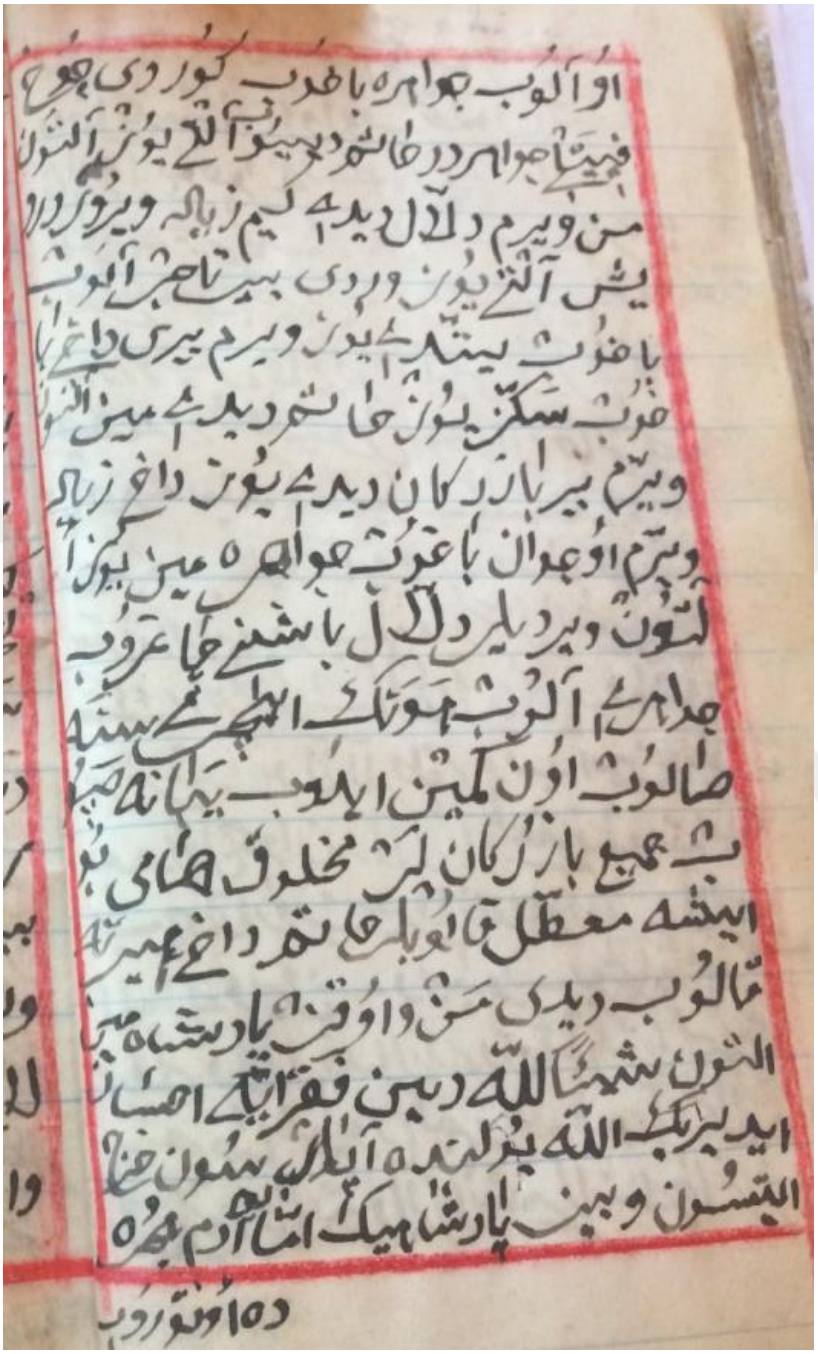
[21a]

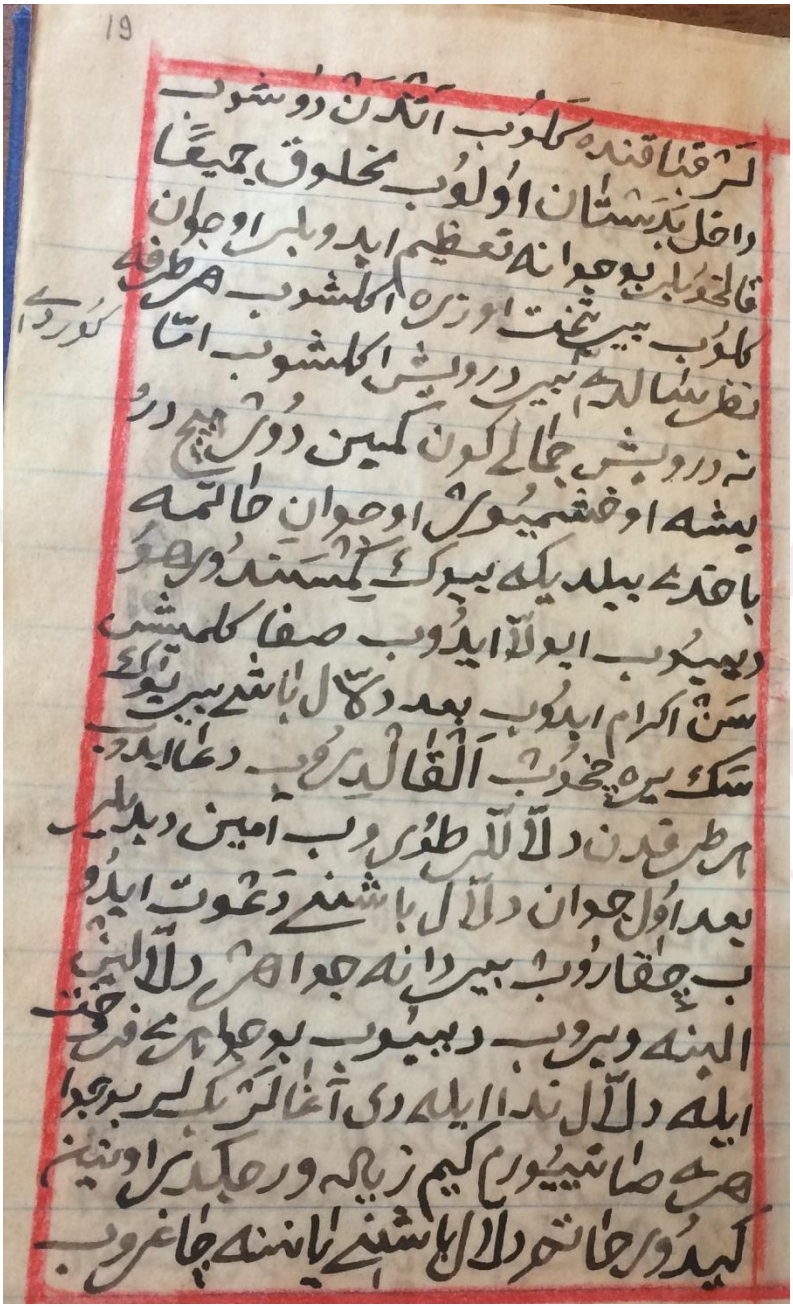
[20b]

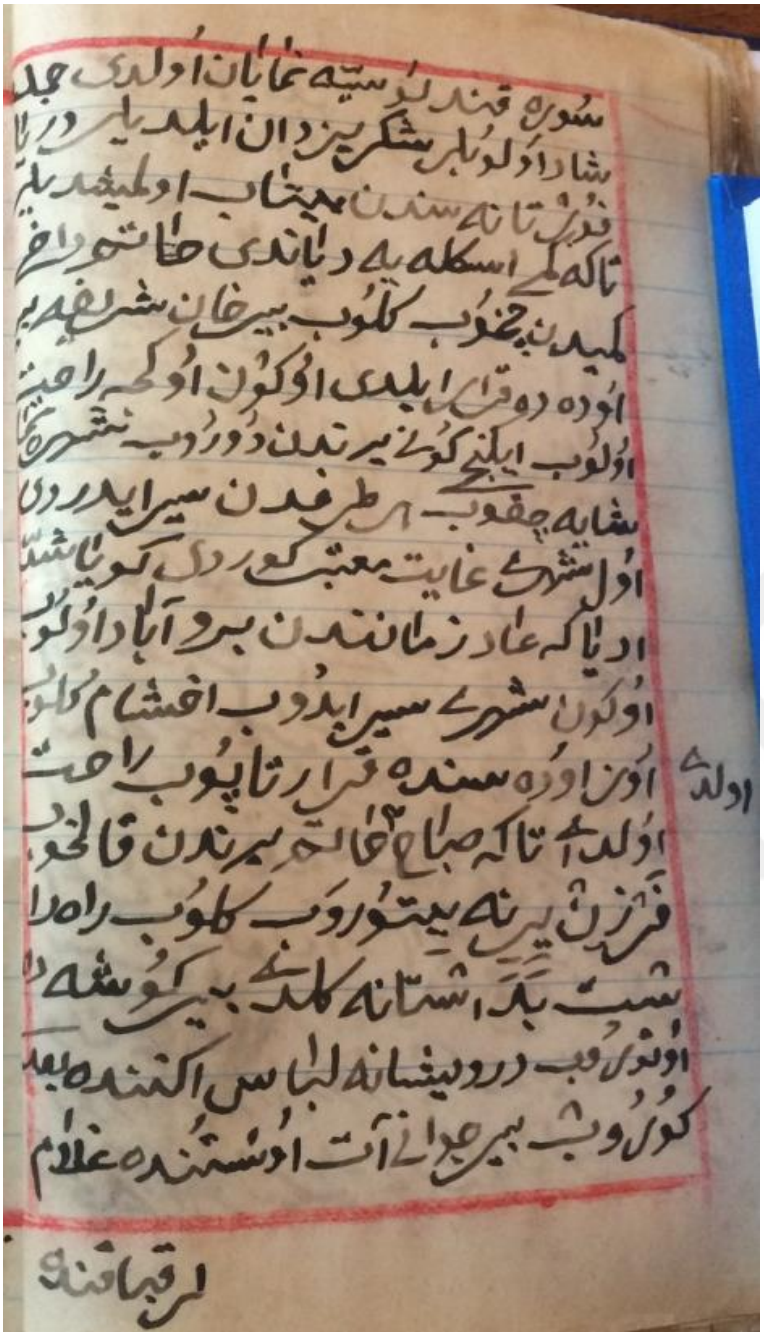
[20a]

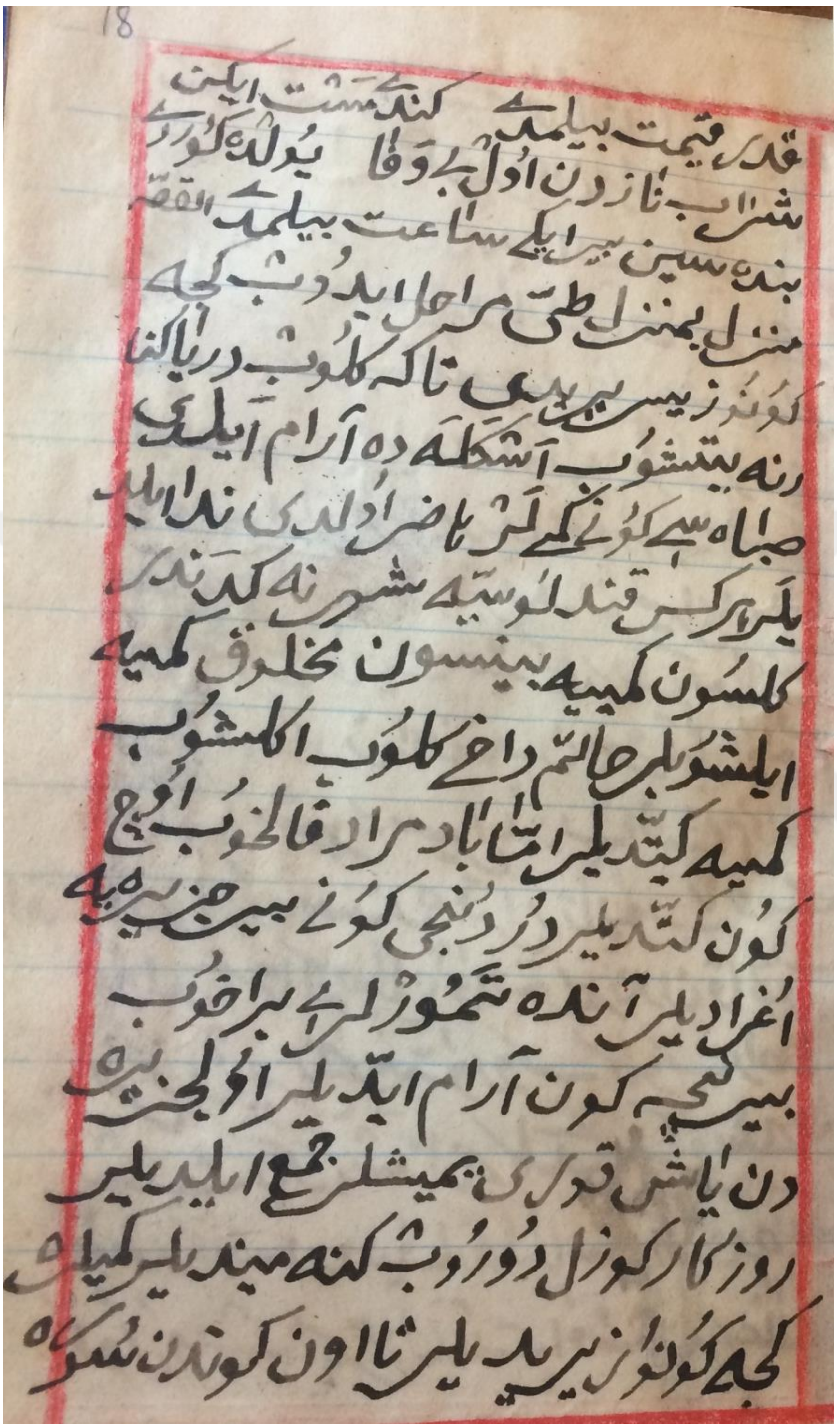
[19b]

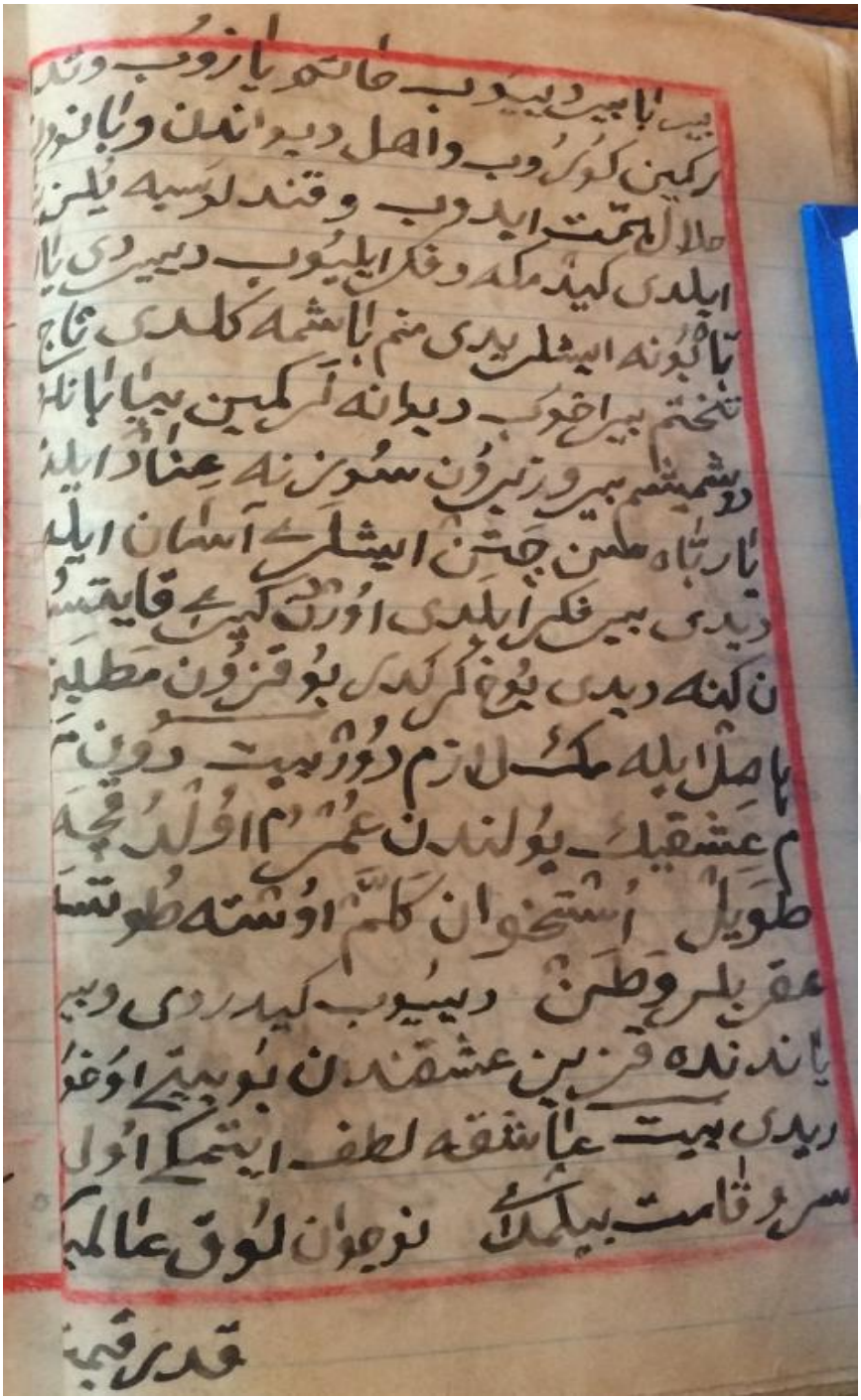
[19a]

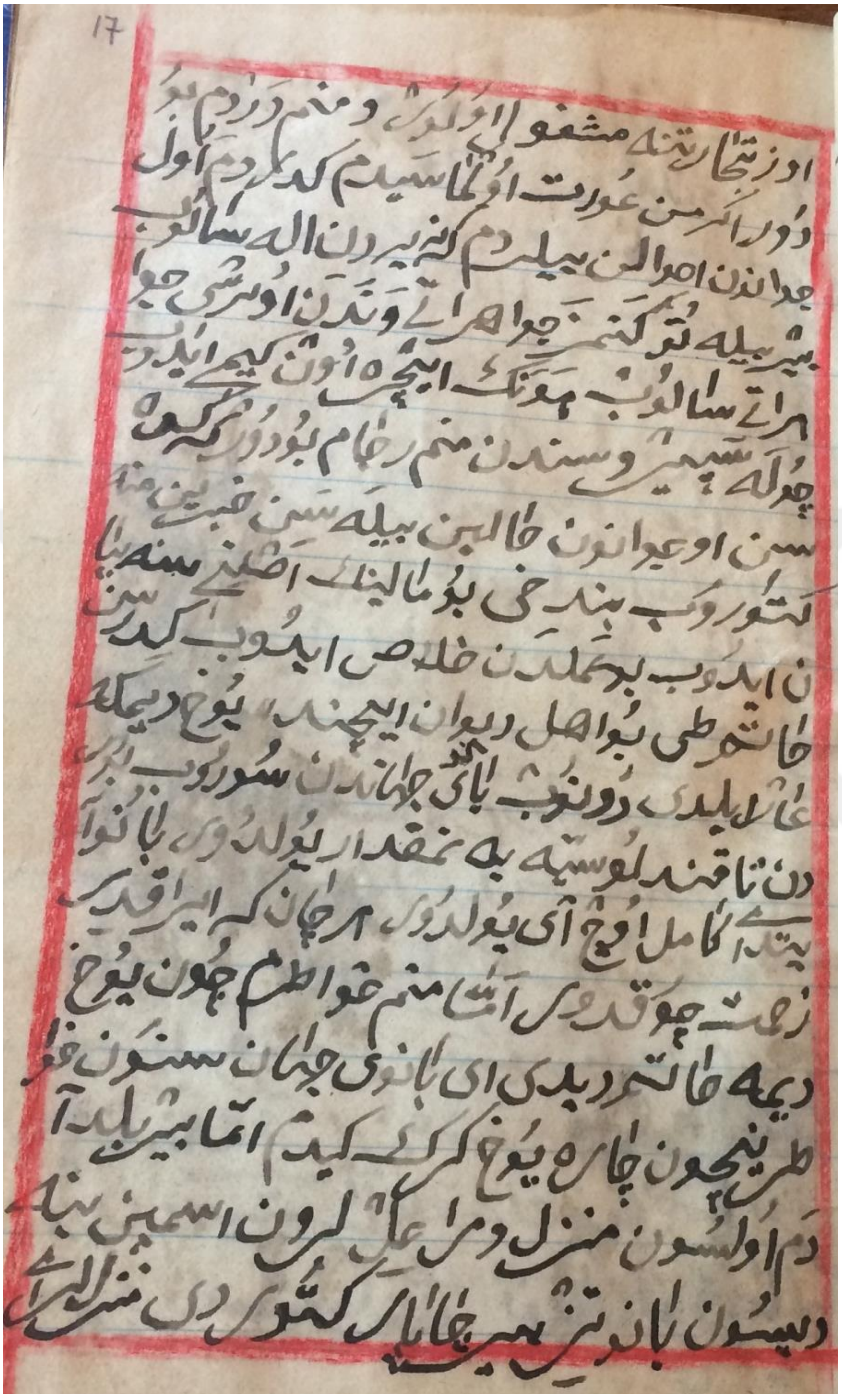
[18b]

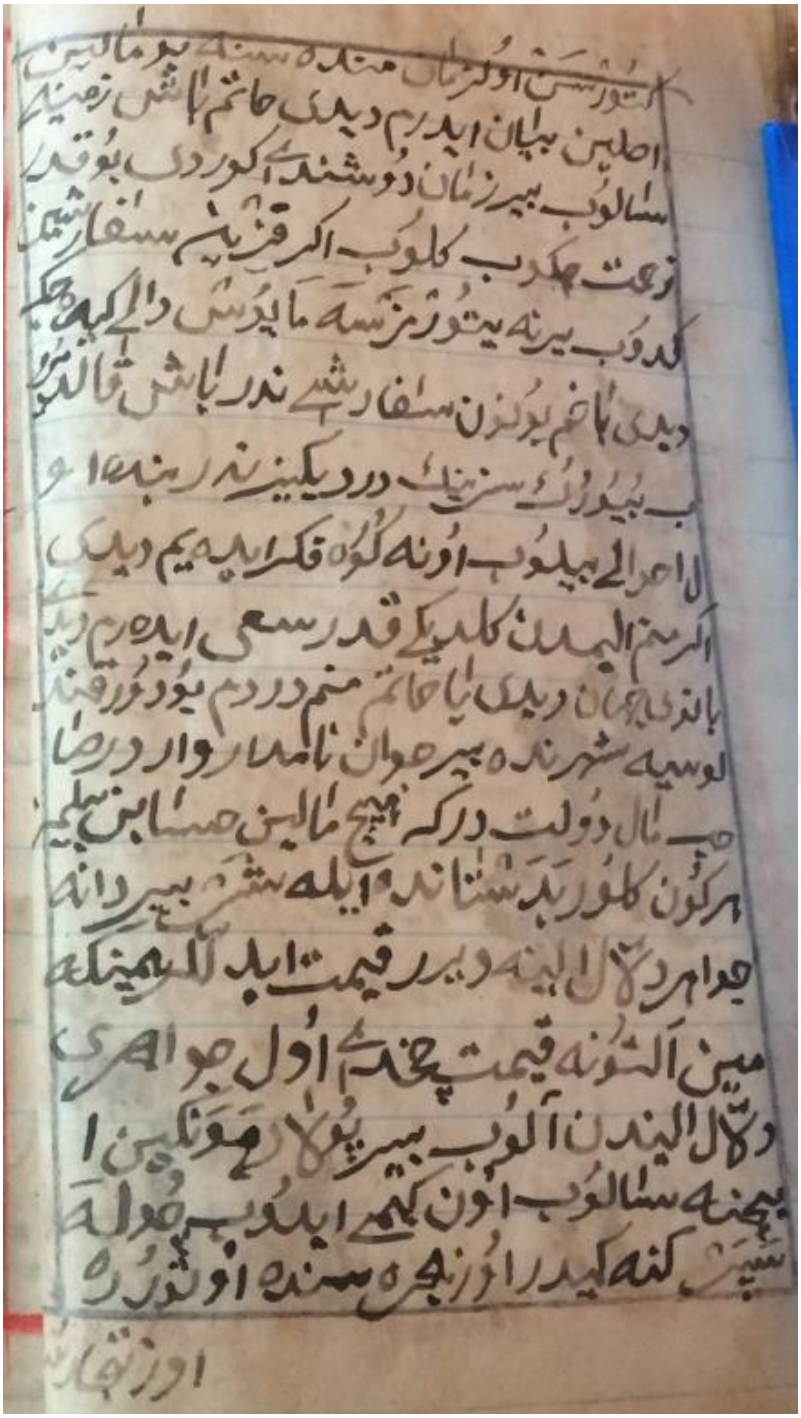
[18a]

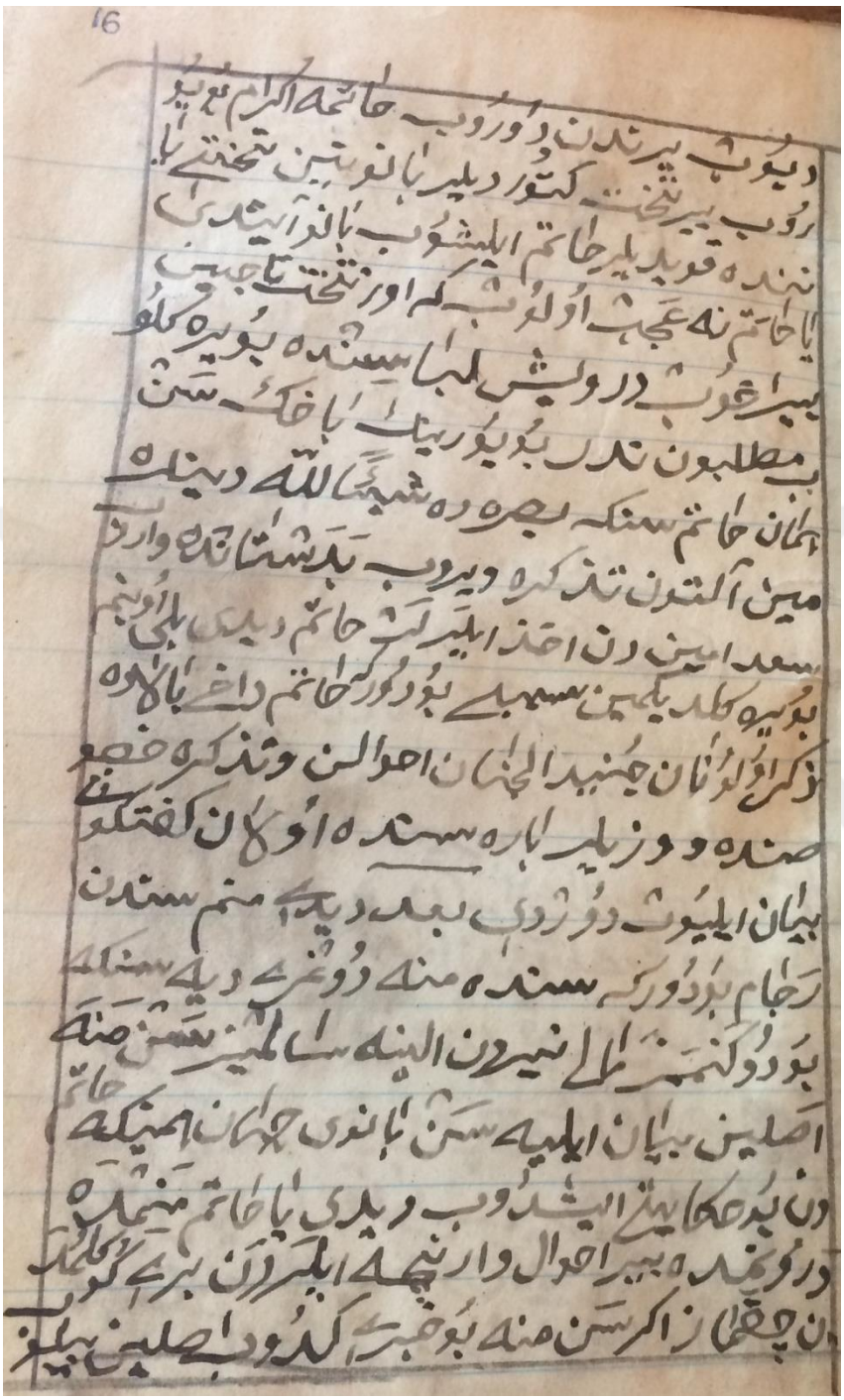
[17b]

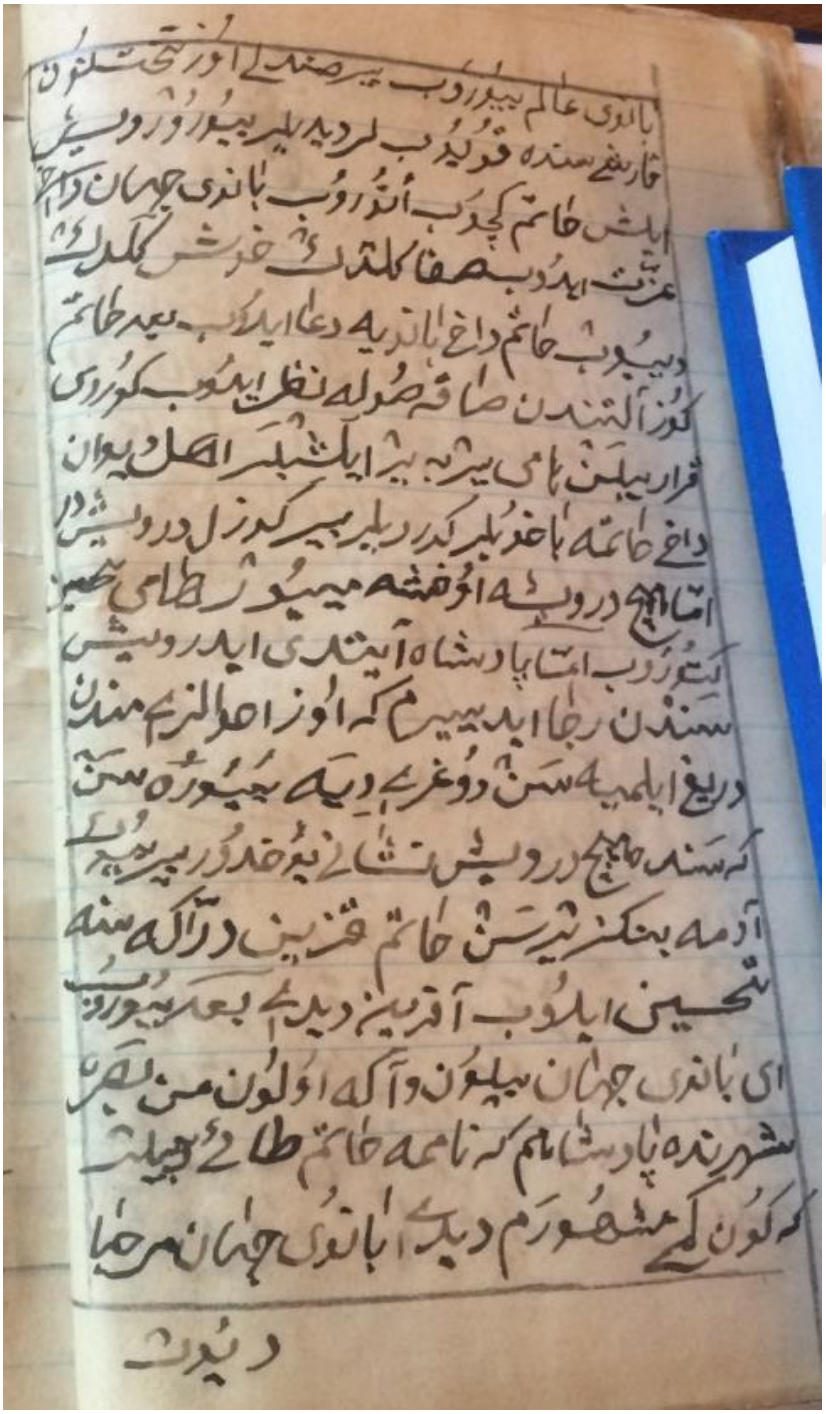
[17a]

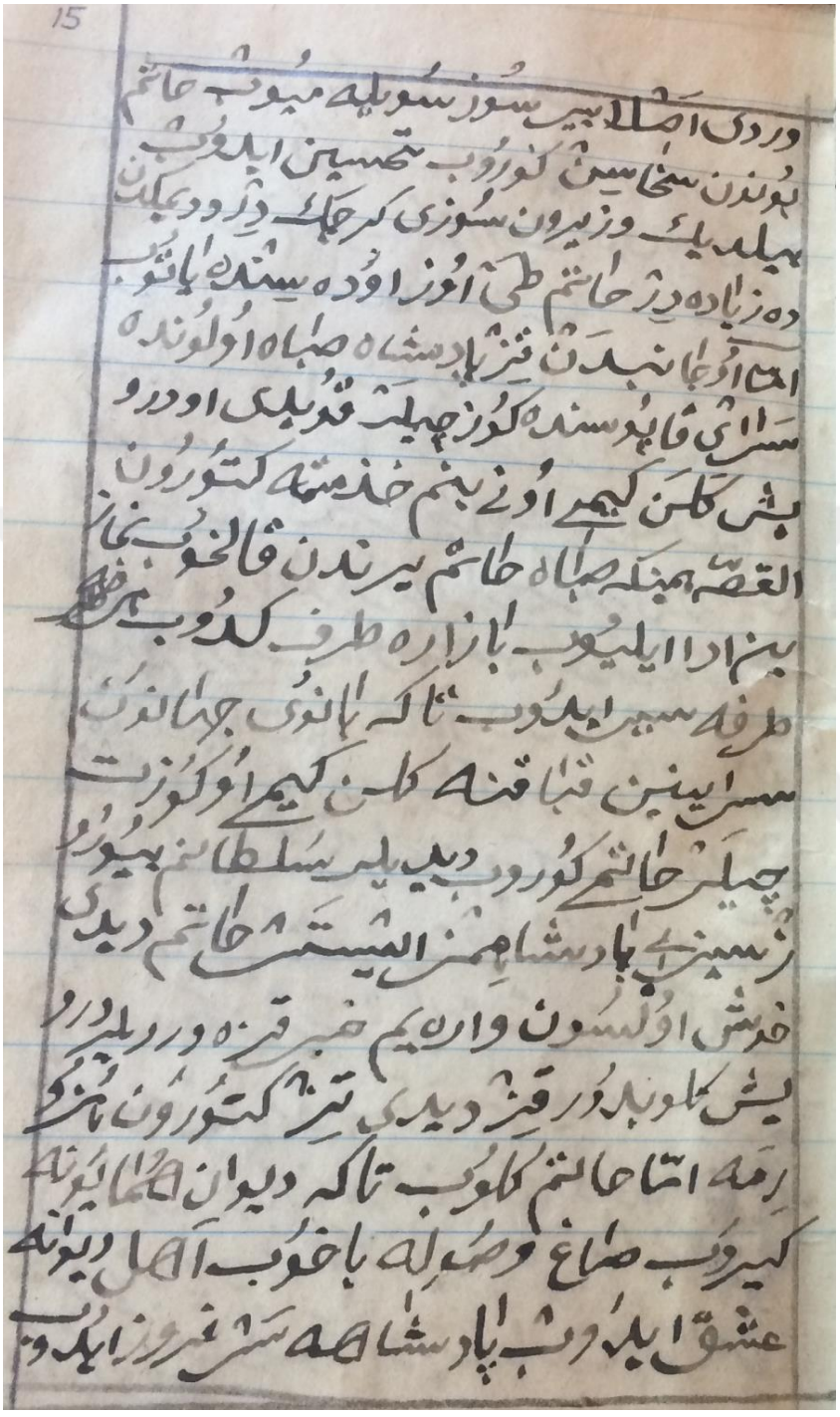
[16b]

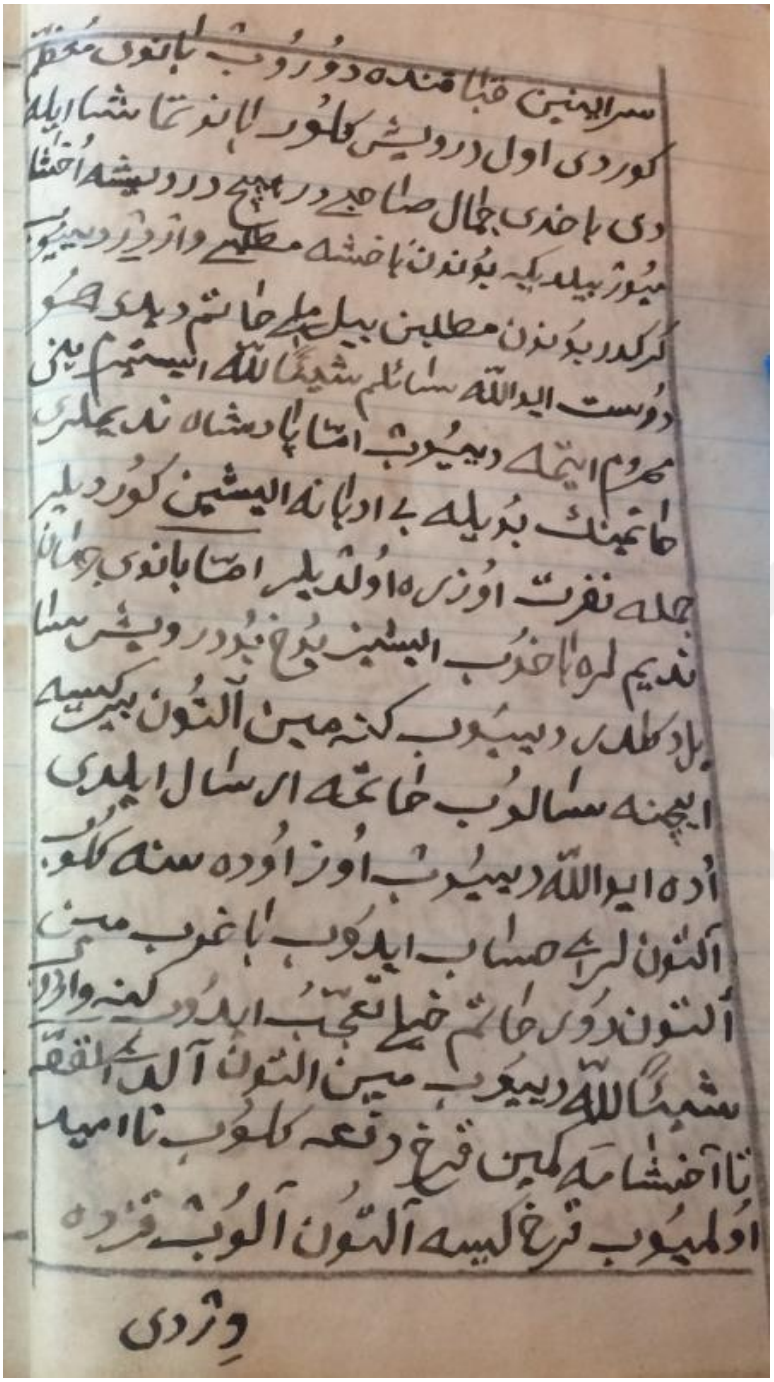
[16a]

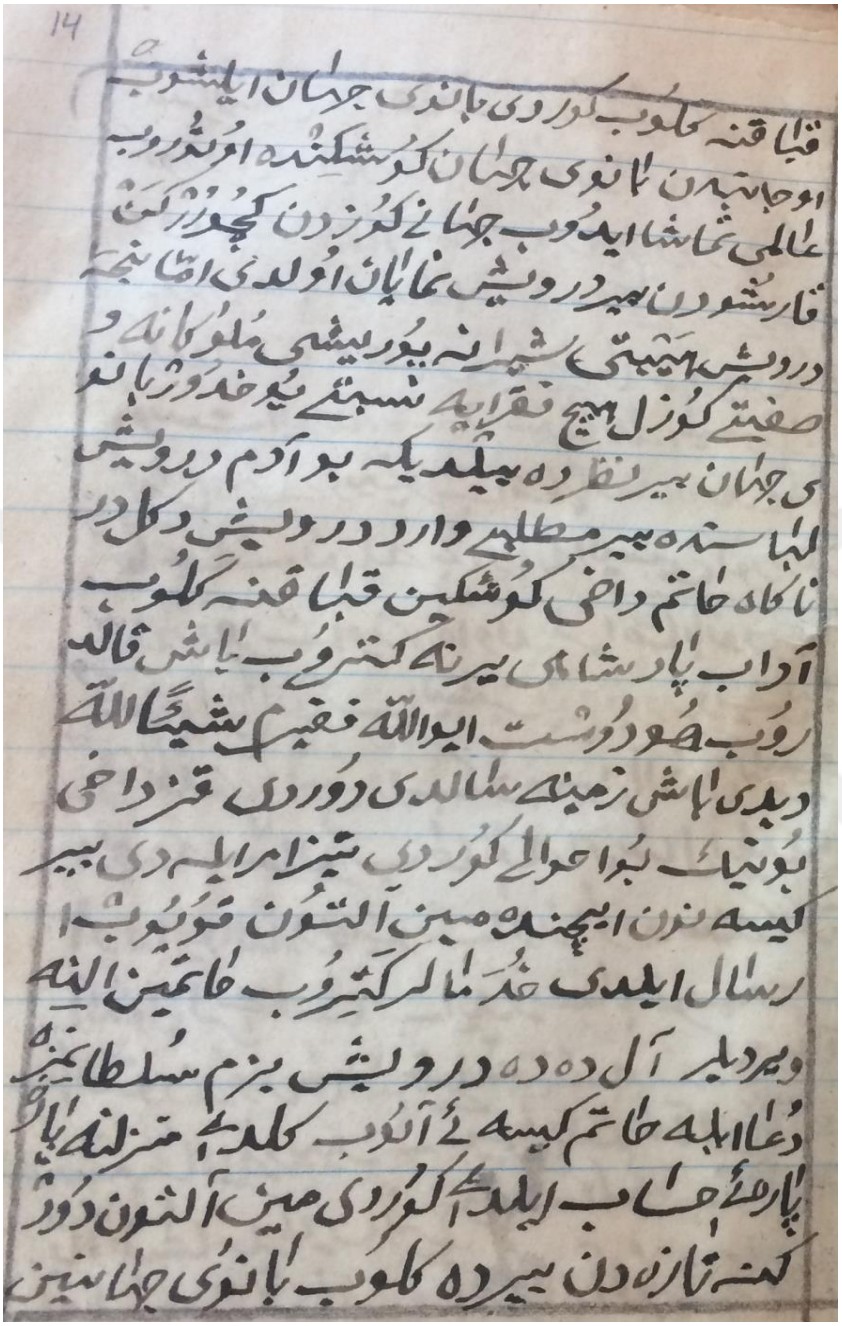
[15b]

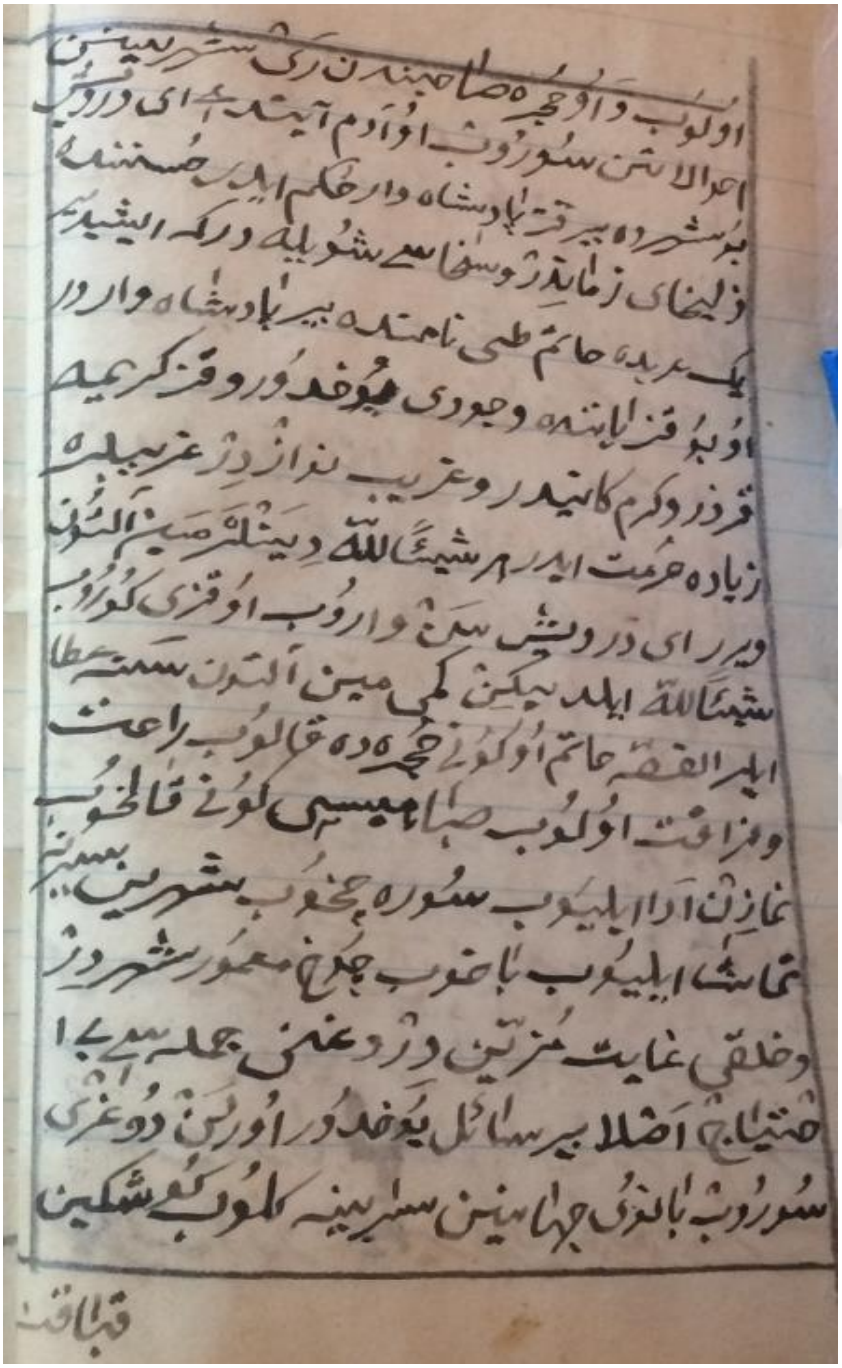
[15a]

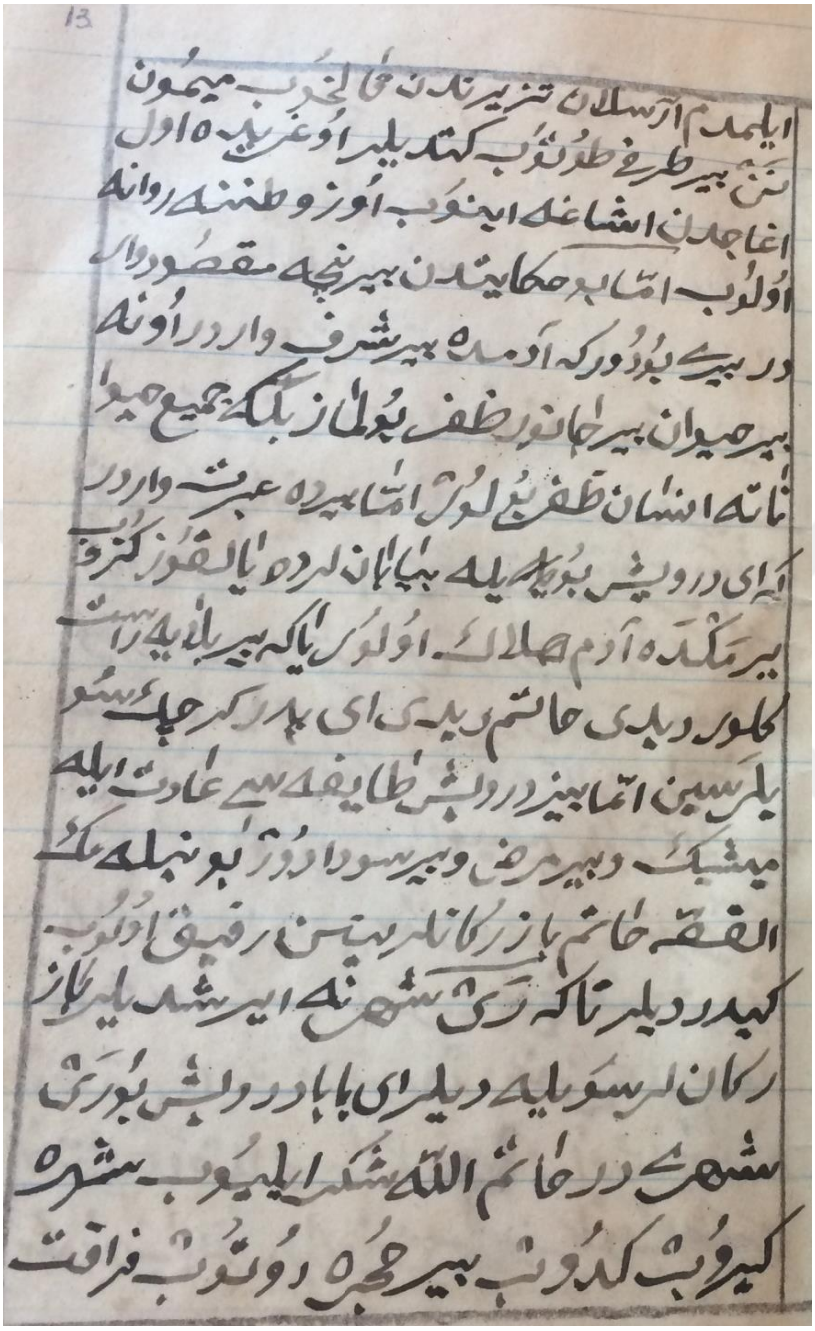
[14b]

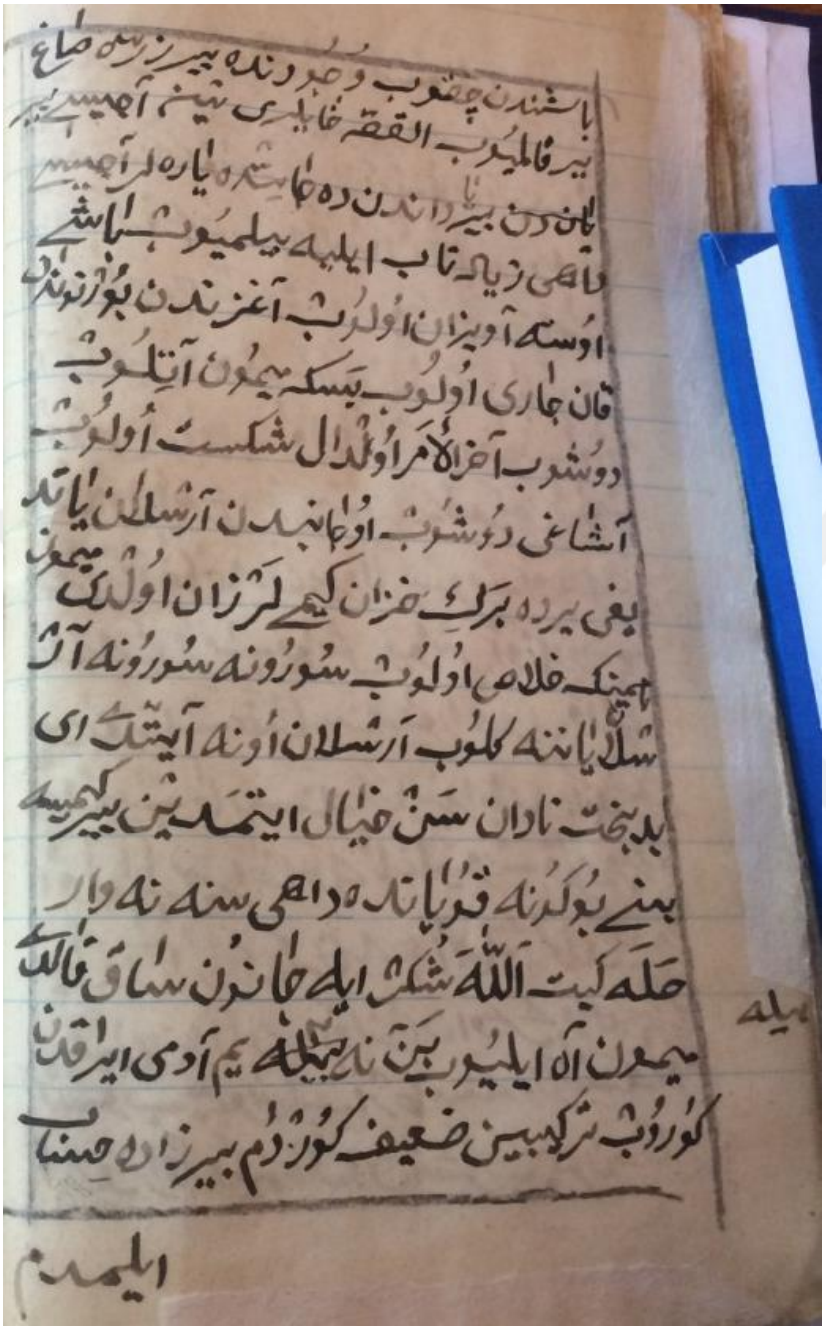
[14a]

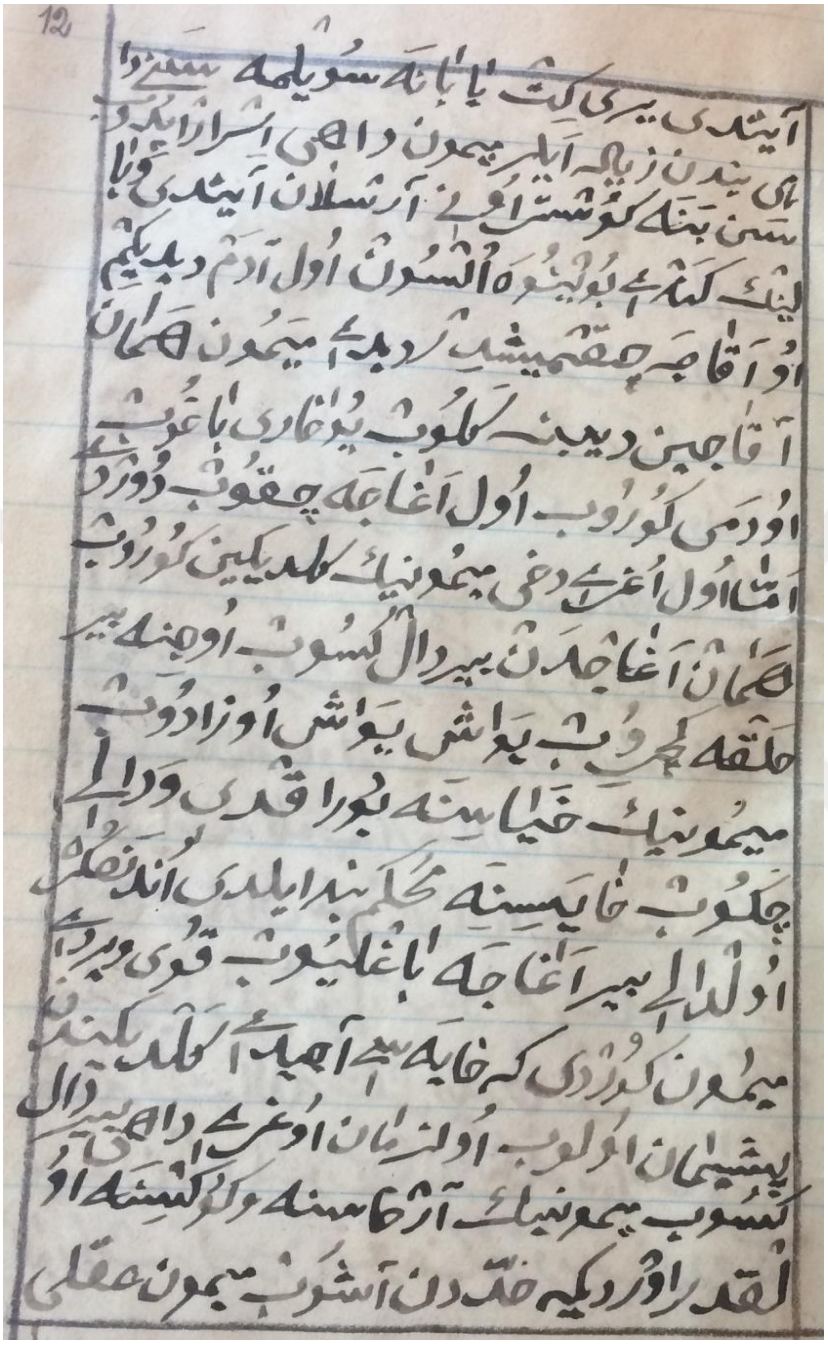
[13b]

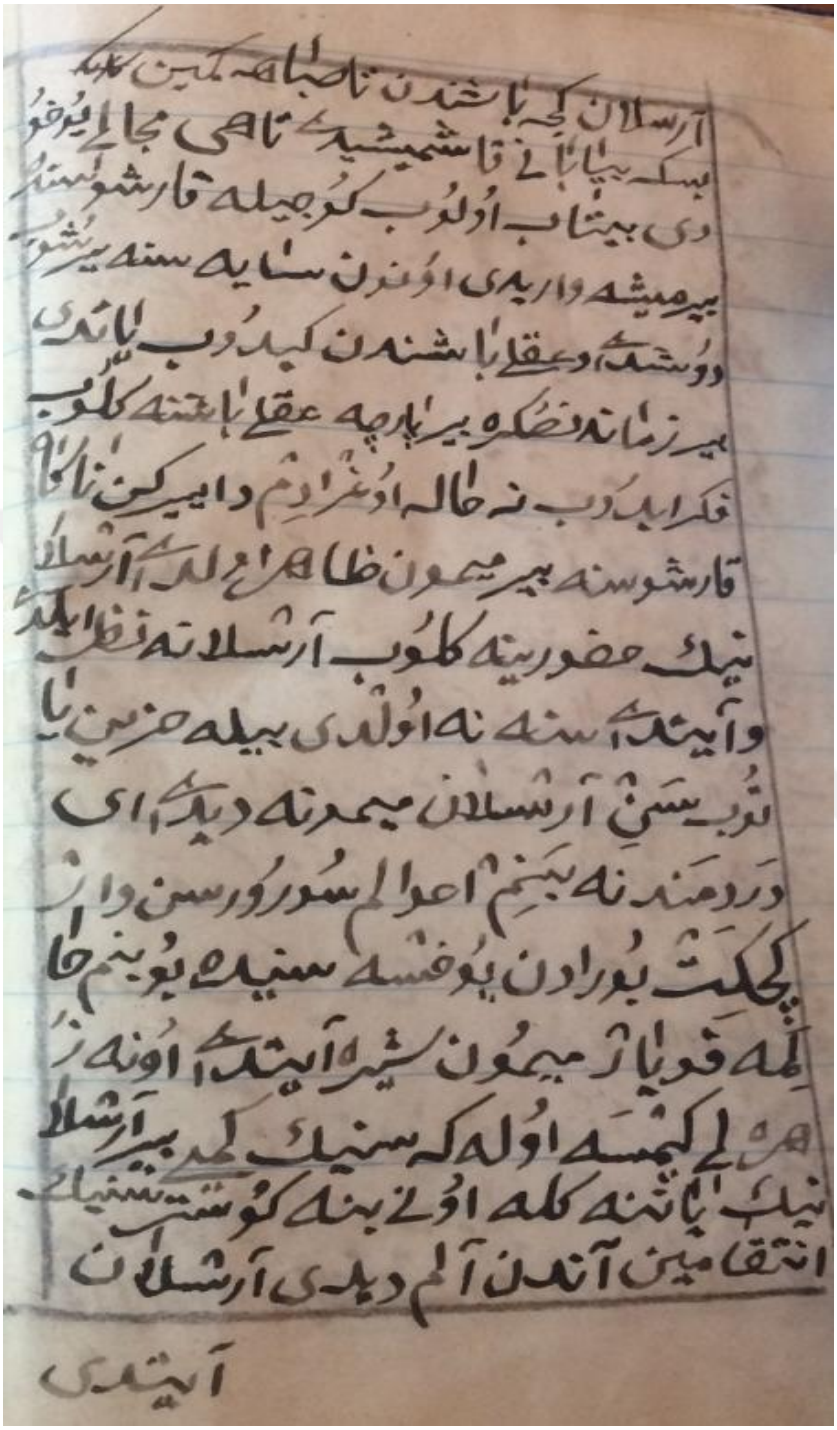
[13a]

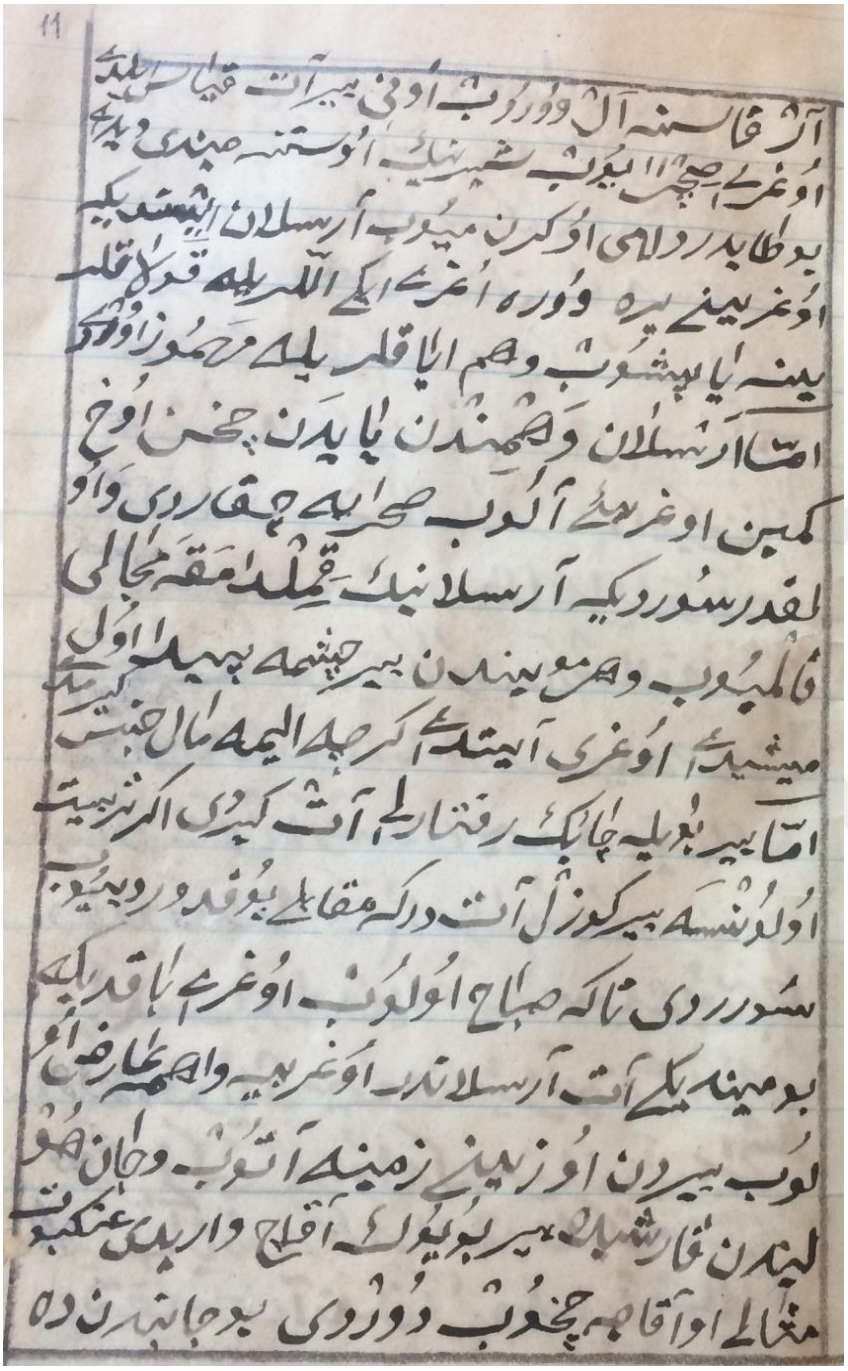
[12b]

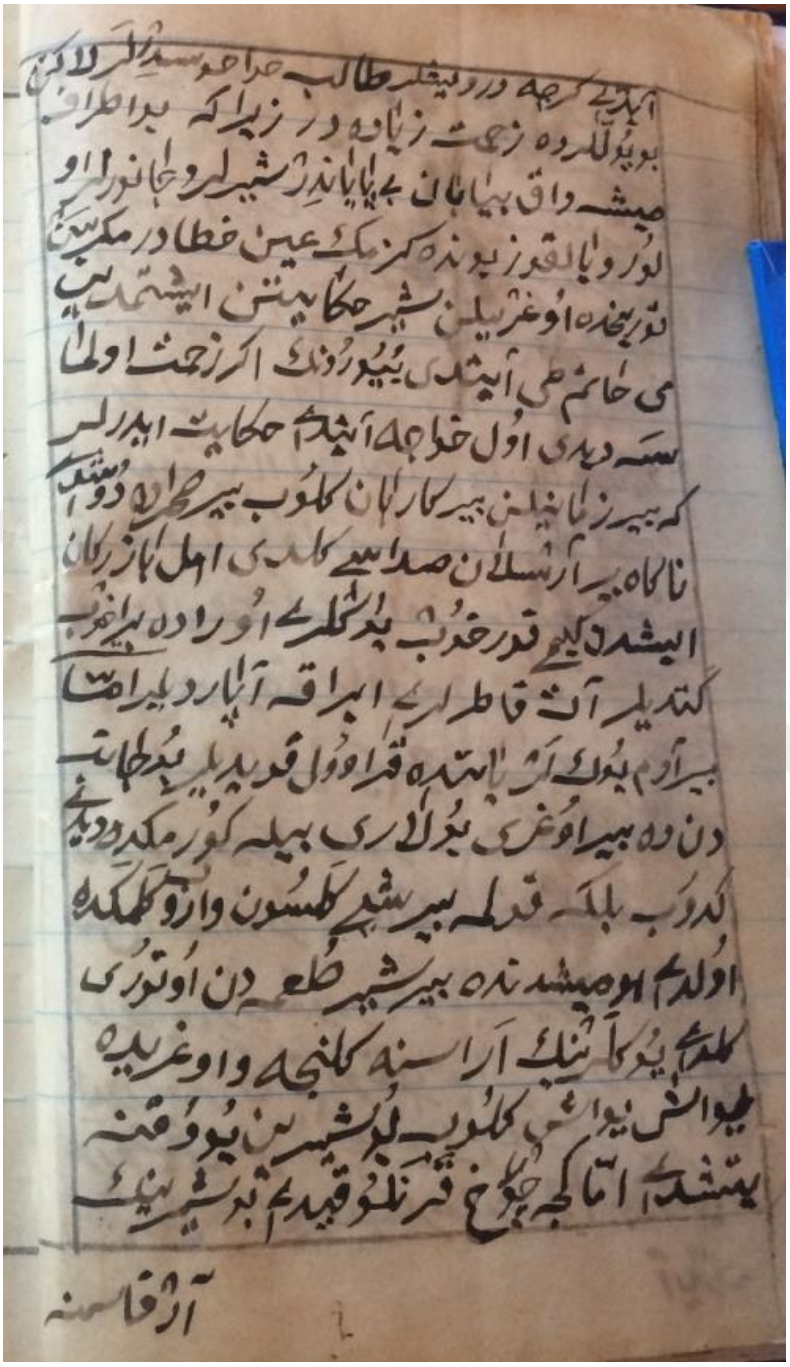
[12a]

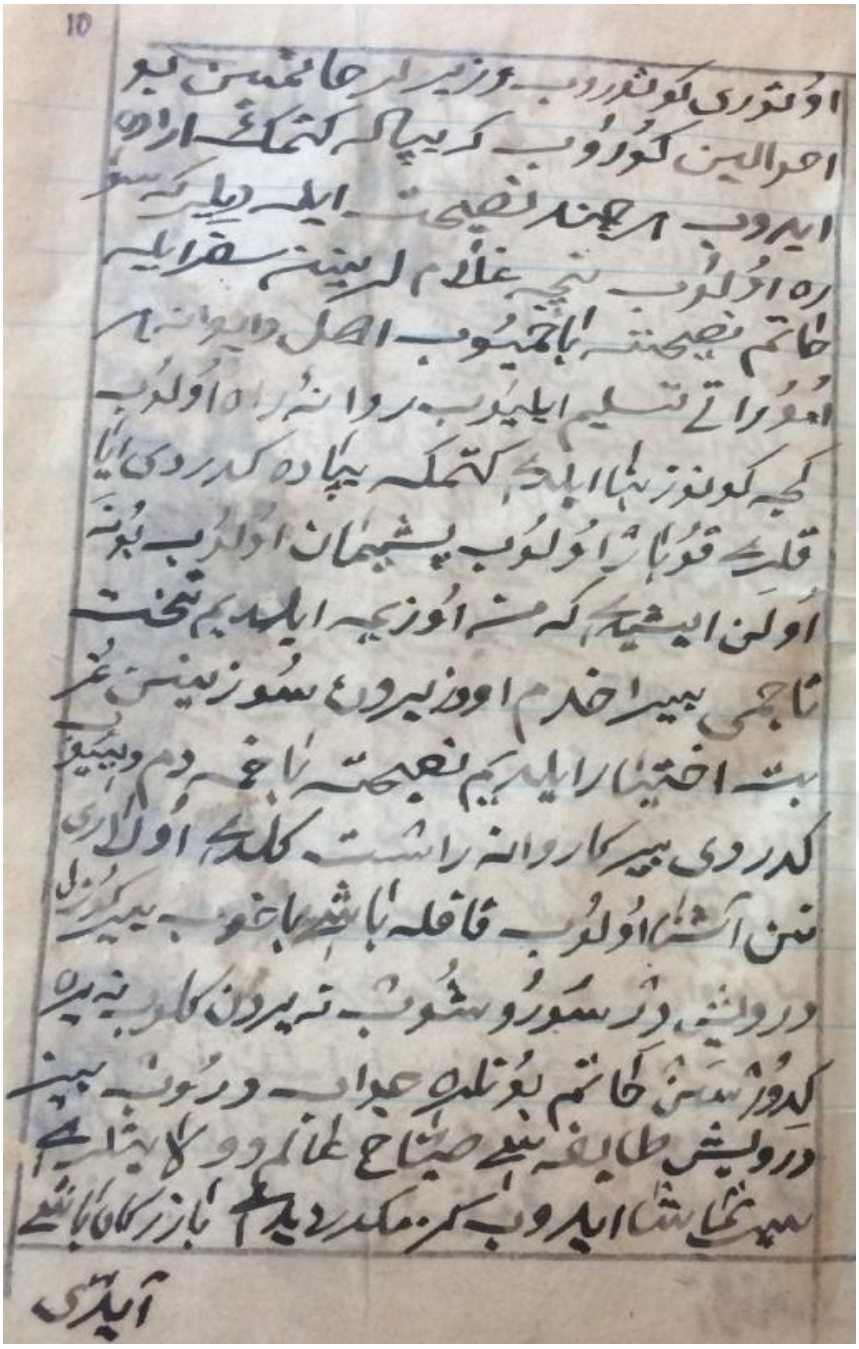
[11b]

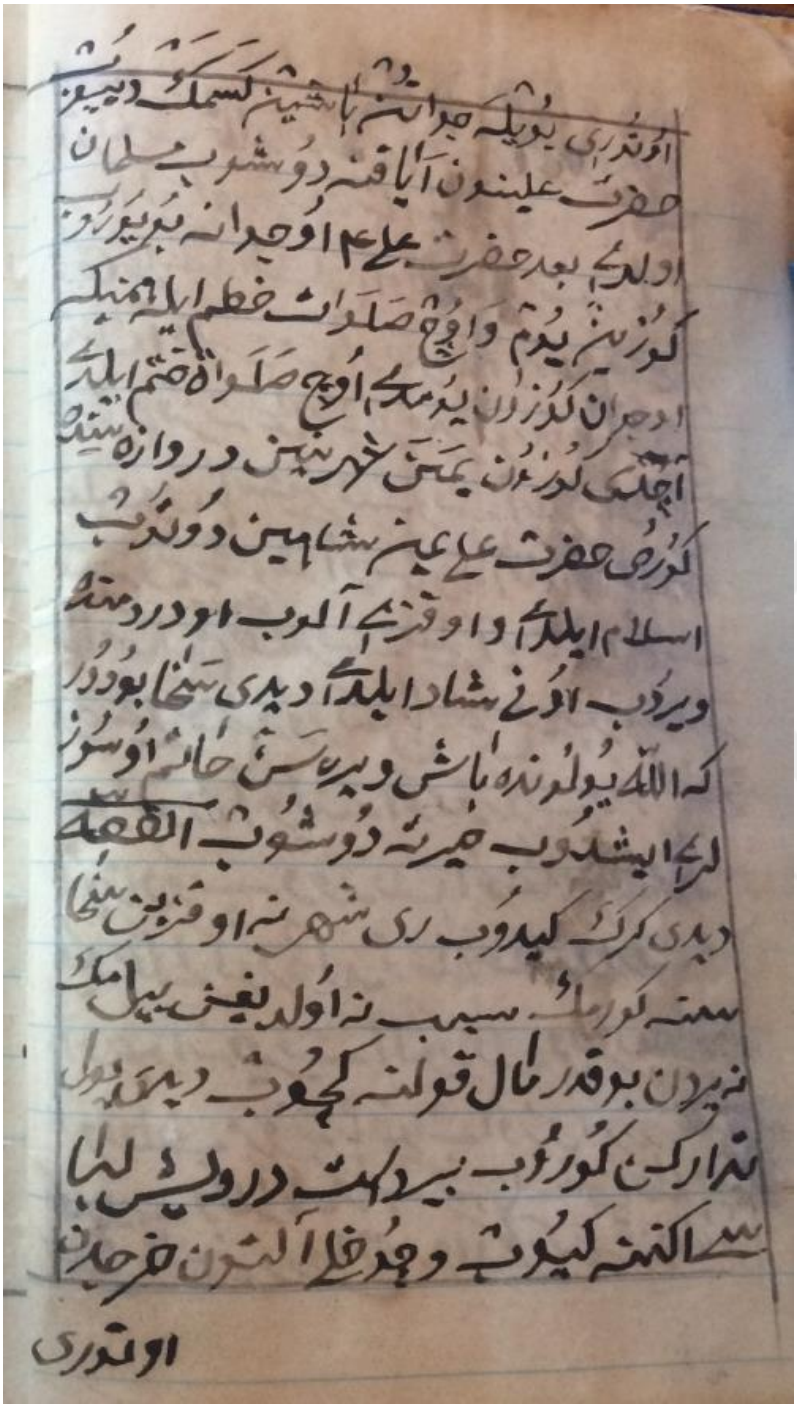
[11a]

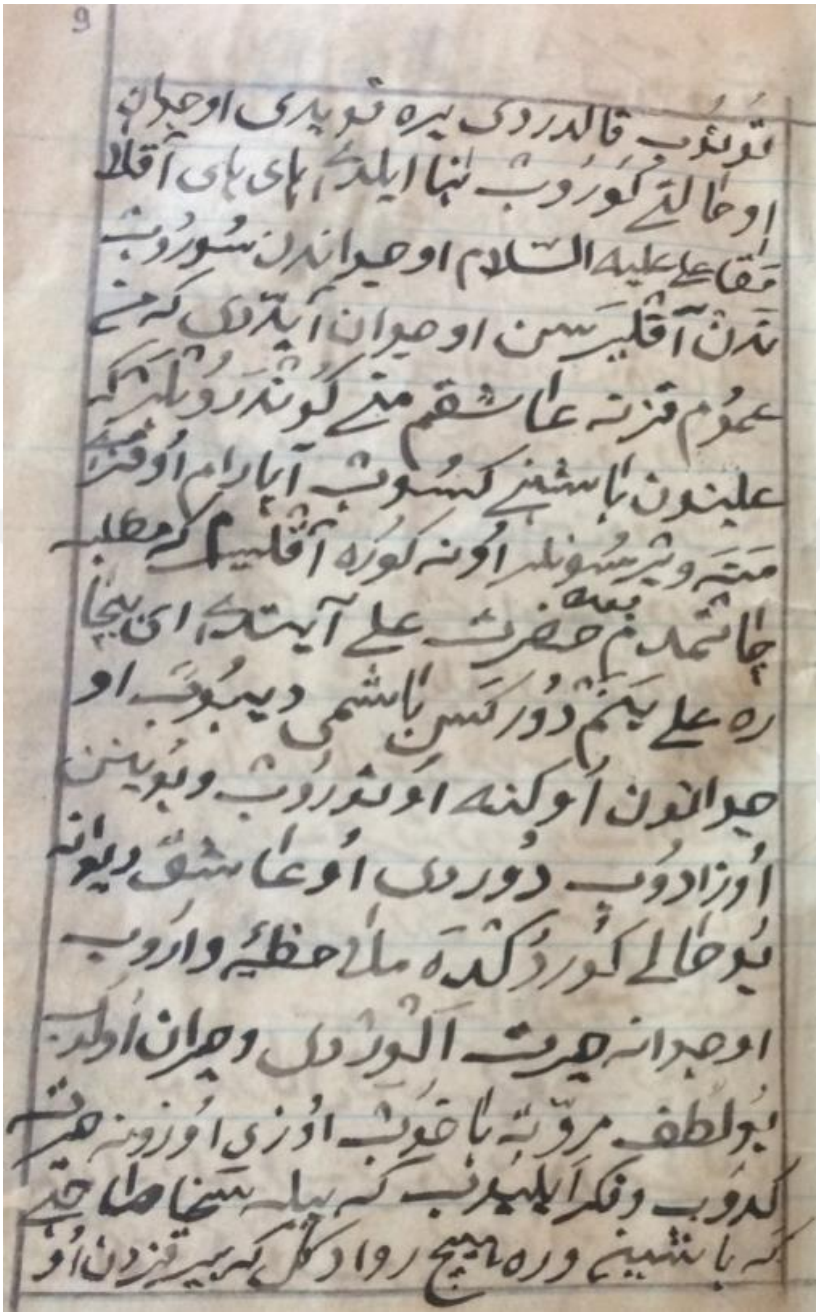
[10b]

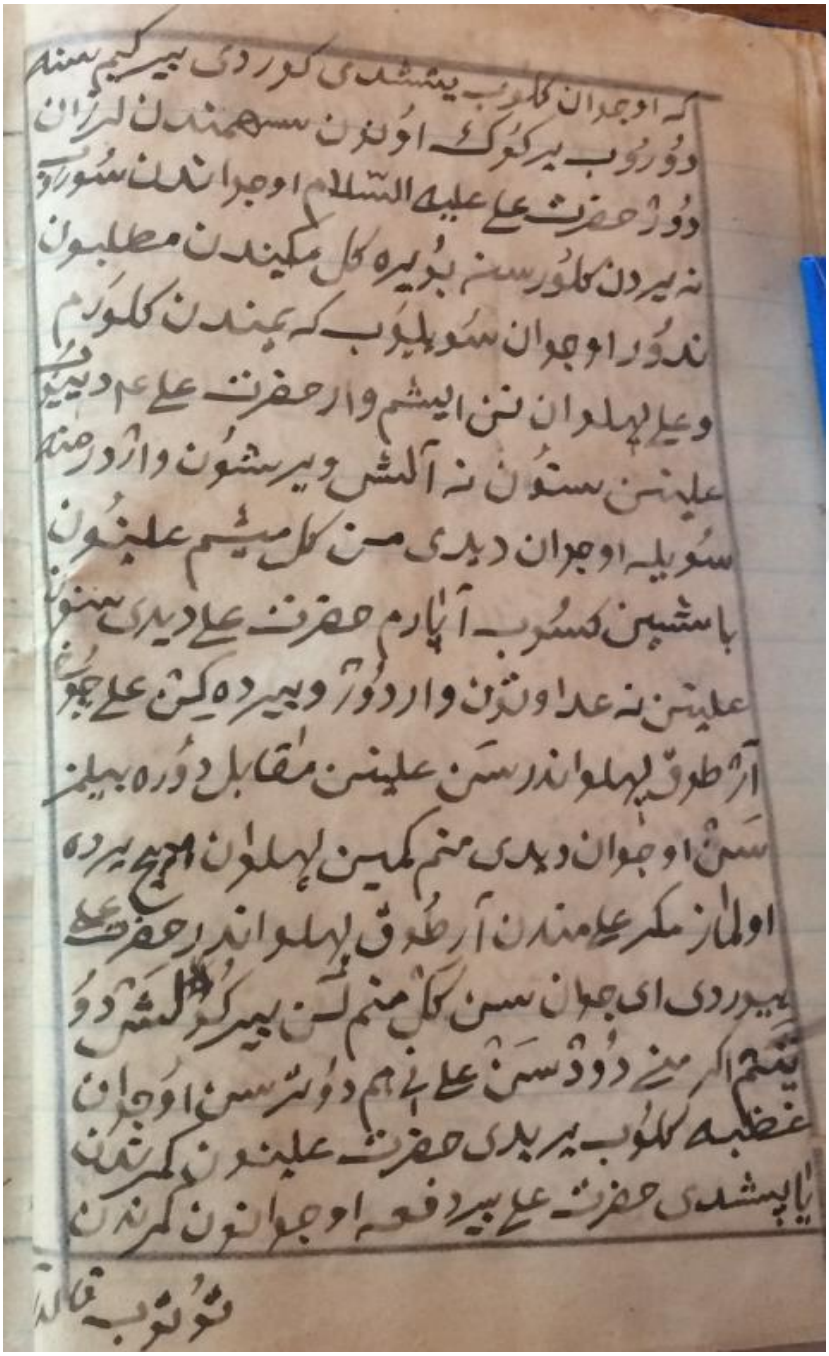
[10a]

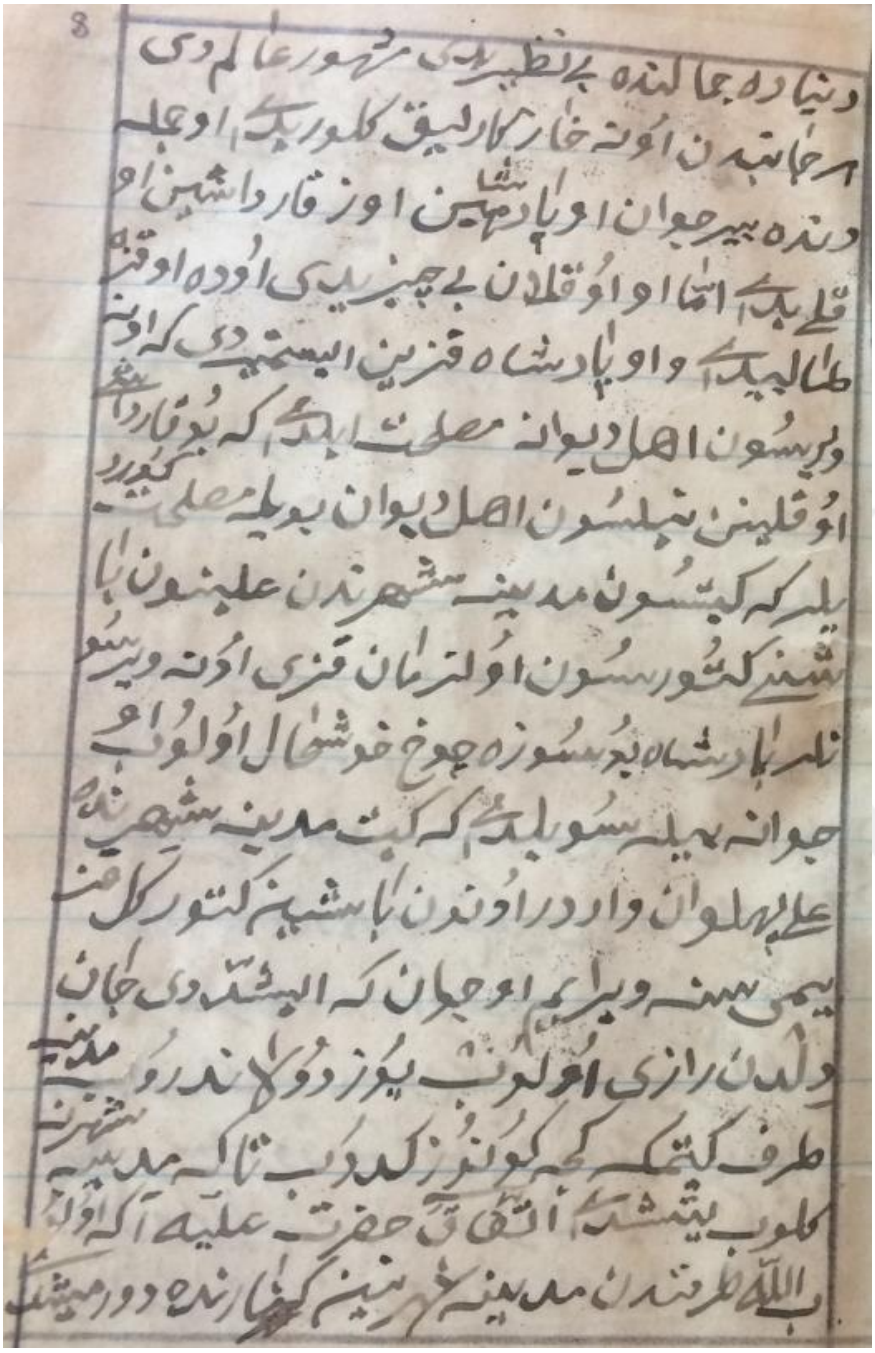
[9b]

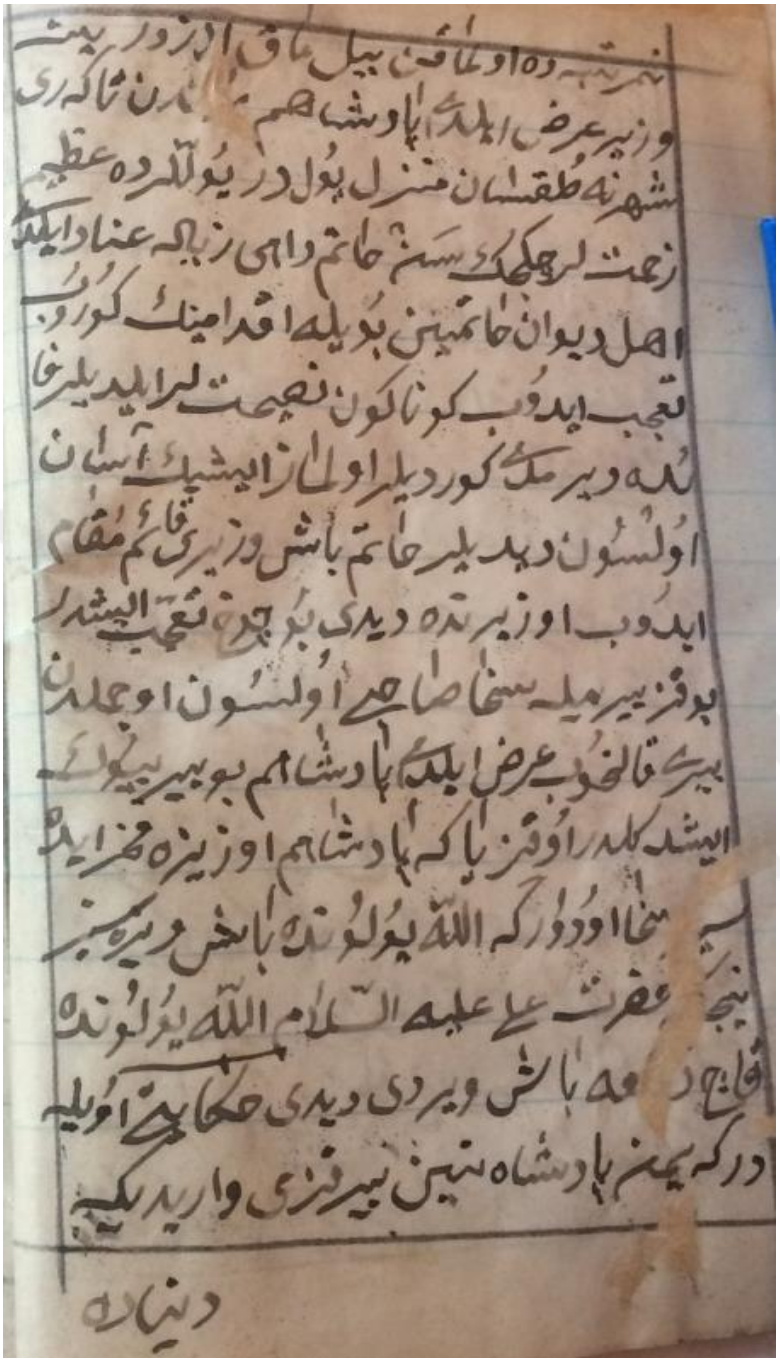
[9a]

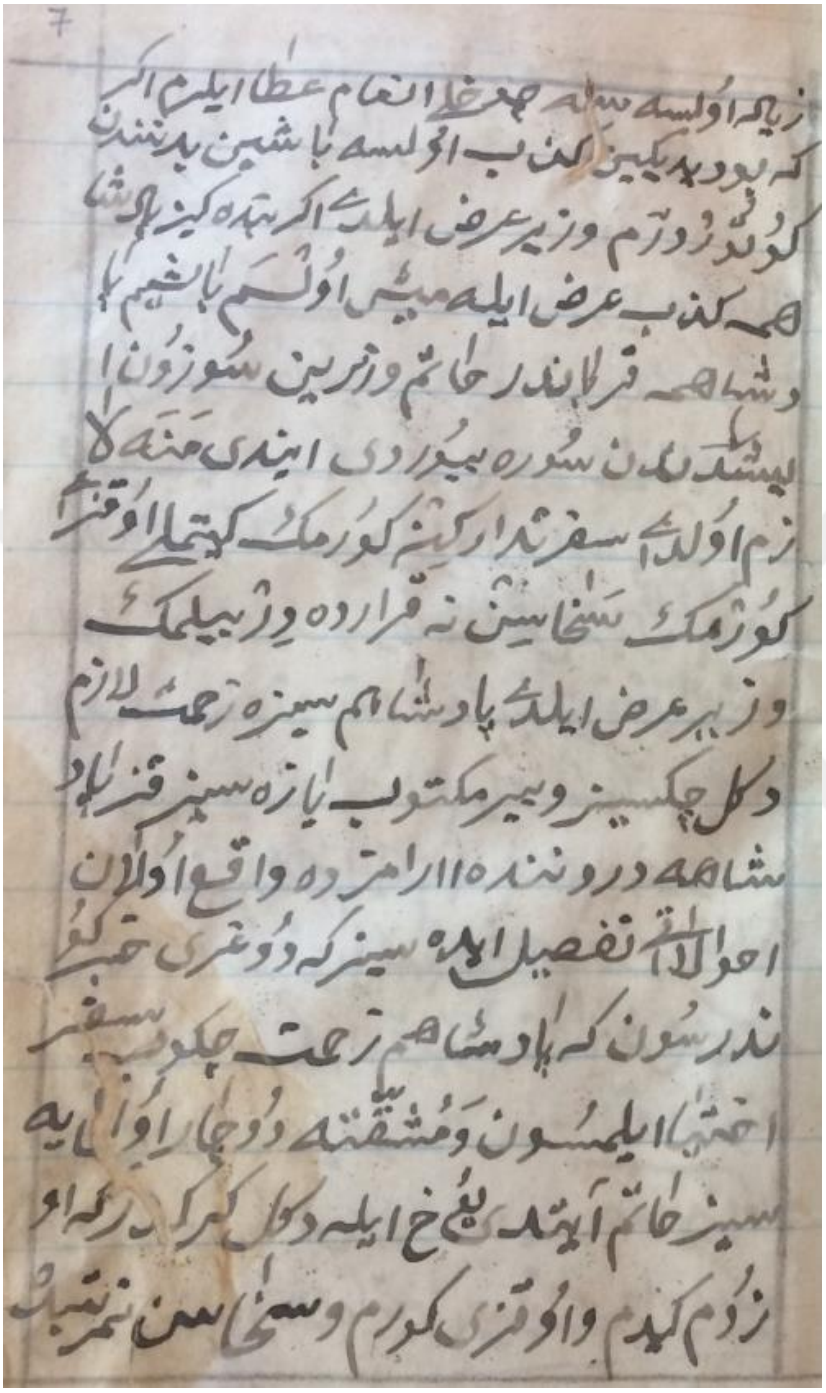
[8b]

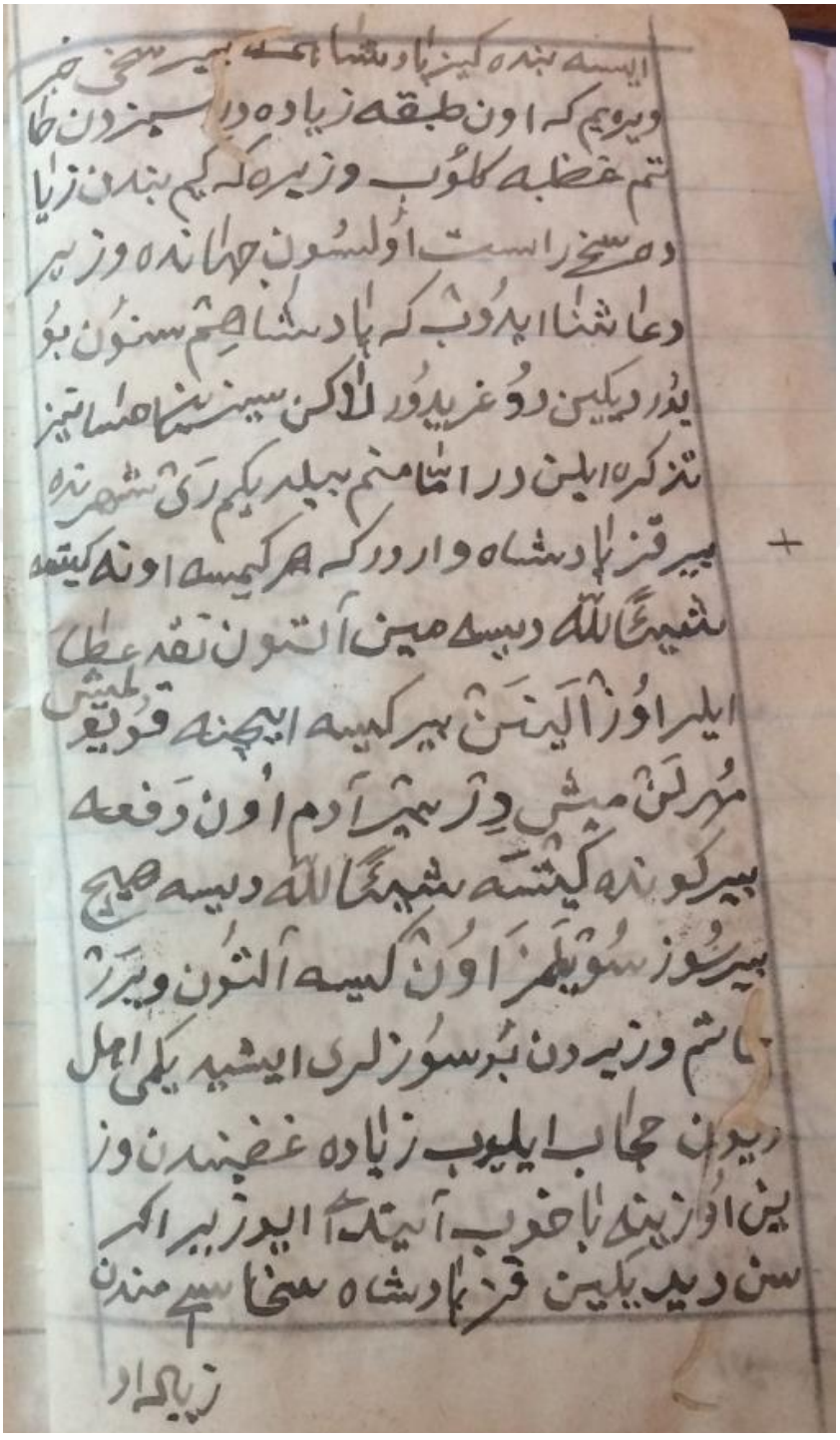
[8a]

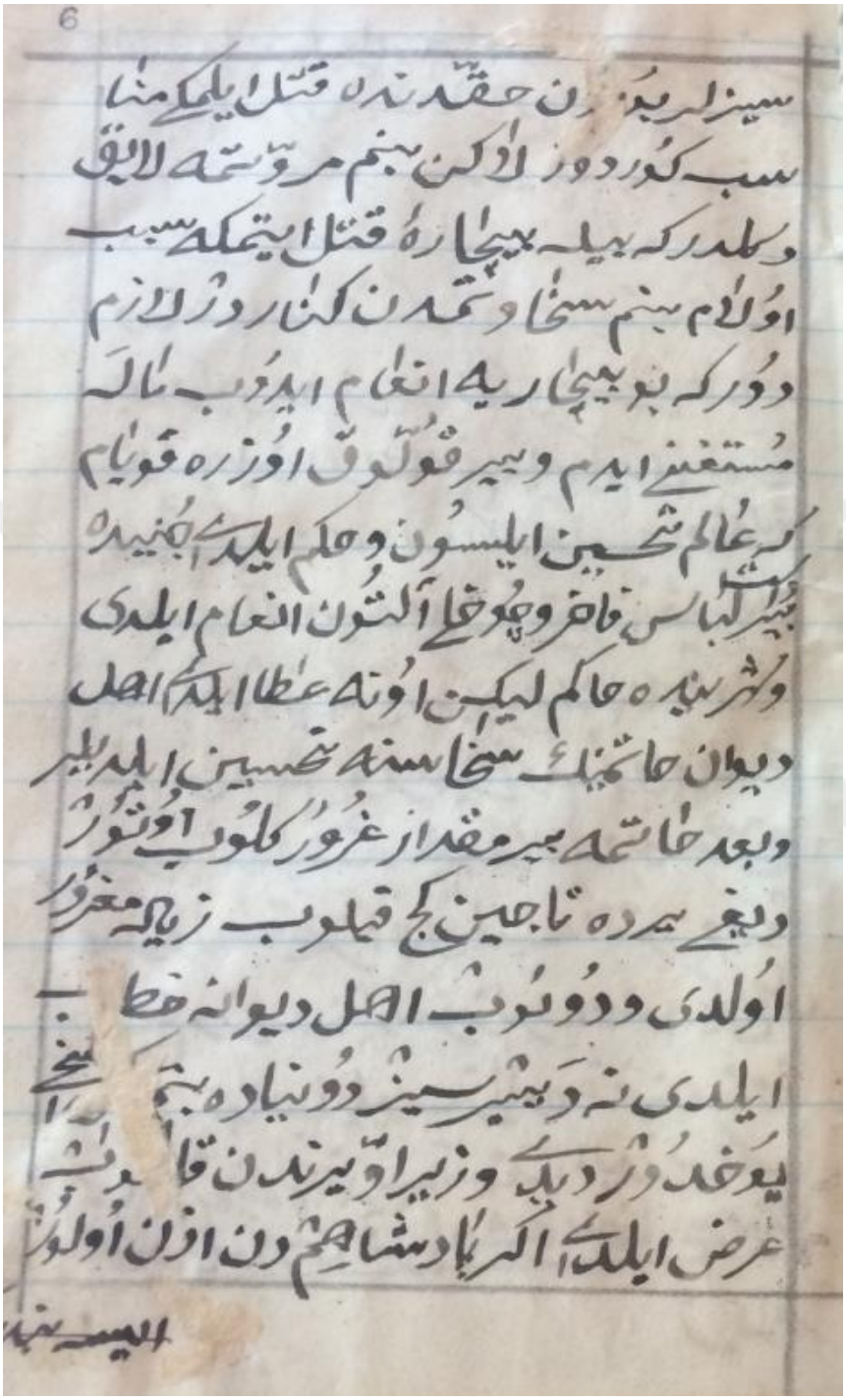
[7b]

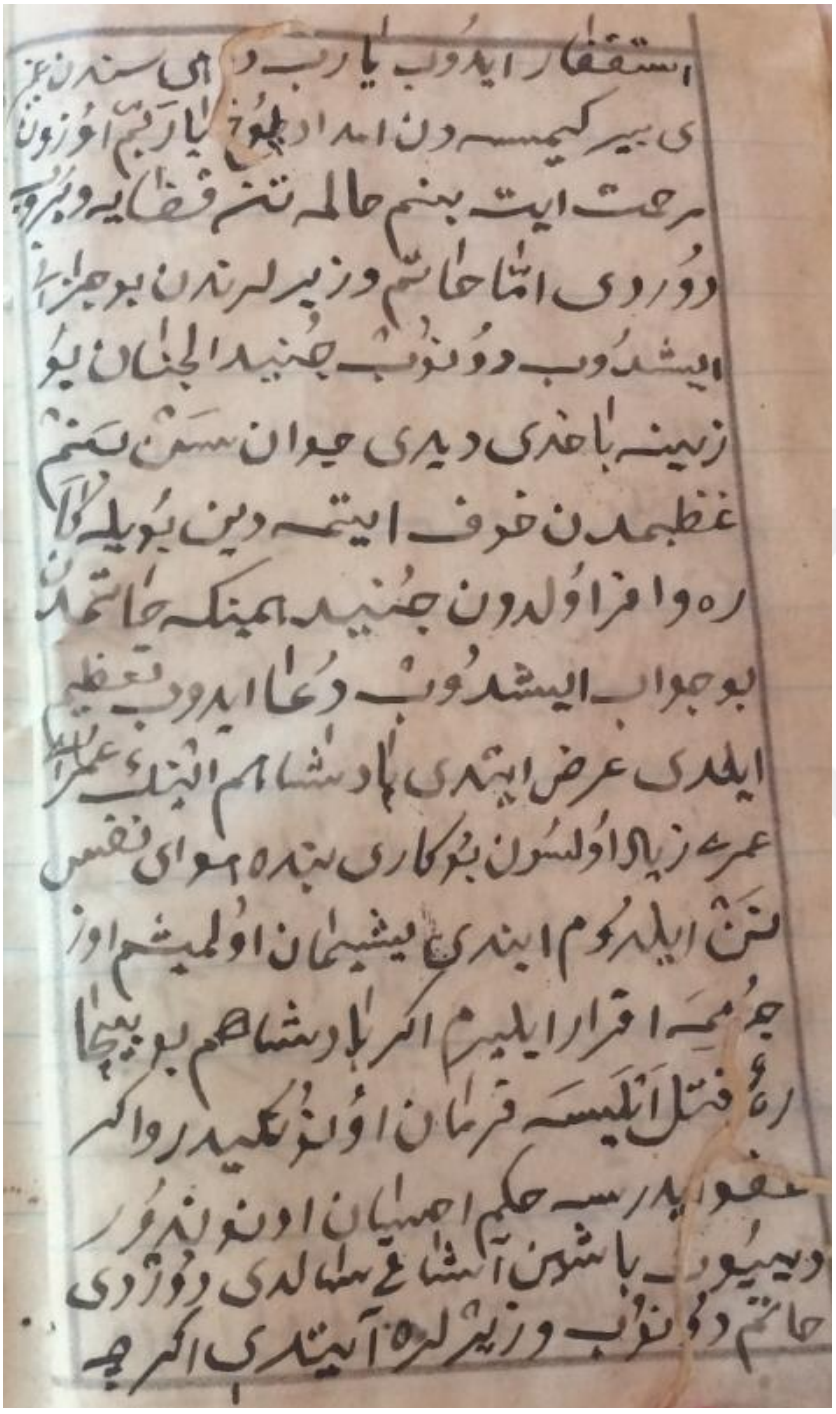
[7a]

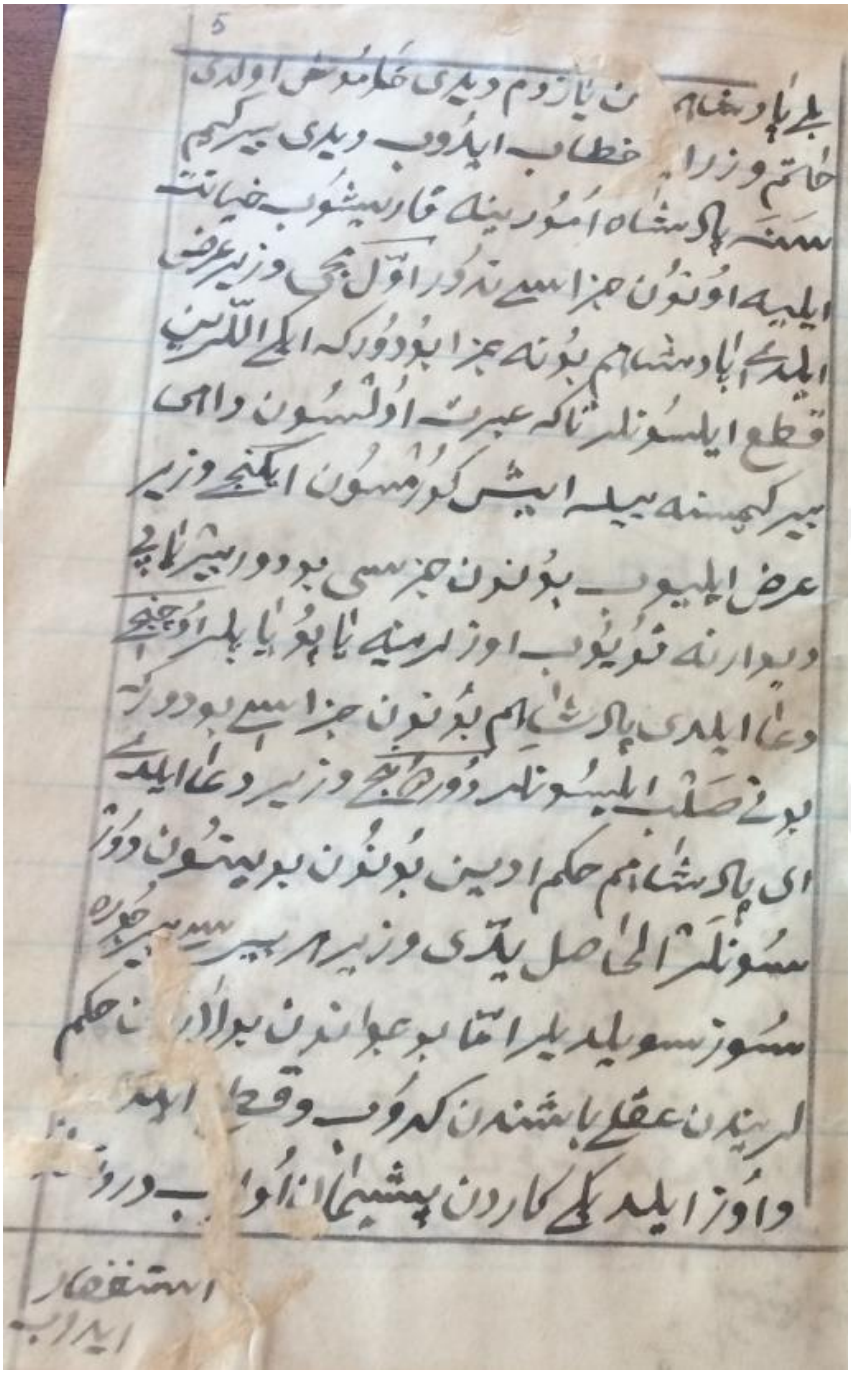
[6b]

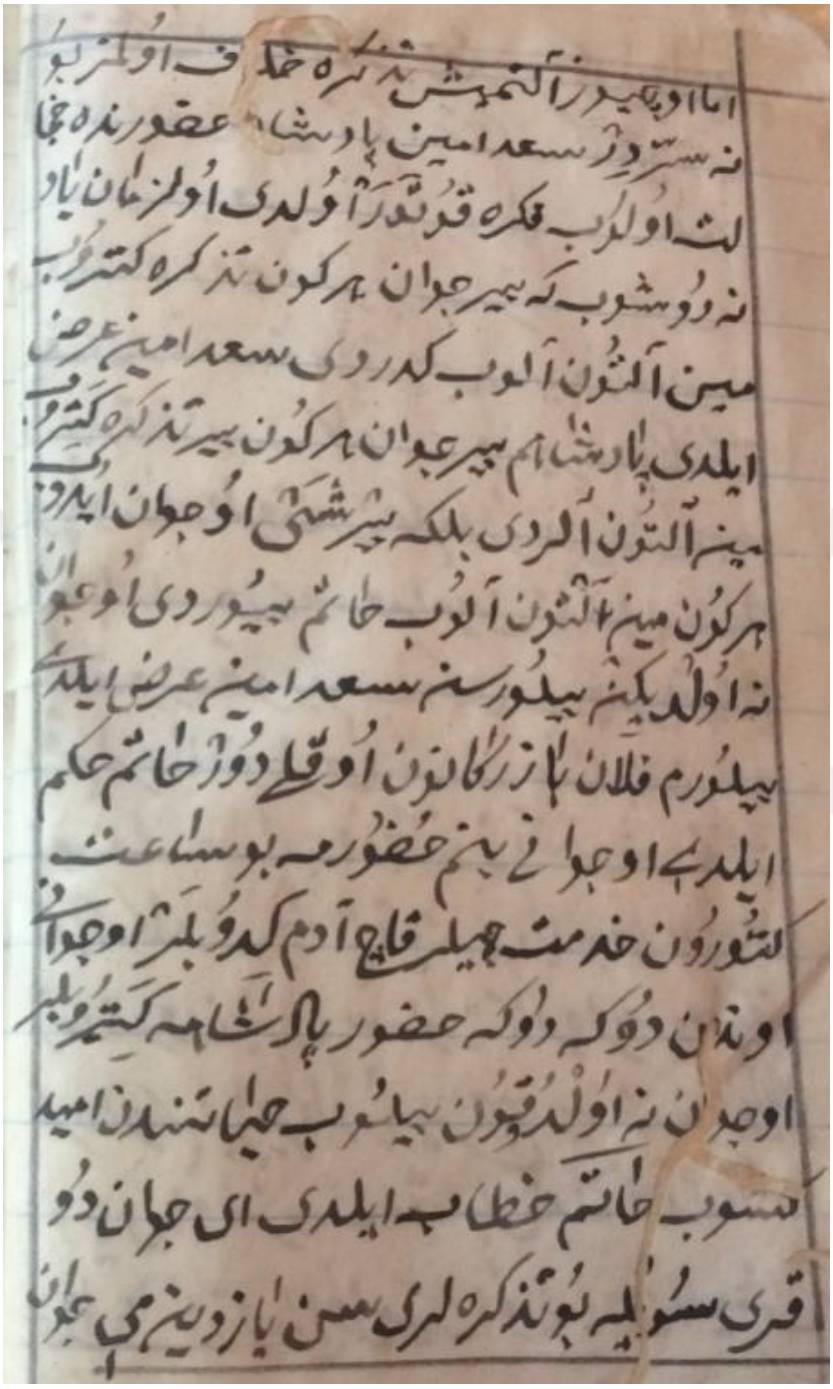
[6a]

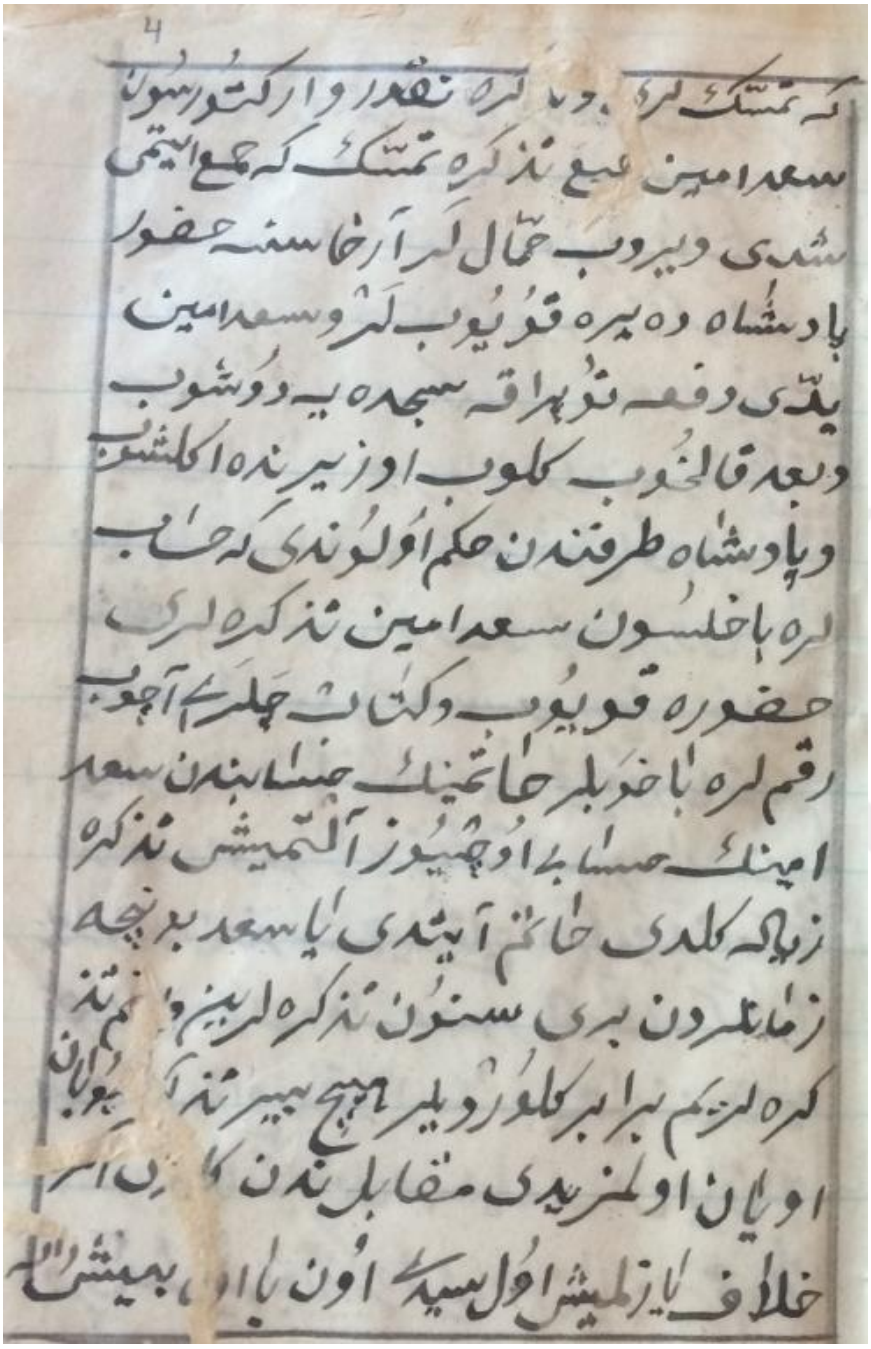
[5b]

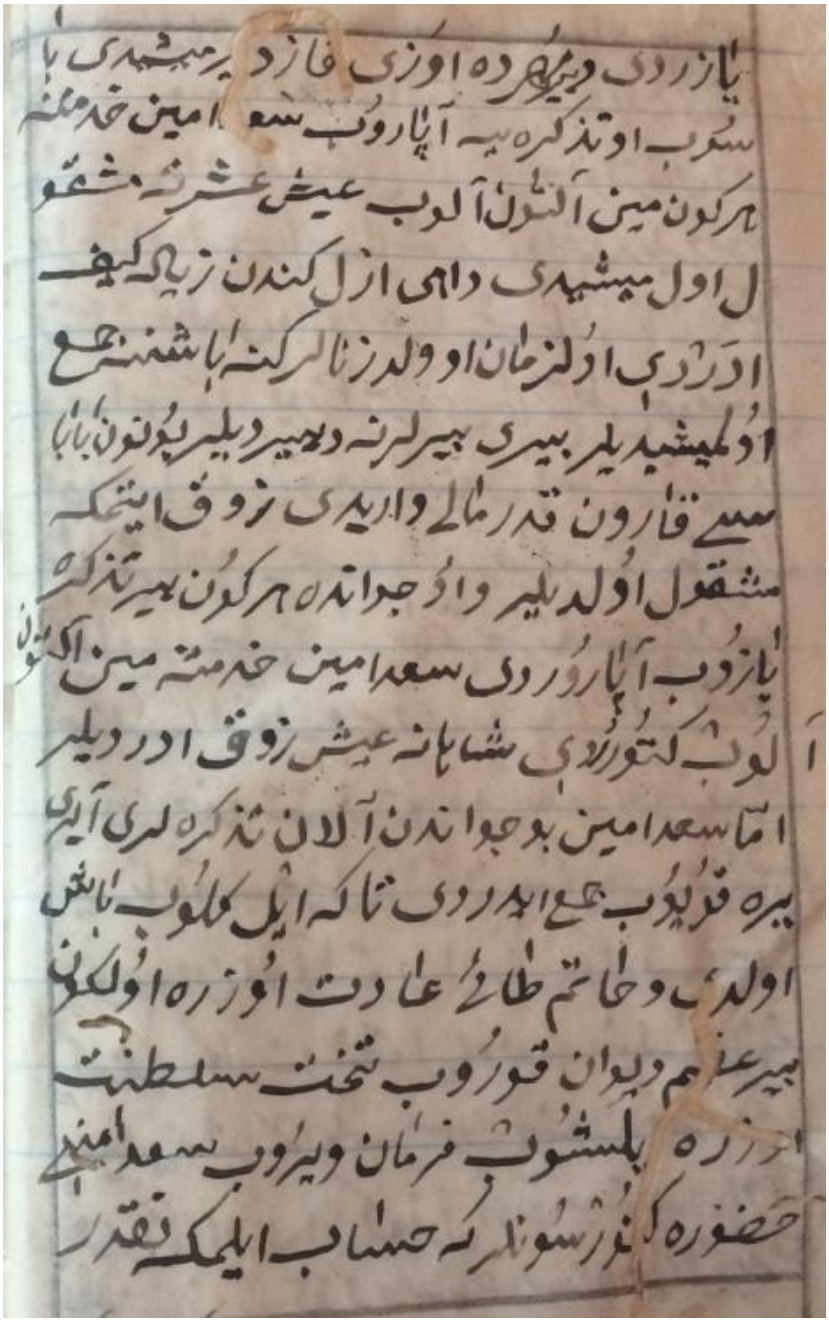
[5a]

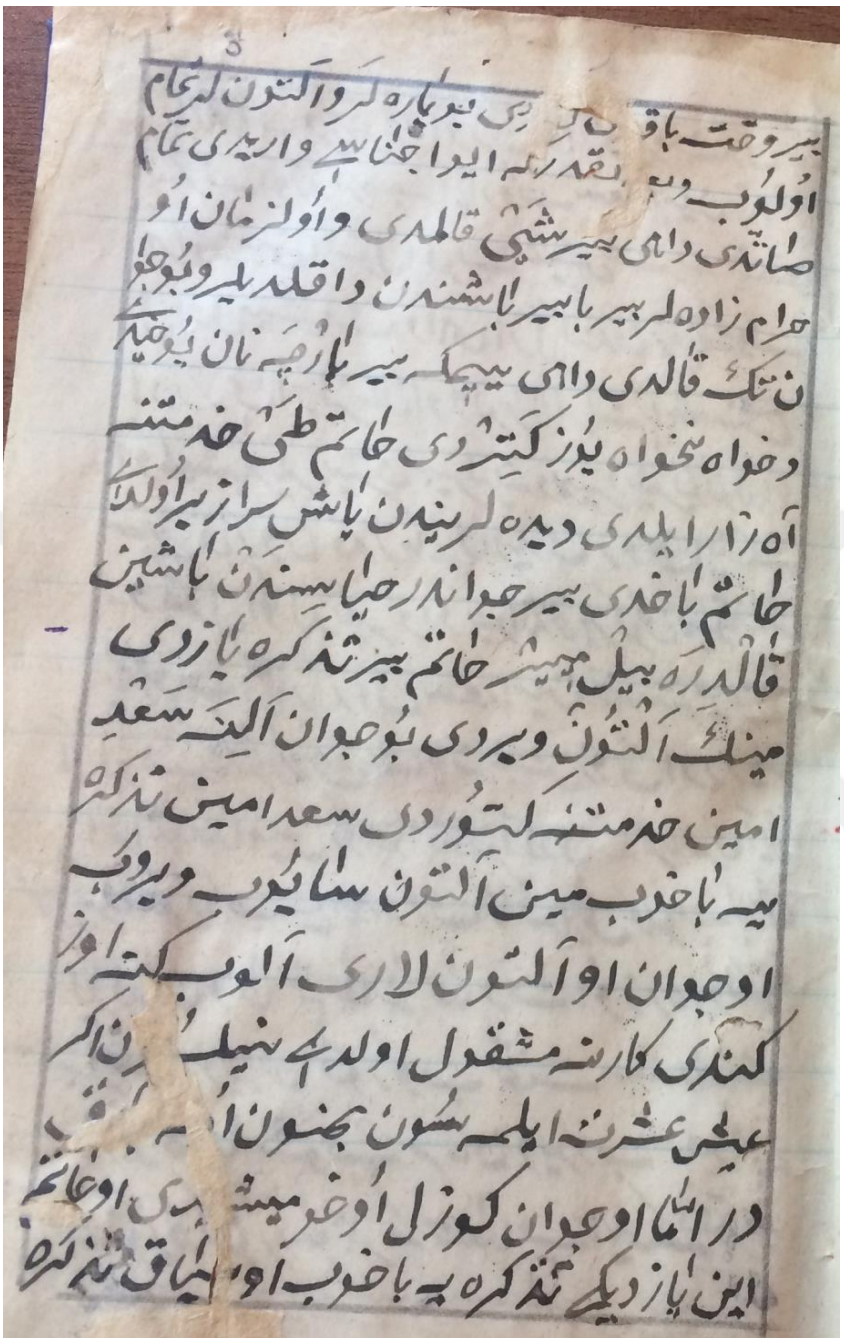
[4b]

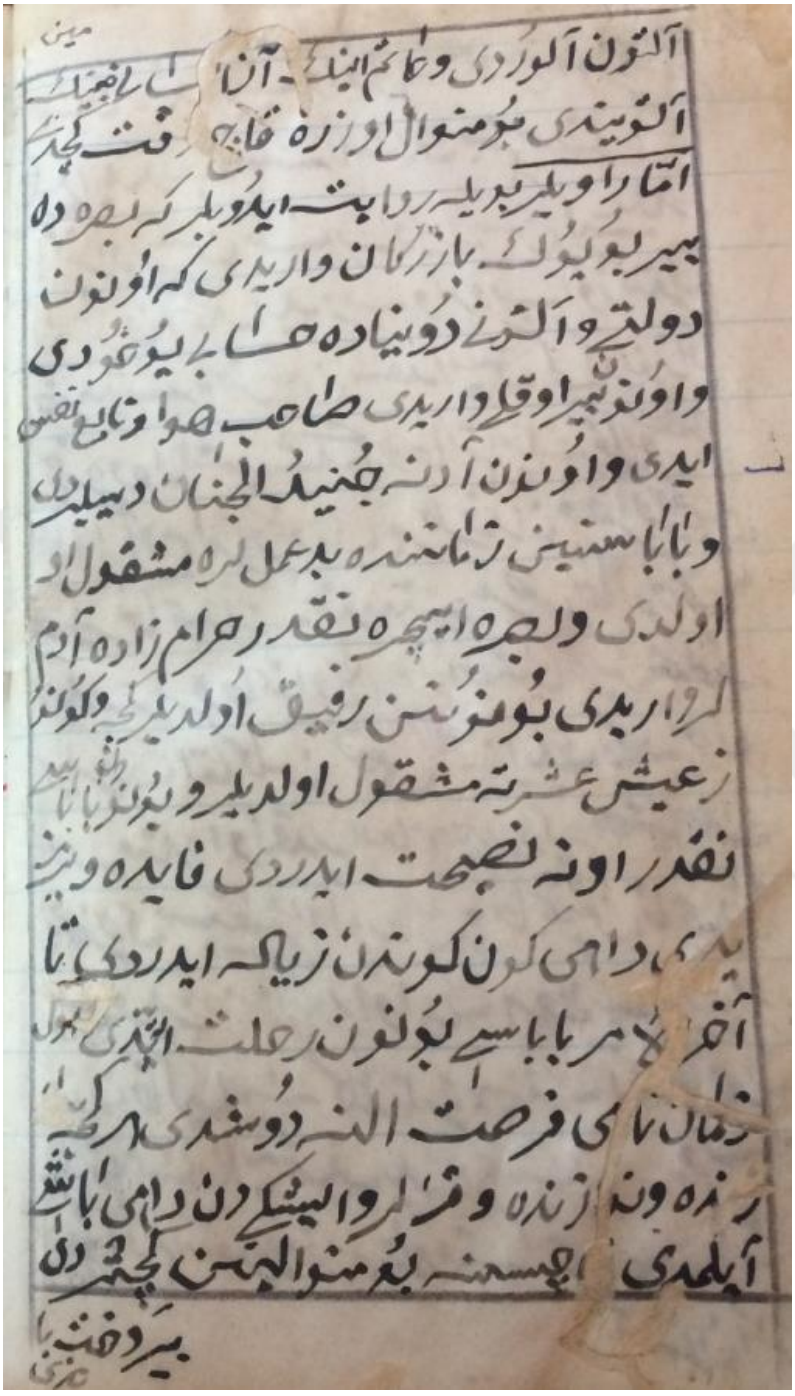
[4a]

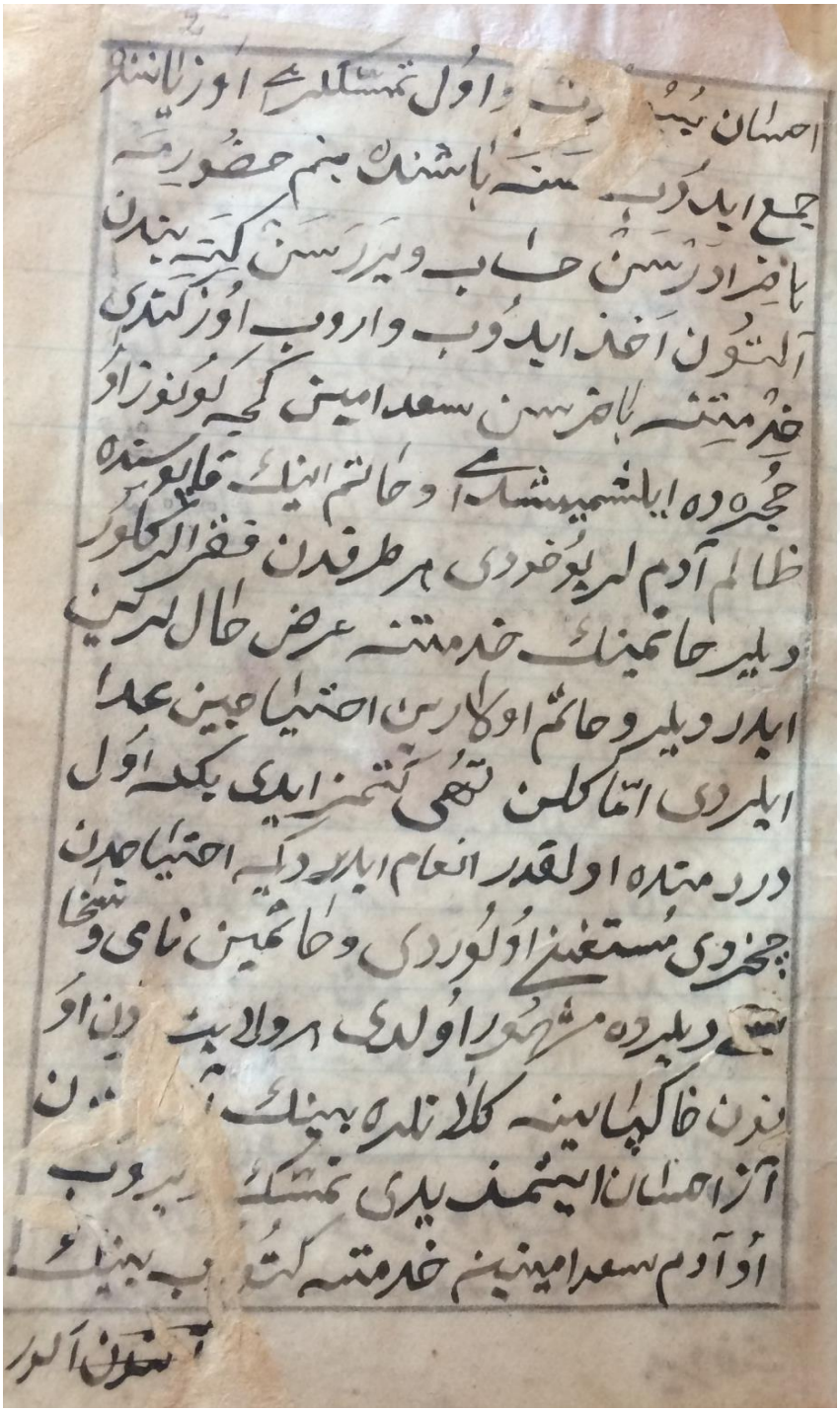
[3b]

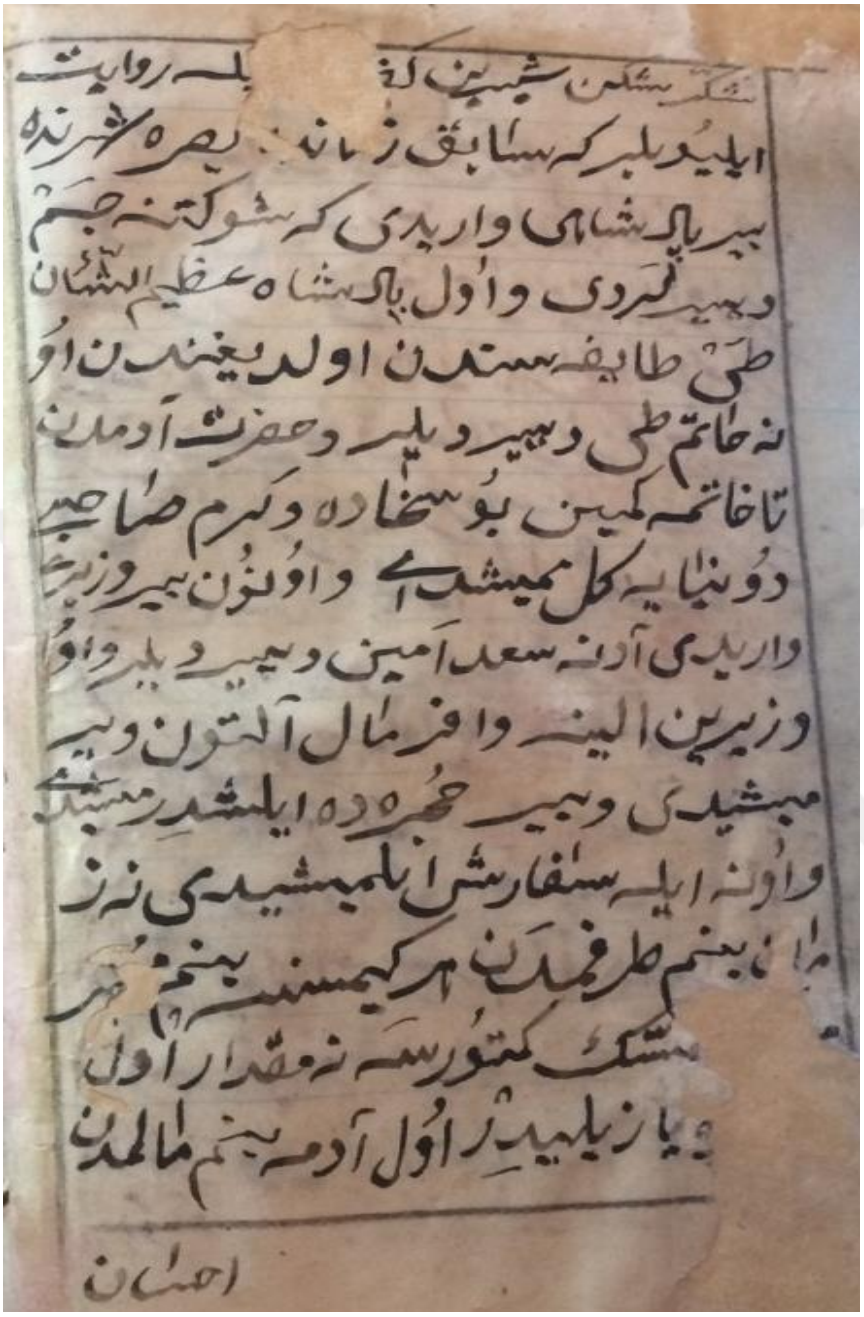
[3a]

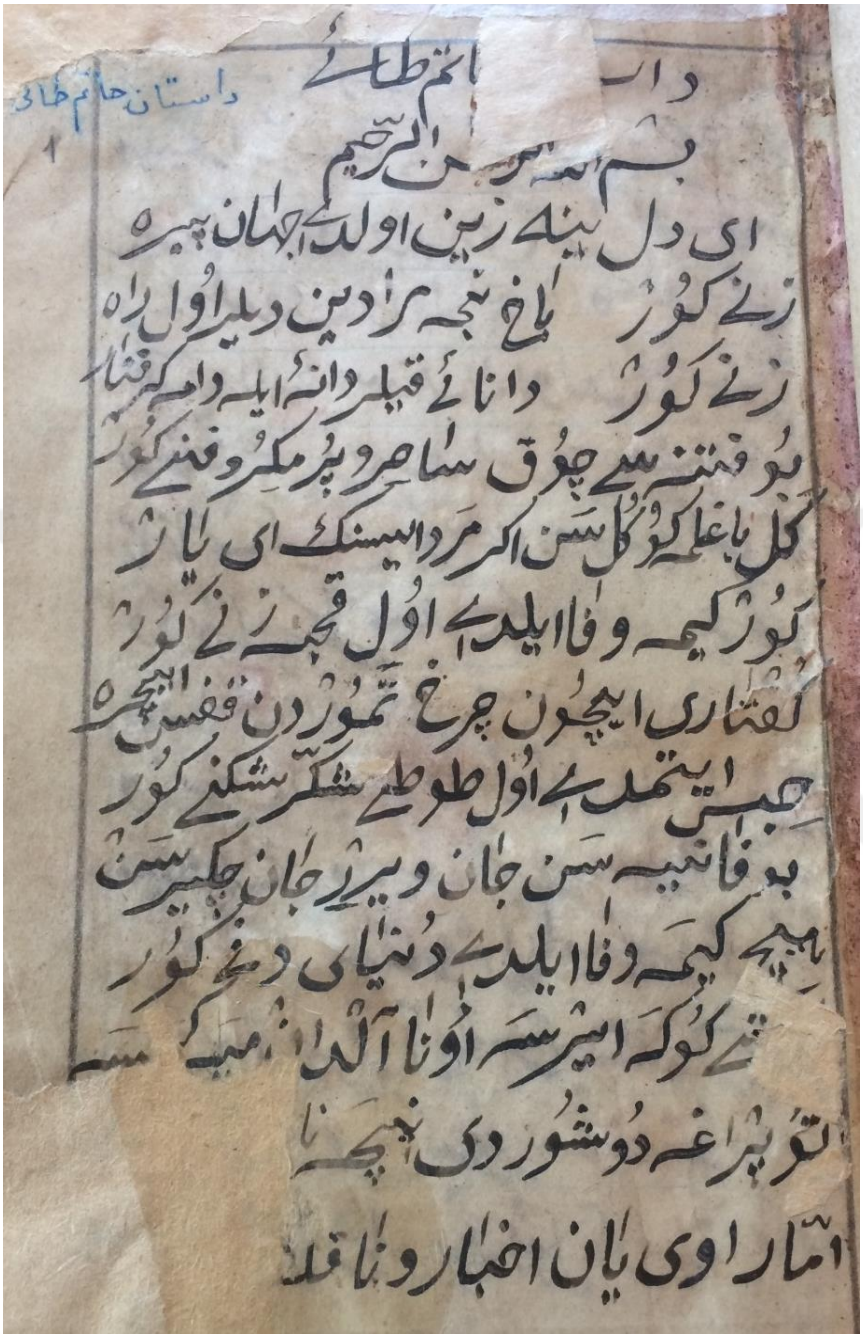
[2b]

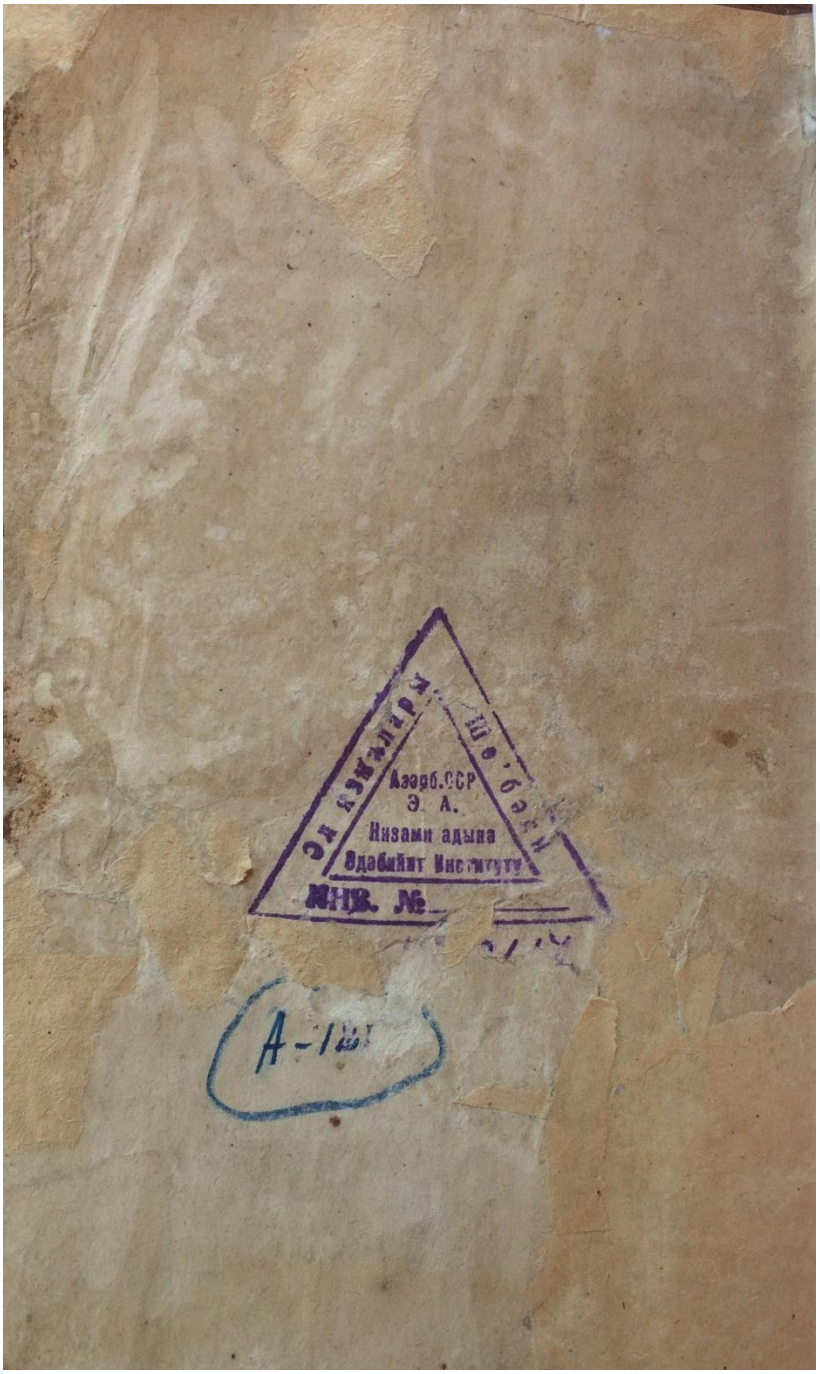

[2a]

[1b]

Азерб.ССР
Э. А.
Низами адына
Әдәбијјат Институту
МНВ. №

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Maral Askarova

Doğum Yeri: Neftçala, Azerbaycan

Doğum Tarihi: 05.09.1994

EĞİTİM BİLGİLERİ

Seymur Memmedov adına 301 N'lı tam orta mekteb.

Bakü Devlet Üniversitesi, Filoloji , Azerbaycan dili ve Edebiyatı öğretmenliği (2012-2016)

MESLEKİ BİLGİLER

Baku Devlet Üniversitesi, "Genc İstedadlar" lisesinde staj yaptım.